

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

З МАТЕРІАЛАМИ V МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

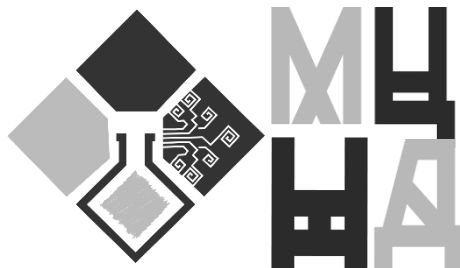
8 ЛИСТОПАДА 2024 РІК

М. ПОЛТАВА, УКРАЇНА

**«НАУКОВІ ВІДКРИТТЯ ТА ФУНДАМЕНТАЛЬНІ
НАУКОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ: СВІТОВИЙ ДОСВІД»**

ЗБІРНИК НАУКОВИХ
ПРАЦЬ З МАТЕРІАЛАМИ
У МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

НАУКОВІ ВІДКРИТТЯ ТА ФУНДАМЕНТАЛЬНІ НАУКОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ: СВІТОВИЙ ДОСВІД

| 8 листопада 2024 рік
м. Полтава, Україна

Вінниця, Україна
«UKRLOGOS Group»
2024

УДК 082:001
Н 34

Організація, від імені якої випущено видання:

ГО «Міжнародний центр наукових досліджень»

Номер запису організації в Єдиному реєстрі громадських об'єднань: 1499141.

Голова оргкомітету: Сотник С.Г.

Верстка: Білоус Т.В.

Дизайн: Бондаренко І.В.

Рекомендовано до видання Вченою Радою Інституту науково-технічної інтеграції та співпраці. Протокол № 61 від 07.11.2024 року.

Конференцію зареєстровано Державною науковою установою у сфері управління Міністерства освіти і науки «Український інститут науково-технічної експертизи та інформації» в базі даних науково-технічних заходів України на поточний рік та бюлетені «План проведення наукових, науково-технічних заходів в Україні» (**Посвідчення № 355 від 12.06.2024**).

Збірник наукових праць з матеріалами конференції видано офіційно суб'єктом видавничої справи зі **Свідоцтвом ДК № 7860 від 22.06.2023**.

Матеріали конференції знаходяться у відкритому доступі на умовах ліцензії Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License (CC BY-SA 4.0).

Н 34 **Наукові відкриття та фундаментальні наукові дослідження: світовий досвід:** збірник наукових праць з матеріалами V Міжнародної наукової конференції, м. Полтава, 8 листопада, 2024 р. / Міжнародний центр наукових досліджень. — Вінниця: ТОВ «УКРЛОГОС Груп, 2024. — 510 с.

ISBN 978-617-8440-20-6

DOI 10.62731/mcnd-08.11.2024

Викладено матеріали учасників V Міжнародної наукової конференції «Наукові відкриття та фундаментальні наукові дослідження: світовий досвід», яка відбулася 8 листопада 2024 року у місті Полтава.

УДК 082:001

© Колектив учасників конференції, 2024

© ГО «Міжнародний центр наукових досліджень», 2024

ISBN 978-617-8440-20-6

© ТОВ «УКРЛОГОС Груп», 2024

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ I.

ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ, МАКРО- ТА РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

БЮДЖЕТНЕ ПЛАНУВАННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ Грубінка І.	15
ВЕНЧУРНЕ ІНВЕСТУВАННЯ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВІЙНИ Пономаренко Є.А.	17
НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ КРИПТОВАЛЮТ В УКРАЇНІ Зайчук Ю.В.	20
ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ЕКСПОРТУ УКРАЇНИ Шевченко В.Ю.	23
ПРИРОДНІ РЕСУРСИ ЯК БАЗОВИЙ ЧИННИК СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО ПІДНЕСЕННЯ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД Замлинський О.С., Мединська Н.В.	28

СЕКЦІЯ II.

ПІДПРИЄМНИЦТВО, ТОРГІВЛЯ ТА СФЕРА ОБСЛУГОВУВАННЯ

MEDICAL TOURISM AS A DRIVER OF GLOBAL HEALTH ECONOMY Danylenko V.	31
ДИНАМІКА ТА ВЛАСТИВОСТІ РЕГУЛЯТОРНИХ СИСТЕМ В ЕЛЕКТРОННІЙ КОМЕРЦІЇ Залуцький Ю.В., Борсук О.О., Круглов С.В.	34
ПРИНЦИПИ ПОБУДОВИ ТА РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ У СФЕРІ ТОРГІВЛІ Говда Д.О., Лацик М.М.	38
СИСТЕМНИЙ ПІДХІД ДО ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В АГРОПІДПРИЄМНИЦТВІ Гриновець М.В., Борсук Р.О., Сало Б.І.	41
СПЕЦИФІКА УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСАМИ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ В МІКРОПІДПРИЄМНИЦТВІ Колодій Р.В., Фтемов Е.Ю.	45
СПІВПРАЦЯ ТА ОБМІН ДАНИМИ В ЛОГІСТИЧНИХ ПРОЦЕСАХ ТОРГІВЛІ Косарєв М.Ю., Федина Я.В.	47

СЕКЦІЯ III. ФІНАНСИ ТА БАНКІВСЬКА СПРАВА; ОПОДАТКУВАННЯ, ОБЛІК І АУДИТ

ДОКУМЕНТУВАННЯ ВИТРАТ ОПЕРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Науково-дослідна група:

Удодова Я.В., Сейсебаєва Н.Г., Проскуріна Н.М., Калачинський В.Б. 49

ІНСТИТУЦІЙНІ ПЕРЕДУМОВИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПЛАТНОСТІ
ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ

Філюк Д.П., Дорош В.Ю. 53

НАРАХУВАННЯ АМОРТИЗАЦІЇ НЕОБОРОТНИХ АКТИВІВ ЗА МЕТОДОМ НА ОСНОВІ
ПОДАТКУ НА ПРИБУТОК ВІД НЕОПЕРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Сук П.Л. 56

СЕКЦІЯ IV. МАРКЕТИНГОВА ТА ЛОГІСТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ

ЗАГАЛЬНА ТЕНДЕНЦІЯ РОЗВИТКУ ЛОГІСТИКИ ПОВ'ЯЗАНА З ПІДВИЩЕННЯМ ЇЇ
ФУНКЦІОНАЛЬНОСТІ

Коваленко О.В. 64

ІННОВАЦІЙНИЙ МАРКЕТИНГ ЯК МЕХАНІЗМ СТВОРЕННЯ НОВИХ РИНКІВ ТА
ФОРМУВАННЯ СПОЖИВЧИХ ПОТРЕБ

Бешун П.Г. 70

СЕКЦІЯ V. МЕНЕДЖМЕНТ, ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ

АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ ФІНАНСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Старко І.Є., Качмар Р.Т. 74

МОНІТОРИНГ ЯК МЕТОД ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ЕНЕРГЕТИЧНОЮ
БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВ

Буданов М.П. 77

НАПРЯМИ ПУБЛІЧНО-КУЛЬТУРНОЇ ДИПЛОМАТІЇ МІНІСТЕРСТВА ЗАКОРДОННИХ
СПРАВ ПІВДЕННОЇ КОРЕЇ

Сікачовський А.В. 81

НАУКОВИЙ ОГЛЯД ТЕОРЕТИЧНИХ ЗАСАД ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМ
ПІДГОТОВКИ КЕРІВНИХ КАДРІВ ДЛЯ МЕДИЧНОЇ ГАЛУЗІ В УКРАЇНІ

Трещов М.М., Лигун А.С., Наумик А.С. 84

СТРУКТУРУВАННЯ ІНФОРМАЦІЇ, НЕОБХІДНОЇ ДЛЯ ВИБОРУ НАЙКРАЩОГО ДЛЯ ПІДПРИЄМСТВА СПОСОБУ НАБУТТЯ ПРОДУКТОВИХ НОВОВВЕДЕНЬ
Гаврась Д.Р., Ємельянов О.Ю. 88

СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ «РЕЗУЛЬТАТИВНІСТЬ СИСТЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ ПІДПРИЄМСТВА», СПЕЦИФІКА ЇЇ ОЦІНЮВАННЯ
Гіренко В.А. 92

СЕКЦІЯ VI. СОЦІАЛЬНА РОБОТА ТА СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

СУЧАСНІ МОДЕЛІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНІ
Мельник О.В., Возна Л.Б. 96

СЕКЦІЯ VII. МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ

ГУМАНІТАРНА ДОПОМОГА ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДТРИМКИ ВРАЗЛИВИХ ГРУП НАСЕЛЕННЯ: ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА МІЖНАРОДНИЙ ПОГЛЯДИ
Підсаднюк П.Л. 100

ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ ЯК ФАКТОР ПОСИЛЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ СУБ'ЄКТНОСТІ ДЕРЖАВИ
Петрик О.Р. 103

ПАРАМЕТРИ МІЖНАРОДНОЇ МОБІЛЬНОСТІ ТРУДОВИХ РЕСУРСІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ (НА ПРИКЛАДІ УКРАЇНИ)
Штипук О.В. 106

РОЗВИТОК МІЖНАРОДНОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ
Кулинич Р.М. 110

СЕКЦІЯ VIII. ПРАВО ТА МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ДІЯЛЬНОСТІ СИСТЕМИ ОРГАНІВ ПРОБАЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ
Цесліцька К.П. 114

ДЕРЖАВНИЙ УСТРІЙ УКРАЇНИ
Ткаченко А.К. 117

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВЛАШТУВАННЯ ДІТЕЙ-СИРИТ ТА ДІТЕЙ ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ
Лабенок А.О. 119

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЩОДО ВІДМЕЖУВАННЯ ПОРУШЕННЯ НЕДОТОРКАНОСТІ ЖИТЛА ВІД ПОРУШЕННЯ ТАЄМНИЦІ ЛИСТУВАННЯ, ТЕЛЕФОННИХ РОЗМОВ, ТЕЛЕГРАФНОЇ ЧИ ІНШОЇ КОРЕСПОНДЕНЦІЇ, ЩО ПЕРЕДАЮТЬСЯ ЗАСОБАМИ ЗВ'ЯЗКУ АБО ЧЕРЕЗ КОМП'ЮТЕР	
Бобчинський П.М.	123
ЕЛЕКТРОННЕ УРЯДУВАННЯ: ПРАВОВА РАМКА ТА ПРАКТИЧНІ МЕХАНІЗМИ	
Акулов Ю.В.	127
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ЗАСУДЖЕНИХ ДО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ В УСТАНОВАХ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ	
Корнійчук М.Ю.	130
ЗАХИСТ ПРАВ ДІТЕЙ ПІД ЧАС РЕАЛІЗАЦІЇ ГАРАНТІЙ У ВИКОНАВЧОМУ ПРОВАДЖЕННІ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД	
Кубрак Д.А., Степаненко Н.В.	133
ОКРЕМІ ПИТАННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ВІДПОВІДНО ДО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ	
Шинкарьов В.Р.	145
ОСОБЛИВОСТІ ВИЯВЛЕННЯ ТА ЗНЕШКОДЖЕННЯ ВИБУХОВИХ ПРИСТРОЇВ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ	
Савченко В.А., Чернова В.А.	149
ПІСЛЯВОЄННА ВІДБУДОВА УКРАЇНИ. МОДЕЛІ ВІДНОВЛЕННЯ ПІСЛЯ РУЙНАЦІЇ: СВІТОВІ KEYCИ ДЛЯ УКРАЇНИ	
Ласка І.	152
ПОЄДНАННЯ В ОДНІЙ ОСОБІ БОРЖНИКА І КРЕДИТОРА	
Пуховий А.О.	156
ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПРИВАТИЗАЦІЇ ЗЕМЕЛЬ ДЕРЖАВНИХ І КОМУНАЛЬНИХ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ	
Івахова О.М.	160
ПРАВОВІ НАСЛІДКИ ВИЗНАННЯ ОСОБИ БЕЗВІСНО ВІДСУТНЬОЮ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ	
Жолоб М.В., Логінова М.В.	163
СПАДКОВЕ ПРАВО	
Кірнос Д., Логінова М.В.	166
СТАДІЇ ВЧИНЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ: СУЧАСНИЙ АНАЛІЗ	
Марков М.А.	170
СУЧАСНІ ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	
Ярошенко О.	173

ФУНКЦІЇ ЦЕНТРАЛЬНИХ ОРГАНІВ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ У СФЕРІ РЕАЛІЗАЦІЇ
КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА НА ЖИТЛО В УКРАЇНІ

Федорчук І.І. 176

**СЕКЦІЯ ІХ.
ІНСТИТУТ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ,
СУДОВА СИСТЕМА ТА НОТАРІАТ**

ДОКТРИНАЛЬНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ МАЛОЗНАЧНИХ ДІЯНЬ У
КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

Яковенко М.Ю. 179

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПІДРОЗДІЛІВ КРИМІНАЛЬНОЇ
ПОЛІЦІЇ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Кривошея Д.Г., Людера Д.В. 183

ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ПРОФІЛАКТИКА ЗЛОЧИНІВ

Ревкова А.А., Негесва М.Є., Варава В.В. 186

ОСОБЛИВОСТІ ЕКСПЕРТНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ПРИ ВІДНОВЛЕННІ РЕЛЬЄФНИХ
МАРКУВАЛЬНИХ ПОЗНАЧЕНЬ МЕТОДОМ МАГНІТНОЇ СУСПЕНЗІЇ

Опарій А.О. 193

ПОСИЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА КОРУПЦІЙНІ
ПРАВОПОРУШЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ЗАКОНОДАВЧІ ІНІЦІАТИВИ ТА
ПРОБЛЕМАТИКА

Пата К.О. 201

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ МНОЖИННОСТІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ:
ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ УКРАЇНИ ТА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Черниш М.В. 206

ПРАВОВІ ОСНОВИ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ У ПРОТИДІЇ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ
ПРОТИ ДОВКІЛЛЯ

Марко С.І. 210

РОЛЬ МАЛИХ ГРУП У СУЧАСНИХ БОЙОВИХ ОПЕРАЦІЯХ: ТАКТИКА ТА
КООРДИНАЦІЯ

Щелкунов М.С., Шевченко Б.В. 214

СПЕЦІАЛЬНИЙ СУБ'ЄКТ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ

Щур Р.І. 217

СУДОВІ СТРОКИ: ВИМОГИ ТА ОСОБЛИВОСТІ

Смірнов Є.В. 220

ТАКТИКО-СПЕЦІАЛЬНА ПІДГОТОВКА ЯК ЕЛЕМЕНТ ПІДВИЩЕННЯ
ЕФЕКТИВНОСТІ БОЙОВИХ ДІЙ

Романова А.В. 223

ТАКТИЧНІ АСПЕКТИ РЕАГУВАННЯ НА ТЕРОРИСТИЧНІ АКТИ ПРАВООХОРОНЦІВ ПРИ СУЧАСНИХ ЗАГРОЗАХ Азаров М.С., Завістовський О.Д.	227
--	-----

СЕКЦІЯ X.

ВОЄННІ НАУКИ, НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА ТА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ

ВИКОРИСТАННЯ БПЛА ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ОКРЕМИХ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ОПЕРАЦІЙ Шевчук І.С., Шепіль К.О.	230
--	-----

ЗАГАЛЬНІ ВІДОМОСТІ ПРО МІНИ ТА ПОРЯДОК ДІЙ ПРИ ЇХ ВИЯВЛЕННІ Мірошниченко А.О.	233
---	-----

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ВОГНЕВОЇ ПІДГОТОВКИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ: ДОСВІД УКРАЇНИ ТА МІЖНАРОДНІ ПРАКТИКИ Швець Б.С.	237
--	-----

ПРАВОМІРНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ЗАХОДІВ ПРИМУСУ Клименко В.Є., Мельников О.Д.	239
---	-----

ТАКТИКО-СПЕЦІАЛЬНІ ВПРАВИ З ВИКОРИСТАННЯМ ЗБРОЇ ТА СПЕЦІАЛЬНИХ ЗАСОБІВ Шевчук І.С., Шепіль К.О.	242
--	-----

ЩОДО ПИТАНЬ ДЕМОКРАТИЧНОГО ЦИВІЛЬНОГО КОНТРОЛЮ НАД СЕКТОРОМ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ В УКРАЇНІ Адамович А.Ю.	245
---	-----

СЕКЦІЯ XI.

БІОЛОГІЯ ТА БІОТЕХНОЛОГІЇ

ПАПІЛЯРНИЙ ВІЗЕРУНОК: ПРИРОДА ВИНИКНЕННЯ ТА ПРИЗНАЧЕННЯ Веретун Г.С.	248
--	-----

СЕКЦІЯ XII.

ХІМІЯ, ХІМІЧНА ТА БІОІНЖЕНЕРІЯ

ВПЛИВ МАСОВОЇ КОНЦЕНТРАЦІЇ СИВУШНОГО МАСЛА НА ЯКІСТЬ ГОРІЛКИ ТА ВИЯВЛЕННЯ ЇЇ ФАЛЬСИФІКАЦІЇ Сопіна М.	258
---	-----

СЕКЦІЯ XIII.

ЗАГАЛЬНА МЕХАНІКА ТА МЕХАНІЧНА ІНЖЕНЕРІЯ

ВПЛИВ КОНСТРУКТИВНИХ ЗМІН І ТЕПЛОБМІННИХ СЕРЕДОВИЩ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ ОХОЛОДЖЕННЯ КОКСОВОГО ГАЗУ Дураченко Я.О.	262
ПОРІВНЯННЯ ОСНОВНИХ ПОЛОЖЕНЬ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ З ВІТЧИЗНЯНИМИ, ЩО ДІЮТЬ ДЛЯ КОНТРОЛЮ ЗУБЧАСТИХ КОЛЕС Суслов А.С., Скиба О.С.	266

СЕКЦІЯ XIV.

КОМП'ЮТЕРНА ТА ПРОГРАМНА ІНЖЕНЕРІЯ

ТИПОВІ СТРУКТУРИ КОДІВ ОДИНИЧНОЇ ВІДСТАНІ Ярещенко В.В., Косенко В.В.	270
---	-----

СЕКЦІЯ XV.

СИСТЕМНИЙ АНАЛІЗ, МОДЕЛЮВАННЯ ТА ОПТИМІЗАЦІЯ

ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ НЕОДНОРІДНОСТЕЙ НА МЕЖАХ РОЗДІЛУ НА СПЕКТРАЛЬНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ВІДРІЗАЮЧИХ ФІЛЬТРІВ Пецо В.І., Головач Й.І., Левчук О.М.	275
ПРО ВАРІЮВАННЯ ФОРМИ ПРОФІЛІВ ЛОПАТОК ПРИ АЕРОДИНАМІЧНІЙ ОПТИМІЗАЦІЇ КОМПРЕСОРНИХ ВІНЦІВ Зіневич Н.А., Кваша Ю.О.	279

СЕКЦІЯ XVI.

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА СИСТЕМИ

CRM-СИСТЕМ: ПЕРЕВАГИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ Зеленіна Ю.Г.	283
АНАЛІЗ ФІШИНГ-ПОДІБНИХ СОЦІОТЕХНІЧНИХ АТАК Супотніцький В.В.	290
БЛОКЧЕЙН НА ОСНОВІ ШИФРУВАННЯ ДАНИХ І МЕХАНІЗМИ ЗБЕРЕЖЕННЯ КОНФІДЕНЦІЙНОСТІ ВЕЛИКИХ ДАНИХ Поляков Д.А.	293
ЗАХИСТ ІНФОРМАЦІЇ У СИСТЕМАХ ІНТЕРНЕТУ РЕЧЕЙ ЗА ДОПОМОГОЮ АУТЕНТИФІКАЦІЇ Деркач Я.О.	300

ІНФОРМАЦІЙНА ТЕХНОЛОГІЯ РОЗРОБКИ ВЕБ-САЙТУ ОНЛАЙН ШКОЛИ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ Невідома Д.А.	304
МЕТОДИ OSINT ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ В КІБЕРПРОСТОРІ Зубко М.О., Делембовський М.М.	307
СИСТЕМИ КІБЕРБЕЗПЕКИ ДЛЯ ІОТ-ПРИСТРОЇВ В ДОМАШНІХ УМОВАХ Павлюк І.А., Делембовський М.М.	310
ТЕХНОЛОГІЇ OSINT ДЛЯ АНАЛІЗУ ТА УПРАВЛІННЯ КІБЕРРИЗИКАМИ Лопатюк І.В., Делембовський М.М.	313
ХАРАКТЕРИСТИКИ СИСТЕМИ ТИПУ «РОЗУМНИЙ БУДИНОК» ТА МЕТОДИ ВІЯВЛЕННЯ АТАК Деркач Я.О., Агеєв Д.В.	316
СЕКЦІЯ XVII. ФІЛОЛОГІЯ ТА ЖУРНАЛІСТИКА	
THE CULTURAL CONTEXT OF TRANSLATION Zaremska I.M.	320
ЗАМІНА ЯК ЗАСІБ ГРАМАТИЧНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ В ХУДОЖНЬОМУ ПЕРЕКЛАДІ Давиденко Д.С.	323
ЛЕКСИЧНІ ОДИНИЦІ ЯК ІНСТРУМЕНТ АПЕЛЯЦІЇ ДО ПОТРЕБ ЛЮДИНИ У ПРОМОВАХ КАНДИДАТІВ У ПРЕЗИДЕНТИ США 2024 Зажитько В.О.	327
ЛЕКСИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ КИТАЙСЬКИХ ГАЗЕТНО-ПУБЛІЦИСТИЧНИХ ТЕКСТІВ Симоненко Д.Ю.	336
НЕПЕРЕСІЧНА ПОСТАТЬ МАРІЇ БІЛОУС-ГАРАСЕВИЧ В ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОГО ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВА ТА КРИТИКИ Щербань А.М.	338
ОСНОВНІ ТЕХНОЛОГІЇ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО АНАЛІЗУ ТЕКСТУ Черняк О.П., Круглій О.Р.	341
СТРАХ В ОПОВІДАННІ ОЛЕКСИ СЛІСАРЕНКА «ГОРБАТЕ ЖИТТЯ» Золотарьов А.С.	348

СЕКЦІЯ XVIII. ФІЛОСОФІЯ ТА ПОЛІТОЛОГІЯ

ВРОДЖЕНІ ТА ПРОФЕСІЙНІ ФАКТОРИ У СТАНОВЛЕННІ УСПІШНОГО ЛІДЕРА

Маслій А.А. 351

СЕКЦІЯ XIX. ПЕДАГОГІКА ТА ОСВІТА

ACTIVE LEARNING TECHNOLOGIES OF MARITIME ENGLISH STUDYING PROCESS

Tymoshchuk Yu.V. 354

EFFECTIVE STRATEGIES FOR FOREIGN LANGUAGE LEARNING FOR PRESCHOOLERS

Terletska L. 358

ENHANCING ENVIRONMENTAL COMPETENCE AND ECOLOGICAL CULTURE IN THE
CONTEXT OF CONTEMPORARY EDUCATIONAL CHALLENGES

Truten A. 361

ВПРОВАДЖЕННЯ МЕТОДІВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО АНАЛІЗУ ОСВІТНІХ ДАНИХ ЯК
НАПРЯМ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Деревянчук О.В. 366

ДО ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ PR-ДІЯЛЬНОСТІ У ФОРМУВАННІ
ІМІДЖУ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Кошель В.М., Мариненко А.В., Манойлік Т.О. 370

МЕНТАЛЬНЕ ЗДОРОВ'Я СТУДЕНТІВ КОЛЕДЖУ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА
ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

Озерова Є.Є. 378

МЕТОДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ НАПИСАННЯ ПЕРЕКАЗІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ
МОВИ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Кісіль І.Р. 381

ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ З «КОМП'ЮТЕРНОЇ ТЕХНІКИ ТА
ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ»

Домініков М.М., Кравченко Г.О., Гершкуляк О.І. 385

РОЗВИТОК КРЕАТИВНОСТІ У ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ЗАСОБАМИ ВІЗУАЛЬНОГО
МИСТЕЦТВА

Оболенцева С.В. 390

РОЛЬ ВЧИТЕЛЯ-ЛОГОПЕДА У ПІДТРИМЦІ ДІТЕЙ ІЗ ППР В УМОВАХ
ІНКЛЮЗИВНОГО СЕРЕДОВИЩА

Ніколаєва Н.Л. 395

РОЛЬ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ: ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ Венгринська Р.Р.	402
--	-----

СОЦІАЛЬНА ІНКЛЮЗІЯ ДІТЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ У НАВЧАЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ Кордіяка Х.М.	405
--	-----

СЕКЦІЯ ХХ. ПСИХОЛОГІЯ ТА ПСИХІАТРІЯ

ВПЛИВ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ НА ПРОДУКТИВНІСТЬ І ЗАДОВОЛЕННЯ ВІД РОБОТИ У ПРОФЕСІЯХ З ВИСОКИМ ЕМОЦІЙНИМ НАВАНТАЖЕННЯМ Тітомир О.А.	408
--	-----

КОПІНГ-СТРАТЕГІЇ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ В КОНТЕКСТІ ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ Мельничук І.І.	415
---	-----

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ КОГНІТИВНО-ПОВЕДІНКОВОЇ ТЕРАПІЇ ТА ГЕШТАЛЬТ-ТЕРАПІЇ В ЛІКУВАННІ ВЕЛИКОГО ДЕПРЕСИВНОГО РОЗЛАДУ Кравченко А.С.	418
---	-----

ПРОЯВИ ХАБАРНИЦТВА У ВОЄННИЙ ЧАС: ПСИХОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ Супронюк В.В.	424
---	-----

СТРЕСОСТІЙКІСТЬ ПІД ЧАС ВІЙНИ Годованець В.В.	427
---	-----

СЕКЦІЯ ХХІ. МЕДИЧНІ НАУКИ ТА ГРОМАДСЬКЕ ЗДОРОВ'Я

КВГ-СИНДРОМ: КЛІНІЧНІ ТА ГЕНЕТИЧНІ АСПЕКТИ Ластівка І.В., Сажина А.С., Стипанович В.О.	430
--	-----

ВПЛИВ ЗАХВОРЮВАНЬ ВУХА НА ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ ТА ПРОФЕСІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ: АНАЛІЗ ВПЛИВУ ПОРУШЕНЬ СЛУХУ НА УСПІШНІСТЬ НАВЧАННЯ У СТУДЕНТІВ Живиця О.В., Кондратенко О.К., Маланія М.Д.	435
--	-----

ПОШИРЕНІ ДЕРМАТОЛОГІЧНІ ЗАХВОРЮВАННЯ СЕРЕД ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ, ЇХ ОСНОВНІ ПРИЧИНИ ТА СПОСОБИ ПРОФІЛАКТИКИ Біловол А.М., Громко Є.А.	439
--	-----

ПРО ПІДВИЩЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ МОТИВАЦІЇ СТУДЕНТІВ Науково-дослідна група: Чаплик В.В., Чаплик О.А., Сидурко М.М., Козова Н.Я.	443
--	-----

СЕРЦЕВО-ЛЕГЕНЕВА РЕАНІМАЦІЯ**Смерека А.І. 447**

СИНДРОМ РУБІНШТЕЙНА-ТЕЙБІ У НОВОНАРОДЖЕНОЇ ДІВЧИНКИ: ВИПАДОК З ПРАКТИКИ

Ластівка І.В., Сажина А.С., Стипанович В.О. 451

ЧАСТОТА ВИЯВЛЕННЯ НИЗЬКОГО РІВНЯ КИСЛОТНОСТІ У ХВОРИХ НА ХРОНІЧНИЙ НЕАТРОФІЧНИЙ ГАСТРИТ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ВІЙСЬКОВИХ ДІЙ НА УКРАЇНІ

Науково-дослідна група:**Авраменко А.О., Магденко Г.К., Смоляков С.М., Дерменжи О.В., Короленко Р.М. ....455****СЕКЦІЯ XXII.****ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА, СПОРТ ТА ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ**

ВПЛИВ СОЦІАЛЬНО-ПОБУТОВИХ УМОВ НА ФОРМУВАННЯ МОТИВІВ ДО ЗАНЯТТЯ ФІЗИЧНОЮ КУЛЬТУРОЮ У ШКОЛЯРІВ СЕРЕДНЬОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ СІЛЬСЬКОЇ МІСЦЕВОСТІ

Мойсюк В.І. 458

ВПЛИВ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ НА ПСИХОЛОГІЧНИЙ СТАН ПРАЦІВНИКІВ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

Шишко М.В., Звегінцев М.І. 463

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ДО ЗАТРИМАННЯ ТА НЕЙТРАЛІЗАЦІЇ ПРАВОПОРУШНИКІВ

Шишко М.В., Звегінцев М.І. 468

ПРОГРАМИ ФІЗИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ПІСЛЯ ТРАВМ, ОТРИМАНИХ ПІД ЧАС СЛУЖБИ

Шевчук І.С., Шепіль К.О. 472

ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ В ПРОЦЕСІ ЗАНЯТЬ ФІЗИЧНИМ ВИХОВАННЯМ

Топчієва Г.О. ....475**СЕКЦІЯ XXIII.****ІСТОРІЯ, АРХЕОЛОГІЯ ТА КУЛЬТУРОЛОГІЯ**

ІВАН СЕМАНЮК (МАРКО ЧЕРЕМШИНА) У СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОМУ ЖИТТІ ГАЛИЧИНИ НАПРИКІНЦІ ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ СТ.

Волочій Н.В. 481

ІСТОРИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ТЕАТРАЛІЗОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ Діденко К.І.	486
--	-----

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ НА ТЕЛЕБАЧЕННІ Муха В.О.	489
--	-----

РОЛЬ СТУДЕНТСЬКО-ВИКЛАДАЦЬКОЇ ГРОМАДИ ЧЕРНІВЦІВ У ПОДІЯХ ПОМАРАНЧЕВОЇ РЕВОЛЮЦІЇ Данилів М.В.	493
---	-----

СЕКЦІЯ XXIV. КУЛЬТУРА ТА МИСТЕЦТВО

LIFE AS IT IS... COMPOSER OF HUMANS LIFE TIME GIUSEPPE VERDI Zhao Danqi	497
--	-----

THE DEVELOPING OF MOST BEAUTIFUL PERFORMANCE IN HISTORY OF ARIA GENDER Wang Chuhan	500
--	-----

ЕВОЛЮЦІЯ ТЕХНІЧНИХ ПРИЙОМІВ VIBRATO В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ ВІОЛОНЧЕЛЬНОМУ ВИКОНАВСТВІ XVIII-XIX СТОЛІТЬ Долгієр В.Є.	503
--	-----

ОБРАЗ КРИМУ В ЖИВОПИСІ ПОЛЬСЬКИХ ХУДОЖНИКІВ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ XIX СТ. Левкович Н.Я.	506
--	-----

СЕКЦІЯ І. ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ, МАКРО- ТА РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

БЮДЖЕТНЕ ПЛАНУВАННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ

Ігор Грубінка

канд.екон.наук, викладач

ВСП «Мукачівський фаховий коледж НУБіП України», Україна

Бюджетна політика є основою формування бюджетного процесу, бюджетної системи і власне бюджету як основного фінансового плану держави. На формування бюджетної політики впливає ряд факторів: пріоритети розвитку економіки, особливості спеціалізації економічної системи, структурна побудова фінансової системи країни, інтеграція економіки країни у глобальну економічну систему та ряд інших факторів.

Безумовно, основним фактором який вплинув на бюджетну політику України зараз є повномасштабне вторгнення росії і відповідно війна. Ці зміни стосуються:

- коректування у бюджетні видатки і перерозподіл бюджетних коштів, сектор оборони і безпеки ста безумовно пріоритетним, зараз на нього припадає близько 70% бюджетних видатків, і ця цифра має всі передумови до зростання;

- перегляд бюджетних доходів, в 2024 році зростання ВВП орієнтовано за прогнозами складе тільки 3%, відповідно зменшення податкових та інших надходжень бюджету і зумовлений цим його дефіцит;

- секвестрування бюджетних видатків, практично всі їх статті за винятком фінансування оборони і безпеки були зменшені;

- зростання важливості міжнародних позик і грантового фінансування для збалансування бюджету, зараз їх частка складає 55% і потреба на 2025 рік складе за розрахунками Міністерства фінансів України складе 38 мільярдів доларів[1].

- складнощі здійснення фінансового планування, відповідно всі закладені у бюджеті на 2025 рік макрофінансові показники будуть коригуватися у місячній проекції.

Деякі параметри бюджету країни на 2025 рік, що підтверджують наші тези:

- бюджет-2025 планується з урахуванням 1,3 трлн грн доходів. Завдяки скоригованим макропоказникам та податковим змінам пропонується збільшити дохідну частину на понад 50 млрд грн.

- видатки складатимуть 3,9 трлн грн. Збільшили обсяги видатків на виплати пенсій, на ліквідацію наслідків збройної агресії росії (будівництво, ремонти, купівля людям житла). Загалом до другого читання в проєкті держбюджету видаткова частина зросла на 66,8 млрд грн.

- дефіцит держбюджету наступного року складе понад 20% ВВП: 1 трлн. 640 млрд грн, планують покривати його за рахунок допомоги партнерів. Для цього потрібно залучити 38 млрд доларів.

- пріоритет №1 – безпека й оборона – залишається незмінним. Спрямовується на боротьбу з окупантами понад 1,3 трлн грн, це більше 18% ВВП. Фінансування української армії здійснюється самостійно за рахунок внутрішніх ресурсів.

Отже зважаючи головним чинником сьогоденної бюджетної політики є війна, що призвело до зростання оборонних видатків, бюджетного дефіциту і зовнішнього фінансування бюджету країни.

Список використаних джерел:

1. Сайт РБК Україна URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/rada-shvalila-derzhbyudzhnet-2025-pershomu-1730286377.html> (дата звернення 03,11,2024р.)

ВЕНЧУРНЕ ІНВЕСТУВАННЯ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Пономаренко Євгенія Анатоліївна

студентка

Державний Торговельно-економічний університет, Україна

Науковий керівник: Туніцька Юлія Миколаївна

кандидат економічних наук, доцент кафедри міжнародного менеджменту

Державний Торговельно-економічний університет, Україна

Венчурне інвестування – це відносно нова практика інвестування у бізнес, яка найчастіше передбачає інвестування у бізнес-ідеї, стартапи та підприємства на ранніх стадіях життєвого циклу. Такі інвестиції є мають високий рівень ризику. Для України у венчурному інвестуванні притаманні інвестиції у стартапи та підприємства на ранніх стадіях, але не в бізнес-ідеї [1, с.3-4; 2, с.284].

Під час війни, всупереч очікуванням, венчурний бізнес є достатньо стійким та стабільним. Причому прослідковується активна орієнтація на потреби і довгострокове відновлення України, а саме оборонна галузь, АПК, будівництво тощо. До того ж фінансування українським стартапам надають також закордонні інвестори [1, с. 3-4].

Згідно з інформацією із журналу Forbes у 2022 інвестування в українські стартапи було найнижчим за 7 років. Обсяг інвестицій склав 218 млн дол., що майже у 4 рази менше, ніж у 2021 році (832 млн дол.). З цієї суми 62% дісталось чотирьом компаніям: AirSlate, Preply, Fintech Farm, Spin.ai [2]. Через війну зменшилися можливості українських інвесторів, а закордонні не бажали ризикувати [3]. У 2023 році ситуація почала покращуватися: сповільнилося скорочення венчурних інвестицій таким чином, що загальна сума інвестицій у 2023 році склала 209 млн дол. Показовим є той факт, що за час війни кількість стартапів, що закрилися, була невеликою [4].

У першому кварталі 2024 року 18 українських стартапів залучили 42 млн дол., і ще декільком вдалося залучити 0,5-5 млн дол. за даними Forbes. Попередні кілька років були складними для венчурного інвестування не лише в Україні, а й у всьому світі – спад відзначався у всьому світі [4].

Як зазначалося раніше, українські стартапам вдалося залучити не лише внутрішніх, а й закордонних інвесторів. На перший квартал 2024 року найбільш серед інвесторів виділилися такі компанії як Flyer One Ventures, який у 2023 році збільшив свій портфель інвестування на 15 компаній. Також доєналися чи збільшили свій об'єм інвестицій такі компанії як SMOK Ventures, Horizon Capital тощо (див. табл. 1) [4].

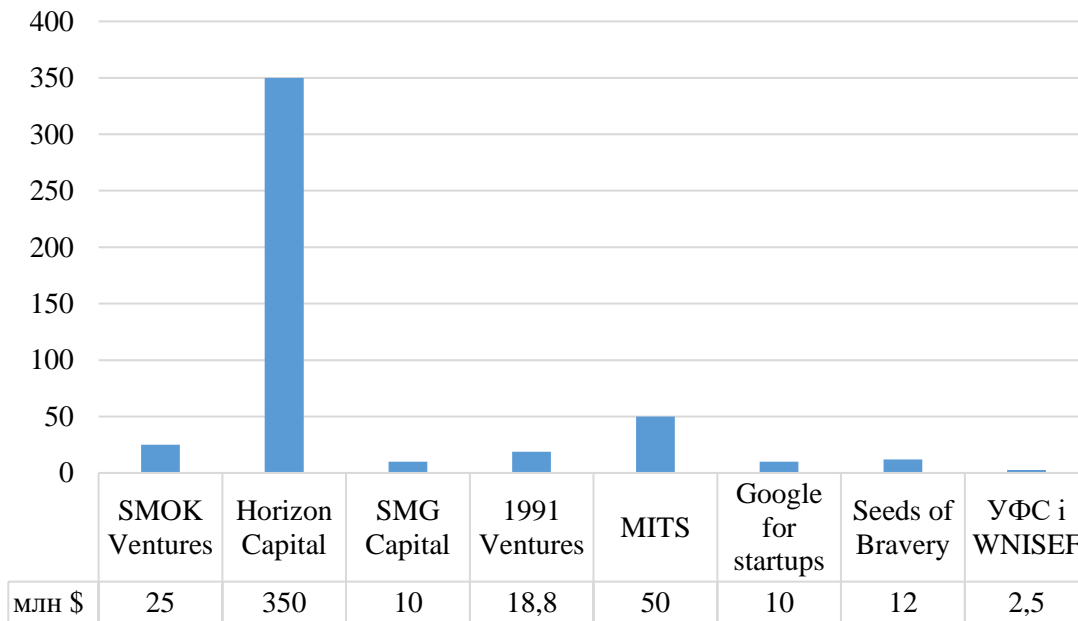

Рис. 1 Нові джерела капіталів для українських стартапів

Джерело: сформовано автором на основі [4]

Окрім згаданих компаній, що долучилися, залучили новий капітал, відновлюються свою діяльність й більш старі компанії як от Digital Future та u.ventures [4].

Як видно із наведених вище фактів, хоча на початку війни ринок венчурних інвестицій України мав чималий спад, зараз він поступово відновлюється. Це дозволить залучити більше коштів (внутрішніх і зовнішніх інвесторів) до розробки перспективних ідей, які не лише можуть підтримувати економіку країни як малі підприємства, але й, враховуючи тенденції щодо напрямків цих стартапів, дозволить підтримати ЗСУ та допоможе у відбудові країни.

Список використаних джерел:

1. Кубрак Н. ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ВЕНЧУРНОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ. *Економіка та суспільство*. 2024. № 61. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-61-8> (дата звернення: 26.10.2024);

2. Lytvyn I., Bulak Y. Venture businnes in Ukraine in wartime conditions. *Management and Entrepreneurship in Ukraine: the stages of formation and problems of development*. 2022. Vol. 2022, no. 2. P. 283–291. URL: <https://doi.org/10.23939/smeu2022.02.283> (date of access: 26.10.2024);
3. Тарасовський Ю. Падіння інвестицій в українські стартапи сповільнилося, з'явилися ознаки відновлення – AVentures Capital – Forbes.ua. *Forbes.ua / Бізнес, мільярдери, новини, фінанси, інвестиції, компанії*. URL: <https://forbes.ua/news/padinnya-investitsiy-v-ukrainski-startapi-spovilnilosya-zyavilisya-oznaki-vidnovlennya-doslidzhennya-aventures-capital-04072024-22207> (дата звернення: 26.10.2024);
4. Дудко В. Скоро весна? З початку року українські стартапи отримали щонайменше 42 млн дол інвестицій. Як почувається венчурна індустрія у першому кварталі 2024-го? Дослідження Forbes – Forbes.ua. *Forbes.ua / Бізнес, мільярдери, новини, фінанси, інвестиції, компанії*. URL: <https://forbes.ua/innovations/skoro-vesna-z-pochatku-roku-ukrainski-startapi-otrimali-shchonaumenshe-42-mln-investitsiy-yak-pochuvaetsya-venchurna-industriya-u-pershomu-kvartali-2024-go-doslidzhennya-forbes-01042024-20239> (дата звернення: 26.10.2024).

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ КРИПТОВАЛЮТ В УКРАЇНІ

Зайчук Юлія Валентинівна

студентка

Державний Торговельно-економічний університет, Україна

Науковий керівник: Туницька Юлія Миколаївна

кандидат економічних наук, доцент кафедри міжнародного менеджменту

Державний Торговельно-економічний університет, Україна

На сьогодні ринок криптовалют в Україні є однією з найновіших сфер економіки, яка динамічно розвивається, а тому потребує належного нормативно-правового регулювання.

Криптовалюта – це різновид цифрової або віртуальної валюти, яка використовує криптографію для забезпечення безпеки транзакцій, контролю створення нових одиниць і перевірки передачі активів. На відміну від традиційних валют, криптовалюти є децентралізованими і не контролюються центральними банками або урядами. [1]

Основою криптовалют є технологія блокчейн, що представляє собою розподілену базу даних або ланцюжок блоків, у яких зберігаються записи про всі транзакції. Транзакції підтверджуються через процес майнінгу або інші механізми консенсусу, такі як Proof-of-Work (доказ виконаної роботи) або Proof-of-Stake (доказ частки). [1]

Ще у 2014 році Біткоїн, що щойно з'явився, визначався НБУ як «грошовий сурогат» і не мав реальної вартості. [1] До того ж криптовалюта є доволі небезпечною, оскільки з її допомогою можна легше шахраювати або навіть відмивати гроші, хоча як такі віртуальні валюти не несуть жодної загрози для фінансових систем чи супротивниками фізичних грошей. За кордоном, у країнах як США, Канада, Естонія, Швейцарія тощо, які законодавчо надають реальної ваги криптовалютам, операторів таких валют визнали суб'єктами первинного моніторингу. Для таких операторів потрібно мати ліцензію, а їхні клієнти мають пройти конкретні процедури перевірки та ідентифікації. [2]

Першим кроком у регулюванні криптовалют в Україні стало прийняття ЗУ "Про віртуальні активи" у 2022 році. Це початок формування нормативно правової бази для цієї сфери та перша спроба

держави встановити чіткі правила для криптовалютного ринку, забезпечуючи легальну основу для обігу криптовалют, захист прав власників віртуальних активів та забезпечення прозорості ринку. [3]

Сфера застосування цього закону обмежується визначеною сферою правовідносин, зокрема у тих випадках, якщо сторони визначили законодавство України як таке, що застосовується до договору, предметом якого є віртуальний актив, у цілому або до його окремої частина. По-друге, якщо обидві сторони угоди про віртуальні валюти є резидентами України. По-третє закон застосовний, якщо особа яка набуває у власність криптовалюту є резидентом України або ж суб'єкт правовідносин має зареєстроване місцезнаходження чи постійне представництво на території України. [4]

Закон визначив види криптовалют та окреслює операції, дозволені з віртуальними активами. Однією з ключових заборон щодо криптовалют є заборона використовувати віртуальні активи в якості засобу платежу на території України та обмінювати їх на майно (товари), роботи (послуги). До того ж ведення справ з віртуальними активами також потребує спеціальних дозвільних документів, згідно із законом. [4]

Формування законодавства для віртуальної валюти ще не завершено. На початок 2024 року на розгляді було щонайменше ще 2 законопроекти для уточнення щодо регулювання ринку криптовалют, а саме їхнє оподаткування, ліцензування тощо. Велику роль у їхньому регулюванні також відіграє Мінцифри України. [5]

Криптовалюта є чималим бізнесом за кордоном, а отже регулювання законодавства у цій сфері може привернути іноземні компанії в Україну. Хоча також послідовуються позитивні тенденції розвитку законодавства. [5]

З прийняттям закону "Про віртуальні активи" у 2022 році Україна зробила перший крок до легалізації та впорядкування обігу криптовалют, встановивши правила для учасників ринку та визначивши правовий статус віртуальних активів. Однак, регулювання криптовалют залишається складним процесом, оскільки це явище є новим як для правової системи, так і для фінансових інституцій.

Список використаних джерел:

1. Регулювання ринку криптовалюти в Україні. *Юридичний факультет ЧНУ ім. Юрія Федьковича.* URL: <https://law.chnu.edu.ua/rehuliuvannia-rynku-kryptovaliuty-v-ukraini/> (дата звернення: 27.10.2024);

2. Smerichevskiy S., Suzdalieva O. GLOBAL EXPERIENCE IN CRYPTOCURRENCY REGULATION. *State and regions. Series: Economics and Business*. 2020. No. 6(117). URL: <https://doi.org/10.32840/1814-1161/2020-6-2> (date of access: 27.10.2024);
3. Про віртуальні активи : Закон України від 17.02.2022 № 2074-IX : станом на 1 січ. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20#Text> (дата звернення: 27.10.2024);
4. Закон України «Про віртуальні активи». *European Business Association*. URL: <https://eba.com.ua/zakon-ukrayiny-pro-virtualni-aktyvy/> (дата звернення: 27.10.2024);
5. Економічна правда. Який законопроект про обіг віртуальних активів дозволить бізнесу розвиватися. *Економічна правда*. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2024/02/13/709876/> (дата звернення: 27.10.2024).

ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ЕКСПОРТУ УКРАЇНИ

Шевченко Валерія Юріївна

студентка

Державний торговельно-економічний університет, Україна

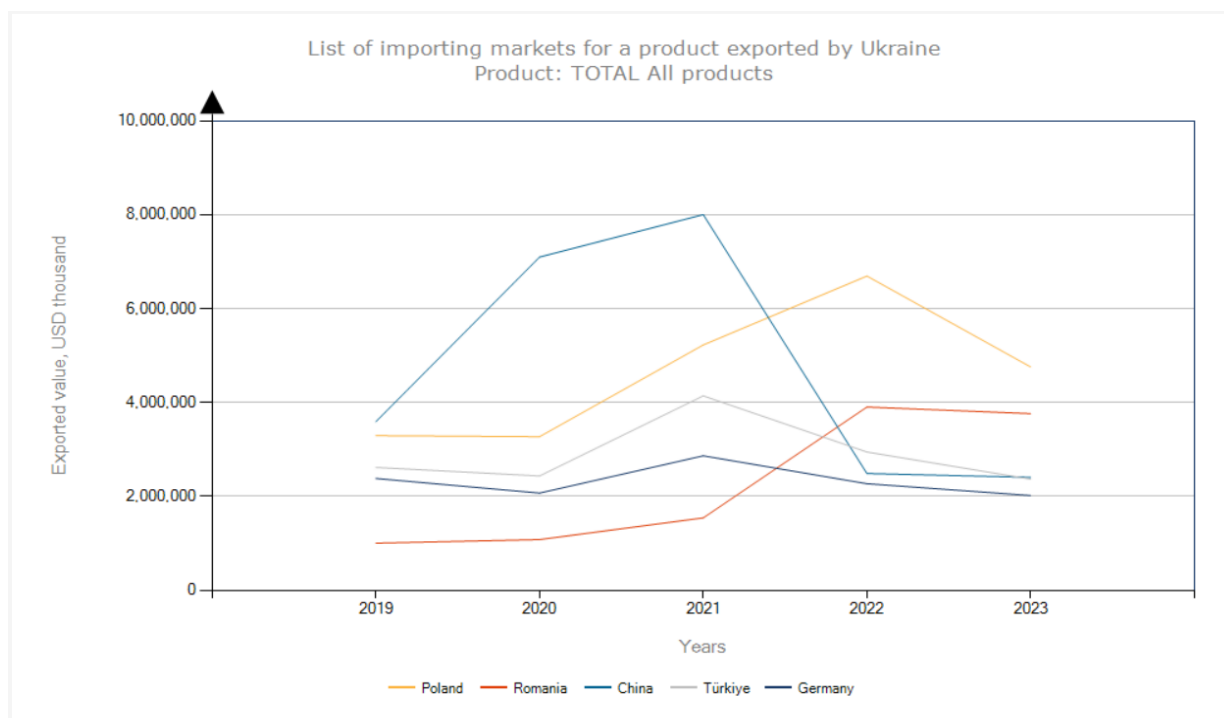
Експорт є ключовою складовою економічного зростання України, що впливає на забезпечення стабільного валютного надходження, розвиток виробництва та зміцнення міжнародної позиції держави на глобальних ринках [5, 7]. Останні роки, позначені війною, економічними викликами та змінами у світовій торгівлі, змушують Україну шукати нові напрями для розвитку експорту, орієнтовані на високі технології, інновації та диверсифікацію експортної структури. Важливою умовою є ефективне використання геополітичних переваг та доступ до нових ринків через активну співпрацю з країнами Європейського Союзу (ЄС), Північної Америки та Азії.

Протягом 2019-2023рр. Україна експортувала багато товарів у різні країни світу. Зовнішньоторговельні операції проводились із партнерами із 205 країн світу [2]. Основними партнерами України за період з 2019-2023рр. були: Польща, Румунія, Китай, Туреччина та Німеччина (рис 1). Значне зростання експорту товарів до Польщі відбулося у 2021 р.: з 3 272 676 тис. дол. (2020 рік) до 5 227 396 тис. дол., тобто майже в 2 рази. У 2022 році відбулося зменшення показників експорту товарів у Китай, Туреччину та Німеччину. У 2023 році дані майже не змінилися, тільки експорт товарів до Польщі зазнав значного спаду.

Україна є одним з найбільших експортерів сільськогосподарської продукції, що робить аграрний сектор основним драйвером національного експорту. Ключовими продуктами є зернові культури (пшениця, кукурудза, ячмінь), олія, бобові та інші сільськогосподарські товари. Проте важливою тенденцією є не лише кількісне зростання аграрного експорту, а й підвищення його якості.

Найбільше протягом 2019-2023рр. Україна експортувала злакові культури, жири та олії тваринного і рослинного походження, насіння та плоди олійних культур, чавун, сталь, руди і шлаки (табл. 1). Найбільша частка у експорті товарів 32,9 – 39,1% припадає саме на експорт злакових культур. Щодо темпів приросту злаків, якщо порівнювати 2023 та 2019

Рис. 1. Динаміка обсягів експорту України за основними торговельними партнерами у 2019-2023 рр., тис дол.

Джерело: складено автором за джерелом [3].

роки, то ми бачимо, що динаміка негативна – мінус 13,7%. Якщо ж ми порівнюємо 2022 та 2023 роки, то тут тенденція вже трохи покращилась, але показник все одно залишився від’ємним – мінус 9,42 %.

Таблиця 1

Аналіз динаміки товарної структури експорту товарів з України у 2019-2023 рр., млн дол.

Група товарів	Обсяг, млн дол.			Частка, %			Темп приросту, %	
	2019	2022	2023	2019	2022	2023	2023/2019	2023/2022
Всього	29254	26580	21293	100	100	100	-	-
Злаки	9633	9171	8307	32,9	34,5	39,1	-13,7	-9,42
Жири та олії тваринного, рослинного або мікробного походження та продукти їх розщеплення; готові харчові жири;	4732	5984	5649	16,2	22,5	26,5	19,3	-5,5

Продовження табл. 1

Насіння та плоди олійних культур; різні зерна, насіння та фрукти;	2563	3781	2819	8,8	14,2	13,2	9,9	-25,4
Чавун і сталь	8736	4560	2648	29,8	17,2	12,4	-69,6	-41,9
Руди, шлаки і золи	3590	3084	1870	12,3	11,6	8,8	-47,9	-39,3

Джерело: складено автором за джерелом [4].

Для України перспективним напрямом експорту є постачання на зовнішні ринки продукції з доданою вартістю [1], у тому числі органічної продукції, продуктів глибокої переробки (наприклад, біопалива, крохмалю, олії холодного віджиму) та активний вихід на ринки ЄС, Азії та Африки. Органічна продукція, яка має високий попит у Європі, може стати стратегічно важливим напрямом, зважаючи на екологічні стандарти та тренд на здорове харчування.

Український ІТ-сектор став одним із найдинамічніших секторів економіки та одним із перспективних напрямів експорту. ІТ-послуги та продукти, такі як розробка програмного забезпечення, кібербезпека, хмарні технології та блокчейн-рішення, активно продаються на зовнішніх ринках. За даними IT Ukraine Association, експорт українських ІТ-послуг зростає на 20-30% щорічно [6].

Україна має конкурентну перевагу завдяки високому рівню технічної освіти, розвинутій інфраструктурі для ІТ-бізнесу та сприятливому клімату для стартапів. Інвестиції у розвиток технологічних хабів, стимулювання державою ІТ-індустрії та захист інтелектуальної власності можуть підсилити цей напрям, зробивши Україну технологічним лідером у Східній Європі.

Розвиток промислового виробництва також є важливим напрямом для збільшення експорту. Україна має великий потенціал у виробництві машин та обладнання, зокрема у галузі авіації, космічних технологій, важкого машинобудування та енергетичного обладнання. Українські підприємства можуть запропонувати конкурентоздатні інноваційні рішення для країн, що розвиваються, а також для ринків ЄС та США.

Регіональний ринок ЄС стає одним з найбільш привабливих для української промислової продукції, особливо з урахуванням Угоди про асоціацію з ЄС. Ця угода відкрила нові можливості для українських виробників у сфері стандартизації та сертифікації продукції, що дозволяє їм легше виходити на європейський ринок. Крім того, розвиток спільних проектів з ЄС та країнами Північної Америки у сфері авіабудування, оборонної промисловості та машинобудування може значно підвищити обсяги експорту.

Зростаючий світовий попит на екологічні рішення відкриває нові можливості для України у галузі відновлюваної енергетики. Україна має великий потенціал у виробництві "зеленої" енергії з сонця, вітру, біомаси та водню. Враховуючи глобальні тенденції до декарбонізації економіки та зменшення залежності від викопних видів палива, розвиток цих напрямів може зробити Україну експортером енергетичних технологій.

Інвестиції у виробництво та експорт енергетичного обладнання, такого як вітряки, сонячні панелі та водневі установки, сприятимуть не лише зміцненню енергетичної незалежності країни, а й розвитку експорту технологій, які будуть затребувані у всьому світі.

Для підвищення стабільності експорту Україна повинна працювати над диверсифікацією ринків збуту, зокрема активніше розвивати відносини з країнами Азії, Близького Сходу, Латинської Америки та Африки. Наприклад, Китай та Індія є великими ринками, де спостерігається постійне зростання попиту на агропродукцію, металургійні вироби та інші товари [8].

Україна також може посилити свою присутність на ринках Африки, де розвиваються сільське господарство, інфраструктура та енергетика. Активна участь у міжнародних організаціях та ініціативах, таких як СОТ та глобальні торговельні угоди, сприятиме підвищенню конкурентоспроможності українських товарів на нових ринках.

Отже, розвиток експорту є важливим фактором економічного зростання України, особливо в умовах глобальних змін. Аграрний сектор залишається однією з основ українського експорту, проте для сталого розвитку необхідно розширювати спектр експортних товарів та послуг, зокрема у сферах високих технологій, машинобудування та відновлюваної енергетики. Диверсифікація ринків збуту та посилення співпраці з міжнародними партнерами також стануть запорукою успішного розвитку українського експорту у майбутньому.

ПРИРОДНІ РЕСУРСИ ЯК БАЗОВИЙ ЧИННИК СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО ПІДНЕСЕННЯ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Замлинський Олександр Степанович

аспірант

Національний університет біоресурсів і природокористування України, Україна

Мединська Наталія Василівна

доктор економічних наук, доцент

Національний університет біоресурсів і природокористування України, Україна

Сфера природокористування в умовах окупації частини території та руйнації виробничо-технічної бази комплексу галузей важкої індустрії набула більшої вагомості у забезпеченні прийнятних темпів соціально-економічного піднесення країни в цілому та окремих територій.

Природні ресурси виступають базовою просторово-територіальною та ресурсною детермінантою розвитку сільських територій. У відтворювальних пропорціях сільських територіальних громад природні ресурси є не лише предметом праці чи засобом праці, але і складовою біогеоценозів, котрі продукують набір різноманітних екосистемних послуг (рекреаційної, водорегулюючої, ґрунтоохоронної, киснепродукуючої, вуглецеводепонуючої та інших).

Виступаючи засобом та предметом праці, а також територіальним базисом розширеного відтворення ресурсно-виробничого потенціалу національного господарства природні ресурси є ресурсною та територіально-просторовою передумовою соціально-економічного розвитку. Незважаючи на поглиблення процесів цифрової трансформації та посилення впливу інформаційного чинника на соціально-економічні процеси, в умовах української дійсності природні ресурси виступають ключовим фактором виробництва та зміцнення господарської самодостатності національного господарства.

За таких умов вирішальним є максимізація виробництва на основі перетворення матеріально-речової субстанції природної сировини у продукцію з високою доданою вартістю, що підвищить рівень капіталізації сфери природокористування в цілому та сформує додатковий інвестиційний потенціал відтворення, відновлення, охорони та захисту природних біогеоценозів.

Роль засобів праці природні ресурси, в першу чергу, земля, відіграють у сільському та лісовому господарстві, тобто у галузях, котрі виступають базовими ланками сільської економіки. Такі галузі як сільський та зелений туризм базуються на освоєнні корисних властивостей природних біогеоценозів. Значний масштаб самозаліснення та заболочення в останні десятиліття створив додаткові умови для комерціалізації екосистемних послуг природних комплексів, що виступає потенційним чинником прискорення темпів соціально-економічного розвитку сільських територій.

Природні ресурси забезпечують відтворення мисливської фауни, що виступає запорукою розвитку мисливського господарства. Для територій неіндустріальної спеціалізації, в першу чергу сільських територій, мисливське господарство стає своєрідним полюсом економічного росту та збереження біорізноманіття. Розвиток рекреації залежить від освоєння екосистемних послуг, котрі продукуються природними біогеоценозами. Результативність такого продукування залежить від своєчасного забезпечення відтворення асиміляційного потенціалу природно-ресурсних комплексів.

Сільські територіальні громади можуть отримувати від використання природних ресурсів як прямий, так і непрямий економічний ефект. Прямий економічний ефект можна отримати через перерахування частини рентної плати за спеціальне використання природних ресурсів у місцевий бюджет. Непрямий економічний ефект утворюється внаслідок використання природної сировини та несировинних корисностей природних комплексів у відтворювальному процесі місцевої економіки і проявляється у створенні додаткових робочих місць, зростанні самозайнятості та нарощенні обсягів доданої вартості.

Досвід останніх десятиліть свідчить про те, що окремі галузі сільської економіки, в першу чергу сільськогосподарське виробництво, демонструють позитивну динаміку в частині нарощення обсягів виробництва. Водночас сільські території як основний ареал ведення сільськогосподарського виробництва не отримують належного економічного, зокрема фіскального ефекту внаслідок нееквівалентного розподілу природно-ресурсної ренти [1].

Також необхідно враховувати факт того, що природні ресурси відіграють неоднакову роль у розвитку сільської поселенської мережі та

сільських територій, а також міських поселень та урбанізованих територій. Природні ресурси для сільських територій – це не лише предмет праці та засіб праці, а та частина національного багатства, використання котрої дає можливість забезпечити додаткові надходження рентної плати за спеціальне використання природних ресурсів до бюджетів сільських територіальних громад. В умовах відсутності потужних центрів промислового виробництва підприємства природно-ресурсного сектора є базовою ланкою сільської економіки та запорукою сільської зайнятості та самозайнятості.

У розвитку міських поселень та урбанізованих територій природні ресурси більшою мірою відіграють роль територіального базису розміщення продуктивних сил та використовуються у якості предмету праці у промисловому секторі національного господарства.

Різна функціональна спрямованість використання природних ресурсів у господарському комплексі громад базового рівня різних категорій (міська, селищна, сільська) у підсумку забезпечує формування природно-продуктових ланцюгів, які вирішальною мірою впливають на господарську самодостатність країни в цілому.

Список використаних джерел:

1. Кольоса Л.Л. Природні ресурси як фактор зміцнення фінансової самодостатності сільських територіальних громад. *Агросвіт*. 2023. №19. С. 45–51.

СЕКЦІЯ II. ПІДПРИЄМНИЦТВО, ТОРГІВЛЯ ТА СФЕРА ОБСЛУГОВУВАННЯ

MEDICAL TOURISM AS A DRIVER OF GLOBAL HEALTH ECONOMY

Valerii Danylenko

ORCID ID: 0000-0002-0098-5204

*PhD in Economics, Associate Professor of the Department of Tourism
State Biotechnological University, Ukraine*

The global healthcare landscape has undergone a remarkable transformation with the emergence of medical tourism as a cornerstone of modern service-oriented economies. This phenomenon represents a fundamental shift from traditional healthcare delivery models, embodying Europe's progressive vision of "Patients Without Borders." The 2008 European Union directive on cross-border healthcare rights marked a pivotal moment, establishing formal mechanisms for an integrated healthcare system that transcends national boundaries.

Medical tourism represents a rapidly growing sector, projected to have reached a market value of more than \$100 billion. This growth underscores the appeal of medical services in developing countries, where the cost-effectiveness of treatment is a key driver [1]. Factors contributing to this competitive pricing include lower administrative and malpractice insurance expenses compared to those in highly developed nations. As a result, medical tourism often follows a two-way trend: patients from developed countries seek affordable treatment abroad for non-critical services, while those from less-developed countries travel to obtain high-quality, life-saving procedures in countries with advanced healthcare infrastructure [2].

The success of medical tourism is closely tied to the accreditation systems that assure international patients of service quality and safety. Notable accreditation bodies like Joint Commission International (JCI) have emerged as global standards, certifying healthcare institutions in over 80 countries. This accreditation, regarded as the "gold standard" in healthcare, is pivotal in

patient choice, driving an influx of patients to JCI-accredited facilities in regions such as Southeast Asia and the Middle East [3].

Corporate engagement in medical tourism has introduced innovative approaches to healthcare delivery. Companies increasingly view medical tourism as a strategic tool for managing healthcare costs while maintaining employee satisfaction. This trend has spawned new insurance products and corporate wellness programs that incorporate international medical travel options, creating what industry experts term "extra-incentives" for workforce productivity enhancement.

The transformation of medical tourism from a niche market to a mainstream healthcare option reflects broader changes in global healthcare delivery. As healthcare systems worldwide grapple with cost pressures and capacity constraints, medical tourism offers a viable solution for both healthcare providers and consumers. The industry's continued evolution, marked by quality standardization, technological integration, and innovative service delivery models, positions it as a crucial component of future healthcare landscapes

The role of communication technologies is also instrumental in bridging information gaps, allowing patients to access detailed insights into foreign healthcare providers. This technological infrastructure supports a range of services within the global medical tourism market, from diagnostic check-ups to wellness packages. The establishment of support structures — such as international medical tourism associations, accreditation bodies, and specialized tourism agencies — further consolidates this sector's position in the global economy.

Despite its growth, the medical tourism industry still faces challenges, such as the need for high-quality standards across diverse regions and transparency in service offerings. Moreover, the availability of English-speaking staff and interpreters at major international hospitals reduces linguistic barriers, thereby enhancing service accessibility for patients worldwide. Notably, insurance companies in some cases cover overseas medical treatments, further bolstering the industry. Examples include partnerships between U.S.-based insurers and hospitals abroad, as seen with Anthem Blue Cross's collaboration with India's Apollo Hospitals.

In conclusion, medical tourism continues to expand as a viable component of the global healthcare market, influenced by economic rationality, quality of service, and strategic regional positioning. For both developing and developed

countries, medical tourism offers an avenue for economic growth, with the potential to alleviate regional healthcare disparities.

References:

1. Rab-Przybyłowicz, J. (2016). Medical tourism: Theoretical considerations. *Studia Periegetica*, 2(16), 13-31.
2. Cormany, D., & Baloglu, S. (2011). Medical travel facilitator websites: An exploratory study of web pages contents and services offered to the prospective medical tourist. *Tourism Management*, 32(4), 709-716.
3. Henderson J. (2004), Healthcare Tourism In Southeast Asia. *Tourism Review International*, 3(4), 111-121.

ДИНАМІКА ТА ВЛАСТИВОСТІ РЕГУЛЯТОРНИХ СИСТЕМ В ЕЛЕКТРОННІЙ КОМЕРЦІЇ

Залуцький Юрій Володимирович

аспірант кафедри підприємництва та екологічної експертизи товарів
Національний університет «Львівська політехніка», Україна

Борсук Олег Орестович

аспірант кафедри підприємництва та екологічної експертизи товарів
Національний університет «Львівська політехніка», Україна

Круглов Сергій Валерійович

аспірант кафедри підприємництва та екологічної експертизи товарів
Національний університет «Львівська політехніка», Україна

Сучасна теорія систем пропонує потужні інструменти для аналізу складних систем, зокрема регуляторної системи в електронній комерції. З цієї точки зору, система може перебувати в різних станах. Ці стани відображають динамічність регуляторної системи та її здатність адаптуватися до зовнішніх і внутрішніх викликів. Вони не лише взаємопов'язані, але й формують цикли розвитку, через які проходить система, реагуючи на зміни в навколишньому середовищі.

Рівноважний стан становить основу функціонування системи в стабільний період. У цьому стані система перебуває в балансі, а її компоненти взаємодіють гармонійно, забезпечуючи легку адаптацію до незначних зовнішніх впливів без значних збурень. Стабільне середовище сприяє нормальному потоку комерційної діяльності та задоволенню потреб користувачів.

Адаптивний стан активується, коли зміни в зовнішньому або внутрішньому середовищі вимагають від системи більш суттєвої реакції. Це може бути викликано технологічними інноваціями, змінами в законодавстві або новими споживчими трендами. В адаптивному стані система проявляє гнучкість, впроваджуючи нові стратегії або модифікуючи наявні процеси для ефективною відповіді на ці виклики.

Еволюційний стан є наступним етапом розвитку системи, коли вона не лише адаптується, але й активно розвивається, передбачаючи майбутні зміни та потреби. У цьому стані система ініціює інноваційні процеси, впроваджуючи передові технології та практики, які можуть

змінити правила гри на ринку електронної комерції. Це включає розробку нових бізнес-моделей, вдосконалення аналітичних інструментів і впровадження штучного інтелекту.

Кризовий стан виникає, коли система стикається з непередбачуваними та екстремальними викликами, такими як кібератаки або економічні кризи. У такому випадку система змушена мобілізувати всі свої ресурси для відновлення і мінімізації шкоди. Цей стан вимагає швидкого реагування та ефективного кризового управління, щоб забезпечити виживання системи та відновлення її функцій.

Ці стани формують циклічний процес розвитку регуляторної системи в електронній комерції, де система переходить від стабільності до адаптації, еволюції, а потім може зіштовхнутися з кризою, що спонукає її вдосконалюватися і ставати більш стійкою. Кожен стан відіграє важливу роль у розвитку та підтримці здорової, динамічної і стійкої електронної комерційної екосистеми.

Властивості регуляторних систем в електронній комерції формують складну, але взаємопов'язану структуру, що забезпечує їхню ефективність, адаптивність і стійкість. Кожна з цих властивостей є критично важливою для реакції системи на зовнішні та внутрішні виклики, а також для її здатності до еволюції та розвитку.

Адаптивність є ключовою властивістю, яка дозволяє системі ефективно реагувати на зміни у зовнішньому середовищі, такі як нові технології, зміни в поведінці споживачів або нові нормативні вимоги. Вона безпосередньо пов'язана з адаптивним станом регуляторної системи, що демонструє гнучкість у відповіді на ці виклики.

Взаємозв'язок компонентів системи забезпечує скоординовану взаємодію між різними елементами, такими як правові норми, технологічні стандарти, інфраструктура тощо, створюючи синергію, необхідну для забезпечення цілісності та ефективності системи. Ця взаємодія є важливою в усіх станах, але особливо критичною в кризовому стані, коли потрібна максимальна координація для швидкого відновлення.

Самоорганізація дозволяє системі формувати нові структури або адаптаційні стратегії відповідно до змін у вимогах чи умовах діяльності. Ця властивість тісно пов'язана з еволюційним станом, коли система активно розвивається, передбачаючи майбутні виклики та можливості.

Робастність і стійкість гарантують здатність системи підтримувати свої функції навіть під впливом значних збурень або стресів, що є ключовим у кризовому стані, коли система стикається з серйозними викликами. Інтегрованість із ширшими економічними, соціальними та технологічними системами забезпечує здатність системи до ефективної взаємодії та адаптації в глобальному контексті. Ця властивість допомагає системі реагувати на глобальні тренди та виклики, що особливо важливо в адаптивному та еволюційному станах.

Властивості регуляторної системи в електронній комерції не лише взаємопов'язані, але й взаємозалежні, утворюючи динамічну та адаптивну структуру, здатну до еволюції та відновлення. Вони разом формують механізми, які дозволяють системі рухатися через різні стани від стабільності до адаптації, інноваційного розвитку та подолання криз, забезпечуючи їй довгострокову життєздатність і успіх.

Функції регуляторних систем в електронній комерції формують основу, на якій побудовані стабільність, ефективність і адаптивність цієї сфери. Ці функції не тільки взаємопов'язані, але й взаємозалежні, створюючи складну систему, що відображає властивості та стани регуляторної системи.

Регулювання та дотримання нормативних вимог становлять основу, на якій відбувається вся діяльність у сфері електронної комерції. Ця функція забезпечує правову базу для бізнесу, встановлює правила поведінки, що сприяють створенню рівних умов конкуренції та захисту прав споживачів. Це безпосередньо пов'язано з рівноважним станом, де система функціонує стабільно в рамках встановлених норм.

Моніторинг і контроль відіграють важливу роль у виявленні та реагуванні на порушення, забезпечуючи дотримання нормативних вимог. Ця функція є критично важливою для переходу системи в адаптивний стан, де необхідно вжити заходів для корекції та адаптації до нових умов.

Фасилітація та підтримка інновацій відображають здатність системи не лише реагувати на зміни, але й активно їх ініціювати, сприяючи розвитку нових технологій та підходів. Це тісно пов'язано з еволюційним станом, коли система переходить до впровадження інновацій, антиципуючи майбутні потреби.

Забезпечення безпеки та захисту даних є фундаментальними для збереження довіри користувачів та надійності електронної комерції. Ця

функція відіграє важливу роль у забезпеченні робастності та стійкості системи, дозволяючи їй витримувати зовнішні впливи та атаки.

Вирішення конфліктів та управління скаргами забезпечують механізми для швидкого та ефективного розв'язання спорів, що підтримує довіру та задоволеність клієнтів. Ця функція допомагає підтримувати систему в рівноважному стані, запобігаючи ескалації конфліктів та забезпечуючи справедливість.

Забезпечення стійкості ринку спрямовано на підтримку здорового конкурентного середовища, захист від монополізації та підтримку малого та середнього бізнесу. Ця функція важлива для підтримки інтегрованості системи з ширшим економічним контекстом, забезпечуючи її здатність до адаптації та росту.

Отже, функції регуляторної системи в електронній комерції складають комплексний механізм, який дозволяє системі не лише виживати, але й процвітати в умовах швидко змінюваного ринку. Цей комплексний підхід забезпечує динаміку, необхідну для ефективної взаємодії з викликами та можливостями, що виникають у цій сфері.

Список використаних джерел::

1. Ahi, A.A., Sinkovics, N. & Sinkovics, R.R. (2023). E-commerce Policy and the Global Economy: A Path to More Inclusive Development? *Manag Int Rev* 63, p.p. 27–56. <https://doi.org/10.1007/s11575-022-00490-1>.
2. Prakash, Bhaswat, (2023). A Legal and Compliance Framework on Latest E – Commerce Rules and Regulation for the Protection and Welfare of both the Consumer and Seller with respect to Platforms (June 9, 2023). Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=4474251> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.4474251>.
3. Mik, Eliza, (2017). Legal and Regulatory Challenges to Facilitating E-Commerce in the ASEAN (December 1, 2017). Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3100578> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3100578>.

ПРИНЦИПИ ПОБУДОВИ ТА РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ У СФЕРІ ТОРГІВЛІ

Говда Дмитро Олегович

аспірант кафедри підприємництва та екологічної експертизи товарів
Національний університет «Львівська політехніка», Україна

Лацик Михайло Михайлович

аспірант кафедри підприємництва та екологічної експертизи товарів
Національний університет «Львівська політехніка», Україна

Формування та розвиток інформаційних систем у сфері торгівлі є невід'ємною частиною сучасного бізнесу, адже вони сприяють кращому управлінню операціями, поліпшенню взаємодії з клієнтами та підвищенню загальної ефективності. Основні принципи, на яких ґрунтується побудова інформаційних систем у торгівлі, такі:

1. Автоматизація бізнес-процесів. Використання інформаційних технологій для спрощення та автоматизації торгових та інших операцій дозволяє підприємствам легше керувати замовленнями, контролювати запаси, вести фінансовий облік та багато іншого. Автоматизація сприяє більш раціональному управлінню, знижує ризик помилок та витрати. Компанії, такі як Amazon та McDonald's, широко використовують автоматизовані системи для складських операцій і обслуговування клієнтів. Завдяки автоматизації торгової підприємства можуть значно прискорити обробку даних, швидше реагувати на ринкові зміни та підвищувати якість обслуговування, що в свою чергу сприяє зниженню витрат і покращенню ефективності.

2. Інтеграція та взаємодія. Побудова інформаційних систем, здатних обмінюватися даними між різними підрозділами та системами підприємства, дозволяє уникати дублювання даних і підвищує координацію. Інтеграція покращує доступ до даних, полегшує аналіз і прийняття рішень, сприяє кращій взаємодії з постачальниками, клієнтами та іншими зацікавленими сторонами. Walmart і Salesforce впроваджують інтегровані системи для управління запасами та відносинами з клієнтами, що дозволяє підвищити ефективність і оптимізувати бізнес-процеси.

3. Аналітика та звітність. Цей принцип фокусується на можливості аналізу даних і формуванні звітів, які слугують основою для прийняття управлінських рішень. Завдяки аналітиці підприємства можуть глибше розуміти роботу різних бізнес-напрямків, що допомагає їм реагувати на ринкові зміни та покращувати клієнтський досвід. Такі компанії, як Netflix та Amazon, активно використовують аналітичні системи для прогнозування попиту та управління запасами, що сприяє підвищенню прибутковості й ефективності.

4. Захист інформації. Захист даних, особливо конфіденційної інформації, є важливим для запобігання несанкціонованому доступу та забезпечення їхньої цілісності. Це критично важливо в умовах сучасного бізнесу, де обсяг цифрової інформації постійно зростає. Компанії, як-от Target та Equifax, стали прикладами, які показують важливість безпеки даних у збереженні довіри клієнтів і дотриманні правових вимог.

5. Мобільність. Створення інформаційних систем, доступних через мобільні пристрої, є важливою умовою для гнучкого ведення бізнесу. Мобільні рішення забезпечують доступ до даних і сервісів у будь-який момент, що значно підвищує продуктивність. Starbucks і Delta Airlines створили мобільні додатки, які дозволяють клієнтам взаємодіяти з сервісами компанії з мобільних пристроїв, забезпечуючи більш персоналізований досвід.

6. Постійний розвиток. Підтримка систем у актуальному стані через регулярне оновлення та вдосконалення дозволяє компаніям адаптуватися до змін на ринку. Підприємства, як-от Apple і Toyota, постійно вдосконалюють продукти та бізнес-процеси, що дозволяє їм залишатися конкурентоспроможними та привабливими для клієнтів.

7. Співпраця з постачальниками та клієнтами. Взаємодія з партнерами та споживачами через системи електронного обміну даними дозволяє компаніям налагоджувати відносини та сприяти постійному вдосконаленню якості продуктів і послуг. Такі компанії, як Procter & Gamble та Zappos, успішно використовують цей підхід для побудови довгострокових партнерських відносин і поліпшення якості обслуговування.

Ці принципи допомагають забезпечити ефективне управління, підвищують якість обслуговування та підтримують конкурентоспроможність у сучасних умовах торгівлі.

Список використаних джерел:

1. Olson, D.L., Wu, D. (2010) Enterprise Risk Management Models. *Springer, Heidelberg*.
2. Smith, G.E., Watson, K.J., Baker, W.H., Pokorski II, J.K. (2007) A Critical Balance: Collaboration and Security in the IT-enabled Supply Chain. *International Journal of Production Research*. Vol. 45(11), Pp.2595–2613
3. Aoun, A., A. Ilinca, M. Ghandour, and H. Ibrahim (2021) A Review of Industry 4.0 Characteristics and Challenges, with Potential Improvements Using Blockchain Technology. *Computers Industrial Engineering*. Vol. 162. 107746. Retrieved from <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0360835221006501>.

СИСТЕМНИЙ ПІДХІД ДО ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В АГРОПІДПРИЄМНИЦТВІ

Гриновець Маркіян Володимирович

аспірант кафедри підприємництва та екологічної експертизи товарів
Національний університет «Львівська політехніка», Україна

Борсук Роман Орестович

аспірант кафедри підприємництва та екологічної експертизи товарів
Національний університет «Львівська політехніка», Україна

Сало Богдан Іванович

аспірант кафедри підприємництва та екологічної експертизи товарів
Національний університет «Львівська політехніка», Україна

Ефективність інформаційних систем, що забезпечують агропідприємства, значною мірою залежить від системного, структурованого та диверсифікованого підходу до інформації, характерного для цієї сфери. Системність даних дозволяє агрокомпаніям інтегрувати різноманітну інформацію в єдиний контекст, що сприяє глибшому розумінню процесів та явищ, виявленню причинно-наслідкових зв'язків, а також визначенню стратегічних напрямів розвитку. Структурованість даних забезпечує зручний доступ, аналіз та обробку інформації, що, в свою чергу, підвищує швидкість і якість прийняття рішень. Диверсифікація інформації дозволяє враховувати різноманітні аспекти діяльності агропідприємств, від агротехнічних особливостей до ринкових трендів і законодавчих змін. Це формує багатогранні стратегії, які враховують широкий спектр зовнішніх та внутрішніх чинників, забезпечуючи стійкість і адаптивність агропідприємств до змінюваних умов господарювання. Важливість системності, структурованості та диверсифікованості інформації також полягає в їхній здатності підвищувати ефективність управлінських процесів на агропідприємствах, починаючи з планування і закінчуючи контролем. Забезпечення доступу до актуальної, повної та надійної інформації дозволяє менеджменту агропідприємств ефективно реагувати на виклики, оптимізувати виробничі процеси, управляти ресурсами та прогнозувати результати діяльності. Таким чином, комплексний підхід до організації інформаційного забезпечення, що

передбачає системність, структурованість та диверсифікацію інформації, є критично важливим для ефективного управління в агропідприємстві, сприяючи його розвитку та досягненню поставлених цілей.

З вище наведеного ми робимо висновок, що потреби суб'єктів агропідприємства можна навести у вигляді таблиці 1.

Таблиця 1

Інформаційно-аналітичні потреби суб'єктів агропідприємства

Види потреб	Характеристика потреб
Потреби менеджерів агропідприємств	
Інформація про стан і тенденції агроринку	Детальні дані щодо цінових коливань на аграрній продукції, попиту та пропозиції на сільськогосподарські культури, а також аналіз змін у споживацьких перевагах в агросекторі
Аналітичні дані, які характеризують рівень конкуренції на агроринку і основних конкурентів	Відомості про стратегії, продукцію та цінову політику конкурентів у сфері агробізнесу, що дозволяє розробити власну унікальну конкурентну стратегію
Інновації та технологічні прориви в агросекторі	Інформація про новітні технології в агрономії, тваринництві, автоматизації фермерських процесів, які можуть збільшити врожайність та ефективність виробництва
Прогнози погодних умов специфічно для агробізнесу	Дані про погодні умови, довгострокові метеорологічні прогнози, що є критично важливими для планування сільськогосподарських робіт та забезпечення захисту врожаю
Інформація про екологічні норми та стандарти в агросекторі	Відомості про міжнародні та національні стандарти якості, екологічні вимоги, необхідність отримання сертифікатів для агропродукції
Актуалізована інформація про аграрне законодавство та податкову політику	Зміни в законодавстві, що стосуються агробізнесу, включаючи податки, субсидії, дотації, обмеження та квоти на експорт/імпорт агропродукції
Дані, що характеризують ефективності ланцюгів постачання	Оцінка логістичних процесів, пошук оптимізаційних рішень для зниження витрат та підвищення швидкості доставки продукції до кінцевого споживача
Дані, що характеризують фінансовий стан агропідприємства	Детальний огляд фінансового стану агропідприємств, ефективності інвестицій, оцінка рентабельності аграрних проектів.
Інформація для управління ризиками в агробізнесі	Дані про потенційні ризики для агросектору, включаючи непередбачувані погодні умови, коливання цін на ресурси, політичні ризики, та стратегії їх мінімізації

Продовження табл. 1

Види потреб	Характеристика потреб
Дані та аналітика для прийняття рішень в агробізнесі	Використання сучасних інструментів аналітики для обробки та інтерпретації великих обсягів даних, що дозволяє приймати обґрунтовані управлінські рішення, специфічні для агросектору
Потреби працівників інженерного, технологічного та інших фахівців у сфері агропідприємництва	
Дані про ґрунтові умови та їх плодючість	Важлива інформація про типи ґрунтів, їх хімічний склад, структуру, рівень вологості, що дозволяє визначити найбільш підходящі культури для вирощування та необхідні удобрення
Інформація про агротехнічні прийоми та технології	Оновлені дані про сучасні методи обробки поля, системи зрошення, захисту рослин від шкідників і хвороб, що сприяє підвищенню врожайності та зниженню втрат
Технічні характеристики та експлуатаційні дані сільськогосподарської техніки	Інформація про нові моделі тракторів, комбайнів, посівних та інших машин, їх ефективність, витрати палива, технічне обслуговування
Дослідження в області селекції та генетики рослин	Дані про нові сорти та гібриди рослин, їх продуктивність, стійкість до хвороб, адаптивність до певних умов вирощування
Екологічні стандарти та рекомендації щодо сталого розвитку	Інформація про екологічно безпечні методи ведення агробізнесу, використання біопрепаратів та органічних удобрень, збереження біорізноманіття
Прогнозні відомості та оцінки ризиків агровиробництва	Аналітичні дані для оцінки ризиків, пов'язаних з погодними умовами, поширенням хвороб та шкідників, та розробка стратегій їх мінімізації
Новітні досягнення у сфері агрохімії	Інформація про ефективність нових удобрень та захисних засобів, їх вплив на ґрунт та рослини, рекомендації щодо їх застосування
Дані про водні ресурси та системи зрошення	Інформація про доступність водних ресурсів, методи зрошення, ефективність використання води для підвищення продуктивності сільськогосподарських культур
Рекомендації зі зберігання та переробки сільськогосподарської продукції	Технічні вимоги та стандарти зберігання різних видів агропродукції, методи її переробки для збільшення терміну зберігання та зниження втрат
Наукові дослідження та інновації у сфері агроєкології	Інформація про дослідження впливу аграрної діяльності на екосистеми, розробка методів екологічно сталого землеробства

Примітка: побудовано авторами

Виконані дослідження показали, що галузь ІТ досить активно працює у напрямку розробки і обслуговування інформаційних потреб суб'єктів агропідприємництва.

Список використаних джерел:

1. Yiping Wang (2023). Design and Implementation of Enterprise Financial Management Information System Based on Internet. ICIDC EAI DOI: 10.4108/eai.2-6-2023.2334663.
2. Marinko Skare, Mariadelas Mercedesde Obesso, Samuel Ribeiro-Navarrete (2023). Digital transformation and European small and medium enterprises (SMEs): A comparative study using digital economy and society index data, *International Journal of Information Management*, Volume 68, 102594, URL: <https://doi.org/10.1016/j.ijinfomgt.2022.102594>.

СПЕЦИФІКА УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСАМИ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ В МІКРОПІДПРИЄМНИЦТВІ

Колодій Роман Володимирович

аспірант кафедри підприємництва та екологічної експертизи товарів
Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів, Україна

Фтемов Едуард Юрійович

аспірант кафедри підприємництва та екологічної експертизи товарів
Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів, Україна

Процеси діджиталізації в мікропідприємстві являють собою специфічний об'єкт управління, який має свої унікальні риси, відмінні від інших управлінських об'єктів. Для кращого розуміння цих відмінностей доцільно розглянути кілька аспектів, що визначають особливості цього процесу (табл. 1).

Таблиця 1

Особливості процесів діджиталізації як об'єкта управління в мікропідприємстві

Особливі аспекти об'єкта управління	Характеристики особливостей
Аспект масштабу діяльності	Мікропідприємства, як правило, мають обмежені ресурси, невелику кількість персоналу та більш просту організаційну структуру порівняно з великими компаніями. Це означає, що процеси діджиталізації мають бути максимально адаптовані до цих особливостей, щоб бути ефективними та вигідними
Аспект перманентних змін	Діджиталізація в мікропідприємстві часто вимагає значних змін у способі ведення бізнесу, в тому числі в процесах управління, маркетингу, обслуговуванні клієнтів тощо. Управління цими змінами є критично важливим, але його специфіка значно відрізняється від великих організацій через більшу гнучкість та меншу кількість ієрархічних рівнів
Технологічний аспект	Діджиталізація для мікропідприємств часто включає в себе використання обмеженого набору технологій, адаптованих під їх потреби та бюджет. Вибір і впровадження цих технологій вимагають спеціалізованого підходу до управління, оскільки потрібно максимізувати вигоду від кожної інвестованої гривні або долара.

Продовження табл. 1

Особливі аспекти об'єкта управління	Характеристики особливостей
Аспект конкурентоспроможності	Для мікропідприємств процес діджиталізації може мати непропорційно великий вплив на конкурентоспроможність. Вони можуть швидше адаптуватися до змін на ринку та ефективніше використовувати дані для прийняття рішень. Управління цим процесом вимагає глибокого розуміння того, як технології можуть сприяти росту та розвитку бізнесу
Культурний аспект	Впровадження діджиталізації в мікропідприємстві тісно пов'язане з корпоративною культурою та готовністю всієї команди до змін. Управління цим процесом включає розробку стратегій залучення співробітників та створення культури інновацій

Примітка: побудовано авторами

Враховуючи ці особливості, можна стверджувати, що процеси діджиталізації в мікропідприємстві дійсно є специфічним об'єктом управління. Вони вимагають особливого підходу, який враховує обмежені ресурси, необхідність швидкої адаптації до змін і специфіку вибору та впровадження технологічних рішень. Управління діджиталізацією в мікропідприємстві потребує глибокого розуміння характерних рис цього сегмента бізнесу та здатності ефективно керувати змінами в умовах обмежених ресурсів.

Список використаних джерел:

1. Soltanifar, M., Hughes, M., & Göcke, L. (2021). Digital Entrepreneurship. *Future of Business and Finance*. <https://doi.org/10.1007/978-3-030-53914-6>.
2. Kraus, S., Palmer, C., Kailer, N., Kallinger, F., & Spitzer, J. (2018). Digital entrepreneurship. *International Journal of Entrepreneurial Behavior & Research*. <https://doi.org/10.1108/IJEBr-06-2018-0425>.
3. Fossen, F., & Sorgner, A. (2019). Digitalization of work and entry into entrepreneurship. *Journal of Business Research*. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2019.09.019>.

СПІВПРАЦЯ ТА ОБМІН ДАНИМИ В ЛОГІСТИЧНИХ ПРОЦЕСАХ ТОРГІВЛІ

Косарев Максим Юрійович

аспірант кафедри підприємництва та екологічної експертизи товарів
Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів, Україна

Федина Ярослав Володимирович

аспірант кафедри підприємництва та екологічної експертизи товарів
Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів, Україна

Співпраця та обмін даними є ключовими принципами розвитку інформаційного забезпечення логістичних процесів у торгівлі, оскільки вони дозволяють різним сторонам логістичного ланцюга взаємодіяти ефективно, забезпечуючи плавність та ефективність потоків товарів та інформації. Ці принципи спрямовані на створення відкритих, інтегрованих інформаційних систем, які забезпечують обмін даними між усіма учасниками логістичних процесів, включаючи постачальників, логістичні компанії, роздрібних продавців та кінцевих споживачів. Співпраця у логістиці вимагає від компаній готовності до відкритого обміну даними та інформацією про запаси, замовлення, доставку та повернення товарів, що дозволяє оптимізувати ланцюги постачання та зменшити час обробки замовлень. Така взаємодія допомагає підвищити прозорість операцій, знизити ризики та покращити задоволеність клієнтів, оскільки всі сторони мають доступ до актуальної інформації. Обмін даними в сучасних логістичних системах здійснюється за допомогою стандартизованих електронних документів, таких як електронні замовлення, накладні, повідомлення про доставку та інші, що значно спрощує взаємодію між різними системами і зменшує можливість помилок. Це також включає використання загальноприйнятих стандартів обміну даними, таких як EDI (Electronic Data Interchange), що забезпечує високий рівень сумісності між різними ІТ-системами. Важливим аспектом співпраці є використання хмарних технологій, які дозволяють централізувати зберігання даних та надають доступ до них з будь-якої точки світу. Хмарні рішення сприяють підвищенню гнучкості та масштабованості інформаційних систем, дозволяючи легко розширювати обсяги даних та кількість користувачів без необхідності

значних інвестицій у власну IT-інфраструктуру. Крім того, застосування сучасних платформ для співпраці та управління проектами, таких як Trello, Slack чи Microsoft Teams, сприяє покращенню комунікації між командами та партнерами, що є важливим для координації спільних дій та вирішення проблем у реальному часі. У контексті глобалізації ринків та збільшення обсягів електронної комерції, співпраця та обмін даними стають необхідними умовами для успішного управління логістичними процесами. Вони дозволяють компаніям швидко адаптуватися до змін у попиті та умовах постачання, оптимізувати витрати та підвищити конкурентоспроможність. Завдяки принципам співпраці та обміну даними, логістичні процеси у торгівлі стають більш ефективними, гнучкими та орієнтованими на задоволення потреб клієнтів, що є ключовим фактором успіху в динамічному та конкурентному бізнес-середовищі.

Список використаних джерел:

1. Корнеєв, В.В., Матвієнко, Г.А. Виклики та перспективи розвитку фінансового ринку країн ЄС в умовах діджиталізації. *Формування ринкової економіки в Україні*. (2019). 42. 86-98. <http://dx.doi.org/10.30970/meu.2019.42.0.2941>.
2. Seheda, S. (2018), «Methodological basis of «development» category: philosophical aspects», *Ekonomika ta derzhava*, 10, 14–22. DOI: 10.32702/2306-6806.2018.10.14.
3. Борисенко, Я. Термінологічний аналіз сутності поняття «розвиток» як економічної категорії. *Наукові перспективи*. (2022). 8(26). DOI: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2022-8\(26\)](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2022-8(26)).

СЕКЦІЯ III. ФІНАНСИ ТА БАНКІВСЬКА СПРАВА; ОПОДАТКУВАННЯ, ОБЛІК І АУДИТ

ДОКУМЕНТУВАННЯ ВИТРАТ ОПЕРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

НАУКОВО-ДОСЛІДНА ГРУПА:

Удодова Яна Вадимівна

канд. екон. наук, доцент кафедри обліку та оподаткування
Запорізький національний університет, Україна

Сейсебаєва Наталія Григорівна

канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри обліку та оподаткування
Запорізький національний університет, Україна

Проскуріна Неля Миколаївна

д-р. екон. наук, професор, завідувач кафедри обліку та оподаткування
Запорізький національний університет, Україна

Калачинський Василь Борисович

адміністратор системи
ТОВ «ГРАНДЛІТОІЛ», Україна

Організаційну основу системи бухгалтерського обліку на підприємстві становить документування. Це один із основних методів бухгалтерського обліку, який разом із інвентаризацією є елементом первинного спостереження.

Під бухгалтерським документом розуміють інформаційну основу бухгалтерського обліку, що включає первинні документи, облікові реєстри, форми звітності [1, с. 11].

Документування виступає як процес створення документів шляхом фіксації інформації на матеріальних та електронних носіях, є початковим етапом документообігу.

Документальне оформлення витрат операційної діяльності в обліковому процесі зводиться до наступної послідовної схеми:

1) Первинні документи (накладна, рахунок, лімітно-забірна карта, наряд, акт виконаних робіт, бухгалтерська довідка, ін.).

2) Відображення інформації про витрати операційної діяльності на рахунках бухгалтерського обліку (рахунки 23 «Виробництво», 91 «Загальновиробничі витрати», 92 «Адміністративні витрати», 93 «Витрати на збут», 94 «Інші витрати операційної діяльності») та у регістрах обліку.

3) Формування оборотно-сальдової відомості.

4) Відображення інформації про операційні витрати у звітності підприємства.

Бухгалтерський облік ґрунтується на первинній інформації. Саме тому оперативність та своєчасність обліку витрат операційної діяльності залежить від чітко налагодженої та організованої обробки первинної документації.

Первинні документи, які фіксують факти здійснення господарських операцій, є підставою для їх відображення в бухгалтерському обліку.

Вид первинного документу, його структура та реквізити залежать від об'єкту та виду господарської операції. Первинний облік здійснюється за затвердженими формами та графіком документообігу, як складової облікової політики.

Для відображення матеріальних витрат підприємства використовують такі первинні документи як: накладна, рахунок, рахунок-фактура, товарно-транспортна накладна, видатковий касовий ордер, виписка з поточного рахунку в банку та ін. Ці документи містять інформацію стосовно найменування, кількості та ціну списаних на виробництво запасів.

Рахунок-фактура використовується для розрахунків між постачальниками та покупцями за відвантажені (відпущені) запаси. Документ містить дані про найменування товару, ціну, суму ПДВ та суму до сплати, а також реквізити постачальника.

Накладна на внутрішнє переміщення матеріалів використовується для разового відпуску запасів всередині підприємства, зі складу у цехи по виробництву продукції субстрату та грибів.

Лімітно-забірна картка використовується при систематичному відпуску у виробництво лімітованих матеріалів, а також для поточного контролю за дотриманням встановлених лімітів їх відпуску. Зазначається місячний ліміт відпуску цеху, який визначається виходячи

з виробничої програми цеху та діючих норм витрат матеріалів з урахуванням існуючих в цехах залишків невикористаних матеріалів на початок місяця. Ліміт може встановлюватися на кожне замовлення окремо.

Товарно-транспортна накладна призначена для обліку поставок запасів та розрахунків за їх перевезення автомобільним транспортом. Використовується для якісного та кількісного приймання запасів. Бухгалтерія підприємства у встановлені строки має здійснювати приймання і обробку первинних документів на сировину, матеріали тощо.

Всі документи підлягають сортуванню та інспектуванню. Прибуткові ордери звіряються з рахунками, щодо них належать, транспортними документами тощо. Лімітні картки, що надійшли зі складу, зіставляються з іншими примірниками, отриманими з цехів-споживачів, накладні на переміщення матеріалів, здані складами-відправниками, – з примірниками тих же накладних, що надійшли зі складів-одержувачів.

Первинними документами обліку витрат на оплату праці є таблиць обліку робочого часу. В міру виконання обсяги робіт фіксуються в індивідуальних нарядах або актах приймання робіт.

Дані по заробітній платі кожного працівника систематизуються і відображаються у зведеному документі – розрахунково-платіжній відомості.

Первинними документами при відображенні накопичення загальновиробничих витрат є накладна, рахунок, видатковий касовий ордер, виписка банку, авансовий звіт, рахунок бухгалтерії. На відповідні аналітичні рахунки по конкретним видам продукції (міцелію) сума загальновиробничих витрат списується щомісяця на підставі довідки-розшифровки витрат, відомості розподілу витрат.

Аналогічні документи доречно використовувати і при відображенні адміністративних витрат та витрат на збут, а саме: розрахунки бухгалтерії, бухгалтерські довідки, рахунки, накладні, рахунки-фактури, видаткові касові ордери, таблиці обліку використання робочого часу, розрахункові відомості по зарплаті, відомості нарахування та розподілу соціальних внесків, авансові звіти, акти на списання малоцінних та швидкозношуваних предметів, розрахунки амортизації необоротних активів тощо.

Дослідження інших витрат операційної діяльності на підприємстві та місце їх документування у системі бухгалтерського обліку, дозволило з'ясувати, які первинні документи варто використовувати при їх виникненні (табл. 1).

Таблиця 1

Первинні документи для відображення в обліку витрат операційної діяльності

Види інших витрат операційної діяльності	Первинні документи
Витрати від первісного визнання, зміни вартості активів, які обліковуються за справедливою вартістю	Накладна. Розрахунок бухгалтерії. Бухгалтерська довідка. Акт відремонтованих об'єктів.
Витрати на дослідження і розробки	Акт виконаних робіт. Накладна. Рахунок-фактура. Бухгалтерська довідка. Договір про здійснення НДДКР.
Собівартість реалізованої іноземної валюти	Довідка бухгалтерії. Виписка банку по банківських рахунках в іноземній валюті.
Собівартість реалізованих виробничих запасів	Накладна. Акти на списання запасів, основних засобів, нематеріальних активів та інших необоротних активів.
Сумнівні та безнадійні борги	Бухгалтерська довідка. Акт інвентаризації сумнівної та безнадійної дебіторської заборгованості. Інвентаризаційний опис та порівняльна відомість по інвентаризації сумнівної та безнадійної дебіторської заборгованості.
Витрати від операційної курсової різниці	Бухгалтерська довідка.
Втрати від знецінення запасів	Акт уцінки запасів. Бухгалтерська довідка.
Нестачі і втрати від псування цінностей	Акт інвентаризації ТМЦ. Інвентаризаційний опис. Порівняльна відомість за результатами проведеної інвентаризації ТМЦ. Довідка бухгалтерії.
Визнані штрафи, пені, неустойки	Претензійні акти. Бухгалтерська довідка
Інші витрати операційної діяльності	Рахунки-вимоги. Платіжна відомість. Договір оренди. Рахунки-фактури на орендну плату.

Список використаних джерел:

1. Левицька С. Критерії ефективності документаційних процесів. = *Бухгалтерський облік і аудит*. 2012. № 1. С. 10-17.

ІНСТИТУЦІЙНІ ПЕРЕДУМОВИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПЛАТНОСТІ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ

Філюк Денис Петрович

аспірант

Луцький національний технічний університет, Україна

Дорош Вікторія Юріївна

кандидат економічних наук, доцент,

завідувач кафедри фінансів, банківської справи та страхування

Луцький національний технічний університет, Україна

Інституційні трансформації, які відбулися у сфері землекористування в останні роки, детермінують необхідність модернізації системи платності за користування і володіння земельно-ресурсними активами. Запуск ринку земель сільськогосподарського призначення та земельна дерегуляція, котрі були реалізовані у 2020-2021 роках, потребують перегляду інституційних та методичних засад нарахування плати за землю. Більше того, завершення процесів укрупнення територіальних громад та поглиблення реформи місцевого самоврядування вимагають нарощення обсягів надходжень плати за землю у місцеві бюджети, що дасть можливість забезпечити додаткові доходи бюджетам територіальних громад базового рівня і збільшити можливості місцевої влади фінансувати проекти соціально-економічного розвитку та захисту і охорони земель.

В.Бондаренко переконана, що на сучасному етапі розвитку господарського життя за зміни форм власності на засоби виробництва, переважання частки колективних та приватних підприємств при збереженні, однак, значної частки державних та комунальних підприємств, виникають питання щодо детального перероблення питань стягнення плати за землю та земельного податку, визначення об'єктів та суб'єктів даних видів доходів. З фіскальної точки зору володіння землею вже безперечно вказує на платіжну спроможність її власника, оскільки скрізь, де земля підлягає культивуванню, вона обов'язково повинна дати при покритті витрат виробництва той чи інший дохід [1]. Водночас неоднаковий рівень родючості земель, а також інфраструктурні поліпшення земельних ділянок вимагають поглиблення диференціації

ставок земельного податку, щоб забезпечити еквівалентне вилучення різноманітних форм земельної ренти і її перерозподілу на користь власників та користувачів земельно-ресурсних активів. Вагомого значення також набуває проблема встановлення належного співвідношення між ставками земельного податку та ставками орендної плати, щоб забезпечити належну фіскальну віддачу земельно-ресурсних активів, котрі передаються у користування.

На думку Б.Данилишина слід удосконалити систему платежів за землю, виходячи з того, що земельні платежі мають бути обов'язковими для всіх без винятку землекористувачів; ставки земельних платежів повинні бути економічно значними і чітко відповідати рентній прибутковості відповідної земельної ділянки; пільгове оподаткування має регулюватися тільки розмірами і термінами сплати платежів та зборів; система платежів за землю, крім земельного податку й орендної плати, повинна включати також одноразові платежі за зміну цільового використання сільськогосподарських угідь, збори від трансакцій із землею, штрафи [2].

Наявність тривалий період надмірної кількості пільговиків при сплаті земельного податку певною мірою викривила фіскальну суть даного податкового інструменту і призвела до системних перегинів у використанні різноманітних категорій земель. Масове впровадження пільг при сплаті земельного податку без належної експертизи призвело до погіршення конкурентності у використанні земельно-ресурсних активів і до виникнення цілого пучка дисбалансів на ринку нерухомого майна. В умовах функціонування повноцінного земельного ринку до застосування пільг необхідно підходити дуже обережно, щоб не створити умови для штучного згортання бази нарахування земельного податку і відповідно орендної плати за користування землею. Потрібна нова інституційна база диверсифікації інструментів фіскального регулювання землекористування для результативнішого перерозподілу земельної ренти між державою і територіальними громадами та власниками земельно-ресурсних активів.

В першу чергу необхідно сформулювати прозорі умови трансформації системи платності землекористування, щоб поряд з фіскальною функцією плата за землю відігравала стимулюючу функцію щодо розширеного відтворення земельно-ресурсного потенціалу та охорони і захисту земель. Л.Тулуш стверджує, що законодавче відображення

функціонування плати за землю в Україні значно заплутане. Це створює додаткові незручності як для платників, так і для контролюючих органів. Формування законодавства щодо плати за землю на основі економічної суті її складових сприятиме кращому розумінню норм податкового й земельного права суб'єктами господарювання, розвантаженню податкових органів і зняттю напруження при справлянні окремих її форм [3, с. 30]. Враховуючи те, що плата за землю надходить до місцевих бюджетів, доцільно в спектр пріоритетів функціонування органів місцевого самоврядування закласти доміанти максимізації бази нарахування земельного податку та орендної плати за користування землями комунальної власності. Необхідно також інституційно закріпити введення додаткових інструментів оподаткування трансакцій із земельно-ресурсними активами з огляду на те, що відміна мораторію на купівлю-продаж земель сільськогосподарського призначення та передача сільськогосподарських земель державної власності у комунальну власність призвели до зростання специфікації таких трансакцій. Це дасть можливість на порядок збільшити базу нарахування земельних платежів і максимальною мірою використати резерви нарощення податкових надходжень до місцевих бюджетів.

Список використаних джерел:

1. Бондаренко В.Л. Різниця між платою за землю та земельним податком: теоретичні міркування та реальна нормотворча практика. *Актуальні проблеми економіки*. 2004. №8(38). С. 27–34.
2. Данилишин Б. Земельні відносини як чинник розвитку. *Урядовий кур'єр*. 2006. №91. С. 6.
3. Тулуш Л.Д. Економічний зміст плати за землю. *Фінанси України*. 2002. №9. С. 24–30.

НАРАХУВАННЯ АМОРТИЗАЦІЇ НЕОБОРОТНИХ АКТИВІВ ЗА МЕТОДОМ НА ОСНОВІ ПОДАТКУ НА ПРИБУТОК ВІД НЕОПЕРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Сук П.Л.

д-р. екон. наук, професор,

професор кафедри обліку і оподаткування

*Відокремлений підрозділ Національного університету біоресурсів і природокористування України “Ніжинський агротехнічний інститут”,
м. Ніжин, Україна*

Щоб удосконалювати процес виробництва продукції (товарів, робіт, послуг) підприємства повинні застосовувати необоротні активи.

Необоротні активи – це активи, які можуть використовуватись більше одного разу у господарській діяльності і мають очікуваний строк корисного використання (експлуатації) більше дванадцяти місяців з дати балансу (або операційного циклу, якщо він довший за рік).

Розподіл вартості необоротних активів протягом строку їх корисної експлуатації здійснюється за допомогою амортизації. Для її обрахунку використовують різні методи. Одним із методів амортизації необоротних активів може бути метод на основі податку на прибуток від неопераційної діяльності.

Неопераційна діяльність включає фінансову, інвестиційну та іншу звичайну діяльність підприємства, яка не є операційною діяльністю [1].

У НП(С)БО 15 “Дохід” зазначено, що до складу фінансових доходів включаються дивіденди, відсотки та інші доходи, отримані від фінансових інвестицій (крім доходів, які обліковуються за методом участі в капіталі).

До інших доходів, зокрема, відносяться дохід від реалізації фінансових інвестицій; дохід від неопераційних курсових різниць та інші доходи, які виникають у процесі господарської діяльності, але не пов’язані з операційною діяльністю підприємства [2].

Доходи від реалізації необоротних активів, утримуваних для продажу, та групи вибуття обліковуються у складі інших операційних доходів, які є іншою операційною діяльністю, але вони відносяться до інвестиційної діяльності.

Облік доходів від неопераційної діяльності ведуть на рахунках 72 “Дохід від участі в капіталі”, 73 “Інші фінансові доходи”, 74 “Інші доходи”, а також на субрахунку 712 “Дохід від реалізації інших оборотних активів”.

Рахунок 72 “Дохід від участі в капіталі” призначено для узагальнення інформації про доходи від інвестицій, які здійснені в асоційовані, дочірні або спільні підприємства та облік яких ведеться за методом участі в капіталі.

Рахунок 72 має такі субрахунки:

721 “Дохід від інвестицій в асоційовані підприємства”;

722 “Дохід від спільної діяльності”;

723 “Дохід від інвестицій в дочірні підприємства”.

Рахунок 73 “Інші фінансові доходи” призначено для обліку доходів, які виникають у ході фінансової діяльності підприємства, зокрема дивідендів, відсотків та інших доходів від фінансової діяльності, які не обліковуються на рахунку 72 “Дохід від участі в капіталі”.

Рахунок 73 має такі субрахунки:

731 “Дивіденди одержані”;

732 “Відсотки одержані”;

733 “Інші доходи від фінансових операцій”.

Рахунок 74 “Інші доходи” призначено для обліку доходів, які виникають у процесі діяльності, але не пов’язані з операційною та фінансовою діяльністю підприємства.

Рахунок 74 має такі субрахунки:

740 “Дохід від зміни вартості фінансових інструментів”;

741 “Дохід від реалізації фінансових інвестицій”;

742 “Дохід від відновлення корисності активів”;

744 “Дохід від неопераційної курсової різниці”;

745 “Дохід від безоплатно одержаних активів”;

746 “Інші доходи” [3; 4].

Згідно з НП(С)БО 16 “Витрати” фінансові витрати включають витрати на проценти (за користування кредитами отриманими, за облігаціями випущеними, за фінансовою орендою тощо) та інші витрати підприємства, пов’язані із запозиченнями (крім фінансових витрат, які включаються до собівартості кваліфікаційних активів відповідно до НП(С)БО 31 “Фінансові витрати”).

Втрати від участі в капіталі є збитками від інвестицій в асоційовані, дочірні або спільні підприємства, які обліковуються методом участі в капіталі.

До складу інших витрат включаються витрати, які виникають під час діяльності (крім фінансових витрат), але не пов'язані безпосередньо з виробництвом та/або реалізацією продукції (товарів, робіт, послуг) [5].

Собівартість реалізованих необоротних активів та груп вибуття, утримуваних для продажу відноситься до інвестиційної діяльності, хоча вона включається до інших витрат операційної діяльності.

Узагальнення витрат від неопераційної діяльності здійснюється на рахунках 95 "Фінансові витрати", 96 "Втрати від участі в капіталі", 97 "Інші витрати", та на субрахунку 943 "Собівартість реалізованих виробничих запасів".

На рахунку 95 "Фінансові витрати" ведуть облік витрат на проценти та інших витрат підприємства, пов'язаних із запозиченнями.

Рахунок 95 має такі субрахунки:

951 "Відсотки за кредит";

952 "Інші фінансові витрати".

На рахунку 96 "Втрати від участі в капіталі" ведуть облік втрат від зменшення вартості інвестицій, облік яких ведеться за методом участі в капіталі, що виникають у процесі інвестиційної діяльності підприємства. Основні вимоги до обліку інвестицій викладені в НП(С)БО 12 "Фінансові інвестиції".

Рахунок 96 має такі субрахунки:

961 "Втрати від інвестицій в асоційовані підприємства";

962 "Втрати від спільної діяльності";

963 "Втрати від інвестицій в дочірні підприємства".

На рахунку 97 ведуть облік витрат, що виникають у процесі діяльності (крім фінансових витрат), але не пов'язані з виробництвом або реалізацією основної продукції (товарів) та послуг.

Рахунок 97 має такі субрахунки:

970 "Витрати від зміни вартості фінансових інструментів";

971 "Собівартість реалізованих фінансових інвестицій";

972 "Втрати від зменшення корисності активів";

974 "Втрати від неопераційних курсових різниць";

975 "Уцінка необоротних активів і фінансових інвестицій";

976 "Списання необоротних активів";

977 "Інші витрати діяльності" [3; 4].

Обчислюється прибуток (збиток) від неопераційної діяльності як алгебраїчна сума доходів і витрат від фінансової, інвестиційної та іншої неопераційної діяльності.

Із прибутку від неопераційної діяльності за ставкою 18 % можна вирахувати податок на прибуток від неопераційної діяльності.

Податковим кодексом України регламентується порядок обчислення та сплати податку на прибуток підприємств [6], а методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про витрати, доходи, активи і зобов'язання з податку на прибуток та її розкриття у фінансовій звітності визначаються НП(С)БО 17 “Податок на прибуток” [7].

Законодавством не передбачено обов'язкове визначення податку на прибуток від неопераційної діяльності у фінансовому обліку та звітності. Його підприємство може вираховувати самостійно для власних потреб, зокрема, для контролю господарської діяльності.

Методів амортизації необоротних активів на основі податку на прибуток від неопераційної діяльності може бути багато, що залежить від видів податку на прибуток від неопераційної діяльності, а саме: 1) податку на прибуток від реалізації необоротних активів; 2) податку на прибуток від інвестицій в асоційовані підприємства; 3) податку на прибуток від спільної діяльності; 4) податку на прибуток від інвестицій в дочірні підприємства; 5) податку на прибуток від дивідендів одержаних; 6) податку на прибуток від відсотків одержаних; 7) інших видів податку на прибуток від фінансових операцій; 8) податку на прибуток від реалізації фінансових інвестицій; 9) податку на прибуток від відновлення корисності активів; 10) податку на прибуток від неопераційної курсової різниці; 11) податку на прибуток від безоплатно одержаних активів; 12) інших видів податку на прибуток від неопераційної діяльності тощо.

Річна сума амортизації за методом на основі податку на прибуток від неопераційної діяльності розраховується множенням вартості, що амортизується (різниці між первісною і ліквідаційною вартістю), на коефіцієнт амортизації, який обчислюється діленням податку на прибуток від неопераційної діяльності за відповідні періоди на плановий обсяг податку на прибуток від неопераційної діяльності за увесь період.

Визначення прибутку (збитку) від неопераційної діяльності здійснюється за формулою:

$$П(З)НД = ДФД + ДІД + ІДНД - ВФД - ВІД - ІВНД,$$

де: *П(З)НД* – прибуток (збиток) від неопераційної діяльності; *ДФД* – дохід від фінансової діяльності; *ДІД* – дохід від інвестиційної діяльності; *ІДНД* – інші доходи від неопераційної діяльності; *ВФД* – витрати від фінансової діяльності; *ВІД* – витрати від інвестиційної діяльності; *ІВНД* – інші витрати від неопераційної діяльності.

Податок на прибуток від неопераційної діяльності вираховується за формулою:

$$\text{ППНД} = \text{ПНД} \times 18\%,$$

де: ППНД – податок на прибуток від неопераційної діяльності;
ПНД – прибуток від неопераційної діяльності; 18% – ставка податку на прибуток від неопераційної діяльності.

При прорахунку методу амортизації необоротних активів на основі податку на прибуток від неопераційної діяльності користуються такими формулами:

$$\text{СА} = (\text{ПВ} - \text{ЛВ}) \times \text{КА},$$

де: СА – сума амортизації; ПВ – первісна вартість об'єкта;
ЛВ – ліквідаційна вартість об'єкта; КА – коефіцієнт амортизації.

$$\text{КА} = \text{ОППНД} : \text{ПОППНД},$$

де: ОППНД – плановий або фактичний обсяг податку на прибуток від неопераційної діяльності за окремі періоди; ПОППНД – плановий обсяг податку на прибуток від неопераційної діяльності за увесь період.

Розрахунок методу амортизації необоротних активів на основі податку на прибуток від неопераційної діяльності можна виконувати також за іншим варіантом:

$$\text{СА} = \text{ОППНД} \times \text{КА};$$

$$\text{КА} = (\text{ПВ} - \text{ЛВ}) : \text{ПОППНД}.$$

Обраховувати метод амортизації необоротних активів на основі податку на прибуток від неопераційної діяльності можна двома способами: 1) із первісної (початкової) вартості необоротних активів; 2) із залишкової (балансової, поточної) вартості необоротних активів.

Практичні аспекти застосування методу амортизації необоротних активів на основі податку на прибуток від неопераційної діяльності реалізуємо на прикладі.

Приклад. Первісна (початкова) вартість необоротних активів – 83000 грн, строк корисного використання (експлуатації) – 12 років, ліквідаційна вартість – 3000 грн. Відтак, вартість, що амортизується, дорівнює 80000 грн (83000 – 3000 = 80000).

Прогнозується, що за 12 років буде нараховано 724000 грн податку на прибуток від неопераційної діяльності, у т.ч.: в 1-му році – 118000 грн, в 2-му році – 104000 грн, в 3-му році – 97000 грн, в 4-му році – 86000 грн,

в 5-му році – 75000 грн, 6-му році – 64000 грн, в 7-му році – 59000 грн, в 8-му році – 42000 грн, в 9-му році – 30000 грн, в 10-му році – 27000 грн, в 11-му році – 15000 грн, в 12-му році – 7000 грн.

Прорахуємо коефіцієнти амортизації: за 1-й рік – 0,1630 ($118000 : 724000 = 0,1630$), за 2-й рік – 0,1436 ($104000 : 724000 = 0,1436$), за 3-й рік – 0,1340 ($97000 : 724000 = 0,1340$), за 4-й рік – 0,1188 ($86000 : 724000 = 0,1188$), за 5-й рік – 0,1036 ($75000 : 724000 = 0,1036$), за 6-й рік – 0,0884 ($64000 : 724000 = 0,0884$), за 7-й рік – 0,0815 ($59000 : 724000 = 0,0815$), за 8-й рік – 0,0580 ($42000 : 724000 = 0,0580$), за 9-й рік – 0,0414 ($30000 : 724000 = 0,0414$), за 10-й рік – 0,0373 ($27000 : 724000 = 0,0373$), за 11-й рік – 0,0207 ($15000 : 724000 = 0,0207$), за 12-й рік – 0,0097 ($7000 : 724000 = 0,0097$).

Особливості розрахунку методу амортизації необоротних активів на основі податку на прибуток від неопераційної діяльності за 1-м способом (від первісної (початкової) вартості необоротних активів) наведено в таблиці 1.

Таблиця 1

Списання вартості необоротних активів за методом амортизації на основі податку на прибуток від неопераційної діяльності (1-й спосіб (від первісної (початкової) вартості необоротних активів))

Рік	Вартість, що амортизується, грн	Податок на прибуток від неопераційної діяльності, грн	Коефіцієнти амортизації	Річна сума амортизації, грн
1	80000	118000	0,1630	13040
2	80000	104000	0,1436	11488
3	80000	97000	0,1340	10720
4	80000	86000	0,1188	9504
5	80000	75000	0,1036	8288
6	80000	64000	0,0884	7072
7	80000	59000	0,0815	6520
8	80000	42000	0,0580	4640
9	80000	30000	0,0414	3312
10	80000	27000	0,0373	2984
11	80000	15000	0,0207	1656
12	80000	7000	0,0097	776
х	Разом	724000	1	80000

[авторська розробка]

З таблиці 1 можна побачити, що при використанні 1-го способу (від первісної (початкової) вартості необоротних активів) методу амортизації на основі податку на прибуток від неопераційної діяльності,

за період нарахування амортизації необоротних активів їх вартість повністю розподіляється у витрати.

В таблиці 2 представлено обчислення 2-го способу (від залишкової (балансової, поточної) вартості необоротних активів) методу амортизації необоротних активів на основі податку на прибуток від неопераційної діяльності.

Таблиця 2

Списання вартості необоротних активів за методом амортизації на основі податку на прибуток від неопераційної діяльності (2-й спосіб (від залишкової (балансової, поточної) вартості необоротних активів))

Рік	Вартість, що амортизується, грн	Податок на прибуток від неопераційної діяльності, грн	Коефіцієнти амортизації	Річна сума амортизації, грн
1	80000	118000	0,1630	13040
2	66960	104000	0,1436	9615
3	57345	97000	0,1340	7684
4	49661	86000	0,1188	5900
5	43761	75000	0,1036	4534
6	39227	64000	0,0884	3468
7	35759	59000	0,0815	2914
8	32845	42000	0,0580	1905
9	30940	30000	0,0414	1281
10	29659	27000	0,0373	1106
11	28553	15000	0,0207	591
12	27962	7000	0,0097	27962
x	Разом	724000	1	80000

[авторська розробка]

Як бачимо, при 2-му способі методу на основі податку на прибуток від неопераційної діяльності, амортизація необоротних активів кожного року розраховується із різної (залишкової, балансової, поточної) вартості, а тому в останньому році буде значна сума нерозподіленого залишку, який включається у витрати звітного періоду.

Висновки. Амортизацію необоротних активів можна розраховувати за методом на основі податку на прибуток від неопераційної діяльності.

Податок на прибуток від неопераційної діяльності окремо у фінансовому обліку та звітності не вираховується. Підприємства його можуть визначати самостійно, наприклад, в управлінському обліку.

Обрахунок податку на прибуток від неопераційної діяльності робиться за ставкою 18 % із прибутку від неопераційної діяльності.

По окремих видах податку на прибуток від неопераційної діяльності можна використовувати відповідні методи амортизації необоротних активів, а саме на основі: 1) податку на прибуток від реалізації необоротних активів; 2) податку на прибуток від інвестицій в асоційовані підприємства; 3) податку на прибуток від спільної діяльності; 4) податку на прибуток від інвестицій в дочірні підприємства; 5) податку на прибуток від дивідендів одержаних; 6) податку на прибуток від відсотків одержаних; 7) інших видів податку на прибуток від фінансових операцій; 8) податку на прибуток від реалізації фінансових інвестицій; 9) податку на прибуток від відновлення корисності активів; 10) податку на прибуток від неопераційної курсової різниці; 11) податку на прибуток від безоплатно одержаних активів; 12) інших видів податку на прибуток від неопераційної діяльності і т.д.

Визначати амортизацію необоротних активів за методом на основі податку на прибуток від неопераційної діяльності можна за двома способами: 1) від первісної (початкової) вартості необоротних активів; 2) від залишкової (балансової, поточної) вартості необоротних активів.

Список використаних джерел:

1. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 “Загальні вимоги до фінансової звітності”: (Наказ Міністерства фінансів України). Наказ № 73. (2013). Вилучено з : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text>.
2. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 “Дохід” (Наказ Міністерства фінансів України). № 290. (1999). Вилучено з : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0860-99#Text>.
3. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов’язань і господарських операцій підприємств і організацій (Наказ Міністерства фінансів України). № 1591. (2011). Вилучено з : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1557-11#Text>.
4. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов’язань і господарських операцій підприємств і організацій (Наказ Міністерства фінансів України). № 291. (1999). Вилучено з : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99#Text>.
5. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 “Витрати” (Наказ Міністерства фінансів України). № 318. (1999). Вилучено з : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00#Text>.
6. Податковий кодекс України (Закон України). № 2755-VI. (2010). Вилучено з : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>.
7. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 17 “Податок на прибуток” (Наказ Міністерства фінансів України). № 353. (2000). Вилучено з : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0047-01#Text>.

СЕКЦІЯ IV. МАРКЕТИНГОВА ТА ЛОГІСТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ

ЗАГАЛЬНА ТЕНДЕНЦІЯ РОЗВИТКУ ЛОГІСТИКИ ПОВ'ЯЗАНА З ПІДВИЩЕННЯМ ЇЇ ФУНКЦІОНАЛЬНОСТІ

Коваленко Олександр Васильович

аспірант

ПВНЗ Європейський університет м.Київ, Україна

Науковий керівник: Фімяр Світлана Володимирівна

канд.екон.наук, доцент

доцент кафедри економіки, фінансів та обліку

ПВНЗ Європейський університет м.Київ, Україна

***Анотація.** Сучасний розвиток логістики характеризується зростанням її функціональності через інтеграцію різноманітних завдань, що раніше виконувалися окремими підприємствами. Тепер логістичні компанії активно включають в свою діяльність процеси, що забезпечують повний цикл функціонування, створюючи додану вартість за рахунок системного аутсорсингу. Така системність дозволяє логістиці не лише підвищувати ефективність, але й об'єднувати функціональні блоки в загальну схему, орієнтовану на цільові та синергетичні принципи. Досвід країн із розвиненою економікою свідчить про важливість системного аутсорсингу як бази для розвитку логістики доданої вартості.*

Постановка проблеми. Проблема розвитку логістики полягає в необхідності підвищення її функціональності та ефективності в умовах глобалізації та зростання конкурентного тиску. Традиційні моделі, де логістичні функції виконувалися розрізненими підприємствами, виявляються неефективними для досягнення оптимальної швидкості, якості та вартості обслуговування. Зростає потреба у переході до системного аутсорсингу, який дозволяє логістичним компаніям створювати додану вартість через інтеграцію та координацію окремих операцій у загальну, синергетичну систему. Важливим питанням є пошук шляхів підвищення гнучкості логістичних процесів і оптимізації ресурсів для створення більш цілісного підходу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останні дослідження свідчать про зростаюче значення інтегрованих підходів в логістиці, де системний аутсорсинг стає ключовим фактором для створення доданої вартості. Публікації в міжнародних журналах, таких як *Journal of Business Logistics*, *Supply Chain Management Review* та *International Journal of Logistics Management*, підкреслюють переваги такої інтеграції, зокрема зниження витрат, підвищення швидкості обслуговування, зменшення ризиків і зростання гнучкості в управлінні ланцюгами поставок. Дослідники відзначають, що основним фактором успішного застосування системного аутсорсингу є впровадження інформаційних технологій, таких як штучний інтелект, Big Data та Інтернет речей (IoT), що дозволяють збирати, аналізувати та використовувати великі обсяги даних. Такі технології дають змогу швидше реагувати на зміни попиту, оптимізувати запаси та покращувати загальну координацію між партнерами в ланцюзі поставок. Завдяки цьому логістичні процеси стають більш передбачуваними та ефективними[1].

Зокрема, дослідження Кристофера М. та Ламберта Д. виділяють стратегічні переваги системного аутсорсингу, що дозволяє підприємствам фокусуватися на основних видах діяльності, передаючи підтримуючі функції професійним логістичним операторам. Це підхід, який сприяє формуванню довгострокових партнерських відносин між логістичними провайдерами та клієнтами, що, в свою чергу, допомагає знижувати витрати і ризики, підвищуючи рівень обслуговування кінцевого споживача. Крім того, є низка досліджень, які підтверджують, що країни з розвинутою економікою вже активно впроваджують моделі системного аутсорсингу, що допомагає підтримувати високу конкурентоспроможність їхніх логістичних ринків. Водночас країни, що розвиваються, лише починають застосовувати ці підходи, оскільки для них це може вимагати додаткових інвестицій в інфраструктуру і технології. Таким чином, сучасна наукова думка щодо розвитку логістики все більше акцентується на інтеграційних моделях і необхідності створення доданої вартості через системний підхід, що робить логістичну сферу одним з основних драйверів економічного зростання.

Постановка завдання. Розвитку концепції логістичного аутсорсингу сприяють тенденції економічної глобалізації. Окремі організації стають частинами глобальної виробничої мережі. Процеси постачання і збуту також ускладнюються, і рівень логістичних знань для

всіх партнерів по ланцюгу створення вартості перетворюється на ключовий чинник успіху. Зростаючі запити споживачів спонукають компанії використовувати у своїй діяльності такий інструмент, як аутсорсинг[2]. Велике значення для розвитку аутсорсингу логістичних функцій має створення єдиного інформаційного простору як середовища інтегрованого планування й управління взаємодіями в ланцюзі поставок, як інструмента вдосконалення системи управління ланцюгами поставок. Саме стан інформаційних технологій багато в чому визначає можливості компаній для розробки моделей інтегрованого планування та управління ланцюгами поставок на основі аутсорсингу логістичних функцій.

Для управління великою кількістю підприємств як єдиною системою необхідно: упровадити єдину платформу менеджменту; визначити завдання, права та обов'язки єдиного менеджменту щодо самостійних у правовому й фінансовому відношенні партнерських підприємств, які входять до ланцюга поставок. Аутсорсинг логістичних функцій полягає в передачі частково або повністю окремих логістичних функцій (поставка, виробництво, збут) або комплексних логістичних бізнес-процесів зовнішньої організації. Отже, можна дійти висновку, що термінологічний апарат аутсорсингу (зокрема аутсорсингу логістичних функцій), а також форми взаємодії учасників аутсорсинг-проекту на сьогодні не стали й не остаточні, оскільки партнерські стосунки в рамках конкретних угод про аутсорсинг можуть мати значні відмінності[3]. Причиною цього є швидкі темпи розвитку цього сектора бізнесу, виникнення нових форм взаємин в умовах економічної глобалізації, законодавчі обмеження низки країн тощо.

У дисертаційній роботі запропоновано такі варіанти логістичних провайдерів, що працюють у синтезі з логістичними центрами:

Варіант "Транспортна компанія". Транспортна служба підприємства виробників кінцевого продукту (компанія, що управляє), яка раніше надавала послуги з перевезення, відразу перетворюються на 4PL. Виробник продукції, зазвичай холдинг, транснаціональна корпорація, фінансово-промислова група засновує дочірнє транспортне підприємство 4PL-рівня. Вони здійснюють часткове стратегічне й оперативне управління для своєї материнської компанії і в певних випадках повністю беруть на себе логістичні процеси поставки та збуту. Вони також організують горизонтальну й вертикальну структуру

системи, постійно оптимізують процеси, надають інформаційно-технологічні структури для реалізації процесів, що проводяться, і частково інтегрують IT - системи своєї материнської компанії та системи попередніх і наступних партнерів ланцюга поставок. Але оскільки системи управління материнських компаній домінують над системами подібних логістичних операторів, стає неможливо досягти глобальної оптимізації ланцюга поставок[4].

Варіант "Консалтингова компанія". Ще одна можливість створення 4PL відкривається під час передачі завдань з управління та координації консалтинговим підприємствам. Такі підприємства переважно беруть участь у створенні стратегічної конфігурації ланцюга поставок і надають підтримку під час упровадження та експлуатації програмного забезпечення для SCM. Крім того, консалтингові підприємства мають певну компетенцію під час тендерів і видачі замовлень на логістичні послуги для 3PL і IT-провайдерів. Як правило, подібні завдання входять до стандартного пакета послуг, пропонуваного консалтинговим підприємством. Проте великі консалтингові підприємства, що працюють у сфері стратегічних розробок, часто мають хороше уявлення про весь ланцюг поставок, але слабо орієнтуються в бізнес процесах. Тому організувати управління всім ланцюгом поставок можуть тільки такі консалтингові підприємства, які консультують своїх клієнтів на рівні логістичних бізнес-процесів і управляють за допомогою своїх інтерфейсів усіма внутрішніми процесами. Для цього вони мають бути залучені в розробку стратегічної концепції материнської компанії.

Варіант "IT-провайдера". Виробники програмного забезпечення та IT- провайдери також мають шанс перетворитися на 4PL. Управління ланцюгом поставок дуже часто вимагає специфічного програмного забезпечення з величезною кількістю інтерфейсів для об'єднання систем планування виробничих ресурсів партнерів по ланцюгу. Ноу-хау у сфері інформаційних технологій набуває все більшого значення для успішного управління ланцюгами поставок. Отже, IT-провайдери, здавалося б, мають найкращі передумови для того, щоб вирішити всі питання, включаючи функціонування електронного бізнесу, через портал ланцюга поставок. Цей портал через інтернет об'єднує всіх партнерів для реалізації фізичних процесів, зокрема інтеграцію логістичних підприємств. Такий портал може забезпечувати необхідну для оптимального ланцюга поставок прозорість у мережі[5].

Варіант "Синтез". Цей варіант передбачає виведення деяких напрямів діяльності з материнського підприємства, поставок, що вже входять до наявного ланцюга. Тобто, формуються спільні підприємства або з IT-фірм, або із консалтингових підприємств і логістичних провайдерів третього рівня. Тоді основним завданням стає незалежність дочірніх підприємств від материнських щодо специфічних планів участі в ланцюгу поставок і в можливості уникнути конфлікту інтересів.

Логістичний посередник – важлива ланка логістичної фірми, тому що співпраця з ним дозволяє фірмам отримати конкурентні переваги через: скорочення операційних логістичних витрат, загального підвищення ефективності функціонування логістичної системи, як наслідок, зниження собівартості продукції; підвищення гнучкості й адаптації фірми до постійних змін довкілля; зниження логістичних ризиків; скорочення тривалості операційних і логістичних циклів. Якщо раніше до сфери логістичної діяльності зараховували в кращому разі класичні види логістичних послуг, такі як складування, транспортування й вантажопереробка, які носять яскраво виражений операційний характер, то зараз до них зараховують цілісні бізнес-процеси, які носять координаційний і стратегічний характер.

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямі. Розвиток логістики через інтеграцію системного аутсорсингу є важливим кроком для підвищення її ефективності, гнучкості та конкурентоспроможності. Аналіз показує, що залучення аутсорсингових компаній дозволяє підприємствам оптимізувати витрати, прискорити процеси та сконцентруватися на ключових бізнес-функціях. Інтеграція новітніх технологій, таких як IoT, Big Data та штучний інтелект, стає вирішальною для створення синергетичних і цільових моделей управління логістичними процесами, що забезпечує стійке підвищення продуктивності[6].

Перспективи подальших досліджень:

Глибше вивчення технологій: майбутні дослідження можуть сфокусуватися на деталізації впровадження конкретних технологій (наприклад, блокчейн, цифрові двійники) для покращення контролю і прозорості ланцюга поставок. Розробка стандартів та моделей інтеграції: створення універсальних моделей для системного аутсорсингу, що можуть адаптуватися до різних галузей, стане важливим кроком для полегшення впровадження інтегрованих логістичних систем у

підприємствах різних розмірів. Аналіз економічної ефективності: подальші дослідження можуть зосередитись на розробці методів оцінки економічного ефекту від впровадження системного аутсорсингу, щоб бізнес міг краще планувати інвестиції та прогнозувати вигоди від таких змін. Такі дослідження дадуть змогу створити більш адаптивні, економічно вигідні та технологічно досконалі логістичні моделі, які сприятимуть розвитку підприємств і підвищенню їхньої конкурентоспроможності на міжнародному ринку.

Список використаних джерел:

1. Балабанов, І.Т. Логістика: сучасні методи управління ланцюгами поставок. Київ: ВД "Академія", 2020. – 352 с.
2. Кристофер, М. Логістика и управление цепями поставок. М.: ИНФРА-М, 2018. – 398 с.
3. Lambert, D., Cooper, M., & Pagh, J. Supply Chain Management: Implementation Issues and Research Opportunities // *The International Journal of Logistics Management*, 2017. – 8(1), 1-19.
4. Лукінський, І.В., Ладомирський, А.А. Системний підхід до аутсорсингу в логістиці: теоретичні аспекти та практичне значення // *Економіка і логістика*, 2019. – 6(2), 45-53.
5. *Journal of Business Logistics. Special Issue on Supply Chain Outsourcing and Integration // Journal of Business Logistics*, 2021. – 42(3), 287-325.
6. Ольшанський, Д.Ю. Сучасні технології в логістиці: інноваційні підходи та оптимізація. Харків: ВНТУ, 2021. – 240 с.
7. Porter, M. *Competitive Advantage: Creating and Sustaining Superior Performance*. Free Press, 2019. – 634 p.
8. Прокопенко, М. Цифрова трансформація у логістиці // *Міжнародний журнал логістики і управління ланцюгами поставок*, 2020. – 14(1), 72-89.
9. *Supply Chain Management Review. The Impact of Big Data and AI on Supply Chain Outsourcing // Supply Chain Management Review*, 2022. – 25(4), 115-133.
10. Шевченко, О.М., Коваль, В.Г. *Основи системного підходу в логістиці*. Одеса: Вид-во "Основа", 2019. – 410 с.

ІННОВАЦІЙНИЙ МАРКЕТИНГ ЯК МЕХАНІЗМ СТВОРЕННЯ НОВИХ РИНКІВ ТА ФОРМУВАННЯ СПОЖИВЧИХ ПОТРЕБ

Бешун Поліна Геннадіївна

здобувач фахової передвищої освіти спеціальності Маркетинг
*Відокремлений структурний підрозділ «Фаховий коледж економіки і технологій»
Національного університету «Чернігівська політехніка», Україна*

Науковий керівник: Примаченко Тетяна Анатоліївна

викладач вищої кваліфікаційної категорії маркетингових дисциплін
*Відокремлений структурний підрозділ «Фаховий коледж економіки і технологій»
Національного університету «Чернігівська політехніка», Україна*

Інноваційний маркетинг – це формування нових ринків і нових потреб у покупців. На практиці інноваційний маркетинг зачіпає дві найважливіші й одночасно проблемні зони управління інноваціями – це інновації на основних етапах життєвого циклу наявного товару і маркетинг нового продукту.

Протягом останніх років кількість інноваційних розробок як в Україні, так і у світі значно зросла. В Україні ця ситуація є набагато гіршою, але все – таки певні позитивні моменти існують. Правда з початком використання підприємствами маркетингової концепції ведення підприємницької діяльності, на ринку почали активно з'являтися різного роду маркетингові інновації. Так, за частотою впровадження та багатоплановістю маркетингові інновації випереджають інші види інновацій.

Маркетингові інновації, залишаються основними чинниками конкурентоспроможності підприємств. Вміння виявити щось нове у звичному, відкрити його перспективу, швидко впровадити у діяльності підприємств – основні завдання, які стоять перед керівниками фірм та організацій. Визначення перспективних напрямків маркетингового інноваційного процесу, формування середовища, сприйнятливого до інновацій, координування зусиль являються сутністю системи управління ринковою діяльністю. [4]

Інноваційний маркетинг — це діяльність на ринку нововведень, спрямована на формування або виявлення попиту з метою

максимального задоволення запитів і потреб, що базується на використанні нових ідей щодо товарів, послуг та технологій.

Як аналітичний процес, інноваційний маркетинг передбачає проведення маркетингових досліджень з метою вивчення кон'юнктури ринку, виявлення смаків та уподобань споживачів; прогнозування динаміки попиту на інновацію.

Комерційний успіх нововведення залежить від відповідності його споживчих характеристик до потреб потенційних споживачів, що у значній мірі вимагає проведення інноваційного маркетингу на підприємстві. [3]

Концепція інноваційного маркетингу активно застосовується компаніями, що прагнуть стати лідерами в своїй галузі. Щорічно міжнародна консалтингова компанія Boston Consulting Group оприлюднює результати досліджень 50 найактивніших компаній світу в сфері інновацій. Всі найбільш відомі компанії світу здійснили стрімкий прорив в своїй діяльності завдяки інноваціям, використовуючи концепцію інноваційного маркетингу. Отже, концепція інноваційного маркетингу на даному етапі розвитку є провідною для тих підприємств, які бажають стати лідерами в своїй галузі та отримувати постійно зростаючі прибутки, задовольняючи при цьому як власні потреби, так і потреби своїх споживачів. [1, ст.18]

Інновація – перетворення ідеї у рішення, що надає додаткову цінність своєму клієнтові та вигоду розробникові.

Стратегія інновації – план дій по досягненню цілей у сфері розробки та впровадження нових рішень, що визначає напрями інвестицій у коротко, середньо та довгостроковому горизонті, критерії оцінки, необхідні ресурси та основні дії необхідні для досягнення мети. Наявність стратегії інновацій дозволяє:

- усвідомлено підходити до відбору проектів та ідей
- знизити ризик невдалих інвестицій
- збільшити швидкість тестування та виводу нових продуктів на ринок
- своєчасно розширювати базу знань та компетенцій компанії
- побудувати стратегічну мережу технологічних партнерств
- системно працювати зі стартап екосистемою
- зменшити опір змінам в середині компанії

Як результат дає можливість:

- першими реагувати на зміни у потребах клієнтів
- випередити конкурентів із запуском нових сервісів та продуктів
- отримувати більший прибуток та долю ринку
- мати привабливий імідж інноваційної компанії
- створювати нові ніші на ринку

У випадку інноваційних продуктів стратегія маркетингу відіграє важливу роль, оскільки допомагає донести до споживачів цінність нових технологій, формує довгостроковий попит та сприяє успішному впровадженню інновацій на ринок. [2]

У більшості наукових праць та офіційних документів відсутнє обґрунтування концептуальних засад і змістовних визначень поняття «інноваційний маркетинг». Проблема торкається, в першу чергу, відсутності чіткого категоріального апарату щодо визначення понять «інноваційний маркетинг», «маркетинг інновацій», «маркетингові інновації». Постійна модернізація і діалектична суперечливість основних положень сучасного маркетингу, яка відзначається і теоретиками, і практиками маркетингу, істотно впливає на привабливість, ефективність і затребуваність інструментів і технологій інноваційного маркетингу.

Сьогодні маркетологи все більше усвідомлюють потребу у всеохоплюючому, комплексному підході до запровадження інноваційного маркетингу, не обмеженому традиційними принципами тієї чи іншої маркетингової концепції. Для успішної роботи практику-маркетологу необхідно освоїти не тільки основні положення інноваційного маркетингу, а й враховувати його особливості і протиріччя в сучасних умовах господарювання. Це дозволить зменшити фактор невизначеності і ризику в оцінках, гіпотезах, маркетингових рішеннях і діях. [5]

Інноваційний маркетинг є ключовим інструментом для успішного просування нових технологій і продуктів. Він допомагає компаніям адаптувати наукові відкриття до потреб ринку, забезпечуючи комерційний успіх інноваційних рішень. Завдяки стратегіям, орієнтованим на освітні кампанії та розуміння потреб споживачів, інноваційний маркетинг відіграє важливу роль у формуванні ринків майбутнього.

Список використаних джерел:

1. Барабанова В. В., Богатирьова Г. А. Інноваційний маркетинг // Навчальний посібник ДонНУЕТ. 2022. URL: http://elibrary.donnuet.edu.ua/2546/1/2022_NP_%D0%91%D0%B0%D1%80%D0%B0%D0%B1%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0_%D0%91%D0%BE%D0%B3%D0%B0%D1%82%D0%B8%D1%80%D1%8C%D0%BE%D0%B2%D0%B0_%D0%86%D0%BD%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%86_%20%D0%BC%D0%B0%D1%80%D0%BA%D0%B5%D1%82%D0%B8%D0%BD%D0%B3%20.pdf
2. Craft Innovations. Стратегія інновації – план дій по впровадженню інновацій // Режим доступу: <https://www.craftinnovations.com.ua/innovation-strategy#:~:text=%D0%A1%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D1%96%D1%8F%20%D1%96%D0%BD%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%86%C4%AB%D1%97%20%E2%80%93%20%D0%BF%D0%BB%D0%B0%D0%BD%20%D0%B4%D1%96%D0%B9%20%D0%BF%D0%BE,%D0%B4%D1%96%D0%B5%D0%BE%D0%B1%D1%85%D1%96%D0%B4%D0%BD%D1%96%20%D0%B4%D0%BB%D1%8F%20%D0%B4%D0%BE%D1%81%D1%8F%D0%B3%D0%BD%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%BC%D0%B5%D1%82%D0%B8>.
3. Морохова О. В. Інноваційна діяльність підприємства: теоретичні основи та практичні підходи // Електронна бібліотека ЛНТУ. 2019. URL: https://elib.lntu.edu.ua/sites/default/files/elib_upload/%D0%93%D0%BE%D1%82%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%B9%20%D0%95%D0%9D%D0%9F%20%D0%9C%D0%BE%D1%80%D0%BE%D1%85%D0%BE%D0%B2%D0%B0/page5.html
4. Долгова Л. І. ІНСТРУМЕНТИ ІННОВАЦІЙНОГО МАРКЕТИНГУ // ДВНЗ «Київський національний економічний університет ім.В.Гетьмана» Режим доступу: <https://ir.kneu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/3ea40353-21e4-4877-88ad-726e3c51fd59/content>.
5. Холодний Г. О Сучасні особливості та протиріччя інноваційного маркетингу // Економіка та управління підприємствами 2023. Режим доступу: https://www.problecon.com/export_pdf/problems-of-economy-2023-2_0-pages-190_197.pdf.

СЕКЦІЯ V. МЕНЕДЖМЕНТ, ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ

АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ ФІНАНСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Старко Ірина Євгенівна

ORCID ID: 0000-0002-9394-1808

канд. екон. наук, доцент,

доцент кафедри економіки, менеджменту та управління територіями

ВСП «Інститут інноваційної освіти

Київського національного університету будівництва та архітектури», Україна

Качмар Роман Тарасович

студент магістратури

ВСП «Інститут інноваційної освіти

Київського національного університету будівництва та архітектури», Україна

У сучасних умовах господарювання інновації є найважливішим елементом підвищення ефективності діяльності підприємств. Інноваційна активність підприємств впливає на їх конкурентоспроможність в довгостроковій перспективі. Це означає, що на ринку залишатимуться лише ті господарюючі суб'єкти, які здатні впроваджувати інновації. Взаємозв'язок між інноваціями і конкурентоздатністю ілюструє рис. 1.

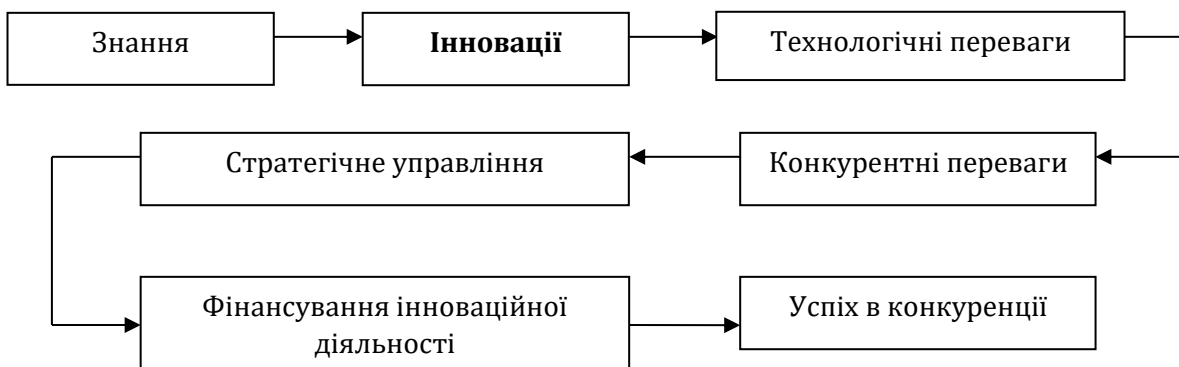

Рис. 1. Алгоритм впливу інновацій на успіх в конкуренції

Сьогодні «наріжним каменем» інноваційної діяльності є доступ до фінансування, оскільки вона пов'язана із значними ризиками. Зазначимо що фінансування інноваційної діяльності не лише приносить користь підприємству, а й впливає на збільшення показника внутрішнього валового продукту, а це означає, що держава повинна бути однією з зацікавлених сторін для впровадження інновацій. Оскільки інноваційна діяльність є високо ризиковою, то часто країни стимулюють інноваційну діяльність не тільки коштами, а зменшенням податків на прибуток для цієї сфери. Наприклад це можуть бути «податкові канікули» на визначений термін, що звільняють підприємство від сплати податків задля впровадження інноваційних проектів. Також держава може зменшувати податок на інноваційні витрати. Також часто знижують податкові ставки на прибуток від впровадження результатів НДДКР.

Фінансове забезпечення інноваційної діяльності охоплює фінансові відносини інноваційної організації з іншими організаціями та фінансовими установами з питань оплати науково-технічної продукції, субпідрядних робіт, постачання матеріальних ресурсів, розрахунків з засновниками, трудовим колективом і державними органами

Активізація інноваційної діяльності можлива тільки на основі розвиненої системи фінансування, що покликана забезпечувати вирішення таких найважливіших завдань:

- створення необхідних передумов для швидкого та ефективного впровадження нововведень у всіх ланках народногосподарського комплексу країни, забезпечення її структурно-технологічної перебудови;
- збереження і розвиток стратегічного науково-технологічного потенціалу в пріоритетних напрямках розвитку;
- створення необхідних матеріальних умов для збереження кадрового потенціалу науки і техніки, запобігання його відтоку за кордон [1].

З метою ефективності функціонування системи фінансування інноваційної діяльності доцільно дотримуватися таких принципів, як різноманітність джерел фінансування, гнучкість системи фінансування всіх етапів життєвого циклу інновацій, обґрунтованість та юридична захищеність методів акумуляції коштів, чітка цільова орієнтація на швидке й ефективне впровадження сучасних науково-технічних інновацій [2].

Загалом фінансування інноваційної діяльності може стимулюватися не тільки державними пільгами чи кредитами, а також можуть

використовуватися гранти на впровадження інновацій, фінансувати також можуть самі підприємства, бізнес-ангели, венчурні фонди, великі компанії, що хочуть інвестувати свої кошти. Внутрішні джерела включають у себе частину прибутку, спрямовану на інноваційний розвиток, амортизаційні відрахування та реінвестовану шляхом продажу частину основних засобів. До зовнішніх джерел відносять державні та недержавні джерела. Державні джерела фінансування передбачають застосування бюджетних коштів, позабюджетних фондів та участь у державних конкурсах та замовленнях. Недержавні – венчурні фонди, кошти страхових та лізингових компаній, інвестиційні організації, венчурні фонди, хедж-фонди і кошти іноземних інвесторів [3].

Найчастіше фінансування проводиться самими підприємствами, а залучення коштів з державного бюджету відбувається вкрай зрідка. На наш погляд, витратити бюджетні кошти на інноваційні проекти підприємств не раціонально (якщо це не є великі загальнонаціональні інноваційні проекти), набагато більш дієвим є створення державою сприятливого правового поля здійснення інновацій, дієвих механізмів фінансування інноваційної діяльності підприємств. Хоч і найбільше витрат на інновації здійснюється власними коштами підприємств, для підприємств це супроводжується складнощами. Часто використовуються ними кредитні кошти для впровадження технологічних рішень, що є досить ризикованими.

Загалом, інноваційна діяльність та її фінансування – це складний багатоетапний процес, що вимагає ретельного опрацювання стратегії, вибору галузі, прогнозування успіху, а також мінімізації усіх ризиків, адже новаторська діяльність це дуже часто ризиковано.

Список використаних джерел:

1. Колодяжна І.В., Борблік К.Е. Джерела фінансування інноваційної діяльності підприємств України. *Економіка і суспільство*. 2017. Випуск 9. С.448-453.
2. Волова О.В., Діденко Є.О. Інноваційна діяльність підприємства як основа його стабільного та безпечного розвитку. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2014. № 11. С. 77-82.
3. Харченко Т.О., Войналович Т.М., Фатюк А.В. Джерела фінансування інноваційної діяльності підприємств в умовах невизначеності. *Проблеми системного підходу в економіці*, 2019. Випуск № 5(73). С. 133-139.

МОНІТОРИНГ ЯК МЕТОД ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ЕНЕРГЕТИЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВ

Буданов Микола Павлович

ORCID ID: 0000-0001-8032-0562

здобувач третього освітньо-наукового рівня вищої освіти (доктор філософії)

кафедри економіки та менеджменту

Навчально-науковий інститут

«Українська інженерно-педагогічна академія»

Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна. Харків, Україна

Автоматизований моніторинг - це ефективний метод управління енергетичною безпекою підприємств, який включає в себе збір, обробку та аналіз даних про споживання енергії, енергетичні ресурси та інфраструктуру.

Впровадження автоматизованого моніторингу може значно підвищити енергетичну безпеку підприємств, зменшити витрати на енергоресурси і знизити ризики, пов'язані з енергетичною залежністю.

Дослідження [1-5] підтверджують, що автоматизований моніторинг дозволяє:

- підвищити ефективність використання ресурсів (наприклад, підприємства, які впроваджують системи автоматизованого моніторингу, здатні знизити витрати на енергію на 10÷30%);

- зменшити ризики аварій, шляхом використання систем, що забезпечують безперервний моніторинг, а також дозволяють своєчасно виявляти несправності та запобігати аваріям (наприклад, використання сенсорів для контролю за критичними параметрами, може знизити ймовірність відмови обладнання до 50%);

- забезпечити більш точне планування, шляхом використання аналітичних інструментів, що обробляють зібрані дані, дозволяють підприємствам прогнозувати потреби в енергії на основі історичних даних та зовнішніх факторів (погода, сезонні зміни).

Автоматизований моніторинг є невід'ємною частиною сучасного управління енергетичною безпекою підприємств. Він дозволяє не лише зменшити витрати, а й підвищити надійність та ефективність роботи систем. З впровадженням новітніх технологій, таких як штучний

інтелект, можливості автоматизованого моніторингу продовжують зростати, відкриваючи нові горизонти для управління енергетичними ресурсами.

Основні аспекти, які варто врахувати: збір даних; аналіз даних; прогнозування; управління ризиками; енергоефективність; звітність та аудит.

Автоматизований моніторинг є важливою складовою управління енергетичною безпекою підприємств, що базується на сучасних технологіях збору та обробки даних. Розглянемо збір даних для проведення автоматизованого моніторингу. Це використання сенсорів і спеціального програмного забезпечення для безперервного збору даних про споживання енергії, температури, тиску та інших параметрів. Сенсори - це пристрої, що вимірюють фізичні величини та перетворюють їх у електричні сигнали. У контексті енергетичного моніторингу використовуються різні типи сенсорів:

- енергометри, які вимірюють споживання електричної енергії в реальному часі, що дозволяє ідентифікувати пікові навантаження та оптимізувати розподіл електричної та теплової енергії;

- температурні датчики, які контролюють температуру в приміщеннях і системах, що допомагає запобігти перегріву обладнання та знизити витрати на охолодження;

- датчики тиску, які вимірюють тиск у системах водопостачання та опалення, що є критично важливим для запобігання аварійним ситуаціям.

Для обробки даних, отриманих від сенсорів, застосовується спеціальне програмне забезпечення, яке може включати:

- автоматизовані системи управління технологічними процесами енергоблоку, які інтегрують дані з різних джерел, що дозволяє проводити аналіз у реальному часі;

- системи для аналізу даних, які використовують алгоритми машинного навчання для виявлення аномалій, тенденцій (наприклад, можуть бути виявлені аномалії в споживанні, які вказують на потенційні проблеми з обладнанням або неефективні процеси).

Таким чином, збір даних за допомогою сенсорів та їх аналіз є основою для прийняття управлінських рішень у сфері енергетичної безпеки.

За допомогою аналітики можна прогнозувати споживання енергії, що дозволяє планувати закупівлі та оптимізувати витрати. Автоматизований моніторинг дозволяє оперативно реагувати на потенційні загрози енергетичній безпеці, такі як перебої в постачанні чи коливання цін на енергоносії. Аналіз даних допомагає виявити можливості для зменшення споживання енергії і впровадження енергоефективних технологій. Система моніторингу забезпечує наявність точних даних для складання звітів і проведення аудитів, що є важливим для дотримання норм і стандартів енергетичної безпеки.

Аналіз даних є критично важливим етапом у автоматизованому моніторингу енергетичної безпеки підприємств. Він передбачає використання різних алгоритмів та аналітичних методів для виявлення аномалій, тенденцій у споживанні енергії. Це не тільки допомагає оптимізувати енергетичні витрати, але й підвищує надійність та ефективність роботи підприємства.

Розглянемо важливість аналізу даних, щодо виявлення аномалій, які в споживанні енергії можуть бути наслідком різних факторів, таких як:

- технічні несправності обладнання (наприклад, коротке замикання або знос компонентів);
- неправильна експлуатація (наприклад, недостатнє технічне обслуговування);
- вплив зовнішніх факторів (наприклад, зміни в погодних умовах, відключення електрики);
- використання алгоритмів, таких як методи машинного навчання (наприклад, класифікація, регресія або нейронні мережі), дозволяє автоматично виявляти ці аномалії в реальному часі (наприклад, модель може навчитися розпізнавати нормальні технологічні параметри споживання енергії, а потім сигналізувати про відхилення).

Дослідження підтверджують, що використання алгоритмів для аналізу даних, значно підвищує ефективність управління енергетичними ресурсами (наприклад, за даними публікацій [6-9], підприємства, які впроваджують системи аналітики, зменшують свої енергетичні витрати на 15÷25% завдяки виявленню і усуненню неефективних процесів.

Додатково, впровадження алгоритмів машинного навчання, дозволяє адаптувати моделі до змін у зовнішньому середовищі та внутрішніх процесах підприємства (наприклад, система може постійно

вдосконалювати свої прогнози споживання енергії, враховуючи нові дані про виробництво, погодні умови та інші фактори.

Висновки. Аналіз даних у систем автоматизованого моніторингу є важливою складовою управління енергетичною безпекою підприємств. Використання алгоритмів для виявлення аномалій, тенденцій сприяє зниженню витрат, підвищенню ефективності та запобіганню аварійним ситуаціям. Цей підхід забезпечує стратегічні переваги для підприємств у сучасному конкурентному середовищі.

Список використаних джерел:

1. Кобелева Т. О. (2023). Методичні засади моніторингу показників енергетичної безпеки в діяльності бізнес-структур. Енергозбереження. Енергетика. Енергоаудит (3). <https://doi.org/10.20998/2313-8890.2023.03.04>
2. Prokhorova, V., Budanov, M., Budanov, P. (2024). Devising an integrated methodology for energy safety assessment at an industrial power-generating enterprise. Eastern-European Journal of Enterprise Technologies, 4 (13 (130)), 118–131. <https://doi.org/10.15587/1729-4061.2024.308056>
3. Шевчук, Я. В. (2014). Енергетична безпека регіонів України та її фактори. Ефективна економіка, (12). http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2014_12_132
4. Шевчук Я.В. (2016). Механізм управління системою енергетичної безпеки регіонів. Агросвіт, (23). URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/agrosvit_2016_23_13
5. Прохорова, В. (2023). Реформування енергетичного сектору України в контексті управління енергетичною безпекою. *Адаптивне управління: теорія і практика. Серія Економіка*, 15(30). [https://doi.org/10.33296/2707-0654-15\(30\)-03](https://doi.org/10.33296/2707-0654-15(30)-03)
6. Харазішвілі Ю.М. (2014). Методологічні підходи до оцінки рівня економічної безпеки країни. Наука та наукознавство. (4). http://nbuv.gov.ua/UJRN/NNZ_2014_4_12
7. Зінченко, Д. О. (2024). Автоматизований моніторинг для виявлення потенційно небезпечних ситуацій під час роботи з навантажувачами на виробничих підприємствах (Doctoral dissertation, ХНУРЕ). <https://doi.org/10.30837/IYF.ASCTREDB.2024.022>
8. Стогній, Б. С., Сопель, М. Ф., Варський, Г. М., & Пилипенко, Ю. В. (2014). Створення регіональної системи моніторингу перехідних режимів. Праці Інституту електродинаміки Національної академії наук України, (38), 48-55.
9. Круглова, О. А., & Вишнякова, Д. В. (2012). Моніторинг як функція управління на підприємстві. Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг, (1 (1)), 279-286.

НАПРЯМИ ПУБЛІЧНО-КУЛЬТУРНОЇ ДИПЛОМАТІЇ МІНІСТЕРСТВА ЗАКОРДОННИХ СПРАВ ПІВДЕННОЇ КОРЕЇ

Сікачовський Андрій Володимирович

аспірант

Київський університет культури, Україна

Нині публічно-культурна дипломатія розглядається як найбільш дієвий засіб м'якої сили у діяльності урядів країн з налагодження добрих партнерських стосунків з іншими країнами, а також як один з «альтернативних ненасильницьких заходів урегулювання конфліктів (...) з метою зосередження на спільному розумінні важливості солідарності та мирного співіснування (...) як стратегічний політичний вимір міжнародних відносин без суперництва та боротьби» [1, с. 15].

Важливість публічно-культурної дипломатії усвідомлюють всі країни, зокрема Південна Корея, яка активізує поширення своєї культурної привабливості, зокрема через вплив К-поп і драм, підвищення національного іміджу через культурні блага та зміцнення двосторонньої комунікації через культурний обмін тощо.

Зважаючи на успіхи південної Кореї у цьому напрямі М. Кім 2022 р. опублікував статтю «Зростаюча м'яка сила Південної Кореї та її геополітичні наслідки», в якій зазначив, що, починаючи з 1990-х років, культурна політика країни під керівництвом уряду перейшла від зосередження на економічній стратегії до національного брендингу та «м'якої сили», що мало позитивний вплив на внутрішню екосистему індустрії культури та сприяла просуванню Південної Кореї за кордоном. На думку дослідника, існують три найвпливовіші аспекти, які сприяють розвитку південнокорейської «м'якої сили»: успішна історія економічного розвитку та демократизації, розвиток креативного контенту, який призвів до глобальної конкурентоспроможності через стислий досвід зростання та обмежений внутрішній ринок, а також розвиток цифрових технологій, особливо зміни в медіасередовищі [4].

Дослідники виділяють три етапи розвитку культурної дипломатії південної Кореї: середина 1990-х років – поява та обговорення феномена

«халлю», поширення корейських серіалів – дорам (K-Dramas); кінець 1990-х років – розвиток K-Wave через популярність корейської попмузики (K-Pop); з 2000-х років – популяризація корейської культури (K-Culture): корейська їжа (K-Food), класичні театральні та музичні вистави (K-Classics), образотворче мистецтво (K-Arts), література й корейська мова (K-Literature and Language), спорт (K-Sports)» [2, с. 28].

Серед низки заходів, які реалізує МЗС в напрямі публічно-культурної дипломатії можна також виокремити: виставки в дипломатичних представництвах, святкування особливих дипломатичних подій, рекламу тижня Південної Кореї, спортивну публічну дипломатію, Всесвітній K-Pop фестиваль, Культурну угоду та Спільну культурну комісію [3].

Також країна реалізує цілеспрямовані ініціативи з поширення знань і обізнаності про культуру, з підтримки корейських досліджень і викладання корейської мови за кордоном, освіти та академічної співпраці. Для цього МЗС створює різні організації, зокрема Корейський фонд [3].

Паралельно публічно-культурна дипломатія спрямована на покращення розуміння та довіри з боку закордонної громадськості до зовнішньої політики країни, особливо політиків, науковців, журналістів та ін., а також на диверсифікацію аудиторії, програм і тем для охоплення та зміцнення обмінів і взаємодії студентів Південної Кореї і студентів інших країн з метою створення сприятливого середовища для досягнення ключових дипломатичних цілей, серед яких пріоритетним є встановлення тривалого миру на Корейському півострові [3].

Така активна публічно-культурна дипломатія Республіки Корея з різними аспектами дала їй змогу покращити свій міжнародний імідж. Уряд Південної Кореї приділяє велику увагу важливим міжнародним організаціям, серед яких: ООН, Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), Азіатський діалог про співпрацю (ACD), Азіатсько-Тихоокеанський регіон Форум економічного співробітництва (АТЕС), Асоціація держав Південно-Східної Азії (АСЕАН), Азійсько-європейська зустріч (ASEM), Європейський Союз, Східно-Азіатський форум латиноамериканського співробітництва (FEALAC), G-20 і Південнокорейсько-карибський форум, Південнокорейське агентство міжнародного співробітництва (KOICA).

Список використаних джерел:

1. Вільчинська І. Ю., Биркович Т. І. Геополітика: еволюція ідей у контексті збереження мирних взаємовідносин між державами. *Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти*. 2022. № 9. С. 7–19.
2. Стасевська О., В. Уколова. Культурна дипломатія Республіки Корея. *Право та інновації*. 2021. №4 (36). С. 27-33.
3. MOFA (2024). PublicDiplomacy URL: https://www.mofa.go.kr/eng/wpge/m_22844/contents.do.
4. Kim M. The Growth of South Korean Soft Power and Its Geopolitical Implications. URL: <https://www.airuniversity.af.edu/JIPA/Display/Article/3212634/the-growth-of-south-korean-soft-power-and-its-geopolitical-implications/>

НАУКОВИЙ ОГЛЯД ТЕОРЕТИЧНИХ ЗАСАД ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМ ПІДГОТОВКИ КЕРІВНИХ КАДРІВ ДЛЯ МЕДИЧНОЇ ГАЛУЗІ В УКРАЇНІ

Трещов Мирослав Миколайович

доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри
адміністративно-правових дисциплін та публічного управління
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Лигун Анастасія Сергіївна

здобувачка вищої освіти ННІ ПІО
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Наумик Антон Сергійович

здобувач вищої освіти ННІ ПІО
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Державна політика у сфері сучасної системи охорони здоров'я передбачає створення оновленої генерації фахівців в галузі охорони здоров'я України, вироблення організаційно-методичних та теоретико-практичних шляхів й засобів оптимальної та належної організації охорони та здійснення покращення здоров'я, формування здорового способу життя, медико-соціальної профілактики суспільно-небезпечних захворювань й реабілітації громадян на національному рівні. Стратегічною та провідною метою державної політики в сфері охорони здоров'я України є збільшення рівня здоров'я, поліпшення якості життя населення і збереження наявного генофонду українського народу.

Переорієнтування роботи системи охорони здоров'я в Україні зараховано до одних з першочергових реформ, що мають відбуватися в Україні, адже саме сучасний стан державної політики щодо збереження здоров'я української нації має значну кількість проблем та недоліків, що потребують висококваліфікованих кадрів з управління.

Системні й ґрунтовні зміни в сучасній системі охорони здоров'я України потребують нової генерації якісно та різнобічно підготовлених керівних фахівців, що покладає значну відповідальність на кадрово-управлінську політику в сфері охорони здоров'я України. За останні 17-20 років значним чином зросла усвідомленість соціуму щодо необхідності сталого лідерства в сфері охорони здоров'я та необхідності

безпосередньої належної підготовки керівних кадрів-управлінців та лідерів. Фахівці Всесвітньої організації охорони здоров'я дають визначення проблеми кадрових ресурсів в системі охорони здоров'я, як одних з основних перешкод до досягнення та впровадження в діяльність Цілей сталого розвитку суспільства, що були заплановані в світі.

Інноваційні виклики сучасності перед системою охорони здоров'я України: в першу чергу, глобальна пандемія COVID-19, дія правового режиму воєнного стану, а також значна кількість медико-соціальних, політико-правових, економічних та демографічних проблем, що зростають в умовах обмежених фінансово-управлінських ресурсів та значної соціально-економічної невизначеності, обумовлюють питання належної та якісної підготовки керівних фахівців в Україні.

Особливості кадрової політики та системи професійної підготовки керівних кадрів галузі охорони здоров'я України досліджувала велика кількість провідних науковців України, зокрема такі: М. Білинська, Є. Булах, Н. Васюк, О. Волосовець, Ю. Вороненко, Л. Гаєвська, Д. Карамішев, В. Князевич, Н. Сидоренко, С. Шевченко, А. Мунько, Н. Липовська та інші, що підтверджує актуальність зазначеного питання.

Розвиток системи охорони здоров'я України неможливий без дієвої системи управління. Актуальність проблеми підготовки високопрофесійних керівних кадрів для галузі обумовлена несприятливим станом вітчизняної системи охорони здоров'я та необхідністю системних трансформацій, спрямованих на модернізацію та забезпечення її належного функціонування [1].

Система сучасної державно-управлінської освіти України в сучасних умовах існування суспільства нерозривно пов'язана з соціально-політичними, економічними та духовно-моральним станом, адже саме він являє собою органічну синергію розвитку держави, суспільства та кожної особистості. Отже, майбутній керівник кадр медичної галузі має відповідати кожному аспекту цієї багатокомпонентної системи [2;3].

Вплив педагогіки партнерства на формування та розвиток особистості майбутнього керівника важко переоцінити, адже один з основних принципів педагогіки партнерства – це активна участь студента у процесі навчання. У студентів формується самостійність мислення, критичне мислення та здатність до самоорганізації. Такі компетенції є обов'язковими для майбутніх керівників в галузі охорони здоров'я, які повинні бути здатними самостійно аналізувати складні

ситуації, шукати ефективні рішення та приймати відповідальні рішення [4;5].

Серед невирішених складових досліджуваної проблеми є питання навчання нової генерації управлінців у сфері охорони здоров'я на сучасному етапі державного управління.

Останнім часом значна кількість діючих медичних працівників - управлінців різного організаційно-функціонального рівня, починаючи із завідувача амбулаторії загальної практики сімейної медицини і закінчуючи керівниками міських та/або обласних управлінь охорони здоров'я намагаються отримати саме управлінську освіту зі спеціалізацією в галузі охорони здоров'я. Зазначена тенденція набуває популярності із року в рік, що свідчить про те, що фахівці прагнуть саморозвиватися та залишатися актуальними на сучасному ринку праці.

Державне управління освітою фахівців охорони здоров'я в умовах перебудови галузі в Україні досліджував Т. Чернишенко, яка науково обґрунтувала розробку організаційно-правових засад удосконалення державного управління системою освіти фахівців охорони здоров'я в Україні, визначення її сутності, змісту і особливостей, адаптацію до міжнародних норм і стандартів [6].

Важлива роль у забезпеченні безперервності професійної освіти фахівців належить системі підвищення кваліфікації. Слід зазначити, що за минулі десятиліття в Україні сформувалася й функціонує певна система підвищення кваліфікації фахівців, яка постійно вдосконалюється і розвивається [7].

Також важливим аспектом є належний кадровий резерв. Основним критерієм при відборі кандидатів у резерв є: відповідність рівня освіти й професійної підготовки досвіду практичної роботи з людьми, організаторські здібності, особисті і ділові якості, характерні для керівників певного рівня, стан здоров'я, вік.

Важливо зазначити, що вплив на державно-політичну думку в контексті підготовки керівних кадрів є досить важливим аспектом в контексті діяльності держави. Він може проявляти себе, як в позитивному, так і негативному аспекті [8: 9].

Удосконалення державного управління системою підготовки керівників охорони здоров'я передбачає ознайомлення з новими підходами до форм і засобів організації навчального процесу.

Отже, проблематика підготовки керівних кадрів для медичної галузі має широкий наукових інтересів, що підтверджується наявністю наукових та аналітичних матеріалів з такої тематики, в яких розкрито основні дефініції, окреслено проблеми, виокремлено пропозиції щодо напрямів розвитку державної кадрової політики. Однак, актуальним питанням на сьогодні залишається вивчення зарубіжного досвіду підготовки керівних кадрів для медичної галузі.

Список використаних джерел:

1. Карамішев Д. В. Реалізація державної політики щодо професійної підготовки керівних кадрів галузі охорони здоров'я / Д. В. Карамішев, Н. М. Федак. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/vamcudu_2011_1_11.
2. Сидоренко Н., Корх А. О., Наумик А. С. Важливість формування деонтологічної компетентності при навчанні майбутніх державних службовців. *Період трансформаційних процесів в світовій науці: задачі та виклики* : матеріали II міжнар. наук. конф., м. Кривий Ріг, 19 січ. 2024 р. С. 104–105.
3. Наумик А. С., Ядловська О. С. Деякі аспекти професійної культури державного службовця в контексті функціонування концепту «сервісної держави». «Актуальні питання економіки, фінансів, обліку та права: теорія та практика» : Зб. тез доп. Міжнар. науково-практ. конф., м. Кременчук, 8 лют. 2023 р. С. 49–50.
4. Козубай І., Биба Н., Наумик А. Вплив педагогіки партнерства на формування та розвиток особистості майбутнього державного службовця. *Grail of science*. 2023. № 33. С. 342–345. URL: <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.10.11.2023.54>
5. Наумик А. С., Ядловська О. С. Особливості студентоцентрованого підходу у викладанні. *Світ наукових досліджень*. Випуск 16: матеріали Міжнародної наукової конференції, 2023. 128 с.
6. Чернишенко Т. І. Державне управління освітою фахівціві охорони здоров'я в умовах перебудови галузі в Україні : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 / Чернишенко Т. І. ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України . К., 2003. 20 с.
7. Журавський В.Л. Управління системою підвищення кваліфікації кадрів державної податкової служби України: Автореф. дис ... канд. наук з держ. упр.: 25.00 .05 / УАДУ. К., 2001. 20 с.
8. Понятійна характеристика державно-політичної думки / М. М. Трещов та ін. *Цифрове наукове суспільство: соціально-економічні, правові та міжнародні аспекти* : зб. наук. пр. за матеріалами III міжнар. наук. конф., м. Дніпро, 6 верес. 2024 р. С. 50–52.
9. Сидоренко Н. С., Корх А. О., Наумик А. С. Сучасні підходи до визначення та основні теоретико-методологічні складові публічної політики України. *Distance learning in modern conditions and new technologies: Proceedings of the I International Scientific and Practical Conference*, м. Stockholm, 19–22 верес. 2023 р. С. 205–209.

СТРУКТУРУВАННЯ ІНФОРМАЦІЇ, НЕОБХІДНОЇ ДЛЯ ВИБОРУ НАЙКРАЩОГО ДЛЯ ПІДПРИЄМСТВА СПОСОБУ НАБУТТЯ ПРОДУКТОВИХ НОВОВВЕДЕНЬ

Гаврась Дмитро Русланович

аспірант кафедри економіки підприємства та інвестицій
Національний університет «Львівська політехніка», Україна

Ємельянов Олександр Юрійович

д-р. екон. наук, професор,
професор кафедри економіки підприємства та інвестицій
Національний університет «Львівська політехніка», Україна

Забезпечення належної ефективності діяльності підприємств в умовах конкурентного середовища функціонування потребує перманентного розвитку суб'єктів господарювання [1, 2], що, серед іншого, викликає необхідність формування потенціалу економічного розвитку компаній [3–6] та провадження ними інвестиційно-інноваційної діяльності [7–10], зокрема здійснення технологічного оновлення [11–16] та реалізації ресурсозберігаючих програм і проєктів [17–22]. Однак необхідною є попередня розробка підприємствами стратегій свого економічного розвитку [23–26], насамперед, інноваційного розвитку. При цьому важливою є наявність інформації, на підставі якої ухвалюються управлінські рішення щодо забезпечення інноваційного розвитку суб'єктів підприємництва.

Зокрема, важливе значення для організації інноваційної діяльності має належне структурування інформації, необхідної для вибору найкращого для підприємства способу набуття продуктивних нововведень. При цьому варто виділити такі блоки даної інформації:

1) інформація, необхідна для обґрунтування доцільності створення на підприємстві підрозділу з розроблення продуктивних нововведень. До цієї інформації доцільно віднести дані про:

– середньорічну величину чистого грошового потоку від функціонування підрозділу без врахування поточних видатків на його функціонування;

– річну ставку дисконту в частках одиниці;

– інвестиційні витрати, які будуть понесені на створення підрозділу;

– витрати підприємства відповідно на функціонування підрозділу та на впровадження розроблених ним нововведень у кожному році прогнозного періоду;

2) інформація, необхідна для обґрунтування доцільності придбання підприємством ліцензій на виробництва інноваційних видів продукції, розроблених раніше сторонніми особами. До цієї інформації доцільно віднести дані про:

– величину чистого грошового потоку від придбання та використання ліцензій на застосування нововведень, розроблених сторонніми особами, без врахування платежів за ліцензіями (роялті) у кожному році прогнозного періоду;

– величину роялті в кожному році прогнозного періоду, які підприємство повинно буде сплачувати;

– річну ставку дисконту в частках одиниці;

3) інформація, необхідна для обґрунтування доцільності набуття підприємством інноваційних видів продукції шляхом придбання послуг з розроблення продуктових нововведень сторонніми особами на замовлення цього підприємства. До зазначеної інформації доцільно віднести дані про:

– величину чистого грошового потоку від результатів звернення підприємства до сторонніх осіб стосовно створення продуктових нововведень у кожному році прогнозного періоду;

– величину платежів підприємства за послуги сторонніх осіб стосовно створення продуктових нововведень у кожному році прогнозного періоду;

– річну ставку дисконту в частках одиниці;

4) інформація загального характеру, що може бути використана при розгляді кожного з трьох перелічених вище способів набуття підприємством продуктових нововведень. До зазначеної інформації доцільно віднести дані про:

– середню тривалість життєвого циклу нововведень, років;

– загальну тривалість прогнозного періоду.

Володіючи переліченими вище даними, можливо здійснити розрахунок значень чистої теперішньої вартості чистого грошового потоку за різними варіантами набуття підприємством продуктових нововведень. Це дасть змогу обрати найкращий з цих варіантів або обґрунтувати їх певну комбінацію та, відповідно, забезпечить

підвищення економічної ефективності господарської діяльності завдяки обґрунтованому вибору відповідної інноваційної стратегії.

Список використаних джерел:

1. Міщенко, Н. Г. & Міщук, А. І. (2016). Розвиток підприємства на основі інформаційного та інноваційного потенціалу. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*, (4(236)), 191–204.
2. Петрушка, Т. О. (2013). *Оцінювання економічної ефективності ресурсозберігаючого розвитку промислових підприємств* (дис. ... канд. екон. наук). НУ «Львівська політехніка». Львів, Україна.
3. Yemelyanov, O., Kurylo, O. & Petrushka, T. (2018). Methodological principles of evaluating economic potential of industrial enterprise sustainable development. *Науковий вісник «Полісся»*, (2 (14)), 141–149.
4. Yemelyanov, O., Symak, A. & Zarytska, O. (2016). Modelling the process of forming the potential of economic development of an industrial enterprise. *Periodyk naukowy Akademii Polonijnej, Czestochowa, Akademia Polonijna w Czestochowie*, (3), 128–137.
5. Ємельянов, О. Ю. (2019). *Потенціал економічного розвитку підприємств: інструментарій та моделі оцінювання: [монографія]*. Львів: НУ «Львівська політехніка».
6. Коновал, В. В. (2014). Оцінювання потенціалу розвитку підприємств легкої промисловості. *Вісник ХДУ*, (6 (2)), 206–209.
7. Kryvovyazyuk, I., Britchenko, I., Smerichevskiy, S., Kovalska, L., Dorosh, V. & Kravchuk, P. (2023). Digital Transformation and Innovation in Business: the Impact of Strategic Alliances and Their Success Factors. *Economic Studies (Ikonomicheski Izsledvania)*, (32 (1)), 3–17.
8. Ємельянов, О. Ю., Висоцький, А. Л., Симак, А. В. & Петрушка, Т. О. (2017). Методичні засади оцінювання попиту на продукцію машинобудівних підприємств. *Маркетинг і менеджмент інновацій*, (3), 198–212.
9. Смолій, Л. В. (2010). Формування інвестиційного механізму інноваційного розвитку буряківництва. *Інноваційна економіка*, (17), 168–171.
10. Федулова, Л. І. (2013). Інноваційний вектор розвитку промисловості України. *Економіка України*, (4), 15–23.
11. Амоша, О. І., Булеєв, І. П. & Шевцова, Г. З. (2007). Інноваційне оновлення техніко-технологічної бази промислового виробництва на синергетичних засадах: теорія і практика. *Економіка промисловості*, (1(36)), 3–9.
12. Петрушка, Т. О., Ємельянов, О. Ю. & Курило, О. Б. (2020). Підвищення ефективності господарської діяльності як чинник економічного розвитку підприємств. *Ефективна економіка*, (12). http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2020_12_23.
13. Lesinskyi, V., Yemelyanov, O., Zarytska, O., Petrushka, T. & Myroshchenko, N. (2022). Designing a Tool-Set for Assessing the Organizational and Technological Inertia of Energy Consumption Processes at Enterprises. *Eastern-European Journal of Enterprise Technologies*, (6(13)), 29–40.
14. Lesinskyi, V., Yemelyanov, O., Zarytska, O., Symak, A. & Petrushka T. (2021). Devising a Toolset for Assessing the Potential of Loan Financing of Projects Aimed at Implementing Energy-Saving Technologies. *Eastern-European Journal of Enterprise Technologies*, 4, 15–33.
15. Piva, M. & Vivarelli, M. (2018). Technological change and employment: is Europe ready for the challenge. *Eurasian Bus. Rev.*, (8(1)), 13–32.
16. Caliscan, H. K. (2015). Technological change and economic growth. *Procedia Soc. Behav. Sci.*, (195), 649–654.

17. Бойчук, Н. Я. & Острянюк, М. М. (2017). Проблеми енергозбереження та підвищення енергоефективності економіки України. *Сучасні проблеми економіки і підприємництва*, (19), 25–34.
18. Бурда, В. Є. (2013). Потенціал енергозбереження та напрями використання альтернативних джерел енергії у промисловості. *Економічний часопис – XXI*, (1-2), 45–48.
19. Ємельянов, О. Ю. & Гришко, В. А. (2009). Управління якістю продукції машинобудівного підприємства в процесі формування його інноваційного потенціалу. *Збірник наукових праць “Економіка: проблеми теорії та практики”* (253 (VII)), 185–191.
20. Іваненко, О. В. (2013). Формування потенціалу ресурсозбереження соціально-економічних систем. *Економіка. Фінанси. Право*, (8), 7–10.
21. Некрасова, Л. А. & Хрїстова, А. В. (2017). Формування ресурсозберігаючої моделі розвитку підприємства. *Економіка: реалії часу*, (2 (30)), 79–84.
22. Сотник, І. М. (2010). Економічне стимулювання ресурсозбереження у контексті сталого розвитку України. *Економіст*, (12), 72–75.
23. Баранович, А. М. (2014). Теоретико-методичні засади формування стратегій розвитку підприємства. *Вісник ХДУ*, (2), 77–81.
24. Македон, В. В. (2013). Розробка стратегії розвитку промислового підприємства. *Теоретичні і прикладні аспекти економіки та інтелектуальної власності*, (1(1)), 369–373.
25. Шавшин, О. С. (2017). Стратегія інноваційного розвитку підприємства. *«Інтернаука». Сер.: Економічні науки*, (3(25)), 167–171.
26. Харченко, В. А. (2014). Механізм формування системи стратегічного управління розвитком промислового підприємства. *Економіка промисловості*, (4 (68)), 97–104.

СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ «РЕЗУЛЬТАТИВНІСТЬ СИСТЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ ПІДПРИЄМСТВА», СПЕЦИФІКА ЇЇ ОЦІНЮВАННЯ

Гіренко Володимир Анатолійович

аспірант 2-го року навчання

кафедри менеджменту і міжнародного підприємництва,

Інституту економіки і менеджменту

Національний університет «Львівська політехніка», Україна

Науковий керівник: Лакіза Вікторія Володимирівна

канд.екон.наук, доцент,

доцент кафедри менеджменту і міжнародного підприємництва,

Інституту економіки і менеджменту

Національний університет «Львівська політехніка», Україна

Успішність діяльності та розвитку сучасного підприємства перебуває у безпосередній залежності від результативності функціонування його системи менеджменту, що, в свою чергу, обумовлює потребу вдосконалення як її самої, так і методик оцінювання її результативності. Актуальності також набуває вміння керівників підприємства оцінювати в режимі реального часу результативність його системи менеджменту з урахуванням її впливу на особливості функціонування підприємства, приймати якісні управлінські рішення в умовах невизначеності та нестабільності середовища його функціонування.

Важливим критерієм, що визначає цільову спрямованість і доцільність менеджменту підприємства, є його здатність у довгостроковій перспективі забезпечувати успішне досягнення поставлених цілей з оптимальними витратами. Результативність можна віднести до основних показників, що характеризують таку здатність, і в ДСТУ ISO 9000:2007 зазначено, що результативність (effectiveness) визначається як ступінь реалізації запланованої діяльності та досягнення запланованих результатів [1]. Доволі часто результативність, як явище, частково охоплює показники ефективності, і тому, на нашу думку, її варто розглядати, як сукупний результат функціонування системи менеджменту із врахуванням всіх її елементів та потенціалу для можливого розвитку.

Варто також окремо звернути увагу на те, що результати критичного аналізу наукових літературних джерел дозволяють визначити, що під системою менеджменту, зазвичай, розглядають взаємопов'язані елементи (підсистеми), що в їх взаємодії дають можливість забезпечити досягнення поставлених цілей, котрі, в свою чергу, мають бути погоджені з проблемами управління [2]. Навести перелік всіх елементів складної системи не видається можливим, тому виокремлюють складові системи менеджменту залежно від цілей власних досліджень, причому неодмінними елементами системи менеджменту являються суб'єкт (керуюча підсистема) та об'єкт (керована підсистема) управління підприємства.

Як видно, запропоноване вище тлумачення системи менеджменту звертає більшу увагу на системні характеристики системи управління організацією, наприклад, на наявність у ній двох специфічних підсистем, одна із яких (суб'єкт управління) реалізує управлінський вплив, а інша виступає об'єктом, на котрий цей управлінський вплив скерований. Тобто більшість з існуючих визначень системи управління цілком ґрунтовно надається в рамках системного підходу до управління. Також варто звернути увагу на те, що система менеджменту підприємства є передусім системою, вона має й інші специфічні характеристики, а їх встановлення набуває важливого значення в контексті її подальшого дослідження.

Основним критерієм результативності господарської діяльності у конкурентному середовищі є співвідношення сукупності показників, що характеризують ефективність функціонування підприємства як системи чи її складових, у тому числі функціональних підсистем.

Результативність функціонування та розвитку виробничої системи значною мірою визначає результативність системи менеджменту, і це зумовлює виникнення пильної уваги до зазначеної категорії зі сторони науковців. Отже, мета управління полягає в підвищенні організованості виробничої системи з метою досягнень, які визначаються призначенням системи. Результативність менеджменту підприємства – специфічне поняття, зміст котрого впливає із суті економічної категорії «результативність» підприємства, яку насамперед розглядають, як результативність виробничо-господарської діяльності підприємства, ступінь використання його всіх ресурсів, яке визначається співвідношенням результатів діяльності і витрачених на їх досягнення

ресурсів. Нині є дуже багато наукових підходів щодо визначення категорії «результативність управління підприємством». Зокрема в одному випадку зазначається, що результативність, як агрегуючий показник, включає в себе три складові: ефективність, економічність та адаптивність (гнучкість) і дозволяє здійснити комплексну оцінку [1]. В іншому випадку, що вона виступає результатом взаємодії керуючої й керованої підсистем, тобто результат їхньої спільної діяльності [3]. Також зазначається, що до складу основних критеріїв результативності відносять прибутковість, економічність, продуктивність, якість продукції, інноваційність, якість трудового життя; ринкова позиція; екологічність [5].

Отже, вимірювання результативності системи менеджменту підприємства дозволяє виявити можливості й функціональні вектори розвитку підприємства, надає інформацію щодо необхідності створення нової потреби та відповідно випуску нової продукції, диверсифікації, а також проблем взаємодії учасників виробничого й управлінського процесу. На основі результатів оцінювання робіт низки авторів можемо виділити наступні критерії для оцінювання результативності системи менеджменту підприємства [3, 5, 6]: прибутковість – демонструє коректність встановлення цілей першого рівня; економічність – відображає правильність поставлення цілей другого рівня; якість – виступає засобом досягнення цілей першого та другого рівнів; інноваційність - відображає ступінь досягнення цілей першого та другого рівнів; якість умов праці – демонструє ступінь досягнення цілей першого та другого порядків; становище на ринку – віддзеркалює правильність встановлення цілей першого рівня; продуктивність – демонструє правильність встановлення цілей другого порядку; дієвість – показує рівень досягнення поставлених цілей.

Отже, результативність системи менеджменту підприємства – складне багатокритеріальне, багатoeлементне явище, що характеризується низкою показників, які відображають ступінь досягнення поставлених цілей та є «зовнішнім індикатором, проявом» (позитивним чи негативним) його функціонування.

Список використаних джерел:

1. Місько Г. А. Сутність поняття результативність та ефективність в менеджменті. Науковий вісник Одеського національного економічного університету. 2020. No 3–4 (276-277). С. 97–102

2. Якимчук Т.В., Лисенко О.А. Місце аналізу в системі менеджменту підприємств. Економіка та суспільство. № 42. 2022. Online: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1598/1537> (дата звернення: 27.10.2027)
3. Селезньова Г.О., Іпполітова І.Я. Ефективність системи управління підприємством. Економіка та управління підприємствами. 2020. №39. С. 238-244.
4. Тендюк А.О., Васильківський С. М. Методичні підходи до оцінки результативності, якості та ефективності системи менеджменту підприємства. Економічні науки. Серія "Економіка та менеджмент": Збірник наукових праць. Луцький національний технічний університет. № 10 (38). 2013. С. 225-232.
5. Куліш Н. В., Орлова К. Є. ідентифікація сутності й ролі понять «ефективність» і «результативність» у діяльності підприємства. 2021. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/01/143.pdf> (дата звернення: 29.10.2027)
6. Дарміць Р.З.; Вацик Н.О. Взаємозв'язок результативності та економічної ефективності в системі менеджменту підприємства. Науковий вісник НЛТУ України. 2010. № 20.12. С. 154-161.

СЕКЦІЯ VI. СОЦІАЛЬНА РОБОТА ТА СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

СУЧАСНІ МОДЕЛІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНІ

Мельник Оксана Володимирівна

канд.екон.наук, доцент,

доцент кафедри соціального забезпечення та управління персоналом
Львівський національний університет імені Івана Франка, Україна

Возна Любов Богданівна

канд.екон.наук, доцент,

доцент кафедри соціального забезпечення та управління персоналом
Львівський національний університет імені Івана Франка, Україна

Актуальність теми сучасних моделей соціального забезпечення в Україні обумовлена низкою соціально-економічних викликів та реформ, спрямованих на забезпечення ефективності, доступності та інклюзивності соціальних послуг.

Соціальне забезпечення в Україні потребує підвищення ефективності розподілу бюджетних коштів, щоб забезпечити фінансову стабільність системи. Актуальним є пошук інноваційних моделей фінансування, таких як приватно-державне партнерство або соціальне підприємництво. Загалом, питання модернізації та вдосконалення системи соціального забезпечення є одним із пріоритетів для України, оскільки вона прагне вирішувати поточні соціальні проблеми та відповідати світовим стандартам у цій сфері.

В Україні сучасні моделі соціального забезпечення включають як державні програми, так і корпоративні та громадські ініціативи, які спрямовані на підтримку працівників і вразливих груп населення. Ось деякі з них:

1. Державна модель соціального забезпечення включає:

- пенсійне забезпечення: в Україні діє багаторівнева пенсійна система, яка включає солідарну (державну) пенсійну систему, обов'язкові накопичувальні та добровільні пенсійні накопичення.

- соціальні виплати: включають виплати у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю, допомогу при народженні дитини, виплати для малозабезпечених сімей, соціальну допомогу людям з інвалідністю.

- система охорони здоров'я: згідно з медичною реформою, діють програми державних гарантій, які передбачають безкоштовні медичні послуги для всіх громадян у рамках певного переліку послуг.

2. Корпоративні програми соціального забезпечення

- Корпоративне медичне страхування: Деякі українські компанії надають своїм працівникам добровільне медичне страхування, що покриває витрати на лікування та реабілітацію.

- Пакети соціальних пільг: Деякі підприємства запроваджують програми підтримки для працівників, зокрема оплати спортивних послуг, корпоративні заняття для підтримки здоров'я, компенсацію на оздоровлення.

- Підтримка родин працівників: Програми, спрямовані на допомогу родинам, включаючи додаткові відпустки для догляду за дітьми та фінансову допомогу на утримання дітей.

3. Громадські ініціативи та благодійні програми

- Підтримка вразливих груп населення: Благодійні організації та фонди забезпечують допомогу дітям-сиротам, людям з інвалідністю, літнім людям, внутрішньо переміщеним особам тощо.

- Програми розвитку та працевлаштування: Громадські організації часто реалізують програми професійного навчання, адаптації та працевлаштування для молоді та соціально вразливих груп.

- Соціальні підприємства: В Україні розвиваються соціальні підприємства, які поєднують підприємницьку діяльність із соціальними цілями, наприклад, працевлаштовують людей з обмеженими можливостями або допомагають їм розвивати професійні навички.

4. Інклюзивні програми та підтримка зайнятості

- Програми професійної підготовки та перепідготовки: Держава та бізнес-структури реалізують навчальні програми для підтримки зайнятості, особливо для ветеранів, внутрішньо переміщених осіб та людей з інвалідністю.

- Інклюзивне робоче середовище: Деякі компанії створюють інклюзивні робочі місця та адаптують робочі умови для людей з інвалідністю, що сприяє їхній соціальній інтеграції.

5. Державне страхування на випадок безробіття

- Допомога по безробіттю: Здійснюється Фондом соціального страхування України і включає виплати для безробітних, а також програми перекваліфікації та підвищення кваліфікації для сприяння повторному працевлаштуванню.

6. Реформа соціальних послуг на місцевому рівні

- Децентралізація та передача соціальних послуг на місцевий рівень: Реформа дозволяє місцевим громадам самостійно управляти соціальними послугами, зокрема для літніх людей, людей з інвалідністю, сімей у складних життєвих обставинах.

- Соціальні центри на місцях: Розвиваються центри соціальних послуг, які надають консультативну та практичну допомогу у сфері соціального захисту.

7. Соціальне забезпечення через цифрові платформи

- Єдиний соціальний реєстр: Оцифрування соціальних послуг дозволяє швидше оформлювати допомогу та уникати бюрократії. Такі платформи зручні для громадян і сприяють прозорості процесів.

- Електронні сервіси соціального забезпечення: В Україні впроваджуються онлайн-реєстрації для оформлення соціальних виплат, медичних послуг та інших соціальних допомог.

Україна поступово впроваджує сучасні моделі соціального забезпечення, однак існують певні виклики, такі як обмежене фінансування, бюрократія та нерівний доступ до соціальних послуг у різних регіонах. Сучасні моделі, зокрема корпоративні ініціативи та благодійні програми, допомагають компенсувати прогалини в державному соціальному забезпеченні, створюючи стійкішу та інклюзивнішу систему соціального забезпечення.

Зростає потреба в посиленні підтримки соціально вразливих груп, включаючи людей з інвалідністю, літніх людей, малозабезпечених та внутрішньо переміщених осіб. Сучасні моделі соціального забезпечення допомагають створити більш доступне та адаптивне середовище для цих груп.

З огляду на інтеграцію України в європейське співтовариство, важливо розвивати сучасні моделі соціального захисту, що відповідають європейським стандартам. Це включає реалізацію прав людини, інклюзивні програми та забезпечення рівного доступу до соціальних послуг для всіх громадян.

Список використаних джерел:

1. Корж, М. В. Соціальне забезпечення в умовах реформування: український контекст і європейський досвід. Київ: Юрінком Інтер. 2021 р.
2. Зайчук, О. В., & Оніщенко, Н. М.. Соціальна держава та соціальна політика: вітчизняний і зарубіжний досвід. Київ: Інститут держави і права НАН України. 2010 р.
3. Гальчинський, А. С., Геєць, В. М., & Семиноженко, В. П. Сучасна соціальна політика: теорія і практика. Київ: Інститут економічного прогнозування НАН України. 2007 р.

СЕКЦІЯ VII. МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ

ГУМАНІТАРНА ДОПОМОГА ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДТРИМКИ ВРАЗЛИВИХ ГРУП НАСЕЛЕННЯ: ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА МІЖНАРОДНИЙ ПОГЛЯДИ

Підсаднюк Петро Львович

Аспірант

Київський університет культури, м. Київ, Україна

Диференційований розвиток світу призводить до нерівномірностей у розвитку країн та регіонів, розриву можливостей для реалізації не лише прав і свобод гарантованих міжнародним правом для людини, а й забезпеченню базових потреб тих категорій населення, що найбільше потребують підтримки. Враховуючи контекст військових дій, що тривають в Україні з 2014 року та сформували підстави постійного надання гуманітарної допомоги найбільш вразливим та постраждалим групам населення (біженці, військовополонені, внутрішньо переміщені особи і т.д.), що постраждали від дій агресора, Україна максимально співпрацює з міжнародними партнерами щодо нормативно-правової і соціально-економічної координації дій.

Основними причинами, які найчастіше впливають на появу необхідності надати гуманітарну допомогу чи кількісне розширення вразливих груп населення, є наступні: війна, епідемія, надзвичайний стан, техногенна катастрофа, тривалий конфлікт, надзвичайна подія, хвороби, масове безробіття тощо, що є наслідками обставин, незалежних від людини.

У міжнародній та вітчизняній практиці основними донорами або надавачами гуманітарної допомоги можуть бути: фізичні та юридичні особи, громадські організації, неприбуткові державні та комунальні підприємства, установи, організації та органи місцевого самоврядування, центральний орган виконавчої влади, благодійні організації, релігійні організації, установи, підприємства, заклади незалежно від форми власності, надавачі медичних та/або реабілітаційних послуг, іноземні

неурядові організації або їх підрозділи, міжнародні міжурядові організації або їх представництва, дипломатичні представництва, консульські установи іноземних держав.

Важливо усвідомлювати, що надання та отримання гуманітарної допомоги, локального чи міжнародного рівнів, має завжди носити добровільний характер, не пов'язуватись із очікуваннями зворотної дії або послуги. Така допомога завжди безповоротна.

Зазвичай, коли ми вказуємо на гуманітарний характер допомоги – це інтерпретується як людиноцентричність, - яка базується на принципах гуманності, нейтралітету, неупередженості й незалежності. Відповідно, людське страждання має вирішуватись об'єктивно та недискримінаційно щодо території, політичного режиму, релігійних переконань чи інших особливостей.

Однак слід підкреслити, що надання гуманітарної допомоги всередині країни передбачає подолання проблем неочікуваного характеру, у той час як отримання такої ж підтримки міжнародного рівня повинно бути дозволене легально-легітимізованим актом згоди обох сторін. Адже у світі існує значна кількість територій та країн, уряди яких (Венесуела, Пн. Корея, Ємен, Оман, Сомалі тощо) не дозволяють ні з адміністративних, ні з безпекових позицій надавати міжнародну гуманітарну допомогу.

Вітчизняний та міжнародний правовий контекст тлумачення поняття «гуманітарна допомога» не несуть суттєвих відмінностей та свідчить про імплементацію Україною положень міжнародного права. Така синхронність дозволяє легко визначати як тип допомоги, так і суб'єктів, що її надають. Окремо варто сказати, що імплементація міжнародних норм в гуманітарній площині дозволяє ідентично із міжнародними стандартами швидко залученню до активних дій за потреби.

Відповідно, у пункті 2, статті 1 Закону України «Про гуманітарну допомогу» (редакція від 23.01.2024 р.) вказується, що «гуманітарна допомога - цільова адресна безоплатна допомога у грошовій або натуральній формі, у вигляді безповоротної фінансової допомоги або добровільних пожертвувань, або допомога у вигляді виконання робіт, надання послуг, що надається іноземними та вітчизняними донорами з мотивів гуманності отримувачам гуманітарної допомоги в Україні або за кордоном, які потребують допомоги у зв'язку із соціальною

незахищеністю, матеріальною незабезпеченістю, скрутним фінансовим становищем, введенням воєнного або надзвичайного стану, виникненням надзвичайної ситуації або тяжкою хворобою конкретної фізичної особи, а також для підготовки до збройного захисту держави та її захисту у разі збройної агресії або збройного конфлікту» [1].

Резолюція 70/1 Генеральної Асамблеї ООН під назвою «Перетворення нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року» декларується необхідність розширення прав та можливостей уразливих людей – дітей, молоді, осіб з інвалідністю, людей, які живуть із ВІЛ/СНІДом, літніх людей, корінних народів, біженців, внутрішньо переміщених осіб і мігрантів та вжиття подальших ефективних заходів відповідно до міжнародного права задля усунення перешкод і обмежень, посилення підтримки та задоволення особливих потреб людей, які живуть у районах, постраждалих від складних надзвичайних ситуацій гуманітарного характеру і у районах, постраждалих від тероризму, економічних, соціальних й екологічних потрясінь та лих [2].

Отже, гуманітарна допомога як інструмент підтримки вразливих груп населення тлумачиться і в правовому, і в соціально-політичному контексті як акт милосердя, гуманності, неупередженості в порятунку й підтримці тих людей, що потрапили в складні обставини, не маючи можливості на них впливати. У той же час вітчизняний та міжнародний погляди на питання надання гуманітарної допомоги, особливо в контексті війни Росії проти України, не лише актуалізувалися в нашій державі, а й удосконалили правила діяльності в цій площині для посилення міжнародної співпраці донорів у напрямку підтримки українців.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про гуманітарну допомогу» (1999) Відомості ВРУ № 51, стаття 451. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1192-14#Text>.
2. Transforming our world: The 2030 Agenda for Sustainable Development. UN General Assembly (2015) A/RES/70/1. URL: <https://www.un.org/ga/search/view>.

ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ ЯК ФАКТОР ПОСИЛЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ СУБ'ЄКТНОСТІ ДЕРЖАВИ

Петрик Олег Романович

Аспірант

Київський університет культури, м. Київ, Україна

Формування світового порядку після Другої світової війни ознаменувалося зародженням незалежних та суверенних держав, більшість з яких сформувалися в постколоніальному зростанні. Однак формальне закріплення в межах демілітованих кордонів не гарантувало отримання новими акторами міжнародної суб'єктності держави в глобальному просторі.

Як зазначають Скрипнюк О. В., Савчук К. О., «держава, щоб стати активним учасником міжнародних відносин у певному цивілізаційному колі, має постійно підтверджувати свою суб'єктність попри те, що в сучасних умовах збільшуються вплив та регуляторні функції міжнародних організацій та бурхливо розвиваються універсальні та регіональні системи міжнародного захисту прав людини» [с. 41]. Відповідно, бути формально нанесеною на політичну карту світу й бути визнаною більшістю країнами світу, не гарантує державі закріпленої міжнародної суб'єктності, адже остання обумовлюється здатністю формувати та реалізовувати послідовну прогресивно орієнтовану та національно свідому внутрішню й зовнішню політику з орієнтацією на певну цивілізаційну модель.

Варто зазначити, що цивілізаційних моделей, які конкурували цінностями, політичними системами, стилем державного управління та економіками, а відповідно й ідеалом майбутнього, у світовому поствоєнному порядку було дві – західна на чолі з США та східна на чолі з СРСР. Відповідно, можна означити цивілізаційні суперечності між ними: лібералізм проти комунізму, людиноцентризм проти колективізму, капіталізм проти плановості, демократії проти авторитаризму і т.д. Ці дихотомії стали магнітами для значної кількості держав, що сформувало систему союзницьких зав'язків країн-учасниць обраного шляху розвитку, що протистояли один одному.

Після розпаду Радянського Союзу у світі почала домінувати одна система – американоцентрична, яка виявилась більш життєздатною в реагуванні на глобальні процеси змін. Уже в XXI столітті більшість

аналітиків світу сходяться на ідеї багатопольярного світу, де США виступають всього лише домінуючою силою, але не єдиною. Поряд з ними особливу й відмінну модель цивілізаційного вектору готові пропонувати Китай (меритократія) та Росія (неоєвразійство), для яких демократичні ідеї розвитку виявилися неприйнятними в системі державного управління та характеризуються централізованим етатизмом. Таким чином, у світі формуються децентралізовані та фрагментаційні союзи держав, які послаблюють встановлені правила балансу світової системи та принципи міжнародного права.

Поряд з цим, стабільність та розвиток, привабливість та конкурентну перевагу демократії перед іншими «світовими пропозиціями» забезпечує формування відцентрових тенденцій в управлінні. Такі форми взаємодії на горизонтальному та низовому рівні дозволяють приймати компромісні рішення та брати відповідальність за дії політичним елітам локального рівня, а на міжнародному – враховувати позицію та аргументи будь-якого актора.

На думку С. Глизнер, «децентралізація прискорює зміну економіки територій, оптимізацію управління державним і комунальним майном, розвиток транскордонного та регіонального співробітництва в різних сферах суспільного життя» [2, с. 39]. Відповідно, децентралізація – це часткове послаблення ролі владної вертикалі й передача повноважень на місця. Добровільно відмовитись від повномасштабного контролю на користь самоврядних одиниць – виключна ознака демократії, яка готова делегувати не лише повноваження, а й відповідальність на локальний рівень, що, таким чином, змушує громадян більш свідомо обирати та впливати на місцеві органи влади. Але разом з тим – це формує довіру громадян до рішень такої влади, а відповідно легітимізує її діяльність.

Посилення децентралізованих процесів дозволило розвивати явище міжнародного неурядового та муніципального співробітництва, що виникає між окремими містами, які спільні в поглядах на майбутнє, розділяють єдині цінності та стратегію співжиття в межах обраного цивілізаційного вектору.

Муніципальне співробітництво у вигляді добровільної та взаємовигідної співпраці «міст-партнерів», «міст-побратимів», «міст-близнюків» пришвидшує інтегрування не лише локальних акторів до більших глобальних просторів, а й впливає на зміну свідомості, розвитку транскультурних форм взаємодій на рівні локальних груп та жителів міст, а потім і суспільства загалом.

У праці «Міжнародне муніципальне партнерство» (2022), розробленою за підтримки Ради Європи в межах діяльності Програми «Децентралізація і реформа публічної адміністрації в Україні» на запит Міністерства розвитку громад та територій України вказуються на такі достатньо прагматичні ключові цілі до налагодження співпраці з муніципалітетами з інших країн, «досягнення кожної з яких дає громаді додаткові переваги:

1. залучення додаткових ресурсів для розвитку громади,
2. залучення додаткового досвіду, знань, експертизи,
3. формування міжнародного іміджу громади,
4. розширення міжкультурних зв'язків, нетворкінг або налагодження мереж,
5. створення додаткових можливостей для розвитку для різних місцевих інституцій,
6. підтримка в кризових ситуаціях,
7. підтримка в процесі євроінтеграції,
8. поширення власного досвіду,
9. розширення можливостей для учасників партнерства з обох сторін за рахунок спільних активностей» [3, с. 12-15].

Таким чином, вдалось окреслити напрямки, які є взаємовигідними для обох сторін на рівні горизонтальної та неурядової взаємодії органів місцевого самоврядування зі своїми партнерами з інших країн, що сповідують демократичний політичний контекст розвитку. Таким чином, децентралізація не лише обумовлює формування демократичного підґрунтя зростання держав, а й через муніципальне співробітництво між містами та локальними громадами підвищує здатність держави реалізовувати свою міжнародну суб'єктність в світовому масштабі в рамках єдиної цивілізаційної моделі.

Список використаних джерел:

1. Суб'єктність України в сучасному світі: оцінки, стратегії, прогнози. Аналітична доповідь / за ред. О. М. Майбороди. Київ: Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2020. 88 с.
2. Глизнер С. В. Поняття, типи та причини запровадження децентралізації в Україні / С. В. Глизнер // Політикус : наук. журнал. – 2019. – № 1. – С. 36-40.
3. Міжнародне муніципальне партнерство. Методичні рекомендації (2022). Рада Європи. Міністерства розвитку громад та територій України URL: <https://rm.coe.int/metodychni-rekomendatsii-partnerstvo-2022-2-/1680aedfd8>

ПАРАМЕТРИ МІЖНАРОДНОЇ МОБІЛЬНОСТІ ТРУДОВИХ РЕСУРСІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ (НА ПРИКЛАДІ УКРАЇНИ)

Штипук Остап Васильович

аспірант 2-го року навчання

кафедри менеджменту і міжнародного підприємництва,

Інституту економіки і менеджменту

Національний університет «Львівська політехніка», Україна

Науковий керівник: Босак Андрій Остапович

канд.екон.наук, доцент,

доцент кафедри менеджменту і міжнародного підприємництва,

Інституту економіки і менеджменту

Національний університет «Львівська політехніка», Україна

Внаслідок значних глобалізаційних процесів, які відбуваються сьогодні, рух трудових ресурсів через міжнародні кордони щороку стає все більш інтенсивним, оскільки він є однією з обов'язкових умов ефективного функціонування будь якої економіки. Відразу варто звернути увагу на різницю між категоріями «мобільність» та «міграція». Під міграцією варто розглядати «територіальне переміщення», а під мобільністю – «здатність до міграції- потенційну міграційну активність»[1, с. 32], яка є однією із похідних мобільності капіталу.

Міжнародна мобільність (рух, перетікання) трудових ресурсів, що виступають одним із факторів виробництва, дозволяє змінювати робоче місце з метою подальшого професійного зростання та чинить вплив на зміну обсягів виробництва. На загальному рівні мобільність трудових ресурсів забезпечує отримання значних економічних переваг, оскільки перерозподіл працівників між регіонами дозволяє експлуатувати додаткові ресурси відповідно до їх появи у нових місцях, в тому випадку, як рекомбінація працівників між секторами забезпечує можливість для використання передових технологій та інтенсифікації функціонування нових сфер виробництва.

Варто зазначити, що ступінь мобільності трудових ресурсів може мати значний вплив на швидкість і здатність економіки адаптуватись до технологічних змін та забезпечувати ефективне використання конкурентних переваг, а також на темпи розвитку інноваційних галузей промисловості. Введення обмежень на переміщення трудових ресурсів (географічних чи професійних) може сповільнити економічне зростання, ускладнюючи при цьому процес найму суб'єктами бізнесу кваліфікованих працівників. Разом із тим необмежений наплив трудових ресурсів може призвести до зниження рівня заробітної плати в розрізі певних галузей, а також сприяти збільшенню рівня безробіття.

Мобільність формується у сфері відтворення трудових ресурсів. Робітники, котрі володіють певним рівнем мобільності, пропонують власні трудові послуги на ринку праці в умовах конкурентної боротьби. Отже, мобільність трудових ресурсів відбуваються на постійній основі, а її основними причинами, залежно від виду самої мобільності, можуть виступати [2, 3]:

- професійної:

* соціально-трудова чинники, зумовлені змінами соціальних позицій окремих індивідів внаслідок зміни того місця, яке вони посідали в наявній системі суспільного поділу праці; спричинені наслідками науково-технічного прогресу;

* стихійні трудові чинники, спричинені специфічними соціально-економічними, технологічними, організаційними умовами на конкретних суб'єктах бізнесу; викликані впливом об'єктивних ринкових законів та пов'язані з загальними проблемами зайнятості населення в ринковому суспільстві (наявністю безробіття тощо);

* між- та внутрішньополітичні чинники, викликані кількістю, структурою та якістю професійно-трудова змін, їх значенням і наслідками для конкретного працівника;

* одиничні та групові чинники, що спричинені або соціально-економічними або соціально-психологічними факторами;

* разові та перманентні чинники, що виникають внаслідок пошуку роботи, яка б його окремого індивіда;

- географічної - політичні, економічні, соціальні, релігійні, або причини особистого характеру;

- міжгалузевої - наявність у робітників потенційних можливостей для здійснення переходу з однієї сфери суспільного виробництва чи галузі промисловості в іншу.

Мобільність робочої сили означає можливість для працівників змінювати місце роботи як у межах своєї держави, так і переїжджати до інших країн з метою професійного зростання.

На основі як власних досліджень, так і висновків, запропонованих Торговою Л. В. [3], можемо констатувати наступне:

- в результаті недостатнього фінансування системи освіти й часткового зупинення виробництва професійна мобільність робітників зростає доволі повільно;
- на вертикальну професійну мобільність чинять вплив такі фактори, як технічне й технологічне ускладнення виробництва, виникнення особливого ресурсу сучасності — інтелектуального капіталу;
- науково-технічний прогрес і структурні зсуви трансформують характер праці та сприяють виникненню нових професій та галузей;
- якісне поновлення трудових ресурсів може мати місце за рахунок конвергенції виробництва й освіти.

Що стосується мобільності трудових ресурсів в умовах війни, то на прикладі України можемо спостерігати стрімке збільшення кількості мігрантів, яке, наприклад в Європі, формує загрозу гуманітарного колапсу. Зокрема, статус тимчасового захисту в країнах ЄС станом на 31.08.2024 р. мали 4 млн. 163,66 тис. громадян країн, які не входять до ЄС, котрі залишили Україну в результаті російського вторгнення 24.02.2022 р., порівняно з 4 млн. 123,88 тис. громадян станом на 31.07.2024 р.

Разом із тим воєнний стан в Україні вносить низку особливостей у процес трудової мобільності, зокрема й міжнародної, оскільки він чинить вплив на права громадян, режим роботи підприємств та створює певні обмеження. Зокрема обмеження на переміщення чинить негативний вплив на працівників, що працюють у різних регіонах країни, й на тих, хто звик для роботи переміщатися за кордон. В деяких випадках спостерігається призупинення діяльності підприємств, наслідком чого є втрата робочих місць, потреба у перекваліфікації, активізація географічної мобільності та негативні соціальні наслідки, відбувається стимулювання трудової мобільності та активізування міжнародної мобільності. Важливим аспектом, про який варто також згадати, є мобілізація, яка зумовлює виникнення дефіциту робочої сили в певних галузях вітчизняної економіки [4].

На сьогоднішній день має місце глобальна міграційна мобільність населення, окрім того спостерігаються значні пересування трудових

ресурсів і на внутрішньому, і на міжнародному рівні. Це максимально яскраво відображає ситуацію, яка склалася на національних та регіональних ринках праці. Війна дуже сильно вплинула на вітчизняний ринок праці, тому мобільність робочої сили в умовах дії воєнного стану в Україні набуває особливого характеру. За сучасних умов ринок праці без мобільних працівників, що які не тільки оперативного адаптуються до все зростаючої складності нових технік та технологій, але й ефективно використовують власні знання в сучасних умовах. Саме тому під час воєнного стану та економічного відновлення важливим завданням виступає забезпечення мобільності робочої сили, котра визначає рівень їх адаптивності до змін умов працевлаштування та сприяє задоволенню потреб підприємств у робочій силі.

Надзвичайно важливо розуміти, що трудова мобільність набуває форми ключового механізму адаптації до нових реалій, як для окремих осіб, так і загалом для суспільства. Аналізування ситуації й адекватні реакції на зміни мають змогу зменшити негативний вплив конфлікту як на ринок праці, так і на життя населення країни. Враховуючи зазначені вище особливості, варто підходити до питань забезпечення робочих місць, адаптування працівників до нових умов та підтримки їх психологічного стану із особливою увагою. Саме тому в стратегічному баченні держави має перебувати вектор перманентного моніторингу змін ринку праці, зокрема того, що стосується міжнародної мобільності трудових ресурсів.

Список використаних джерел:

1. Слюсаревський М. М., Блинова О. С. Психологія міграції: навчальний посібник. Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. Кіровоград: ТОВ «Імекс ЛТД», 2013. 244 с.
2. Короленко Н. В., Петросян А. А. Міжнародна міграція робочої сили: причини та наслідки. *Ефективна економіка*. 2021. № 1. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8515>
3. Торгова Л. В. Сутність і якісні характеристики професійної мобільності трудових ресурсів. *Проблеми формування ринкової економіки: міжвідомчий науковий збірник*. М-во освіти і науки України, Київ. нац. екон. ун-т; [редкол.: О. О. Беляєв (відп. ред.) та ін.]. – Київ: КНЕУ, 2001. – Спец. вип.: Управління людськими ресурсами: проблеми теорії та практики. – С. 85-94.
4. Полянська А., Заячук Я. Мобільність з точки зору загроз та можливостей розвитку людських ресурсів. II Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція «Управління персоналом у системі менеджменту організацій: тенденції та перспективи розвитку»: збірник тез доповідей (31 травня 2023 р., м. Львів). – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2023. – с.76
5. Пижова М. О. Особливості трудової мобільності працівників в умовах дії правового режиму воєнного стану. *Держава та регіони. Серія: Право*, 2023. № 3 (81). с. 54-58.

РОЗВИТОК МІЖНАРОДНОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Кулинич Ростислав Михайлович

аспірант 2-го року навчання

кафедри менеджменту і міжнародного підприємництва,

Інституту економіки і менеджменту

Національний університет «Львівська політехніка», Україна

Науковий керівник: Лакіза Вікторія Володимирівна

канд.екон.наук, доцент, доцент

кафедри менеджменту і міжнародного підприємництва,

Інституту економіки і менеджменту

Національний університет «Львівська політехніка», Україна

Глобалізацію можна визначити, як процес наближення економік країн світу одна до одної спричинений соціальними, економічними та політичними факторами задля одержання позитивного результату, який завдяки поширенню інформаційних технологій активно розвивається [1]. Саме розгортання процесів глобалізації є важливою ознакою сучасного розвитку світового господарства, що чинять істотний вплив на систему міжнародних економічних відносин, трансформують напрями та визначають вектори розвитку національних економік.

Ключовими елементами глобалізації є: транскордонні потоки капіталу, торговельні угоди, міграційні моделі, поширення технологій і передача інформації. Процес глобалізації, котрий проявляється все активніше, спонукає учасників міжнародних економічних відносин до дотримання єдиних стандартів поведінки, формування нових інноваційних стратегій розвитку, і є найважливішою передумовою для прискореного розвитку теорії та практики міжнародного бізнесу. Міжнародний бізнес, як явище міжнародних економічних відносин, – форма взаємодії суб'єктів міжнародної економічної діяльності, скерована на отримання вигод від здійснення транскордонного співробітництва [2]. Міжнародний бізнес також розглядають як ділову взаємодію суб'єктів бізнесу різних форм власності чи їх структурних підрозділів, які провадять свою діяльність в різних країнах, і головною метою котрих є отримання прибутку за рахунок одержання вигод із наявних переваг у ділових міжнародних операціях [3].

Варто зазначити, що на фоні активної світової глобалізації та після здобуття Україною незалежності розвиток її економіки відбувається за умов трансформаційних перетворень, формування й удосконалення існуючих ринкових відносин. Разом із тим, її національна економічна система в результаті відносної закритості економіки та відсутності досвіду щодо самостійного інтегрування до світового економічного простору й надалі зберігає специфічні риси транзитивного періоду. Глобалізація міжнародного бізнесу відображається насамперед у активізації в останні роки діяльності транснаціональних корпорацій (ТНК) та в появі корпорацій, які перебувають на вищому щаблі їх розвитку – глобальних ТНК.

Найпоширенішими формами міжнародного бізнесу є здійснення експортно-імпортних операцій, лізинг, надання посередницьких, консультаційних і маркетингових послуг. Розвиток сучасної міжнародної торгівлі відбувається під егідою глобалізації: має місце розширення та поглиблення зв'язків у виробничій та інвестиційній сферах, звернення, постачання та збуту, інноваційних технологій та фінансів тощо. Основними видами міжнародного бізнесу є ліцензування, управління за контрактом, створення та функціонування спільних підприємств тощо [3, с. 29].

На момент сьогодні міжнародний бізнес ґрунтується на можливості одержання переваг (економічних чи технологічних) саме із переваг міждержавних ділових операцій, зокрема з продажів товарів у іншій країні, чи налагодження компанією однієї країни виробництва в іншій країні, чи спільного надання послуг компаніями двох країн – третій забезпечують залученим у бізнес сторонам більше переваг, ніж вони мали у випадку, коли здійснювали аналогічну діяльність, як суб'єкти тільки національних економік.

Є декілька причин, які змушують компанії ставати більш глобальними як в плані загального курсу розвитку, так і в плані повсякденної практичної діяльності. До переліку зазначених стратегічних імперативів належать:

– використання ключової компетенції компанії, які їй вдалося розвинути на внутрішньому ринку. Ключова компетенція визначає відмінну сильну сторону чи перевагу, яка має першочергове значення для успішної діяльності компанії. Застосовуючи ключову компетенцію на нових ринках, компанія отримує можливість збільшити власні доходи і прибутки;

- придбання ресурсів. Важливою причиною ведення бізнесу в міжнародних масштабах виступає потреба в придбанні закордоном таких ресурсів, як матеріали, робоча сила, капітал чи технологія. У певних випадках компанії відчують гостру потребу в тому, щоби скористатися закордонними джерелами ресурсів, оскільки місцевому ринку потрібні продукти й послуги або повністю відсутні, чи або їх недостатньо для задоволення потреб компанії;

- необхідність пошуку нових ринків збуту- на повністю сформованому ринку доволі складно генерувати високі доходи та нарощувати прибуток. В умовах інтернаціоналізації залежно від виробничо-комерційних можливостей та прагнень суб'єкти бізнесу можуть одночасно здійснювати різні види міжнародної діяльності.

Власну міжнародну діяльність суб'єкти бізнесу зазвичай розпочинають з внутрішнього ринку, потім управлінські функції дещо ускладнюються, посилюється рівень інтернаціоналізації. Разом з тим глобалізація спричиняє зростання конкуренції між компаніями на ринку. Компанії конкурують за ціну і собівартість продукції чи послуг, якість продукції чи послуг, використання технології у виробництві, цільовий ринок та інші аспекти.

Вплив глобалізації на міжнародний бізнес спричиняє зниження торгових та інвестиційних бар'єрів, що зумовлює пришвидшення обігу товарів і послуг під час здійснення міжнародної торгівлі, а також зростання обсягу прямих іноземних інвестицій. Варто також згадати про бар'єри міжнародної торгівлі, які пов'язані з вищими тарифами на імпорту промислових товарів або послуг. Це пояснюється тим, що тарифи покликані захистити вітчизняну промисловість від іноземної конкуренції.

Тому, залежно від того, що є метою розвитку міжнародних ТНК, передумовами для їх успішного функціонування в умовах глобалізації є: розуміння та прийняття потрібних змін, потреба підвищення гнучкості та адаптивності організаційних структур, спроможність змінювати культуру та ін.

Список використаних джерел:

1. Бондар В. Ю., Нудьга А. В. Вплив глобалізації на міжнародний бізнес // Бізнес, інновації, менеджмент: проблеми та перспективи: збірник тез доповідей III Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 08 груд. 2022 р. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, Видавництво «Політехніка», 2022. С.33-34.

2. Глобальна економіка XXI століття: людський вимір: монографія / Д.Г. Лук'яненко, А.М. Поручник, А.М. Колот та ін.; заг. ред. д-ра екон. наук, проф. Д.Г. Лук'яненка та д-ра екон. наук, проф. А.М. Поручника. К.: КНЕУ, 2008. 420 с.
3. Макарчук, К. Міжнародний бізнес в умовах глобалізації: теоретичний аспект. *The Journal of V. N. Karazin Kharkiv National University. Series: International Relations. Economics. Country Studies. Tourism.* 2023. №. 1086. С. 28-31. URL: <https://periodicals.karazin.ua/irtb/article/view/4723>
4. Бутко М., Бутко І., Дітковська М. та ін.. Міжнародний менеджмент: навчальний посібник. Київ : Центр навчальної літератури, 2018. З. Старостіна А., Канищенко О. Суперечливі шляхи економічної глобалізації. Економіка України. 2008. №5.
5. Довгаль О. А., Панкова Ю. А. Особливості змісту й форм міжнародного бізнесу в умовах глобалізації. *Бізнес Інформ.* 2016. № 6. С. 25-30. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2016_6_5

СЕКЦІЯ VIII. ПРАВО ТА МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ДІЯЛЬНОСТІ СИСТЕМИ ОРГАНІВ ПРОБАЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Цеслицька Карина Павлівна

здобувачка вищої освіти юридичного факультету

Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, Україна

Науковий керівник: Виговський Дмитро Леонідович

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального права та процесу

Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, Україна

Воєнний стан – це спеціальний правовий режим, запроваджений в Україні у відповідь на військову агресію з боку росії. 24 лютого 2022 року, у зв'язку з початком повномасштабного вторгнення, був оголошений воєнний стан відповідно до Конституції та чинного законодавства [3]. Це рішення суттєво вплинуло на всі аспекти життя в країні, зокрема на функціонування органів пробації, які тепер діють в умовах цього режиму. Це наклало певні обмеження на реалізацію принципу верховенства права, однак Україна зберігає дотримання демократичних норм та прав людини, зокрема щодо тимчасового і мінімально необхідного обмеження прав [5, с.51].

У Конституції України визначено, що обмеження прав можуть вводитися лише у випадках, коли це дійсно необхідно, а також що існує перелік прав, які не підлягають обмеженню [1]. Остаточне рішення про введення воєнного стану ухвалює парламент, що свідчить про дотримання демократичних процедур.

Соціальні зміни, що відбуваються в країні, впливають на всі сфери, зокрема на діяльність системи пробації. Пробація – це комплекс наглядових і соціально-виховних заходів, які застосовуються до засуджених, що не відбувають покарання у вигляді позбавлення волі. В умовах воєнного стану органи пробації продовжують виконувати свої обов'язки, організовуючи зустрічі з підобліковими особами, проводячи профілактичні заходи та надаючи консультації.

Особи, які перебувають на обліку, регулярно відвідують підрозділи пробації та повідомляють про зміни у своєму місці проживання. Посилена соціально-виховна робота спрямована на запобігання новим злочинам, зокрема колабораційній діяльності, а також на роз'яснення прав та обов'язків підоблікових осіб під час воєнного стану. Пробація є можливістю для правопорушників змінитися без ізоляції від суспільства, що дозволяє їм отримати підтримку у збереженні сімейних зв'язків і стабільності у житті.

Система пробації в Україні поступово набуває європейських рис, оскільки на політичному рівні зростає підтримка її розвитку, а суспільство починає краще розуміти її роль. Суб'єкти пробації, які змушені були виїхати з небезпечних регіонів, можуть повідомити про своє нове місце проживання через телефон або онлайн-сервіси [2]. Однак, існують труднощі з контролем осіб, які залишилися на тимчасово окупованих територіях, та з організацією їх переміщення на безпечні території.

Згідно з наказом, засуджені особи зобов'язані повідомляти органи пробації про зміни у своєму місці проживання. Однак багато з них не дотримуються цих вимог, що ускладнює облік і контроль. Особливо важко ситуація складається для тих, хто залишається в зоні активних бойових дій, адже вони не завжди можуть зв'язатися з працівниками пробації.

Важливим аспектом є вдосконалення законодавства та практики, які регулюють діяльність пробації в умовах воєнного стану. Серед проблем – недостатня кількість кадрів, що ускладнює виконання функцій пробації, і необхідність розвитку нових методів роботи з підобліковими особами.

З метою покращення управлінських процесів в органах пробації розробляється мобільний додаток «Моя пробація», який має на меті автоматизацію певних функцій і полегшення дистанційної роботи з засудженими. Це нововведення може суттєво підвищити ефективність роботи пробації.

Попри позитивні зміни, ще залишається багато нерозв'язаних питань, зокрема вдосконалення нормативно-правових актів, які регулюють соціально-виховну роботу з підобліковими. Також важливим є питання підготовки персоналу, що реалізує ці завдання, оскільки кваліфіковані кадри здатні ефективно виконувати поставлені цілі [4].

Нарешті, не менш важливим є забезпечення підтримки суб'єктів пробації, які опинилися в складних життєвих умовах, зокрема тих, хто став внутрішньо переміщеними особами. Необхідно надавати допомогу у відновленні документів, працевлаштуванні, пошуку житла та вирішенні інших побутових питань. Такі дії сприятимуть успішній ресоціалізації та інтеграції цих осіб у суспільство.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28.06.1996 року № 254к-96-ВР URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Про пробацію: Закон України від 05.02.2015 № 160-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/160-19#Text>
3. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України № 4 від 24.02.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>
4. Робота системи пробації під час воєнного стану URL: <https://komarivska.gromada.org.ua/news/1681819044/>
5. Гаврильців М. Проблеми обмеження прав і свобод людини в умовах правового режиму воєнного стану. Проблеми реалізації прав людини і громадянина в умовах воєнного стану: Матеріали Круглого столу (м. Львів, 10 жовтня 2022 р.) за заг. ред. В. Андрієва, Ю. Коверко. Львів : ЛНУВМБ імені С.З. Гжицького, 2022. С. 51–53.

ДЕРЖАВНИЙ УСТРІЙ УКРАЇНИ

Ткаченко Анастасія Кирилівна

Курсант 2 курсу факультету
підготовки фахівців для органів досудового розслідування
Національної поліції України

Науковий керівник: Серафимова Олена Миколаївна

викладач кафедри Мовної підготовки

Україна є суверенною і незалежною державою, унітарною республікою з демократичною формою правління. Заснована на принципах верховенства права, забезпечення прав і свобод людини, а також поділу влади на законодавчу, виконавчу та судову гілки. Державний устрій України базується на Конституції, прийнятій у 1996 році, яка регламентує основні засади функціонування держави та її органів.

Функціонування державного ладу України відображає широкі обов'язки, покладені на державу Конституцією та законодавством. До них належать гарантування прав і свобод громадян, підтримання громадського порядку та безпеки, функції в економіці, освіті, охороні здоров'я та інших сферах суспільного життя.

Сутність і зміст будь-якого соціального чи правового явища, яким є функціонування Української держави, повною мірою можна розкрити лише через дослідження об'єктивних ознак, що характеризують те чи інше явище. Лише вивчаючи об'єктивні ознаки, що характеризують певне явище, можна повністю розкрити сутність і зміст цього явища. Класифікація – це природне явище, його так звані внутрішні та зовнішні властивості, які гарантують його існування, перебування в системі різних категорій, що можуть бути проаналізовані. Класифікація (від лат. *slasis* - розряд, клас і *facio* - роблю, впорядковую) - це система підпонять (об'єктів) певної галузі знань або людської діяльності [1].

Одна з основних функцій державного ладу полягає в забезпеченні поваги до прав людини та громадянина. Це включає в себе права на життя, свободу слова, релігії, об'єднання та інші гарантовані Конституцією права. Держава повинна забезпечувати захист цих прав від будь-яких форм дискримінації чи порушень. Державний лад має

забезпечити дотримання законів і встановлення правопорядку в суспільстві. Це включає регулювання відносин між громадянами, урядом та іншими суб'єктами, а також запобігання та реагування на правові порушення. Також держава зобов'язана забезпечувати безпеку своїх громадян від зовнішніх і внутрішніх загроз. Це включає боротьбу зі злочинністю, тероризмом, забезпеченням обороноздатності та захистом від загроз з боку інших держав. Державний лад регулює економічну діяльність країни з метою забезпечення стабільності, зростання та розвитку. Це включає в себе регулювання фінансової системи, податкову політику, контроль за монополіями та захист прав споживачів.[2]

Україна функціонує як унітарна республіка з чітким поділом влади на законодавчу, виконавчу та судову гілки, що закріплено в Конституції. Державний устрій України спрямований на забезпечення суверенітету, прав і свобод громадян, а також збереження територіальної цілісності країни. Завдяки демократичним принципам та верховенству права, Україна прагне забезпечити сталий розвиток та благополуччя свого народу.

Список використаних джерел:

1. Компанець К. В. Ознаки гарантій державного ладу: теоретико- правовий аспект. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. Дніпро, 2013. С. 96–103.
2. ПІСКЛОВА, Юліана Сергіївна. КРИТЕРІЇ КЛАСИФІКАЦІЇ ТА ВИДИ ФУНКЦІЙ ДЕРЖАВНОГО ЛАДУ УКРАЇНИ. *Вербенський МГ*, 2024, 230.

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВЛАШТУВАННЯ ДІТЕЙ-СИРИТ ТА ДІТЕЙ ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Лабенок Анна Олександрівна

студентка магістратури 1 курс

Національний університет "Чернігівська політехніка", Україна

Науковий керівник: Литвиненко Валентина Миколаївна

кандидат юридичних наук, доцент,

завідувачка кафедри публічного та приватного права

Національний університет "Чернігівська політехніка", Україна

Актуальність теми дослідження обумовлена тим, що забезпечення прав та інтересів дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування є ключовим завданням держави, оскільки останні не мають можливості отримати необхідний догляд від батьків і залежать від державної підтримки. Відтак, у цих умовах особливої актуальності набуває необхідність детального аналізу існуючих ефективних механізмів допомоги дітям такої категорії. Воєнні дії актуалізують потребу в правових змінах, які б враховували специфічні умови влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, у складних соціально-економічних умовах. Звідси, окреслена тема є нагальною як з огляду на необхідність оперативних змін в законодавстві, так і через виклики, які постають перед системою захисту дітей в умовах війни.

Відтак в умовах війни роль держави, визначена частиною третьою статті 52 Конституції України, є критичною. Держава не лише зобов'язана забезпечити утримання та виховання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, а й має адаптувати свої механізми відповідно до викликів, спричинених війною [1].

В свою чергу, Конвенція ООН про права дитини (далі – Конвенція) [2] є основним міжнародним документом, що визначає стандарти захисту прав дитини, зокрема дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, в умовах воєнного стану. Цей документ набуває особливої актуальності в умовах збройних конфліктів, зважаючи на специфічні

потреби та вразливість дітей. Так, ряд положень Конвенції закріплюють за державою закріплений ряд функцій щодо захисту та підтримки дітей, особливо в умовах воєнних дій, зокрема:

- держава зобов'язана забезпечити альтернативний догляд дітям, які залишилися без батьківського піклування, що відповідно включає надання опіки, піклування, усиновлення або розміщення у відповідних закладах (ст. 20 Конвенції);

- держава повинна захищати права дітей-біженців та дітей, розлучених із сім'єю внаслідок конфлікту, звідси діти мають отримати необхідний захист і допомогу, включаючи возз'єднання з родиною (ст. 22 Конвенції);

- держава зобов'язана дотримуватися норм гуманітарного права щодо захисту дітей під час збройних конфліктів, а тому має вживати всіх заходів для захисту дітей від прямих наслідків війни (ст. 39 Конвенції) [2].

Враховуючи вищенаведене, зазначимо, що держави-учасниці Конвенції, включаючи Україну, мають обов'язок забезпечити дотримання цих прав.

Війна в Україні, що триває з 2014 року та глобалізувалась після повномасштабного вторгнення росії в 2022 році, призвела до значних змін у законодавстві, що стосується окресленої категорії суб'єктів. На виконання положень Конституції України та Конвенції, українські законодавці ухвалили низку змін, спрямованих на забезпечення прав, безпеки та стабільного догляду за дітьми-сиротами і дітьми, позбавленими батьківського піклування, в умовах воєнного стану. Ці зміни охопили як внесення поправок до законів, так і ухвалення відповідних постанов Кабінету Міністрів України.

Зокрема, Порядок провадження органами опіки та піклування діяльності, пов'язаної із захистом прав дитини», затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 24 вересня 2008 року № 866 (далі – Порядок № 866) [3], було доповнено пунктами 78-82, які визначають особливості діяльності органів опіки та піклування під час надзвичайного або воєнного стану. Ключові нововведення до вищезазначеного нормативно-правового акту стосуються насамперед скорочення термінів для ухвалення рішень органами опіки щодо встановлення опіки над дитиною. Якщо раніше такий процес міг тривати кілька місяців через перевірки та бюрократичні процедури, то зараз терміни розгляду значно скорочені, щоб забезпечити негайний захист

дитини. До того ж спрощені вимоги до документів для кандидатів на опікунів, так на даний час до опікунів та піклувальників висуваються менш «жорсткі» вимоги щодо збору документів, особливо у випадках тимчасової опіки, наприклад від кандидата може не вимагатися повний пакет документів, а лише основні підтверджуючі документи, такі як посвідчення особи та довідка про відсутність судимості.

Зауважимо, що Порядком № 866 також передбачено можливість призначення тимчасової опіки для дітей, які були евакуйовані із зон бойових дій або які залишилися без батьківського піклування внаслідок війни. Відтак тимчасова опіка призначається на період воєнного або надзвичайного стану без тривалих перевірок, що дозволяє забезпечити дитині догляд і безпеку в максимально короткі терміни.

Окрім того, згідно зі змінами до окресленого документу, на період дії воєнного стану надається пріоритет родичам під час встановлення опіки над дитиною, що в свою чергу дозволяє швидше передавати дитину під догляд близьких родичів, які можуть забезпечити догляд за нею. Такий крок сприяє мінімізації стресу для дітей, які втратили батьківську опіку, оскільки вони мають можливість залишатися в родинному колі, що забезпечує більш стабільне та знайоме середовище.

Таким чином, впровадження окреслених заходів дозволяє швидко реагувати на виклики війни та забезпечити дітям безпеку.

Ще одним із ключових напрямів стало внесення змін до порядку створення та діяльності сімей патронатних вихователів, а також процесу влаштування і перебування дітей у таких сім'ях. Ці нововведення покликані забезпечити захист та підтримку дітей у кризовий час і сприяти їх інтеграції в суспільство, незважаючи на складну ситуацію в країні. Так, постановою Кабінету Міністрів України від 10 травня 2022 року № 581 «Про внесення змін до Порядку створення та діяльності сім'ї патронатного вихователя, влаштування, перебування дитини в сім'ї патронатного вихователя» (далі – Постанова № 581) було спрощено порядок влаштування дитини в патронатну сім'ю в період воєнного стану [4]. Відтак, нововведеними положеннями дозволено влаштовувати до сім'ї патронатного вихователя дітей, які не є рідними братами та сестрами або не виховувались в одній сім'ї; визначено строк перебування дитини у патронатній сім'ї з урахуванням обставин надзвичайного або воєнного стану; наділено сільських, селищних, міських голів повноваженнями видавати розпорядження про тимчасову організацію

роботи сім'ї патронатного вихователя в умовах, коли орган опіки та піклування не має можливості виконувати свої функції.

Висновки. Отже, після повномасштабного вторгнення Росії в Україну та введення воєнного стану законодавство у сфері соціального захисту дітей-сиріт та дітей позбавлених батьківського піклування зазнало суттєвих змін. Основні зміни стосувалися: прискорення процедури влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування; забезпечення безпеки дітей; забезпечення доступу до соціальних послуг; скорочення термінів для ухвалення рішень органами опіки щодо встановлення опіки над дитиною; призначення тимчасової опіки для дітей, які були евакуйовані із зон бойових дій або які залишилися без батьківського піклування внаслідок війни; вдосконалення процесу влаштування і перебування дітей у патронатних сім'ях. Разом з тим, важливим залишається продовження моніторингу впровадження нових норм та оцінка їхньої ефективності з метою забезпечення стабільності та безпеки дітей у кризових ситуаціях.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення 21.10.2024)
2. Конвенція про права дитини. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text (дата звернення 21.10.2024)
3. Порядок провадження органами опіки та піклування діяльності, пов'язаної із захистом прав дитини, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 24 вересня 2008 року № 866. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/866-2008-%D0%BF#Text> (дата звернення 21.10.2024)
4. Про внесення змін до Порядку створення та діяльності сім'ї патронатного вихователя, влаштування, перебування дитини в сім'ї патронатного вихователя: постанова Кабінету Міністрів України від 10 травня 2022 року № 581. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/581-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення 22.10.2024)
5. Про тимчасове переміщення (евакуацію) дітей та осіб, які проживають або зараховані до закладів різних типів, форм власності та підпорядкування на цілодобове перебування, та їх повернення: постанова Кабінету Міністрів України від 01 червня 2023 року № 546 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/546-2023-%D0%BF#Text> (дата звернення 22.10.2024)

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЩОДО ВІДМЕЖУВАННЯ ПОРУШЕННЯ НЕДОТОРКАНОСТІ ЖИТЛА ВІД ПОРУШЕННЯ ТАЄМНИЦІ ЛИСТУВАННЯ, ТЕЛЕФОННИХ РОЗМОВ, ТЕЛЕГРАФНОЇ ЧИ ІНШОЇ КОРЕСПОНДЕНЦІЇ, ЩО ПЕРЕДАЮТЬСЯ ЗАСОБАМИ ЗВ'ЯЗКУ АБО ЧЕРЕЗ КОМП'ЮТЕР

Бобчинський П.М.

аспірант кафедри кримінального права та кримінології
Одеський державний університет внутрішніх справ, м. Одеса, Україна

Кримінально-правова кваліфікація кримінального правопорушення порушення недоторканності житла доволі часто пов'язана з необхідністю відмежування цього кримінального правопорушення від суміжних суспільно небезпечних діянь. Як відомо, під час кримінально-правової кваліфікації різні склади кримінальних правопорушень можуть одночасно характеризуватись і низкою спільних рис, і відмінними ознаками, що їх відрізняють. Наука кримінального права визначає такі склади кримінальних правопорушень як суміжні. Серед інших до них належать і посягання на громадянські правовідносини, і посягання на власність, пов'язані із проникненням у житло, а також службові кримінальні правопорушення. Так, ознаки порушення недоторканності житла, є й в інших статтях КК України. Отже, зокрема розкриваючи питання щодо відмежування порушення недоторканності житла від порушення таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної чи іншої кореспонденції, що передаються засобами зв'язку або через комп'ютер, встановлення їх схожих та відмінних рис, надасть у підсумку можливість встановити правильну кримінально-правову кваліфікацію.

Ст. 162 КК України закріплена у КК України серед кримінальних правопорушень, що посягають на інші особисті права і свободи громадян. Серед яких: порушення таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної чи іншої кореспонденції, що передаються засобами зв'язку або через комп'ютер (ст. 163 КК) та інші (порушення рівноправності громадян залежно від їх расової, національної належності, релігійних переконань, інвалідності та за іншими ознаками (ст. 161 КК); порушення

недоторканності приватного життя (ст. 182 КК); порушення права на отримання освіти (ст. 183 КК); порушення права на безоплатну медичну допомогу (ст. 184 КК)).

Особливості зазначених складів кримінальних правопорушень проти громадянських правовідносин є те, що родовим об'єктом даної групи кримінальних правопорушень є громадянські правовідносини. Вона об'єднує за ознакою видового об'єкта дві групи одновидових кримінальних правопорушень: кримінальні правопорушення, що посягають на правовідносини, які складаються в процесі реалізації права на недоторканність приватного життя серед яких маємо зазначити досліджувану статтю та ст. ст. 182, 163 КК України), та кримінальні правопорушення, що порушують релігійні правовідносини, ст. ст. 178-181 КК України. Тому, зокрема особливо важливим є аналіз ст. 162 КК України із ст. 163 КК України, так як вони мають один видовий об'єкт кримінального правопорушення. Порівняння цих статей показує, що в них є багато спільного, однакового, схожого. Насамперед – це те, що об'єктом кримінального правопорушення є конституційне право громадян. Отже, родовим об'єктом ст. 162 і ст. 163 КК України є суспільні відносини, які регулюють дотримання конституційного права громадян. Проте, незважаючи на таку схожість, все ж таки за КК – це два різних різновиди кримінальних правопорушень, і саме тому ми спробуємо дослідити ці склади кримінальних правопорушень і дати висновки, за якими статтями потрібно кваліфікувати те чи інше кримінальне правопорушення. Безпосередній об'єкт у цих двох видах кримінальних правопорушень – різний. Так, за ст. 162 КК України безпосереднім об'єктом кримінального правопорушення є право людини на недоторканність житла та іншого володіння (тобто суспільні відносини, які забезпечують право людини на недоторканність саме житла), а безпосереднім об'єктом у ст. 163 КК України є суспільні відносини, які забезпечують право людини та таємницю листування, кореспонденції.

Встановлюючи кримінально-правову характеристику об'єктивної сторони статей, які піддаються аналізу слід зазначити, що за ст. 162 КК України відображають певні незаконні дії, такі як: незаконне проникнення до житла чи іншого володіння; незаконне проведення в них огляду чи обшуку; незаконне виселення; інші дії, що порушують недоторканність житла. З об'єктивної сторони за ст. 163 КК України кримінальне правопорушення становлять такі порушення таємниці:

листування; телефонних розмов; телеграфних повідомлень; інших повідомлень, що передаються засобами зв'язку чи через комп'ютер. Якщо порівняти незаконні дії за статтями 162 і 163, то і ті й інші порушують конституційні права, особисті права, особисте життя людини і громадянина. Проте, чи можна, наприклад, прослуховування телефону або підслуховування спеціальними пристроями особи без її дозволу назвати порушенням недоторканності житла, адже, з одного боку, злочинець збирає певну незаконну інформацію, але з іншого – він порушує недоторканність житла зсередини, і за якою статтею слід кваліфікувати це діяння – ще потрібно з'ясувати. Деякі автори обґрунтовано вважають, що прослуховування телефонних переговорів прирівнюється до обшуку, а фіксація такої інформації – до виявлення доказів. Із цим погоджується Маляренко В., ми також дотримуємося такої думки. Можна додати, що проникненням у житло чи інше володіння є й несанкціоноване проникнення до комп'ютерних баз даних, адже комп'ютери є власністю фізичних осіб, вони знаходяться у чийомусь житлі або володінні [2, с. 14]. Насправді, проникнення у житло чи інше володіння особи може здійснюватися шляхом встановлення і закріплення різного роду пристроїв для стеження за особою у житлі, автомобілі, офісі, на одязі особи тощо, але це ж саме прослуховування може здійснюватися і без входження у чуже житло, наприклад, на відстані. Тож для того, аби знати, за якою статтею кваліфікувати кримінальне правопорушення, *потрібно визначити мету незаконної дії*. Ще одним невирішеним питанням є те, що в українському законодавстві, зокрема в Кримінальному процесуальному кодексі України, немає чіткого визначення понять «житло» та «інше володіння» особи, тому важко сказати, наприклад, що таке автомобіль, який прослуховують, чи якесь інше приміщення. Але можна зазначити, що саме такі кримінальні правопорушення, як прослуховування, зняття інформації з каналів зв'язку тощо, потрібно кваліфікувати за ст. 163 КК України.

Висновки. Проаналізувавши окремі питання відмежування при кваліфікації порушення недоторканності житла чи іншого володіння особи від порушення таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної чи іншої кореспонденції, що передаються засобами зв'язку або через комп'ютер, можна визначити, що при вирішенні питання щодо відмежування зазначених кримінальних правопорушень слід враховувати ознаки об'єктивної сторони, а саме незаконні дії за статтями

162 і 163 КК України. Вони полягають у порушенні конституційних прав, особистих прав, особистого життя людини і громадянина, проте для кваліфікації важливими є ознаки суб'єктивної сторони, а саме визначення мети незаконної дії.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05 квітня 2001 року № 2314-III. Вилучено з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 30.10.2024).
2. Маляренко В. Т. Про недоторканність житла та іншого володіння особи як засаду кримінального судочинства. *Право України*. 2004. № 7. С. 3–14.

ЕЛЕКТРОННЕ УРЯДУВАННЯ: ПРАВОВА РАМКА ТА ПРАКТИЧНІ МЕХАНІЗМИ

Акулов Ю. В.

ORCID ID: 0000-0002-6710-140X

доктор філософії у галузі «Право»

У сучасних умовах стрімкого розвитку інформаційного суспільства електронне урядування виступає як невід’ємний елемент реформування державного управління, забезпечуючи інтеграцію цифрових технологій у взаємодії між державними органами, громадянами та бізнесом. Пріоритетом у цьому процесі є створення дієвих правових засад, що уможливають ефективне застосування електронного урядування в Україні та сприятимуть її цифровій трансформації на основі євроінтеграційних стандартів. Електронне урядування є ключовим елементом розвитку цифрового суспільства та електронної демократії. Воно забезпечує зручний доступ громадян до державних послуг, сприяє прозорості в діяльності органів влади, запобігає корупції та підвищує оперативність прийняття рішень. Останніми роками в Україні здійснено численні кроки для запровадження та оптимізації електронного урядування: значна частина державних послуг стала доступною онлайн, впроваджується електронний документообіг, а електронні портали органів влади поступово розширюють свої функції на різних рівнях [1].

Електронне урядування базується на принципах прозорості, відкритості, конфіденційності та забезпечення інформаційної безпеки, орієнтуючись на потреби користувачів адміністративних послуг. Такі принципи забезпечують взаємну відповідальність органів влади перед громадянами та досягаються за допомогою стандартів, що сприяють взаємодії систем та створенню умов для надання якісних електронних послуг.

У правовому контексті електронне урядування в Україні регулюється низкою законів, таких як Конституцією України, що гарантує право громадян на інформацію, Законом України «Про електронні документи та електронний документообіг», Законом України «Про захист персональних даних». Ці нормативні акти створюють основу для реалізації цифрових послуг, електронної ідентифікації, доступу до публічної інформації, захисту даних та адміністративних сервісів.

Основними напрямками електронного урядування є надання електронних послуг, розвиток електронної взаємодії, забезпечення електронної демократії. Перший напрямок включає створення єдиного порталу адміністративних послуг, системи електронної ідентифікації та підтримку доступності для всіх громадян. Електронна взаємодія охоплює розвиток єдиної системи електронного документообігу, інтеграцію державних реєстрів та впровадження інтегрованих рішень. Електронна демократія ж сприяє участі громадян через механізми електронних петицій та голосування, що підтримує демократичні процеси.

Запровадження цифрових технологій, зокрема е-урядування, сприяє зниженню рівня корупції, спрощує доступ громадян та бізнесу до місцевих і державних послуг, а також підвищує загальну ефективність управління. Прикладом цього є Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система (ЄСІТС), яка запроваджена на законодавчому рівні у судовій системі. Ця система об'єднує інформаційні та телекомунікаційні підсистеми (модулі), що автоматизують процеси, передбачені законом і Положенням, які регулюють роботу судів, органів та установ правосуддя. ЄСІТС забезпечує електронний документообіг, автоматизований розподіл справ, обмін документами між судом та учасниками процесу, ведення запису судових засідань та участь сторін у судовому засіданні через відеоконференції. Також система полегшує створення звітності, надає інформаційну підтримку суддям та автоматизує процеси, пов'язані з фінансами, майном, кадровими питаннями та іншими потребами користувачів ЄСІТС [2].

Україна орієнтується на міжнародний досвід у регулюванні електронного урядування, зокрема з ЄС, США та Естонії. Європейські стандарти включають Регламент eIDAS для електронної ідентифікації, GDPR для захисту даних, що впроваджують у законодавстві ЄС. Цей досвід сприяє гармонізації українських норм із міжнародними, забезпечуючи ефективне правове середовище для цифрових послуг [3].

Однак, Україна стикається з певними проблемами, як-от фрагментарність правового регулювання, слабка координація між відомствами, недостатній захист персональних даних, цифрова нерівність та виклики кібербезпеки. Тому перспективними напрямками вдосконалення є систематизація законодавства, посилення захисту інформації, розвиток цифрових компетенцій серед населення та координація між органами влади.

Законодавчі ініціативи, такі як розробка базового закону про електронне урядування, можуть сприяти покращенню юридичного підґрунтя для використання хмарних технологій та кібербезпеки. Організаційні заходи, як створення координаційного центру для електронного урядування, дозволять досягти узгодженої реалізації програм, а технологічні рішення, як впровадження блокчейн-технологій та мобільних додатків, сприятимуть інноваційній трансформації [4].

Перспективні напрями розвитку включають використання штучного інтелекту та інтернету речей у публічному управлінні, що дозволить підвищити автоматизацію, персоналізацію послуг та моніторинг інфраструктури. Важливою є роль блокчейн-технологій для безпеки даних та підтримки процесів електронного голосування. У контексті електронного урядування, використання блокчейн-технологій може сприяти прозорості та ефективності управління, наприклад, через забезпечення публічного доступу до інформації про операції або взаємодії з державними послугами, що підвищує довіру до системи й зменшує корупційні ризики [5, с. 26].

На завершення, розвиток правових засад електронного урядування є необхідною умовою успішної цифровізації державного управління. Це потребує гармонізації національного законодавства із міжнародними стандартами, а також балансування зручності користування послугами з високим рівнем безпеки.

Список використаних джерел:

1. Лук'янова Г.Ю. Особливості впровадження електронного урядування в органах виконавчої влади України. 2021. № 4. *Аналітично-порівняльне правознавство*. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/255113> (дата звернення:)
2. Теличко В. С. Використання штучного інтелекту та інтернету речей у повоєнному розвитку України. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: право, публічне управління та адміністрування*. 2023. № 9. <https://doi.org/10.54929/2786-5746-2023-9-02-12>
3. Застрожнікова І. В. Зарубіжний досвід електронного урядування сфери освіти в Україні. *Науковий вісник: Державне управління*. 2020. № 2. URL: [https://doi.org/10.32689/2618-0065-2020-2\(4\)-160-167](https://doi.org/10.32689/2618-0065-2020-2(4)-160-167) (дата звернення:)
4. Е-урядування – ключ до реформ в Україні. Урядовий портал: вебсайт. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/e-uryaduvannya-klyuch-do-reform-v-ukrayini> (дата звернення:)
5. Костюк П. П. Використання технології блокчейн для забезпечення інформаційної безпеки. *Сучасний захист інформації*. 2020. № 3. С. 22-28.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ЗАСУДЖЕНИХ ДО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ В УСТАНОВАХ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

Корнійчук Максим Юрійович

здобувач вищої освіти юридичного факультету

Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, Україна

Науковий керівник: Виговський Дмитро Леонідович

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального права та процесу

Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, Україна

Згідно з частиною 2 статті 1 Кримінально-виконавчого кодексу України (КВК України), визначення правового статусу засуджених, а також гарантій їхніх прав, інтересів і обов'язків належить до основних завдань кримінально-виконавчого законодавства України. Це означає, що держава зобов'язана захищати права та безпеку засуджених нарівні з іншими громадянами. Стаття 7 КВК України підтверджує, що держава поважає права і свободи засуджених та забезпечує умови для їх виправлення і ресоціалізації. Отже, кримінально-виконавче законодавство закріплює як загальний статус громадян, так і особливий правовий статус засуджених, який зберігає їхні основні права, але обмежує певні свободи [1].

Правовий статус засуджених до позбавлення волі розроблений на основі загальних норм Конституції України і включає обмеження прав засуджених відповідно до вироку суду. Держава гарантує повагу до особистої гідності та захист прав засуджених, однак позбавлення волі як вид покарання накладає обмеження на свободу пересування. Засуджені зобов'язані дотримуватись встановлених у місцях позбавлення волі правил поведінки під постійним наглядом адміністрації виправних установ. Таким чином, статус засудженого включає специфічні права та обов'язки, встановлені нормами кримінального і кримінально-виконавчого законодавства [2].

Одним із фундаментальних прав засуджених є право на особисту безпеку. Особливе значення це право набуває в умовах воєнного стану, коли установи виконання покарань можуть перебувати в зоні бойових дій. Українське законодавство, а також міжнародне право забезпечують

право засуджених на захист від жорстокого поводження, доступ до медичної допомоги, належні матеріально-побутові умови та безпеку особи. Також в Україні закріплено низку прав засуджених, що включають: право на отримання інформації про права та обов'язки, право на звернення з пропозиціями та скаргами, право на захист здоров'я та соціальне забезпечення, а також право на оплачувану працю згідно з нормами трудового законодавства.

Законодавчі норми закріплюють мінімальні стандарти поводження з ув'язненими, які гарантують дотримання основних прав навіть під час воєнного стану. Особливої уваги потребують питання захисту особистої безпеки, зокрема облаштування бомбосховищ і заходів для попередження порушень прав засуджених під час бойових дій.

З початком повномасштабного вторгнення РФ в Україну система виконання покарань зіткнулася з новими викликами, включаючи евакуацію засуджених з небезпечних зон, забезпечення їхніх базових потреб і прав, захист здоров'я і безпеки персоналу. Деякі установи опинилися в окупації, де порушення прав засуджених набули значних масштабів. До основних проблем належать катування, застосування примусової праці та порушення права на медичне обслуговування [3, с.51].

Серед інших значних викликів, що постали перед пенітенціарною системою в умовах війни, є евакуація з небезпечних територій. Згідно з нормативними актами, до евакуації залучають Міністерство юстиції, Національну поліцію, СБУ, а також інші органи, які повинні організувати безпечне переміщення засуджених. Однак, через військові дії контроль над деякими установами було втрачено. Наразі відомо, що на тимчасово окупованих територіях залишається значна кількість засуджених, що створює ризики їх депортації до РФ та інших порушень.

Важливими залишаються питання, пов'язані з правом засуджених на безпеку під час ракетних ударів. В умовах воєнного стану актуалізується проблема відсутності бомбосховищ на території УВП, а також організація безпечних укриттів, доступних під час повітряної тривоги. Водночас постає потреба в забезпеченні порядку в таких укриттях, що включає збереження дисципліни та безпеки адміністрації установ.

Усі зазначені проблеми вимагають нормативного врегулювання. На державному рівні важливо запровадити чіткий механізм евакуації засуджених з прифронтових зон, розробити порядок для безпечного

повернення депортованих осіб з РФ, а також забезпечити належний захист під час ракетних обстрілів [3, с.52].

На основі вищевикладеного можна зробити висновок, що правовий статус засуджених до позбавлення волі залишається під впливом міжнародних та національних норм, однак особливий режим воєнного стану вимагає додаткових заходів безпеки. В умовах бойових дій захист прав засуджених значно ускладнюється, і тому необхідне посилення захисту у відповідності до принципів міжнародного гуманітарного права.

Список використаних джерел:

1. Кримінально-виконавчий кодекс України від 11.07.2003 № 1129-IV. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15#Text>
2. Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання від 10.12.1984 р № 995_085 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_085#Text
3. Гаврильців М. Проблеми обмеження прав і свобод людини в умовах правового режиму воєнного стану. Проблеми реалізації прав людини і громадянина в умовах воєнного стану. Матеріали Круглого столу (м. Львів, 10 жовтня 2022 р.) за заг. ред. В. Андрієва, Ю. Коверко. Львів, ЛНУВМБ імені С.З. Гжицького, 2022. С. 51–53

ЗАХИСТ ПРАВ ДІТЕЙ ПІД ЧАС РЕАЛІЗАЦІЇ ГАРАНТІЙ У ВИКОНАВЧОМУ ПРОВАДЖЕННІ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Кубрак Данило Артемович

ORCID ID: 0009-0000-4865-9988

аспірант кафедри теорії та історії держави і права
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, Україна

Степаненко Наталія В'ячеславівна,

ORCID ID: 0000-0001-6216-2206

доктор філософії в галузі права,
доцент кафедри теорії та історії держави і права
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, Україна

Анотація. *Захист прав дітей, як найвразливішої категорії населення, є однією з найважливіших справ сучасних демократичних держав й провадиться на різних стадіях судового процесу, в тому числі й під час реалізації гарантій у виконавчому провадженні. Мета даної статті полягає у розкритті досвіду провідних держав щодо нормативного регулювання та практичного втілення захисту прав дітей під час реалізації гарантій у виконавчому процесі, а також його релевантності до вітчизняної правової системи. Автор зазначає, що діти можуть брати участь у судовому розгляді у різних правових статусах, а тому для забезпечення ефективності, комфортності та безпечності такої участі провідні держави світу формують механізми, які сприяють адаптації судової системи до особливих потреб дітей. У цьому контексті особливо відзначилися держави-члени ЄС, які серед іншого, керуються загальними актами Європейської Комісії, та враховують національні історико-культурні особливості. З метою розкриття іноземного досвіду щодо обраної проблематики, автором проаналізовано профільне законодавство та правозастосовну діяльність Франції, Іспанії, Великобританії та Литви. За результатами проведеного дослідження встановлено, що у процесі виконання певного рішення суду діяльність виконавців спрямовується насамперед на забезпечення достатнього рівня життя дитини для підтримання її фізичного та психологічного розвитку. Таким чином, автором наголошено, що основною спрямованістю досліджуваних держав під час виконання судових актів за участю дітей – врахування найкращих інтересів дитини, яка реалізується за допомогою різних національних механізмів. З огляду на вказане, автором наголошено на необхідності подальшого розвитку вітчизняного механізму захисту прав дітей під час реалізації гарантій у виконавчому провадженні, в тому числі з урахуванням провідного європейського досвіду та сучасних викликів, які постали перед Україною.*

Постановка проблеми. У сучасному світі, де швидко змінюються соціально-економічні умови та технології, діти стикаються з багатьма викликами та загрозами для свого фізичного та психологічного благополуччя. Часто вони стають жертвами насильства, зловживання, експлуатації та інших форм дискримінації. Тому важливо забезпечити ефективний захист їх прав та інтересів на всіх рівнях суспільного життя.

Виконавче провадження є важливою складовою правової системи, яка забезпечує виконання судових рішень та захист прав та інтересів громадян. Однак, у процесі виконавчого провадження можуть виникати ситуації, коли права дітей порушуються або не враховуються належним чином. У таких випадках, важливо, щоб органи виконавчої влади та правоохоронні органи діяли швидко та ефективно для захисту прав та інтересів дітей. З цією метою, в багатьох демократичних державах закріплені гарантії захисту прав дітей у виконавчому провадженні.

Україна повинна вдосконалювати свою законодавчу базу та практику захисту прав дітей під час виконавчого провадження. З огляду на вказане актуалізується необхідність вивчення зарубіжного досвіду захисту прав дітей під час реалізації гарантій у виконавчому провадженні, оскільки останнє надасть змогу виявити вітчизняні недоліки та проблеми, які існують у цієї сфері, а також зрозуміти, які нормативні засади та правозастосовна практика є релевантною для нашої правової системи.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. За останні роки проведено чимало досліджень, що стосуються захисту прав дітей під час виконавчого провадження. Серед них варто відмітити праці таких науковців як І.Л. Булик, Л.Л. Гварамія, К.І. Ковбасюк, Н.М. Опольська, Н.А. Сергієвська, Є.О. Ятченко, С.В. Щербак та ін. Втім, попри те, що вказані праці мають вагомим теоретичне значення для наукової розвідки обраної проблематики, чимало проблемних питань залишилися не вирішеними. На підставі наведеного, існує необхідність детального розкриття зарубіжного досвіду захисту прав дітей під час реалізації гарантій у виконавчому провадженні.

Мета статті полягає у висвітленні досвіду провідних іноземних держав щодо нормативного закріплення та практичного втілення захисту прав дітей під час реалізації гарантій в виконавчому провадженні, а також аналізу його релевантності до української правової системи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Забезпечення прав та інтересів дітей є однією з основних функцій держави, адже діти є найбільш вразливою та беззахисною категорією населення. Держава повинна гарантувати, що всі діти мають доступ до якісної освіти та медичної допомоги, незалежно від їхнього соціального статусу чи місця проживання. Також важливо забезпечити дітям безпечне та здорове оточення для їхнього фізичного та психологічного розвитку. Однак, на жаль, у багатьох країнах діти продовжують стикатися з порушенням своїх прав та інтересів. Тому сучасні держави приділяють особливу увагу захисту дітей, які потрапили у складні життєві ситуації.

Як свідчить правозастосовна практика різних держав, діти можуть брати участь у судовому розгляді як безпосередньо, як відповідач, жертва, свідок, так і опосередковано, коли рішення мають значний вплив на їх життя. Це може бути у випадку розірвання шлюбу чи опіки, а також у процедурах міграції та визначення статусу. У всіх випадках діти повинні відчувати себе комфортно та безпечно, щоб ефективно брати участь у судочинстві, а судові системи мають бути адаптовані до особливих потреб дітей і повинні поважати їхні права.

Щоб заохотити судові системи адаптуватися до потреб дітей, Європейська Комісія:

- прийняла директиву 2012/29/ЄС, що встановлює мінімальні стандарти щодо прав, підтримки та захисту жертв злочинів, з пропозицією для переробки;
- прийняла Стратегію ЄС щодо прав жертв (2020-2025);
- прийняла директиву 2016/800/ЄС щодо процесуальних гарантій для дітей, підозрюваних або обвинувачених у кримінальному провадженні;
- прийняла регламент про юрисдикцію, визнання та виконання судових рішень у шлюбних справах і справах батьківської відповідальності (2201/2003/ЄС);
- прийняла Регламент Ради про юрисдикцію, застосовне законодавство, визнання та виконання рішень та співпрацю у справах, що стосуються зобов'язань щодо утримання (4/2009/ЄС);
- прийняла *acquis* ЄС із широкомасштабної міграції;
- сприяла керівні принципи Ради Європи від 17 листопада 2010 року щодо правосуддя, дружнього до дітей [2].

З аналізу вказаних актів вбачається, що судові рішення щодо батьківської відповідальності, прийняті в одній країні ЄС, визнаються в усіх інших країнах-членах без необхідності будь-якої спеціальної процедури. Його виконання полегшує стандартна процедура – щоб змусити іншу сторону (відповідача чи боржника) виконати рішення, яке суперечить їм (зобов'язати, наприклад, сплатити аліменти), особі доведеться звернутися до органів виконавчої влади, оскільки лише вони мають право змусити боржника заплатити та вимагати, у разі необхідності, втручання сил безпеки. Для звернення до примусового виконання знадобиться виконавчий документ (судовий наказ або виконавчий наказ). Процедури примусового виконання та компетентні органи (суди, агентства зі стягнення боргів та судові посадові особи) визначаються національним законодавством держави-члена, в якій відбувається примусове виконання.

Вказані засади створили певні підґрунтя для формування гарантій захисту прав дітей у виконавчому провадженні в різних державах. Разом з тим, національний менталітет та правові традиції тієї чи іншої держави сформували певні відмінності.

Цікавим з цієї точки зору є досвід захисту прав дітей під час реалізації гарантій у виконавчому провадженні у Франції. Положення, що стосуються предмета даного дослідження висвітлені в Книзі IV Цивільного кодексу Франції. Зокрема, у параграфі 2 розділу 1 «Здійснення батьківських повноважень батьками, які проживають окремо» (статті 373-2-373-2-5) визначено окремі аспекти визначення місця проживання дитини із батьками для виконання рішення судді у сімейних справах, зустрічей дитини із батьками, а також специфіку стягнення аліментів для забезпечення гідного рівня життя дитини, її фізичного й психологічного розвитку.

Так, кожен батько і мати повинні підтримувати особисті стосунки з дитиною і поважати зв'язки дитини з другим батьком. З цією метою, у виняткових випадках, на прохання безпосередньо зацікавленої особи або судді у сімейних справах, прокурор може вимагати допомоги публічної сили для виконання рішення судді у сімейних справах, угоди про розірвання шлюбу за взаємною згодою. Будь-яка зміна місця проживання одного з батьків, оскільки вона змінює умови здійснення батьківських повноважень, має бути предметом попереднього та своєчасного інформування другого з батьків. У разі незгоди найбільш старанний із

батьків передає справу до судді у сімейних справах, який виносить рішення відповідно до того, чого вимагають інтереси дитини. Суддя розподіляє витрати на проїзд та відповідно коригує розмір внеску на утримання та навчання дитини.

Якщо цього вимагають інтереси дитини або коли безпосередня передача дитини другому з батьків становить небезпеку для одного з них, суддя організовує умови таким чином, щоб забезпечити всі необхідні гарантії. Він може передбачити, щоб зустріч відбулася у визначеному ним приміщенні або за допомогою довіреної третьої сторони чи представника кваліфікованої юридичної особи.

Щодо примусового стягнення аліментів для забезпечення прав дитини, французьке законодавство вказує, що у разі розлучення батьків, внесок у її утримання та освіту приймає форму аліментів, які сплачуються, залежно від обставин, одним із батьків іншому або особа, якій довірено дитину. Умови та гарантії сплати цих аліментів встановлюються: судовим рішенням; угодою, що затверджена суддею; угодою про розірвання шлюбу; відповідним актом, отриманим в автентичній формі нотаріусом; угодою з організацією, яка відповідає за сімейні виплати; угодою за результатами медіації. Сплата аліментів здійснюється банківським переказом або іншим способом, й може повністю або частково мати форму прямої оплати витрат, понесених на користь дитини, або надаватися повністю чи частково у формі права користування та житла.

У разі якщо аліменти повністю чи частково сплачуються в грошовій формі, її виплата здійснюється через посередництво органу, відповідального за сімейні виплати. При цьому, від такого посередництва можна відмовитись за спільним бажанням обох батьків. У разі, якщо один із батьків, який несе основну відповідальність за повнолітню дитину, не може повністю забезпечувати її потреби, він має право вимагати від другого з батьків сплати внеску на її утримання та навчання. Суддя може вирішити або батьки погоджуються, що цей внесок буде сплачено повністю або частково на руки дитини.

Слід відмітити, що у законодавстві Франції прямо визначено, що суддя при вирішенні питань, які виникають в ході виконавчого провадження, має особливу увагу приділяти забезпеченню інтересів неповнолітніх дітей. Так, суддя може вжити заходів, щоб гарантувати безперервність і ефективність збереження зв'язків дитини з кожним з її

батьків. Зокрема, він може наказати заборонити виїзд дитини з території Франції без дозволу обох батьків. Ця заборона на виїзд з країни без дозволу обох батьків включена до картотеки осіб, які розшукуються прокурором. Він також може, у разі розбіжностей між батьками щодо використання прав на зображення дитини, заборонити одному з батьків поширювати будь-який контент, що стосується дитини, без дозволу іншого з батьків.

Крім того, суддя уповноважений наказати сплатити штраф для забезпечення виконання свого рішення. Якщо обставини вимагають цього, він може приєднати покарання до рішення, винесеного іншим суддею, а також до батьківської угоди. У разі навмисного або неодноразово невиконання зазначених положень, суддя може, наказати сплатити цивільний штраф у розмірі, який не може перевищувати 10 000 євро.

У виняткових випадках і якщо цього вимагають інтереси дитини, зокрема, коли один із батьків позбавлений батьківських повноважень, суддя може прийняти рішення про доручення дитини третій особі, обраній на перевагу в його спорідненості. Також у якості винятку, суддя, який ухвалює рішення про умови здійснення батьківських повноважень після розлучення батьків, може за життя батьків вирішити, що у разі смерті одного з них, хто здійснює ці повноваження, дитина не довіряється потерпілому. У цьому випадку він може визначити особу, якій тимчасово довірено дитину [3].

Досліджуючи специфіку захисту прав дітей під час реалізації гарантій виконавчого провадження в Іспанії, перш за все звернемо увагу на Органічний Закон «Про правовий захист неповнолітніх». Статтею 2.1. визначено, що кожна неповнолітня особа має право на те, щоб її найкращі інтереси цінувалися та вважалися першочерговими в усіх діях і рішеннях, які її стосуються, як у державній, так і в приватній сферах.

На відміну від Франції правозастосовна практика Іспанії спрямована на попередження будь-яких порушень прав дитини під час виконавчого провадження. Так, для оцінки найкращих інтересів неповнолітнього, крім конкретних обставин конкретної справи, судом враховуються: основні потреби неповнолітніх (матеріальні, фізичні, освітні, емоційні та афективні); їхні бажання, почуття та думки; зручність того, що їх життя та розвиток відбуваються у відповідному сімейному оточенні, вільному від насильства; їх культура, релігія, переконання, сексуальна орієнтація

та ідентичність або мова, а також відсутність дискримінації, що гарантує гармонійний розвиток їхньої особистості.

Процесуальними гарантіями забезпечення найкращих інтересів неповнолітнього є:

- право неповнолітнього бути поінформованим, почутим, вислуханим та брати участь у процесі відповідно до законодавства. У процесі роздільного проживання або розлучення суддя може заслухати неповнолітніх або недієздатних дітей, якщо вони мають достатнє розсудливе рішення або їм виповнилося дванадцять років.

- втручання прокуратури у захист неповнолітніх;

- втручання кваліфікованих професіоналів або експертів, які мають достатню підготовку для визначення потреб неповнолітніх. Закон про захист неповнолітніх встановлює, що важливо, щоб кваліфіковані професіонали втручалися для забезпечення інтересів неповнолітніх;

- судові рішення щодо неповнолітніх повинні бути мотивованими, обґрунтованими та роз'ясненими [4].

Аліменти призначаються у відповідному рішенні про розлучення. Також встановлюється особа, яка зобов'язана сплачувати аліменти, встановлюються розмір і підстави їхнього поновлення, а також строк і форма оплати. Обов'язок і розмір аліментів також можуть бути затверджені за взаємною згодою сторін у відповідному нормативному договорі.

У разі мирного розірвання шлюбу визначення розміру аліментів має подаватися в рамках провадження щодо опіки, яке розглядається в суді для врегулювання здійснення батьківських обов'язків. Тоді батьки можуть подати заяву на нотаріальне засвідчення договору про батьківську відповідальність. Якщо такої угоди не укладено або вона не підтверджена документально, прокурор подає заяву про врегулювання здійснення батьківських обов'язків. Процедура здійснюється в судовому порядку. Батьків викличуть на засідання суду, на яке також можуть викликати неповнолітнього та інших родичів. Якщо під час цього судового засідання не вдасться досягти згоди, суддя встановить тимчасову угоду про батьківську відповідальність і буде проведено посередництво або експертне слухання. Якщо досягти згоди все одно виявиться неможливим, батьків попросять надати документи та докази. Далі йде збір доказів, суд і рішення.

До примусового виконання судових рішень застосовується наступне: навіть якщо виконання не відбувається в суді, яким було видано рішення,

що підлягає виконанню, заява про примусове виконання подається в порядку освідчування, в якому було винесено рішення. Якщо дана справа підвідома виконавчій палаті, суд, на території якого постановлено рішення, невідкладно надсилає судовій палаті копію судового рішення, заяви, на підставі якої призначено виконавче провадження, та документи, що додаються до неї.

Викликають науковий інтерес й особливості захисту прав дітей під час реалізації гарантій в виконавчому провадженні, які визначені Литовським законодавством. Стаття 3.156 Цивільного кодексу Литви передбачає, що батько і мати мають рівні права та обов'язки щодо дітей незалежно від того, народжена дитина у шлюбі чи поза шлюбом, після розірвання шлюбу чи визнання шлюбу недійсним чи окремого проживання.

Якщо батьки розлучаються, майбутня батьківська відповідальність визначається відповідно до типу розлучення. У разі розірвання шлюбу за взаємною згодою подружжя вони зобов'язані представити суду договір про наслідки розірвання шлюбу (розділ майна, сплата аліментів на дітей тощо). Частиною третьою статті 3.53 Цивільного кодексу Литви передбачено, що при винесенні рішення про розірвання шлюбу суд затверджує угоду про наслідки розірвання шлюбу подружжя, яка регулює порядок сплати аліментів на неповнолітніх дітей та один одного, місце проживання, проживання своїх неповнолітніх дітей, участь подружжя у вихованні дітей та інші майнові права та обов'язки. Зміст цієї угоди включено до рішення про розірвання шлюбу. При істотній зміні обставин (хвороба чи непрацездатність одного з колишнього подружжя тощо) колишнє подружжя або один із них можуть звернутися до суду з клопотанням про зміну умов договору про наслідки розірвання шлюбу.

У разі розірвання шлюбу за заявою одного з подружжя в поданій до суду заяві має бути також зазначено, як заявник буде виконувати свої обов'язки щодо другого з подружжя та їхніх неповнолітніх дітей. При розірванні шлюбу суд вирішує питання про місце проживання та утримання неповнолітніх дітей, про утримання одного з подружжя та про поділ майна, що є спільною сумісною сумою подружжя, крім випадків поділу майна, за взаємним договором між ними, посвідченим нотаріусом (ст. 3.59 ЦК Литвик).

У разі роздільного проживання один із подружжя може звернутися до суду з позовом про встановлення умов для окремого проживання,

якщо він або вона більше не можуть терпіти проживання зі своїм подружжям або це стало неможливим або може серйозно зашкодити інтересам неповнолітніх дітей, внаслідок особливих обставин, які можуть не залежати від іншого з подружжя, або подружжя більше не зацікавлене у спільному проживанні. Вирішуючи роздільне проживання дітей, суд повинен визначити з подружжям, з ким мають проживати діти, і вирішити питання щодо утримання дітей та участі батька (матері), які розлучилися, у вихованні дітей. Обоє з подружжя можуть спільно звернутися до суду з позовом про розлучення, якщо вони досягли згоди щодо наслідків розлучення щодо місця проживання, утримання та виховання неповнолітніх дітей, поділу їхнього майна та утримання один одного. Якщо подружжя досягло згоди щодо наслідків окремого проживання, суд затверджує угоду за умови, що вона відповідає громадському порядку і не завдає шкоди правам і законним інтересам їх неповнолітніх дітей або одного з подружжя. Затвердивши угоду, суд включає її до рішення про розлучення.

У разі спільного проживання батьків порядок і форма утримання визначаються за домовленістю між ними. Спеціальної моделі такого договору чи порядку його укладення немає. Стаття 3.193 Цивільного кодексу передбачає, що у разі розірвання шлюбу за взаємною згодою (ст.3.51) або окремого проживання (ст.3.73) подружжя укладає договір, в якому встановлюється їхні взаємні обов'язки щодо утримання неповнолітнього. дітей, а також про засоби, розмір і форму такого утримання. Договір затверджується судом (ст.3.53). Батьки неповнолітніх дітей можуть також укласти договір про утримання своїх дітей, якщо їх розірвання шлюбу відбулося з інших підстав. У разі невиконання одним із батьків укладеного судом договору про утримання неповнолітніх дітей другий з батьків має право звернутися до суду із заявою про видачу виконавчого листа.

У разі невиконання батьками (батьком чи матір'ю) обов'язків щодо виховання дітей або зловживання батьківськими повноваженнями, жорстоке поводження з дітьми чи їх аморальна поведінка, чи недбання про дітей, суд може прийняти рішення про тимчасове або безстрокове обмеження батьківської влади (батька чи матері). Суд постановляє рішення про тимчасове або безстрокове обмеження батьківських прав (батька або матері) з урахуванням обставин справи, які вимагають обмеження батьківських прав. Батьківські права можуть бути обмежені

необмежено лише у випадку, якщо суд дійде висновку, що батьки (батько або мати) завдають великої шкоди розвитку дитини або не піклуються про неї і в цьому не відбувається зміни. Тимчасове або безстрокове обмеження батьківських прав тягне за собою припинення особистих і майнових прав батьків, заснованих на спорідненості та на підставі закону. Батьки, однак, зберігають право на побачення, за винятком випадків, коли це суперечить інтересам дитини. Якщо батьківські права обмежені необмежено, дитина може бути усиновлена без згоди батьків.

З метою створення постійно діючої системи захисту прав дитини, покликаної забезпечити формування та застосування єдиної практики захисту та захисту прав і законних інтересів дитини в державі, своєчасне реагування на порушення прав дитини та оперативне прийняття рішень, 1 липня 2018 року набула чинності система захисту прав дитини, яка більше захищає інтереси дітей. Відділи захисту прав дитини всіх муніципалітетів Литви працюють відповідно до однакових стандартів, тобто єдиних цінностей. і мети, формується єдина практика застосування законодавства, здійснюються однотайні, чіткі та конкретні дії щодо представництва та захисту інтересів дітей на всій території країни, підпорядковані Державній службі з питань захисту прав дитини та усиновлення [5].

Система захисту дітей у Великій Британії ґрунтується на Законі «Про дітей 1989 року», який встановлює кілька ключових принципів, у тому числі: поняття батьківської відповідальності; розуміння, що благополуччя дитини є основним фактором, коли суд розглядає питання про виховання дитини, а також те, що за дітьми найкраще піклується їх сім'я, якщо втручання в сімейне життя не є суттєвим.

Закон покладає на місцеву владу загальний обов'язок заохочувати та захищати благополуччя дітей, які потребують допомоги у своїй місцевості, надаючи ряд послуг, які відповідають потребам цих дітей (стаття 17). Крім того, у ньому встановлюється, що повинен робити місцевий орган влади, якщо він має обґрунтовані підстави підозрювати, що дитина в його районі зазнає або може зазнати значної шкоди (стаття 47). Стаття 31 Закону визначає обставини, за яких суд може винести розпорядження про передачу дитини під опіку місцевого органу влади (наказ про опіку). Закон також визначає функції місцевих органів влади щодо піклування про дітей, включаючи обов'язок згідно зі статтею 22(3) захищати та сприяти їхньому добробуту [1].

У Великій Британії найчастіше, коли відбувається розлучення або роздільне проживання, обидва батьки зберігають спільну опіку над дитиною, що означає, що дитина проводитиме половину свого часу з одним із батьків, а іншу половину – з іншим. Це також означає, що батьки, обираючи шлях спільної опіки, можуть обоє брати участь у прийнятті рішень, які стосуються життя дитини.

Однак, якщо справи стають неналежними, що іноді трапляється, і обидва батьки не можуть домовитися про умови проживання дитини/дітей, тоді це залишиться на вирішення суду.

Визначаючи опіку над дитиною у Великій Британії, сімейні суди Великої Британії розглядатимуть низку факторів, у тому числі благополуччя дитини, її бажання та почуття, а також здатність батьків належним чином задовольняти їхні потреби.

Суди також розглядатимуть будь-які випадки жорстокого поводження, зневаги чи насильства, ухвалюючи рішення щодо опіки над дитиною або дітьми. Важливо зазначити, що кожен випадок є унікальним, і рішення суду залежатиме від конкретних обставин.

Висновки. Проаналізувавши досвід провідних європейських держав щодо нормативного визначення та практичного втілення захисту прав дітей під час реалізації гарантій у виконавчому провадженні, приходимо до висновку, що така практика є пріоритетною для демократичних держав з огляду на вразливість дітей як особливої категорії населення. В ході дослідження виявлено, що захист прав дітей у процесі виконання певного рішення суду насамперед спрямовується на забезпечення достатнього рівня життя дитини для підтримання її фізичного та психологічного розвитку. З цією метою у вказаних державах передбачені превентивні механізми, які спрямовані на недопущення порушення прав дитини під час виконавчого провадження, зокрема, детальне врахування найкращих інтересів дитини. Враховуючи євроінтеграційну спрямованість нашої держави, вважаємо, що існує необхідність подальшого розвитку вітчизняного механізму захисту прав дітей під час реалізації гарантій у виконавчому провадженні, в тому числі з урахуванням сучасних викликів, які постали перед Україною.

Список використаних джерел:

1. An overview of child protection legislation in England. URL: <https://commonslibrary.parliament.uk/research-briefings/sn06787/> (дата звернення 08.09.2024).

2. Child-friendly justice. URL: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/rights-child/child-friendly-justice_en (дата звернення 08.09.2024).
3. Code civil français. URL: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006070721/2024-09-08/ (дата звернення 08.09.2024).
4. El interés superior del menor en caso de divorcio. URL: <https://www.divorcios.me/interes-superior-menor-divorcio/> (дата звернення 08.09.2024).
5. Protection of children rights. URL: <https://socmin.lrv.lt/en/activities/family-and-children/protection-of-children-rights/protection-of-children-rights-1/> (дата звернення 08.09.2024).

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ВІДПОВІДНО ДО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

Шинкарьов Володимир Ростиславович

Курсант 2 курсу,

факультет підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Савенко Вікторія Петрівна

Старший викладач кафедри кримінального права та кримінології
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Звільнення від кримінальної відповідальності є важливим аспектом кримінального права, який потребує ретельного аналізу. В Україні, відповідно до Кримінального кодексу, це питання регулюється низкою норм, які визначають підстави, умови та процедури звільнення осіб від кримінальної відповідальності. У даному тексті буде розглянуто основні аспекти звільнення від кримінальної відповідальності, а також специфічні питання, які виникають у практиці застосування цих норм. Звільнення від кримінальної відповідальності є особливою формою реалізації принципів гуманізму та індивідуалізації покарання, яка дозволяє звільнити особу від кримінального покарання без ухвалення обвинувального вироку. Звільнення від кримінальної відповідальності передбачає три важливі характеристики:

- Відсутність обвинувального вироку. Суд не ухвалює обвинувального вироку, а отже, особа не притягається до відповідальності в межах кримінально-правового покарання.

- Не застосовується покарання. Оскільки особу звільняють від кримінальної відповідальності, до неї не застосовують жодних покарань.

- Відсутність судимості. Звільнена від відповідальності особа не отримує судимість, що забезпечує уникнення негативних правових та соціальних наслідків у майбутньому [1, с. 8].

Кримінальним кодексом України передбачено кілька підстав для звільнення від кримінальної відповідальності:

- Дійове каяття. Якщо особа вперше вчинила кримінальний проступок або необережне правопорушення (за виключенням

корупційних правопорушень), вона може бути звільнена від кримінальної відповідальності за умови, що щиро розкалася, активно сприяла розкриттю правопорушення, повністю відшкодувала завдані збитки або усунула шкоду.

- Примирення з потерпілим. Звільнення можливе, якщо винна особа примирилася з потерпілим та відшкодувала збитки або усунула заподіяну шкоду, а правопорушення було вчинене вперше та є необережним нетяжким правопорушенням.

- Передача на поруки. Особа може бути звільнена з передачею на поруки трудового колективу підприємства, установи чи організації за їхнім клопотанням. У такому разі особа має протягом року виправдати довіру колективу, дотримуватися громадського порядку та не ухилятися від заходів виховного впливу.

- Зміна обстановки. Якщо виявиться, що на час кримінального провадження вчинене особою діяння втратило суспільну небезпечність, або особа перестала бути суспільно небезпечною, суд може звільнити її від відповідальності [8, с. 21].

- Строки давності. Звільнення від кримінальної відповідальності також можливе після закінчення строків давності, що залежать від тяжкості правопорушення. Для кримінального проступку строк становить два роки, для нетяжкого правопорушення – до п'яти років, для тяжкого правопорушення – десять років, а для особливо тяжкого – п'ятнадцять років. Однак, давність не застосовується до правопорушень проти національної безпеки та миру, а також до катувань [2, с. 17].

Звільнення від кримінальної відповідальності є інструментом правового впливу, який дозволяє врахувати особливості правопорушення та особи, що його вчинила. Завдяки цьому механізму система кримінального правосуддя забезпечує гнучкий підхід до покарання та надає можливість зваженої гуманізації правовідносин, запобігаючи додатковому навантаженню на особу, яка вже продемонструвала готовність до виправлення [3, с. 68].

В умовах сучасних викликів, зокрема, військових конфліктів та соціально-економічних криз, важливо досліджувати, як зміни в законодавстві впливають на застосування норм, що регулюють звільнення від кримінальної відповідальності [7, с. 29]. Це може включати аналіз практики застосування законів у судах, а також їхнього впливу на соціальну адаптацію правопорушників. Дослідження

соціально-психологічних факторів, що впливають на вчинення злочинів та процес реабілітації осіб, які вчинили правопорушення, може дати нові підходи до розуміння причин злочинності та механізмів звільнення від кримінальної відповідальності [5, с. 86].

Аналіз нових законодавчих ініціатив щодо реформування кримінального права та кримінального процесу в Україні. Важливо оцінити, як ці ініціативи впливають на можливості звільнення від кримінальної відповідальності та які нові механізми можуть бути впроваджені. Порівняльний аналіз практик інших країн щодо звільнення від кримінальної відповідальності може допомогти виявити ефективні моделі, які можуть бути адаптовані до українських умов. Це дозволить розширити уявлення про можливі рішення та підходи, які можуть бути запроваджені в Україні [6, с. 11].

Звільнення від кримінальної відповідальності є важливим інститутом кримінального права України, який має свої специфічні особливості та проблеми. З метою покращення правозастосування в цій сфері необхідно враховувати всі аспекти, пов'язані з нормами, які регулюють дане питання, а також активно працювати над вдосконаленням законодавства. Це забезпечить ефективніше застосування норм про звільнення від кримінальної відповідальності та справедливість у кримінальному правосудді.

Список використаних джерел:

1. Антонюк, Н. О. Диференціація кримінальної відповідальності у правовому інституті звільнення від кримінальної відповідальності. Вчені записки. 2020. С. 216.
2. Батан Ю. Д., Гуменюк А. С. Інститут звільнення від кримінальної відповідальності: перспективи вдосконалення. Журнал східноєвропейського права. 2020. № 73. С. 23-31
3. Комісарова Н. Особливості звільнення від кримінальної відповідальності військовослужбовців. Національні інтереси України. 2024. С. 98
4. Лисько, Т. Д., Н. П. Захарчук. Правові обмеження звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із примиренням винного з потерпілим. Південноукраїнський правничий часопис 2021. С. 32-36.
5. Нікітін А. О. Звільнення від кримінальної відповідальності за злочини, пов'язані зі злочинним впливом. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право 2.80 2023. С. 77-84.
6. Пастух, А. Є. Рішення суду, прийняті за результатами розгляду клопотання прокурора про звільнення від кримінальної відповідальності на стадії підготовчого провадження. Південноукраїнський правничий часопис 2020. С. 31-35.
7. Спеціальні види звільнення від кримінальної відповідальності учасників організованих злочинних об'єднань : монографія. А. А. Вознюк. – К. : Нац. акад. внутр. справ, 2015.– 236 с.

8. Торбас О. О. Форми закінчення досудового розслідування за Кримінальним процесуальним кодексом України 2012 р : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. О., 2015. 19 с.
9. Вікторія Петрівна Савенко, Андрій Шумейко Шумейко ПОНЯТТЯ ТА ЗМІСТ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА. EUROPEAN SCIENTIFIC DISCUSSIONS Abstracts of V International Scientific and Practical Conference Rome, Italy 28-30 March 2021 - С. 674
10. Вікторія Петрівна Савенко, Олександр Олександрович Червута ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ПРИНЦИПІВ ДІЇ ЗАКОНУ ПРО КРИМІНАЛЬНУ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ У ПРОСТОР. - С. 143 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСНОВИ ВЧЕНИХ ТА СУЧАСНІ ДУМКИ ЩОДО РЕАЛІЗАЦІЇ СУЧАСНИХ ТЕНДЕНЦІЙ Матеріали XXV міжнародної науково-практичної конференції Сан-Франциско, США 27-30 червня 2023 р - с. 143

ОСОБЛИВОСТІ ВИЯВЛЕННЯ ТА ЗНЕШКОДЖЕННЯ ВИБУХОВИХ ПРИСТРОЇВ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Савченко Владислав Андрійович

курсант факультету підготовки фахівців для підрозділів досудового розслідування
Національної поліції України

Дніпровський державний університет внутрішніх справ, м. Дніпро, Україна

Чернова Валерія Анатоліївна

курсант факультету підготовки фахівців для підрозділів досудового розслідування
Національної поліції України

Дніпровський державний університет внутрішніх справ, м. Дніпро, Україна

Науковий керівник: Поливанюк Василь Дмитрович

кандидат юридичних наук, доцент
професор кафедри тактико-спеціальної підготовки

Дніпровський державний університет внутрішніх справ, м. Дніпро, Україна

Під час воєнного стану виникає гостра необхідність забезпечення безпеки населення та військових підрозділів через поширення вибухових пристроїв. Виявлення та знешкодження таких загроз вимагає високого рівня підготовки і спеціальних знань у вибухотехнічній сфері. Особливістю цього процесу є постійна зміна тактик ворога та удосконалення вибухових засобів. Додаткові виклики створюють складні умови бойових дій та обмежений час на реагування. Ефективна робота з вибуховими пристроями передбачає застосування сучасних технологій, координацію між підрозділами та системну підготовку персоналу.

Під час війни, коли українські міста і села постійно зазнають обстрілів різними видами боєприпасів, попередніх знань уже недостатньо для ефективного виконання службових обов'язків. Так, реагуючи на повідомлення про виявлення вибухонебезпечного предмета, поліцейський, прибувши на місце події, повинен переконатися, що предмет дійсно є вибухонебезпечним, тобто провести його ідентифікацію. У разі підтвердження цієї інформації, він зобов'язаний організувати евакуацію населення із зони можливого ураження, яка визначається залежно від типу предмета та його вибухових характеристик. Далі поліцейський має передати інформацію про тип вибухонебезпечного предмета відповідним службам і забезпечити його охорону до їх прибуття [1].

У юридичній літературі справедливо зазначають, що огляд місця вибуху, зокрема кримінального, спрямований на оцінку потужності вибухового заряду, визначення напрямку ударної хвилі, ідентифікацію виду вибухової речовини, якою був оснащений пристрій. Також під час огляду встановлюють зону пошуку речових доказів і формулюють обґрунтовані припущення щодо можливого місцеперебування підричника під час активації керованого вибухового пристрою. Це допомагає на початковому етапі розслідування виявити осіб, причетних до вибуху, включно з можливістю їх ідентифікації за "гарячими слідами" [2].

У підрозділах поліції для забезпечення громадської безпеки, охорони правопорядку та протидії злочинності, а також для виконання інших оперативно-службових завдань використовуються такі спеціально підготовлені види службових собак: 1) розшукові – для пошуку осіб за запаховими слідами, які вчинили кримінальне правопорушення, вибірки людини або речей, пошуку речових доказів та гільз, а також для затримання осіб, що тікають з місця події; 2) патрульно-розшукові – для патрулювання, забезпечення публічної безпеки та правопорядку, пошуку правопорушників за «гарячим» слідом, затримання втікачів та припинення нападів; 3) спеціальні – для виявлення вибухових речовин, вибухових пристроїв, зброї, набоїв, наркотиків та захованих тіл; 4) конвойні – для запобігання втечам та затримання осіб, що втекли з-під варти; 5) вартові – для охорони об'єктів поліції та установ, що перебувають під поліцейською охороною [3].

На думку ряду науковців, процес виявлення вибухових матеріалів і речовин кінологом зі службовою собакою має такі особливості: 1) необхідність суворого дотримання заходів безпеки через ризик повторних вибухів, наявність легкозаймистих речовин, можливі обвали та пожежі; 2) велика площа пошуку та значна кількість слідів, включаючи фрагменти вибухових пристроїв; 3) паралельне проведення аварійно-рятувальних робіт і збереження одорологічної інформації слідів. Це створює високий ризик швидкої втрати слідів вибухових речовин і запахів, які можуть легко перетворюватися в інші сполуки, є леткими та нестабільними; 4) дотримання заходів безпеки при транспортуванні й зберіганні вилучених вибухонебезпечних речових доказів із запаховими слідами [4, с. 40-41].

Протягом останніх десятиліть активно розвиваються і вдосконалюються технології для виявлення вибухових пристроїв,

зокрема створення портативних щупів, електроіндукційних міношукачів, георадарів, нейтронних і гамма-детекторів та інших засобів пошуку мін. Однак використання цих приладів супроводжується значними ризиками для життя фахівців. Тому дедалі частіше обговорюється можливість дистанційного розмінування. Прогрес у галузях мікроелектроніки, робототехніки, матеріалознавства, енергозбереження та сенсорних технологій сприяв широкому поширенню недорогих і ефективних безпілотних літальних апаратів з високоякісними аерознімальними системами. Використання таких БПЛА стає ефективною альтернативою наземним методам для виявлення мін і розвідки замінованих територій [5].

Отже, загроза вибухових пристроїв під час воєнного стану вимагає постійної готовності та професійних дій з боку фахівців. Ефективне виявлення і знешкодження таких пристроїв залежить від рівня підготовки персоналу, використання сучасних технологій та координації між службами. Важливим аспектом є адаптація до нових тактик противника, що постійно змінюються. Також значну роль відіграє оперативність у прийнятті рішень в умовах бойових дій. З огляду на це, підвищення кваліфікації спеціалістів і модернізація технічних засобів є ключовими для зменшення ризиків та забезпечення безпеки.

Список використаних джерел:

1. Фурса В. Вибухобезпека в системі підготовки поліцейських. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. URL: <https://er.dduvs.edu.ua/bitstream/123456789/13824/1/25.pdf> (дата звернення: 16.10.2024).
2. Арешонков В.В., Кофанов А.В. Криміналістична вибухотехніка. Криміналістика: криміналістична техніка : навч. посіб.; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2023. 388 с.
3. Про затвердження Інструкції з організації діяльності кінологічних підрозділів Національної поліції України : наказ МВС від 01.11.2016 №1145. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1544-16> (дата звернення: 16.10.2024).
4. Юсупов В.В., Антощук А.О., Приходько Ю.П. Використання службових собак кінологічними підрозділами Національної поліції України для виявлення вибухових речовин в умовах воєнного стану: метод. рек. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2023. 46 с.
5. Мосов С., Нероба В. Напрями застосування безпілотної авіації для виконання завдань розмінування: світовий досвід. Збірник наукових праць національної академії Державної прикордонної служби України серія: військові та технічні науки. №1(79). 2019. С.172-185.
6. Покайчук, В. Я., Поливанюк, В. Д., Миронюк, С. А., Мислива, О. О., Никифорова, О. А., Бардін, Є. В., ... & Фурса, В. В. Довідник (словник термінів) з тактичної підготовки. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ. 2021. 100 с.; іл.

ПІСЛЯВОЄННА ВІДБУДОВА УКРАЇНИ. МОДЕЛІ ВІДНОВЛЕННЯ ПІСЛЯ РУЙНАЦІЇ: СВІТОВІ КЕЙСИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Ласка Ігор

здобувач вищої освіти

Навчально-наукового інституту права та інноваційної освіти
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Шаповалова К.Г.

доктор філософії в галузі «Право», адвокат,
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін

Навчально-наукового інституту права та інноваційної освіти
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Післявоєнна відбудова України є однією з найактуальніших тем сьогодення, оскільки країна стикається з величезними викликами, пов'язаними з наслідками війни та руйнуваннями інфраструктури, економіки та соціального життя. В умовах, коли значна частина території піддалася значним руйнаціям, важливо не лише відновити фізичні об'єкти, а й створити стійку систему, здатну підтримувати розвиток у довгостроковій перспективі. Аналізуючи світові кейси відновлення, такі як повоєнна відбудова Німеччини, Японії та більш сучасних прикладів з Сирії та Іраку, Україна може знайти ефективні моделі, які допоможуть не лише відновити зруйноване, а й створити нову, більш стійку економіку.

Як слушно зазначає Покровська Н., найсуттєвішим наслідком війни в Україні є втрати життів та гуманітарна криза, спричинені величезною кількістю постраждалих. Окрім цього, війна має численні серйозні економічні наслідки. До початку конфлікту очікувалося, що більшість ключових глобальних макроекономічних показників відновиться до нормального рівня у 2022-2023 роках після пандемії COVID-19. Проте необґрунтоване рішення Росії про вторгнення призвело до нової хвилі економічних змін. У ході бойових дій Росія використовує широкий спектр доступних конвенційних озброєнь, що викликає суттєві руйнування цивільної інфраструктури, включаючи житло, адміністративні будівлі,

медичну, транспортну, енергетичну інфраструктуру, а також державні підприємства й приватний бізнес. Завдяки ефективному опору українських військових російські війська не змогли досягти своїх стратегічних цілей і зазнали значних втрат. Наразі результати та тривалість конфлікту залишаються невизначеними, але очевидно, що Україна має реальні шанси витіснити більшість загарбників зі своєї території. Різні уряди та міжнародні організації висловили готовність підтримати Україну в післявоєнній відбудові. Сучасні успіхи українських військових дають підстави прогнозувати закінчення війни протягом року, і вже сьогодні світова економічна спільнота розпочала обговорення шляхів фінансування повоєнного відновлення України, а також моделювання методів отримання цих коштів на основі успішних прикладів з інших країн [1, с. 42].

Західна Європа після Другої світової війни та Корея після Кореїської війни пережили значні фізичні руйнування та розриви в економічних ланцюгах і промислових кластерах. Ефективність відновлення за планом Маршалла та в Кореї досі є предметом активних дискусій серед економістів. Однак сам факт такої допомоги сприяв відновленню довіри як між державами, що знову відновлюють свої відносини після війни, так і довіри до спроможності держави виконувати свої зобов'язання. Наприклад, підтримка агросектору, зокрема через закупівлю кормів, надала оптимізм фермерам при прийнятті рішень щодо відновлення поголів'я худоби, яке сильно зменшилось внаслідок війни, а також виробникам кормів, які вирощували комбікорми. Крім того, країна, що отримувала допомогу, мала більше можливостей для залучення фінансування бюджету, що, у свою чергу, сприяло довгоочікуваній макроекономічній стабілізації [2].

Так само, як сьогодні перед Україною, перед Німеччиною після завершення Другої світової війни стояло нагальне питання відновлення всіх аспектів життя суспільства, особливо в контексті подальшого соціально-економічного розвитку. Це вимагало пошуку нової теоретичної концепції для обґрунтування економічної політики, яка стала б основою відродження матеріального добробуту німецького народу. Такою концепцією став ордолібералізм, а згодом – соціально-ринкове господарство. В. Ойкен розробив концепцію економічних порядків і ринкових структур, спираючись на поведінку індивіда. Центральним елементом у поясненні індивідуальної поведінки був

«економічний план». Для кожного агента цей план можна визначити як очікуване представлення економічної дії, сформоване набором обмежень, що включають індивідуальні фактори (Datenkranz), такі як задоволення потреб, ресурси, праця, технічні знання, соціально-правова організація, а також правила (перший закон Госсена, закон спадної граничної прибутковості, довгострокові інвестиції) та ризики, які виникають внаслідок недосконалості очікувань агентів, визначених у початковому плані на майбутнє [3, с. 22].

Афганістан після війни в 2000-х роках надає приклади викликів, з якими стикаються країни, що відновлюються. Гуманітарна допомога, надана міжнародними організаціями, включала підтримку освіти та охорони здоров'я, що допомогло залучити ресурси на фінансування бюджету. Розвиток сільського господарства став важливим аспектом для забезпечення продовольчої безпеки, а реформи в інституціях були необхідні для відновлення правових та адміністративних структур [4].

Вивчаючи ці світові кейси, Україна має можливість адаптувати різноманітні моделі до своїх унікальних умов, забезпечуючи таким чином стабільний розвиток та відновлення. Ключовими аспектами успіху є залучення міжнародної допомоги, реформи для стабілізації економіки, акцент на інвестиціях у людський капітал та інфраструктуру. Це дозволить Україні не лише відновити свою економіку, але й закласти фундамент для сталого розвитку в майбутньому.

Післявоєнна відбудова України є складним і багатогранним процесом, що потребує комплексного підходу та залучення міжнародного досвіду. Вивчення світових кейсів показує, що успішне відновлення можливе лише через інтеграцію економічних, соціальних та екологічних аспектів у єдину стратегію. Україні необхідно враховувати специфіку свого контексту, адаптуючи міжнародні практики до місцевих умов. Синергія зусиль держави, суспільства та міжнародної спільноти стане запорукою ефективною та сталою відбудови, що дозволить Україні не лише відновити зруйноване, а й зробити важливий крок до нового етапу розвитку.

Список використаних джерел:

1. Покровська Н. Концептуальні засади післявоєнного відновлення України, економічні аспекти. *Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля*. 2022. № 4 (274). С. 41–47. URL : <https://ela.kpi.ua/server/api/core/bitstreams/2b6cb699-e87a-458f-ad2a-ff4fcb1c0ce3/content> (дата звернення 03.11.2024 року).

2. Шапран О. Маркетингове обґрунтування заходів щодо стабілізації економічної системи України у післявоєнний період на основі шеренгової економіки. *Вісник Національного технічного університету "Харківський політехнічний інститут" (економічні науки)*. 2022. № 1. С. 3-7. URL : <http://es.khpi.edu.ua/article/view/262236> (дата звернення 03.11.2024 року)
3. Міжнародний історичний досвід повоєнної реконструкції економіки: уроки для України : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 27 квітня 2023 р.) / ДУ «Ін-т екон. та прогноз. НАН України», Інститут вищої освіти НАПН України. К., 2023. 125 с. URL: : <http://ief.org.ua/wpcontent/uploads/2023/05/Mizhnar-istor-dosvid-povojen-rekonstrukcii-uroky-dla-Ukrainy.pdf> (дата звернення 28.10.2024).
4. Biden Blasted by Terrorism. Foreign Policy Experts Over Afghanistan Decision: «Such An Avoidable Shame». (2021). The Daily Wire. URL: <https://www.dailywire.com/news/biden-blasted-by-terrorism-foreign-policy-experts-over-afghanistan-decision-such-an-avoidable-shame> (дата звернення 28.10.2024).

ПОЄДНАННЯ В ОДНІЙ ОСОБІ БОРЖНИКА І КРЕДИТОРА

Пуховий Анатолій Олександрович

курсант 3 курсу факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування Національної поліції України
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Логінова Марина Вікторівна

капітан поліції
викладач кафедри цивільно-правових дисциплін
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Поєднання боржника і кредитора в одній особі – це юридична ситуація, коли одна й та сама фізична або юридична особа одночасно виступає як боржник, маючи борг перед іншою особою, і як кредитор, маючи право вимагати повернення боргу за тим самим зобов'язанням. В такій ситуації борг "з'їдається" самим собою, оскільки одна й та сама особа є одночасно тим, хто має платити, і тим, хто має отримати платіж. [1] Це положення закріплене в Цивільному кодексі України, який передбачає, що зобов'язання припиняється, коли в одній особі поєднується боржник і кредитор. Приклади з життя допомагають краще зрозуміти це поняття. Наприклад, у випадку спадкування боргу, коли ви успадковуєте не лише майно, але й борги родича, ви стаєте одночасно боржником перед кредитором родича і кредитором по відношенню до інших спадкоємців, якщо вони також успадкували частку боргу. Або в ситуації передачі права вимоги: якщо ви позичили гроші другу, а пізніше придбали його бізнес, ви одночасно стаєте боржником за невиплачений борг і кредитором за купівлю бізнесу. Також прикладом є реорганізація підприємства, коли при злитті або поділі може виникнути ситуація, де нова юридична особа стає боржником і кредитором по відношенню до іншої нової юридичної особи. Це юридичне поняття важливе, оскільки поєднання боржника і кредитора призводить до припинення зобов'язання, що звільняє боржника від обов'язку повернути борг, а кредитора – від права вимагати його повернення. Важливо зазначити, що таке поєднання повинно відбуватися на підставі закону, як-от спадкування чи передача права вимоги. Водночас існують винятки, коли

поєднання боржника і кредитора не веде до припинення зобов'язання, наприклад, якщо зобов'язання є нероздільним.

Інститут поєднання боржника і кредитора в одній особі має давню історію і коріння в різних правових системах світу. Його розвиток тісно пов'язаний з еволюцією цивільного права та ускладненням економічних відносин. У стародавніх цивілізаціях, таких як Римська імперія, існували поняття новації (перетворення старого боргу на новий) та компенсації (зарахування взаємних вимог), які в певних аспектах нагадували сучасний інститут поєднання боржника і кредитора. У Вавилонському праві, зокрема в Кодексі Хаммурапі, містилися норми, що регулювали боргові відносини та механізми вирішення конфліктів, пов'язаних із боргами. [2] У Середньовіччі канонічне право, яке впливало на розвиток цивільного права в Європі, регулювало питання боргів, успадкування та інші правовідносини, в яких могло виникнути поєднання боржника і кредитора. Феодальне право в той час мало власні жорсткі норми, спрямовані переважно на захист інтересів кредиторів. У Новий час, з розвитком торговельних відносин і ускладненням економічних зв'язків, інститут поєднання боржника і кредитора набув більшого значення, закріплюючись у цивільних кодексах країн континентальної Європи. В англосаксонському праві цей інститут розвивався поступово через судові прецеденти. У сучасних правових системах поєднання боржника і кредитора є загальновизнаним і закріпленим у цивільних кодексах більшості країн, хоча деталі його регулювання можуть варіюватися залежно від юрисдикції. Серед загальних тенденцій розвитку інституту можна відзначити уніфікацію норм, що регулюють поєднання боржника і кредитора в рамках міжнародних договорів і угод, а також урахування особливостей сучасних економічних відносин, зокрема у сфері банківської діяльності та цінних паперів. Крім того, сучасне законодавство приділяє все більше уваги захисту прав кредиторів, особливо в умовах економічної кризи, коли ризики неплатоспроможності боржників зростають.

Юридичні наслідки поєднання боржника і кредитора в одній особі передбачають припинення зобов'язання. Основний наслідок цієї ситуації полягає в тому, що, якщо одна й та сама особа є одночасно боржником і кредитором за одним зобов'язанням, потреба у виконанні цього зобов'язання відпадає. Логіка процесу зрозуміла: немає сенсу, щоб одна й та сама особа повертала собі ж гроші або інше майно. Згідно з законом, така ситуація є абсурдною, адже немає юридичного сенсу, якщо особа, яка має борг, одночасно має право на його повернення. Правова система

прагне до ефективності, тому зобов'язання припиняється автоматично, що спрощує процес і економить час та ресурси. Однак, існують винятки з цього правила. Якщо зобов'язання є нероздільним, наприклад, при спільному виконанні кількох боржниками, то поєднання боржника і кредитора в одній особі щодо одного з боржників не припиняє зобов'язання щодо інших. Також у випадку умовного зобов'язання, коли виконання залежить від певної умови, яка ще не настала, поєднання боржника і кредитора не припиняє зобов'язання. Законодавство може встановлювати додаткові обмеження або умови щодо припинення зобов'язання внаслідок поєднання боржника і кредитора. Важливо враховувати, що кредитор може добровільно відмовитися від свого права на вимогу, навіть якщо зобов'язання припинилося. Також існують інші підстави для припинення зобов'язання, передбачені законом, такі як виконання зобов'язання чи відступлення права вимоги.

Правові підстави для поєднання боржника і кредитора в одній особі регулюються законодавчими нормами, зокрема статтею 606 Цивільного кодексу України, яка чітко визначає, що зобов'язання припиняється, коли в одній особі поєднується боржник і кредитор. Ця стаття надає основу для врегулювання подібних ситуацій в українському цивільному праві. Найбільш поширеними підставами для поєднання боржника і кредитора в одній особі є спадкування, передача права вимоги (цесія), а також злиття або поділ юридичних осіб. Наприклад, при спадкуванні особа може отримати як майно, так і борги спадкодавця, стаючи боржником щодо кредиторів спадкодавця і водночас кредитором щодо інших спадкоємців, якщо вони також успадкували частку боргу. Інший приклад – це передача права вимоги, коли кредитор передає своє право іншій особі, яка вже є боржником за іншим зобов'язанням, що створює ситуацію поєднання боржника і кредитора. Також подібна ситуація може виникнути під час реорганізації юридичних осіб, коли одна нова юридична особа стає і боржником, і кредитором відносно іншої. Важливо, щоб таке поєднання відбувалося на підставі закону або договору, що гарантує законність процесу. Однак слід враховувати, що існують винятки, коли поєднання боржника і кредитора не веде до припинення зобов'язання, наприклад, якщо зобов'язання є нероздільним або закон встановлює особливі правила для конкретних ситуацій. [3]

У висновку, поєднання боржника і кредитора в одній особі є важливим юридичним інститутом, який має як теоретичне, так і практичне значення. Це явище, коли одна й та сама особа одночасно

виступає і боржником, і кредитором за одним і тим самим зобов'язанням, призводить до припинення цього зобов'язання. Ключовими аспектами, які варто підкреслити, є юридична природа, адже поєднання боржника і кредитора є наслідком збігу в одній особі прав і обов'язків, що виникають із цивільно-правових відносин, і це явище має чітку законодавчу регламентацію, зокрема в Цивільному кодексі України. У практичному значенні цей інститут має значний вплив на розвиток цивільних правовідносин, оскільки спрощує процедури вирішення спорів, зменшує бюрократичні бар'єри та сприяє стабільності правового режиму. Історичний розвиток інституту поєднання боржника і кредитора має давнє коріння в різних правових системах і тісно пов'язаний з еволюцією цивільного права та змінами в економічних відносинах. У сучасних умовах законодавство приділяє дедалі більше уваги захисту прав кредиторів та уніфікації норм, що регулюють поєднання боржника і кредитора. Загалом, поєднання боржника і кредитора в одній особі є важливим інструментом для вирішення юридичних проблем, пов'язаних з борговими відносинами, і розуміння цього інституту допомагає юристам, суддям та іншим учасникам правовідносин ефективно застосовувати норми цивільного права та захищати свої права. Проте варто пам'ятати, що кожен випадок поєднання боржника і кредитора є унікальним і потребує індивідуального аналізу, а складність правозастосування вимагає детального аналізу законодавства та судової практики. Для вирішення конкретних юридичних питань, пов'язаних з поєднанням боржника і кредитора, рекомендується звертатися за консультацією до кваліфікованого юриста. Таким чином, інститут поєднання боржника і кредитора в одній особі є важливим елементом сучасної правової системи і відіграє значну роль у забезпеченні справедливості та ефективності цивільних правовідносин.

Список використаних джерел:

1. Припинення зобов'язання поєднанням боржника і кредитора в одній особі. Юридичне бюро Писаренка. 29 листопада 2023. URL - <https://fides.com.ua/our-publications/prypynennya-zobovuyazannya-poyednannya-borzhnyka-i-kredytora-v-odniy-osobi>
2. Закони Хаммурапі. Матеріал з Вікіпедії — вільної енциклопедії. URL - https://uk.wikipedia.org/wiki/Закони_Хаммурапі#:~:text=Зведення%20законів%20Хаммурапі%20або%20Кодекс,за%20наказом%20вавилонського%20царя%20Хаммурапі.
3. Anatoliy Kostuba. ПОЄДНАННЯ БОРЖНИКА І КРЕДИТОРА В ОДНІЙ ОСОБІ ЯК ПРАВОПРИПІНЯЮЧИЙ ЮРИДИЧНИЙ ФАКТ У ЗОБОВ'ЯЗАЛЬНІЙ СФЕРІ. Актуальні проблеми цивільного сімейного та міжнародного приватного права (Матвеевські цивілістичні читання): Міжнародна науково-правова конференція, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Nov 2011, Kyiv, Ukraine. URL - <https://hal.science/hal-0256846>

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПРИВАТИЗАЦІЇ ЗЕМЕЛЬ ДЕРЖАВНИХ І КОМУНАЛЬНИХ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Івахова Олександра Михайлівна

здобувачка вищої освіти юридичного факультету

Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, Україна

Науковий керівник: Костяшкін Іван Олександрович

доктор юридичних наук, професор,

завідувач кафедри трудового, земельного та господарського права

Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, Україна

Приватизація земель державних і комунальних сільськогосподарських підприємств в Україні передбачає передачу цих земель громадянам безоплатно у приватну власність [1]. Така передача здійснюється на основі спеціального порядку, що встановлений законодавством. Воно визначає, які землі підлягають приватизації, хто може взяти участь у приватизації та на яких умовах.

Правовий субінститут приватизації земельної ділянки охоплює правові норми, що регулюють ці процеси. Основною особливістю субінституту є комплексність, яка проявляється у поєднанні норм адміністративного, цивільного, земельного права. Відносини, які виникають при безоплатній передачі землі з державної або комунальної власності у приватну, формують правову основу цього процесу.

Процедура приватизації земель працівниками та пенсіонерами сільськогосподарських підприємств включає кілька етапів. Спочатку підприємство вноситься до програми приватизації, потім громадяни звертаються до місцевих органів із клопотанням про передачу їм земельних ділянок. Після цього орган влади розглядає запит та надає дозвіл на розробку проекту землеустрою, який затверджується відповідними органами. Завершується процедура реєстрацією права власності на землю [2, с.325].

Особливості приватизації державних та комунальних земель полягають у тому, що цей процес вимагає участі уповноважених органів, які здійснюють державну політику у сфері земельного права. Передача земель у приватну власність зумовлює припинення права державної

власності, а особа, що бажає отримати земельну ділянку, виступає домінуючою стороною у процесі приватизації. Право на безоплатну приватизацію мають працівники та пенсіонери державних та комунальних підприємств, а також освітніх, культурних, медичних установ, якщо вони мають трудові відносини з цими підприємствами. Процедура включає адміністративно-правові аспекти, а сам процес приватизації є безоплатним та безконкурентним.

Безоплатна приватизація земель є частиною земельних майнових відносин, що стосуються обігу земельних ділянок як нерухомого майна. Гарантія безоплатної приватизації, яку мають працівники сільськогосподарських підприємств, здійснюється на основі спеціального рішення уповноваженого органу. Законодавство забороняє відмову громадянам у цьому праві.

Громадяни, які беруть участь у приватизації, мають право звертатися до відповідних органів із заявами, отримувати інформацію про стан розгляду справи, бути присутніми на засіданнях органів влади, отримувати відомості про склад і площу земель, які підлягають приватизації, а також звертатися до суду у разі порушення їхніх прав. Окрім того, вони мають можливість укладати договір з землеустрою на розробку проекту та вибирати організацію для цих робіт [3, с.50].

Визначення кола осіб, які мають право на приватизацію згідно з нормами Земельного кодексу України, залишається актуальним питанням. До таких осіб належать працівники підприємств та закладів, які працюють на основі трудових договорів, незалежно від строку роботи. Проте особи, які працюють за договорами підряду, не мають права на приватизацію земель. Водночас до працівників закладів освіти, культури та охорони здоров'я закон висуває додаткову вимогу щодо проживання у сільській місцевості або селищах міського типу.

Об'єктами приватизації є землі (сільськогосподарські угіддя), які використовуються підприємствами на постійній основі і належать до державної чи комунальної власності. Водночас земельна частка (пай), яка надається громадянам на державних та комунальних підприємствах, має специфічний правовий режим, який не передбачає можливості її відчуження або успадкування.

Безоплатна приватизація земельної ділянки породжує права громадян на користування, управління та розпорядження землею. Вони є похідними від права на приватизацію і гарантуються особам, які

відповідають законодавчим вимогам. Реалізація права на приватизацію вимагає дій з боку уповноважених осіб та приводить до отримання юридичного результату.

Законодавство підтримує принцип "земля для тих, хто її обробляє", тож механізм приватизації повинен зберігати соціальну функцію. Це гарантує право на доступ до власності на землю громадянам, які безпосередньо працюють на сільськогосподарських землях.

Завершальним етапом є державна реєстрація права на приватизовану земельну ділянку, що має лише підтверджувальний характер і не є підставою для виникнення права. Це право виникає на основі інших юридичних фактів, що підлягають державній реєстрації [4, с.170].

Удосконалення правового регулювання приватизаційних та реєстраційних відносин вимагає функціонального об'єднання інформаційних баз Державного земельного кадастру та Державного реєстру речових прав на нерухоме майно під управлінням Держгеокадастру або Міністерства юстиції України. Це сприятиме прозорості та доступності інформації для громадян і спрощенню процедури реєстрації права власності.

Список використаних джерел:

1. Земельний кодекс України від 25.10.2001 № 2768-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>
2. Bondar O. Protecting the rights of foreigners to investment-attractive land plots in Ukraine Ignatenko I., Fedchyshyn D. Juridical Tribune. 2019. Vol. 9. № 2. P. 317–329.
3. Fedchyshyn D., Ignatenko I., Shulga M., Danilik D. Legal problems of rational use and protection of agricultural land in Ukraine. Justicia. 2022. Vol. 27. № 41. P. 43–52.
4. Leiba L. Land-use rights for agricultural land in Ukraine / Fedchyshyn D. Ignatenko I. Ius Humani. Law Journal. 2020. Vol. 9. № 1. P. 159–178.

ПРАВОВІ НАСЛІДКИ ВИЗНАННЯ ОСОБИ БЕЗВІСНО ВІДСУТНЬОЮ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Жолоб Максим Володимирович

курсант 3 курсу факультету підготовки фахівців для органів досудового
розслідування Національної поліції України
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Логінова Марина Вікторівна

викладач кафедри цивільного права та процесу
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Питання визнання людини безвісно відсутньою або оголошення її померлою набуває все більшої гостроти в сучасному світі, особливо, в Україні під час дії воєнного стану. Загострення криміногенної обстановки та збільшення кількості стихійних лих призводять до того, що проблема зникнення людей набуває масштабного характеру. Питання зниклих безвісти людей постало ще на початку АТО в 2014 році, проте з повномасштабного вторгнення Росії в 2022 році воно набуло критичної гостроти через значне збільшення кількості зниклих як серед цивільного населення, так і серед військових.

Відповідно до статті 43 Цивільного кодексу України, для визнання фізичної особи безвісно відсутньою застосовується презумпція її життєдіяльності. Однак, якщо встановити місце перебування такої особи неможливо, суд може прийняти рішення про визнання її безвісно відсутньою [1, с. 1817]. Важливо зазначити, що ця презумпція є спростовною, тобто її можна оскаржити та спростувати у судовому порядку. Визнання особи безвісно відсутньою не є тотожним визнанню її смерті, а лише констатує факт неможливості встановити її місцезнаходження. Таким чином, щодо такої особи одночасно існують два протилежних припущення: про збереження життя та про настання смерті.

Необхідно чітко розмежовувати поняття "особа, яка зникла безвісти" та "безвісно відсутня особа". Відповідно до Закону України "Про правовий статус осіб, зниклих безвісти", особа вважається зниклою безвісти з моменту подання заяви про її розшук, якщо відсутні будь-які відомості про її місцезнаходження. Це початковий статус, який фіксує факт

зникнення. З іншого боку, визнання особи безвісно відсутньою є результатом судового процесу і встановлює факт тривалої відсутності особи та відсутності будь-яких відомостей про неї [2]. Тобто, це кінцевий результат тривалого розшуку, який має певні юридичні наслідки.

Цивільно-процесуальний кодекс України не містить вичерпного переліку осіб, які мають право звернутися до суду із заявою про визнання фізичної особи безвісно відсутньою або оголошення її померлою. Однак, загальновизнаним критерієм допуску особи до участі у справі є наявність у неї юридичного інтересу. Тобто, особа може ініціювати таку справу лише у випадку, якщо рішення суду безпосередньо вплине на її права та обов'язки або на її майнові інтереси.

Визнання фізичної особи безвісно відсутньою тягне за собою низку важливих правових наслідків, пов'язаних з управлінням її майном та задоволенням вимог кредиторів [3, с. 175]. Зокрема, суд встановлює опіку над майном такої особи, призначаючи опікуна, який зобов'язаний видавати аліменти особам, яких безвісно відсутня особа зобов'язана утримувати за законом (наприклад, неповнолітнім дітям, непрацездатним батькам), погашати борги безвісно відсутньої особи за рахунок її майна та забезпечувати збереження та управління майном в інтересах безвісно відсутньої особи. Крім того, кредитори безвісно відсутньої особи набувають права звернутися до суду з вимогою про задоволення своїх вимог за рахунок її майна.

У постанові Верховного Суду від 22 листопада 2018 року по справі № 225/882/17 було встановлено, що за наявності відповідних правових підстав суд може прийняти рішення про визнання фізичної особи безвісно відсутньою. Це рішення було ухвалено Другою судовою палатою Касаційного цивільного суду та має прецедентне значення для подальшої судової практики у справах такого роду. Постановою Верховного Суду від 07.05.2018 у межах справи № 225/1297/17 визначено, що безвісною відсутністю є посвідчення в суді тривалої відсутності фізичної особи в місці її постійного проживання за умов, що не вдалося встановити місця її знаходження (перебування).

Також, особливістю визнання безвісно відсутнім військовослужбовця є те, що існує чітко визначений порядок дій у таких випадках. Згідно з Інструкцією з організації обліку особового складу Збройних Сил України, у разі зникнення військовослужбовця безвісти, його родичі або інші заінтересовані особи повинні звернутися до

військової частини, де він служив. Ця військова частина зобов'язана видати відповідний документ, який підтверджує факт зникнення військовослужбовця. Цей документ є підставою для звернення до відповідних органів для отримання пенсії або інших соціальних виплат [4, с. 90].

З огляду на викладене, визнання особи безвісно відсутньою – це складний і багатогранний юридичний процес, який має значні наслідки для всіх заінтересованих осіб. Особливо актуальним це питання є під час воєнного стану, коли кількість зниклих безвісти осіб значно зростає. Тому важливо звертатися за юридичною консультацією для отримання кваліфікованої допомоги у вирішенні таких питань.

Список використаних джерел:

1. Шинкаренко Д. О., Логінова М. В. ЯК ВПЛИВАЄ ВОЄННИЙ СТАН НА ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО? //The 8 th International scientific and practical conference “Modern research in world science”(October 29-31, 2022) SPC “Sci-conf. com. ua”, Lviv, Ukraine. 2022. 1828 p. – 2022. – С. 1817.
2. Труфанова Ю., Мануляк Н. Визнання особи безвісно відсутньою в контексті подій 2014 року в Україні. Актуальні проблеми правознавства. 2021. No 3(27). DOI: 10.35774/app2021.03.128.
3. Корчак Т.В. Цивільно-правові наслідки оголошення фізичної особи померлою у сфері спадкових відносин. Науко-вий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». 2015. Вип. 35. С. 174–177.
4. Цивільний процес : навч. посіб. / кол. авт. : К. Р. Резворович, О. С. Юнін, М. П. Юніна та ін. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2023. 224 с.

СПАДКОВЕ ПРАВО

Кірнос Дмитро

Курсант н. г. СР-231

3-го курсу ФПФОДР НПУ

Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Логінова Марина Вікторівна

Викладач кафедри Цивільно-правових дисциплін

ФПФПКП НПУ

Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Спадкування – це правовий процес, який відбувається після смерті фізичної особи (спадкодавця) і стосується переходу її прав і обов'язків (спадщини) до інших осіб (спадкоємців). Спадкування є важливим інститутом цивільного права, який виконує важливу функцію забезпечення передачі майна і зобов'язань від одного покоління до іншого, зберігаючи стабільність цивільних відносин у суспільстві. Завдяки цьому механізму майнові і немайнові права особи, які вона мала за життя, можуть продовжувати існувати й після її смерті, переходячи до нащадків або інших осіб, визначених законом або заповітом. Спадкове законодавство є комплексом правових норм, які регулюють відносини, що виникають внаслідок відкриття спадщини. Воно визначає порядок переходу прав і обов'язків від спадкодавця до спадкоємців, правила щодо складання та посвідчення заповітів, черговість спадкоємців за законом, а також інші важливі аспекти спадкового процесу. Законодавство передбачає низку умов та процедур, які повинні дотримуватись як спадкоємці, так і інші учасники цього процесу.

Спадкодавець – це фізична особа, яка померла і після якої залишилася спадщина, що підлягає розподілу. Після її смерті виникає питання про те, хто саме стане спадкоємцем її прав та обов'язків. Спадкоємці – це ті особи, які мають право на отримання спадщини після смерті спадкодавця. Спадкоємці можуть бути як зазначеними в заповіті (заповітні спадкоємці), так і визначеними законодавством (законні спадкоємці). Заповіт дає спадкодавцеві можливість розпорядитися своїм майном за життя та визначити, кому і в якому обсязі воно перейде після його смерті. Об'єктом спадкового правонаступництва є всі права і обов'язки спадкодавця, які існували на момент його смерті і не

припинилися разом з його смертю. Наприклад, спадкоємці можуть отримати майнові права на нерухоме або рухоме майно, банківські рахунки, акції тощо. Водночас до складу спадщини можуть входити й немайнові права, такі як авторські права, права на винаходи або інші об'єкти інтелектуальної власності. Важливо зазначити, що деякі права, такі як особисті немайнові права, припиняються разом зі смертю спадкодавця і не можуть бути передані спадкоємцям. Це включає такі права, як право на життя, честь, гідність та інші права, нерозривно пов'язані з особою спадкодавця. Час відкриття спадщини має вирішальне значення для початку спадкового процесу. Моментом відкриття спадщини вважається момент смерті спадкодавця. Саме з цього моменту починається відлік строку для прийняття спадщини спадкоємцями. Строк для прийняття спадщини становить шість місяців з дня смерті спадкодавця. Якщо спадкоємці пропустять цей строк, вони можуть втратити право на спадщину, за винятком випадків, коли суд визнає причини пропуску строку поважними.

Існує два основні види спадкування: за законом та за заповітом. Спадкування за законом має місце у випадках, коли спадкодавець не залишив заповіту або коли заповіт було визнано недійсним. У такому разі майно розподіляється між спадкоємцями за встановленою законом черговістю. Спадкоємці поділяються на черги, і кожна черга спадкоємців має право на спадщину лише у випадку відсутності спадкоємців попередньої черги. Перша черга спадкоємців включає дітей спадкодавця, його батьків і подружжя. Друга черга – це рідні брати та сестри, бабусі й дідусі з обох боків. Черговість визначає порядок, за яким спадкоємці можуть претендувати на спадщину, і кожна черга має свої права та обов'язки. Відсутність спадкоємців у попередній черзі дає право на спадщину наступній черзі. Спадкування за заповітом дає спадкодавцеві більше свободи у виборі спадкоємців. Спадкоємцями за заповітом можуть бути не тільки родичі, але й будь-які інші особи, яких спадкодавець вважатиме за потрібне включити до заповіту. Заповіт – це одностороння угода, яка містить останню волю спадкодавця щодо розподілу його майна після смерті. Спадкодавець може вказати конкретних осіб, які отримають спадщину, визначити порядок її розподілу, покласти на спадкоємців певні обов'язки, або навіть позбавити когось права на спадщину. Заповіт повинен бути складений у письмовій формі та посвідчений нотаріусом. В деяких випадках закон передбачає можливість складання заповіту без

нотаріального посвідчення, наприклад, коли спадкодавець перебуває у безпосередній небезпеці для життя. Спадкоємці можуть прийняти спадщину шляхом подання заяви про її прийняття до нотаріуса. Водночас вони можуть відмовитися від спадщини як на користь іншого спадкоємця, так і без вказання конкретної особи, що призведе до перерозподілу спадщини між іншими спадкоємцями. Якщо спадкоємець помирає до моменту прийняття спадщини, його право на спадщину переходить до його власних спадкоємців у порядку спадкової трансмісії. Важливим елементом спадкування є право на обов'язкову частку, яке мають неповнолітні або недієздатні діти спадкодавця, утриманці або один з подружжя. Ці особи мають право на частину спадщини незалежно від волі спадкодавця, навіть якщо вони не зазначені в заповіті. Іншим аспектом спадкового процесу є охорона спадкового майна. Це система заходів, спрямованих на збереження спадщини від пошкоджень, втрат або знищення до моменту її поділу між спадкоємцями. Охороною спадщини може займатися нотаріус, спадкоємці або особа, призначена судом. Управління спадщиною передбачає здійснення певних дій щодо збереження, використання або розпорядження спадковим майном до його поділу між спадкоємцями.

Висновок щодо спадкування як важливого правового інституту полягає в тому, що воно забезпечує безперервність майнових прав і обов'язків, що виникають після смерті особи. Спадкове законодавство відіграє ключову роль у регулюванні цього процесу, надаючи спадкодавцю можливість заздалегідь визначити порядок передачі свого майна через заповіт або, у разі його відсутності, керуючись встановленими законом принципами. Правила спадкування, зокрема черговість спадкоємців за законом, порядок прийняття або відмови від спадщини, а також захист обов'язкових прав окремих категорій осіб, забезпечують справедливий та прозорий розподіл майна, враховуючи як волю спадкодавця, так і інтереси його близьких. Спадкові відносини є складними, адже вони стосуються не лише майнових, але й немайнових прав, таких як авторські або інтелектуальні. Важливість дотримання встановлених строків і процедур, визначених законом, є критичною для забезпечення прав спадкоємців і уникнення спорів. Окреме місце займає питання охорони та управління спадковим майном, що гарантує його збереження до моменту остаточного поділу між спадкоємцями. У результаті, спадкове право виконує важливу соціальну функцію,

забезпечуючи стабільність та захист прав як спадкодавця, так і його нащадків. Це вимагає від учасників спадкових відносин не лише знання норм права, а й ретельного виконання своїх обов'язків, що дозволяє уникнути можливих конфліктів та забезпечити плавний перехід прав і обов'язків у суспільстві.

Список використаних джерел:

1. Спадкування. Матеріал з Вікіпедії — вільної енциклопедії. URL - <https://uk.wikipedia.org/wiki/Спадкування>
2. Спадкування за законом. Веб-портал WikiLegalAid URL - https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php/Спадкування_за_законом
3. Спадкування за заповітом. Веб-портал WikiLegalAid URL - https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php/Спадкування_за_заповітом
4. Вжиття заходів щодо охорони спадкового майна. Олексій Володимирович Кравченко приватний нотаріус. URL - <https://kravchenko-notary.com.ua/notarial-acts/37/vzhittja-zahodiv-cshodo-ohoroni-spadkovogo-majna-343/>

СТАДІЇ ВЧИНЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ: СУЧАСНИЙ АНАЛІЗ

Марков Максим Анатолійович

курсант

Дніпровський Державний Університет Внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Савенко Вікторія Петрівна

Старший викладач кафедри кримінального права та кримінології

Дніпровський Державний Університет Внутрішніх справ, Україна

Кримінальне правопорушення є складним суспільно небезпечним явищем, яке зазвичай проходить кілька стадій, починаючи від задуму і закінчуючи повним завершенням злочинного акту. Стадії вчинення злочину визначаються кримінальним правом для встановлення міри вини та визначення кримінальної відповідальності. Згідно з теоретичними положеннями кримінального права, процес вчинення злочину можна розбити на три основні стадії: готування, замах і завершення злочину.

Першою стадією є готування до злочину, що полягає в підготовчих діях, спрямованих на забезпечення можливості здійснення кримінального правопорушення. Згідно з положеннями ст. 14 Кримінального кодексу України, готування до злочину полягає у створенні умов для його скоєння, таких як придбання засобів чи знарядь для злочину або встановлення зв'язків між співучасниками [1, с. 52]. Ця стадія не вимагає безпосереднього початку злочинної діяльності, проте вважається початковим етапом злочинної поведінки, який може мати небезпечні наслідки.

Друга стадія, замах на злочин, передбачає вчинення дій, спрямованих безпосередньо на досягнення злочинного результату, але з певних причин злочин не був завершений. Замах на злочин є одним із найбільш складних елементів для правової кваліфікації, оскільки він передбачає наявність злочинного умислу, але результат залишається не досягнутим. Стаття 15 Кримінального кодексу України визначає, що замах має бути караним у випадку, якщо суб'єкт свідомо прагнув досягти злочинного результату, але за об'єктивних обставин це не відбулося [2, с. 104]. Саме на цій стадії правоохоронні органи можуть ефективно втручатися з метою попередження скоєння повного злочину.

Останньою стадією є завершення злочину, коли злочинний намір був повністю реалізований, і суспільно небезпечні наслідки настали. Згідно зі ст. 16 Кримінального кодексу України, злочин вважається завершеним, коли всі його об'єктивні та суб'єктивні ознаки втілені в діях особи, що скоїла кримінальне правопорушення [3, с. 88]. Ця стадія є найтяжчою з точки зору юридичної відповідальності, оскільки на цьому етапі суспільно небезпечний акт вже приніс шкоду об'єкту кримінально-правової охорони.

У практиці застосування норм кримінального права особливу увагу приділяють розмежуванню між стадіями готування та замаху, оскільки їх кваліфікація безпосередньо впливає на вирішення питання про міру відповідальності та покарання. Окремі дослідники звертають увагу на те, що кримінальна відповідальність за готування до злочину має бути обмеженою тільки до тих випадків, коли підготовчі дії вже несуть реальну загрозу суспільству [4, с. 75]. Це обмеження зумовлене тим, що на стадії готування злочинна діяльність ще не досягла рівня, що безпосередньо загрожує охоронюваним законом інтересам.

Ще одним важливим питанням є кримінальна відповідальність за незакінчені злочини, коли злочинний намір не був повністю реалізований через відмову особи від подальших дій або внаслідок інших обставин. Незакінчені злочини залишаються в центрі уваги сучасних досліджень, оскільки вони торкаються правових проблем визначення міри покарання за дії, які не призвели до реальних негативних наслідків, але були спрямовані на їх досягнення [5, с. 102].

Підсумовуючи, варто зазначити, що стадії вчинення кримінального правопорушення є основним інструментом у встановленні кримінальної відповідальності. Чітке визначення кожної з цих стадій допомагає ефективно протидіяти злочинній діяльності, попереджувати її та забезпечувати справедливий розгляд справ, пов'язаних з кримінальними правопорушеннями. Удосконалення кримінального законодавства щодо стадій злочинної діяльності та підвищення правової обізнаності серед населення сприятимуть більш ефективному здійсненню правосуддя у цій сфері.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України, від 5 квітня 2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 23 жовтня 2024).

2. Бажанов М. І. Кримінальне право України: Загальна частина. Навчальний посібник. Харків: Право, 2023. 254 с.
3. Гаврилюк П. О. Стадії злочину: теоретичний аналіз та сучасні виклики. Науковий вісник ДДУВС. 2022. С. 85-92. URL: <https://dduvs.edu.ua/articles> (дата звернення: 23 жовтня 2024).
4. Суслов В. Кримінально-правова характеристика готування до злочину: сучасні підходи. Юридичний вісник України. 2023. С. 70-77. URL: <https://law-journal.ua> (дата звернення: 23 жовтня 2024).
5. Костенко А. В. Правове регулювання відповідальності за незакінчені злочини в Україні. Вісник КНУ. 2024. С. 98-104. URL: <https://journal-knu.ua> (дата звернення: 23 жовтня 2024).

СУЧАСНІ ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Ярошенко Олександр

Курсант 3 курсу, н.г СР-232

Факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування

Національної поліції України

Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Варава Володимир Вікторович

Кандидат юридичних наук

Доцент кафедри Оперативно-розшукової діяльності

Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Психологічне забезпечення оперативно-розшукової діяльності (ОРД) у сучасному світі виявляється особливо важливим та актуальним аспектом в контексті забезпечення правопорядку та боротьби зі злочинністю. Зростання складності та масштабів злочинності, швидка еволюція технологій та зміни соціокультурного середовища створюють нові виклики для правоохоронних органів, які вимагають відповідної адаптації психологічних підходів та методів. Одним із найважливіших аспектів є розвиток психологічних стратегій та технологій, спрямованих на підвищення ефективності розкриття злочинів, а також на забезпечення психологічної безпеки оперативних працівників у процесі їхньої діяльності. Враховуючи необхідність ефективного взаємодії зі свідками, підозрюваними та іншими учасниками правопорушень, розуміння психологічних механізмів комунікації та впливу набуває критичного значення для успішної реалізації ОРД.

Професійно-психологічний відбір кадрів. Цей напрямок спрямований на підбір та оцінку психологічних характеристик кандидатів на посади оперативного працівника. Включає надання допомоги громадянам у виборі професії оперативного працівника, визначення ступеня відповідності психологічних даних кандидата на службу вимогам спеціальності та інші аспекти професійного підбору [1, с. 79].

Психологічний супровід проходження служби. Цей напрямок передбачає надання психологічної підтримки працівникам у процесі

адаптації до службових умов, зведення до мінімуму негативного впливу на них небезпечних психологічних факторів та психологічну реабілітацію після екстремальних ситуацій [3].

Професійно-психологічна підготовка оперативних працівників. Цей напрямок включає методичне забезпечення, формування готовності до діяльності в екстремальних умовах, розвиток соціально-психологічної культури, оволодіння знаннями професійної етики та інші аспекти підготовки оперативного персоналу.

Психологічний супровід оперативно-розшукової діяльності. Цей напрямок включає в себе комплекс заходів, спрямованих на психологічний супровід різних аспектів ОРД, таких як комплектування спеціальних груп, аналіз психологічних особливостей правопорушників, надання психологічної підтримки особам, які постраждали внаслідок злочину та інші [2, с. 6].

Надання допомоги при виконанні специфічних завдань. Цей напрямок передбачає психологічну підтримку оперативних працівників під час виконання спеціальних завдань, таких як допит, обшук, впізнання тощо. Загальний успіх системи психологічного забезпечення в ОРД залежить від комплексного підходу до реалізації цих завдань та взаємодії між різними суб'єктами цієї системи, що дозволяє забезпечити високий рівень ефективності та безпеки правоохоронної діяльності [3, с. 13].

Перед відбором кандидатів для виконання оперативно-службових завдань у надзвичайних умовах, проводиться психодіагностичне обстеження. Основна увага зосереджується на виявленні рис характеру, які можуть негативно вплинути на діяльність у стресових ситуаціях, таких як імпульсивність, агресивність, неврівноваженість [4, с. 15]. Не рекомендується залучати до виконання оперативно-службових завдань у надзвичайних умовах працівників, які пережили психічні травми або мають близьких родичів із важкими психічними захворюваннями. Також, важливо уникати залучення працівників із складною сімейною ситуацією чи нездоров'ям близьких. Підготовка оперативного працівника до діяльності в надзвичайних умовах має бути комплексною. Це включає в себе інформаційну, професійну, бойову, фізичну і психологічну підготовку. Оперативний працівник повинен ознайомитися з нормативно-правовими актами, що регулюють його діяльність у надзвичайних умовах. Також важливо зрозуміти причини виникнення надзвичайних ситуацій та їх наслідки.

Професійна підготовка передбачає засвоєння не лише технічних аспектів роботи, але й вміння вирішувати завдання в стресових умовах, володіння спеціальними методами та прийомами. Оперативний працівник повинен бути готовий до застосування фізичної сили, володіти зброєю та спеціальними технічними засобами. Важливо, щоб оперативний працівник був готовий не лише фізично, а й психологічно до виконання завдань в надзвичайних умовах. Це включає в себе вміння контролювати власні емоції, долати психологічні труднощі та вірити у власні можливості [2, с. 31].

Психологічне забезпечення оперативно-розшукової діяльності в особливих умовах є важливим аспектом підготовки оперативних працівників. Врахування психологічних особливостей кандидатів та їх комплексна підготовка дозволяють досягти більш ефективних результатів у виконанні завдань у надзвичайних ситуаціях. Узагальнюючи, можна стверджувати, що належна увага до психологічного забезпечення оперативно-розшукової діяльності у надзвичайних умовах дозволяє не лише забезпечити безпеку та ефективність діяльності правоохоронних органів, але й запобігти можливим негативним наслідкам для самого працівника та оточуючих.

Список використаних джерел:

1. Албул С.В. Оперативно-розшукова тактика: поняття та структура. 2022. С. 90
2. Дейнека Л.П. Основи оперативно-розшукової діяльності. 2023. С. 90
3. Телійчук В.Г. Використання спеціальних психологічних знань у процесі виявлення і перевірки осіб, які можуть вчиняти корупційні діяння. Актуальні питання протидії корупції: стан, проблеми та перспективи на майбутнє : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Дніпропетровськ, 17 жовтня 2014 року). Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2014. С. 65–69.
4. Телійчук В.Г. Щодо напрямів застосування профайлінгу в оперативно-розшуковій діяльності. The 7th International scientific and practical conference “Perspectives of world science and education” (March 25-27, 2020). CPN Publishing Group, Osaka, Japan. 2020. С. 646–655.

ФУНКЦІЇ ЦЕНТРАЛЬНИХ ОРГАНІВ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ У СФЕРІ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА НА ЖИТЛО В УКРАЇНІ

Федорчук Іван Ігорович

ORCID ID: 0000-0002-8595-3067

аспірант

Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, Україна

Конституційне право на житло (далі – КПЖ) є одним із базових прав людини та громадянина. Одним із факторів реалізації КПЖ громадянами України є належне виконання центральними органами виконавчої влади своїх функцій у даній сфері.

Кабінет Міністрів України (КМ України) при взаємодії з іншими органами влади впливає, серед іншого, й на сферу забезпечення КПЖ. Серед основних завдань КМ України увагу привертають ті, що спрямовані на вжиття заходів щодо забезпечення прав і свобод людини та громадянина, забезпечення здійснення політики у сфері соціального захисту, а також ті, що стосуються розроблення і виконання програмних цільових документів [1]. На практиці реалізація зазначених завдань відбувається шляхом напрацювання релевантної нормативно-правової бази щодо засад та механізмів державної житлової політики, вдосконалення механізмів кредитно-фінансової допомоги на будівництво (придбання) житла, створення дієвого ринку орендного житла, розроблення механізмів правових гарантій та захисту прав з управління житлом, розроблення практичного механізму здійснення комплексної реконструкції застарілого житлового фонду, захист інвесторів будівництва від недобросовісних забудовників та запобігання появі нових проблемних об'єктів будівництва, удосконалення програм державної підтримки щодо забезпечення громадян житлом, у тому числі шляхом іпотечного кредитування [2, с. 45-46].

Крім того, КМ України виконує ряд функцій, реалізація котрих безпосередньо або опосередковано спрямована на забезпечення КПЖ.

Доволі вагомий функціонал у досліджуваній сфері покладається на Міністерство розвитку громад та територій України (далі – Мінрегіон). Саме Мінрегіон є головним органом у системі центральних органів

виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну житлову політику, а також державну політику у сфері будівництва й містобудування [3]. Дане завдання реалізується за допомогою безпосереднього (організаційне забезпечення державної підтримки будівництва (придбання) доступного житла; формування житлового фонду соціального призначення; розгортання молодіжного житлового будівництва тощо) та опосередкованого (наприклад, затвердження порядків, стандартів, норм і правил у сфері житлово-комунального господарства та житлової політики) функціоналу [3].

Міністерство економічного розвитку і торгівлі України (далі – Мінекономіки) здійснює організаційно-методичне керівництво і координує роботу центральних та місцевих органів виконавчої влади щодо розроблення, виконання, ведення обліку державних цільових програм, у тому числі – програм забезпечення житлом громадян України. Крім того, готує висновки щодо доцільності затвердження та дострокового припинення виконання цих програм, проводить моніторинг їх виконання, а також щодо здійснення повноважень суб'єкта нормування в будівництві [4]. Вказані функції Мінекономіки мають очевидно опосередкований характер.

Так само, як і Мінекономіки, Міністерство фінансів України (далі – Мінфін) має лише опосередковане функціональне навантаження щодо забезпечення конституційного права на житло. Формуючи та реалізуючи державну фінансову, бюджетну та боргову політику, державну політику у сфері міжбюджетних відносин та місцевих бюджетів [5], Мінфін визначає й частку коштів, спрямованих на реалізацію державних житлової та соціальної політики і, таким чином, сприяє забезпеченню реалізації КПЖ.

Окреме місце належить Міністерству соціальної політики України (далі – Мінсоцполітики). Воно організовує та координує роботу із забезпечення житлом дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування; осіб з інвалідністю, а також окремих категорій громадян [6]. Дане функціональне навантаження Мінсоцполітики може розглядатися як безпосереднє. Опосередкований же вплив на забезпечення КПЖ Мінсоцполітики здійснює, формуючи та реалізуючи державну політику у сфері соціальної політики й соціального захисту окремих категорій громадян (осіб із інвалідністю, ветеранів праці, жертв нацистських переслідувань, дітей війни та жертв політичних репресій, громадян, які

постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи; ветеранів військової служби) [6].

Функції Міністерства юстиції України (далі – Мінюст) можуть бути представлені у вигляді таких блоків: 1) функціонал щодо дотримання та захисту прав людини і громадянина (наприклад, контроль за дотриманням прав людини і громадянина; підготовка документів та представництво інтересів держави в ЄСПЛ); 2) функціонал щодо речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень (наприклад, формування та реалізація державної політики у сфері державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень; супровід функціонування Державного реєстру речових прав на нерухоме майно) [7].

Іще одним центральним органом виконавчої влади, діяльність котрого здійснюється у сфері житлової політики, однак, має лише опосередковані точки дотику до забезпечення КПЖ, є Державна архітектурно-будівельна інспекція України (далі – ДАБУ). Діяльність ДАБУ спрямовується та координується КМ України через Міністра розвитку громад та територій. Основним завданням цього органу виконавчої влади є реалізація державної політики з питань державного архітектурно-будівельного контролю та нагляду [8].

Список використаних джерел:

1. Про Кабінет Міністрів України: Закон України від 27 лютого 2014 року № 794-VII. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-18#Text>.
2. Програма діяльності кабінету Міністрів України. 2020. 85 с. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/uploads/public/5ee/39a/831/5ee39a8311f68625529299.pdf>
3. Про Міністерство розвитку громад та територій України: Положення; Постанова від 30 квітня 2014 р. N 197 (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 25 вересня 2019 р. N 850). Кабінет Міністрів України. URL: <https://www.minregion.gov.ua/about/about-min/polozhennya-pro-ministerstvo-rozvitku-gromad-ta-teritoriy-ukrayini/>.
4. Про Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України: Положення; Постанова від 20 серпня 2014 р. № 459 (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 11 вересня 2019 р. № 838). Кабінет Міністрів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/838-2019-п#top>
5. Про Міністерство фінансів України: Положення; Постанова від 20 серпня 2014 р. № 375. Кабінет Міністрів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/375-2014-п#Text>
6. Про Міністерство соціальної політики України: Положення; Постанова від 17 червня 2015 р. № 423. Кабінет Міністрів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/423-2015-п#Text>
7. Про Міністерство юстиції України: Положення; Постанова від 2 липня 2014 р. № 228. Кабінет Міністрів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/228-2014-п#top>.
8. Про Державну інспекцію архітектури та містобудування України: Положення; Постанова від 23 грудня 2020 р. № 1340. Кабінет Міністрів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1340-2020-п#Text>

СЕКЦІЯ ІХ. ІНСТИТУТ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, СУДОВА СИСТЕМА ТА НОТАРІАТ

ДОКТРИНАЛЬНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ МАЛОЗНАЧНИХ ДІЯНЬ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

Яковенко Мирослав Юрійович

курсант 2 курсу факультету підготовки фахівців для органів досудового
розслідування Національної поліції України
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Корогод Світлана Володимирівна

старший викладач кафедри кримінального права та кримінології
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

У сучасній кримінально-правовій доктрині України дослідження малозначних діянь відіграє важливу роль, оскільки воно дозволяє більш глибоко зрозуміти механізм застосування кримінальної відповідальності з урахуванням таких принципів, як справедливість, індивідуалізація та об'єктивність правосуддя. Відповідно до статті 2 Кримінального кодексу України, підставою кримінальної відповідальності є наявність складу кримінального правопорушення. Проте законодавство допускає винятки, що дають можливість певні діяння, які формально мають ознаки кримінального правопорушення, вважати малозначними. Метою цього дослідження є аналіз доктринального тлумачення малозначності діяння, його характеристик, відмінностей від незакінчених кримінальних правопорушень, а також умов, за яких його застосування є неможливим.

Особа може бути притягнута до кримінальної відповідальності лише за наявності певної фактичної передумови, що є підставою для притягнення до кримінальної відповідальності. Відповідно до частини першої статті 2 Кримінального кодексу України (далі – КК України), підставою для кримінальної відповідальності виступає вчинення

суспільно небезпечного діяння, що містить у собі склад кримінального правопорушення, передбаченого даним Кодексом [1]. Ця норма узгоджується з положеннями частини першої статті 11 КК України, в якій кримінальне правопорушення визначається як передбачене Кодексом суспільно небезпечне та винне діяння (дія чи бездіяльність), вчинене суб'єктом кримінального правопорушення [1]. На підставі цього визначення в теорії кримінального права виділяють ознаки кримінального правопорушення, однією з ключових серед яких є його суспільна небезпека, що відображає об'єктивну шкідливість вчиненого діяння.

Проте, законодавець передбачив виняток із загального принципу суспільної небезпечності кримінальних правопорушень. Згідно з частиною другою статті 11 КК України, не вважається кримінальним правопорушенням діяння, яке, хоч і формально містить ознаки діяння, передбаченого Кодексом, але в силу своєї малозначності не становить суспільної небезпеки, тобто не заподіяло та не могло заподіяти істотної шкоди фізичній або юридичній особі, суспільству чи державі [1]. Аналізуючи цю норму, дослідники вказують на те, що вона конкретизує зміст суспільної небезпеки як загальної ознаки кримінального правопорушення, а її закріплення в КК України спрямоване на підкреслення того, що правосуддя в Україні має ґрунтуватися на засадах справедливості та індивідуалізації кримінальної відповідальності, за яких формальна ознака – кримінальна протиправність типового діяння – не повинна переважати над фактичним аспектом – відсутністю суспільної небезпеки конкретного діяння [2, с. 51].

У кримінально-правовій доктрині коло обставин, за яких діяння не можуть вважатися малозначними, тлумачиться більш обширно. Так, М.Р. Рудковська зазначає, що діяння не можуть бути визнані малозначними за жодних обставин, якщо: відсутні всі обов'язкові ознаки складу кримінального правопорушення; вони кваліфіковані (особливо кваліфіковані) як склади кримінальних правопорушень; встановлений мінімальний розмір шкоди; конститутивною ознакою є заподіяння істотної шкоди [7, с. 11]. Погоджуючись із цим, варто зазначити, що відсутність складу кримінального правопорушення виключає можливість визнання діяння малозначним, оскільки застосування частини 2 статті 11 КК України не передбачене у разі відсутності події та складу кримінального правопорушення. Також застосування зазначеної

норми виключене щодо діянь, кваліфікованих як особливо небезпечні кримінальні правопорушення, оскільки вони характеризуються підвищеним ступенем суспільної небезпеки, тоді як малозначними зазвичай є кримінальні проступки та нетяжкі кримінальні правопорушення.

Необхідно також чітко розмежовувати малозначне діяння та незакінчене кримінальне правопорушення. Згідно з позицією С.І. Маломужа, критеріями, які дозволяють відрізнити малозначність від незакінченого кримінального правопорушення, є наступні: 1) при малозначному діянні вчинок є завершеним актом зовнішньої поведінки, тоді як при незакінченому кримінальному правопорушенні діяння залишається незавершеним, тобто об'єктивна сторона складу кримінального правопорушення не виконана повністю; 2) свідомість і воля особи при малозначному діянні спрямовані на вчинення незначного діяння, у той час як при незакінченому кримінальному правопорушенні мета особи полягає у здійсненні суспільно небезпечного діяння або спричиненні суспільно небезпечної шкоди; 3) малозначне діяння характеризується завершеністю, тоді як у випадку незакінченого кримінального правопорушення шкода не настає через причини, які не залежать від волі суб'єкта кримінального правопорушення [8, с. 155].

Малозначність діяння виключає можливість притягнення особи до кримінальної відповідальності. Однак, як підкреслює Н.А. Мірошніченко, якщо діяння не підпадає під критерії кримінального правопорушення, воно все ж може мати ознаки іншого виду правопорушення [9, с. 550]. Відповідно, у разі наявності складу іншого правопорушення (адміністративного, дисциплінарного, цивільно-правового), особа може бути притягнута до відповідальності за його вчинення.

Отже, поняття малозначного діяння є важливим інструментом для правозастосувача, що дозволяє індивідуалізувати кримінальну відповідальність, спираючись на фактичний рівень суспільної небезпеки. Судова практика та доктринальні розробки показують, що не всі діяння, навіть якщо вони формально підпадають під ознаки кримінального правопорушення, можуть визнаватися кримінальними правопорушеннями. Підхід до малозначних діянь забезпечує баланс між кримінальною протиправністю та об'єктивною відсутністю суспільної небезпеки, що сприяє побудові справедливого правосуддя в Україні.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>. (дата звернення: 25.10.2024).
2. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. 11-те вид., переробл. та доповн. Київ : ВД «Дакор», 2019. 1384 с
3. Постанова Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України від 24.12.2015 р. у справі № 5-221кc15. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/55253289>. (дата звернення: 25.10.2024).
4. Постанова Об'єднаної палати Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 02.12.2019 р. у справі № 612/712/16-к (провадження № 2148кмо18). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/86275888>. (дата звернення: 25.10.2024).
5. Постанова Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 30.09.2020 р. у справі № 688/1553/19 (провадження № 51-2142км20). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92021133>. (дата звернення: 25.10.2024).
6. Постанова Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 13.11.2018 р. у справі № 401/2807/16-к (провадження № 51-2816км18). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/77968960>. (дата звернення: 25.10.2024).
7. Рудковська М.Р. Суспільна небезпека як ознака поняття злочину : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право. 18 с.
8. Маломуж С.І. Відмежування малозначності діяння від подібних понять. *Право і суспільство*. 2015. № 6. Ч. 3. С. 153–157.
9. Мирошниченко Н.А. Кримінальні правопорушення та малозначність діяння. *Актуальні проблеми держави та права*. 2012. Вип. 65. С. 549–553.

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПІДРОЗДІЛІВ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Кривошея Данило Григорович

Курсант 2 курсу факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції Національної поліції України
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Людера Дмитро Валерійович

Курсант 2 курсу факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції Національної поліції України
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Валєєв Руслан Гельманович

доцент кафедри адміністративного права і процесу
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Ефективне функціонування підрозділів кримінальної поліції є фундаментом системи забезпечення правопорядку та боротьби зі злочинністю. В умовах зростаючої складності злочинних проявів, розвитку нових технологій, необхідності протидії військовій агресії проти нашої країни та подолання її наслідків, вдосконалення діяльності кримінальної поліції стає все більш актуальним завданням.

Вважаємо за необхідне відразу визначити два базових принципи, на яких має ґрунтуватися покращення функціонування підрозділів кримінальної поліції. По-перше, важливим принципом є міжвідомча взаємодія. Зокрема, кримінальна поліція та органи досудового розслідування повинні діяти в тісній співпраці, обмінюючись інформацією та ресурсами. Це дозволяє не лише швидше реагувати на злочини, а й проводити комплексні розслідування, що охоплюють різні аспекти кримінальної діяльності.

По-друге, необхідним є використання сучасних технологій. Інформаційні системи та аналітичні платформи стають незамінними інструментами для збору та обробки даних. Це дозволяє оперативно виявляти злочинні схеми та тенденції, що, в свою чергу, підвищує ефективність досудових розслідувань.

Важливу роль у структурі організації кримінальної поліції відіграє її спеціалізація. Серед підрозділів можна виділити відділи, що займаються розслідуванням економічних злочинів, наркотрафіку, кіберзлочинності та інших специфічних напрямків. Спеціалізація дозволяє підвищити кваліфікацію співробітників та забезпечити більш ефективне розслідування [1].

Також необхідно враховувати важливість підготовки кадрів. Професійна підготовка правоохоронців, навчання новим методам роботи та впровадження програм підвищення кваліфікації сприяють підвищенню ефективності розслідувань. В умовах постійних змін у кримінальному законодавстві та нових викликів, що постають перед суспільством, безперервне навчання стає обов'язковим.

Проте, організація роботи підрозділів кримінальної поліції стикається з низкою викликів. Це, зокрема, недостатня матеріально-технічна база, низький рівень довіри населення до правоохоронних органів та корупційні прояви всередині системи. Вирішення цих проблем потребує комплексного підходу, включаючи реформи на законодавчому рівні та вдосконалення внутрішніх процесів.

Для досягнення ефективної організації роботи підрозділів кримінальної поліції важливо зосередитися на кількох ключових аспектах, які можуть суттєво покращити результати їхньої діяльності. Сучасні технології, такі як штучний інтелект, аналітика великих даних та блокчейн, можуть значно покращити процеси розслідування. Використання ІТ-рішень для аналізу даних про злочини, виявлення закономірностей і тенденцій дозволяє оперативно реагувати на загрози. Наприклад, автоматизація збору та обробки доказів скорочує час розслідування та підвищує його точність.

Створення механізмів контролю за діяльністю кримінальної поліції допоможе підвищити довіру суспільства. Впровадження незалежних аудитів та звітності, відкритість до громадськості, а також залучення громадян до контролю за роботою правоохоронних органів можуть суттєво зменшити корупційні прояви.

З огляду на глобалізацію злочинності, важливо налагоджувати співпрацю з міжнародними організаціями, такими як Інтерпол, Європол, а також з правоохоронними органами інших країн. Обмін інформацією, досвідом та кращими практиками дозволить оперативніше реагувати на транснаціональні злочини, такі як контрабанда, торгівля людьми та

тероризм [2]. Важливим завданням є підготовка майбутніх працівників кримінальної поліції до використання новітніх інформаційних технологій під час їх навчання у закладах вищої освіти [3].

Необхідно удосконалити законодавство в сфері кримінального правосуддя, щоб воно відповідало сучасним викликам. Це включає в себе адаптацію норм до нових технологій, захист прав осіб, залучених до розслідувань, а також забезпечення належної правової підтримки для підрозділів кримінальної поліції.

Створення спеціалізованих програм навчання для правоохоронців є важливим аспектом підвищення їхньої професійної компетенції. Програми, що охоплюють новітні методи розслідування, психологію, комунікацію та етику, можуть суттєво підвищити ефективність роботи підрозділів.

Отже, ефективна організація роботи підрозділів кримінальної поліції є необхідною умовою для забезпечення безпеки громадян та правопорядку в суспільстві. Впровадження нових технологій, підвищення кваліфікації співробітників та налагодження міжвідомчої взаємодії можуть суттєво покращити результати їхньої діяльності. Лише за умови комплексного підходу до реформування цих органів можливо досягти реальних змін у боротьбі зі злочинністю та забезпеченні справедливості.

Список використаних джерел:

1. Кобзар О.Ф., Дараган В.В. Напрямки удосконалення підготовки фахівців для органів досудового розслідування Національної поліції. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2020. № 1. С. 158-163.
2. Дараган В.В. Щодо проблем підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції в закладах вищої освіти МВС України. Оперативно-розшукова діяльність Національної поліції: проблеми теорії та практики : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Дніпро, 22 груд. 2021 р.). Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2021. С. 18-21.
3. Valieiev R. Implementation of virtual scenario-based conversational interaction into the police training. *Ankara international congress on scientific research VII. December 02-04, 2022. Congress program.* Editor Prof. Dr. İsmet ÇELİK. Ankara, Türkiye. – С. 1556

ОПЕРАТИВНО- РОЗШУКОВА ПРОФІЛАКТИКА ЗЛОЧИНІВ

Ревкова Анастасія Артемівна

здобувач вищої освіти III курсу,

Нвчально-наукового інституту підготовки фахівців

для підрозділів превентивної діяльності Національної поліції України
Дніпровський державний університет внутрішніх справ України, Україна

Негесва Марина Євгеніївна

здобувач вищої освіти III курсу,

Нвчально-наукового інституту підготовки фахівців

для підрозділів превентивної діяльності Національної поліції України
Дніпровський державний університет внутрішніх справ України, Україна

Варава Вододимир Вікторович

кандидат юридичних наук, доцент

Доцент кафедри ОРД ФПФПКПНПУ ДДУВС

Дніпровський державний університет внутрішніх справ України, Україна

***Анотація:** У статті розглянуто питання оперативно-розшукової профілактики злочинів як важливого напрямку діяльності правоохоронних органів. Акцент зроблено на значенні превентивних заходів, що сприяють виявленню та нейтралізації загроз на ранніх стадіях. Розглянуто детермінанти злочинності, соціально-економічні та психологічні фактори, що впливають на рівень злочинності в суспільстві. Особлива увага приділяється проблемам, що виникають у процесі профілактичної діяльності, а також методам і засобам, які використовують оперативно-розшукові підрозділи. Висвітлено вплив соціальних і економічних чинників на злочинність, а також розкрито роль державного управління та політичної стабільності у стримуванні зростання рівня криміногенних загроз.*

Постановка проблеми. Запобігання злочинам є одним із ключових завдань правоохоронних органів, яке вимагає комплексного підходу та використання ефективних методів. Протидія злочинності полягає не лише у реагуванні на вже скоєні правопорушення, але й у попередженні потенційних загроз. Сучасні підходи до боротьби зі злочинністю все більше акцентують увагу на превентивних заходах, що дозволяють нейтралізувати кримінальні наміри на ранніх стадіях їх реалізації. Ефективна профілактика злочинів базується на моніторингу ризиків,

виявленні факторів, що сприяють протиправній діяльності, та мінімізації їх впливу на суспільство.

Аналіз досліджень. Дослідженню окремих аспектів оперативно-розшукової профілактики присвячено праці таких вітчизняних і зарубіжних учених, як Б.І. Бараненко, В.А. Дашко, Є.О. Дідоренко, Є.А. Доля, І.М. Доронін, С.Ю. Ільченко, Є.Г. Коваленко, В.А. Колеснік, Є.Д. Лук'янчиков, В.Т. Маляренко, В.І. Ніндипова.

Виклад основного матеріалу. Для розробки ефективних заходів запобігання злочинності важливо враховувати детермінанти, що впливають на виникнення злочинної поведінки.

Детермінізм є філософським вченням, що розглядає діалектичний взаємозв'язок і взаємозумовленість предметів і явищ природи та суспільства, які утворюють цілісність оточуючого світу, забезпечують його зміни та розвиток. Похідним поняттям від детермінізму є детермінація, що розуміється як підпорядкований об'єктивним законам природи і суспільного розвитку складний процес породження, зумовлення, взаємних трансформацій і динамічних змін явищ, процесів, подій та станів оточуючої дійсності. У процесі детермінації відбувається безперервне відтворення й оновлення різних форм життя, типів відносин, класів явищ і процесів [1].

Під детермінантами злочинності (від лат. *determinare* – «визначати») розуміють комплекси соціальних явищ криміногенного характеру, спільна дія яких породжує злочинність або підвищує ймовірність масової кримінальної поведінки [2]

До таких факторів належать соціально-економічні умови, рівень освіти, сімейне середовище, доступ до ресурсів, а також індивідуальні психологічні особливості. Вивчення цих детермінантів дозволяє правоохоронним органам виявляти потенційно небезпечні ситуації та особи, схильні до правопорушень, і проводити цілеспрямовані профілактичні заходи.

До провідних соціально-психологічних або культурологічних регіональних факторів злочинності в кримінології в різній сукупності найчастіше зараховують такі: пропагування негативних стереотипів поведінки в засобах масової інформації; прищеплювання психології вседозволеності, сексуальної розпусти; нав'язування споживацького культу ставлення до життя; пропаганда насильства, жорстокості; панування кризогенного світогляду протиприродності в людській свідомості; підміна цінностей і т.д

Інтенсивність дії криміногенних факторів значною мірою підсилюється емоційним і психологічним станом людини, залежним від рівня її матеріальної забезпеченості, який знаходиться в тісному зв'язку з рівнем правосвідомості. На цьому фоні на злочинність у регіонах впливають також негативні процеси у формуванні економіко-правової свідомості громадян, різні недоліки господарсько-організаційної діяльності держави: зупинка підприємств; зростання безробіття; невиплата заробітної плати; бюрократизм органів влади; порушення прав людини у сфері економічної діяльності; соціальна незахищеність; низький рівень оплати праці тощо [3]. Такі соціально економічні фактори, як майнове розшарування, збільшення бідних верств населення, зростання безробіття на тлі збільшення рівня корупції і економічних злочинів, здійснюють свій внесок у суспільну психологію, розглядаються як один із криміногенних елементів, які змінюють правову свідомість населення, особливо молоді.

Також відіграють важливу роль у детермінації злочинності – політична стабільність та ефективність державного управління. Корупція, слабкість правових інститутів та відсутність верховенства права підривають довіру громадян до держави і стимулюють розвиток кримінальних структур. З іншого боку, ефективна державна політика, спрямована на зміцнення правопорядку і забезпечення соціальної справедливості, може значно знизити рівень злочинності.

Війна є одним із найбільш деструктивних факторів, що суттєво впливають на детермінацію сучасної злочинності. Воєнні конфлікти призводять до значних соціально-економічних потрясінь, які створюють сприятливий ґрунт для зростання різних форм злочинної діяльності. Розглядаючи вплив війни на злочинність, необхідно виділити кілька ключових аспектів [4].

По-перше, під час війни зростає рівень організованої злочинності. Збройні конфлікти створюють хаос та безлад, що використовують кримінальні угруповання для розширення своєї діяльності. Контрабанда зброї, наркотиків, торгівля людьми та інші види нелегальної діяльності стають особливо поширеними в зонах конфлікту.

По-друге, війна призводить до розпаду традиційних соціальних структур і норм, що може сприяти зростанню злочинності на індивідуальному рівні. Військові дії супроводжуються насильством, що може призвести до нормалізації насильницької поведінки та збільшення рівня побутових злочинів, таких як грабежі, напади та вбивства.

Попередження злочинів є одним із пріоритетних напрямків діяльності служб та підрозділів Національної поліції України.

Далеко не завжди до правоохоронних органів надходить інформація про скоєні злочини та осіб, які їх вчинили, з боку потерпілих, очевидців та свідків. У зв'язку з цим зростає роль оперативно-розшукової профілактики злочинів.

У теорії ОРД оперативно-розшукова профілактика є системою цілеспрямованих оперативно-профілактичних та інших, передбачених чинним законодавством, заходів, що проводяться стосовно осіб, від яких можна очікувати вчинення злочинів, для здійснення оперативного контролю за ними, профілактичного впливу та профілактики злочинів, що готуються. Ми поділяємо думку Цимбал Д. Р. в тому, що теоретичні основи оперативно-розшукової профілактики формувалися разом із теорією оперативно-розшукової інформації. Власне профілактика передбачала і ґрунтувалася на інформаційно-аналітичному й інформаційно-прогностичному забезпеченні ОРД [5].

У свою чергу, І.П. Козаченко оперативно-розшукову профілактику характеризував як самостійну форму ОРД, а саме: цілісну систему оперативного контролю і профілактичного впливу на осіб, криміногенну обстановку (ситуацію) та інші антисуспільні явища, попередження задуманих злочинів і тих, що готуються, з використанням оперативно-розшукових сил, засобів і методів. Розкриваючи поняття оперативно-розшукової профілактики, доцільно виходити з таких суб'єктів, які цілеспрямовано здійснюють профілактику злочинів як явну функцію, володіють можливістю вибору лінії поведінки, мають у розпорядженні спеціальні сили, заходи, методи і засоби профілактичного впливу [6].

Проаналізувавши ряд визначень оперативно-розшукової профілактики злочинів, вважаємо за доцільне виділити характерні ознаки профілактики:

- проведення комплексу заходів «гласного» та негласного характеру;
- використання оперативно-розшукових сил, засобів та методів;
- спрямованість на усунення причин і умов, що сприяють вчиненню злочинів, а також на корекцію поведінки осіб для запобігання вчиненню суспільно небезпечних дій.

При цьому у структурі оперативно-розшукової профілактики виділяється ряд відносно самостійних елементів:

- вивчення за допомогою засобів та методів оперативно-розшукової діяльності контингенту осіб, які перебувають під оперативно-профілактичним наглядом;

- документування фактів та обставин, дій та вчинків цих осіб, що забезпечує успіх індивідуальних профілактичних заходів;

- ініціативне здійснення пошукових заходів для виявлення ознак підготовки злочинів, злочинних намірів або злочинної діяльності осіб, які перебувають під оперативно-профілактичним наглядом, їх причетності до злочинів, що залишилися нерозкритими;

- реалізація одержаних матеріалів, що гарантує конспірацію негласних джерел інформації.

Таким чином, під оперативно-розшукової профілактикою слід розуміти комплекс заходів «гласного» та негласного характеру, що проводяться з використанням сил, засобів та методів, спрямованих на превентивний вплив на причини та умови, що сприяють вчиненню злочинів, а також на реальну поведінку особи з метою недопущення вчинення суспільно небезпечного діяння.

Говорячи про оперативно-розшукову профілактику злочинів, слід визначити, що саме цей напрям ОРД забезпечує один із принципів, а саме наступальності (оперативності), спрямованості на упередження [7]. Отже, вирішення завдання оперативно-розшукової профілактики злочинів слід визначити пріоритетним серед інших завдань ОРД, оскільки у разі його вирішення зникає необхідність у вирішенні двох інших – припинення та розкриття.

Завдяки наявності необхідних сил та засобів, а також можливості проведення оперативно-розшукових заходів, правоохоронці за хорошої організації своєї роботи можуть успішно вирішувати питання щодо профілактики злочинності.

Профілактичний вплив здійснюється у таких основних формах:

- індивідуально-профілактичні бесіди;

- залучення до індивідуальної роботи осіб, здатних чинити на профілактованих позитивний вплив.

- створення навколо об'єкта профілактики обстановки нетерпимості до антигромадської поведінки, що виключає вчинення ним злочинних діянь;

- постійний превентивний контроль за діями профілактованого;

- взяття на профілактичний облік [8].

Велика роль при здійсненні оперативно-розшукової профілактики належить індивідуально-профілактичній бесіді.

Бесіда – спосіб мовного спілкування оперативного співробітника з профілактованою особою з метою з'ясування відомостей про особистість останнього та інших даних, необхідні для досягнення мети профілактики, і навіть доведення до нього певної інформації попереджувального характеру. Індивідуальний профілактичний вплив у формі бесіди проводиться із застосуванням методу переконання і, як правило, містить у собі: роз'яснення причин проведення розмови; отримання пояснень у письмовій формі за згодою особи, що профілактуються, або в усній формі про обставини та мотиви вчинення правопорушень; попередження про можливі наслідки у разі реалізації злочинних намірів.

Для проведення індивідуальної профілактичної роботи використовуються, як правило, службові приміщення правоохоронних органів, обстановка та умови в яких мають відповідати вимогам безпеки та сприяти досягненню мети профілактики.

Суб'єкт оперативно-розшукової діяльності – оперативні підрозділи правоохоронних органів або розвідувальних органів України, їхні службові особи, що наділені державно-владними повноваженнями на проведення оперативно-розшукових заходів [9].

Суб'єкти оперативно-розшукової діяльності використовують спеціальні методи для збирання інформації та здійснення профілактичних заходів. Це включає роботу з агентурною мережею, моніторинг комунікацій, оперативне спостереження за підозрюваними, що дозволяє ефективно виявляти потенційні злочини на ранніх етапах їх підготовки. Важливим аспектом є законність дій суб'єктів, які повинні діяти у суворій відповідності до правових норм, дотримуючись прав і свобод громадян.

У сучасних умовах, коли спостерігається зростання рівня організованої та транснаціональної злочинності, роль оперативно-розшукової профілактики значно підвищується. Ефективне виконання завдань оперативно-розшуковими підрозділами дозволяє не тільки попереджати окремі злочини, а й сприяти посиленню загальної безпеки суспільства. Важливим аспектом залишається використання новітніх технологій та інформаційних систем, що підвищують можливості правоохоронних органів щодо збору та аналізу даних [10].

Окрім цього, профілактична діяльність повинна базуватися на чіткій координації між суб'єктами оперативно-розшукової діяльності, що сприяє ефективному обміну інформацією і забезпечує належну реакцію на загрози. Це включає міжнародну співпрацю та обмін даними для боротьби з транснаціональною злочинністю.

Висновки та перспективи подальших досліджень у цьому напрямі. Аналізуючи проблему оперативно-розшукової профілактики злочинів, можна стверджувати, що даний напрямок є надзвичайно важливим для забезпечення ефективної боротьби зі злочинністю. Основною метою оперативно-розшукової профілактики є попередження злочинних діянь на етапі їх підготовки, що дозволяє мінімізувати ризики для безпеки суспільства. Розглянуті в роботі теоретичні підходи свідчать про важливість використання спеціальних методів і засобів для виявлення загроз, здійснення оперативного контролю за підозрюваними та нейтралізації потенційних злочинних намірів.

Отже, оперативно-розшукова профілактика є не тільки важливим елементом у системі протидії злочинності, але й засобом забезпечення громадської безпеки в умовах зростання криміногенної загрози.

Список використаних джерел:

1. Криміналістика : підручник / [В. В. Пясковський, Ю. М. Черноус, А. В. Самодін та ін.] ; за заг. ред. В. В. Пясковського. 2-ге вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2020. 752 с.
2. Тимошенко В. І. Детермінанти злочинності у сучасному світі. Секція 4. конституційне право; муніципальне право. 2021. 82 с.
3. Головкін Б.М. Про детермінацію злочинності. Часопис Київського університету права. 2020.
4. Рогатинська Н. З. Вплив війни на злочинність в Україні. Наукові заходи Юридичного факультету Західноукраїнського національного університету. 2023. С. 300-303.
5. Цимбал Д. Р. Оперативно-розшукова профілактика як спосіб запобігання злочинів. 2020.
6. Капінус М. А. Оперативно-розшукова профілактика як складова частина оперативно-розшукової діяльності. 2020.
7. Таранова О. С., С. В. Албул. Правові та організаційні засади оперативно-розшукової профілактики. 2020.
8. Албул С. В. Оперативно-розшукова діяльність. 2023.
9. Основи оперативно-розшукової діяльності: курс лекцій / С.В. Албул, С.А. Дроботов, Г.І. Масяйкін, Д.М. Павлов; за заг. ред. С.А. Дроботова. К.: Інститут УДО України Київського національного університету ім. Тараса Шевченка, 2022. 200 с.
10. Теорія та практика протидії злочинності у сучасних умовах : збірник тез Міжнародної науковопрактичної конференції (3 листопада 2023 року) / упор. Р. М. Шехавцов. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2023. 224 с.

ОСОБЛИВОСТІ ЕКСПЕРТНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ПРИ ВІДНОВЛЕННІ РЕЛЬЄФНИХ МАРКУВАЛЬНИХ ПОЗНАЧЕНЬ МЕТОДОМ МАГНІТНОЇ СУСПЕНЗІЇ

Опарій Андрій Олександрович

старший судовий експерт сектору трасологічних досліджень
відділу криміналістичних видів досліджень

Харківський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр МВС України,
Україна

Анотація. Розглядаються особливості експертного дослідження при виявленні та відновленні рельєфних маркувальних позначень методом магнітної суспензії на виробах з феромагнітних матеріалів (залізо, сталь). Ґрунтується він на тому, що після намагнічування деталі в місцях, де проставляються номери, величина залишкової намагніченості буде більше, ніж у навколишній масі матеріалу. Магнітна суспензія, нанесена на досліджувальну ділянку, що зосереджується за контурами знищеного номеру. Актуальним є розгляд конкретного експертного дослідження, що поетапно описує та ілюструє процес виявлення та відновлення знищених маркувальних позначень. Особлива увага надається приготуванню суспензії та підготовці об'єкту. В процесі проведення експертного дослідження розібрані основні стадії проведення судово-трасологічної експертизи. На прикладі конкретного експертного дослідження з виявлення та відновлення первинного змісту рельєфних маркувальних позначень методом магнітної суспензії, проаналізовано: спосіб нанесення рельєфних маркувальних позначень, метод виявлення первинного змісту, заходи безпеки під час застосування методу магнітної суспензії з виявлення та відновлення первинного змісту, способи внесення змін до первинного змісту рельєфних маркувальних позначень на виробах, виявлення ознак, які можуть свідчити про внесення змін в первинний зміст маркувальних позначень. Проведена комплексна оцінка результатів дослідження, наукове обґрунтування, походження встановлених ознак та формулювання висновків. В розглянутих стадіях наведені приклади опису об'єктів дослідження, поетапний процес виявлення та відновлення первинного змісту, формулювання остаточних висновків. Тому актуальним є розгляд конкретних прикладів, що ілюструють поетапний процес виявлення та відновлення первинного змісту рельєфних маркувальних позначень методом магнітної суспензії на виробах з феромагнітних матеріалів (залізо, сталь).

Постановка проблеми. Особливості експертного дослідження з виявлення та відновлення первинного змісту рельєфних маркувальних позначень методом магнітної суспензії полягають у підготовці

матеріалів для дослідження та послідовності застосування методів під час проведення дослідження. До орієнтовного переліку питань, що вирішуються під час проведення експертного дослідження з виявлення та відновлення первинного змісту рельєфних маркувальних позначень методом магнітної суспензії, відносять: Чи є (були нанесені) маркувальні позначення на поверхні виробу? Якщо є (були), то у який спосіб?; У який спосіб були нанесені маркувальні позначення?; У який спосіб були знищені (змінені) маркувальні позначення? Чи вносилися зміни до первинного змісту маркувальних позначень? Який первинний зміст маркувальних позначень? З'ясування цих питань зазвичай дає можливість встановити: спосіб нанесення маркувальних позначень, спосіб знищення маркувальних позначень, спосіб змінення маркувальних позначень, первинний зміст маркувальних позначень. У процесі експертного дослідження з виявлення та відновлення первинного змісту рельєфних маркувальних позначень методом магнітної суспензії можливо встановити або частково встановити первинний зміст рельєфних маркувальних позначень [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання з виявлення первинних маркувальних позначень методом магнітної суспензії були предметом наукових досліджень багатьох авторів в цьому напрямку.

В роботах розкриті загальні теоретичні положення трасології та трасологічної експертизи, а також експертні діагностичні дослідження. Розглянуті різноманітні види об'єктів з якими проводились дослідження для виявлення первинного змісту. Однак у відомих роботах залишається недостатньо висвітлена наочність даного методу з виявлення первинного змісту рельєфних маркувальних позначень.

Метою даної статті є висвітлення та наочність особливостей експертного дослідження з виявлення та відновлення первинного змісту рельєфних маркувальних позначень на виробках з феромагнітних матеріалів (таких як залізо, сталь).

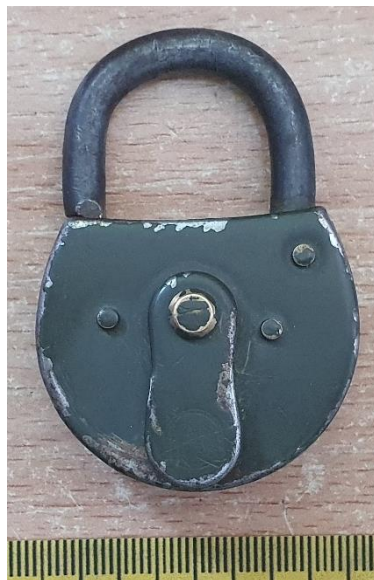
Виклад основного матеріалу. На сьогоднішній день предмети (вироби) масового виробництва здебільшого підлягають маркуванню, яке індивідуалізує виріб. Маркування здійснюють нанесенням позначень у вигляді цифр, літер, логотипа, клейма, товарного знаку держави, фірми, заводу-виробника, тощо. Маркувальні позначення унеможливають реєстрацію й облік конкретного виробу [2].

Найчастіше для дослідження маркувальних позначень експертам надходять вогнепальна зброя, автотранспорт, сільськогосподарська техніка, прилади й обладнання різного призначення тощо.

Маркувальні позначення можуть бути нанесені як безпосередньо на поверхню виробу, так і на таблички, які виготовляються з металу, полімеру, деревини, що кріпляться до поверхні виробу [3]. У разі розкрадань, шахрайства або незаконного придбання маркованих виробів особи, які вчинили протизаконні дії, з метою їх приховування видаляють маркувальні позначення або наносять нові. Знищенню повністю або частково зазвичай піддається заводський номер, рідше – логотип, товарний знак, клейма чи інші позначення. Тому для забезпечення ефективності розкриття та розслідування цих кримінальних правопорушень виникає потреба встановити та відновити первинний зміст рельєфних маркувальних позначень у разі їх зміни.

Розглянемо на прикладі результати експертного дослідження з виявлення та відновлення первинного змісту рельєфних маркувальних позначень методом магнітної суспензії за основними стадіями проведення судово-трасологічної експертизи.

На експертизу було надано: «навісний замок» (зображення 1).

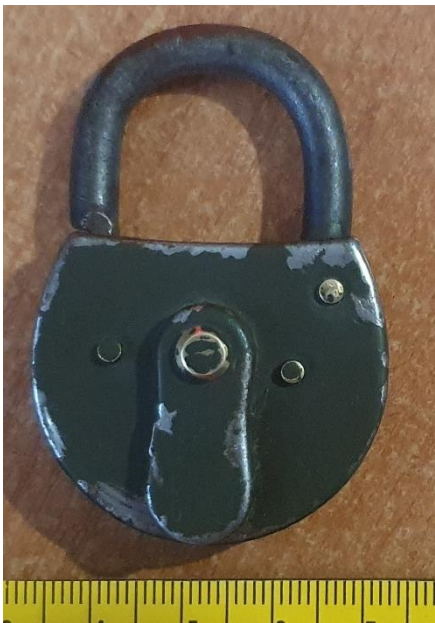

Зображення 1. Об'єкт, наданий на дослідження(з обох сторін)

На вирішення судової експертизи було поставлене питання: «Який первинний зміст заводського маркувального позначення на наданому навісному замку?».

На стадії роздільного дослідження судовим експертом проводиться: вивчення ознак і властивостей кожного з об'єктів дослідження; вивчення загальних (форма, розмір, рід, вид тощо) та окремих (своєрідні деталі зовнішньої будови, характерні властивості тощо) місць нанесення маркувальних позначень; слідів знищення маркувальних позначень, визначення способу знищення, формування проміжного висновку за результатами вивчення ознак; ілюстрація виявлених ознак.

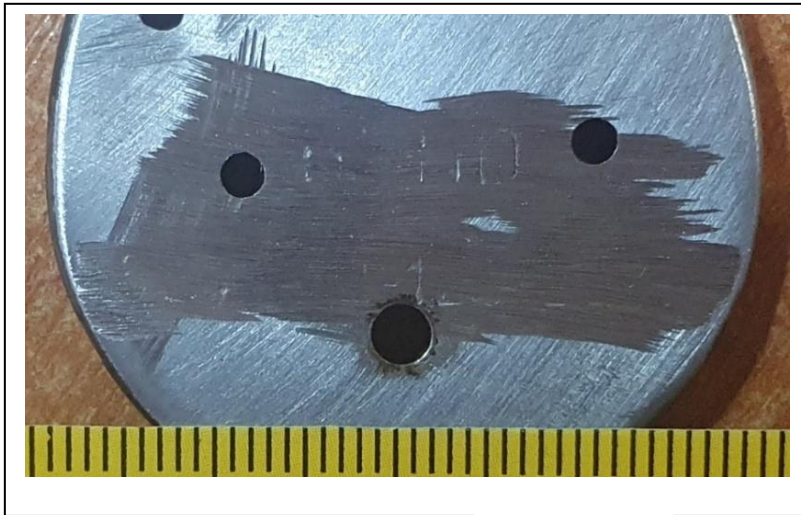
Приклад опису об'єкту (навісний замок), наданого на дослідження, загальних та індивідуальних ознак об'єкту: навісний замок, наданий на дослідження, виготовлений з металу (заліза) який притягується магнітом, складається з корпусу та дужки фігурної форми, замок сувальдний. Корпус пофарбовано в зелений колір. Розміри корпусу по осях 40x33мм, дужка діаметром 5,5мм (зображення 2,3).

Зображення 2, 3. Загальний вигляд навісного замку з обох сторін

Оглядом поверхонь навісного замку, виявлені потертості, подряпини та вдавнені ділянки, які могли утворитися при виготовленні та експлуатації, заводські маркувальні позначення у місці передбаченому для їх розташування знищені. На поверхні корпусу навісного замку в місці розташування заводських маркувальних позначень (задня кришка корпусу), виявлені сліди їх видалення. Подальшим дослідженням даної ділянки в різних положеннях до джерел освітлення, з застосуванням криміналістичної лупи збільшення (3X) та мікроскопа «Leica S9i»

(збільшення 10х-50х, світло штучне, відбите) встановлено, що змін рельєфу, суттєвих поглиблень, нашарувань від наварки металу не виявлено, структура металу однорідна. Досліджувана ділянка вкрита хаотичними подряпинами від впливу абразивними матеріалами, що свідчить про знищення або маскування змін первинного маркувального змісту (зображення 4,5).

Зображення 4, 5. Ділянка передбачена для нанесення заводського маркувального позначення на задній кришці корпусу, наданого навісного замку

З метою виявлення та відновлення первісних заводських маркувальних позначень відповідна поверхня корпусу навісного замку, наданого на дослідження, в місці нанесення маркувальних позначень була

підготовлена (шліфувалась для більш якісного виявлення контурів методом магнітної суспензії).

Відновлення видалених маркувальних позначень цим методом починається з того, що виріб (поверхня корпусу навісного замку) намагнічують, торкаючись до нього одним із полюсів постійного магніту. Потім досліджувана ділянка металу оточується невисоким бортиком із пластичного матеріалу (пластилін, віск), не розчинного у спирті. У створену ванну вливають підготовлену магнітну суспензію.

Тривалість процесу осадження магнітних частинок суспензії в основному залежить від розміру цих частинок і від їх кількості в одиницю обсягу суспензії і може тривати по різному – від кількох хвилин до кількох годин (зображення 6,7).

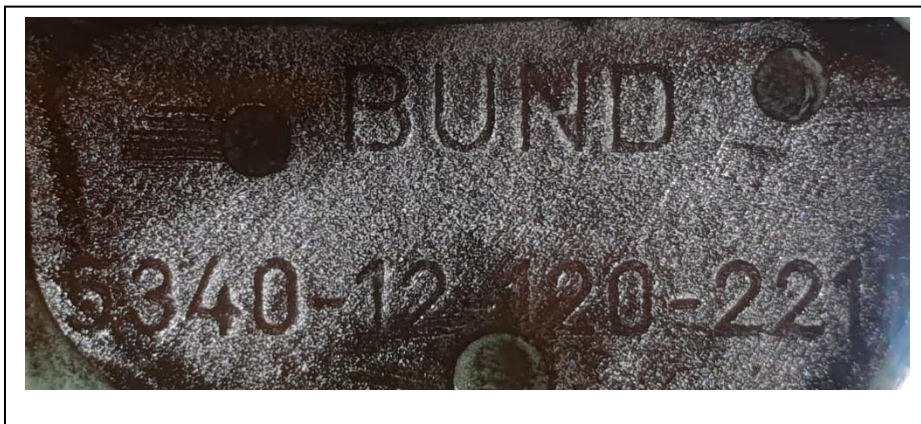
Зображення 6, 7. Осадження магнітних часток суспензії на різному проміжку часу

Спостереження за процесом осадження проводять за допомогою лупи, мікроскопів (мікроскопа «Leica S9i») при цьому уникають струсу об'єкта, щоб не було розмивання обрисів виявлених маркувальних позначень. Фіксація контурів виявлених маркувальних позначень здійснюється фотографуванням через шар суспензії.

У тих випадках, коли контроль над осадженням втрачено, а велика кількість частинок, що випали, заважає виявленню контурів маркувальних позначень, процес осадження повторюють знову, для чого видаляють суспензію, досліджувану поверхню протирають ватним тампоном і наливають нову порцію суспензії.

Але перш ніж видалити відпрацьований склад рекомендується легкими струсами перерозподілити масу частинок, що випали, що викликає зміщення значної їх кількості до країв намагнічених ділянок і нерідко дозволяє побачити контури видалених маркувальних позначень.

Узагальнюючи результати дослідження, використовуючи методи синтезу, моделювання та порівняльного аналізу, можна зробити висновок, що на поверхні корпусу навісного замку в місці нанесення заводського маркувального позначення відновлені символи у вигляді рельєфних елементів «В», «U», «N», «D», «5», «3», «4», «0», «-», «1», «2», «-», «1», «2», «0», «-», «2», «2», «1». Аналізуючи ступінь відображення виявлених елементів, можна зробити висновок, що на поверхні корпусу навісного замку, нанесено літерне маркувальне позначення «BUND» та заводський номер «5340-12-120-221» (зображення 8, 9);

Зображення 8, 9. Відновлені маркувальні позначення на поверхні корпусу навісного замку, наданого на дослідження

Таким чином в ході проведеного дослідження встановлено, що на поверхні корпусу навісного замку, наданого на дослідження, є ділянка на

якій було знищено первинне маркувальне позначення за допомогою абразивних матеріалів. Відновлене маркувальне позначення було нанесено способом штамповки та являє собою літерне маркувальне позначення «BUND» та заводський номер «5340-12-120-221».

У подальшому, на стадії оцінки результатів проведеного дослідження та формулювання висновків, судовим експертом здійснюються комплексна оцінка результатів проведеного експертного дослідження, наукове обґрунтування походження встановлених ознак та формулювання висновків [4].

Форми висновків за результатами проведеного дослідження поділяються на категорично позитивний, категорично негативний, імовірно позитивний, альтернативний, про неможливість вирішити питання.

Висновки

Таким чином, в роботі наведені особливості експертного дослідження з виявлення первинного змісту рельєфних маркувальних позначень на поверхнях з феромагнітних матеріалів (залізо, сталь) методом магнітної суспензії. За матеріалами експертного дослідження розглянуто основні стадії проведення судово-трасологічної експертизи.

На прикладі навісного замку, встановлений спосіб нанесення первинного маркувального позначення, спосіб видалення первинного маркувального позначення, розглянуто поетапно метод виявлення первинного маркувального позначення, проведена комплексна оцінка результатів дослідження та формулювання висновків. В розглянутих стадіях наведено приклади опису дослідження та наочність: об'єктів дослідження (загальні та індивідуальні ознаки кожного); способу нанесення маркувальних позначень; способу видалення маркувальних позначень; формування проміжного висновку; результати проведеного дослідження та висновку.

Список використаних джерел:

1. Кофанов А.В., Волошин О.Г., Літвінова О.В. (2010) Трасологічні дослідження: Курс лекцій. Київ. нац. ун-т внутр. справ, 304 с.
2. Неретін П.М. (2004) Особливості дослідження ідентифікаційних номерних позначень автомобілів іноземного виробництва: інф. Лист. Київ: ДНДЕКЦ МВС України, 38 с.
3. Прохоров-Лукин Г.В. (1998) Методика криміналістичного дослідження легкових автомобілів з метою встановлення справжності їх ідентифікаційних номерів, моделей та часу випуску. Київ: КНІІСЕ, 344 с.
4. Інструкція з організації проведення та оформлення експертних проваджень у підрозділах Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України: затв. наказом М-ва внутр. справ України від 17.07.2017 №591. Офіційний вісник України, 2017, №73 (19.09.2017), Ст. 2254.

ПОСИЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА КОРУПЦІЙНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ЗАКОНОДАВЧІ ІНІЦІАТИВИ ТА ПРОБЛЕМАТИКА

Пата Кіріл Олексійович

курсант 2 курсу факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування Національної поліції України
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Корогод Світлана Володимирівна

старший викладач кафедри кримінального права та кримінології
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Корупція є однією з найсерйозніших загроз для будь-якої держави, особливо в умовах збройного конфлікту. В Україні, яка вже кілька років перебуває у стані війни, проблема корупції набуває критичного значення, оскільки підриває суспільну довіру до влади, руйнує основи правової держави та створює додаткові загрози для національної безпеки. У цьому контексті особливо важливим стає питання посилення кримінальної відповідальності за корупційні правопорушення. Розробка і впровадження відповідних законодавчих ініціатив є необхідним кроком для забезпечення ефективної протидії корупції та зміцнення державних інституцій в умовах воєнного стану. Однак існуючий Кримінальний кодекс України потребує удосконалення з огляду на сучасні виклики, що виникають у контексті зловживання владою та ресурсами під час війни.

Незважаючи на тривалість збройного конфлікту в Україні, спостерігається зростання кількості зареєстрованих корупційних кримінальних правопорушень, що свідчить про відсутність тенденції до їх зниження. Така тенденція викликає особливе занепокоєння, оскільки в умовах, коли більшість громадян залучені до підтримки обороноздатності держави через сплату податків та благодійні внески на потреби армії, окремі державні службовці використовують обставини для особистого збагачення шляхом корупційних дій. Здійснення корупційних злочинів в умовах воєнного стану має деструктивний вплив на суспільну довіру до інституцій влади, правоохоронних органів, а також на міжнародну репутацію України, зокрема серед європейських партнерів [1, с. 153].

У зв'язку з цим, актуальність питання посилення кримінальної відповідальності за корупційні правопорушення набуває особливого значення в умовах сучасної України. Суспільство прагне бачити свою державу як суверенну, незалежну, соціально-орієнтовану, демократичну та правову. Для досягнення цих цілей необхідна консолідація зусиль політичної еліти, державних діячів і публічних службовців, а також забезпечення високого рівня прозорості та підзвітності їх діяльності. Громадянська активність і відповідальність кожного члена суспільства також є важливими складовими цього процесу.

Корупція залишається одним із ключових чинників, що перешкоджає соціально-економічному розвитку країни та підриває довіру до інститутів влади. Особливе обурення викликає залученість до корупційних дій осіб, які обіймають високі або стратегічно важливі посади. Це підсилює критику державних інституцій, особливо в умовах воєнного конфлікту та зовнішньої агресії, що серйозно впливає на внутрішню стабільність та міжнародний імідж України.

Незважаючи на складну воєнну ситуацію, фіксуються численні випадки незаконного використання гуманітарної допомоги, що надається міжнародними партнерами для підтримки Збройних Сил України. Окремі службовці привласнюють кошти, зокрема ті, що надходять від пенсіонерів та дітей, зібрані для потреб армії. Крім того, громадяни, які намагалися виїхати на підконтрольну Україні територію через лінію зіткнення, стикалися з навмисно створеними бюрократичними перешкодами, на яких посадовці отримували дохід, що сягав до 2 мільйонів гривень щодня.

Виявлено також численні конкретні випадки корупції завдяки діяльності Служби безпеки України, прокуратури та інших правоохоронних органів. Наприклад, у серпні 2022 року Обухівська окружна прокуратура Київської області повідомила про підозру у незаконному використанні благодійних пожертв з метою отримання прибутку під час воєнного стану (ч. 3 ст. 201-2 КК України). Громадяни збирали кошти для підтримки військових, які були переведені на банківську карту помічниці мера. Сума збору перевищила мільйон гривень, після чого посадовиця виїхала за кордон і використовувала ці кошти для особистих потреб [2].

У жовтні 2022 року правоохоронні органи викрили мера одного з міст Львівської області, який вимагав хабар у розмірі 100 тисяч гривень

за передачу автобуса «Volvo» військовим, який раніше був отриманий як гуманітарна допомога з Фінляндії [3].

Також резонансною стала справа керівниці податкової служби Києва Оксани Датій, яку викрили у незаконних фінансових махінаціях. Використовуючи службове становище, вона приймала рішення про невідповідність підприємств критеріям ризиковості платників податків за грошову винагороду та здійснювала інші протиправні дії, що призвели до значного особистого збагачення [4].

Ці випадки є лише частиною ширшої проблеми корупції, за що винні мають понести кримінальну відповідальність відповідно до чинного законодавства.

Корупційні кримінальні правопорушення чітко окреслені у примітці до ст. 45 Кримінального кодексу України (далі – КК України). Відповідно до цього, правопорушення можна поділити на дві основні категорії: 1) злочини, що набувають корупційного характеру лише за наявності використання службового становища; 2) корупційні злочини, передбачені окремими статтями КК України. Науковці неодноразово підкреслювали відсутність систематизації корупційних кримінальних правопорушень у чинному законодавстві. Незважаючи на те, що значна кількість таких правопорушень відображена в розділі XVII Особливої частини КК України, низка злочинів, що мають корупційні ознаки, не включена до цього розділу.

З точки зору законодавчої техніки, включення переліку корупційних правопорушень до примітки ст. 45 КК України викликає низку питань. Цей перелік не є вичерпним, оскільки не охоплює всі правопорушення, пов'язані з корупційними ризиками (наприклад, ст.ст. 209, 210, 211 КК України). Законодавець також не повністю охопив усі злочини, що вчиняються службовими особами з використанням службового становища, залишаючи поза увагою важливі статті, зокрема ч. 2 ст. 149, ч. 3 і 4 ст. 157, ч. 4 ст. 158, ч. 2 ст. 169, ч. 3 ст. 176, ч. 2 ст. 189, ч. 2 ст. 201, ч. 3 ст. 206-2 КК України [5, с. 170]. Санкції за ці правопорушення коливаються в залежності від їх тяжкості і варіюються від штрафу до позбавлення волі терміном до 15 років. Додатково може бути застосовано покарання у вигляді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю.

В умовах воєнного стану виникла гостра необхідність посилення кримінальної відповідальності за корупційні правопорушення через

внесення змін до чинного законодавства. Цю ініціативу підтримали народні депутати, які підготували два законопроекти: «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення кримінальної відповідальності за корупційні злочини, вчинені в умовах воєнного або надзвичайного стану» (ініціатори: Ірина Фріз, Іванна Климпуш-Цинцадзе та інші) і «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за корупційні злочини, вчинені під час воєнного або надзвичайного стану» (ініціатор: Георгій Мазурашу) [6].

Аналізуючи перший законопроект («законопроект Фріз»), варто зазначити, що його розробники спиралися на статистичні дані щодо корупційних правопорушень за 2022 рік. Основною метою проекту є посилення відповідальності за корупційні злочини, вчинені в умовах воєнного або надзвичайного стану. Пропонується додати кваліфікуючу ознаку — вчинення злочину під час воєнного або надзвичайного стану — до таких статей, як 210, 354, 364, 364-1, 365-2, 368, 368-3, 368-4, 369 КК України. Також законопроект передбачає підвищення мінімальних і максимальних меж покарання за ч. 2 ст. 364 КК України — з трьох до п'яти років і з шести до восьми років відповідно. Крім того, передбачається внесення змін до ст. 368-5 та 369-2 КК України шляхом додавання нових частин, які встановлюватимуть відповідальність за вчинення відповідних злочинів під час воєнного або надзвичайного стану [7].

На нашу думку, ці зміни можуть сприяти запобіганню вчиненню нових кримінальних правопорушень, особливо в умовах воєнного або надзвичайного стану. Однак, при детальному аналізі законопроекту, можна виявити деякі неточності, які потребують доопрацювання. Зокрема, вважаємо, що санкції всіх статей КК України, які стосуються корупційних злочинів, необхідно привести до логічної та обґрунтованої системи.

Отже, законодавчі ініціативи щодо посилення кримінальної відповідальності за корупційні злочини в умовах воєнного або надзвичайного стану є необхідним інструментом для ефективної боротьби з корупцією в Україні. Зокрема, законопроекти, запропоновані народними депутатами, мають на меті посилити відповідальність за правопорушення, пов'язані з використанням службового становища для власного збагачення, та підвищити покарання для винних осіб. Проте, при аналізі запропонованих змін, виникає потреба в більш системному підході до впорядкування санкцій за корупційні злочини, щоб

забезпечити логічність та послідовність кримінального законодавства. Внесення таких змін сприятиме не лише покращенню правового регулювання, але й допоможе запобігти новим правопорушенням, забезпечуючи прозорість та підзвітність державної влади в умовах війни.

Список використаних джерел:

1. Невмержицький Є.В. Корупція в Україні: причини, наслідки, механізми протидії : монографія. К.: КНТ, 2008. 368 с.
2. 1 мільйон гривень: Обухівська окружна прокуратура затримала екс-чиновницю. URL: <https://obukhiv.info/news/1-milion-griven-obukhivska-okrzhna-prokuratura-zatrimala-eks-chinovnitciu/> (дата звернення: 23.10.2024).
3. ДБР викрило в.о. начальника податкової Києва на багатомільйонних схемах збагачення. URL: <https://finance.liga.net/ua/ekonomika/novosti/dbr-razoblachilo-io-nachalnika-nalogovoyu-kieva-na-mnogomillionnyh-shemah-obogascheniya> (дата звернення: 23.10.2024).
4. Перед судом постане чиновник із Львівщини за оборудки з гуманітарною допомогою, – ДБР. URL: https://lb.ua/society/2022/10/04/531468_pered_sudom_postane_chinovnik_iz.html (дата звернення: 23.10.2024).
5. Лисько Т.Д., Репкіна Ю.Є. Проблеми правової визначеності юридичних дефініцій корупційних кримінальних правопорушень: деякі теоретичні та правозастосовні аспекти. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право. 2020. № 4 (57). С. 167–174.*
6. Проект Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за корупційні злочини, вчинені під час воєнного або надзвичайного стану» № 9049 від 22.02.2023 р. С. 2. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1664669> (дата звернення: 23.10.2024).
7. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за корупційні злочини, вчинені в умовах воєнного чи надзвичайного стану» № 9049 від 22.02.2023 р. С. 1. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1664671> (дата звернення: 23.10.2024).

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ МНОЖИННОСТІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ УКРАЇНИ ТА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Черниш Максим Вікторович

курсант 2 курсу факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування Національної поліції України
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Корогод Світлана Володимирівна

старший викладач кафедри кримінального права та кримінології, доктор філософії
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Правове регулювання множинності кримінальних правопорушень залишається однією з найскладніших і найбільш дискусійних тем у теорії кримінального права. Особливості цього явища обумовлені його неоднорідною природою: множинність завжди передбачає наявність кількох кримінальних правопорушень, скоєних однією особою. Незважаючи на загальну природу цього феномену, підходи до його регламентації, класифікації та правових наслідків варіюються в різних правових системах.

Проблематика множинності кримінальних правопорушень традиційно є однією з найбільш складних і дискусійних у межах теорії кримінального права. Це зумовлено тим, що множинність не виступає однорідним соціально-правовим явищем, а постає у вигляді різних комбінацій двох і більше окремих кримінальних правопорушень, скоєних однією особою. Науковці, досліджуючи це питання, дійшли різних висновків щодо ознак, видів та співвідношення множинності, а також щодо правил кваліфікації цих правопорушень. Окрім того, важливим є проведення порівняльного аналізу законодавчих норм та судової практики стосовно множинності кримінальних правопорушень в Україні та зарубіжних країнах, що дозволяє виявити спільні ознаки та відмінності цього явища. Такий підхід дає змогу врахувати зарубіжний досвід для вдосконалення правового регулювання даного інституту.

Кримінальний кодекс України (далі – КК України) не містить чіткого нормативного визначення поняття множинності кримінальних правопорушень, обмежуючись лише встановленням окремих її видів та

ознак. Це є певним недоліком, оскільки нормативне закріплення такого визначення могло б усунути різночитання в правозастосовчій практиці і полегшити кваліфікацію кримінальних правопорушень. Водночас, у кодифікованих кримінальних актах багатьох європейських країн, таких як Республіка Молдова, Німеччина та Іспанія, існує чітке законодавче визначення поняття множинності. Введення подібного положення до КК України сприяло б гармонізації законодавства та більш точному розмежуванню між видами кримінальних правопорушень.

Так, у Кримінальному кодексі Республіки Молдова множинність злочинів визначається як вчинення особою більше ніж одного злочину, за умови відсутності процесуальних причин для відкриття кількох окремих кримінальних справ і за умови, що особу не було засуджено за жоден із цих злочинів [2]. Це визначення здебільшого відповідає підходам українських науковців, оскільки як в Україні, так і в Молдові під множинністю розуміється вчинення однією особою кількох самостійних складів злочинів. Водночас між правовими системами існують певні відмінності, зокрема щодо класифікації видів множинності. Наприклад, у КК України, зокрема у Розділі VII, виокремлюються такі види множинності, як: повторність, сукупність та рецидив. Натомість у Кримінальному кодексі Республіки Молдова згадуються лише сукупність і рецидив, що свідчить про відсутність у молдовському законодавстві окремого регулювання повторності, яку український законодавець вважає необхідною для виділення як окремого правового інституту.

Щодо поняття повторності у національному законодавстві України, варто зазначити, що воно визначається як вчинення двох або більше окремих кримінальних правопорушень, передбачених однією і тією ж статтею або її частиною в Особливій частині КК України, тією самою особою. Наявність судимості за попереднє кримінальне правопорушення не є обов'язковою для кваліфікації повторності. Таким чином, повторність має місце у випадках, коли кримінальні правопорушення кваліфікуються за тією самою статтею або її частиною в Особливій частині КК України.

Законодавець України, виокремлюючи повторність як окремий вид множинності, акцентує увагу на унікальних особливостях національного кримінального законодавства. Більшість нормативно-правових актів інших держав не містять спеціальної категорії повторності, що робить українське законодавство більш детальним у цьому аспекті. Наприклад,

порівнюючи інститут сукупності кримінальних правопорушень у законодавстві України та Франції, можна побачити, що у французькому праві сукупність злочинів має місце у випадку вчинення нового злочину до моменту набрання законної сили вироком за попереднє кримінальне правопорушення. В українському законодавстві спостерігається схожий підхід: по-перше, сукупність також утворюється з двох або більше самостійних складів кримінальних правопорушень; по-друге, злочинні діяння повинні бути вчинені до засудження особи за один з них. Проте є одна суттєва різниця – у КК України прямо зазначається, що ці кримінальні правопорушення повинні бути передбачені різними статтями, тоді як у французькому кримінальному законодавстві йдеться лише про новий злочин, без уточнення, чи це той самий склад або кримінальне правопорушення, передбачене іншою статтею.

Окрему увагу слід приділити австрійському підходу до визначення сукупності. На відміну від багатьох інших європейських країн, кримінальне законодавство Австрії містить положення, яке визначає загальну сукупність злочинних діянь як випадок, коли особа, вчиняючи одну або кілька окремих дій, здійснює два або більше злочинних діянь одного або різного виду [1, с. 126]. Це визначення охоплює як поняття сукупності, так і повторності, оскільки повторність стосується діянь, кваліфікованих за тією самою статтею, тоді як сукупність охоплює діяння, передбачені різними статтями.

Вивчення міжнародного досвіду у сфері рецидивної злочинності свідчить про підвищену ступінь суспільної небезпеки таких явищ. Наприклад, порівняння кримінального законодавства України та Китаю дозволяє виділити три основні ознаки, що свідчать про подібність кримінально-правового регулювання рецидиву злочинів: 1) вчинення нового кримінального правопорушення; 2) наявність судимості за попереднє діяння, яке кваліфікується відповідно до кримінального законодавства; 3) давність рецидиву. Ці три елементи є фундаментальними складовими інституту рецидиву не лише в Україні та Китаї, а й у більшості інших зарубіжних правових систем [3, с. 115].

Підсумовуючи, порівняльний аналіз правового регулювання інституту множинності кримінальних правопорушень в Україні та інших державах сприяє не лише глибшому розумінню цього правового інституту, але й вирішенню низки проблемних та дискусійних питань нормативного, теоретичного та правозастосовного характеру. Такий

підхід дозволяє більш чітко визначити ознаки і види множинності кримінальних правопорушень та їх кримінально-правову оцінку, що може сприяти вдосконаленню національного кримінального законодавства.

Отже, узагальнюючи вищевикладене, слід зазначити, що порівняльний аналіз правового регулювання інституту множинності кримінальних правопорушень в Україні та інших країнах світу дозволяє здійснити глибше і всебічне дослідження цього правового феномену. Такий підхід сприяє вирішенню ключових проблем і спірних питань як нормативного, так і теоретичного характеру, зокрема щодо визначення ознак і видів множинності кримінальних правопорушень та їхньої кримінально-правової кваліфікації. Вивчення міжнародного досвіду дає можливість покращити правозастосовну практику, оскільки дозволяє більш точно розмежовувати різні форми множинності та застосовувати відповідні правові інструменти для їх оцінки у кримінально-правовому контексті.

Список використаних джерел:

1. Житний О. О., Рибалко Г. С., Слінько Д. С. Основи кримінальної політики Європейського Союзу: навч. посіб. Харків, 2022. 147с.
2. Кримінальний кодекс Республіки Молдова від 18.04.2002 року. URL: http://continent-online.com/Document/?doc_id=30394923. (дата звернення: 20.10.2024).
3. Лугіна Н, Кравченко А., Кубишина А. Рецидивна злочинність у Китаї. Публічне право. 2020. № 4 (40). С. 110-116.

ПРАВОВІ ОСНОВИ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ У ПРОТИДІЇ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ ПРОТИ ДОВКІЛЛЯ

Марко Сергій Іванович

кандидат юридичних наук, доцент

професор кафедри кримінального процесу та криміналістики факультету № 1
інституту підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції
Львівський державний університет внутрішніх справ, Україна

Концептуальним завданням правоохоронних органів є протидія злочинності. Серед суб'єктів запобігання та протидії кримінально караним діянням особливої уваги потребує з'ясування особливостей здійснення інформаційно-аналітичної роботи правоохоронними органами, які безпосередньо ведуть боротьбу зі злочинністю проти довкілля. Важливою умовою зазначеної діяльності є її правова основа.

Під інформаційно-аналітичною діяльністю розуміють специфічний різновид інтелектуальної, розумової діяльності людини, в процесі якої внаслідок певного алгоритму послідовних дій з пошуку, накопичення, зберігання, обробки, аналізу первинної інформації утворюється нова, вторинна аналітична інформація у формі аналітичної довідки, звіту, огляду, прогнозу тощо [1, с. 14]. Така робота поєднує комплекс методів та прийомів, використання яких має на меті поглиблене вивчення проблемних питань у сфері протидії злочинності, виявлення недоліків, помилок і прорахунків у роботі, визначення заходів щодо їх усунення і недопущення у подальшій діяльності.

Одним з основним суб'єктів протидії кримінальним правопорушенням проти довкілля є прокуратура. Інформаційно-аналітична робота її підрозділів визначена Наказом Офісу Генерального прокурора № 365 від 07.08.2020 р., відповідно до якого Офіс Генерального прокурора передбачає конкретні заходи з важливих та актуальних питань виконання завдань органів прокуратури, зокрема заходи, спрямовані на комплексне аналітичне дослідження наявних проблем, перевірки стану додержання вимог законодавства в межах

наданих повноважень, організації роботи на окремих напрямках у регіональних (обласних) прокуратурах, надання практичної допомоги їх керівникам (п. 14.1. Наказу) [2].

Порядок координації діяльності правоохоронних органів у сфері протидії злочинності, передбачений Наказом Офісу Генерального прокурора № 28 від 08.02.2021 р. визначає, що обмін аналітичною інформацією здійснюється органами прокуратури та правоохоронними органами за власною ініціативою або на виконання спільних узгоджених рішень, зокрема прийнятих координаційними або спільними нарадами, з метою встановлення позитивних і негативних тенденцій у сфері протидії кримінальним правопорушенням, аналізу практики правозастосування, оцінки ефективності виконання спільних узгоджених заходів і визначення шляхів удосконалення цієї роботи, а також виявлення проблем, які потребують оперативного чи комплексного вирішення, форм їх розв'язання тощо [3].

Також, відповідно до п. 5.1 Положення про Спеціалізовану екологічну прокуратуру (на правах Департаменту) Офісу Генерального прокурора № 185 від 05.07.2023 р., керівник Спеціалізованої екологічної експертизи (далі – СЕП) організовує проведення аналітичної та методичної роботи; відділ організаційно-методичної роботи та документального забезпечення забезпечує проведення у взаємодії з іншими структурними підрозділами СЕП аналітичної роботи (п. 4.4); прокурори відділу організаційно-методичної роботи та документального забезпечення у взаємодії з працівниками інших структурних підрозділів СЕП готують документи узагальненого, аналітичного та методичного характеру, доповідні записки, довідки, проекти листів інформаційного та орієнтовного характеру, листів із зауваженнями, доручень, завдань та інших службових документів, ведуть їх облік (п. 5.8.5) [4].

Основне навантаження у протидії кримінальним правопорушенням проти довкілля покладається на підрозділи Національної поліції України. Поліція здійснює інформаційно-аналітичну діяльність виключно для реалізації своїх повноважень, визначених законом. Зокрема, вона: формує реєстри та бази (банки) даних, що входять до єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ України (далі – МВС України); користується реєстрами та базами даних МВС України та інших органів державної влади; здійснює інформаційно-пошукову та інформаційно-аналітичну роботу, а також здійснює інформаційну взаємодію з іншими

органами державної влади України, органами правопорядку іноземних держав та міжнародними організаціями (ч. ч. 1 та 2 ст. 25 Закону України «Про Національну поліцію України») [5].

Інформаційно-аналітичними повноваженнями у межах передбаченої законом підслідності у кримінальному провадженні наділені й інші підрозділи правоохоронних органів, які можуть бути залучені до діяльності із запобігання та протидії злочинності у сфері довкілля (здебільшого у разі, коли кримінальне правопорушення проти довкілля вчиняється в сукупності з іншими кримінальними правопорушеннями, віднесеними до їх підслідності) – Служба безпеки України, Державне бюро розслідувань, Національне антикорупційне бюро України, Бюро економічної безпеки України.

Дослідження, що вивчають функції аналітиків з питань злочинності в правоохоронних органах, свідчать про брак комунікації між аналітиками та кінцевими користувачами аналітичних продуктів. Тому використанню інформації та застосуванню аналітичних процесів у підрозділах правоохоронних органів має передувати вироблення чітких, зрозумілих та надійних механізмів, які дадуть змогу забезпечити відповідний аналітичний потенціал та доступ до інформації і аналітичних продуктів. Вирішення зазначених питань безперечно сприятиме покращенню як інформаційно-аналітичної діяльності, так і розширить можливості використання аналітичних продуктів як результату цього процесу в діяльності з протидії та запобігання кримінальним правопорушенням проти довкілля.

Відповідний механізм моніторингу та узагальнення стану злочинності у зазначеній сфері спрямований на реалізацію не лише оперативних і тактичних завдань протидії екологічній злочинності, але й кримінологічних завдань стратегічного та ситуаційного характеру. У зв'язку з цим, за керівної ролі прокуратури, має бути налагоджений та забезпечений чіткий системний взаємний обмін оперативною інформацією між відповідальними підрозділами Національної поліції України та іншими суб'єктами взаємодії, які залучаються до боротьби зі злочинністю у зазначеній сфері.

Список використаних джерел:

1. Варенко В. М. Інформаційно-аналітична діяльність : навч. посіб. Київ : Ун-т «Україна», 2014. 417 с.

2. Про загальні засади організації роботи в органах прокуратури України : наказ Офісу Генерального прокурора від 7 серп. 2020 р. № 365. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0365905-20#Text>.
3. Про затвердження Порядку координації діяльності правоохоронних органів у сфері протидії злочинності : наказ Офісу Генерального прокурора України від 8 лют. 2021 р. № 28. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0028905-21#Text>.
4. Про затвердження Положення про Спеціалізовану екологічну прокуратуру (на правах Департаменту) Офісу Генерального прокурора : наказ Офісу Генерального прокурора від 5 лип. 2023 р. № 185. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0185905-23#Text>.
5. Про Національну поліцію : Закон України від 2 лип. 2015 р. № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>.

РОЛЬ МАЛИХ ГРУП У СУЧАСНИХ БОЙОВИХ ОПЕРАЦІЯХ: ТАКТИКА ТА КООРДИНАЦІЯ

Щелкунов Михайло Сергійович

курсант 3 курсу факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування Національної поліції України
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, м. Дніпро, Україна

Шевченко Богдан Віталійович

курсант 3 курсу факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування Національної поліції України
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, м. Дніпро, Україна

Науковий керівник: Поливанюк Василь Дмитрович

кандидат юридичних наук, доцент
професор кафедри тактико-спеціальної підготовки
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, м. Дніпро, Україна

Тактика переміщень в групах зі зброєю в руках є важливою складовою частиною ефективності вогневого контакту. Вона передбачає сплановані та координовані рухи групи в рамках бойової операції з метою досягнення поставлених цілей та завдань.

Основною метою тактики переміщень є забезпечення безпеки групи, збереження життя та досягнення переваги над противником [1].

Під час тактики переміщення груп зі зброєю кожен учасник повинен чітко усвідомлювати свою роль та завдання. Для успішного виконання поставлених цілей важливо дотримуватись кількох основних принципів:

1. Координація. Члени групи повинні діяти спільно, маючи спільне розуміння мети та плану дій. Це дозволяє уникнути плутанини та помилок через ефективну взаємодію та комунікацію.

2. Камуфляж і прикриття. Група повинна вміло використовувати природні та штучні укриття для захисту від супротивника та збереження невидимості. Це може включати використання рельєфу, рослинності, будівель та інших об'єктів.

3. Комунікація. Ефективне спілкування всередині групи є критично важливим для успішних дій. Сигнали, команди та жести допомагають передавати інформацію про переміщення, загрози та необхідні дії.

4. Дотримання дистанції та формацій. Група повинна підтримувати певну відстань та формацію під час руху. Це забезпечує безпеку і

запобігає випадковим вогневим травмам через неправильне використання зброї.

5. Спостереження та реакція. Учасники повинні постійно стежити за навколишнім середовищем, виявляти можливі загрози та оперативно на них реагувати. Це включає виявлення противників, пасток та інших небезпечних ситуацій.

6. Поєднання руху та захисту. Члени групи повинні вміти гармонійно поєднувати просування вперед з ефективним захистом.

7. Контроль території. Група, яка пересувається зі зброєю, може мати на меті контроль над певною зоною, що включає патрулювання, блокування чи зайняття стратегічних позицій.

8. Адаптація до змін. У бойових умовах ситуації можуть швидко змінюватись. Група повинна бути готовою оперативно реагувати на нові виклики, такі як атаки противника або необхідність евакуації поранених.

9. Взаємодія з іншими групами. У деяких випадках може знадобитися координація дій з іншими підрозділами, такими як групи підтримки або розвідки, для досягнення спільних цілей.[2].

В умовах сьогодення професійна спрямованість передбачає розуміння і внутрішнє сприйняття цілей і завдань професійної діяльності. Зміни, котрі відбуваються у змісті професійної спрямованості, знаходять своє відображення в тому, що зміцнюють мотиви, котрі пов'язані з професійною діяльністю, викликають покликання до прагнення у добросовісному виконанні власних службових обов'язків, бажанні показати себе в якості кваліфікованого фахівця та досягати успіхів в роботі, посиленні почуття відповідальності [3].

У зв'язку з вищевикладеним приходимо до висновку, що тактика переміщень в групах зі зброєю в руках є важливою складовою бойових дій, яка вимагає планування, тренувань та спільної роботи. Вона допомагає забезпечити безпеку, ефективність та успішне досягнення поставлених завдань. Координація, комунікація, використання прикриття та спостереження є ключовими елементами тактики під час переміщення. Члени групи повинні бути готові до реагування на зміни ситуації та взаємодіяти з іншими групами. Відповідна підготовка та вміння працювати разом дозволяють групі ефективно функціонувати та досягати успіху в різних бойових ситуаціях.

У сучасних бойових операціях малі групи відіграють критично важливу роль, оскільки їхня ефективність і гнучкість дозволяють виконувати завдання в умовах швидко змінюваного бойового середовища. Тактика

малих груп базується на принципах швидкості, прихованості та точності, що забезпечує їм перевагу в асиметричних конфліктах. Ці групи здатні оперативно реагувати на загрози, реалізуючи специфічні місії, які часто вимагають високого рівня спеціалізації та професіоналізму учасників. Успішна координація між членами групи є ключовим аспектом, адже вона дозволяє досягати поставлених цілей без зайвих втрат і помилок.

Взаємодія та спільна комунікація всередині групи забезпечують не лише синхронність дій, але й підвищують рівень довіри та підтримки між учасниками. Це особливо важливо в умовах стресу та ризику, коли кожен член команди повинен бути готовим до швидкого прийняття рішень та дій. Також варто зазначити, що малі групи можуть ефективно взаємодіяти з іншими підрозділами, що дозволяє досягати стратегічних цілей на рівні всієї операції. В умовах сучасних бойових дій, де технології та інформаційні системи набувають все більшого значення, малим групам необхідно адаптуватися до нових викликів, використовуючи інноваційні методи і засоби для забезпечення своєї ефективності.

Таким чином, роль малих груп у сучасних бойових операціях важко переоцінити. Вони забезпечують не лише швидкість і гнучкість у виконанні завдань, але й є запорукою успіху в умовах, коли кожен момент може бути вирішальним. Саме через їхню здатність до оперативного реагування та високого рівня координації малі групи стають невід'ємною складовою сучасних збройних конфліктів, відіграючи ключову роль у досягненні військових цілей та забезпеченні безпеки.

Список використаних джерел:

1. Тінін Д. Статус українського поліцейського в умовах воєнного стану у випадку невиконання наказу про вихід з оточення або окупації (теоретичний аспект). Правовий часопис Донбасу. Випуск No 4(81) 2022. Частина 1. Донецький державний університет внутрішніх справ, 2022. – 214 с., с. 204-208. DOI <https://ljd.dnuvs.ukr.education/wp-content/uploads/2023/03/38.pdf>.
2. Арсененко О., Кримець О., Чукреєв П., Гриньов І. Педагогічні засоби відновлення фізичної працездатності поліцейських. Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи. 2020. Вип. 2 (25).- С. 60.
3. Бондаренко В.В., Худякова Н. Ю., Давигора Ю. І., Русанівський С. В. Формування професійних умінь і навичок у майбутніх правоохоронців під час фахової підготовки. Освіта та розвиток обдарованої особистості. No 4. 2020. С. 37.
4. Комісаров О. Г., Собакарь А. О., Соболев Е. Ю., Юнін О. С. Тактикоспеціальна підготовка : навч. посіб. Дніпро : ДДУВС, 2017. 277 с.
5. Покайчук, В. Я., Поливанюк, В. Д., Миронюк, С. А., Мислива, О. О., Никифорова, О. А., Бардін, Є. В., ... & Фурса, В. В. Довідник (словник термінів) з тактичної підготовки. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ. 2021. 100 с.; іл.

СПЕЦІАЛЬНИЙ СУБ'ЄКТ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ

Щур Ростислав Ігорьович

курсант 2 курсу факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування Національної поліції України
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Корогод Світлана Володимирівна

старший викладач кафедри кримінального права та кримінології
доктор філософії в галузі права
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Аналізуючи основи кримінальної відповідальності, слід зазначити, що склад кримінального правопорушення необхідно розглядати як одне ціле. Всі елементи та складові частини цього складу є взаємопов'язаними і взаємозалежними, утворюючи визначену систему. Важливою частиною цієї системи є суб'єктивна сторона кримінального правопорушення, яка виокремлює суб'єкта кримінального правопорушення та його суб'єктивну сторону. Спеціальний суб'єкт — це особа, яка під час вчинення злочину повинна мати додаткові ознаки, що визначають її правовий статус і відрізняють від загального суб'єкта. До таких ознак можуть належати службове положення, спеціальні знання, статус державного службовця, військового, службовця поліції тощо. Ці ознаки зумовлюють більш жорстку або специфічну відповідальність за правопорушення.

Суб'єкт складу кримінального правопорушення є одним з ключових елементів, без якого подія правопорушення не може мати місця, а отже, і кримінальна відповідальність не може настати. Спеціальний суб'єкт кримінального правопорушення не є чимось, що виходить за межі складу правопорушення, а є його невід'ємною частиною, що перебуває в динамічній взаємодії з іншими елементами. Відповідно до Кримінального кодексу України (далі – КК України), можна виділити два види суб'єктів кримінального правопорушення: загальний та спеціальний [1, с. 60].

Кримінальний кодекс України визначає поняття спеціального суб'єкта кримінального правопорушення у частині 2 статті 18, де

зазначено, що таким суб'єктом є фізична осудна особа, яка вчинила злочин у віці, з якого може наставати кримінальна відповідальність, і кримінальне правопорушення, суб'єктом якого може бути лише певна особа. З цього визначення випливає, що спеціальний суб'єкт виокремлюється з загального і наділений усіма його ознаками, проте йому притаманні факультативні ознаки, зазначені в диспозиції статті Особливої частини КК України. Слід зазначити, що визначення спеціального суб'єкта кримінального правопорушення потребує уточнення, оскільки воно не повною мірою розкриває його суть. У чинній редакції КК України відсутній конкретний перелік усіх можливих додаткових ознак, що обмежує практичне застосування цієї норми [2, с. 6].

Поняття спеціального суб'єкта детально регламентоване як на рівні Кримінального кодексу України, так і в численних підзаконних актах. Правозастосовна практика показує, що встановлення спеціального суб'єкта допомагає диференціювати відповідальність залежно від соціальної ролі правопорушника. Це дозволяє не лише більш справедливо кваліфікувати діяння, але й дати оцінку діям суб'єкта з урахуванням їхнього впливу на суспільство. Зокрема, спеціальний суб'єкт є основою для кваліфікації злочинів у сфері службової діяльності. Наприклад, для кваліфікації злочину за статтею 364 КК України «Зловживання владою або службовим становищем» особа повинна відповідати критеріям посадової особи. Такі норми спрямовані на запобігання корупційним проявам та зловживанням у сфері державної служби, що є важливим аспектом кримінальної політики України.

Відсутність спеціального суб'єкта в зарубіжних кримінальних законодавствах не свідчить про те, що відповідальність за вчинення злочинів спеціальними суб'єктами не передбачена. Навпаки, диспозиції норм, як правило, описані досить детально, і в переважній більшості випадків наявність специфічних ознак суб'єкта кримінального правопорушення витікає з їх змісту. Якщо ж вказівки на ці ознаки відсутні, вони можуть бути вказані в назвах розділів або статей [4, с. 61]. Таке підходження, яке спостерігається в зарубіжних кримінальних законодавствах, може вважатися перевагою. Відсутність окремої норми, яка б визначала поняття спеціального суб'єкта та його характеристики, свідчить про досконалість диспозицій норм і структури кримінального законодавства цих країн. Це значно полегшує процес притягнення до кримінальної відповідальності осіб, наділених спеціальними

повноваженнями або особливими ознаками, в порівнянні з загальними суб'єктами.

Отже, аналіз основ кримінальної відповідальності та специфіки суб'єктивної сторони кримінального правопорушення в Україні підкреслює необхідність врахування всіх елементів складу, їх взаємозв'язків та особливостей суб'єктів, що дозволяє більш точно визначити межі кримінальної відповідальності та особливості притягнення до неї. Спеціальний суб'єкт кримінального правопорушення є важливим елементом у кримінальному праві України, який сприяє індивідуалізації та підвищенню ефективності кримінальної відповідальності. Завдяки точному визначенню спеціальних суб'єктів законодавство досягає своєї мети – запобігання злочинним проявам, які становлять підвищену суспільну небезпеку, та забезпечення правопорядку.

Список використаних джерел:

1. Васильєв А. А. Суб'єкт злочину (спеціальний). Українська кримінологічна енциклопедія, за заг. ред. В. В. Чернея, В. В. Сокурєнка; упоряд. О. М. Джужа, О. М. Литвинов. Золота миля, 2017. 624-625 с.
2. Дем'янюк, Вікторія. Спеціальний суб'єкт кримінального правопорушення. Рекомендовано до друку Вченою радою Житомирського державного університету імені Івана Франка (протокол № 3 від 26 березня 2021 р.). 2021. С. 84.
3. Кримінальний кодекс України: станом на 12 верес. 2020 р.: відповідає офіц. тексту. Київ: Видавець Паливода А.В., 2020. 292 с.
4. Ладніна А.В. Спеціальний суб'єкт злочину: порівняльно-правовий аспект. Вісник Асоціації кримінального права України, № 1(10), 2018. 54-63 с.

СУДОВІ СТРОКИ: ВИМОГИ ТА ОСОБЛИВОСТІ

Смірнов Євгеній Вікторович

студент Навчально-наукового інституту права
Державний податковий університет, Україна

Науковий керівник: Котович Ігор Олександрович

канд. юрид. наук, доцент кафедри цивільного права та процесу
Державний податковий університет, Україна

Відповідно до ст. 120 ЦПК України процесуальний строк становить перш за все проміжок часу, визначений законом чи судом для вчинення процесуальних дій сторонами та іншими учасниками судового процесу.

Частина друга статті 121 ЦПК України прямо вказує на те, що встановлювані судом процесуальні строки мають відповідати завданням цивільного судочинства, визначеним у статті 1 ЦПК України. Тобто, суд має забезпечити не лише достатній час для вчинення процесуальних дій, але й дотримання принципу своєчасного розгляду справи. При цьому, оцінюючи розумність строку, суд повинен враховувати комплекс факторів, включаючи складність правових питань, обсяг доказової бази та інші обставини, що мають значення для справи. Зауважимо, що, крім наведеного, у нормах процесуального законодавства передбачені додаткові критерії розумності процесуальних строків, встановлених судом. Так, у ч. 7. ст. 178 ЦПК України закріплено, що відзив подається у строк, встановлений судом, який не може бути меншим п'ятнадцяти днів із дня вручення ухвали про відкриття провадження у справі, а отже, суд має визначити такий строк подання відзиву, який дозволить відповідачу підготувати його і відповідні докази, а іншим учасникам справи – отримати відзив не пізніше першого підготовчого засідання у справі. У разі ненадання відповідачем відзиву у встановлений судом строк без поважних причин суд вирішує справу за наявними матеріалами. У той же час у ч. 4 ст. 179 ЦПК України зафіксовано, що відповідь на відзив подається у строк, встановлений судом. «Суд має встановити такий строк подання відповіді на відзив, який дозволить позивачу підготувати свої міркування, аргументи та відповідні докази, іншим учасникам справи – отримати відповідь на відзив завчасно до початку розгляду справи по суті, а відповідачу – надати учасникам справи заперечення завчасно до

початку розгляду справи по суті», а в ч. 4 ст. 180 ЦПК України міститься таке положення: «Заперечення подається в строк, встановлений судом. Частина четверта статті 181 ЦПК України прямо вказує на те, що суд, встановлюючи строк для подання пояснень третьої особи, повинен керуватися принципом забезпечення рівності процесуальних прав учасників справи. Цей принцип передбачає, що всі учасники мають мати достатньо часу для підготовки до судового засідання та реалізації свого права на захист. Отже, строк, встановлений судом, має бути таким, щоб третя особа могла підготувати свої аргументи та докази, а інші учасники справи – ознайомитися з ними та сформулювати свою позицію.

Із наведеного випливає, що розумність процесуальних строків нерозривно пов'язана з їх тривалістю – певною величиною часового інтервалу між двома моментами часу (початком перебігу процесуальних строків і закінченням процесуальних строків), визначеною за допомогою встановлених у законі способів обчислення (ст. 122 ЦПК України) і правил про початок перебігу й закінчення процесуальних строків (ст. 123,124 ЦПК України) та їх поновлення і продовження (ст. 127 ЦПК України).

Законодавець детально регламентує порядок обчислення процесуальних строків. Проте, аналіз судової практики свідчить про те, що суди не завжди дотримуються цих вимог. Зокрема, поширеним порушенням є встановлення складних багатокomпонентних строків для усунення недоліків позовної заяви, що суперечить принципу одномірності процесуальних строків. Така практика ускладнює для учасників процесу орієнтуватися в процесуальних термінах і може призводити до порушення їхніх прав. На підтвердження наведемо декілька ухвал. Так в ухвалі КЦС ВС вказує: «касаційну скаргу ОСОБА_1 на рішення Бердянського міськрайонного суду Запорізької галузі від 13 січня 2020 року та постанову Запорізького апеляційного суду від 19 травня 2020 року залишити без руху та надати місячний строк для виконання вимог ухвали, але не пізніше десяти днів з моменту закінчення дії карантину, встановленого Кабінетом Міністрів України з метою запобігання поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19)» [1]. Ще більш ускладненим прикладом продовження встановленого раніше строку є ухвала КЦС ВС від 23 червня 2020 року: «Продовжити ОСОБА_1 строк для усунення недоліків касаційної скарги, встановлений ухвалою Верховного Суду у складі судді Другої судової палати Касаційного

цивільного суду Ігнатенка В. М. від 31 березня 2020 року, до 10 серпня 2020 року, але який не може перевищувати десяти днів з дня вручення цієї ухвали та закінчення строку дії карантину, встановленого Кабінетом Міністрів України на запобігання поширення корона вірусної хвороби (COVID-19)» [2].

Ознайомившись із текстами ухвал, можна помітити, що в усіх наведених прикладах судом строк на усунення недоліків касаційної скарги встановлюється за допомогою двох величин (а це, як уже наголошувалося, є порушенням приписів ЦПК України).

Підсумовуючи все сказане, зауважимо, що через порушення судами такої ознаки процесуальних строків, як одномірність, по-перше, учасникам справи не зрозуміло (оскільки наявна невизначеність, немає чіткої вказівки), який із вимірів обчислення встановленого судом строку є обов'язковим для них, а по-друге, визначений судом строк не відповідає вимозі розумності процесуальних строків. Із приводу останнього додамо, що ще Пленум Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ у Постанові від 17.10.2014 року № 11 «Про деякі питання дотримання розумних строків розгляду судами цивільних, кримінальних справ і справ про адміністративні правопорушення» звернув увагу на те, що строки, які встановлюються судом (наприклад, строк для усунення недоліків позовної заяви чи апеляційної скарги), повинні відповідати принципу розумності. Визначаючи (на власний розсуд) тривалість цих строків, суду необхідно враховувати принципи диспозитивності і змагальності, встановлені законом граничні строки для розгляду справи при окресленні строків вчинення конкретних процесуальних дій, складність справи, кількість учасників процесу, можливі труднощі у витребуванні й дослідженні доказів тощо [3].

Список використаних джерел:

1. Ухвала суду [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [//http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/90021561](http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/90021561).
2. Ухвала суду [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [//http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/90021550](http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/90021550).
3. Про деякі питання дотримання розумних строків розгляду судами цивільних, кримінальних справ і справ про адміністративні правопорушення [Електронний ресурс] : Постанова від 17.10.2014 р. № 11. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0011740-14#Text>

ТАКТИКО-СПЕЦІАЛЬНА ПІДГОТОВКА ЯК ЕЛЕМЕНТ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ БОЙОВИХ ДІЙ

Романова Анастасія Вікторівна

здобувачка вищої освіти бакалавра факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Національної поліції України
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Тінін Дмитро Геннадійович

старший викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Тактико-спеціальна підготовка є невід'ємною частиною військової підготовки, що забезпечує успішність виконання завдань у складних бойових умовах. Її мета полягає в розвитку у військовослужбовців необхідних навичок і вмінь, що дозволяють ефективно взаємодіяти в команді, швидко реагувати на зміни ситуації та приймати обґрунтовані рішення в умовах стресу.

В умовах сьогодення професійна спрямованість передбачає розуміння і внутрішнє сприйняття цілей і завдань професійної діяльності. Зміни, які відбуваються у змісті професійної спрямованості, знаходять своє відображення в тому, що зміцнюють мотиви, котрі пов'язані з професійною діяльністю [1, с. 143].

Актуальність теми полягає в тому, що в умовах сучасного ведення бойових дій, коли технології та тактики швидко змінюються, саме тактико-спеціальна підготовка дозволяє підвищити адаптивність військових підрозділів. Це особливо важливо в контексті не лише класичних бойових операцій, а й контртерористичних дій, миротворчих місій та реагування на надзвичайні ситуації.

Тактичні дії – організовані дії підрозділів, частин і з'єднань під час виконання поставлених завдань [2]. Тактична підготовка включає в себе навчання основам тактики ведення бою, маневрування на полі бою, використання різноманітних видів зброї та техніки. Військовослужбовці навчаються планувати і виконувати операції в умовах різного рівня складності. Якщо вивести спеціальну підготовку в окрему категорію то сюди може входити специфічні навички, які необхідні і можуть знадобитися в певних ситуаціях, такі як ведення розвідки, підризна

справа, медична допомога або дії в умовах радіаційного, хімічного чи біологічного забруднення. Ці навички часто стають вирішальними у критичних моментах.

Сучасна система підготовки потребує ідеального поєднання можливостей вирішення завдань, що будуть виникати в професійній діяльності, відпрацювання та напрацювання алгоритмів реагування на подібні завдання, розвивати якості професійного спрямування бійця, котрий буде здатний реалізувати та втілити у життя навички завдань [3, с. 103].

Слід зазначити, що науковці у своїх дослідженнях звертали увагу на те, що на працівників, які працюють в надзвичайних умовах, впливають не тільки загальні фактори небезпеки, які стосуються цивільного життя, а й специфічні службові фактори [4, с. 111].

Питання покращення професійної підготовки, у тому числі й тактико-спеціальної зверталася увага багатьох фахівців [5-10].

Систематичне впровадження тактико-спеціальної підготовки позитивно позначається на загальному рівні підготовленості підрозділів. Вона дозволяє:

- покращити командну взаємодію – формує згуртованість та довіру між бійцями, що є важливим для виконання спільних завдань;
- забезпечити гнучкість у реагуванні: військовослужбовці, які пройшли ТСП, можуть швидко адаптувати свої дії до змінної обстановки на полі бою;
- знизити втрати: завдяки підвищеній підготовленості та ефективному використанню ресурсів, підрозділи здатні зменшити кількість втрат у власних лавах.

Тактико-спеціальна підготовка є критично важливим елементом, який сприяє підвищенню ефективності бойових дій. Інвестиції в цю сферу здатні значно поліпшити готовність військових підрозділів до виконання завдань в умовах сучасної війни. У світі, де технології та тактики постійно змінюються, адаптація та навчання стають запорукою успіху на полі бою.

Попри очевидні переваги тактико-спеціальної підготовки, існує ряд викликів, які потребують уваги. По-перше, постійна еволюція загроз вимагає від військових організацій адаптації навчальних програм до нових умов. Це означає, що тактико-спеціальна підготовка повинна бути динамічною та гнучкою, здатною швидко реагувати на зміни в бойовій обстановці [11].

По-друге, забезпечення якісної підготовки вимагає ресурсів – як матеріальних, так і людських. Це може бути складно для деяких країн, особливо з обмеженим бюджетом на оборону. Таким чином, необхідно оптимізувати навчальні процеси, використовувати новітні технології та методики, такі як симулятори та тренажери, для підвищення ефективності навчання без значних витрат.

Тактико-спеціальна підготовка є незамінним елементом, що підвищує ефективність бойових дій у сучасних умовах. Завдяки правильному впровадженню та постійному вдосконаленню тактико-спеціальної підготовки, військові підрозділи можуть забезпечити свою готовність до виконання складних завдань, зменшити втрати та підвищити загальну ефективність операцій. Зважаючи на швидкий розвиток технологій і зміну характеру конфліктів, інвестування в підготовку залишиться пріоритетом для будь-якої армії, яка прагне досягти успіху на полі бою.

Список використаних джерел:

1. Тінін , Д., & Завістовський , О. (2023). ВАЖЛИВІСТЬ ПИТАННЯ КОМУНІКАЦІЇ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО В СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ. *Матеріали конференцій МЦНД*, (08.12.2023; Черкаси, Україна), 143–145. URL: <https://archive.mcnd.org.ua/index.php/conference-proceeding/article/view/876>
2. Довідник (словник термінів) з тактичної підготовки / Кол. авт. ; за ред. канд. юрид. наук, доц. В. Я. Покайчука, канд. юрид. наук, доц. В. Д. Поливанюка. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ. 100 с. URL: https://er.dduvs.edu.ua/bitstream/123456789/7370/1/%D0%BC%D0%B0%D0%BA%D0%B5%D1%82_%D0%94%D0%BE%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%BD%D0%B8%D0%BA_%D1%82%D1%81%D0%BF.pdf
3. Тінін , Д. (2022). ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ РІВНЯ ПІДГОТОВКИ КАДРІВ СИЛ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ. *Collection of Scientific Papers «ΛΟΓΟΣ»*, (July 8, 2022; Paris, France), 101–103. URL: <https://doi.org/10.36074/logos-08.07.2022.027>
4. Завістовський , О., & Поливанюк , В. (2023). ВДОСКОНАЛЕННЯ ПИТАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ПРАЦІВНИКІВ ПІДРОЗДІЛІВ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ НА ЕТАПІ ВИКЛИКІВ СУЧАСНОСТІ. *Матеріали конференцій МЦНД*, (17.11.2023; Івано-Франківськ, Україна), 110–112. URL: <https://archive.mcnd.org.ua/index.php/conference-proceeding/article/view/816>
5. Pokaichuk, V.Y., Tinin, D.G., & Zavistovskyi, O.D. (2024). FEATURES OF SERVICE AND COMBAT ACTIVITIES OF EDUCATIONAL INSTITUTIONS WITH SPECIFIC LEARNING CONDITIONS OF THE MIA SYSTEM IN CONSOLIDATED FORMS WITH THE STATE BORDER SERVICE OF UKRAINE IN THE CONTROLLED BORDER DISTRICT OGO'S MARTIAL STATE REGIME: CURRENT. *Publishing House "Baltija Publishing"*. URL: <file:///C:/Users/Asus/OneDrive/Documents/%D0%9D%D0%90%D0%A3%D0%9A%D0%90/%D0%9F%D0%A3%D0%91%D0%9B%D0%98%D0%9A%D0%90%D0%A6%D0%98%D0>

- %98/1.%20%D0%9C%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D1%96%D1%8F/2.%20%D0%94%D0%94%D0%A3%D0%92%D0%A1%20-%202024/479-Chapter%20Manuscript-26797-1-10-20240705.pdf
6. Zavistovskyi, O.D. (2023). IMPLEMENTATION OF INFORMATION TECHNOLOGIES IN THE PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE POLICE OFFICERS IN HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS OF EDUCANION. *Publishing House "Baltija Publishing"*. URL: <http://www.baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/view/290/7922/16752-1>
  7. Бодирєв, Д. А., & Завістовський, О. Д. (2023). Нові підходи у методиці викладання вогневої підготовки під час воєнного стану. *Аналітично-порівняльне правознавство*, (3), 246-249. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/284717/278803>
  8. Завістовський О.Д. Професійна, службова та службово-бойова діяльність Національної поліції : сутність та розмежування понять. *Аналітично-порівняльне правознавство*, № 5 (2022). С. 258-262. URL: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2022.05.47>
  9. Завістовський, О. Д. ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ СИСТЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ПРАВООХОРОНЦІВ ДО ДІЙ В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ СИТУАЦІЯХ. In *The III International Scientific and Practical Conference «Theories, methods and practices of the latest technologies», November 07–09, Tokyo, Japan. 387 p.* (p. 126). URL: <https://archer.chnu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/5624/1/166852046996524.pdf#page=127>
  10. Поливанюк, В. Д., Завістовський, О. Д., & Асламов, О. О. (2024). Impact of the war in Ukraine on the law enforcement system in general and the National police of Ukraine in particular. *Аналітично-порівняльне правознавство*, (1), 433-436. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/300010/292434>
  11. Ризики поліцейського (фізичні, процесуальні, соціальні) під час виконання службових обов'язків. Дотримання заходів особистої безпеки: / [О.Г. Комісаров, С.М. Балабан, Собакарь А.О., В.Я. Покайчук, С.Б. Боровинський та ін.]; Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ. Дніпро: ДДУВС, 2017. 69 с.

ТАКТИЧНІ АСПЕКТИ РЕАГУВАННЯ НА ТЕРОРИСТИЧНІ АКТИ ПРАВООХОРОНЦІВ ПРИ СУЧАСНИХ ЗАГРОЗАХ

Азаров Максим Сергійович

здобувач вищої освіти бакалавра факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Національної поліції України
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Завістовський Олег Дмитрович

старший викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Органи і підрозділи системи Міністерства внутрішніх справ України відіграють одну з ключових ролей у забезпеченні як національної, так і міжнародної безпеки нашої держави. Вони виконують широкий спектр функцій, які охоплюють правоохоронну діяльність, у тому числі охорону громадського порядку, боротьбу зі злочинністю, реагування на надзвичайні ситуації та підтримання правопорядку в суспільстві.

Злочинність, терористичні прояви, навіть масові звичайні побутові правопорушення здатні суттєво дестабілізувати життя в країні [1, с. 126].

Тероризм як соціально-політичне явище постійно еволюціонує, що ускладнює його ідентифікацію та боротьбу з ним

Вікіпедія зазначає, що тероризм (від латинського *terror* – «жах») – у широкому сенсі використання або загроза застосування насильства для досягнення політичної, релігійної або ідеологічної мети.

Сутність тероризму полягає у свідомому цілеспрямованому застосуванні терору шляхом захоплення заручників, підпалів, убивств, тортур, залякування населення та органів влади або вчинення інших зазіхань на життя чи здоров'я ні в чому не повинних людей чи погрози вчинення злочинних лій з метою досягнення злочинних цілей.

Тероризм як соціальне явище зумовлений соціальними, політичними й економічними чинниками. Терористичні акти – вбивства, поранення, викрадання, погрози та деякі інші акти насильства, які готуються організаціями й здійснюються окремими особами стосовно державників або громадських діячів, супроводжують поступ модерного суспільства [2].

Органи Міністерства внутрішніх справ відіграють одну з критично важливих ролей у забезпеченні боротьбі та профілактиці терористичним проявам. Важливою складовою ефективності цього напрямку є взаємодія

між різними підрозділами, які забезпечують безпеку на всіх рівнях. Ефективна боротьба з тероризмом вимагає тісної співпраці між поліцією, Службою безпеки України, військовими підрозділами та іншими державними органами і установами. Спільні дії та сплановані операції можуть значно підвищити шанси на успішне запобігання таким проявам. Планування є одним з елементів підготовки до реагування на різні факти надзвичайних ситуацій, у тому ж числі терористичні акти.

Для ефективного реагування на терористичні акти підрозділи поліції повинні враховувати різні аспекти, зокрема забезпечення системного підходу до організації професійної підготовки персоналу. З давніх часів професійна діяльність щодо профілактики та боротьби зі злочинністю спиралась на спеціальні знання, що обумовило необхідністю постійної професійної підготовки правоохоронців, вдосконалення їх вмінь і навичок до виконання своїх службових обов'язків [3, с. 124]. Від рівня підготовки працівників, діяти в умовах, пов'язаних з ризиком для життя, прямо залежить як їх особиста безпека, так і життя, здоров'я, безпека громадян [4, с. 336].

На необхідність підвищення професійної підготовки правоохоронців, забезпечення особистої безпеки та підвищення якості боротьби зі злочинністю не одноразово зверталась увага науковців, практиків та фахівців [5-12].

Отже, сучасні загрози тероризму вимагають від підрозділів поліції гнучкості, адаптивності та готовності до швидких змін у тактичних діях терористів. Застосування комплексного підходу, який поєднує підготовку, технології, співпрацю та комунікацію, дозволить поліції ефективно реагувати на терористичні акти та забезпечувати безпеку громадян. В умовах постійної еволюції тероризму важливо залишатися проактивними та готовими до будь-яких викликів, щоб захистити суспільство від цієї загрози.

Список використаних джерел:

1. Завістовський, О.Д. ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ СИСТЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ПРАВООХОРОНЦІВ ДО ДІЙ В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ СИТУАЦІЯХ. In *The III International Scientific and Practical Conference «Theories, methods and practices of the latest technologies», November 07-09, Tokyo, Japan. 387 p.* (p. 126). URL: <https://archer.chnu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/5624/1/166852046996524.pdf#page=127>
2. Тероризм. Сутність, поняття, соціальні аспекти. Вікіпедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A2%D0%B5%D1%80%D0%BE%D1%80%D0%B8%D0%B7%D0%BC>

3. Завістовський О.Д. Принципи забезпечення службово-бойової діяльності сил охорони правопорядку під час дії воєнного стану. In The III International Scientific and Practical Conference «Theories, methods and practices of the latest technologies», November 07–09, Tokyo, Japan. P. 123-125. URL: <https://archer.chnu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/5624/166852046996524.pdf?sequence=1&isAllowed=y#page=124>
4. Zavistovskyi, O.D. (2023). IMPLEMENTATION OF INFORMATION TECHNOLOGIES IN THE PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE POLICE OFFICERS IN HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS OF EDUCATION. *Publishing House "Baltija Publishing"*. URL: <http://www.baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/view/290/7922/16752-1>
5. Pokaichuk, V.Y., Tinin, D.G., & Zavistovskyi, O.D. (2024). FEATURES OF SERVICE AND COMBAT ACTIVITIES OF EDUCATIONAL INSTITUTIONS WITH SPECIFIC LEARNING CONDITIONS OF THE MIA SYSTEM IN CONSOLIDATED FORMS WITH THE STATE BORDER SERVICE OF UKRAINE IN THE CONTROLLED BORDER DISTRICT OGO'S MARTIAL STATE REGIME: CURRENT. *Publishing House "Baltija Publishing"*. URL: <file:///C:/Users/Asus/OneDrive/Documents/%D0%9D%D0%90%D0%A3%D0%9A%D0%90/%D0%9F%D0%A3%D0%91%D0%9B%D0%98%D0%9A%D0%90%D0%A6%D0%98%D0%98/1.%20%D0%9C%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D1%96%D1%8F/2.%20%D0%94%D0%94%D0%A3%D0%92%D0%A1%20-%202024/479-Chapter%20Manuscript-26797-1-10-20240705.pdf>
6. Шаповалов, Б.Б., & Завістовський, О.Д. (2021). Поліцейський хортинг як сучасна система самозахисту в екстремальних ситуаціях. *Бизнес и безопасность*, № 3/2021 (143), С. 42-43.
7. Завістовський, О., & Поливанюк, В. (2023). ВДОСКОНАЛЕННЯ ПИТАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ПРАЦІВНИКІВ ПІДРОЗДІЛІВ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ НА ЕТАПІ ВИКЛИКІВ СУЧАСНОСТІ. *Матеріали конференцій МЦНД*, (17.11.2023; Івано-Франківськ, Україна), 110–112. URL: <https://archive.mcnd.org.ua/index.php/conference-proceeding/article/view/816>
8. Тінін, Д., & Завістовський, О. (2024). ПИТАННЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ МОВЛЕННЯ ПІД ЧАС ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦІЙСЬКИХ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ. *Матеріали конференцій МЦНД*, (19.01.2024; Кривий Ріг, Україна), 236–238. URL: <https://archive.mcnd.org.ua/index.php/conference-proceeding/article/view/975>
9. Boltivets, S., Dikhtiarenko, Z., Zavistovskyi, O., & Rebryna, A. (2022). Strengthening the mental health of Combat Horting athletes (school and student youth, cadets) in conditions of armed and informational aggression (experimental work). *Ensuring Standards of Quality of Life in a Turbulent World. Monograph. Opole: The Academy of Applied Sciences–Academy of Management and Administration in Opole*, 568-582.
10. Шаповалов Б.Б., Завістовський О.Д. Інформаційно-аналітичне забезпечення формування готовності правоохоронців до дій в екстремальних ситуаціях (на прикладі поліцейського хортингу). Міжнародна науково-практична конференція – Застосування інформаційних технологій у підготовці та діяльності сил охорони правопорядку|| Збірник тез доповідей (м. Харків, 15 березня 2021 р.). – Харків. – 2021. – С. 79-80.
11. Завістовський, О. Д., & Бодирев, Д. А. (2024). Оптимізація методів проведення занять з вогневої підготовки курсантів Національної поліції України в умовах обмеженої видимості. *Аналітично-порівняльне правознавство*, (4), 358-361. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/311012/302309>
12. Поливанюк В.Д., Бодирев Д.А., Завістовський О.Д. Правові та методичні основи організації вогневої та фізичної підготовки працівників територіальних органів Національної поліції України. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ: Науковий журнал*, 2021. Спеціальний випуск, № 2 (116). С. 672-676. URL: <https://er.dduvs.edu.ua/handle/123456789/9032>

СЕКЦІЯ Х. ВОЄННІ НАУКИ, НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА ТА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ

ВИКОРИСТАННЯ БПЛА ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ОКРЕМИХ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ОПЕРАЦІЙ

Шевчук Іван Сергійович

курсант Факультету підготовки фахівців для органів
досудового розслідування Національної поліції Україна
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Шепіль Катерина Олександрівна

курсантка Факультету підготовки фахівців для органів
досудового розслідування Національної поліції Україна
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Поливанюк Василь Дмитрович

професор кафедри тактико-спеціальної підготовки
кандидат юридичних наук, доцент
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Останнім часом у різних сферах, зокрема в правоохоронній діяльності, дедалі частіше використовуються безпілотні літальні апарати (БПЛА), або дрони. В Україні їхнє використання набуває масового характеру, а впровадження дронів у роботу поліції є актуальним та необхідним для підвищення ефективності її діяльності.

Світовий досвід показує, що дрони давно перестали бути виключно військовою технологією, і все частіше застосовуються поліцією для профілактики та документування правопорушень. Однією з ключових переваг БПЛА є їхнє широке використання різними підрозділами для вирішення завдань превентивного характеру. Завдяки відносно невисокій вартості таких апаратів, поліція може забезпечити себе різними типами дронів, що відповідатимуть конкретним технічним вимогам. Це дозволить підвищити ефективність та оперативність управління силами й засобами в ході виконання практичних завдань[1].

Поліція може застосовувати БПЛА для пошуково-рятувальних операцій, спостереження, збору даних для розслідувань та отримання візуальної інформації в режимі реального часу. Основною метою використання цієї техніки є полегшення праці людини, підвищення її продуктивності, а також звільнення від виконання завдань у небезпечних умовах. Дрони сприяють збору, обробці та передачі інформації, забезпечують мобільність і зв'язок, а також можуть бути важливими для обороноздатності.

Наразі одним із головних напрямів використання безпілотних літальних апаратів (БПЛА) Національною поліцією України є фото- та відеозйомка, відеотрансляція і спостереження. Це передбачає кілька важливих аспектів[2]:

- Польоти БПЛА здійснюються згідно з вимогами законодавства у сфері державної авіації України.

- БПЛА можуть бути обладнані однією або кількома системами для фото- та відеозапису, залежно від технічних характеристик апарата.

- Кількість камер та порядок їхнього використання, зокрема щодо погодних умов, часу доби та інших аспектів, регулюються керівництвом з льотної експлуатації або інструкцією виробника.

- Підготовка польотного завдання, у якому визначається початок та кінець роботи систем запису, здійснюється відповідно до законодавства. Польотне завдання затверджує керівник підрозділу поліції.

- Після завершення польоту дані з БПЛА експортуються на носій інформації працівника поліції, який видавав завдання, про що робиться відповідна відмітка в документації.

Національна поліція вже має певний досвід використання дронів. Як свідчить міжнародна практика, поліцейські дрони можуть застосовуватися[3]:

- як альтернатива дорогим гелікоптерам для спостереження за великими або важкодоступними територіями (гірські місцевості, ліси, болотисті ділянки, верхівки висотних будівель тощо);

- для створення детальних карт та схем місцевості під час слідчо-оперативних дій (наприклад, розслідування ДТП);

- для моніторингу дорожнього руху на автошляхах;

- для контролю учасників масових заходів у місцях скупчення людей;

- під час планування та реалізації заходів із забезпечення громадського порядку;

– для спостереження за охоронюваними об'єктами та особами, які перебувають під захистом поліції.

Щоб ефективно інтегрувати БПЛА в діяльність поліції, необхідно[3]:

– розробити правила використання БПЛА під час проведення поліцейських заходів та порядок обробки здобутої інформації;

– спільно з Державною авіаційною службою України визначити вимоги до безпеки польотів БПЛА певних класів;

– створити та нормативно затвердити тактико-технічні вимоги до БПЛА, що використовуються Національною поліцією;

– розробити типові тактичні прийоми правомірного застосування дронів;

– забезпечити підготовку фахівців для роботи з БПЛА.

Ефективне розслідування правопорушень неможливе без використання технічних засобів для збору доказів. Можливість фіксації та документування доказів із місця скоєння злочину сприятиме як його розкриттю, так і попередженню подібних правопорушень у майбутньому[2].

Використання безпілотних літальних апаратів (БПЛА) у діяльності поліції є важливим кроком до підвищення ефективності правоохоронних органів. Дрони можуть значно полегшити виконання завдань, забезпечуючи оперативний збір доказової інформації, моніторинг територій, а також профілактику правопорушень. Однак для їх повноцінної інтеграції необхідно розробити чіткі нормативні правила, підготувати кваліфікованих фахівців та забезпечити безпечне використання БПЛА у відповідності до міжнародних стандартів.

Список використаних джерел:

1. Коломієць Ю. М., Мукоїда Р. В., Проскурня Є. Є., Томіна В. Ю. Основи тактики застосування БПЛА працівниками Національної поліції України під час виконання службово-бойових завдань, 2023. С. 21.
2. Захарко А. В., Пиріг І. В., Поливанюк В. Д., Санакоєв Д. Б. Використання безпілотних літальних апаратів під час огляду місця події: метод рекомендації. Дніпро: Дніпровський державний університет внутрішніх справ, 2024. 32 с.
3. Суконько С. М., Саморок М. Г., & Селеман В. О. Рекомендації щодо застосування безпілотних літальних апаратів під час проведення поліцейських операцій. Таврійський науковий вісник. Серія: Публічне управління та адміністрування, 2022. № 3. С. 109-116.
4. Комісаров О. Г., Собакарь А. О., Соболев Е. Ю., Юнін О. С. Тактикоспеціальна підготовка : навч. посіб. Дніпро : ДДУВС, 2017. 277 с.

ЗАГАЛЬНІ ВІДОМОСТІ ПРО МІНИ ТА ПОРЯДОК ДІЙ ПРИ ЇХ ВИЯВЛЕННІ

Мірошниченко Анастасія Олександрівна
курсантка 3-го курсу факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Поливанюк Василь Дмитрович
професор кафедри тактико-спеціальної підготовки
кандидат юридичних наук, доцент
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Міна — це вид боєприпасу, який закопують під землю або розміщують на поверхні. Вона призначена для вибуху, коли в її близькості опиняється людина чи транспортний засіб [1, ст. 2].

Класифікація мін є різноманітною, і наразі не існує єдиного законодавчо затвердженого стандарту. Мінна зброя ділиться за кількома критеріями, зокрема за призначенням: протипіхотні та протитранспортні (протитанкові).

Міни також класифікуються за способом заподіяння шкоди: фугасні, осколкові та кумулятивні [2].

Протипіхотні фугасні міни — це невеликі пластикові боєприпаси, які призначені для ураження живої сили ворога через вибух. Основний принцип їх дії — натискний: міна активується, коли на неї наступають. Різні типи мін можуть завдавати різного роду ушкодження, але найчастіше постраждають кінцівки. Особливу небезпеку представляє міна "Лепесток", яка має розмір приблизно 12 сантиметрів і важить близько 80 грамів. Ці міни часто розкидаються з касетних боєприпасів і можуть вибухати або при контакті, або через певний час завдяки вбудованому детонатору. Це означає, що міна може вибухнути самостійно через кілька годин.

Протипіхотні осколкові міни працюють інакше: вони не наносять шкоду силою вибуху, а використовують осколки, що вилітають з корпусу. Такі міни зазвичай закопують у землю або маскують серед рослин. Вони можуть активуватися при натисканні на натягнутий дріт або дистанційно. Ураження може бути як спрямованим, так і круговим.

Однією з найнебезпечніших осколкових мін є ОЗМ-72. Вона має розмір приблизно літрової банки і важить 5 кілограмів. Усередині міститься 2400 осколків, які можуть розлетітися на відстань до 50 метрів. При активації міна вибухає, підскакуючи на один метр, що робить шанси на виживання практично нульовими.

Протитранспортні (протитанкові) міни закопують у землю або залишають на поверхні. Вони активуються при навантаженні вагою 120 кг і більше, тому до таких предметів категорично не можна торкатися. Існують випадки, коли людина, не усвідомлюючи небезпеки, намагається пересунути міни, але це може призвести до вибуху, якщо міна буде в бойовому положенні [3].

Кумулятивні міни спеціально створені для ураження техніки ворога за допомогою кумулятивного струменя. Цей струмінь може діяти як при безпосередньому контакті міни з об'єктом, так і на відстані, без необхідності фізичного зіткнення. Вони ефективні проти бронетехніки, оскільки кумулятивний ефект дозволяє пробивати броню, завдаючи серйозних пошкоджень [5].

Важливо пам'ятати, що протипіхотні міни заборонені Оттавською конвенцією 1999 року, однак протитранспортні міни продовжують використовуватися в багатьох конфліктах [4].

За місцем розташування міни можуть бути підземними або наземними. Що стосується керованості, то вони можуть бути некерованими або керованими оператором на відстані. За принципом дії датчика цілі міни можуть активуватися при натисканні, наїзді чи обриві троса-розтяжки, що часто використовують у мінних пастках. Наприклад, протипіхотна міна ПОМЗ-2М активується, коли жертва тягне за натягнутий провід.

Доставка мін до місця застосування може бути ручною, механізованою або дистанційною, коли міни розкидаються з літаків або снарядів. Наприклад, міна ПФМ-1 "Лепесток" використовується для дистанційного розкидання.

З точки зору безпеки, міни можуть бути здобуваними або нездобуваними, а також з можливістю знешкодження. Деякі міни мають системи самоліквідації, які активуються через певний час або внаслідок корозії, в той час як інші можуть залишатися небезпечними впродовж десятиліть [2].

При виявленні підозрілого предмета, схожого на мінно-вибуховий пристрій, важливо дотримуватися обережності. Перш за все, не підходити до предмета і не намагатися його торкатися. Уникати використання мобільних телефонів або інших електронних пристроїв у близькості до знахідки, оскільки це може спровокувати вибух. Краще запам'ятати місце виявлення і відійти від нього, дотримуючись дистанції не менше 100 метрів, за маршрутом, яким прийшли.

Терміново повідомити про знахідку до оперативних служб за номерами «101» або «102». Пояснити оточуючим, що наблизитися до небезпечного предмета не можна, і попередити про можливу загрозу.

Також необхідно звернути увагу на ознаки небезпечних предметів: це можуть бути незнайомі речі, що видають звуки, мають джерела живлення, дроти чи інші елементи, які можуть активувати вибух. Наприклад, якщо предмет підвішений на дереві або залишений на лавці, це також може свідчити про небезпеку.

Забороняється торкатися предмета, переміщати його або накривати. Не використовуйте радіозв'язок поблизу, оскільки це може спровокувати вибух. Якщо ви виявили підозрілий предмет, дійте обережно, відійдіть на безпечну відстань, попередьте оточуючих та зателефонуйте до служб [6]. Важливо усвідомлювати, що міни є небезпечними вибуховими пристроями, які можуть завдати серйозної шкоди.

Список використаних джерел:

1. Протокол про заборону або обмеження застосування мін, мін-пасток та інших пристроїв з поправками, внесеними 3 травня 1996 року (Протокол II з поправками, внесеними 3 травня 1996 року), що додається до Конвенції про заборону або обмеження застосування конкретних видів звичайної зброї, які можуть вважатися такими, що наносять надмірні пошкодження або мають невибіркову дію : Протокол Орг. Об'єдн. Націй від 03.05.1996 : станом на 21 верес. 1999 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_310#Text (дата звернення: 27.10.2024).
2. Мінна зброя на сході України: призначення та її класифікація - Антикризовий медіа-центр. *Антикризовий медіа-центр - Антикризовий медіа-центр, Краматорськ*. URL: <https://acmc.ua/minna-zbroya-na-shodi-ukrayini/> (дата звернення: 27.10.2024).
3. Національна суспільна телерадіокомпанія України. Які бувають міни та як діяти, якщо знайшли підозрілий предмет. *Суспільне Новини*. URL: <https://suspilne.media/228346-aki-buvaut-mini-ta-ak-diati-akso-znajšli-pidozrilij-predmet/> (дата звернення: 27.10.2024).
4. Конвенція про заборону застосування, накопичення запасів, виробництва і передачі протипіхотних мін та про їхнє знищення (укр/рос) : Конвенція Орг. Об'єдн. Націй від 18.09.1997 : станом на 18 трав. 2005 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_379#Text (дата звернення: 27.10.2024).

5. Презентація "Мінно-вибухові пристрої. Класифікація, принципи дії. Протитанкові міни.". *Освітній проект «На Урок» для вчителів*. URL: <https://naurok.com.ua/prezentaciya-minno-vibuhovi-pristro-klasifikaciya-principi-di-protitankovi-mini-214930.html> (дата звернення: 27.10.2024).
6. Алгоритм дій при виявленні мінно-вибухового пристрою. *Освітній проект «На Урок» для вчителів*. URL: <https://naurok.com.ua/algorithm-diy-pri-viyavlenni-minno-vibuhovogo-pristroyu-377353.html> (дата звернення: 27.10.2024).
7. Покайчук, В. Я., Поливанюк, В. Д., Миронюк, С. А., Мислива, О. О., Никифорова, О. А., Бардін, Є. В., ... & Фурса, В. В. Довідник (словник термінів) з тактичної підготовки. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ. 2021. 100 с.; іл.

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ВОГНЕВОЇ ПІДГОТОВКИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ: ДОСВІД УКРАЇНИ ТА МІЖНАРОДНІ ПРАКТИКИ

Швець Богдан Сергійович

курсант 2-го курсу, факультет підготовки фахівців для
підрозділів кримінальної поліції Національної поліції України
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Бодирев Дмитро Анатолійович

старший викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

У сучасному контексті воєнного стану в Україні питання вогневої підготовки військовослужбовців набуває особливого значення. Ситуація, що склалася внаслідок тривалої агресії, підкреслює необхідність системного підходу до підготовки особового складу, що включає не лише освоєння технічних навичок, а й адаптацію до динамічно змінюваних умов бойових дій. Підвищення ефективності вогневої підготовки стає критично важливим для забезпечення бойової готовності та оперативності військових підрозділів.

Одним із ключових аспектів є інтеграція сучасних технологій у процес вогневої підготовки. Використання симуляторів стрільби та віртуальної реальності дозволяє військовим тренуватися в умовах, що максимально наближаються до реальних бойових, підвищуючи якість навчання. Іншою важливою складовою є застосування безпілотних літальних апаратів (БПЛА) для розвідки та коригування вогню, що вимагає від військовослужбовців нових знань і навичок. Впровадження цих технологій вимагає швидкої адаптації навчальних програм та акценту на міждисциплінарній підготовці [1, с. 18].

Варто також звернути увагу на вдосконалення підготовки інструкторського складу. Сучасні тренери повинні мати не лише технічні знання, а й вміння працювати з особовим складом, забезпечуючи ефективну передачу знань і досвіду. Залучення інструкторів, які мають досвід бойових дій, допоможе підвищити якість навчання, оскільки вони можуть поділитися практичними навичками та вміннями, здобутими в умовах реального бою. Це дозволить сформувати більш підготовлені та

адаптивні підрозділи, готові до виконання різноманітних завдань [2, с. 24].

Адаптація міжнародного досвіду також грає важливу роль у розвитку вогневої підготовки. Системи підготовки військових у країнах НАТО демонструють ефективні методики, які можна адаптувати до українських реалій. Підвищення кваліфікації особового складу через обмін досвідом з міжнародними партнерами дозволить врахувати нові підходи та техніки, що активно використовуються у сучасних збройних конфліктах. Запровадження стандартів НАТО в українську систему підготовки може суттєво підвищити якість навчання та бойову готовність [3, с. 10].

Необхідно також звернути увагу на психологічну підготовку військовослужбовців. З огляду на специфіку сучасних бойових дій, важливо не лише навчати технічним навичкам, але й забезпечувати готовність особового складу до дій у стресових ситуаціях. Навчання, що включає елементи стресового управління та адаптації до бойових умов, може суттєво підвищити психологічну стійкість військових. Це, в свою чергу, сприятиме більш ефективному виконанню поставлених завдань та збереженню життя військовослужбовців [4, с. 15].

Загалом, розвиток вогневої підготовки під час воєнного стану в Україні повинен базуватися на комплексному підході, що включає технологічні інновації, адаптацію міжнародного досвіду, підвищення кваліфікації інструкторів та увагу до психологічної підготовки. Лише системний підхід до вдосконалення вогневої підготовки дозволить Україні забезпечити високу бойову готовність своїх Збройних Сил і ефективно захищати національні інтереси в умовах сучасної війни.

Список використаних джерел:

1. Коваленко С. О. Актуальні питання вогневої підготовки військовослужбовців. Вісник військової науки. 2023. С. 12-18. URL: <https://example.com> (дата звернення: 25.10.2024).
2. Тараненко І. В. Інноваційні технології у вогневій підготовці. Вісник військової служби. 2023. С. 20-25. URL: <https://example.com> (дата звернення: 25.10.2024).
3. Соловйов А. М. Міжнародний досвід підготовки військових. Вісник військової освіти. 2023. С. 15-22. URL: <https://example.com> (дата звернення: 25.10.2024).
2. Федоренко О. Г. Психологічні аспекти вогневої підготовки. Вісник військової психіатрії. 2024. С. 25-30. URL: <https://example.com> (дата звернення: 25.10.2024).

ПРАВОМІРНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ЗАХОДІВ ПРИМУСУ

Клименко Валерія Євгеніївна

курсант факультету підготовки фахівців

для підрозділів досудового розслідування Національної поліції України
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, м. Дніпро, Україна

Мельников Олександр Дмитрович

курсант факультету підготовки фахівців

для підрозділів досудового розслідування Національної поліції України
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, м. Дніпро, Україна

Науковий керівник: Поливанюк Василь Дмитрович

кандидат юридичних наук, доцент

професор кафедри тактико-спеціальної підготовки

Дніпровський державний університет внутрішніх справ, м. Дніпро, Україна

Правомірність застосування поліцейських заходів примусу – це складне і важливе питання, що стосується балансу між безпекою суспільства і правами особи. Поліцейські заходи, такі як затримання, обшуки, застосування фізичної сили чи спеціальних засобів, повинні відповідати принципам законності, необхідності та пропорційності.

Важливу роль у забезпеченні правомірності поліцейських заходів відіграє контроль з боку суспільства і незалежних інституцій. Прозорість у діяльності поліції та механізми для оскарження її дій є необхідними для запобігання зловживанням. Громадські організації, медіа та незалежні спостерігачі повинні мати можливість слідкувати за діяльністю поліції і висвітлювати випадки порушень прав людини.

Обсяг повноважень поліцейських може в окремих випадках обмежувати права і свободи громадян. Відповідно до спеціально-дозвільного режиму, поліцейський діє за принципом «дозволено лише те, що прямо вказане в законі», що передбачає чіткі процедури для виконання поліцейських заходів, під час яких можуть бути обмежені права людини. Одним із ефективних, але суперечливих аспектів поліцейських дій є застосування примусу, зокрема фізичної сили, спеціальних засобів і вогнепальної зброї. З одного боку, ці заходи сприяють виконанню завдань поліції, зокрема захисту прав і свобод

громадян, публічного порядку та безпеки. Однак, з іншого боку, випадки перевищення службових повноважень, заподіяння тілесних ушкоджень і приниження гідності осіб є досить поширеними.

Відповідно до статті 27 Конституції України, захист життя людини є одним з найважливіших обов'язків держави, яка визнала його найвищою соціальною цінністю. Для виконання цих обов'язків держава зобов'язала правоохоронні органи забезпечувати реалізацію цих конституційних положень, дозволивши їм, як крайній захід, вживати адміністративні заходи, включаючи використання спеціальних засобів.

Ми підтримуємо думку В. Осадчого про те, що положення п. 2 «б» ч. 3 ст. 45 Закону України не зовсім узгоджене з вимогами Розділу VIII Загальної частини КК України щодо обставин, що виключають злочинність діяння. Злісна непокора полягає в відмові виконувати повторювані законні вимоги поліцейського, а в умовах, описаних у п. 2 «б» ч. 3 ст. 45, правопорушення вже сталося, і немає факту насильства — лише ігнорування вимог поліцейського. Отже, підстав для застосування гумових або пластикових кийків у цій ситуації немає, і необхідно прописати інші форми реагування в законодавстві [1].

Цей приклад вказує на недоліки в законодавстві, але є й більш цікаві випадки, зокрема щодо застосування вогнепальної зброї. Використання вогнепальної зброї є найбільш суворим заходом примусу, і якщо поліцейський застосовує її в неузгодженому із законом порядку, йому, ймовірно, загрожує кримінальна справа. Згідно з п. 5 ч. 4 ст. 46 Закону України про Національну поліцію, поліцейський має право застосовувати вогнепальну зброю для затримання особи, яка вчиняє тяжкий або особливо тяжкий злочин і намагається втекти. Однак у деяких випадках застосування зброї може бути недоцільним, адже є злочини, де вогнепальна зброя не тільки не потрібна, але її використання навіть за законних підстав може виглядати неправильно і неетично. Наприклад, якщо член виборчої комісії, використовуючи своє службове становище, перешкоджає вільному здійсненню виборчого права без застосування насильства, і потім намагається втекти, чи доцільно в цій ситуації використовувати вогнепальну зброю? Таку особу можна затримати в інший час без зброї. На нашу думку, застосування вогнепальної зброї є виправданим лише у випадках, коли скоєно тяжкий або особливо тяжкий злочин, що має насильницький або корисливо-насильницький характер, і особа намагається втекти.

Таким чином, поліцейський згідно з чинним законодавством самостійно визначає вид та інтенсивність заходів примусу, що вимагає від нього вміння швидко оцінити характер правопорушення, індивідуальні особливості особи та інші фактори, а також у процесі застосування визначити, чи достатньо обраних заходів примусу для їх припинення чи зміни. Цікавою є думка О. Г. Комісарова та О. І. Бойко про те, що модель забезпечення особистої безпеки поліцейського та застосування ним сили дозволяє зрозуміти, як ситуація розвивається під час застосування поліцейського впливу, оскільки така ситуація є динамічною та постійно змінюється. Розроблена науковцями модель не вимагає від поліцейського дотримання тільки динамічного або лінійного підходу в застосуванні сили, що не означає, що він зобов'язаний спершу використовувати один із засобів впливу, перш ніж переходити до іншого [2].

Отже, виконання службових обов'язків поліцейськими пов'язане з реальними загрозами їхньому життю та здоров'ю. У кожній спеціальній операції та під час щоденного несення служби особовому складу органів внутрішніх справ доводиться діяти в умовах реальної небезпеки. Для забезпечення особистої безпеки та виконання завдань, покладених на працівників поліції, законодавство, яким вони керуються, повинно постійно вдосконалюватися, усуваючи прогалини та неузгодженості, які правники часто обговорюють у своїх наукових працях.

Список використаних джерел:

1. Осадчий В. І. Кримінально-правова складова регламентування поліцейських заходів примусу в Законі України «Про Національну поліцію». Юридичний вісник. Повітряне і космічне право. 2015. № 4. С. 154–160.
2. Комісаров О. Г. Бойко О. І. Теоретико-правова модель застосування заходів примусу Національною поліцією. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2017. Спецвип., ч. 2. С. 120–124.
3. Поливанюк, В. Д., Казначеев, Д. Г., Біліченко, В. В., Бойко, О. І., & Фурса, В. В. Правові та тактичні засади застосування поліцейськими спеціальних засобів: навч. посібник. Дніпро: ДДУВС, 2019. 96 с.

ТАКТИКО-СПЕЦІАЛЬНІ ВПРАВИ З ВИКОРИСТАННЯМ ЗБРОЇ ТА СПЕЦІАЛЬНИХ ЗАСОБІВ

Шевчук Іван Сергійович

курсант Факультету підготовки фахівців для органів
досудового розслідування Національної поліції Україна
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Шепіль Катерина Олександрівна

курсантка Факультету підготовки фахівців для органів
досудового розслідування Національної поліції Україна
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Журавель Олександр Анатолійович

старший викладач кафедри спеціальної фізичної підготовки,
доктор філософії в галузі права
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

У процесі формування навичок стрільби теоретичні знання відіграють важливу, але не головну роль. Незважаючи на те, що вивчення теоретичних основ стрільби, перегляд навчальних відеоматеріалів та вивчення інструкцій можуть забезпечити розуміння основних принципів поведіння зі зброєю, без практичного застосування цих знань неможливо досягти необхідного рівня майстерності. Відсутність тренувань, що включають практичні стрілецькі вправи, не дозволяє розвинути м'язову пам'ять, чіткість реакцій та автоматизм дій, які є ключовими в екстремальних ситуаціях, що вимагають швидкого та точного застосування зброї.

Ми погоджуємося з думкою, якої притримуються М. В. Владимиров, А. О. Балац, Ю.Ю. Пустовий та В. В. Підгайна, що під час повномасштабної війни, яку розпочала росія, поліцейські, військові та інші працівники силових структур стикаються з необхідністю застосування вогнепальної зброї для відбиття збройної агресії [1].

Зокрема, важливим аспектом є навчання курсантів і поліцейських, яке регламентовано Наказом МВС України від 26 квітня 2019 року № 334. Цей наказ передбачає проведення курсу стрільб для поліцейських, метою якого є забезпечення якісного та послідовного навчання, формування практичних навичок стрільби з різних видів зброї, таких як пістолети,

штурмові гвинтівки, ручні кулемети, гранатомети та снайперські гвинтівки, а також використання ручних гранат. Крім того, він охоплює вдосконалення всіх набутих навичок та вогневої підготовки загалом

Слід погодитись із думкою Карпенко О. М. та Лагун К. Д, що «впевнене і правомірне поводження зі зброєю – одне з найважливіших якостей співробітника поліції, який починає формуватися на стадії навчання курсантів і слухачів і підтримується практичними навичками при несенні служби» [2]

Практика з використанням зброї або спеціальних засобів є важливим етапом навчання, що дозволяє виконувати базові стрілецькі вправи. Такі вправи створюють умови для безпечного відпрацювання навичок, що сприяє розвитку координації та правильної техніки. Зокрема, вони забезпечують можливість формування адекватної та швидкої реакції під час виконання стрільбових дій, що стає основою для подальшого вдосконалення та практичного застосування навичок у реальних умовах.

Тактико-спеціальні вправи охоплюють такі завдання:

1. Учасники вправ навчаються швидко приймати рішення в умовах обмеженого часу, що особливо важливо при відбитті збройних нападів або виконанні завдань із затримання небезпечних правопорушників.

2. Практичні заняття включають відпрацювання тактики пересування в умовах міської забудови, лісових масивів, а також у закритих приміщеннях. Навички правильної позиції, переміщення, прикриття та взаємодії з іншими учасниками групи є важливими елементами навчання.

3. Окрім відпрацювання стрільби з різних типів зброї (пістолетів, автоматів, снайперських гвинтівок), вправи включають тренування із застосування спеціальних засобів, зокрема газових гранат, світло-шумових пристроїв та засобів захисту. Це дозволяє працівникам правоохоронних органів ефективно використовувати ці засоби в реальних умовах для мінімізації шкоди та захисту цивільного населення.

4. Курсанти навчаються контролювати себе під час застосування зброї. Психологічна підготовка покликана сформувати необхідні професійно важливі якості, готовність працівника до екстремальних, стресових ситуацій та виконання завдань, пов'язаних із застосуванням вогнепальної зброї [3].

Тактико-спеціальні вправи з використанням зброї та спеціальних засобів є одним із головних елементів у підготовці працівників правоохоронних органів та військовослужбовців. Вони дозволяють сформувати не лише навички ефективного використання зброї, але й здатність діяти злагоджено та впевнено в екстремальних умовах.

Список використаних джерел:

1. Владимиров М. В. Отримання поліцейськими практичних навичок із вогнепальною зброєю в сучасних реаліях та під час воєнного стану. 2023.
2. Карпенко О. М., К. Д. Лагун. Досвід психологічної та вогневої підготовки курсантів до застосування чи використання вогнепальної зброї при несенні служби. 2021.
3. Криса О. Ю. Психологічна складова забезпечення особистої безпеки працівниками національної поліції при застосуванні вогнепальної зброї. Актуальні питання протидії злочинності в умовах воєнного. 2022. 228 с.

ЩОДО ПИТАНЬ ДЕМОКРАТИЧНОГО ЦИВІЛЬНОГО КОНТРОЛЮ НАД СЕКТОРОМ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ В УКРАЇНІ

Адамович Алла Юріївна

доктор філософії

Національна академія Служби безпеки України, Україна

Нагляд за діяльністю органів, які діють у сфері безпеки і оборони здійснюється у порядку визначеному Конституцією України [1], Законами України «Про національну безпеку України» [2], «Про розвідку», «Про Службу безпеки України» тощо.

Демократичний контроль за функціонуванням органів безпекової та оборонної сфер здійснюється у різних формах.

Президентський контроль провадиться Президентом України при здійсненні загального керівництва Службою зовнішньої розвідки, Службою безпеки України, Державною прикордонною службою України, розвідувальним органом Міністерства оборони України, що полягає у призначенні осіб керівного складу, постановці завдань та звітність вказаними органами щодо виконання поставлених Президентом завдань. Вказані органи в установленому порядку доповідають Президентові України і звітують щодо визначених Президентом питань. Крім того, контроль за діяльністю органів сфери оборони, безпеки та розвідки здійснюється Президентом через Раду національної безпеки і оборони України (далі – РНБО). Так, керівники вказаних органів входять до складу РНБО, забезпечується їх постійна участь у виробленні державної політики у сфері національної безпеки, оборони та розвідки.

Парламентський контроль реалізується Верховною Радою України, зокрема, через Комітет Верховної Ради України з питань національної безпеки, оборони та розвідки. У вказаному комітеті здійснюється обговорення законопроектів, які встановлюють правовідносини у вказаній сфері, а також практикується обговорення окремих питань на засіданні комітету, які стосуються безпосередньо діяльності Служби безпеки України, Головного управління розвідки Міністерства оборони України, Служби зовнішньої розвідки України тощо. Крім того, формою парламентського контролю за витратою коштів Державного бюджету

України на функціонування, утримання вказаних вище органів безпеки, оборони та розвідки здійснює Рахункова палата України через спеціальну групу, яка створюється з членів Рахункової палати України.

Нагляд за дотриманням законів під час проведення оперативно-розшукової діяльності Службою безпеки України, Службою зовнішньої розвідки України, Державною прикордонною службою України, розвідувальним органом Міністерства оборони України здійснюється Генеральним прокурором, його заступниками, керівниками обласних прокуратур, їх першими заступниками та заступниками, а також уповноваженими наказом Генерального прокурора прокурорами Офісу Генерального прокурора, уповноваженими наказом заступником Генерального прокурора – керівника Спеціалізованої антикорупційної прокуратури прокурорами Спеціалізованої антикорупційної прокуратури та уповноваженими наказом керівника обласної прокуратури прокурорами відповідних обласних прокуратур [3].

Правові засади забезпечення максимально можливої відкритості діяльності держави з питань забезпечення національної безпеки та оборони встановлено Законом України «Про національну безпеку України» [2]. Закон передбачає цивільний контроль, який здійснюють громадяни України через громадські організації, через депутатів представницьких органів влади і особисто шляхом звернення до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини та його представника у справах захисту прав військовослужбовців. Також забезпечується право на звернення до відповідних державних органів у порядку визначеному Конституцією України та Законами України «Про звернення громадян», «Про інформацію» [4] тощо.

В умовах воєнного стану, особливого значення набув зовнішній демократичний цивільний контроль за сектором безпеки, оборони та розвідки. Зокрема, у зв'язку з виділенням коштів, техніки, засобів, гуманітарної допомоги, зброї міжнародні донори здійснюють контроль за використанням таких ресурсів. Так, наприклад, 04.11.2024 до України з офіційним візитом прибув представник Держдепартаменту США з питань забезпечення прозорості та підзвітності допомоги США Україні. Як зазначила посол США в Україні Бріджит Брінк: *«Робота Офісу головного інспектора щодо забезпечення прозорості та підзвітності допомоги США є важливою частиною наших зусиль із підтримки прагнень України приєднатися до ЄС і НАТО та забезпечення суспільної підтримки боротьби України за свободу»* [5].

Розподіл контрольних повноважень відповідає демократичним принципам і наближений до основних засад контролю та нагляду за діяльністю органів у сфері безпеки, оборони та розвідки відповідно до європейських норм, а також такий розподіл спрямований на уніфікацію норм українського законодавства з нормами Європейського Союзу, членом якого прагне стати Україна. Водночас механізми цивільного контролю за діяльністю органів, які відіграють ключову роль в реалізації правовідносин в безпековій, оборонній та розвідувальній сфері повинні постійно розвиватися та удосконалюватися. Це сприятиме чіткому розумінню завдань, способів, методів діяльності розвідувального співтовариства, крім того, це надасть змогу належним чином оцінювати таку діяльність, здійснювати критичний аналіз діяльності учасників правовідносин у сфері безпеки, оборони та розвідки.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. №254/96 // Відомості Верховної Ради України, 1996, № 30, ст.141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 3 листопада 2024 року).
2. Про національну безпеку України: Закон України від 21 червня 2028 р. № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-12#Text> (дата звернення: 3 листопада 2024 року).
3. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18 лютого 1992 р. №2135-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text> (дата звернення: 3 листопада 2024 року).
4. Закон України «Про інформацію»: Закон України від 2 жовтня. 1992 року № 2657-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2657-12#Text> (дата звернення: 3 листопада 2024 року).
5. Володимир Янченко. Головний інспектор Держдепартаменту США прибув до Києва. URL: https://m.censor.net/ua/news/3518384/golovnyyi_inspektor_derjdepartamentu_ssha_richardson_prybuv_do_kyyeva (дата звернення: 4 листопада 2024 року).

СЕКЦІЯ XI. БІОЛОГІЯ ТА БІОТЕХНОЛОГІЇ

ПАПІЛЯРНИЙ ВІЗЕРУНОК: ПРИРОДА ВИНИКНЕННЯ ТА ПРИЗНАЧЕННЯ

Веретун Ганна Сергіївна

головний судовий експерт групи дактилоскопічного обліку
відділу криміналістичних видів досліджень
Харківського НДЕКЦ МВС, Україна

***Анотація:** В статті досліджено природу походження папілярних візерунків, їх унікальність, наукове обґрунтування утворення папілярних узорів, проаналізовано їх призначення.*

Папілярні візерунки – це невід’ємна особливість кожної особи, яка формуються ще до народження. Малюнок на долонях та стопах визначається ДНК, проте на нього впливають не лише гени.

В статті зазначено, що достовірно встановлено наявність папілярних узорів у дуже небагатьох тварин: у коал, у одного з американських видів куниць та у приматів, у тому числі й найдосконалішого з них.

В роботі розкрито зміст теорій формування папілярних візерунків. Першими теоріями було спонтанне згортання шкіри, молекулярні сигнали, та навіть припущення, що візерунок шкіри повторює розташування кровоносних судин. В результаті нещодавніх досліджень вчені дійшли висновку, що формування папілярних ліній на пальцях рук є результатом розширення епідермальних гребнів з трьох відповідних точок на кожному кінчику пальця ембріону. Таке розширення відбувається назовні хвилями, і зумовлено швидким діленням клітин і відповідним ростом гребнів вгору, що призводить до потовщення смуг шкіри і формування папілярного візерунку.

Автором описані дві основні версії щодо біологічної мети, якій служать папілярні візерунки. Перша, згідно якої дрібна текстура на шкірі пальців і долонь підвищує зчеплення з природними поверхнями. І друга, яка стверджує, що наявність папілярного візерунка допомагає людині тактильно пізнавати навколишній світ. Лінії на пальцях покращують дотик, створюючи спеціальні вібрації, які допомагають краще відчувати текстуру предмета.

У роботі наведені думки науковців з приводу зазначених питань, описані результати їхніх досліджень та висновки, до яких дійшли вчені.

Очікується, що вирішення описаних питань дасть змогу глибше розуміти біологічні процеси в організмі людини.

Вступ.

Візерунки папілярних ліній або папілярні візерунки (узори) вкривають долонну поверхню рук і поверхню стоп людини і є індивідуальною особливістю, за якою особу можна ідентифікувати. Це невід'ємна особливість кожної людини, яка формується ще до народження, приблизно на дев'ятому -десятому тижні внутрішньоутробного розвитку. Малюнок на долонях та стопах визначається ДНК, проте на нього впливають не лише гени. Адаже в однойцевих близнюків відбитки пальців хоч і схожі, але все ж таки унікальні. Вчені вважають, що на формування візерунка впливає становище ембріона, його артеріальний тиск, швидкість розвитку та інші чинники. Саме тому кожен з нас має неповторний малюнок на подушечках пальців.

Метою статті є висвітлення питань виникнення та призначення папілярних візерунків, що дасть змогу глибше розуміти біологічні процеси в організмі людини.

Виклад основного матеріалу.

Наявність папілярних узорів властива не тільки людині, а також дуже небагатьом тваринам: достовірно встановлено їх наявність у коал, одного з американських видів куниць, проте найчастіше вони зустрічаються у приматів. Інших тварин природа наділила дещо інакшими індивідуалізуючими ознаками, наприклад візерунок кровоносних судин на вухах слонів не повторюється, навіть у особин з однієї родини. Досвідчені зоологи та доглядачі в національних парках часто розрізняють своїх підопічних саме по вухах. Малюнок зі смуг на шкірі зебр також унікальний для кожної особини.

Папілярні візерунки з'явилися у мавп, що мешкали на деревах. Їм важливо було добре відчувати рельєф гілки, а шкіра з лініями папілярів забезпечує більш точну роботу дотикових рецепторів. У чіпкохвостих ссавців навіть нижня поверхня хвоста, що служить для захоплення гілок, позбавлена вовни і має папілярні візерунки. У процесі антропогенезу передні кінцівки - лапи наших мавпоподібних предків перетворилися на руки. Цілком звільнившись від ходіння, вони зазнали суттєвих морфологічних перетворень і з часом стали наділені цілим рядом нових і дуже різноманітних функцій. Але ось що примітно: при цьому система папілярних ліній була успадкована людською рукою без змін і стала дуже доречною для витонченої і надзвичайно вмілої руки.

Звісно у тварин папілярні узорі дещо примітивні, наприклад, у приматів пальці прикрашені майже паралельними лініями, візерунки долонь містять завитки та петлі, проте папілярні лінії як долонь так і пальців утворюють невелику кількість окремих ознак, тому впізнати орангутанга або горилу за відбитками пальців навряд чи вдасться (рис.1).

Рис.1. Папілярні узорі мавпи

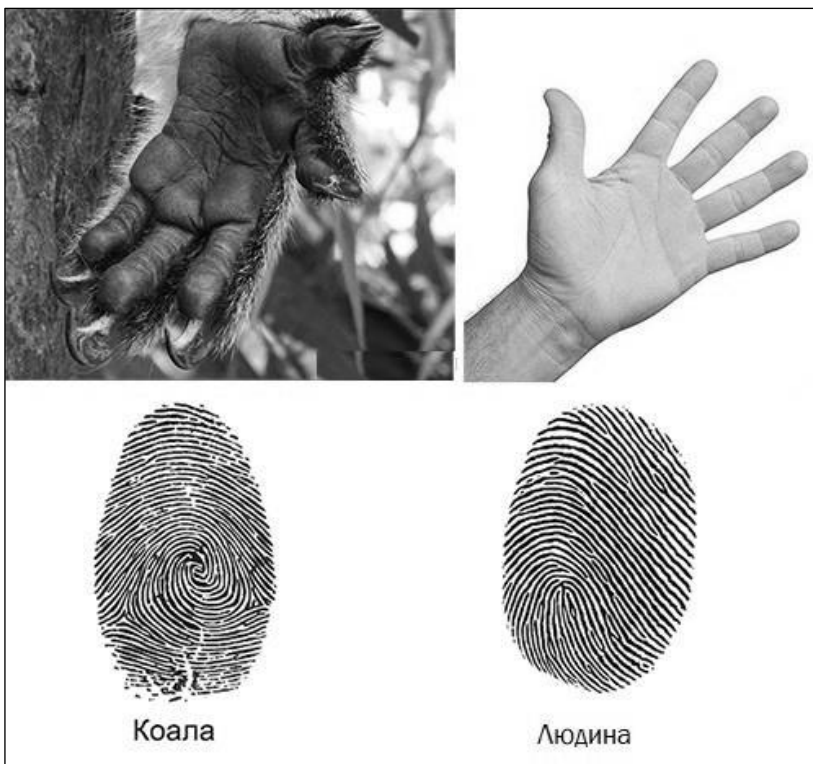

Рис. 2. Папілярні узорі коали та людини

А насправді це дуже цікаве питання, в якому ми й спробуємо розібратися.

У людини папілярні гребні давно досліджені. Вони утворюються рядами спеціальних «сосочків», що розташовані в глибині шкіри, під

А ось відбитки пальців коал вже більш схожі на людські. Навіть досвідчені експерти часом не можуть з першого погляду розпізнати, чий відбиток перед ними: людини чи коали (Рис. 2)

Це унікальне явище стало для нас настільки звичним, що ми й не замислюємось, звідки беруться папілярні лінії та навіщо вони потрібні?

шаром епідермісу. Папілярний візерунок - це складний рельєфний узор, сформований валиками (гребнями) та борозенками епідермісу шкіри на пальцях рук та ніг, внутрішній поверхні долонь, стопах ніг. Валики та борозенки чергуються між собою, з'єднуються і розгалужуються, починаються і закінчуються, утворюючи унікальний візерунок.

Цікавий феномен унікальності відбитків пальців використовується людством з 1800-х років. Вже з того часу наковці висували теорії такого явища. Адже, навіть однойцеві близнюки, які мають абсолютно ідентичний набір генів (ДНК), мають різні відбитки пальців.

Першими теоріями щодо того, як формуються папілярні візерунки, було спонтанне згортання шкіри, молекулярні сигнали, та навіть припущення, що візерунок шкіри повторює розташування кровоносних судин.

Нещодавно вчені заявили, що нарешті зрозуміли як і чому формуються папілярні візерунки.

Відомо, що виступи (гребні), які характеризують папілярні лінії, починають утворюватися у вигляді виростів («сосочків»), що спускаються вниз у шкіру, подібно до канавок.

Вчені з Единбурзького університету, серед яких біолог Деніс Хедон, провели ряд досліджень, в результаті чого виявили, що в процесі формування папілярних узорів беруть участь деякі типи сигнальних молекул-посередників, які передають інформацію між клітинами - зокрема три, відомі як WNT, EDAR і BMP. Подальші експерименти показали, що WNT змушує клітини розмножуватися, утворюючи гребні на шкірі, та стимулює вироблення EDAR, що, в свою чергу, ще більше підсилює активність WNT, тоді як BMP гальмує ці дії.

Щоб дослідити, як ці сигнальні молекули можуть взаємодіяти для утворення візерунків, команда регулювала рівні цих молекул і спостерігала, як змінюється візерунок. Збільшення EDAR призводило до утворення товстіших, більш розріджених гребнів, тоді як його зменшення призводило до утворення борозенок замість гребнів. Протилежний ефект спостерігався з BMP, оскільки він пригнічує вироблення EDAR.

Ця зміна між гребнями і борозенками є характерною ознакою систем, керованих реакційно-дифузійною моделлю, яка описує, як хімічні речовини взаємодіють і поширюються для утворення закономірностей у природі.

Дослідники використали комп'ютерні моделі для симуляції розвитку візерунку, що поширюється з трьох раніше відомих місць ініціації гребнів на фаланзі пальця: в центрі подушечки пальця, під нігтем і в складці суглоба під нігтьовою фалангою. Змінюючи відносний час, місце та кут цих стартових точок, команда змогла створити три найпоширеніші типи візерунків відбитків пальців - дуги, петлі та завитки, і навіть рідкісні типи. Наприклад, дуги можуть утворюватися, коли гребні на подушечці пальця з'являються повільно, що дозволяє гребням, які починаються в складці та під нігтем, займати більше місця [1].

Цю теорію дещо підтверджує дослідження інших вчених.

Майкл Кекен і Алан Ньюелл з Університету Арізони виявили, що створення візерунків передбачає напругу в затиснутому базальному шарі шкіри. У плода базальний (середній) шар шкіри росте швидше, ніж навколишні - зовнішній епідерміс і внутрішня дерма. Базальний шар згинається в кількох напрямках, створюючи складні форми.

Кекен і Ньюелл повідомляють, що на шкірі пальців виникає напруга, в результаті якої виникають зморшки шкіри. «Ці зморшки кодують майбутній малюнок відбитків пальців, який стане видимим на поверхні шкіри в наступні тижні», - сказав Майкл Кекен [2]. «Оскільки візерунок відбитків пальців закодований під поверхнею шкіри, візерунок не можна знищити поверхневими пошкодженнями шкіри». Проте за словами вченого, як саме зберігається картина під час росту плоду, неясно.

Папілярні візерунки дивні для вчених. Насправді кисті рук таємничим чином відрізняються від решти тіла за кількома параметрами. «Папілярні лінії є не тільки на долоні, а й на інших ділянках шкіри, але шкіра на долоні найтовстіша, там більше потових залоз і немає волосяних фолікулів», - зазначає Кекен. Він зазначив, що той самий процес викривлення (згинання) може бути відповідальним за формування мозкових канавок, певних структур в оці і можливо навіть волосяних фолікулів.

Багато малюнків у природі математично схожі на відбитки пальців. Брижі піщаних дюн, смуги на тропічних рибках і візерунки конвекційної рідини - це лише деякі з них, каже Кекен. Подібне явище, відоме як вихор фон Кармана, виникає, коли потоки повітря або рідини рухаються в протилежних напрямках. Цей процес може створити фантастично згорнуті хмари.

«Не всі різноманітні візерунки створюються одним і тим же механізмом, - стверджує Кекен, - але їх можна описати подібними рівняннями». Ця подібність дуже ускладнює визначення фізичного механізму утворення кожного з видів візерунків, особливо у випадках з дуже складними біологічними моделями. «Наше дослідження переконливо свідчить про те, що принаймні деякі з цих обставин пов'язані з механічною нестабільністю», - сказав Кекен.

Перейдемо до питання призначення папілярних візерунків.

У 1910 році Томас Дженнінгс втік з місця вбивства, але він залишив зачіпку, яка вирішила його долю: ідеальні відбитки пальців на огорожі біля будинку, де він скоїв злочин. Відбитки пальців Дженнінгса стали першими в історії, які були використані як докази у кримінальному розслідуванні, і вони призвели до його засудження за вбивство в 1911 році [3].

З того часу відбитки пальців продовжують фігурувати як найважливіші докази в судових розслідуваннях. А останнім часом папілярні лінії почали використовувати і для ідентифікації: щодня багато мільйонів людей використовують пальці, щоб розблокувати свої смартфони чи ноутбуки. І це досить безпечно, адже повний збіг візерунків на наших пальцях трапляється не частіше, ніж один випадок на 64 мільярди.

Тому складається враження, що візерунки на наших пальцях були створені для нашої ідентифікації. Але, звісно ж, це не так. Це приводить нас до питання: чому ми маємо папілярні лінії, і якій біологічній меті вони служать?

Вчені мають кілька припущень з цього приводу.

Спочатку вчені припускали, що гребні на шкірі допомагають нам міцніше утримувати предмети в руках, створюючи подібно до протектора на автомобільних шинах хороше зчеплення між рукою і затиснутою в ній річчю. За відсутності в людини ціпких пазурів, як у тварин, таке придбання, як шкірні гребні, здається дуже корисним. Однак згодом цю теорію підвергли сумніву. Серія експериментів показала, що, якби подушечки наших пальців були абсолютно гладкими, захоплення було б сильнішим.

Роланд Еннос, дослідник біомеханіки та професор біології в Університеті Халла в Сполученому Королівстві, стверджував: «Є дві ідеї щодо відбитків пальців: що вони допомагають покращити зчеплення і що вони допомагають покращити сенсорне сприйняття».

Роланд Еннос витратив кілька років, досліджуючи першу ідею - що папілярні лінії пальців дають нам найкраще захоплення. Довгий час це була керівна теорія, згідно з якою крихітні валики та борозенки на наших пальцях створюють тертя між ними та поверхнями, яких ми торкаємось[4].

Одним із доказів на підтримку цієї теорії є те, що кінчики наших пальців можуть працювати як шини на автомобілях, чия податлива природа дозволяє їм відповідати поверхні, якою вони рухаються. У шинах ця податливість поєднується з жолобоподібними протекторами, які вкривають їхню поверхню - це збільшує площу контакту шини з дорогою, збільшуючи тим самим тертя та зчеплення. Еннос хотів з'ясувати, наскільки добре ця ідея витримає лабораторний експеримент із пальцями.

В ході дослідження вивчалась залежність між силами тертя та тиску на палець, а також площею поверхні. Метою було встановити, чи збільшується тертя пальців в області контакту, як у шинах. Щоб з'ясувати це, дослідники протягували пластину з плексигласу по подушечках пальців людини, змінюючи силу тиску при різних спробах і використовуючи спеціальне чорнило для зняття відбитків пальців, щоб визначити, яка частина площі поверхні пальця торкалася пластини. Дивно, але цей експеримент показав, що фактична площа контакту була зменшена папілярними візерунками, тому що борозенки не вступали в контакт. Іншими словами, порівняно з гладкою шкірою, яка покриває решту тіла, папілярні лінії пальців повинні зменшувати тертя принаймні на гладких поверхнях.

«Однак це не повністю заперечує ідею, що папілярні лінії допомагають зчепленню», - зазначив Роланд Еннос, - Вважається, що ці візерунки можуть допомогти нам брати предмети, наприклад, у вологих умовах: борозенки ефективно відводять воду, як це роблять протектори автомобільних шин, не дозволяючи нашим рукам ковзати по поверхні. Тим не менш, цю ідею важче перевірити, оскільки в таких умовах важко ідеально зімітувати поведінку шкіри на пальцях».

Вчений також розмірковує над ще одним можливим поясненням: папілярні візерунки пальців можуть запобігти появі пухирів, вважає він. «Остання ідея, яку я підтримую, полягає в тому, що гребені папілярних ліній зміцнюють шкіру в деяких напрямках і допомагають їй протистояти утворенню пухирів, водночас дозволяючи розтягуватися

під прямим кутом до вектора докладання сили, тому шкіра зберігає гарний контакт з об'єктом» - сказав він.

Але є й інша теорія – папілярні лінії допомагають нам тактильно пізнавати навколишній світ. Виявляється, лінії та завитки на пальцях покращують дотик. Коли ми проводимо пальцем по поверхні, візерунки створюють спеціальні вібрації, які допомагають краще відчувати текстуру предмета. А петлі та завитки, створені з борозенок, призводять до того, що частина ліній на пальцях завжди буде паралельна поверхні предмета при зіткненні з ним. Така структура відбитків посилює дотичні можливості.

Над цією ідеєю декілька років тому розмірковував біофізик у Сорбонському університеті в Парижі Жорж Дебреже. За його теорією наші пальці містять чотири типи механорецепторів, або клітин, які реагують на механічні стимуляції, такі як торкання [5].

Жоржу Дебреже було особливо цікаво дізнатися про один конкретний тип механорецепторів – тільця Пачіні, які зустрічаються на глибині 2 мм у шкірі кінчиків пальців. «Я був зацікавлений у тільцях Пачіні, тому що ми знали з попередніх експериментів, що ці специфічні рецептори відповідають за сприйняття тонкої текстури», - сказав Дебреже. - Ці механорецептори особливо чутливі до крихітних вібрацій з точною частотою 200 герц і, таким чином, допомагають надати кінчикам наших пальців надзвичайної чутливості». Вченому стало цікаво, чи підвищують папілярні лінії цю чутливість.

Щоб з'ясувати це він та його колеги сконструювали біометричний тактильний датчик: пристрій, що імітує структуру людського пальця, з датчиками, які могли б виявляти вібрації аналогічно тому, як це роблять тільця Пачіні. Одна версія цього пристрою була гладкою, а інша мала рельєфний малюнок на поверхні, що імітує папілярні лінії. Переміщуючи обидва пристрої поверхнею, вчені прийшли до цікавого відкриття: валики, що імітують папілярні лінії, посилювали точну частоту коливань, до яких так чутливі тільця Пачіні.

За словами Дебреже, папілярні лінії збільшують нашу тактильну чутливість у кілька разів. Але яка нам користь від таких гіперчутливих пальців?

Протягом тисячоліть пальці людини були найважливішими інструментами для пошуку та вживання їжі. Чутливість до текстури предмета, зокрема, може бути корисною, оскільки вона допомагає нам

визначити максимально стиглий плід. За прикладами ходити далеко не потрібно: ми досі обираємо ті ж огірки на дотик, намагаючись обрати найбільш пружні та з щільними пухирцями. «Причина, через яку нам потрібно мати високу тактильну чутливість, полягає в тому, що ми хочемо відокремити хорошу їжу від поганої, - пояснює Дебреже. - Гарне почуття дотику може допомогти нам уникнути гниючих або незрілих плодів».

На додачу до цієї ідеї Дебреже зазначив, що інші тварини, такі як шимпанзе і коала, також мають папілярні лінії і тільця Пачіні, і вони теж часто покладаються на тактильну чутливість, щоб знаходити їжу.

Насправді, як і ці тварини, людина з давніх часів на дотик не тільки обирала їжу, - а також відчувала тиск, температуру або біль, завдяки чому сприймала навколишню дійсність. За допомогою тактильного сприйняття у людини складаються перші враження про предмет чи явище. При зіткненні кінчиками пальців з чим-небудь у нас з'являється можливість пізнати форму, пружність, величину, шорсткість або щільність, холод або тепло, які характерні предмету.

Дотик дуже важливий для розвитку кожної людини. Для дитини він стає своєрідним інструментом пізнання навколишнього світу, адже значна частина рефлексів новонароджених спрацьовує на тактильні подразники. Люди, які мають проблеми з зором, маломобільні люди також орієнтуються на дотик, тому для таких людей розроблені спеціальні таблички, на яких розміщується важлива інформація за допомогою рельєфних символів, звичайного тексту, також інформація дублюється особливим шрифтом - шрифтом Брайля, відомості з яких людина сприймає шляхом торкання їх кінчиками пальців.

Жорж Дебреже також вважає, що папілярні візерунки пальців можуть слугувати як для поліпшення тактильного сприйняття, так і для поліпшення захоплення. «Причина, через яку ми так добре маніпулюємо та поводимося з речами, полягає в тому, що у нас є це вишукане почуття дотику - постійний зворотний зв'язок між тим, чого ми торкаємось, і тим, що ми відчуваємо», - пояснив він. Це «дозволяє нам у реальному часі коригувати силу, з якою ми маємо намір схопити об'єкт». Таким чином, Дебреже вважає, що, можливо, наше тонке почуття дотику і точна хватка фактично розвинулися разом і доповнюють одне одне.

Висновки

Отже, як бачимо, папілярні лінії, якими ми користуємося щодня для розблокування смартфона, виявилися не такими вже й простими. Яка з

вищезгаданих теорій вірна - сказати складно, але швидше за все Жорж Дебреже має рацію: наші індивідуальні візерунки на пальцях створені природою одразу для кількох цілей: для тактильного сприйняття і точної хватки. Саме в цій функціональній двоєдності криється біологічний зміст папілярних ліній.

Список використаних джерел:

1. How fingerprints form was a mystery - until now URL: <https://www.sciencenews.org/article/fingerprints-form-mystery>;
2. Lasting Impression: How Fingerprints are Created URL: <https://www.livescience.com/30-lasting-impression-fingerprints-created.html>;
3. Торвальд Ю. Век криминалистики. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: crimlib.info/images/1/13/Yurgen_torvald_vek_kriminalistiki.pdf;
4. Fingerprints are unlikely to increase the friction of primate fingerpads URL: <https://www.researchgate.net/publication/26291179>;
5. Why Do We Have Fingerprints? URL: <https://www.livescience.com/why-do-humans-have-fingerprints.html>.

СЕКЦІЯ XII. ХІМІЯ, ХІМІЧНА ТА БІОІНЖЕНЕРІЯ

ВПЛИВ МАСОВОЇ КОНЦЕНТРАЦІЇ СИВУШНОГО МАСЛА НА ЯКІСТЬ ГОРІЛКИ ТА ВИЯВЛЕННЯ ЇЇ ФАЛЬСИФІКАЦІЇ

Сопіна Марія

старший судовий експерт сектору фізико-хімічних досліджень
відділу дослідження матеріалів, речовин і виробів

Харківський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр МВС України, Україна

В Україні сьогодні алкогольні напої належать до продуктів, які найбільш часто фальсифікуються. Про це свідчать дані органів державного контролю. Так, під час перевірок з обігу вилучається фальсифікована горілчана продукція, виявляються підпільні цехи, у яких знаходиться фальсифікована небезпечна продукція [1].

Якість горілки визначається як якістю інгредієнтів, що використовуються (води, спирту, активованого вугілля), так і технологією її виробництва. Параметри технологічної води та ректифікованого етилового спирту впливають на органолептичні характеристики горілки, а також стабільність фізико-хімічних показників протягом гарантійного терміну зберігання продукції.

Відповідно до вимог нормативної документації, відмінності в сировині та ступені очищення етилового спирту визначають класифікацію спиртів та горілок за якістю: «Пшенична сльоза», «Люкс», «Екстра» та «Вища очищення», кожна з яких відрізняється за органолептичними та фізико-хімічними характеристиками.

Основні зміни в процесі виробництва та фальсифікації горілок за фізико-хімічними показниками відбуваються з масовою концентрацією сивушних масел.

Найпоширенішими методами та засобами фальсифікації горілки є повна або часткова заміна питного спирту на більш дешевий технічний спирт, використання води, яка не відповідає технологічним вимогам, а також розведення або повна заміна горілкою.

Сивушні масла — спирти високого порядку (більше двох атомів вуглецю), що виникають внаслідок спиртного бродіння вуглеводів рослинного походження. Найзагальнішими компонентами є ізоаміловий спирт, ізобутанол, 1- і 2-пропанол, в меншій кількості – жирні кислоти і фурфурол [2].

Сивушне масла характеризує якість спирту етилового ректифікованого і залежно від класифікації нормується за ДСТУ 4221:2003 «Спирт етиловий ректифікований. Технічні умови»:

– масова концентрація сивушного масла: пропіловий, ізопропіловий, бутиловий, ізобутиловий та ізоаміловий спирти, в перерахунку на суміш пропілового, ізобутилового та ізоамілового спиртів (3:1:1) в безводному спирті, на рівні не більше 3-10 мг/дм³;

– масова концентрація сивушного масла, в перерахунку на суміш ізоамілового та ізобутилового спиртів (1:1) в безводному спирті, на рівні не більше 2-4 мг/дм³[3].

У виробництві горілки значення масової концентрації альдегідів нормується за ДСТУ 4256:2003 «Горілки та горілки особливі. Технічні умови»:

– масова концентрація сивушного масла: в перерахунку на суміш пропілового, ізобутилового та ізоамілового спиртів (3:1:1) в безводному спирті, на рівні не більше 3-10 мг/дм³;

– масова концентрація сивушного масла, в перерахунку на суміш ізоамілового та ізобутилового спиртів (1:1) в безводному спирті, на рівні не більше 2-4 мг/дм³[4].

Одним із критеріїв експертного аналізу для виявлення фальсифікації та оцінки якості горілки є вміст масової концентрації сивушного масла. При суттєвій заміні харчового спирту на технічний спирт або водою можна встановити фальсифікацію за допомогою фізико-хімічних методик.

Існують прості і доступні експрес-методи якісного виявлення токсичних сполук сивушної масла.

Присутність сивушної олії можна визначити наступним методом: 10-15 см³ горілки наливають у термостійку посудину, додають 2-3 краплі концентрованої сірчаної кислоти і стільки ж бензолу. Суміш перемішують, обережно нагрівають і повільно охолоджують. При наявності сивушного масла розчин набуває темно-бурого кольору із зеленуватим відтінком. Метод Готфруа досить часто використовують

для якісного визначення сивушного масла, полягає в наступному. У чисту скляну пробірку наливають до половини її обсягу досліджуваний спирт або інший безбарвний алкогольний напій, потім додають 2-3 краплі концентрованої сірчаної кислоти й стільки ж бензолу. Далі суміш збовтують, обережно нагрівають до появи ознак закипання та потім повільно охолоджують. Якщо досліджувана проба не містить сивушного масла, то спирт стає ледве жовтуватим. У протилежному разі проба забарвлюється в темно-бурий колір із зеленуватим відливом [1].

При дослідженні об'єктів на наявність та кількість масової концентрації сивушного масла застосовують фотоелектроколориметричний метод або газохроматографічний метод.

Згідно ДСТУ 4181:2003 «Спирт етиловий ректифікований і спирт етиловий сирець. Правила приймання і методи випробувань», та ДСТУ 4165:2003 «Горілки і горілки особливі. Правила приймання і методи випробувань» є два методи де застосовують фотоелектроколориметр:

1. Метод визначання масової концентрації сивушного масла з саліциловим альдегідом дає можливість визначити загальну кількість вищих спиртів (за винятком пропілового та ізопропілового, які не дають кольорової реакції з саліциловим альдегідом) в перерахунку на суміш ізобутилового та ізоамілового спиртів, які в типових розчинах перебувають у співвідношенні 1:1. Метод ґрунтується на колориметричному вимірюванні оптичної густини досліджуваного забарвленого розчину, отриманого після реакції присутніх в горілках вищих спиртів з саліциловим альдегідом в присутності концентрованої сірчаної кислоти.

2. Метод визначання масової концентрації сивушного масла з парадиметиламінобензальдегідом (П-ДМАБА) дає можливість визначити загальну кількість вищих спиртів у перерахунку на суміш пропілового, ізобутилового та ізоамілового спиртів, які в типових розчинах перебувають у співвідношенні 3:1:1. Метод ґрунтується на колориметричному визначенні оптичної густини досліджуваного розчину після реакції присутніх в горілках вищих спиртів з розчином парадиметиламінобензальдегіду в концентрованій сірчаній кислоті [5,6].

Газохроматографічний метод ґрунтується на газохроматографічному розділенні мікрокомпонентів у дослідній пробі і наступному їх детектуванні полум'яно-іонізаційним детектором. Вимірювання виконують за методом абсолютного градування (метод

зовнішнього стандарту). Дозволено застосовувати метод внутрішнього стандарту [7].

Отже, результати дослідження вмісту та масової концентрації сивушного масла, проведеного з використанням газохроматографічного та фотоелектроколориметричного методів, дозволяють визначити якість спирту, горілчаної продукції та виявити її фальсифікати.

Оцінка якості горілчаної продукції допомагає уникнути випадків групового отруєння з небезпечними для життя наслідками, зареєстрованими у різних регіонах України.

Список використаних джерел:

1. Петрова І.А., Дьякова Т.С. Експертиза технології виготовлення напоїв та виявлення фальсифікації: навчальний посібник. Видавництво Харківського національного університету внутрішніх справ. Харків, 2007. 136 с.
2. https://uk.wikipedia.org/wiki/Сивушні_масла
3. ДСТУ 4221:2003. «Спирт етиловий ректифікований. Технічні умови»
4. ДСТУ 4256:2021 «Горілки та горілки особливі. Технічні умови».
5. ДСТУ 4181:2003 «Спирт етиловий ректифікований і спирт етиловий сирець. Правила приймання і методи випробувань»
6. ДСТУ 4165:2003 «Горілки і горілки особливі. Правила приймання і методи випробувань»
7. ДСТУ 4222:2003 «Горілки, спирт етиловий та водно-спиртові розчини. Газохроматографічний метод визначання вмісту мікрокомпонентів».

СЕКЦІЯ XIII. ЗАГАЛЬНА МЕХАНІКА ТА МЕХАНІЧНА ІНЖЕНЕРІЯ

ВПЛИВ КОНСТРУКТИВНИХ ЗМІН І ТЕПЛООБМІННИХ СЕРЕДОВИЩ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ ОХОЛОДЖЕННЯ КОКСОВОГО ГАЗУ

Дураченко Ярослав Олександрович

здобувач вищої освіти факультету комп'ютерних наук та інженерії
Український державний університет науки і технологій, Україна

Науковий керівник: Яшнова Антоніна Вікторівна

ORCID ID: 0000-0003-4255-7272

канд. техн. наук, доцент кафедри інноваційної інженерії
Український державний університет науки і технологій, Україна

Коксовий газ є важливим вторинним енергетичним ресурсом, що утворюється під час процесу коксування вугілля. Його подальше використання потребує ефективної системи попереднього охолодження, для чого застосовується холодильник типу ХПГ [1]. Оптимізація цього обладнання є важливою для підвищення енергетичної ефективності всієї установки, зменшення втрат тепла та зниження енергетичних витрат.

У системах попереднього охолодження коксового газу широко використовуються теплообмінники, що забезпечують зниження температури газу до необхідних параметрів для подальшого очищення. Холодильник ХПГ-В2100 є типовим теплообмінником, який працює в умовах високих навантажень, що вимагає підвищення його ефективності шляхом оптимізації теплових процесів. У дослідженнях [2] було визначено, що збільшення ефективності роботи холодильника сприяє загальному підвищенню економічної ефективності коксохімічного виробництва.

Для підвищення ефективності роботи холодильника ХПГ-В2100 проведено експериментальне дослідження, що включало аналіз конструктивних змін, оптимізацію режиму роботи та використання нових теплообмінних середовищ.

Основними напрямками досліджень визначено: заміна конструкції теплообмінних поверхонь, використання теплообмінного середовища з покращеними фізико-хімічними властивостями, оптимізація режиму обдування поверхні охолодження.

1. Заміна конструкції теплообмінних поверхонь. Основною проблемою, яка впливала на ефективність роботи теплообмінника, була велика величина гідравлічного опору, що призводила до зниження продуктивності та зростання енергетичних витрат на транспортування газу. Запропоновано змінити конструкцію трубок теплообмінника, зменшивши їх діаметр та товщину стінок. Це дозволило зменшити опір потоку газу та збільшити ефективну площу теплового контакту (табл. 1)

Таблиця 1

Зміна конструкції трубок теплообмінника

Параметр	Стандартна конструкція	Оптимізована конструкція
Діаметр трубок (мм)	25	20
Товщина стінок (мм)	3,5	2,0
Втрати тиску (Па)	500	425
Площа теплопередачі (м ²)	200	220

В результаті зміни конструкції вдалося знизити втрати тиску на 15%, а площа теплопередачі збільшилася на 10%.

2. Використання теплообмінного середовища з покращеними фізико-хімічними властивостями. Проведено порівняльний аналіз різних теплообмінних середовищ для зниження температури коксового газу. Досліджувалися стандартна вода та суміш води з етиленгліколем (70%/30%). В результаті виявлено, що суміш води з етиленгліколем має вищу теплопровідність та нижчу в'язкість, що дозволяє зменшити термічний опір системи та збільшити коефіцієнт теплопередачі (табл. 2).

Використання суміші підвищило коефіцієнт теплопередачі на 20%.

Таблиця 2

Зміна конструкції трубок теплообмінника

Теплообмінне середовище	Теплопровідність (Вт/м·К)	В'язкість (мПа·с)	Коефіцієнт теплопередачі (Вт/м ² ·К)
Вода	0,6	0,89	250
Суміш вода/етиленгліколь	0,75	0,65	300

3. Оптимізація режиму обдування поверхні охолодження. Для збільшення ефективності тепловідведення було проведено моделювання різних режимів обдування поверхонь теплообмінника. Виявлено, що підвищення швидкості обдування на 30% дозволяє знизити температуру коксового газу на виході на 5°C без значного збільшення енергетичних витрат (табл. 3).

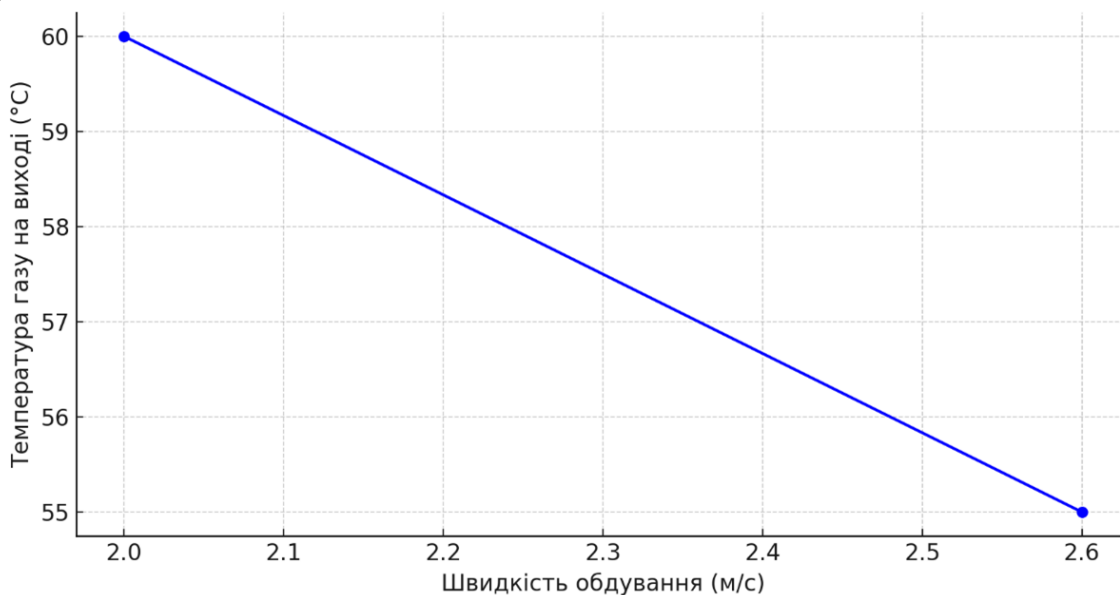
Таблиця 3

Зміна конструкції трубок теплообмінника

Швидкість обдування (м/с)	Температура газу на виході (°C)	Зміна енергетичних витрат (%)
2	60	0
2,6	55	+5

На рис. 1 представлено графік залежності температури газу від швидкості обдування.

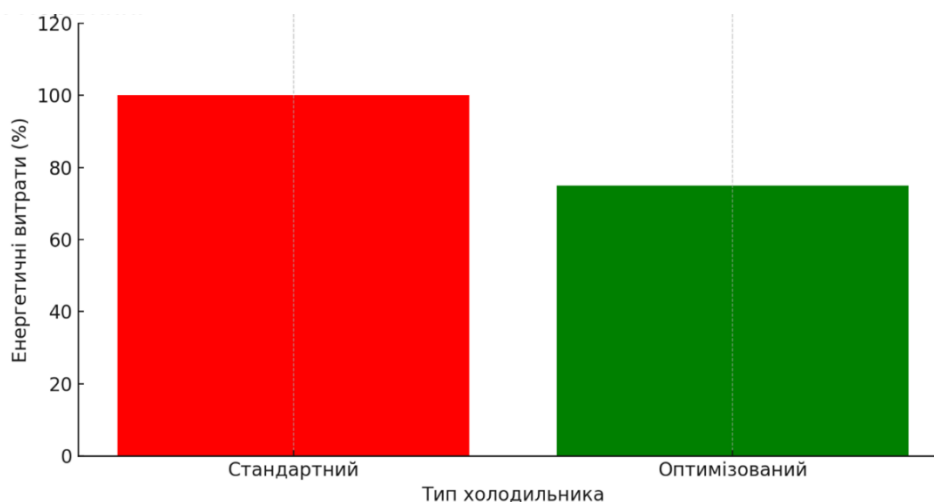
На основі проведених досліджень здійснено порівняльний аналіз різних підходів до оптимізації роботи холодильника ХПГ-В2100. Конструктивні зміни та застосування покращеного теплообмінного середовища дозволили суттєво знизити термічний опір системи, що сприяло підвищенню коефіцієнта теплопередачі до 300 Вт/м²·К. Це дало змогу знизити температуру коксового газу на виході на 7-10%, що є критично важливим для подальших процесів очищення та сірковидалення.

Рис. 1. Залежність температури коксового газу на виході від швидкості обдування

Оптимізація режиму обдування додатково збільшила ефективність охолодження на 10%. Однак підвищення швидкості обдування вимагає додаткових енергетичних витрат, тому оптимальним варіантом виявилось поєднання середньої швидкості обдування з оптимізованою конструкцією трубок. Сумарно всі заходи дозволили знизити енергетичні витрати на охолодження коксового газу на 25%.

На рисунку 2 наведено порівняльну діаграму енергетичних витрат для стандартного та оптимізованого холодильника.

Рис. 2. Порівняння енергетичних витрат для стандартного та оптимізованого холодильника

Оптимізація холодильника ХПГ-В2100 дозволила суттєво підвищити ефективність охолодження коксового газу, що сприяло зменшенню енергетичних витрат на 25%. Використання нових конструктивних рішень та теплообмінних середовищ дозволяє досягти стабільного зниження температури коксового газу до необхідних показників для подальшого очищення. Оптимізація режиму обдування поверхні охолодження додатково підвищила ефективність, але потребує врахування додаткових енергетичних витрат. Подальші дослідження мають бути спрямовані на вивчення довгострокової стабільності роботи оптимізованого холодильника в умовах промислової експлуатації.

Список використаних джерел:

1. Mauro A. S. S. Ravagnani. Optimal shell and tube heat exchangers design / Mauro A. S. S. Ravagnani. – [Б. м.] : INTECH Open Access Publisher, 2011.
2. Platonov O. I. Desulfurization of coke-oven gas [Електронний ресурс] / O. I. Platonov // Coke and chemistry. – 2007. – Т. 50, № 8. – С. 226–231. – Режим доступу: <https://doi.org/10.3103/s1068364x07080054>.

ПОРІВНЯННЯ ОСНОВНИХ ПОЛОЖЕНЬ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ З ВІТЧИЗНЯНИМИ, ЩО ДІЮТЬ ДЛЯ КОНТРОЛЮ ЗУБЧАСТИХ КОЛЕС

Суслов Артем Сергійович

ORCID ID: 0009-0002-1831-1862

аспірант факультету літакобудування

*Національний аерокосмічний університет ім. М.Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут», Україна*

Скиба Олександр Сергійович

ORCID ID: 0009-0009-1255-2666

аспірант факультету літакобудування

*Національний аерокосмічний університет ім. М.Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут», Україна*

Науковий керівник: Майорова Катерина Володимирівна

ORCID ID: 0000-0003-3949-0791

канд. техн. наук, доцентка, завідувачка кафедри

технології виробництва літальних апаратів

*Національний аерокосмічний університет ім. М.Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут», Україна*

На сьогодні українські підприємства оснащують свої виробничі площі новітніми координатно-вимірювальними машинами (КВМ) для операцій контролю виготовлення деталей. Одними з популярних моделей КВМ є машини фірми DEA (Італія) концерну HEXAGON METROLOGY, які при контролі зубчастих коліс працюють за міжнародними стандартами ISO 1328-1:2013 [1] та ISO 1328-2:2020 [2]. В свою чергу вітчизняні виробники використовують нині діючі державні стандарти ГОСТ 1643-81 [3], ГОСТ 1758-81 [4]. Однак параметри для контролю в них відрізняються. Тому є актуальним порівняти ці стандарти між собою та виявити їх особливості при використанні одних та інших при замірах і контролі зубчастих коліс.

Відповідно до ГОСТів [3-4] для контролю можна використовувати будь-які з переліку показники, заміри яких можуть бути забезпечені технологічними можливостями і наявністю контрольно-вимірювальних приборів та оснастки на конкретному підприємстві.

Для кожної норми точності стандарти визначають основні відхилення зубчастого колеса, які впливають на дану норму. Всього стандартом визначено 24 похибки, що підлягають контролю [5].

Для ступенів точності циліндричних і конічних зубчастих колес показники, що традиційно використовуються, наведені в таблиці 1. В табл. 1 прийнято наступне: F_{pr} – накопичена похибка кроку зубчастого колеса; F_{rr} – радіальне биття зубчастого вінця; f_{pbr} – відхилення кроку зачеплення; f_{ftr} – похибка профілю зуба; f_{ptr} – відхилення кроку зубів; $F_{\beta r}$ – похибка напрямку зуба; F_{sl} F_{sh} – відхилення відносних розмірів сумарної плями контакту по довжині та висоті зубів (визначеного в парі конічних коліс з базових установок на контрольно – обкатному верстаті).

Таблиця 1

Показники, що контролюються в зубчастих колесах за стандартами ГОСТ 1643-81 і ГОСТ 1758-81

Норми точності	Ступені точності	
	8	9-12
	Циліндричні передачі (ГОСТ 16343 – 81)	Конічні передачі (ГОСТ 1758 – 81)
Кінематична	F_{pr}	F_{rr}
Плавності роботи	$f_{pbr} + f_{ftr}$	f_{ptr}
Контакту зубів	$F_{\beta r}$	F_{sl}, F_{sh}

взято з [3-4]

З табл. 1 видно, що у циліндричного колеса 8-ї ступені контролюються показники F_{pr} , $(f_{pbr} + f_{ftr})$ і $F_{\beta r}$, у циліндричного колеса 9-ї ступені і більше – F_{rr} , f_{ptr} і $F_{\beta r}$. У конічних колесах таких же ступенів без шліфування зубів колес – F_{rr} , f_{ptr} , а також F_{sl} і F_{sh} по контакту зубів колес в парі.

Для реалізації традиційної технології контролю зубчастих колес мають бути наступні спеціалізовані метрологічні засоби [5]: прилад для комплексного однопрофільного контролю; прилад для абсолютного вимірювання накопиченої похибки кроку; прилади для відносного вимірювання накопиченої похибки кроку; кінематомер; зубомірний мікрометр для контролю довжини загальної нормалі; нормалемір для визначення відхилень від номінального значення довжини загальної нормалі; биттеміри; прилад для двопрофільного контролю (міжцентромір); хвилемір (для контролю циклічної похибки); евольвентоміри; крокомір накладний; ходомір (для контролю лінії зуба);

зубоміри зсуву; штангензубоміри. Так для коліс 9-ої і грубіших ступенів точності виконуються заміри:

– по нормам кінематичної точності – прямозубі і косозубі циліндричні колеса – на конусних оправках в центрах, а конічні – в пристосуваннях на радіальне биття зубчастого вінця F_{gr} ;

– косозубі, крім того, по нормам контакту – заміром похибки напрямку зубу $F_{\beta r}$ шляхом виміру осьового кроку за допомогою кінцевих мір на спеціальному пристосуванні в центрах.

За традиційною технологією контролю зубчастих колес відповідність колес нормам плавності роботи f_{pr} для 9-ї ступеню і грубіше достатньо забезпечується технологією за рахунок точності ланцюги поділу верстатів. Також і $F_{\beta r}$ у прямозубих циліндричних – за рахунок точності установчих баз пристосувань.

Для зубчастих коліс 8-го ступеня точності є обов'язковий контроль за нормами контакту зубів параметра F_r , в т.ч. і для прямозубих коліс, а в частині дотримання норм плавності – непрямий контроль профілю f_{pr} спеціального еталонного зубчастого колеса на евольвентомірі. Зазначений еталон піддавався шліфуванню зубів щоразу після монтажу та виставлення на верстаті нового шліфувального кола. При відповідності зразка 8-го ступеню точності еталонному вважається, що необхідний профіль зубів коліс, що шліфуються, технологічно забезпечений.

При використанні КВМ заміри конкретних відхилень реалізується за програмою автоматично, а базування деталі на робочому столі не потребує додаткової оснастки в порівнянні з традиційною технологією контролю зубчастих колес. Показники за табл. 1 визначаються з високою точністю і в повному об'ємі. За стандартами ISO [1-2] КВМ визначають наступні показники:

– за нормами кінематичної точності – накопичену похибку кроку F_{pr} та радіальне биття зубчастого вінця F_{gr} ;

– за нормами плавності роботи – відхилення кроку f_{pr} , а також комплексну похибку профілю зубів f_{HA} , F_A , f_{FA} за нормами контакту – також комплексну похибку напрямку $f_{H\beta}$, F_{β} , f_{β} .

Крім того, вимірюються величини, що характеризують сполучення зубів у передачі, а саме (на вибір): розмір за довжиною загальної нормалі (при цьому вказується кількість зубів, що охоплюються); товщина зубів по хорді; розмір між зубами по роликах.

Зіставлення наведеного переліку з таблицею 1 показує, що в системі

ISO порівняно з ГОСТ точність зубчастого колеса оцінюється збільшеним числом параметрів:

– за нормами кінематичної точності двома показниками (F_{pr} і F_{gr}) проти одного в ГОСТ (F_{pr} або F_{gr});

– за нормами плавності відхилення профілю трьома показниками, зокрема f_{HA} – похибка кута профілю, f_{fA} – похибка форми профілю, і, нарешті, F_A – повна похибка профілю, яка відповідає за фізичним змістом f_{gr} похибки форми зубів за ГОСТ 1643-81.

Аналогічний стан і за нормами контакту зубів, де в ISO тир показники: $f_{H\beta}$ – похибка кута лінії контакту, $f_{f\beta}$ – похибка форми лінії контакту, F_{β} – загальна похибка лінії контакту, яка і за позначенням і за змістом відповідає ГОСТ. При вимірах за діючим ГОСТ завдання спрощується – у наведених вище комплексах контрольної оцінки підлягає тільки F_A (f_r) і F_{β} ($F_{\beta r}$). Цей чинник важливо враховувати під час користування діаграмами за умовами виробництва.

Із зіставлення показників ISO з табл. 1 також впливає, що, крім позначення повної похибки профілю f_{gr} по ГОСТ замість F_A ISO, всі інші літерні позначення контрольованих величин збігаються. Це спрощує процес аналізу результатів вимірів.

Єдиною умовністю використання даних по ISO в діючих стандартах ГОСТ можна вважати заміну граничного відхилення кроку зачеплення f_{pb} – відповідно граничним відхиленням просто кроку зубів f_{pt} в нормах плавності коліс 8-го і точнішого ступеню точності. Підставою такого припущення вважатимуться близьке (не більше 5 % значень) збіг абсолютних значень даних відхилень.

Список використаних джерел:

1. ISO 1328-1:2013. Cylindrical gears — ISO system of flank tolerance classification. Вилучено з: <https://www.iso.org/ru/standard/45309.html>
2. ISO 1328-2:2020. Cylindrical gears — ISO system of flank tolerance classification. Вилучено з: <https://www.iso.org/ru/standard/70386.html>
3. ГОСТ 1643-81. Основные нормы взаимозаменяемости. Передачи зубчатые цилиндрические. Допуски. Вилучено з: https://dnaop.com/html/68684/doc-%D0%93%D0%9E%D0%A1%D0%A2_1643-81
4. ГОСТ 1758-81. Основные нормы взаимозаменяемости. Передачи зубчатые конические и гипоидные. Допуски. Вилучено з: https://dnaop.com/html/70118_4.html
5. Паливода Ю.Є., Капаціла Ю.Б., Ткаченко І.Г. (2016) Технологія оброблення зубчастих коліс. 136 с. Вилучено з: https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/123456789/17942/1/Tekhnolohiia_obroblennia_zubchastykh_kolis.pdf

СЕКЦІЯ XIV. КОМП'ЮТЕРНА ТА ПРОГРАМНА ІНЖЕНЕРІЯ

ТИПОВІ СТРУКТУРИ КОДІВ ОДИНИЧНОЇ ВІДСТАНІ

Ярещенко Владислав Валерійович

аспірант,

*Національний університет "Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка",
Україна*

Косенко Віктор Васильович

ORCID ID: 0000-0002-4905-8508

д-р. техн. наук, професор,

*Національний університет "Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка",
Україна*

Актуальною проблемою є зменшення потужності, що розсіюється у глобальних лініях міжз'єднання при збереженні високої продуктивності [1]. Комутаційна активність шин є причиною значної частки загальної потужності, що розсіюється [2]. Одним з ефективних методів зниження комутаційної активності під час зв'язку між пристроями або зв'язку на кристалі є застосування методів кодування з низьким енергоспоживанням [3].

У роботах [4-6] запропоновано методи побудови та ієрархічної класифікації кодів одиничної відстані, що дозволяють вибирати оптимальне кодування без перебору варіантів. Для їх застосування потрібні каталоги типових варіантів вирішення задачі. У роботі [7] наведено каталоги типових кодів з одиничною відстанню.

Серед характеристик кодів одиничної відстані важливе місце займає структура коду $S = \{s_1, s_2, \dots, s_n\}$, яка формується на підставі значень кількості змін значень змінних у стовпцях $H = \{h_1, h_2, \dots, h_n\}$:

$$S(X) = \langle H(X), \leq \rangle.$$

Коди, що мають однакову структуру, мають однакове значення збалансованості коду C .

Структура n – розрядного коду одиничної відстані $S = \{s_1, s_2, \dots, s_n\}$ має наступні властивості:

$$s_1 \leq s_2 \leq s_3 \dots s_{n-1} \leq s_n,$$

$$\sum_{i=1}^n s_i = k - 1,$$

$$0 \leq s_i \leq k/2.$$

Задача побудови множини типових структур S еквівалентних кодів одиничної відстані $MS = \{S_1, \dots, S_{NS}\}$, де NS - кількість типових S - еквівалентних структур, зводиться до визначення усіх варіантів впорядкованого розбиття числа $k-1$ на n частин, що задовольняють вказаним обмеженням. Завдання перерахування варіантів структур кодів зводиться до специфічної задачі розбиття чисел.

Відомі методи формування розбиттів не враховують особливості задачі, що розглядається - специфічної задачі розбивки чисел з обмеженнями.

Для побудови системи типових представників структур кодів одиничної відстані розроблено алгоритм, в основі якого лежить послідовна генерація варіантів розбиття та перевірка встановлених обмежень.

У таблицях 1 - 3 наведені о каталог типових варіантів структур кодів.

Таблиця 1

Типові варіанти структур кодів одиничної відстані для $n = 3$

C	Ns	S		
		1	2	3
1.3	1	2	2	3
3.3	1	1	2	4
2.7	1	1	3	3

Таблиця 2

Типові варіанти структур кодів одиничної відстані для $n = 4$

C	Ns	S				C	Ns	S				C	Ns	S			
		1	2	3	4			1	2	3	4			1	2	3	4
1.5	1	3	4	4	4	5.5	3	1	4	4	6	7.0	4	2	2	5	6
3.0	1	3	3	4	5	5.5	1	1	4	5	5	8.5	1	1	3	3	8
3.5	1	2	4	4	5	6.5	1	2	3	3	7	8.5	2	2	2	3	8
4.5	1	3	3	3	6	7.0	1	1	3	4	7	9.0	1	1	2	4	8
5.0	1	2	3	4	6	7.0	2	1	3	5	6	9.0	2	1	2	5	7
5.0	2	2	3	5	5	7.0	3	2	2	4	7	9.0	3	1	2	6	6

Таблиця 3

Типові варіанти структур кодів одиничної відстані для $n = 5$

C	Ns	S					C	Ns	S					C	Ns	S				
		1	2	3	4	5			1	2	3	4	5			1	2	3	4	5
1,6	1	6	6	6	6	7	10,4	1	1	7	7	7	9	12,8	10	3	3	7	8	10
3,2	1	5	6	6	7	7	10,4	2	1	7	7	8	8	12,8	11	3	3	7	9	9
3,6	1	5	6	6	6	8	10,8	1	1	6	7	7	10	12,8	12	3	3	8	8	9
4,8	1	4	6	7	7	7	10,8	2	1	6	7	8	9	13,2	1	1	5	6	7	12
4,8	2	5	5	7	7	7	10,8	3	1	6	8	8	8	13,2	2	1	5	6	8	11
5,2	1	4	6	6	7	8	10,8	4	2	5	7	7	10	13,2	3	1	5	6	9	10
1,6	1	6	6	6	6	7	10,4	1	1	7	7	7	9	12,8	10	3	3	7	8	10
3,2	1	5	6	6	7	7	10,4	2	1	7	7	8	8	12,8	11	3	3	7	9	9
3,6	1	5	6	6	6	8	10,8	1	1	6	7	7	10	12,8	12	3	3	8	8	9
4,8	1	4	6	7	7	7	10,8	2	1	6	7	8	9	13,2	1	1	5	6	7	12
4,8	2	5	5	7	7	7	10,8	3	1	6	8	8	8	13,2	2	1	5	6	8	11
5,2	1	4	6	6	7	8	10,8	4	2	5	7	7	10	13,2	3	1	5	6	9	10
5,2	2	5	5	6	7	8	10,8	5	2	5	7	8	9	13,2	4	2	4	6	7	12
5,6	1	4	6	6	6	9	10,8	6	2	5	8	8	8	13,2	5	2	4	6	8	11
5,6	2	5	5	6	6	9	10,8	7	3	4	7	7	10	13,2	6	2	4	6	9	10
6,4	1	3	7	7	7	7	10,8	8	3	4	7	8	9	13,2	7	2	5	5	7	12
6,8	1	3	6	7	7	8	10,8	9	3	4	8	8	8	13,2	8	2	5	5	8	11
6,8	2	4	5	7	7	8	11,2	1	1	6	6	7	11	13,2	9	2	5	5	9	10
7,2	1	3	6	6	7	9	11,2	2	1	6	6	8	10	13,2	10	3	3	6	7	12
7,2	2	3	6	6	8	8	11,2	3	1	6	6	9	9	13,2	11	3	3	6	8	11
7,2	3	4	5	6	7	9	11,2	4	2	5	6	7	11	13,2	12	3	3	6	9	10
7,2	4	4	5	6	8	8	11,2	5	2	5	6	8	10	13,2	13	3	4	5	7	12
7,2	5	5	5	5	7	9	11,2	6	2	5	6	9	9	13,2	14	3	4	5	8	11
7,2	6	5	5	5	8	8	11,2	7	3	4	6	7	11	13,2	15	3	4	5	9	10
7,6	1	3	6	6	6	10	11,2	8	3	4	6	8	10	13,2	16	4	4	4	7	12
7,6	2	4	5	6	6	10	11,2	9	3	4	6	9	9	13,2	17	4	4	4	8	11
7,6	3	5	5	5	6	10	11,2	10	3	5	5	7	11	13,2	18	4	4	4	9	10
8,4	1	2	7	7	7	8	11,2	11	3	5	5	8	10	13,6	1	1	5	6	6	13
8,8	1	2	6	7	7	9	11,2	12	3	5	5	9	9	13,6	2	2	4	6	6	13
8,8	2	2	6	7	8	8	11,2	13	4	4	5	7	11	13,6	3	2	5	5	6	13
8,8	3	3	5	7	7	9	11,2	14	4	4	5	8	10	13,6	4	3	3	6	6	13
8,8	4	3	5	7	8	8	11,2	15	4	4	5	9	9	13,6	5	3	4	5	6	13
8,8	5	4	4	7	7	9	11,6	1	1	6	6	6	12	13,6	6	3	5	5	5	13
8,8	6	4	4	7	8	8	11,6	2	2	5	6	6	12	13,6	7	4	4	4	6	13
9,2	1	2	6	6	7	10	11,6	3	3	4	6	6	12	13,6	8	4	4	5	5	13
9,2	2	2	6	6	8	9	11,6	4	3	5	5	6	12	14,8	1	1	4	7	7	12
9,2	3	3	5	6	7	10	11,6	5	4	4	5	6	12	14,8	2	1	4	7	8	11
9,2	4	3	5	6	8	9	11,6	6	4	5	5	5	12	14,8	3	1	4	7	9	10
9,2	5	4	4	6	7	10	12,8	1	1	5	7	7	11	14,8	4	1	4	8	8	10
9,2	6	4	4	6	8	9	12,8	2	1	5	7	8	10	14,8	5	1	4	8	9	9
9,2	7	4	5	5	7	10	12,8	3	1	5	7	9	9	14,8	6	2	3	7	7	12
9,2	8	4	5	5	8	9	12,8	4	1	5	8	8	9	14,8	7	2	3	7	8	11
9,6	1	2	6	6	6	11	12,8	5	2	4	7	7	11	14,8	8	2	3	7	9	10
9,6	2	3	5	6	6	11	12,8	6	2	4	7	8	10	14,8	9	2	3	8	8	10
9,6	3	4	4	6	6	11	12,8	7	2	4	7	9	9	14,8	10	2	3	8	9	9
9,6	4	4	5	5	6	11	12,8	8	2	4	8	8	9	15,2	1	1	4	6	7	13
9,6	5	5	5	5	5	11	12,8	9	3	3	7	7	11	15,2	2	1	4	6	8	12
15,2	3	1	4	6	9	11	16,8	11	2	2	7	10	10	18,8	3	1	2	7	9	12
15,2	4	1	4	6	10	10	16,8	12	2	2	8	8	11	18,8	4	1	2	7	10	11
15,2	5	1	5	5	7	13	16,8	13	2	2	8	9	10	18,8	5	1	2	8	8	12
15,2	6	1	5	5	8	12	16,8	14	2	2	9	9	9	18,8	6	1	2	8	9	11
15,2	7	1	5	5	9	11	17,2	1	1	3	6	7	14	18,8	7	1	2	8	10	10
15,2	8	1	5	5	10	10	17,2	2	1	3	6	8	13	18,8	8	1	2	9	9	10

Продовження табл. 3

C	Ns	S					C	Ns	S					C	Ns	S				
									1	2	3	4	5			1	2	3	4	5
15,2	9	2	3	6	7	13	17,2	3	1	3	6	9	12	19,2	1	1	2	6	7	15
15,2	10	2	3	6	8	12	17,2	4	1	3	6	10	11	19,2	2	1	2	6	8	14
15,2	11	2	3	6	9	11	17,2	5	1	4	5	7	14	19,2	3	1	2	6	9	13
15,2	12	2	3	6	10	10	17,2	6	1	4	5	8	13	19,2	4	1	2	6	10	12
15,2	13	2	4	5	7	13	17,2	7	1	4	5	9	12	19,2	5	1	2	6	11	11
15,2	14	2	4	5	8	12	17,2	8	1	4	5	10	11	19,2	6	1	3	5	7	15
15,2	15	2	4	5	9	11	17,2	9	2	2	6	7	14	19,2	7	1	3	5	8	14
15,2	16	2	4	5	10	10	17,2	10	2	2	6	8	13	19,2	8	1	3	5	9	13
15,2	17	3	3	5	7	13	17,2	11	2	2	6	9	12	19,2	9	1	3	5	10	12
15,2	18	3	3	5	8	12	17,2	12	2	2	6	10	11	19,2	10	1	3	5	11	11
15,2	19	3	3	5	9	11	17,2	13	2	3	5	7	14	19,2	11	1	4	4	7	15
15,2	20	3	3	5	10	10	17,2	14	2	3	5	8	13	19,2	12	1	4	4	8	14
15,2	21	3	4	4	7	13	17,2	15	2	3	5	9	12	19,2	13	1	4	4	9	13
15,2	22	3	4	4	8	12	17,2	16	2	3	5	10	11	19,2	14	1	4	4	10	12
15,2	23	3	4	4	9	11	17,2	17	2	4	4	7	14	19,2	15	1	4	4	11	11
15,2	24	3	4	4	10	10	17,2	18	2	4	4	8	13	19,2	16	2	2	5	7	15
15,6	1	1	4	6	6	14	17,2	19	2	4	4	9	12	19,2	17	2	2	5	8	14
15,6	2	1	5	5	6	14	17,2	20	2	4	4	10	11	19,2	18	2	2	5	9	13
15,6	3	2	3	6	6	14	17,2	21	3	3	4	7	14	19,2	19	2	2	5	10	12
15,6	4	2	4	5	6	14	17,2	22	3	3	4	8	13	19,2	20	2	2	5	11	11
15,6	5	2	5	5	5	14	17,2	23	3	3	4	9	12	19,2	21	2	3	4	7	15
15,6	6	3	3	5	6	14	17,2	24	3	3	4	10	11	19,2	22	2	3	4	8	14
15,6	7	3	4	4	6	14	17,6	1	1	3	6	6	15	19,2	23	2	3	4	9	13
15,6	8	3	4	5	5	14	17,6	2	1	4	5	6	15	19,2	24	2	3	4	10	12
15,6	9	4	4	4	5	14	17,6	3	1	5	5	5	15	19,2	25	2	3	4	11	11
16,8	1	1	3	7	7	13	17,6	4	2	2	6	6	15	19,2	26	3	3	3	7	15
16,8	2	1	3	7	8	12	17,6	5	2	3	5	6	15	19,2	27	3	3	3	8	14
16,8	3	1	3	7	9	11	17,6	6	2	4	4	6	15	19,2	28	3	3	3	9	13
16,8	4	1	3	7	10	10	17,6	7	2	4	5	5	15	19,2	29	3	3	3	10	12
16,8	5	1	3	8	8	11	17,6	8	3	3	4	6	15	19,2	30	3	3	3	11	11
16,8	6	1	3	8	9	10	17,6	9	3	3	5	5	15	19,6	1	1	2	6	6	16
16,8	7	1	3	9	9	9	17,6	10	3	4	4	5	15	19,6	2	1	3	5	6	16
16,8	8	2	2	7	7	13	17,6	11	4	4	4	4	15	19,6	3	1	4	4	6	16
16,8	9	2	2	7	8	12	18,8	1	1	2	7	7	14	19,6	4	1	4	5	5	16
16,8	10	2	2	7	9	11	18,8	2	1	2	7	8	13	19,6	5	2	2	5	6	16
19,6	6	2	3	4	6	16	21,2	13	2	2	4	9	14	23,2	11	2	2	3	8	16
19,6	7	2	3	5	5	16	21,2	14	2	2	4	10	13	23,2	12	2	2	3	9	15
19,6	8	2	4	4	5	16	21,2	15	2	2	4	11	12	23,2	13	2	2	3	10	14
19,6	9	3	3	3	6	16	21,2	16	2	3	3	7	16	23,2	14	2	2	3	11	13
19,6	10	3	3	4	5	16	21,2	17	2	3	3	8	15	23,2	15	2	2	3	12	12
19,6	11	3	4	4	4	16	21,2	18	2	3	3	9	14	25,2	1	1	2	3	9	16
21,2	1	1	2	5	7	16	21,2	19	2	3	3	10	13	25,2	2	1	2	3	10	15
21,2	2	1	2	5	8	15	21,2	20	2	3	3	11	12	25,2	3	1	2	3	11	14
21,2	3	1	2	5	9	14	23,2	1	1	2	4	8	16	25,2	4	1	2	3	12	13
21,2	4	1	2	5	10	13	23,2	2	1	2	4	9	15	25,2	5	2	2	2	9	16
21,2	5	1	2	5	11	12	23,2	3	1	2	4	10	14	25,2	6	2	2	2	10	15
21,2	6	1	3	4	7	16	23,2	4	1	2	4	11	13	25,2	7	2	2	2	11	14
21,2	7	1	3	4	8	15	23,2	5	1	2	4	12	12	25,2	8	2	2	2	12	13
21,2	8	1	3	4	9	14	23,2	6	1	3	3	8	16	27,2	1	1	2	2	10	16
21,2	9	1	3	4	10	13	23,2	7	1	3	3	9	15	27,2	2	1	2	2	11	15
21,2	10	1	3	4	11	12	23,2	8	1	3	3	10	14	27,2	3	1	2	2	12	14
21,2	11	2	2	4	7	16	23,2	9	1	3	3	11	13	27,2	4	1	2	2	13	13
21,2	12	2	2	4	8	15	23,2	10	1	3	3	12	12							

У табл. 4 наведені характеристики отриманих каталогів типових представників: значення загальної кількості розбивок Λ , кількість варіантів структур S та кількість C еквівалентних типових представників для $n = 3, 4, 5$.

Таблиця 4

Характеристики каталогів типових структур кодів

n	3	4	5
Λ	4	27	427
NS	3	18	299
NC	3	10	34

Наведені результати показують, що кількість типових варіантів кодів з одиничною відстанню значно менше загальної кількості кодів, що дозволяє вибирати оптимальне кодування без перебору варіантів.

Список використаних джерел:

1. Taha, T. B., Barzinjy, A. A., Hussain, F. H. S., Nurtayeva, T. Nanotechnology and computer science: Trends and advances //Memories-Materials, Devices, Circuits and Systems. – 2022. – V. 2. – P. 100011. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.memori.2022.100011>
2. Mehta K. A review on strategies and methodologies of dynamic power reduction on low power system design //International Journal of Computer Science & Communication. – 2015. – V. 7. – №. 1. – P. 25-33. DOI: <https://doi.org/10.090592/USC.2016.004>
3. Samanth R., Nayak S. G., Nempu P. B. A Novel Multiply-Accumulator Unit Bus Encoding Architecture for Image Processing Applications //Iranian Journal of Electrical and Electronic Engineering. – 2023. – V. 19. – №. 1. – P. 1 – 11. DOI: <https://doi.org/10.22068/IJEEE.19.1.2391>
4. Yareshchenko V. Coding to reduce the energy of data movement / V. Yareshchenko, V. Kosenko // Системи управління, навігації та зв'язку. Збірник наукових праць. – Полтава: ПНТУ. – 2023. – V. 1 (71). – P. 159-162. DOI: <https://doi.org/10.26906/SUNZ.2023.1.159>.
5. Ярещенко, В., & Косенко, В. (2024). Метод кодування з низьким енергоспоживанням у системах передачі даних. *СУЧАСНИЙ СТАН НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ТЕХНОЛОГІЙ В ПРОМИСЛОВІСТІ*, (3 (29)), 121–129. <https://doi.org/10.30837/2522-9818.2024.3.121>
6. Ярещенко В.В., Косенко В.В. МЕТОД ФОРМУВАННЯ ТА ОЦІНКИ ЕНЕРГОЕФЕКТИВНИХ КОДІВ. /Інтегровані інтелектуальні робототехнічні комплекси (ІРТК-2023). Шістнадцята міжнародна науково-практична конференція 23-24 травня 2023 р., Київ, Україна. – К.: НАУ, 2023. – 402 с. (збірка тез). С. 352-354.
7. Ярещенко В.В., Косенко В.В. Каталоги кодів з одиничною відстанню /Розвиток наук в умовах нової реальності: проблеми та перспективи: збірник наукових праць з матеріалами III Міжнародної наукової конференції, м. Ужгород, 4 жовтня, 2024 р. / Міжнародний центр наукових досліджень. — Вінниця: ТОВ «УКРЛОГОС Груп, 2024. — с. 141-146.

СЕКЦІЯ XV. СИСТЕМНИЙ АНАЛІЗ, МОДЕЛЮВАННЯ ТА ОПТИМІЗАЦІЯ

DOI 10.62731/mcnd-08.11.2024.004

ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ НЕОДНОРІДНОСТЕЙ НА МЕЖАХ РОЗДІЛУ НА СПЕКТРАЛЬНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ВІДРІЗАЮЧИХ ФІЛЬТРІВ

Пецько Василь Іванович

ORCID ID: 0009-0009-7679-5288

кандидат технічних наук,

доцент кафедри інформаційних управляючих систем та технологій
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород, Україна

Головач Йозеф Ігнацович

ORCID ID: 0000-0002-2297-8961

доктор технічних наук, професор,

професор кафедри математики та інформатики

Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II, м. Берегове, Україна

Левчук Олександр Миколайович

ORCID ID: 0000-0002-1936-4037

кандидат технічних наук,

доцент кафедри інформаційних управляючих систем та технологій
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород, Україна

Відрізаючі фільтри використовуються в різних галузях техніки та електроніки для обмеження певного діапазону частот сигналу. Вони пропускають або відсікають сигнали, що лежать поза заданим діапазоном, і використовуються для відсікання високих і низьких частот в аудіосистемах, щоб зменшити шум або поліпшити якість звуку. Наприклад, у мікшерних пультах можна використовувати низькочастотний фільтр для усунення шуму на низьких частотах. Також використовуються у цифровій обробці сигналів ці фільтри використовуються для відсікання високочастотних шумів, що особливо

корисно у медичних приладах, наприклад, в ЕКГ або МРТ, щоб зберегти точні дані без перешкод.

Важливими є дослідження впливу неоднорідностей на межах розділу у відрізаючих фільтрів. Промодельємо вплив неоднорідності на межах розділу на спектральні характеристики відрізаючих фільтрів, які мають частково неоднорідні низькозаломлюючі шари [1, 2]. Візьмемо як високозаломлюючий матеріал As_2S_3 , він має показник заломлення після опромінення, рівний 2.4 [3]. Важливою є також оптимізація характеристик оптичних фільтрів [4, 5]. Як низькозаломлюючий матеріал візьмемо GeS_2 , який має показник заломлення, рівний 2.1. Матеріал GeS_2 має приповерхневу й перехідну область з показником заломлення 2.6. Геометрична товщина приповерхневої рівна 10 нм, а перехідної – 30 нм. Обчислювальний експеримент проведено для робочої довжини хвилі $\lambda_0=800$ нм, а спектральний діапазон розглядався від 600 до 1000 нм.

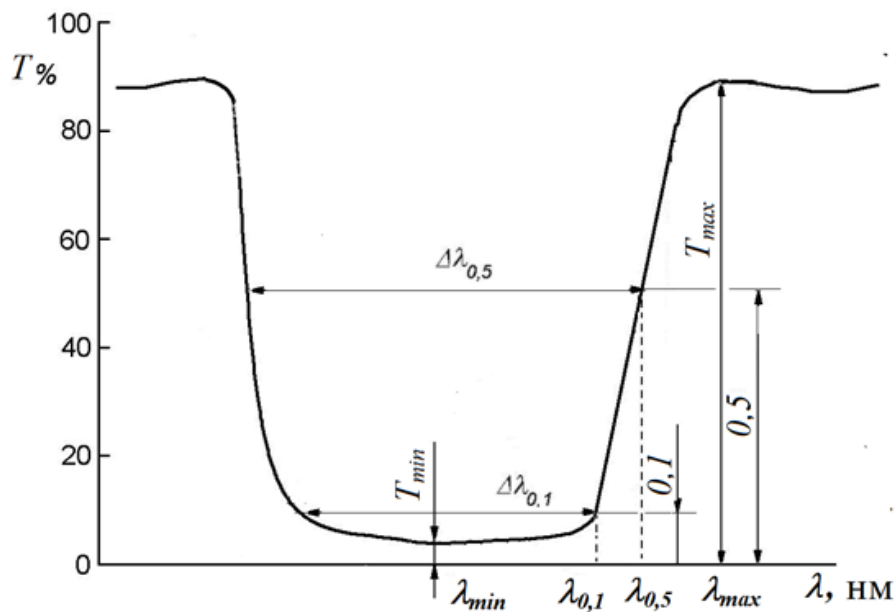

Рис. 1. Основні характеристики відрізаючих оптичних фільтрів

На рисунку 1 наведено основні характеристики відрізаючих оптичних фільтрів: довжина хвилі мінімуму пропускання – $\lambda_{min} = \lambda_0$; коефіцієнт мінімуму пропускання – T_{min} ; ширина області мінімального пропускання $\Delta\lambda_{0,5}$ на рівні $T=0,5$ і $\Delta\lambda_{0,1}$ – на рівні $T=0,1$ та відповідні їм значення довжин хвиль $\lambda_{0,5}$ і $\lambda_{0,1}$; довжина хвилі максимуму пропускання – λ_{max} , коефіцієнт максимуму пропускання – T_{max} .

Розглянемо зміни спектрів пропускання відрізаючих інтерференційних фільтрів зі зміною кута падіння θ_0 для s - та p -поляризацій світлових потоків з довжиною хвилі 800 нм.

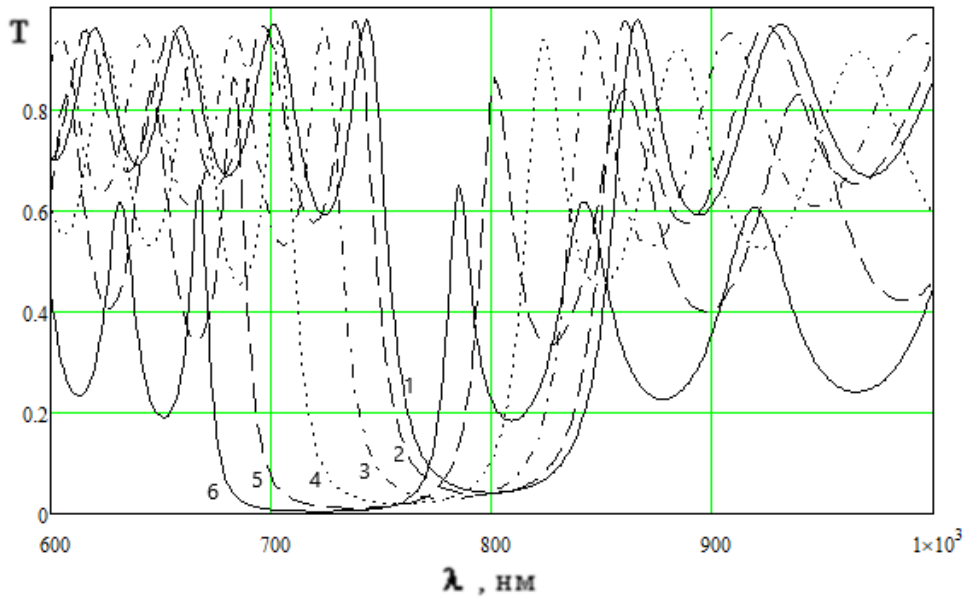

Рис. 2. Трансформація спектрів пропускання 25-шарового відрізаючого оптичного фільтра з робочою довжиною хвилі $\lambda_0 = 800$ нм для s -поляризації при зміні кута падіння:
 1- $\theta_0 = 0^\circ$; 2 - $\theta_0 = 15^\circ$; 3 - $\theta_0 = 30^\circ$; 4 - $\theta_0 = 45^\circ$; 5 - $\theta_0 = 60^\circ$; 6 - $\theta_0 = 75^\circ$

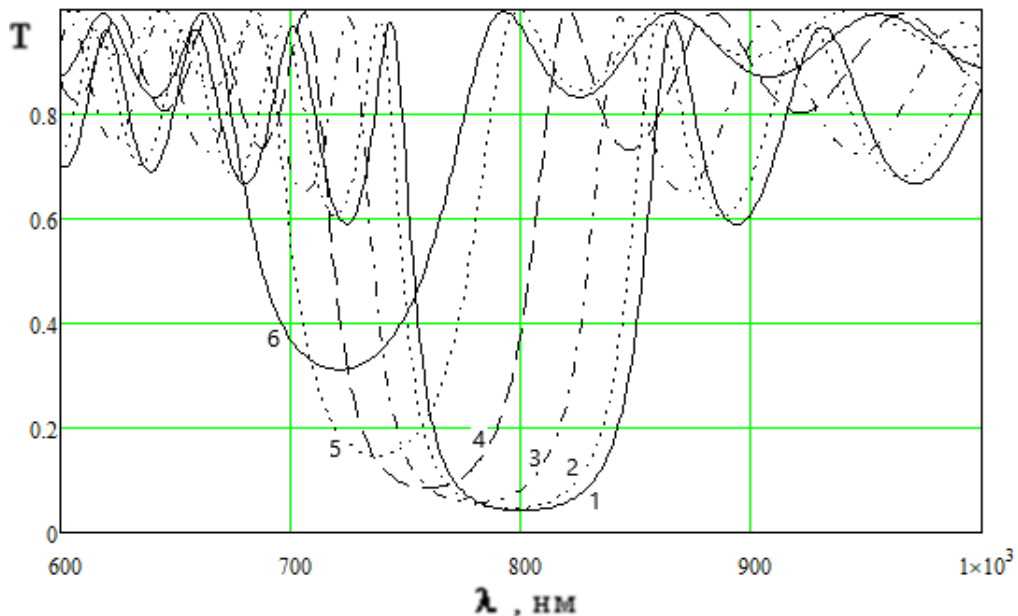

Рис. 3. Трансформація спектрів пропускання 25-шарового відрізаючого оптичного фільтра з робочою довжиною хвилі $\lambda_0 = 800$ нм для p -поляризації при зміні кута падіння:
 1- $\theta_0 = 0^\circ$; 2 - $\theta_0 = 15^\circ$; 3 - $\theta_0 = 30^\circ$; 4 - $\theta_0 = 45^\circ$; 5 - $\theta_0 = 60^\circ$; 6 - $\theta_0 = 75^\circ$

Висновки. Наявність неоднорідних областей у низькозаломлюючому шарі відрізаючих оптичних фільтрів призводить для обох поляризацій збільшення значення мінімуму коефіцієнта пропускання T_{min} , положення мінімуму пропускання λ_{min} при кутах падіння, не більших за 15° , незначно зсувається в короткохвильову, а при більших – у довгохвильову область, ширини області мінімального пропускання $\Delta\lambda_{0.1}$ та $\Delta\lambda_{0.5}$ зменшуються, а довжини хвиль $\lambda_{0,1}$ та $\lambda_{0,5}$, які їм відповідають, зсуваються в область коротких хвиль, значення максимуму коефіцієнта пропускання T_{max} збільшується для s -поляризації, а для p -поляризації збільшується при кутах, менших за кут Брюстера, та зменшується в іншому випадку, положення максимуму пропускання λ_{max} для s -поляризації зсувається в короткохвильову область, а для p -поляризації при кутах падіння, менших за 75° , зсувається в короткохвильову, а при більших – у довгохвильову область (рис. 2). Зі збільшенням кута падіння значення мінімуму коефіцієнта пропускання T_{min} для s -поляризованого світла зменшується, а для p -поляризованого – зростає; положення мінімуму пропускання λ_{min} та максимуму пропускання λ_{max} , довжина хвилі $\lambda_{0,1}$, довжина хвилі $\lambda_{0,5}$ зміщуються в короткохвильову область для обох поляризацій (рис. 3); ширини області мінімального пропускання $\Delta\lambda_{0.1}$ та $\Delta\lambda_{0.5}$ збільшуються для s -поляризованого світла, а для p -поляризованого – зменшуються; коефіцієнт максимуму пропускання T_{max} для s -поляризованого світла зменшується, а для p -поляризованого – зростає до кута Брюстера, а потім спадає.

Список використаних джерел:

1. Mitsa A., Mitsa V., Ugrin A. Mathematical modeling of spectral characteristics of optical coatings with slightly inhomogeneous chalcogenide films. *Journal of Optoelectronics and Advanced Materials*. 2005. Vol. 7, No. 2, April. P.955.
2. Mitsa A., Mitsa V., Ugrin A., Modelling of spectral characteristics on inhomogeneous (gradient) antireflective coatings based on chalcogenide glasses. *J. Chalcogenide Letters*. 2005. Vol.2.No1, January. P.5-7.
3. Mitsa A.V., Fekeshgazi I.V., Gomes M. Modelling of Spectral Characteristics of Short-period Structures with Slightly Inhomogeneous Films Based on Wide Bandgap Optical Materials. *Proc. 8 th World Multiconference on Systemics, Cybernetics and Informatics (SCI 2004): Invited Session "Photonic Materials for Optical Computing "*, Orlando, USA, July 18-21,2004.
4. Міца О.В., Лавер В.О. Системний аналіз: навчальний посібник. Ужгород : ПП Аутодор-Шарк, 2021. 63 с.
5. Міца О.В. Оптимізація характеристик оптичних покриттів на основі неоднорідних плівок з різним типом розподілу показника заломлення. *Наук. вісник Ужгород. ун-ту. Сер. матем. і інф.* 2001. Вип. 6. С. 95-99.

ПРО ВАРІЮВАННЯ ФОРМИ ПРОФІЛІВ ЛОПАТОК ПРИ АЕРОДИНАМІЧНІЙ ОПТИМІЗАЦІЇ КОМПРЕСОРНИХ ВІНЦІВ

Зіневич Наталія Анатоліївна

молодший науковий співробітник

*Інститут технічної механіки Національної академії наук України і Державного
космічного агентства України, Україна*

Кваша Юрій Олександрович

доктор технічних наук, старший науковий співробітник, завідувач відділу

*Інститут технічної механіки Національної академії наук України і Державного
космічного агентства України, Україна*

Одним з основних факторів, що впливають на ефективність виконання аеродинамічної оптимізації компресорних вінців, є вибір способу, за допомогою якого відбувається опис і варіювання форми профілів лопаток. При цьому кількість параметрів, що варіюються, з одного боку, повинна бути достатньо малою, щоб забезпечити прийнятний час виконання процедури оптимізації, а з іншого боку – дозволяти варіювати форму профілів лопаток в широкому діапазоні всіх можливих форм, прийнятних з інженерної точки зору.

Опис просторової форми профілів компресорних лопаток з використанням небагатьох параметрів є непростим завданням. Якщо задавати геометричні параметри, що безпосередньо описують складну тривимірну форму лопатки, число цих параметрів прагне до дуже великої величини. При цьому в процесі оптимізації можуть розглядатися багато випадків, які є неприйнятними. Ці фактори збільшують час оптимізації, і основною вимогою є зменшення кількості проектних параметрів.

В даний час існує кілька способів варіювання профілів лопаток. У першу чергу – це безпосереднє використання координат точок, що описують профіль, як параметри, що варіюються [1]. У цьому випадку виникають значні складності із забезпеченням гладкості та коректності з погляду аеродинаміки прийнятної форми профілю. Крім того, кількість параметрів, що варіюються, в такому випадку є нераціонально великою.

Одним із перспективних напрямків параметричного опису аеродинамічних форм на сьогоднішній день є застосування базових сплайнів та гладких опуклих функцій. Для зменшення кількості параметрів, що варіюються, і забезпечення гладкості профілю застосовується його кускова апроксимація поліномами. При цьому широкого поширення набули так звані базові сплайни NURBS (Non-Uniform Rational B-Splines) [2], окремим випадком яких є криві Безьє. Для параметризації профілю також використовуються опуклі функції Хікса-Хенне [3].

Опишемо запропонований більш зручний спосіб завдання форми профілів лопаток. Форма лопатки, як завжди, представляється сукупністю профілів у перерізах лопатки, розташованих на різних радіусах проточної частини компресорного вінця.

Кожен профіль описується наступним набором чисел та функцій:

- величиною кута установки β ;
- функцією $y(x)$ ($0 \leq x \leq 1$, $y(0)=y(1)=0$), що задає у безрозмірному вигляді середню лінію профілю, характерним масштабом є довжина хорди профілю l ;
- функцією $\delta(x)$ ($0 \leq x \leq 1$), що задає у безрозмірному вигляді товщину профілю (характерний масштаб – l);
- довжиною хорди профілю l .

Варіювання геометричної форми профілю здійснюється з використанням чотирьох параметрів (далі зірочкою відзначені нові значення величин і функцій, що отримуються в результаті варіювання)

$$\beta^* = \beta + \tilde{\beta}, \quad (1)$$

$$y^*(x) = y(x)(1 + \xi), \quad 0 \leq x \leq 1, \quad (2)$$

$$\begin{cases} y^* = y(x) \\ x^* = \alpha(x-1)x + x \end{cases}, \quad 0 \leq x \leq 1, \quad (3)$$

$$l^* = l(1 + \gamma), \quad (4)$$

$$\delta^*(x) = \delta(x) \left(\frac{1}{1 + \gamma} \right)^2, \quad 0 \leq x \leq 1, \quad (5)$$

де $\tilde{\beta}$ – параметр, що задає зміну кута установки профілю; ξ – параметр, що визначає розтягування графіку функції $y(x)$ уздовж осі y ; α – параметр, що використовується для "деформації" графіку функції $y(x)$ уздовж осі x (при цьому можна змінювати положення точки максимального прогину профілю); γ – параметр, що визначає зміну довжини хорди профілю.

Результати застосування виразу (2) показано на рис. 1. Видно, що при зміні величини ξ можуть бути отримані різні (аж до негативних) кути вигину середньої лінії профілю.

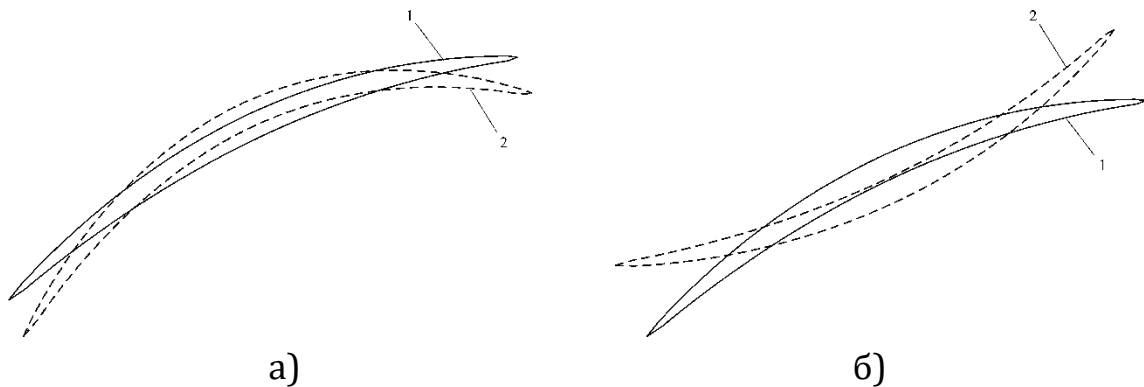

Рис. 1. Зміна положень профілю лопатки при додатному та від'ємному значенні параметра ξ у виразі (2):

а) 1 – початкова форма профілю при $\xi = 0$; 2 – форма профілю при $\xi = 1$; б) 1 – початкова форма профілю при $\xi = 0$; 2 – форма профілю при $\xi = -2$.

Формули (3) описують залежність $y^*(x^*)$, задану параметрично. Використання виразу (5) дозволяє в першому наближенні врахувати вимоги до міцності лопатки шляхом збереження площі профілю незмінною при варіюванні його довжини.

Результати варіювання положення максимального прогину профілю наведено на рис. 2. Видно, що при додатному значенні параметра α точка максимального прогину профілю зміщується до передньої кромки профілю, а при від'ємному – до задньої.

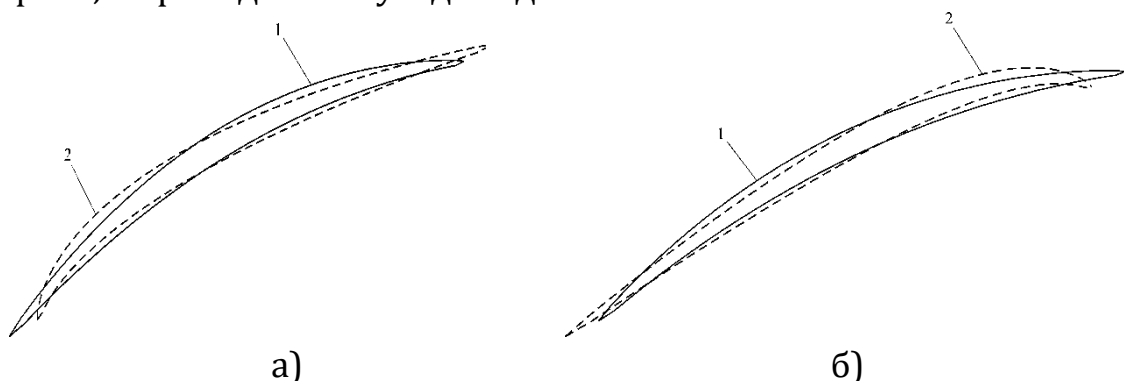

Рис. 2. Зміна положень профілю лопатки при додатному та від'ємному значенні параметра α у виразі (3): а) 1 – початкова форма профілю при $\alpha = 0$; 2 – форма профілю при $\alpha = 0,7$; б) 1 – початкова форма профілю при $\alpha = 0$; 2 – форма профілю при $\alpha = -0,7$

На основі розрахункових досліджень визначено раціональну кількість варійованих параметрів, що описують зміну форми лопаток, при аеродинамічній оптимізації компресорних вінців. Показано, що основні геометричні характеристики кожного профілю лопатки можуть варіюватись при використанні всього 6 параметрів, при цьому для варіювання геометричної форми всієї лопатки може бути використано від 12 до 18 параметрів [4].

Запропонований спосіб використано при вирішенні задач аеродинамічного вдосконалення вентилятора авіаційного газотурбінного двигуна [5].

Список використаних джерел:

1. Jameson A. Time dependent calculations using multigrid, with applications to unsteady flows past airfoils and wings. AIAA Paper. 1991. N 91. 1596.
2. Ghaly W. S., Mengistu T. T. Optimal geometric representation of turbomachinery cascades using NURBS. *Inverse Problems in Engineering*. 2003. Vol. 11, N. 5. P. 359 – 373.
3. Hicks R. M., Henne P. A. Wing design by numerical optimization. *Journal of Aircraft*. 1978. Vol. 15. P. 407 – 412.
4. Кваша Ю. А., Зиневич Н. А. Аэродинамическая оптимизация пространственной формы лопатки рабочего колеса сверхзвуковой компрессорной ступени. *Техническая механика*. 2016. № 3. С. 35 – 42.
5. Кваша Ю. О., Зиневич Н. А., Петрушенко Н. В. Особенности варіювання просторової форми лопаток при аеродинамічному вдосконаленні компресорів авіаційних газотурбінних двигунів. *Технічна механіка*. 2022. № 2. С. 17 – 24.

СЕКЦІЯ XVI. ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА СИСТЕМИ

CRM-СИСТЕМ: ПЕРЕВАГИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ

Зеленіна Юлія Геннадіївна

здобувач вищої освіти факультету інформаційних технологій
Державний торговельно-економічний університет, Україна

Основні функції та переваги CRM-систем

CRM-система (Customer Relationship Management) — це програмне забезпечення, яке дозволяє компаніям керувати всіма процесами взаємовідносин з контрагентами (лідами, клієнтами, постачальниками) від їх першого звернення до додаткових продажів або супроводу. В це визначення входить широкий спектр можливостей, які повинна виконувати CRM: впорядкувати базу даних контрагентів, працювати з замовленнями, об'єднувати та контролювати всі звернення клієнтів, працювати з дзвінками, вести базовий управлінський фінансовий облік, вести первинні документи, створювати та контролювати виконання завдань, повноцінно працювати з залишками товарів, оптимізувати робочі процеси (як внутрішні так і зовнішні), налаштовувати додаткові маркетинг активності, підтримувати сторонні інтеграції тощо [1]. Основне завдання компанії – це зрозуміти потреби клієнтів, покращити обслуговування та автоматизувати взаємодію з ними, тому потрібні інструменти, які надають комплексні рішення. Саме таким оптимальним інструментом є CRM-система. Вона об'єднує всі дані про клієнтів і взаємодію з ними в одному місці, дозволяючи співробітникам отримувати повну інформацію про кожного клієнта і швидко реагувати на їхні потреби. Це допомагає краще розуміти клієнтів, будувати довгострокові відносини і збільшувати їхню лояльність до компанії.

Впровадження CRM-системи дає бізнесу низку переваг, що сприяють зростанню продуктивності та покращенню взаємодії з клієнтами. Багато керівників не до кінця розуміють, що таке CRM системи і для чого вони потрібні компаніям. Для того, щоб зрозуміти необхідність та функціонал цього інструменту, розглянемо деякі переваги CRM-систем [6]:

1. Управління контактами. CRM-системи зберігають усі дані про клієнтів у централізованій базі, що включає контактну інформацію, історію взаємодій і замітки (Рис 1.). Це дозволяє легко знаходити інформацію і використовувати її для ефективної комунікації з клієнтами, підтримуючи персоналізований підхід і зменшуючи ймовірність помилок.

☐ + 🏷️ ▼ ☰ ▼			
☐	UNSUBSCRIBED	Tony Turner	...
☐	SUBSCRIBED	Aruna Hill	...
☐	SUBSCRIBED	Dina Matteus NEW	...
☐	NO CONSENT	Lorens Vivian NEW	...
☐			...

Рис. 1. CRM-програма для керування контактами [2]

2. Автоматизація продажів. CRM-системи автоматизують процеси управління угодами: від етапів продажів до планування завдань. Вони допомагають створювати нагадування, призначати завдання та пріоритизувати ліди, що дозволяє менеджерам зосередитись на найважливіших угодах і підвищити результативність.

3. Маркетингові функції. CRM-системи дозволяють запускати й автоматизувати маркетингові кампанії, сегментуючи аудиторію за різними критеріями для персоналізації. Це допомагає компаніям досягати кращих результатів завдяки ефективному налаштуванню контенту для конкретних груп клієнтів, збільшуючи конверсії та лояльність.

4. Підтримка клієнтів. CRM-системи забезпечують централізоване управління запитамі, що надходять від клієнтів, дозволяючи швидко реагувати на їхні потреби. Вони також часто включають систему

"квитків" і базу знань, що значно спрощує процес вирішення запитів і підвищує якість обслуговування.

5. Аналітика та звітність. Інструменти аналітики в CRM допомагають створювати звіти (Рис 2.) щодо продажів, маркетингу і підтримки. Це дозволяє відстежувати ефективність взаємодії з клієнтами, прогнозувати продажі та приймати обґрунтовані рішення, підвищуючи загальну ефективність компанії.

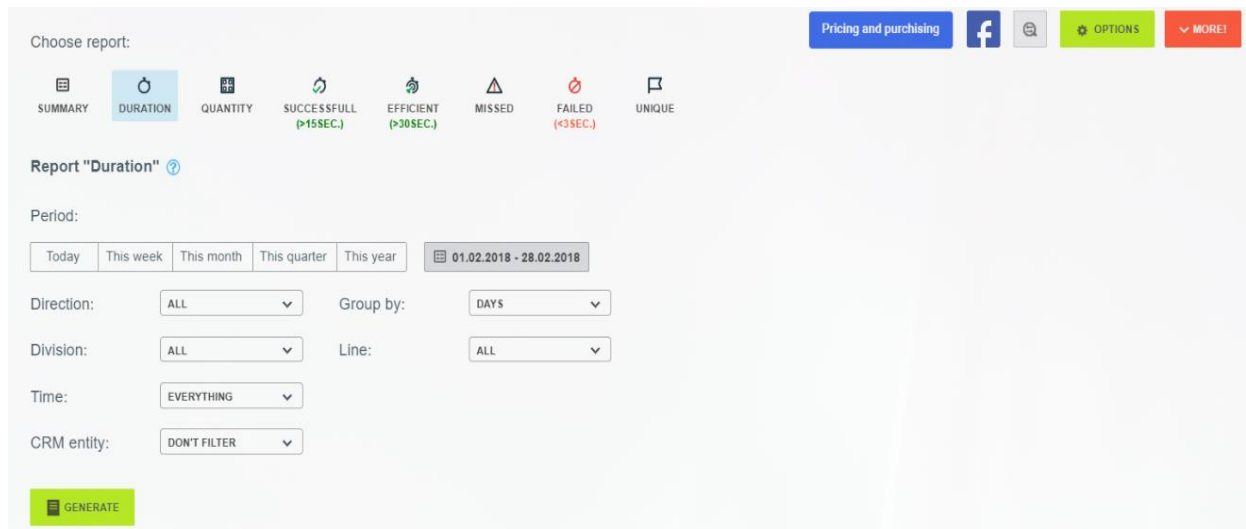

Рис. 2. CRM-звіт [3]

6. Інтеграція з іншими системами. Більшість CRM-систем інтегруються з іншими бізнес-додатками, такими як ERP, соціальні мережі або електронна пошта. Це забезпечує безперервність даних та об'єднання різних каналів комунікації в єдину платформу, що значно покращує обмін інформацією всередині компанії.

7. Автоматизація робочих процесів. CRM-системи підтримують налаштування автоматизованих процесів для управління рутинними задачами, такими як створення нагадувань і шаблонів. Це дозволяє уникати помилок, зекономити час і підвищити ефективність співробітників, полегшуючи виконання повсякденних завдань.

8. Мобільний доступ. Мобільні версії CRM-систем (Рис 3.) дають можливість доступу до інформації з будь-якого місця. Це зручно для співробітників, які працюють поза офісом або зустрічаються з клієнтами на місці, оскільки дозволяє переглядати й оновлювати дані про клієнтів у реальному часі [5].

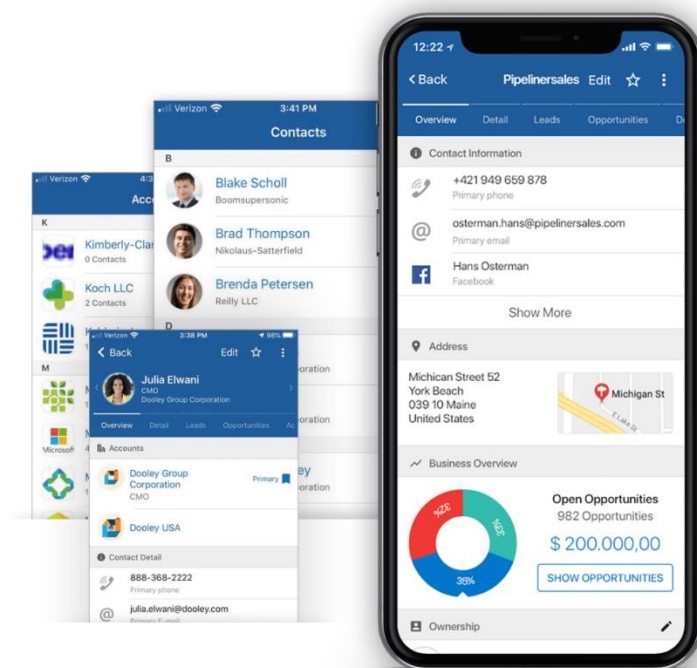

Рис. 3. Мобільна версія CRM-системи [4]

Особливості впровадження CRM-систем

Нерідко підприємці втрачають значну частину аудиторії збуту через погано налаштовані робочі моменти. Використання застарілих методів управління, наприклад електронних таблиць, уповільнює розвиток підприємства, його перехід на новий рівень. Впровадження CRM системи здатне подолати всі бар'єри та надати бізнесу необхідний імпульс для росту. Проте, вкрай необхідно правильно організувати та моделювати послідовність підпроцесів бізнес процесу, адже кожен відіграє вирішальну роль в успішності компанії. Це дозволить виявити всі аспекти, етапи та потенційні ризики, врахувати потреби різних відділів і забезпечити злагоджену роботу.

Наприклад, **впровадження CRM** – це комплекс робіт, під час якого ключовими етапами є:

- **Аналіз завдань та потреб бізнесу.** Перш ніж впроваджувати CRM, важливо проаналізувати існуючі бізнес-процеси, щоб визначити, які з них потребують оптимізації або автоматизації;

- **Вибір відповідної CRM-системи.** Після формування вимог проводиться оцінка доступних на ринку CRM-систем. Важливо

визначити, які системи відповідають функціональним потребам компанії. Розглядаються як хмарні CRM (SaaS), так і локальні рішення, залежно від бюджету, рівня безпеки та інших факторів. на основі можливостей, ціни проєкту та вимог замовника;

- **Налаштування та інтеграція CRM-системи.** Після придбання CRM-систему потрібно налаштувати відповідно до конкретних потреб компанії. Це включає: налаштування користувачів та ролей, визначення прав доступу для різних категорій користувачів; створення необхідних полів, додавання специфічних полів у форми контактів або угод, що відповідають вимогам бізнесу; автоматизацію процесів: налаштування автоматизованих процесів (наприклад, тригерних email-розсилок, автоматичного призначення завдань).

- **Навчання персоналу:**

- Розробка плану навчання*

- Навчання користувачів є критично важливим для успішного впровадження CRM. Потрібно розробити план навчання, який включає:

- 1. Ознайомлення з основними функціями системи;
    2. Навчання роботі з новими автоматизованими процесами;
    3. Інструкції з управління контактами, угодами, комунікаціями та звітами.

- Проведення тренінгів*

- 1. Проведення тренінгів, під час яких співробітники можуть практикувати роботу з CRM. Це можуть бути як групові тренінги, так і індивідуальні навчання;

- 2. Використання демонстраційних відео, інструкцій і практичних занять допомагає співробітникам швидше освоїти систему.

Врахувати всі етапи та змодельювати бізнес-процес «Впровадження CRM-систем» можна за допомогою різних методів і підходів. Деякі з них це:

- **Процесно-орієнтоване моделювання:** Відображає послідовність дій і їх взаємозв'язки. Це один з найпопулярніших підходів, який використовується для створення візуальних моделей у вигляді блок-схем, діаграм або карт процесів. Цей підхід дозволяє побачити основні етапи роботи організації і зрозуміти, які саме етапи потребують вдосконалення або автоматизації;

- **Функціональне моделювання:** Охоплює опис функціональних зв'язків між різними підрозділами або системами в організації. Воно

передбачає розбиття складних процесів на простіші функції для їх кращого розуміння і аналізу;

- **Моделювання за допомогою нотацій:** Для бізнес-аналізу використовуються спеціальні нотації (IDEF0, BPMN, UML), які дозволяють стандартизувати процеси і зробити їх зрозумілими для різних учасників, таких як керівництво, аналітики та розробники інформаційних систем (Рис 4.).

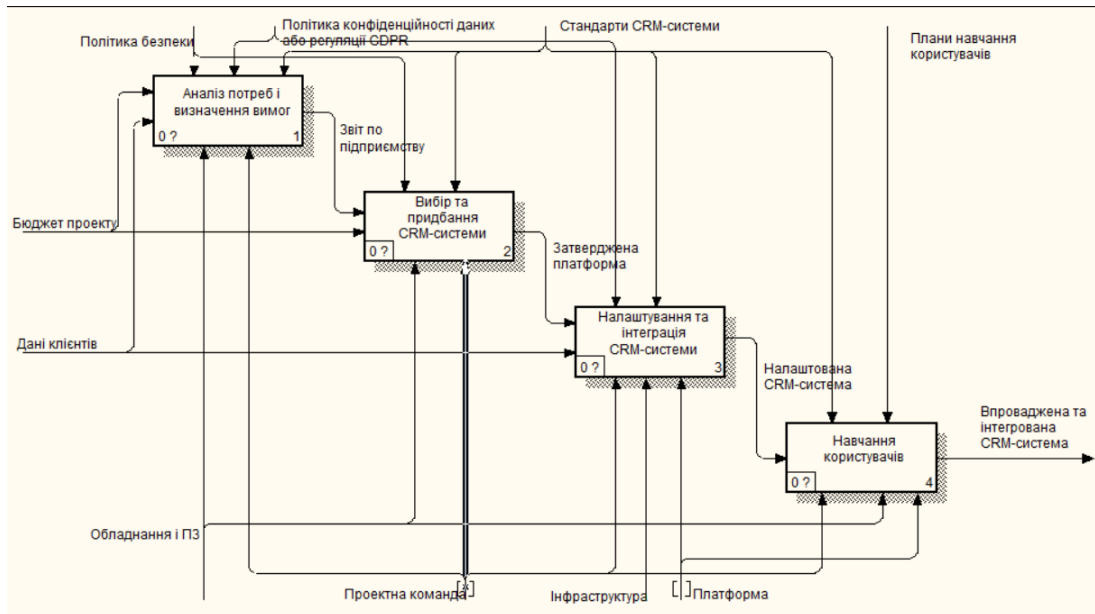

Рис. 4. Модель IDEF0 впровадження CRM-систем
[власна розробка]

Висновки

Отже, CRM-системи є важливим інструментом для ефективного управління відносинами з клієнтами, забезпечуючи компаніям можливість підвищити свою продуктивність, утримати клієнтів і забезпечити сталий розвиток. Впровадження CRM-системи не є надмірно складним процесом, але вимагає ретельного планування, зокрема, аналізу існуючих бізнес-процесів, вибору відповідного рішення, налаштування системи та навчання персоналу. Це дозволяє компаніям забезпечити безперебійну роботу з клієнтами та сприяє досягненню стійкого росту.

Моделювання бізнес-процесів є необхідним етапом для розуміння, оптимізації та автоматизації діяльності організацій. Різні підходи до моделювання, такі як процесно-орієнтоване моделювання, функціональне моделювання та моделювання за допомогою нотацій,

дозволяють вирішувати різноманітні завдання і задовольняти потреби в аналізі та впровадженні змін у бізнес-процеси. Кожна з цих методологій має свої сильні сторони і обмеження, тому важливо обирати ту, яка найкраще відповідає специфіці бізнес-процесу та потребам організації. Однак, незалежно від вибору, моделювання бізнес-процесів сприяє поліпшенню управлінських рішень, підвищенню ефективності роботи та зменшенню витрат, що є важливим аспектом в умовах сучасної конкуренції.

Список використаних джерел:

1. KeepinCRM. (2021). Що таке CRM-система? Вилучено з: <https://keepincrm.com>
2. Pipedrive - <https://www.pipedrive.com/uk/roles/crm-for-contact-managers>
3. Bitrix24 - https://www.bitrix24.uk/?redirect_from=www.bitrix24.eu%2F
4. Pipeliner - <https://www.pipelinersales.com/crm/mobile/>
5. Salesforce. (2020). What Is Mobile CRM? (The Advantages of Mobile). Вилучено з: <https://www.salesforce.com>
6. HubSpot. (2022). The Importance of a CRM: Why Your Company Needs a CRM to Grow Better. Вилучено з: <https://blog.hubspot.com/sales>

АНАЛІЗ ФІШИНГ-ПОДІБНИХ СОЦІОТЕХНІЧНИХ АТАК

Супотніцький Володимир Володимирович

студент II курсу групи КБ-23м,

кафедри комп'ютерних технологій та моделювання систем

Поліський національний університет, Україна

Під час активної фази бойових дій і гібридної війни, одним із ключових напрямів атак з боку ворога є інформаційний фронт. Соціотехнічні атаки, зокрема фішинг, вішинг та інші методи маніпуляції, стали потужним інструментом для дезінформації, викрадення даних і зриву критично важливих інформаційних систем країни.

Соціотехнічна атака — це тип кіберзагрози, що використовує психологічні маніпуляції для того, щоб змусити людину добровільно надати конфіденційну інформацію, облікові дані, або забезпечити доступ до пристроїв чи систем. Ці атаки спрямовані не на технології, а на вразливості людської поведінки з метою порушення цифрової безпеки.[1]

Метою дослідження є підвищення обізнаності щодо фішинг-подібних соціотехнічних атак, що дозволить краще розуміти їхню структуру та розробляти ефективні методи їх виявлення та попередження.

Задачі:

1. Провести аналіз існуючих фішинг-подібних атак.

Фішинг — це вид кіберзлочинної діяльності, спрямований на отримання цінної інформації (паролів, фінансових даних, особистих відомостей) шляхом обману, зазвичай через підроблені електронні листи, сайти або повідомлення. Отримані дані можуть бути використані для шантажу, викрадення коштів або інших зловмисних дій.[2]

Цільовий фішинг — це спрямована фішингова атака, яка використовує особисту інформацію про жертву, роблячи атаку більш переконливою та правдоподібною.[3]

Вішинг (від англ. Voice Phishing — голосовий фішинг) — це тип шахрайства, при якому зловмисники використовують телефонні дзвінки та голосові повідомлення, щоб змусити людину надати конфіденційні дані банківської картки або здійснити грошовий переказ на рахунок шахрая.[4]

Смішинг — це різновид фішингу, при якому зловмисник використовує переконливе текстове повідомлення, щоб обманом змусити цільових одержувачів натиснути на посилання і надати свої особисті дані або завантажити шкідливі програми на свій смартфон. Зловмисник відправляє повідомлення, що підштовхує користувача до переходу за посиланням або запитує відповідь, що містить конфіденційну інформацію.[5].

Фармінг — це метод шахрайства, що полягає у перенаправленні жертви на фальшиву IP-адресу. Зловмисник інсталує на комп'ютері шкідливу програму, яка, активуючись, перенаправляє користувача з потрібних йому веб-сайтів на підроблені ресурси.[6]

Клонований фішинг (Clone Phishing) — атака, де зловмисник копіює раніше відправлене легітимне повідомлення і замінює посилання на шкідливе, щоб жертва подумала, що це легітимний лист від знайомого відправника.[7]

Одним із інноваційних підходів до підвищення обізнаності щодо фішинг-подібних соціотехнічних атак може стати спеціально створений навчальний вебсайт, розроблений із використанням HTML, CSS, JavaScript і Python. Цей сайт може містити інтерактивні симуляції фішинг-атак, тести на виявлення маніпуляцій, а також практичні завдання, що імітують реальні ситуації кіберзагроз. Завдяки таким елементам користувачі зможуть краще зрозуміти структуру та методи фішинг-подібних атак.

Такий сайт дозволить працівникам і всім зацікавленим особам не тільки ознайомитися з теорією, але й наблизитися до практичних навичок виявлення загроз, що покращить їхню стійкість до кіберзлочинів. Застосування інтерактивних методів навчання підвищить ефективність засвоєння інформації, сприяючи розвитку критичного мислення та підвищенню загальної безпеки у кіберпросторі.

Список використаних джерел:

1. 10 Types of social engineering attacks. 21 жовтня 2024 URL: <https://www.crowdstrike.com/en-us/cybersecurity-101/social-engineering/types-of-social-engineering-attacks/>
2. Фішинг: веб-сайт. 28 жовтня 2024 URL: <https://www.eset.com/ua/support/information/entsiklopediya-ugroz/fishing/>
3. Фішинг та цільовий фішинг: поради по захисту: веб-сайт. 28 жовтня 2024 URL: <https://www.imena.ua/blog/phishing-and-target-phishing/>

4. Що таке вішинг? Викриття шахрайства та методів голосового фішингу: веб-сайт. 28 жовтня 2024 URL: <https://decisiontele.com/uk/news/what-vishing-exposing-scams-and-voice-phishing-methods.html>
5. Чим смішинг відрізняється від фішингу і як від нього захиститися?: веб-сайт. 28 жовтня 2024 URL: <https://hackyourmom.com/kibervijna/chym-smishyng-vidriznyayetsya-vid-fishyngu-i-yak-vid-nogo-zahystytysya/>
6. Соціальна інженерія: виклики та перспективи боротьби в українському контексті. 2 листопада 2024 URL: https://www.ukrainepravo.com/legal_publications/essay-on-it-law/it_law_demchuk_Social_engineering_perspectives_of_the_struggle_in_ukrain/
7. Що таке фішинг клонів? 2 листопада 2024 URL: <https://hackyourmom.com/kibervijna/shho-take-fishyng-kloniv/>

БЛОКЧЕЙН НА ОСНОВІ ШИФРУВАННЯ ДАНИХ І МЕХАНІЗМИ ЗБЕРЕЖЕННЯ КОНФІДЕНЦІЙНОСТІ ВЕЛИКИХ ДАНИХ

Поляков Дмитро Андрійович

аспірант 3 курсу, групи АКН-31

Державний університет інформаційно-комунікаційних технологій, Україна

З розвитком цифрових технологій обробка та зберігання величезних обсягів даних стали важливим питанням для багатьох організацій. Проблема конфіденційності та захисту даних стає все більш актуальною на фоні збільшення кількості кібератак, витоків інформації та несанкціонованого доступу до персональних даних. Одним із найсучасніших рішень для забезпечення безпеки даних є блокчейн, який забезпечує високий рівень захисту завдяки своїй децентралізованій архітектурі та потужним шифрувальним механізмам.

Блокчейн — це система, яка дозволяє зберігати інформацію децентралізовано, без центрального контролю, що ускладнює маніпуляцію даними. За допомогою складних методів шифрування блокчейн може гарантувати, що інформація буде захищена навіть у випадку кібератаки. У цій статті розглядаються особливості блокчейну як інструменту для захисту даних та порівнюються різні способи використання цієї технології для захисту конфіденційності великих даних.

Блокчейн працює за принципом децентралізації: інформація не зберігається на одному сервері, а розподілена між багатьма комп'ютерами, які взаємодіють між собою. Кожен комп'ютер у мережі (або вузол) зберігає копію всіх транзакцій. Якщо одна частина системи зазнає нападу, інші комп'ютери продовжують функціонувати, зберігаючи дані недоторканими.

Коли хтось робить транзакцію в блокчейні, ця інформація зберігається в так званому блоці, що пов'язується з іншими блоками, утворюючи ланцюг. Це забезпечує незмінність історії даних: якщо хтось спробує змінити один блок, доведеться змінювати всі наступні блоки, що майже неможливо без дозволу більшості учасників мережі.[1]

Спочатку розроблений для криптовалют, блокчейн сьогодні

використовується в багатьох інших сферах. Його технології шифрування та захисту даних дозволяють не тільки зберігати й передавати інформацію без ризику витоку, але й ефективно працювати з великими обсягами даних.

В основі захисту блокчейну лежать кілька видів шифрування, які допомагають гарантувати, що інформація залишатиметься недоступною для сторонніх. Основними видами шифрування (характеристика їх представлена в табл.1), які використовуються на практиці, є симетричне і асиметричне шифрування та хешування.

Таблиця 1

Порівняння методів шифрування в блокчейні

Види шифрування	Опис	Переваги	Недоліки
Симетричне	Один ключ для шифрування і дешифрування	Швидкість	Ризик втрати ключа
Асиметричне	Пара ключів: публічний для шифрування, приватний для доступу	Висока безпека	Вимагає більше ресурсів для обробки
Хешування	Перетворення даних в унікальний код	Цілісність даних	Непридатний для дешифрування

Так, як великі дані включають в себе величезний обсяг інформації про робітників і підрозділів компанії, що постійно збирається й обробляється, то завжди створюється ризик несанкціонованого доступу до персональної конфіденційної інформації. Тому існують різні методи для збереження конфіденційності великих даних, зокрема анонімізація та псевдонімізація.

● Анонімізація полягає у видаленні особистої інформації, щоб було неможливо визначити особу, до якої належать дані. Це робить інформацію безпечною, навіть якщо вона потрапить до сторонніх.

● Псевдонімізація замінює особисті дані на інші ідентифікатори, наприклад, замість імені та прізвища використовується унікальний номер. Це дозволяє зберігати персональні дані без розкриття особистості, при цьому залишаючи можливість їхньої ідентифікації в необхідних випадках.[2]

Ця робота присвячена аналізу того, як блокчейн може допомогти захистити конфіденційні дані у великих масивах інформації.

У цьому дослідженні розглядаються основні виклики, пов'язані з конфіденційністю великих даних, та можливості блокчейну для їх вирішення. Основні завдання полягають у наступному:

- Проаналізувати технології шифрування та безпеки, що використовуються у блокчейн-системах.

- Вивчити, як ці технології можуть захистити великі дані, які використовуються у різних галузях (медицина, фінанси, електронний уряд тощо).

- Оцінити виклики та проблеми, з якими може стикнутися блокчейн під час обробки та зберігання великих обсягів даних.

З технологій для забезпечення конфіденційності в блокчейні існують різні найпопулярніші підходи — це конфіденційні блокчейни та використання технології «нульового знання».

Конфіденційні блокчейни, такі як Monero та ZCash, розроблені спеціально для приховування деталей транзакцій. У таких блокчейнах використовуються методи, як кільцеві підписи, які забезпечують конфіденційність усіх учасників. Це дозволяє користувачам залишатися анонімними, тоді як транзакції залишаються доступними для перевірки.

Метод «нульового знання» з використанням технології Zero-Knowledge Proofs (ZKP) дозволяє одному учаснику (доказувачу) підтвердити іншому (верифікатору), що певне твердження є правдивим, не розкриваючи жодної додаткової інформації. Наприклад, користувач може довести, що має на своєму рахунку певну суму криптовалюти, не розкриваючи точний баланс. Цей підхід широко застосовується для збереження анонімності у блокчейнах, таких як ZCash.[3].

У табл.2 показані порівняльні можливості використання вказаних технологій для забезпечення конфіденційності в блокчейні.

Таблиця 2

Порівняння конфіденційних технологій в блокчейні

Види технологій	Приклад	Принцип роботи	Переваги	Недоліки
Конфіденційні блокчейни	Monero, ZCash	Приховують деталі транзакцій за допомогою кільцевих підписів	Підвищена конфіденційність	Обмежена інтеграція з іншими системами
Zero-Knowledge Proofs	ZCash, zk-SNARKs	Докази без розкриття інформації	Повна анонімність	Високі обчислювальні ресурси

При проведенні дослідження завжди присутнє завдання оцінити, наскільки ефективно блокчейн може використовуватись для збереження конфіденційності даних у різних сферах діяльності, зокрема у тих, де питання конфіденційності є особливо важливими. Покажемо це на реальних прикладах.

У сфері охорони здоров'я блокчейн стає надзвичайно корисним інструментом для зберігання і передачі конфіденційних медичних даних. Зокрема, блокчейн дозволяє пацієнтам зберігати свої медичні записи у зашифрованій формі та забезпечує доступ до них лише за згодою власника. Наприклад, компанії Guardtime та MedRec розробили блокчейн-рішення, що дозволяють пацієнтам ділитися своїми даними з лікарями і страховими компаніями, зберігаючи при цьому анонімність. Guardtime співпрацює з урядом Естонії, щоб забезпечити безпеку медичних даних громадян країни. Це допомагає уникнути несанкціонованого доступу до даних, захищає їх від фальсифікацій та дозволяє відстежувати, хто і коли отримував доступ до інформації.

Блокчейн широко використовується у фінансовій сфері для забезпечення безпеки транзакцій та конфіденційності користувачів. Наприклад, такі криптовалюти, як Monero та ZCash, спеціально розроблені для того, щоб забезпечити анонімність користувачів. Monero використовує кільцеві підписи та технологію "Confidential Transactions", які дозволяють приховати не лише особу учасника транзакції, а й суму переказу. Це дозволяє проводити транзакції, зберігаючи анонімність учасників, що особливо важливо в умовах підвищеної уваги до безпеки та захисту особистої інформації в фінансовій сфері. Таким чином, блокчейн виступає інструментом для побудови нових фінансових систем, де дані користувачів захищені від сторонніх.[4]

Блокчейн також стає важливим інструментом для збереження конфіденційності у державному секторі. В Естонії, наприклад, уряд активно використовує блокчейн для захисту особистих даних громадян у державних реєстрах, включно з податковими та земельними записами. Завдяки децентралізованій природі блокчейну дані громадян зберігаються на багатьох серверах, що ускладнює несанкціонований доступ та знижує ризик кібератак. Це дозволяє громадянам контролювати доступ до своїх даних і відслідковувати історію їх використання. Таким чином, блокчейн може слугувати основою для електронного управління та безпечного зберігання даних громадян, підвищуючи довіру до уряду.

У сфері IoT (Інтернет речей) блокчейн дозволяє забезпечити конфіденційність даних, які передаються між пристроями. Завдяки блокчейну всі пристрої в мережі можуть ідентифікуватися за унікальними криптографічними ключами, що мінімізує ризик підробки або перехоплення даних. Це актуально, наприклад, для «розумних» будинків, де кожен пристрій — від термостата до камер спостереження — збирає персональні дані. Блокчейн допомагає зберігати ці дані захищеними, дозволяючи власникам будинків контролювати доступ до них.

Розглянуті доказові приклади збереження конфіденційності даних у різних сферах діяльності дозволили сформуванню об'єктивних перспектив та виклики впровадження блокчейну для забезпечення конфіденційності великих даних. Хоча блокчейн має значний потенціал для забезпечення конфіденційності великих даних, його впровадження супроводжується низкою викликів, які можуть обмежувати можливість широкого застосування цієї технології.

Один з головних викликів у впровадженні блокчейну — це обмежена масштабованість. Через свою децентралізовану структуру блокчейн-системи часто стикаються з проблемами продуктивності під час роботи з великими обсягами даних. Це стосується як швидкості обробки транзакцій, так і обсягу інформації, яку можна зберігати в блокчейні. Наприклад, популярні блокчейн-платформи, такі як Ethereum і Bitcoin, можуть обробляти лише обмежену кількість транзакцій на секунду. Для ефективної роботи з великими даними необхідні значні вдосконалення у швидкості обробки інформації та збільшення пропускну здатності.

На обмеження можливості широкого застосування технології блокчейн впливають значні витрати на обробку великих обсягів інформації. Саме блокчейн вимагає значних обчислювальних ресурсів для підтримки своєї децентралізованої мережі. Зокрема, процес підтвердження транзакцій у деяких блокчейнах, таких як Bitcoin, потребує великих обчислювальних потужностей для здійснення операцій, що може призводити до високих витрат на електроенергію. Використання блокчейну для великих даних у масштабах корпорацій або державних установ може бути фінансово витратним, особливо з урахуванням потреб у зберіганні великих обсягів інформації. Пошук шляхів оптимізації та зменшення витрат залишається однією з важливих задач.

Ще одним з важливих викликів є регуляторні вимоги та правові бар'єри. В багатьох країнах законодавство щодо використання блокчейну та криптовалют лише формується, і відсутність чіткої нормативної бази може створити ризики для компаній, які хочуть впровадити блокчейн для роботи з конфіденційними даними. Регулятори можуть вимагати можливості відкриття або видалення певних даних, що суперечить принципу незмінності блокчейну. Це створює правову колізію, яку необхідно вирішувати на рівні регуляторів, щоб впровадження блокчейну не суперечило вимогам конфіденційності та захисту особистих даних.

Блокчейн вимагає також значних обчислювальних ресурсів для підтримки своєї децентралізованої мережі. Зокрема, процес підтвердження транзакцій у деяких блокчейнах, таких як Bitcoin, потребує великих обчислювальних потужностей для здійснення операцій, що може призводити до високих витрат на електроенергію. Використання блокчейну для великих даних у масштабах корпорацій або державних установ може бути фінансово витратним, особливо з урахуванням потреб у зберіганні великих обсягів інформації. Пошук шляхів оптимізації та зменшення витрат залишається однією з важливих задач.

Блокчейн-технологія потребує значних зусиль для інтеграції з існуючими складними інформаційними системами. Наприклад, для того, щоб компанії могли ефективно впровадити блокчейн для захисту даних, їм необхідно адаптувати свої поточні процеси і забезпечити сумісність з іншими системами управління даними. Це може потребувати великих фінансових і технічних ресурсів, а також навчання персоналу.

Попри ці виклики, перспективи використання блокчейну для забезпечення конфіденційності великих даних залишаються вражаючими. Вдосконалення технологій, таких як протоколи другого рівня (наприклад, Lightning Network для Bitcoin), оптимізовані алгоритми консенсусу, а також розробка гібридних моделей блокчейну можуть сприяти вирішенню цих проблем.

Висновки. Блокчейн відкриває широкі можливості для забезпечення конфіденційності та безпеки великих даних завдяки своїй децентралізованій природі та використанню шифрування. Сьогодні блокчейн вже використовується для захисту даних у різних галузях — від медицини до фінансів і державного управління, що доводить його

ефективність як інструменту конфіденційності. Він дозволяє обмінюватися конфіденційною інформацією між зацікавленими сторонами без ризику розкриття особистих даних, що є важливою перевагою для сучасного цифрового суспільства.

Водночас технологія потребує подальшого розвитку та вдосконалення. Питання масштабованості, обчислювальних витрат та правових обмежень потребують нових рішень і розробок. Регуляторні органи також повинні розробити більш чіткі правила та стандарти для роботи з блокчейном, щоб зробити його більш доступним для різних галузей. Існують перспективи розвитку блокчейну як платформи для збереження конфіденційності великих даних. Із появою нових технологій, таких як Zero-Knowledge Proofs та вдосконалених смарт-контрактів, блокчейн має потенціал стати ключовим компонентом сучасної інфраструктури безпеки даних.

Список використаних джерел:

1. S. Nakamoto. Bitcoin: A Peer-to-Peer Electronic Cash System. Bitcoin. URL: <https://bitcoin.org/bitcoin.pdf>
2. G. Zyskind, O. Nathan, A. Pentland. Decentralizing Privacy: Using Blockchain to Protect Personal Data. 2015 IEEE Security and Privacy Workshops. URL: <https://ieeexplore.ieee.org/document/7163223>
3. Miers, C. Garman, M. Green, A. D. Rubin. Zerocoin: Anonymous Distributed E-Cash from Bitcoin. IEEE Symposium on Security and Privacy. URL: <https://ieeexplore.ieee.org/document/6547123>
4. G. Wood. Ethereum: A Secure Decentralised Generalised Transaction Ledger. Ethereum. URL: <https://ethereum.org/en/whitepaper/>

ЗАХИСТ ІНФОРМАЦІЇ У СИСТЕМАХ ІНТЕРНЕТУ РЕЧЕЙ ЗА ДОПОМОГОЮ АУТЕНТИФІКАЦІЇ

Деркач Ярослав Олександрович

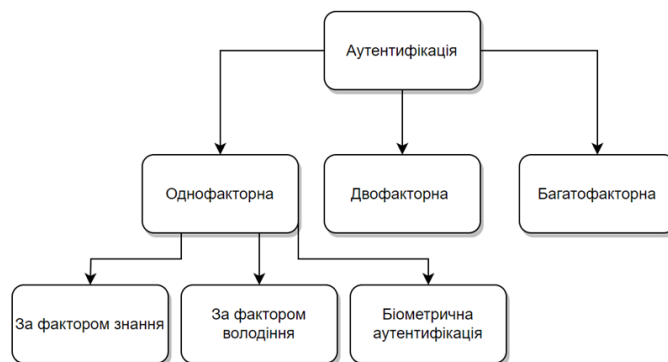
Харківський національний університет радіоелектроніки, Україна

Науковий керівник: Агеєв Дмитро Володимирович

професор кафедри інфокомунікаційної інженерії імені В.В. Поповського

Харківський національний університет радіоелектроніки, Україна

Аутентифікація є одним із ключових методів забезпечення безпеки в системах Інтернету речей (IoT), оскільки вона забезпечує перевірку ідентичності пристрою чи особи, яка намагається отримати доступ до мережі або даних. Аутентифікація може здійснюватися різними способами, зокрема за допомогою біометричних даних, що підвищує рівень безпеки і зменшує ризик несанкціонованого доступу. Узагальнену схему аутентифікації розглянемо на рис. 1.1.

Рис.1.1. Типи аутентифікації

Аутентифікація поділяється на три основні типи: однофакторну, двофакторну та багатофакторну. Однофакторна аутентифікація використовує лише один фактор для підтвердження особи. Двофакторна аутентифікація забезпечує вищий рівень безпеки, поєднуючи два різні фактори. Це може бути, наприклад, одночасне використання пароля та біометричних даних або поєднання фізичного пристрою, як-от токен, із біометричним методом. Детальніше класифікацію методів аутентифікації розглянемо на рис. 1.2.

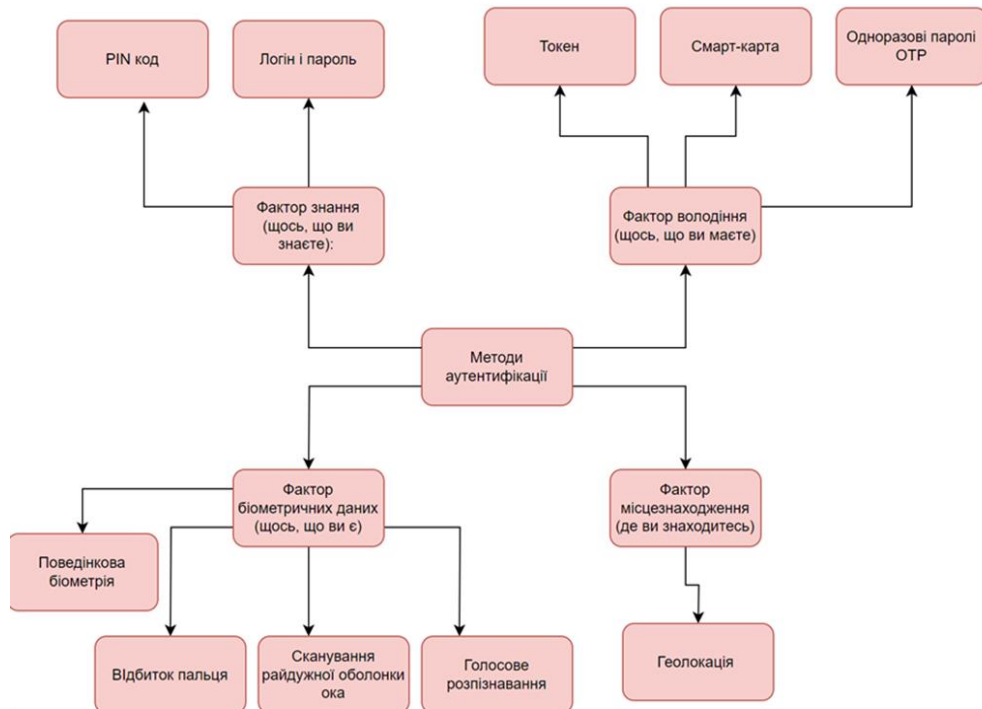

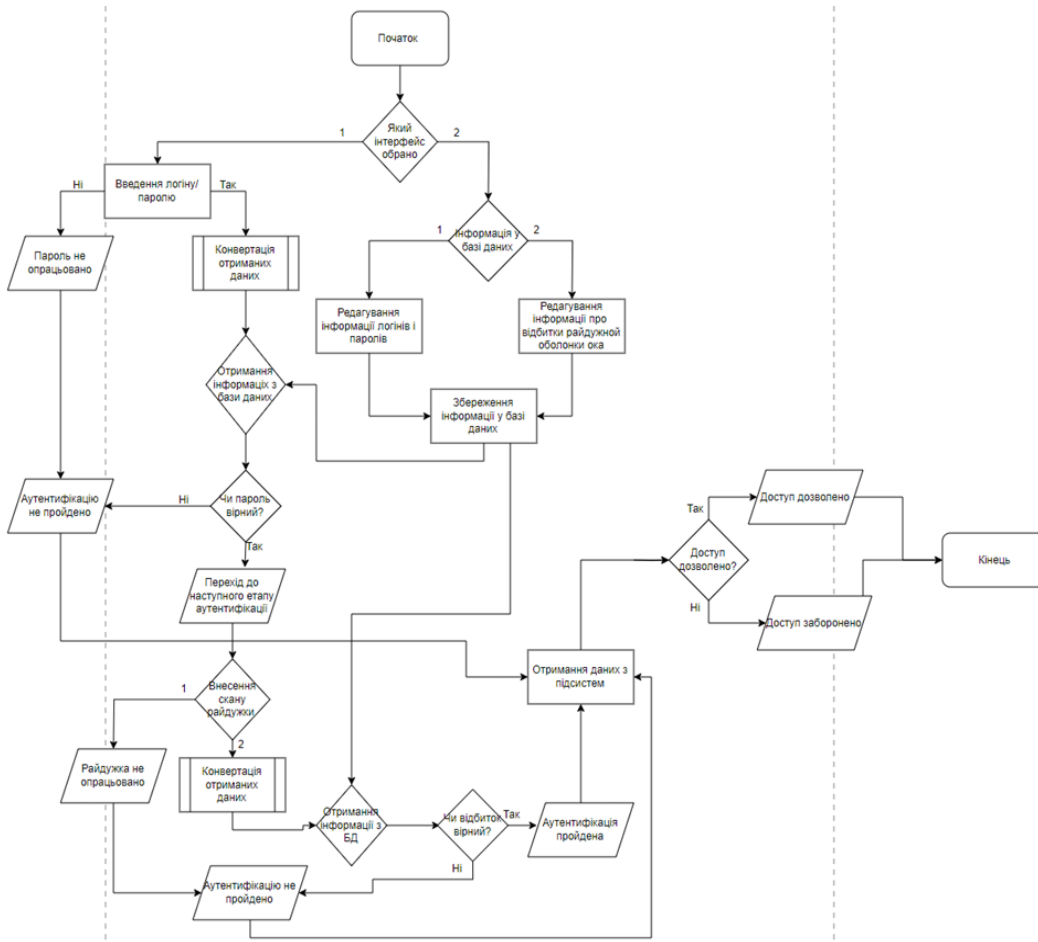
Рис.1.2. Класифікація методів аутентифікації

Розглянемо детальніше біометричну аутентифікацію (через більшу популярність у системах IoT) яка базується на використанні фізичних або поведінкових характеристик особи для підтвердження її особи. Це можуть бути відбитки пальців, форма обличчя, розпізнавання голосу, відбитки вен або навіть розпізнавання ходи. Завдяки унікальності цих характеристик, біометричні дані важко підробити, що робить їх надійним методом для систем IoT [1, с. 15]. Відбитки пальців є одним з найпоширеніших методів біометричної аутентифікації. Унікальність відбитків пальців кожної людини забезпечує високу точність ідентифікації, що дозволяє надійно захистити доступ до критичних даних і функцій IoT-пристроїв. Багато сучасних IoT-пристроїв, зокрема смартфони та планшети, вже використовують цей метод для ідентифікації користувачів [2, с. 27].

Розпізнавання обличчя стало популярним у системах IoT завдяки вдосконаленню алгоритмів обробки зображень та машинного навчання. У системах розумного будинку розпізнавання обличчя може використовуватися для автоматичного надання доступу до приміщень або активації певних функцій [3, с. 42].

Біометричні дані часто використовуються як частина багатофакторної аутентифікації (MFA), що значно підвищує рівень

безпеки, оскільки навіть у випадку компрометації одного з факторів, інші залишаються захищеними [6, с. 76]. Узагальнюючи попередню інформацію розглянемо блок-схему алгоритму аутентифікації користувача на рис. 1.3.

Рис.1.3. Блок-схема алгоритму аутентифікації користувача

Початковим етапом є вибір інтерфейсу, де визначається, чи це процес аутентифікації користувача, чи редагування інформації бази даних. Якщо обрано перший варіант, користувач вводить логін і пароль. Система перевіряє правильність пароля; якщо пароль невірний, аутентифікація завершується з повідомленням про відмову в доступі. Якщо пароль правильний, користувач переходить до наступного етапу аутентифікації. На наступному етапі користувач вводить радіохвильову відмітку, яка також перевіряється системою. Якщо відмітка не відповідає очікуваній, аутентифікація завершується з відмовою в доступі. У разі успішного введення системою отримуються дані, і якщо всі фактори аутентифікації пройдені, доступ до системи дозволяється.

Список використаних джерел:

1. Біометрична аутентифікація в системах IoT // Інформаційні технології безпеки: матеріали конференції. Київ, 2022. С. 15.
2. Використання відбитків пальців як методу біометричної аутентифікації у сучасних пристроях IoT / Петров О.В., Іваненко П.М. // Сучасні інформаційні технології та системи. 2021. №3. С. 27.
3. Алгоритми розпізнавання обличчя у системах розумного будинку / Сидоренко А.Г., Коваленко І.О. // Вісник Київського національного університету. 2020. Т. 15, №2. С. 42.
4. Багатофакторна аутентифікація: захист при компрометації одного з факторів / Черненко Л.В., Мороз Ю.О. // Збірник наукових праць. Харків: НТУ "ХПІ", 2021. С. 76.

ІНФОРМАЦІЙНА ТЕХНОЛОГІЯ РОЗРОБКИ ВЕБ-САЙТУ ОНЛАЙН ШКОЛИ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Невідома Дарина Анатоліївна

здобувач вищої освіти факультету комп'ютерних наук
Харківський національний університет радіоелектроніки, Україна

Науковий керівник: Малькова Ірина Анатоліївна

асистент кафедри інформаційних управляючих систем,
асистент кафедри радіотехнологій інформаційно-комунікаційних систем
Харківський національний університет радіоелектроніки, Україна

Дистанційне навчання стає дедалі популярнішим, надаючи можливість навчатись у зручний час і з будь-якого місця. Онлайн-курси англійської мови дозволяють поєднувати роботу з навчанням, готуватись до іспитів чи покращувати професійні навички. Формат також розвиває комунікативні навички завдяки розмовним клубам та інтерактивним заняттям із носіями мови, підвищуючи впевненість у спілкуванні.

Розробка веб-сайту для школи англійської мови є важливим інструментом для автоматизації її роботи, оскільки дозволяє значно скоротити час на виконання рутинних завдань і забезпечити безперервний доступ до послуг.

Актуальність роботи обумовлена необхідністю розвитку освіти та адаптації до умов цифрового середовища. Онлайн-школи мають унікальну можливість розширити свою аудиторію, залучаючи учнів з різних міст і країн, що не лише збільшує кількість студентів, але й сприяє зростанню фінансових показників.

Метою роботи є розробка веб-сайту для онлайн школи англійської мови, який не лише автоматизує процеси навчання, але й створює інтерактивне середовище для учнів.

Сформулюємо функціональні вимоги до інформаційної системи:

- реєстрація користувачів з вибором навчальної програми та розкладу;
- доступ до інтерактивних матеріалів через особистий кабінет;
- можливість перегляду розкладу занять;
- інтеграція з платіжними системами;

- проведення онлайн-уроків через інтеграцію з Zoom або Google Meet.

Оскільки готові рішення не задовольняють вимогам проекту, прийнято рішення щодо розробки власної інформаційної системи, яка відповідає потребам школи. Розробка інформаційної системи обґрунтоване через високу вартість ліцензійних CRM, зайву функціональність деяких продуктів та неможливість гнучкої адаптації під специфіку освітнього процесу [1]. Власна розробка дасть можливість налаштувати систему відповідно до потреб школи, інтегруючи нові функції в разі необхідності.

Для управління контентом обрано CMS Moodle, оскільки вона найкраще підходить для освітніх платформ завдяки інтеграції з навчальними матеріалами та підтримці онлайн-уроків. Для бази даних використовується PostgreSQL через її надійність та здатність обробляти великі обсяги даних, пов'язаних із студентами та курсами. Для розробки інтерфейсу сайту використано HTML, CSS та JavaScript для забезпечення швидкої та адаптивної роботи на всіх пристроях.

Інтеграція з платіжними системами (LiqPay, PayPal) дозволить автоматизувати процеси оплати, а використання Zoom або Google Meet для онлайн-занять сприятиме зручній взаємодії між учнями та викладачами. Такий підхід дозволить створити ефективне навчальне середовище, орієнтоване на потреби студентів.

Реалізація проекту у вигляді веб-сайту забезпечить зручність використання та доступ до навчальних матеріалів. Платформа сприятиме залученню нових учнів і покращенню комунікації між викладачами та студентами, а також автоматизує адміністративні процеси, зменшуючи навантаження. Завдяки можливостям моніторингу успішності та інтерактивним заняттям, учні досягатимуть високих результатів у вивченні англійської мови [2].

Веб-сайт онлайн школи англійської мови забезпечує учням можливість легко отримувати доступ до навчальних матеріалів, реєструватися на курси та взаємодіяти з викладачами. Користувачі можуть знайти інформацію про різні програми навчання і переглядати розклад занять. Сайт оптимізований для швидкого завантаження та стабільної роботи на різних пристроях. Також існує можливість розширення функціоналу, що дозволяє легко інтегрувати нові елементи, такі як відео-уроки або додаткові інтерактивні вправи.

Висновки. Впровадження даного програмного продукту покращить комунікації між учнями і викладачами, а також збільшить задоволеність учнів від процесу навчання. Що, у свою чергу, сприяє підвищенні якості навчального процесу в цілому та зростанню популярності онлайн школи.

Список використаних джерел:

1. Бондаренко, О.О. Сучасні підходи до розробки веб-сайтів: навчальний посібник. – Київ: Ліра-К, 2021. – 256 с. – с. 45–72
2. Климчук, І. В. Основи цифрової освіти та дистанційного навчання: методичні рекомендації. – Харків: Освіта, 2022. – 144 с. – с. 15–38.

МЕТОДИ OSINT ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ В КІБЕРПРОСТОРИ

Зубко Микита Олександрович

здобувач вищої освіти факультету автоматизації інформаційних технологій
Київський національний університет будівництва і архітектури, Україна

Делембовський Максим Михайлович

ORCID ID: 0000-0002-6543-0701

канд. техн. наук, доцент кафедри кібербезпеки та комп'ютерної інженерії
Київський національний університет будівництва і архітектури, Україна

У сучасному світі, де інформаційні технології стали невід'ємною частиною майже всіх сфер людської діяльності, питання забезпечення інформаційної безпеки в кіберпросторі набули критичного значення. Зростання обсягів даних, що циркулюють в Інтернеті, разом із швидким розвитком технологій, створює нові виклики для захисту інформаційних ресурсів. Злочинні групи та окремі хакери постійно вдосконалюють свої методи атак, що загрожує не лише окремим користувачам, але й компаніям, державним установам, критичній інфраструктурі та навіть національній безпеці.

Одним із найефективніших підходів для виявлення загроз та запобігання інцидентам є методи інформаційної розвідки з відкритих джерел, відомі як OSINT (Open-Source Intelligence). Ці методи дозволяють збирати дані з публічно доступних джерел, таких як соціальні мережі, веб-сайти, форуми, блоги, офіційні реєстри та інші джерела, для аналізу та оцінки можливих загроз. Завдяки широкій доступності таких даних, OSINT є одним із основних інструментів для виявлення кіберзагроз, що робить його надзвичайно актуальним у сучасному контексті.

Крім того, розвиток технологій штучного інтелекту та машинного навчання відкриває нові можливості для автоматизації процесів збору й аналізу даних OSINT, що підвищує його ефективність та масштабованість. Таким чином, дослідження методів OSINT для забезпечення інформаційної безпеки має не лише теоретичну, але й практичну значущість, оскільки сприяє вдосконаленню механізмів захисту від сучасних кіберзагроз.

З розвитком цифрових технологій та зростанням числа користувачів Інтернету обсяг доступної інформації стає дедалі більшим. Це призводить до появи нових викликів у сфері інформаційної безпеки, таких як збільшення кількості кібератак, витоків конфіденційних даних та порушень цілісності інформаційних систем. Процеси забезпечення інформаційної безпеки стають все більш складними та вимагають постійного моніторингу кіберпростору для виявлення потенційних загроз. Саме ці процеси є об'єктом дослідження, оскільки вони визначають основу для застосування OSINT як ефективного інструменту для аналізу та попередження кіберінцидентів.

Предметом дослідження є методи та інструменти інформаційної розвідки з відкритих джерел (OSINT), їх роль у забезпеченні інформаційної безпеки, а також можливості їх інтеграції в сучасні системи кібербезпеки.

Наукова новизна даного дослідження полягає в розробці й обґрунтуванні нових підходів до використання методів OSINT для забезпечення інформаційної безпеки в умовах сучасного кіберпростору. У роботі пропонуються нові методики інтеграції OSINT у комплексні системи моніторингу загроз та реагування на інциденти, що дозволяє підвищити ефективність захисту інформаційних систем. Дослідження аналізує сучасні інструменти OSINT з акцентом на їхню практичну цінність та можливості вдосконалення, а також пропонує рекомендації щодо автоматизації збору та обробки відкритих даних. Наукова новизна також полягає у розгляді правових та етичних аспектів застосування OSINT, зокрема в українському правовому контексті, що дозволяє створити законну та етичну основу для його використання.

Розробка та тестування прототипу інструменту для автоматизованого збору й аналізу даних з відкритих джерел є ще одним елементом новизни, що спрямований на підвищення ефективності інформаційної безпеки за рахунок зменшення часу на обробку великих обсягів інформації. Крім того, дослідження розглядає нові можливості для застосування OSINT у виявленні загроз не лише для інформаційних систем, але й для критичної інфраструктури, що додає роботі актуальності.

Практична значущість дослідження полягає у його прикладній спрямованості, яка допомагає вирішити конкретні завдання інформаційної безпеки для державних установ, комерційних організацій

та критичної інфраструктури. Розроблені у роботі методичні рекомендації можуть бути використані для створення ефективних систем моніторингу та аналізу загроз на основі OSINT, що дозволить виявляти вразливості та запобігати кіберінцидентам на ранніх етапах.

Інтеграція інструментів OSINT у існуючі процеси кібербезпеки сприятиме підвищенню оперативності реагування на кіберзагрози, покращить процеси прийняття рішень та підвищить загальний рівень інформаційної безпеки. Використання розробленого прототипу інструменту автоматизації OSINT допоможе зменшити людські ресурси, необхідні для моніторингу загроз, та прискорить процес обробки великих обсягів даних.

Отримані результати можуть бути застосовані для розробки навчальних курсів та практичних занять із кібербезпеки, зокрема у вищих навчальних закладах та спеціалізованих центрах підготовки фахівців із кібербезпеки. Практичні рекомендації також можуть бути впроваджені в діяльність відділів кібербезпеки державних установ та приватних компаній для підвищення їх готовності до реагування на сучасні кіберзагрози.

Таким чином, наукова новизна та практична значущість цієї роботи полягають у поєднанні нових методів аналізу загроз із використанням OSINT та у створенні практичних інструментів, що сприятимуть підвищенню рівня інформаційної безпеки.

Список використаних джерел:

1. Hwang, Y. W., Lee, I. Y., Kim, H., Lee, H., & Kim, D. (2022). Current status and security trend of osint. *Wireless Communications and Mobile Computing*, 2022(1), 1290129.
2. Williams, H. J., & Blum, I. (2018). *Defining second generation open source intelligence (OSINT) for the defense enterprise*. Santa Monica: Rand Corporation
3. Ivanjko, T., & Dokman, T. (2019). Open Source Intelligence (OSINT): issues and trends. In 7th International Conference The Future of Information Sciences, INFUTURE2019 (pp. 191-196). FF press
4. Vacas, I., Medeiros, I., & Neves, N. (2018, September). Detecting network threats using OSINT knowledge-based IDS. In 2018 14th European Dependable Computing Conference (EDCC) (pp. 128-135). IEEE
5. Chainey, S. P., & Alonso Berbotto, A. (2022). A structured methodical process for populating a crime script of organized crime activity using OSINT. *Trends in Organized Crime*, 25(3), 272-300

СИСТЕМИ КІБЕРБЕЗПЕКИ ДЛЯ ІОТ-ПРИСТРОЇВ В ДОМАШНІХ УМОВАХ

Павлюк Іван Андрійович

здобувач вищої освіти факультету автоматизації інформаційних технологій
Київський національний університет будівництва і архітектури, Україна

Делембовський Максим Михайлович

ORCID ID: 0000-0002-6543-0701

канд. техн. наук, доцент кафедри кібербезпеки та комп'ютерної інженерії
Київський національний університет будівництва і архітектури, Україна

Стрімкий розвиток Інтернету речей (IoT) призводить до масового впровадження смарт-пристроїв у різні сфери життя, зокрема в домашні умови, що перетворює житлові приміщення на "розумні" будинки. До таких пристроїв належать розумні побутові прилади, системи безпеки, освітлення, термостати, а також мультимедійні та медичні пристрої. Вони підключаються до локальної мережі або безпосередньо до Інтернету для управління та обміну даними, що значно покращує комфорт і функціональність житлових приміщень. Проте поряд із зручностями та новими можливостями, IoT-технології створюють серйозні виклики у сфері кібербезпеки. Вразливості в системах IoT можуть призводити до витоку конфіденційної інформації, порушення роботи пристроїв і навіть несанкціонованого доступу до особистих даних користувачів. Зловмисники можуть використовувати ці вразливості для крадіжки інформації, перехоплення управління пристроями або реалізації деструктивних атак, що ставить під загрозу не лише приватність, але й фізичну безпеку користувачів.

Актуальність теми обумовлена недостатнім рівнем безпеки IoT-пристроїв, які масово інтегруються у домашні мережі. Багато з цих пристроїв не мають вбудованих механізмів безпеки або використовують застарілі методи захисту, що робить їх вразливими для атак. Розробники часто орієнтуються на зниження вартості та зручність використання, відсуваючи питання кібербезпеки на другий план. Це створює значні ризики, оскільки компрометація одного пристрою може призвести до доступу до всієї мережі та інших підключених систем. Тому необхідність у створенні ефективної системи захисту, яка могла б забезпечити безпеку

IoT-пристроїв у домашніх умовах, є надзвичайно актуальною. Дослідження і розробка нових підходів до захисту таких пристроїв має важливе значення для розвитку кібербезпеки і дозволяє мінімізувати можливі ризики для користувачів.

Основна мета дослідження полягає в розробці комплексної системи кібербезпеки для IoT-пристроїв, яка буде здатна ефективно протидіяти загрозам і захищати конфіденційні дані користувачів у домашніх умовах. Для досягнення цієї мети необхідно вирішити низку завдань, а саме: провести детальний аналіз сучасних IoT-технологій, дослідити їхні архітектурні особливості та виявити слабкі місця, які можуть бути використані для кібератак. Крім того, необхідно дослідити сучасні загрози для IoT-пристроїв, визначити можливі вектори атак і проаналізувати поширені методи, які використовують зловмисники для компрометації таких систем. На основі отриманих результатів буде розроблено архітектуру системи захисту, яка включатиме як технічні, так і організаційні заходи, що дозволять мінімізувати ризики кібератак. Після реалізації захисної системи буде проведено її тестування та оцінку ефективності у реальних умовах.

Об'єктом дослідження є домашні IoT-системи, що складаються з різних пристроїв, таких як "розумні" побутові прилади, системи відеоспостереження, маршрутизатори, освітлювальні прилади, термостати тощо. Ці пристрої формують складну мережу, яка забезпечує обмін даними між пристроями та користувачем. Однак у той час, як домашні IoT-системи створюють численні зручності для користувача, вони також наражаються на численні загрози, якщо не мають належного захисту. Предметом дослідження є методи та засоби кіберзахисту цих пристроїв, включаючи механізми аутентифікації та шифрування даних, методи виявлення аномальної поведінки, а також способи запобігання несанкціонованому доступу до домашньої мережі.

Для виконання роботи застосовуються як аналітичні, так і експериментальні методи. На етапі аналітичного дослідження проводиться огляд сучасних підходів до забезпечення кібербезпеки IoT-пристроїв, аналізуються слабкі місця архітектури IoT-систем, вивчаються методи та техніки, які застосовуються зловмисниками для компрометації пристроїв. Також моделюються можливі сценарії атак, що дозволяє глибше зрозуміти механізми захисту та основні вразливості IoT-систем. На етапі експериментального дослідження розробляється і

тестується система кібербезпеки для домашніх IoT-пристроїв, яка буде включати моніторинг мережевої активності, аутентифікацію пристроїв, шифрування даних, а також обмеження доступу до мережі. Результати експериментального дослідження дозволяють оцінити ефективність системи в реальних умовах та виявити можливі напрямки для її вдосконалення.

Наукова новизна даної роботи полягає у створенні інноваційної системи кібербезпеки, яка враховує специфіку роботи IoT-пристроїв у домашніх умовах. Ця система здатна виявляти та протидіяти кіберзагрозам, забезпечуючи надійний захист даних і стабільність роботи домашньої мережі. Завдяки інтеграції сучасних технологій, таких як штучний інтелект для виявлення аномалій у мережевій активності та блокчейн для створення довіри між пристроями, запропонована система кібербезпеки є адаптивною та здатна підлаштовуватися під динамічні загрози, що постійно змінюються.

Практична цінність роботи полягає у створенні реального інструменту для захисту домашніх IoT-систем, який може бути використаний як фахівцями з кібербезпеки, так і звичайними користувачами для підвищення рівня захищеності своїх даних та безпеки житлових приміщень. Результати дослідження та розроблена система мають великий потенціал для впровадження у практику, а рекомендації щодо використання IoT-пристроїв у домашніх умовах можуть стати основою для розробки нових стандартів безпеки.

Список використаних джерел:

1. Madakam, S., Ramaswamy, R., & Tripathi, S. (2015). Internet of Things (IoT): A literature review. *Journal of Computer and Communications*, 3(5), 164-173.
2. Gokhale, P., Bhat, O., & Bhat, S. (2018). Introduction to IOT. *International Advanced Research Journal in Science, Engineering and Technology*, 5(1), 41-44.
3. Mouha, R. A. R. A. (2021). Internet of things (IoT). *Journal of Data Analysis and Information Processing*, 9(02), 77.
4. Laghari, A. A., Wu, K., Laghari, R. A., Ali, M., & Khan, A. A. (2021). A review and state of art of Internet of Things (IoT). *Archives of Computational Methods in Engineering*, 1-19.
5. Abdul-Qawy, A. S., Pramod, P. J., Magesh, E., & Srinivasulu, T. (2015). The internet of things (iot): An overview. *International Journal of Engineering Research and Applications*, 5(12), 71-82

ТЕХНОЛОГІЇ OSINT ДЛЯ АНАЛІЗУ ТА УПРАВЛІННЯ КІБЕРРИЗИКАМИ

Лопатюк Іван Васильович

здобувач вищої освіти факультету автоматизації інформаційних технологій
Київський національний університет будівництва і архітектури, Україна

Делембовський Максим Михайлович

ORCID ID: 0000-0002-6543-0701

канд. техн. наук, доцент кафедри кібербезпеки та комп'ютерної інженерії
Київський національний університет будівництва і архітектури, Україна

Інформаційні технології стали невід'ємною частиною нашого сучасного світу, і значна частина економічних, політичних, соціальних процесів сьогодні функціонує завдяки цифровим технологіям. Комп'ютерні системи та мережі використовуються в різних галузях, таких як банківська справа, медицина, транспорт, енергетика, освіта та інші критичні інфраструктури. Зі зростанням кількості підключених до інтернету пристроїв і збільшенням обсягу даних, що передаються через мережі, інформаційна безпека стає дедалі важливішою. Кіберзагрози, зокрема кібератаки, можуть завдати значної шкоди не тільки окремим організаціям, але й національній безпеці країн. Сьогодні все частіше постає питання захисту інформаційних ресурсів та необхідності вчасного реагування на кіберризики, що виникають у комп'ютерних системах і мережах.

Одним із дієвих інструментів для збору, аналізу та оцінки інформації про потенційні загрози є OSINT (Open Source Intelligence), або розвідка з відкритих джерел. OSINT охоплює методи та технології збору даних із загальнодоступних джерел, таких як соціальні мережі, форуми, новинні сайти, блоги, державні реєстри та багато інших. Цей вид розвідки став дуже популярним у кібербезпеці, оскільки дає змогу отримати інформацію про загрози в реальному часі та оцінити їх потенційний вплив на інформаційні системи організацій. OSINT стає особливо актуальним для сучасних комп'ютерних систем та мереж, оскільки дозволяє оперативно виявляти нові вразливості та прогнозувати можливі атаки.

Основною метою цієї магістерської дипломної роботи є дослідження можливостей застосування технологій OSINT для аналізу та управління

кіберризики у комп'ютерних системах і мережах. Для досягнення цієї мети передбачається виконання кількох завдань: глибоке вивчення основних принципів та методів OSINT, аналіз сучасних інструментів OSINT, які активно використовуються у сфері кібербезпеки, розробка методології застосування OSINT для управління кіберризики, а також практичне дослідження на прикладі конкретної інформаційної інфраструктури. Завдання цієї роботи є комплексними, оскільки охоплюють як теоретичний, так і практичний аспекти дослідження.

Об'єктом дослідження є комп'ютерні системи і мережі, які є важливими складовими інфраструктури сучасних організацій та установ і можуть бути вразливими до різного роду кіберзагроз. Предметом дослідження є технології OSINT та їхнє застосування для збору та обробки інформації з відкритих джерел для цілей оцінки і управління кіберризики в умовах сучасних інформаційних інфраструктур. Ця робота орієнтована на розробку методологій для збору даних з відкритих джерел, аналізу отриманої інформації та її використання у процесі прийняття рішень щодо кібербезпеки.

У процесі виконання дослідження використовувались різні методи, зокрема аналіз наукової та технічної літератури для дослідження основних аспектів OSINT, що забезпечує базову теоретичну основу для розуміння механізмів цієї технології. Було також проведено порівняльний аналіз функціональних можливостей сучасних OSINT-інструментів, таких як Maltego, Shodan, Recon-ng, що дозволяє вибрати найбільш ефективні та відповідні інструменти для конкретних завдань у кібербезпеці. Для систематизації підходів у процесі управління кіберризики та розробки рекомендацій було використано методи системного аналізу, а експериментальні методи дали можливість зібрати та обробити дані в практичному дослідженні.

Наукова новизна роботи полягає у створенні та впровадженні нових підходів до використання OSINT-технологій у кібербезпеці, що дозволяє підвищити ефективність управління кіберризики, зокрема у сфері комп'ютерних систем і мереж. Запропоновані методи аналізу та оцінки кіберризиків, які базуються на використанні інформації з відкритих джерел, дозволяють покращити здатність організацій до моніторингу та управління ризиками, що особливо важливо у динамічних інформаційних середовищах.

Практична цінність роботи полягає у можливості застосування розроблених методик у реальних умовах для моніторингу кіберзагроз і управління кіберризиками у комп'ютерних системах і мережах. Використання технологій OSINT для оцінки кіберризиків надає можливість своєчасного виявлення і аналізу загроз, що сприяє підвищенню рівня захищеності інформаційної інфраструктури організацій. Це дає змогу фахівцям з кібербезпеки не лише вчасно реагувати на загрози, але й запобігати можливим атакам, що забезпечує зменшення ризиків та втрат для організації.

Список використаних джерел:

1. Alhazmi, O. H., Malaiya, Y. K., & Ray, I. (2007). Measuring, analyzing and predicting security vulnerabilities in software systems. *computers & security*, 26(3), 219-228.
2. Hwang, Y. W., Lee, I. Y., Kim, H., Lee, H., & Kim, D. (2022). Current status and security trend of osint. *Wireless Communications and Mobile Computing*, 2022(1), 1290129.
3. Shahriar, H., & Zulkernine, M. (2012). Mitigating program security vulnerabilities: Approaches and challenges. *ACM Computing Surveys (CSUR)*, 44(3), 1-46.
4. Kavitha, T., & Sridharan, D. (2010). Security vulnerabilities in wireless sensor networks: A survey. *Journal of information Assurance and Security*, 5(1), 31-44.
5. Kavitha, T., & Sridharan, D. (2010). Security vulnerabilities in wireless sensor networks: A survey. *Journal of information Assurance and Security*, 5(1), 31-44.

ХАРАКТЕРИСТИКИ СИСТЕМИ ТИПУ «РОЗУМНИЙ БУДИНОК» ТА МЕТОДИ ВИЯВЛЕННЯ АТАК

Деркач Ярослав Олександрович

Харківський національний університет радіоелектроніки, Україна

Агеєв Дмитро Володимирович

професор кафедри інфокомунікаційної інженерії імені В.В. Поповського

Харківський національний університет радіоелектроніки, Україна

Система типу «Розумний будинок» є комплексною мережею пристроїв, яка забезпечує автоматизацію житлових приміщень, підвищуючи комфорт, безпеку та енергоефективність для користувачів. В основі таких систем лежить Інтернет речей (IoT), що дозволяє підключеним пристроям обмінюватися даними та автоматично реагувати на зміни в навколишньому середовищі. Основними характеристиками систем «Розумний будинок» є їхня інтеграція, безпека, взаємодія з користувачем, автономність та масштабованість. Зважаючи на поширення IoT, такі системи стають об'єктами атак, тому розроблено спеціальні методи для виявлення та запобігання можливим загрозам [1, с. 32].

Система «Розумний будинок» включає різні типи пристроїв, такі як сенсори руху, камери, термостати, системи освітлення, розумні розетки та побутову техніку, які повинні безперебійно взаємодіяти один з одним. Для цього використовуються різні протоколи зв'язку, як-от Zigbee, Z-Wave, Wi-Fi та Bluetooth. Інтеграція цих компонентів забезпечує злагоджену роботу системи, що дозволяє, наприклад, автоматично регулювати освітлення залежно від часу доби або активувати сигналізацію при виявленні підозрілої активності. [1, с. 59].

Безпека є однією з ключових вимог до систем типу «Розумний будинок», оскільки ці системи часто обробляють особисті дані користувачів та управляють важливими функціями будинку. Зокрема, застосовується шифрування даних, автентифікація пристроїв та управління доступом, щоб запобігти несанкціонованому доступу. Важливою складовою є регулярне оновлення програмного забезпечення для захисту від нових загроз, а також використання багатофакторної автентифікації, особливо для віддаленого доступу [2, с. 101].

Завдяки застосуванню алгоритмів штучного інтелекту, розумні будинки можуть самостійно реагувати на зміни в умовах. Наприклад, система може самостійно визначати оптимальні умови освітлення або опалення залежно від погоди та присутності мешканців. Також, вона здатна відслідковувати щоденні звички користувача, що дозволяє системі краще адаптуватися під його потреби, підвищуючи комфорт та енергоефективність.

Розумний будинок надає можливість знизити споживання енергії за рахунок оптимізації роботи приладів. Наприклад, система може автоматично відключати світло та побутову техніку, коли мешканців немає вдома, або налаштовувати температуру в залежності від погодних умов та часу доби. Це дозволяє значно знизити витрати на електроенергію і зробити будинок екологічно дружнім.

Інша важлива характеристика розумного будинку – це його здатність до розширення. Користувачі можуть додавати нові пристрої та функції без необхідності заміни всієї системи. Масштабованість забезпечується завдяки відкритій архітектурі та сумісності з різними протоколами, що дозволяє легко інтегрувати нові компоненти у вже існуючу інфраструктуру. Для прикладу на рис.1.1. розглянемо архітектуру розумного будинку.

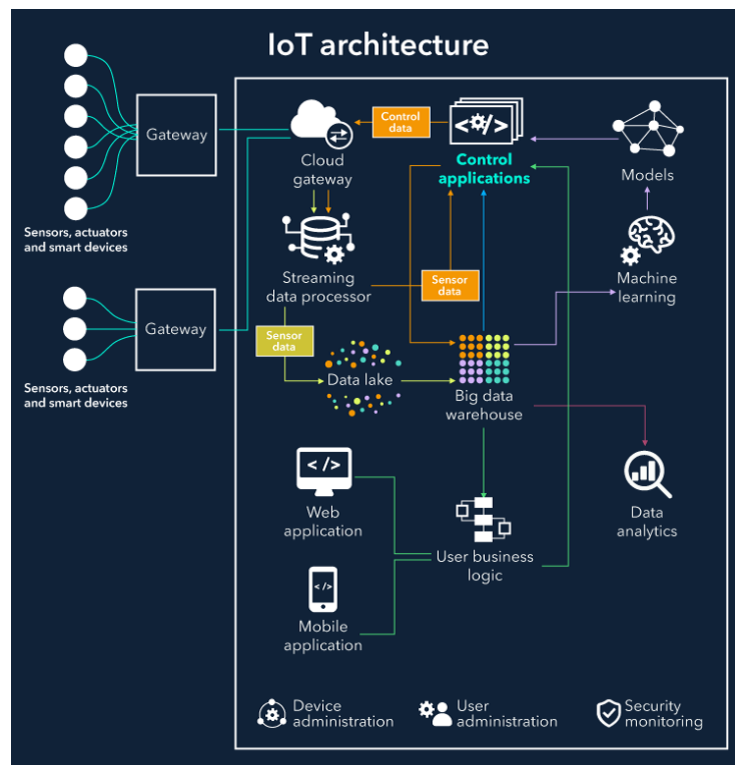

Рис.1.1. Архітектура системи розумного будинку

Зображення демонструє архітектуру системи типу «Розумний будинок» із використанням Інтернету речей (IoT). Така система об'єднує різні пристрої, що забезпечують автоматизацію, безпеку та комфорт для мешканців. Система складається з кількох ключових компонентів, які забезпечують безперебійну роботу та захист від кіберзагроз.

У будинку встановлено різні підключені пристрої, включаючи датчики руху, камери спостереження, розумні термостати, лампи, а також пристрої для контролю здоров'я, як-от монітори серцевого ритму та ваги. Ці пристрої можуть обмінюватися даними через бездротові протоколи, такі як Wi-Fi, Bluetooth, Zigbee та Z-Wave, що дозволяє їм взаємодіяти один з одним та з центральною системою управління.

IoT Hub є центральним елементом системи і слугує хабом для всіх підключених пристроїв. Він підтримує стандарти управління пристроями, такі як OMA DM (Open Mobile Alliance Device Management) та Lightweight M2M (LwM2M), що дозволяє адміністраторам контролювати, оновлювати та налаштовувати пристрої дистанційно. Через IoT Hub дані передаються далі до маршрутизатора або шлюзу для обробки та управління трафіком.

Для зв'язку між IoT Hub та іншими компонентами, такими як маршрутизатор і зовнішні сервери, використовуються різні протоколи зв'язку. Це можуть бути протоколи HTTP, HTTPS, TCP, UDP, MQTT, CoAP, SNMP та MODBUS, що забезпечують захищений і надійний обмін даними в мережі. Кожен протокол має свої переваги залежно від специфіки трафіку, енергоспоживання та потреб захисту даних.

Маршрутизатор або шлюз є ще одним важливим елементом системи, що забезпечує з'єднання між локальною мережею будинку і зовнішньою мережею Інтернет. Він також виступає в ролі бар'єру безпеки, обмежуючи доступ до внутрішніх пристроїв. У разі втрати інтернет-з'єднання система може працювати автономно, підтримуючи базові функції без необхідності підключення до зовнішніх серверів.

Хмарне рішення (C2M) (Cloud-to-Machine) надає платформу для віддаленого керування та моніторингу всіх пристроїв у будинку. Ця хмара підтримує різні канали зв'язку, такі як 3G, LTE, Ethernet, Wi-Fi, LoRa, LPWAN та RPMA, що забезпечує безперервний доступ до системи для адміністратора, навіть коли він не знаходиться у будинку. Хмарна інфраструктура забезпечує зберігання даних і аналітику, дозволяючи

відстежувати активність пристроїв і виявляти підозрілу поведінку, що є важливим для забезпечення безпеки.

Для взаємодії з системою користувачі можуть використовувати мобільний додаток, який дозволяє їм керувати освітленням, контролювати камери, налаштовувати температурний режим та отримувати інформацію про стан здоров'я. Через мобільний додаток користувач може отримати віддалений доступ до системи, навіть коли він знаходиться поза домом, а також отримувати повідомлення про будь-які інциденти або аномалії в системі.

Система забезпечує кілька рівнів безпеки. У разі відсутності інтернет-з'єднання, наприклад, IoT Hub і маршрутизатор підтримують локальну передачу даних між пристроями, що дозволяє системі функціонувати автономно. Крім того, використовується сегментація мережі, яка розділяє IoT-пристрої на окремі мережі, зменшуючи ризик поширення атак на інші пристрої в разі інциденту.

Методи виявлення атак, такі як аналіз аномалій та сигнатурний аналіз, інтегровані у хмару, маршрутизатор та IoT Hub. Це дозволяє виявляти підозрілу активність, зокрема невідомі або нові загрози, і своєчасно реагувати на потенційні загрози для забезпечення захисту конфіденційності та безпеки даних користувача.

Списки використаних джерел:

1. Атанов, В.І. Інтернет речей: безпека та загрози для інформації / В.І. Атанов, О.С. Коваленко // Системи обробки інформації. — 2019. — № 8 (164). — С. 17–22.
2. Бойко, М.А. Основи побудови систем автоматизації типу «Розумний будинок» / М.А. Бойко. — Київ: Техніка, 2020. — 248 с.
3. Глушков, І.В. Системи інформаційної безпеки в IoT / І.В. Глушков, О.В. Мельник // Інформаційна безпека. — 2021. — № 3 (45). — С. 34–42.
4. Захаров, П.А. Класифікація та аналіз кіберзагроз в Інтернеті речей / П.А. Захаров // Захист інформації. — 2020. — Т. 22, № 4. — С. 59–66.
5. Ляшенко, О.О. Протоколи безпеки для IoT-систем / О.О. Ляшенко // Сучасні інформаційні системи. — 2018. — Т. 12, № 2. — С. 18–25.

СЕКЦІЯ XVII. ФІЛОЛОГІЯ ТА ЖУРНАЛІСТИКА

THE CULTURAL CONTEXT OF TRANSLATION

Zaremska Ivanna Mechyslavivna

ORCID ID: 0000-0002-9060-0004

Candidate of Philological Sciences,

Senior teacher of the Chair of Foreign Languages and Teaching Methods

Oleksandr Dovzhenko

Hlukhiv National Pedagogical University, Ukraine

When we consider a language, we cannot do without the culture to which it belongs, since it is its most vivid and complete manifestation. In this context turning to and further studying the linguacultural approach is undoubtedly one of the most significant achievements in the field of world translation studies.

The definition of Cultural Linguistics is needed to understand the main idea of this study. It is obviously that Cultural Linguistics is rather new brunch of knowledge «that studies the peculiarities of the representation of people's culture in language, where the methods of perception of objective reality and of certain features of its personnel are reflected in the categories, units and forms of speech. A man establishes and preserves the results of the perception of objective reality in language, passes on experience and knowledge from generation to generation through language itself and enriched by the experience of others. Culture is the primary form of the linguistic consciousness of many generations who speak a given language» [4, p. 113].

According to Ukrainian researches' studies, modern translation theory has been turning towards cultural studies [3, p. 82]. The reason for this shift in translation theory lies in modern linguistic methodology's focus on the anthropocentric approach in the study of languages. Given the emergence of this new term, it is reasonable to introduce its general philosophical meaning into the broader scientific discourse. Thus, the concept of «anthropocentrism» has been known to mankind since ancient times, where it was partly an absolute synonym for «anthropology», but eventually became distinguished as scholars had different approaches to defining the meaning of human life and the possibility of understanding it with the mind.

In modern scientific context anthropocentrism can be defined as «a system of views in which humanity is considered the center of the world» [1, p. 117]. The general framework of our study does not require a deep dive into the development of anthropocentric concepts but instead focuses on the interaction between language and culture.

The starting point in the study of the relationship between language and culture is rightly considered to be the concept of E. Sapir, who stated that language and culture are inseparable, language «sprouts» in culture «and is an indispensable condition for the development of culture as a whole» [5, p. 223]. Developing his thought, E. Sapir once said: «Culture can be understood as what a certain society does and thinks. Language is how one thinks... It is clear that the content of language is inextricably linked to culture» [5, p. 194]. According to D.H. Hymes, the relationship between language and culture is two-way and mutually conditioned: «Language skills partly create cultural reality... Cultural values and beliefs create linguistic reality» [2, p. 232-233].

Speaking about the interaction of language and culture, we should not forget that each of them is a complex system, significant segments of which are intertwined, overlapping and often form a single indivisible paradigm.

In this context of the research we must take into account the inner world of the translator as he is a representative of each mentality. The most important thing in translation is to preserve its «energy», since a literary work can only move when it comes from the heart.

The next point is phraseological units. It is known that not all phenomena of reality expressed by phraseological units of one language have their equivalents in other languages. Extra-linguistic factors that determine the specificity of phraseological units include some proper and geographical names, historical events, cultural and material objects, customs, beliefs that are peculiar only to a certain people, i.e. their national realities: the old lady of Thread-needle street (Англійський банк), days of grace (пільговий термін оплати векселя).

Thus, translation studies in the twenty-first century are marked by linguistic and cultural trends that imply translation not from «language to language» but from culture to culture.

References:

1. Havelia O.M. (2009) Anthropologism and anthropocentrism as the main sources of cultural anthropology. Actual Problems of History, Theory and Practice of Artistic Culture. K.: Millennium. Issue 23. pp. 110-123.

2. Hyams D. X. (1975) Two types of linguistic relativity. *New in linguistics*. Issue 7. pp. 229-298.
3. Lobata A.G. (2011) Linguistic and cultural aspects of literary translation in the twentieth century: main directions and prospects. *State and Regions*. Series: Humanities. № 2. pp. 81-86.
4. Matsko L. (2010) Stylistics and History of Ukrainian Literary Language in the Linguistic and Cultural Field of Training of Ukrainian Philologists *Bulletin of Lviv University*. Philology. Issue 50. pp. 112-116.
5. Sapir E. (1993) Selected works on linguistic and cultural studies / translated from English; ed. and intro by A.I. Kibrik. *Universe*. pp. 248-258.

ЗАМІНА ЯК ЗАСІБ ГРАМАТИЧНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ В ХУДОЖНЬОМУ ПЕРЕКЛАДІ

Давиденко Дар'я Сергіївна

здобувач вищої освіти факультету лінгвістики та соціальних комунікацій
Національний авіаційний університет, Україна

Науковий керівник: Сітко Алла Василівна

канд. філол. наук,
доцент кафедри англійської філології і перекладу
Національний авіаційний університет, Україна

Художній переклад – складний процес, що вимагає не лише знання мови, а й уміння передати атмосферу твору [2]. Особливо це стосується роману Дж. Селінджера «Над прірвою у житті», відомого розмовною мовою та виразними образами, адже художній переклад «допомагає зберегти національні традиції в культурі кожного народу, мовою якого він виконується. Він захищає свою мову від вторгнення сторонніх форм, котрі знищують чи замінюють національні форми» [4].

Переклад літературних творів з англійської мови — це витончений процес, який вимагає уважного врахування лінгвістичних і культурних відмінностей [2]. Особливу увагу слід приділяти правильній передачі синтаксичних конструкцій, форми дієслів, порядку слів, а також замінам частин мови, оскільки саме ці елементи формують стиль і ритм твору. Аналіз граматичних трансформацій дозволяє глибше зрозуміти перекладацькі рішення та їхній вплив на сприйняття тексту в іншомовній культурі [5].

До граматичних трансформацій належать, насамперед, зміни будови речення (зміни в його структурі), а також різноманітні синтаксичні та морфологічні зміни [5]. Оскільки англійська та українська мови належать до різних мов індоєвропейської родини, їхні граматичні структури відрізняються не лише порядком слів у реченнях, а й категоріями числа та іншими граматичними формами, що призводить до лінгвістичних труднощів. Якщо певна граматична подія в мові оригіналу не має точного еквівалента в цій мові, перекладач використовує граматичні трансформації. Такі категорії, як ступінь порівняння прикметників та числа іменників, можуть бути присутніми в обох мовах, але для їх відтворення потрібні різні підходи [5].

Граматична заміна — це прийом перекладу, який перетворює одну граматичну одиницю вихідного тексту на іншу одиницю граматичного значення [2]. Перестановка передбачає зміну порядку мовних елементів у тексті перекладу порівняно з текстом оригіналу. Це можуть бути слова, словосполучення, головне та підрядне речення та повні речення. Граматичні та лексичні зміни часто вимагають додавання або видалення окремих слів. З цієї причини додавання та вилучення часто поєднують з іншими видами трансформацій, насамперед із заміною частин мови [2].

Аналізуючи переклад тексту Дж. Селінджера «Над прірвою у житті» (J. D. Salinger «The Catcher in the Rye») виявлено граматичні трансформації заміни активного стану на пасивний або навпаки:

... just before I got pretty run-down and had to come out here and take it easy [1, с. 4]. — *... ще до того, як я мало не врізав дуба і мене притарбанили сюди, щоб я трохи оклигав* [3, с. 11].

Зміна числа в українському перекладі (заміна множини одніною):

What lousy manners, I mean it! [1, с. 130]. — *От уже паскудна манера!* [3, с. 137]

У оригінальній версії слово «manners» вживалося у множині, підкреслюючи багатогранність і негативність поведінки персонажа. В українському перекладі це слово замінено на однину «манера», що полегшує висловлення думок, але зберігає загальний зміст та емоційне забарвлення повідомлення. Ця зміна допомагає зосередитися на конкретному негативному способі мислення автора.

Під час перекладу на українську мову також може відбуватися заміна часової форми, наприклад:

My ears were hurting and I could hardly move my fingers at all [1, с. 245]. — *Вуха щемлять, а пальцями вже й не поворухну* [3, с. 253].

This sentence I'm reading is terrific [1, с. 300]. — *Особливо речення, на якому я оце застряг* [3, с. 307].

Ці приклади демонструють зміни при перекладі з англійської мови українською. Оригінальний минулий час («were hurting», «could hardly move») замінено теперішнім («щемлять», «не поворухну»), що робить відчуття персонажа більш актуальними. У другому прикладі замість теперішнього часу («this sentence I'm reading») перекладач підкреслює конкретне речення («на якому я оце застряг»), передаючи момент труднощів героя. Такі зміни адаптують текст до української мови, зберігаючи емоційну виразність.

На основі порівняльного аналізу оригінального тексту та перекладу виявлено наступні випадки заміни стверджувальної форми заперечною:

He's crazy about you [1, с. 130]. — *А він просто не може без тебе жити* [3, с. 137].

I brush my teeth. Don't gimme that [1, с. 174]. — *А я що – не чищу? Мелеш дурниці* [3, с. 182].

В українському перекладі стверджувальна форма змінена заперечною. Оригінал «*He's crazy about you*» натякає на глибоке почуття, а переклад «*А він просто не може без тебе жити*» фокусує увагу на залежності героя, додаючи емпфу. Це зміщує акцент з почуттів на потреби персонажа. У другому прикладі «*I brush my teeth. Don't gimme that*» поєднує ствердження і заперечення, тоді як «*А я що – не чищу? Мелеш дурниці*» підкреслює заперечення, додаючи емоційності та більш виразної реакції.

Граматичні зміни, пов'язані зі зміною форми слова, також включають зміни форми дієслова. Наприклад, при перекладі дійсний спосіб дієслова можна замінити наказовим:

You could keep the money for when you do take up a collection [1, с. 62]. — *Візьміть у мене гроші зараз, а як збиратимете, то покладете й мої* [3, с. 70].

У романі Дж. Селінджера «Над прірвою у житті» часті морфологічні трансформації, такі як перетворення іменників на займенники, іменників на дієслова та прикметники, є характерними. Також спостерігаються зміни прикметникових дієслів на іменники, а дієслів – на іменники й прислівники, що допомагає створювати запам'ятовувані мовні конструкції.

I'm quite a heavy smoker, for one thing – that is, I used to be [1, с. 76]. — *По-перше, багато смалю, тобто колись багато смалив* [3, с. 82].

I'm a very rapid packer [1, с. 79]. — *Я нам дуже швидко спаковую речі* [3, с. 86].

He had one of those very piercing whistles that was practically never in time... [1, с. 90]. — *Свистів він жахливо пронизливо і завжди фальшиво...* [3, с. 97].

У першому реченні іменник «*smoker*» перетворюється на дієслово «*смалю*» в перекладі. У другому, іменник «*packer*» стає дієсловом «*спаковую*». У третьому реченні прикметникове дієслово «*piercing*» передається описовим виразом «*жахливо пронизливо*». Ці трансформації збагачують текст і зберігають його емоційну насиченість.

В українському перекладі можливі граматичні трансформації при заміні іменного присудка дієслівним. Наприклад:

I dropped about a thousand hints, but I couldn't get rid of him [1, с. 58]. — *Я разів сто натякав йому, щоб ушивався, але де там* [3, с. 64].

У цьому прикладі відбувається граматична трансформація, де англійська іменникова фраза «couldn't get rid of it» замінена на українське дієслово «щоб ушивався». Вихідна дія, яка описується іменним присудком, у перекладі передається динамічним словесним звертанням. Це робить текст більш жвавим і природним для українського читача, зберігаючи легкість стилю оригіналу.

Отже, при перекладі англомовної літератури, зокрема роману Дж. Селінджера «Над прірвою у житті», граматичні трансформації відіграють ключову роль при передачі змісту, емоційності та стилю твору. Заміни граматичних елементів допомагають адаптувати текст до норм української літературної мови, зберігаючи його оригінальне значення. Трансформації, такі як зміна активного стану на пасивний або іменного присудка на дієслівний, роблять переклад природнішим для українського читача. Врахування культурних та лінгвістичних відмінностей також є важливим для збереження ідіоматичності та стилістики оригіналу.

Список використаних джерел:

1. Salinger J. D. The catcher in the rhy [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://sleeplessinmumbai.files.wordpress.com/2008/09/jd-salinger-catcher-in-the-rhy.pdf>
2. Волченко О.М., Нікішина В.В. Граматичні трансформації в англо-українському художньому перекладі. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія : «Філологічна», 2015. Вип. 54. С. 252–254.
3. Селінджер Дж. Над прірвою у житті [перекл. О. Логвиненко] [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.ukrcenter.com/LibraiVread.asp?idH977>
4. Набігуз А., Сітко А. Використання комплексного підходу до художнього перекладу. *Фаховий та художній переклад: теорія, методологія, практика: збірник наукових праць / за заг. ред. А.Г. Гудманяна, С.І. Сидоренка* (Київ, 5-6 квітня, 2019). К.: Аграр Медіа Груп, 2019. С. 33-40.
5. Шишко А. В., Луканська Г. А. Граматичні трансформації в художньому перекладі. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Філологія, 2019. № 43. Том 4. С. 125–128.

ЛЕКСИЧНІ ОДИНИЦІ ЯК ІНСТРУМЕНТ АПЕЛЯЦІЇ ДО ПОТРЕБ ЛЮДИНИ У ПРОМОВАХ КАНДИДАТІВ У ПРЕЗИДЕНТИ США 2024

Зажитько В. О.

магістрантка 2-го курсу факультету філології, історії та політико-юридичних наук
Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя, Україна

Науковий керівник: Нагач М. В.

кандидат філологічних наук, доцент кафедри германської філології
Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя, Україна

***Анотація.** Досліджено лексичні одиниці як інструмент апеляції в передвиборчих промовах кандидатів у президенти США 2024 за допомогою аналізу промов кандидатів у президенти США 2024 Камали Гарріс та Дональда Трампа.*

У сучасному світі, де комунікація займає центральне місце в соціальному житті, лексичні одиниці виступають ключовими елементами, які формують зміст та структуру мовлення. Вони не лише передають інформацію, а й служать інструментом апеляції до потреб людини. **Актуальність** дослідження лексичних одиниць як засобу вираження потреб обумовлена необхідністю глибшого розуміння механізмів комунікації, що сприяють задоволенню різних потреб людини. Лексичні одиниці служать засобом для вираження цих потреб, а також можуть стимулювати їх задоволення через активізацію відповідних дій. Таким чином, дослідження лексичних одиниць як інструменту апеляції до потреб людини не лише поглиблює наше розуміння мовлення, але й відкриває нові горизонти для практичного застосування в різних сферах — від психології до маркетингу. У цій статті ми розглянемо різні типи лексичних одиниць, їх функції та взаємозв'язок у контексті задоволення потреб людини.

Метою даної наукової статті є всебічний аналіз лексичних одиниць як інструментів апеляції до потреб людини, зокрема вивчення номінативних та дієслівних одиниць, що відображають і активізують ці потреби. У рамках дослідження ми прагнемо визначити роль лексичних одиниць у комунікації, що стосується задоволення фізичних, соціальних та психологічних потреб індивіда; дослідити номінативні одиниці, які

конкретизують і вказують на потреби людини, а також проаналізувати їх значення та функції в мовленні; дослідити дієслівні одиниці, які активізують дії, спрямовані на задоволення потреб, і виявити їх вплив на комунікативний процес; встановити взаємозв'язок між вибором лексичних одиниць та ефективністю комунікації в контексті задоволення потреб; розглянути практичні приклади використання лексичних одиниць у сфері політичних промов.

Методологія дослідження: для виконання роботи на цю тему було застосовано різноманітні методи дослідження: систематичний огляд та аналіз відео промов та інтерв'ю кандидатів у президенти США 2024, що стосуються теми дослідження, синтез і узагальнення, концептуальний аналіз, компаративний аналіз.

Зв'язок між мовою та потребами людини є складним і багатогранним. Мова не лише відображає реалії життя, але й активно формує їх. Потреби людини, згідно з теорією Маслоу, можна класифікувати на кілька рівнів — від базових фізіологічних до вищих соціальних і самореалізаційних [5]. Маслоу представив ієрархію потреб, організовану в п'ять рівнів:

1. Фізіологічні потреби: базові потреби для виживання (їжа, вода, сон).
2. Потреба в безпеці: відчуття стабільності та захищеності; важлива для психологічного благополуччя. Ця потреба може підкорити всі можливості організму, спрямовуючи їх на забезпечення безпеки.
3. Потреба в любові і належності: виникає після задоволення фізіологічних і безпекових потреб; включає прагнення до дружніх відносин та соціальної приналежності.
4. Потреба в повазі та визнанні: люди постійно потребують визнання та високої оцінки власних достоїнств.
5. Потреба в самореалізації (самоактуалізації): Маслоу визначає самоактуалізацію як прагнення реалізувати власний потенціал і досягти внутрішньої гармонії [5].

Лексема або лексична одиниця — слово як самостійна значеннева одиниця, яку в мовознавстві розглядають у сукупності всіх своїх форм і значень [2]. Лексичні одиниці є важливим елементом мовлення, оскільки вони не лише передають інформацію, а й здійснюють вплив на слухачів. У контексті політичних промов, зокрема під час виборчих кампаній, мова кандидатів стає інструментом маніпуляції та переконання. Одним із способів досягнення цих цілей є апеляція до потреб людини, що

виявляється через використання певних лексичних одиниць. Отже, двома основними функціями лексеми є: 1) називати предмети, ознаки, процеси і т.д.; 2) виражати поняття про них (тобто, мати здатність виражати лексичне значення) [1].

Лексичні одиниці поділяються на різні категорії, серед яких номінативні та дієслівні одиниці відіграють особливу роль. Номінативні лексичні одиниці включають іменники, які позначають конкретні об'єкти, явища або поняття, тоді як дієслівні одиниці відображають дії, процеси та стани. Функції лексичних одиниць в промовах політиків розглянемо безпосередньо на прикладі їхніх промов.

Розглянемо використання певних лексичних одиниць як інструменту апеляції до потреб людини на прикладі декількох передвиборчих промов кандидатів в президенти США 2024 Камали Гарріс та Дональда Трампа.

Промови Камали Гарріс демонструють кілька ключових аспектів, які підкреслюють її риторику та стратегію комунікації. Фрагменти промов Камали Гарріс є яскравим прикладом досить емоційної політичної комунікації за допомогою інтонації, проте без використання лексики з потужним емоційним забарвленням. Саме це робить її промови не такими впливовими, якими могла б їх зробити більш влучна та відповідна лексика до її поведінки.

Наприклад, фраза з її нещодавньої промови *"we are focused on the future and we are focused on the need of the American people"* (Harris, Pennsylvania rally, October 2024) апелює до кількох ключових людських потреб [4]. Номінативна лексична одиниця *"future"* вказує на потребу в оптимізмі та віру в краще майбутнє, що є важливим аспектом людського існування. Підкреслюючи *"the need of the American people"* вона апелює до національної ідентичності та потреби в приналежності до певної спільноти. Номінативні лексичні одиниці, які вона використовує, такі як *"needs"*, *"American people"* і *"future"*, сприяють створенню образу активної дії та уваги до конкретних проблем. Вона також підкреслює її прагнення до змін та сконцентрованість на цьому дієслівною лексичною одиницею *"focused"*, що робить її меседж зрозумілим і близьким для слухачів.

Камала Гарріс також апелює до потреби в повазі та визнанні фразою *"we respect the voices of all people"*. Висловлюючи повагу до голосів усіх людей, Камала Гарріс підкреслює важливість кожної особистості та їхніх думок, що задовольняє людську потребу в визнанні. Згадка про «усіх людей» свідчить

про прагнення до рівності та інклюзивності, що важливо для багатьох, хто відчуває себе маргіналізованим або недооціненим. Висловлювання поваги до голосів натякає на важливість участі всіх у суспільних процесах, що є ключовим аспектом демократії. Лексичні одиниці, які використовуються у цій фразі, включають: *"respect"* (повага): позитивне слово, яке підкреслює цінність думок і почуттів інших; *"voices"* (голоси): метафора, яка символізує думки, ідеї та переживання людей; *"all people"* (усі люди): вираз, який охоплює різноманітність і включає всіх людей без винятку. Таким чином, ця фраза створює позитивний імідж відкритості та підтримки для всіх членів суспільства. Проте лексики з яскравим емоційним забарвленням в цьому фрагменті немає, вона більш нейтральна.

"We have the power to choose the direction of our country and its leadership. The power is with the people!" — цією фразою Камала Гарріс також апелює одразу до кількох основних людських потреб, наприклад, потреби в автономії, потреби в участі та залученості (зазначення про «владу з людьми» акцентує на важливості участі громадян у політичному процесі, що задовольняє потребу в активному залученні до прийняття рішень). Також, знову ж таки, можна побачити апеляцію до потреби в спільності та єдності (висловлення *"we have power"* створює відчуття спільної мети і єдності серед людей, що сприяє формуванню колективної ідентичності). Лексичні одиниці, які використовуються у цій фразі: *"power"* (влада): номінативна лексична одиниця, яка символізує можливість впливати на рішення та дії, підкреслюючи важливість сили народу; *"choose"* (обирати): дієслівна лексична одиниця, яка акцентує на свободі вибору та відповідальності за прийняття рішень; *"direction"* (напрямок): номінативна лексична одиниця, що вказує на майбутнє країни, підкреслюючи необхідність активного вибору шляху розвитку; *"leadership"* (лідерство): номінативна лексична одиниця, яка вказує на важливість якості керівництва та його вплив на суспільство; *"the people"* (люди): знову універсальний вираз, який підкреслює, що влада належить усім громадянам. Таким чином, ця фраза створює відчуття сили та відповідальності серед громадян, закликаючи їх до активної участі у формуванні майбутнього країни.

Далі Камала Гарріс звертається до молодих людей: *"You who grew up with active shooter drills; you know what we have to do to fight for safety in our schools. You who right now know fewer rights than your mothers and grandmothers understand the importance of fighting for the right of a woman to*

make decisions about her own body". У цьому зверненні кілька ключових людських потреб, до яких вона апелює. По-перше, це потреба в безпеці, адже згадка про *"active shooter drills"* (тренування з реагування на стрільбу) відображає потребу молоді в безпеці, особливо в контексті навчання. Це підкреслює важливість захисту дітей і підлітків у школах. По-друге, це потреба в справедливості та рівності: висловлення про те, що сучасні жінки мають менше прав, ніж їхні матері та бабусі акцентує на потребі молодого покоління в справедливості та рівності, особливо щодо прав жінок. По-третє, це потреба в автономії та контролі над власним життям: згадка про «право жінки приймати рішення про своє тіло» підкреслює важливість автономії та контролю над власними виборами, що є суттєвим для особистого розвитку та самовираження. Лексичні одиниці, які використовуються як інструмент до апеляції потреб молоді: *"active shooter drills"* (тренування з реагування на стрільбу): фраза, яка викликає відчуття страху та тривоги, вказуючи на реалії сучасного життя молоді та гостру потребу в безпеці; *"safety"* (безпека): номінативна лексична одиниця, що підкреслює основну потребу в захисті та спокої; *"fewer rights"* (менше прав): вираз, який акцентує на нерівності та потребі в боротьбі за права; *"right of a woman"* (право жінки): формулювання, яке підкреслює потребу в автономії та контролі над власним життям. Зазначені вище лексичні одиниці мають більш потужне емоційне забарвлення, адже звертаються до потреб безпеки молоді та дітей.

В іншій своїй промові Камала Гарріс апелює до потреб виборців за допомогою запитань, які адресує нинішній владі: *"Where have you been when it comes to prioritising care for women and children? Where have you been when it comes to helping pregnant women and new mothers? Where have you been when it comes to affordable childcare?"* (Harris, Houston rally, October 2024) [3]. У запитаннях Камали Гарріс до нинішньої влади можна побачити апеляцію до потреби в турботі та підтримці – запитання про пріоритети у догляді за жінками та дітьми підкреслює важливість соціальної підтримки і турботи про вразливі групи населення. Також вона зазначає про потребу в доступності послуг: згадка про «доступний догляд за дітьми» акцентує на необхідності доступу до якісних і доступних послуг для сімей, що є критично важливим для батьків, особливо матерів. Останньою зазначається потреба в здоров'ї та благополуччі, адже питання про допомогу вагітним жінкам і новим матерям вказує на важливість здоров'я матері та дитини, а також на потребу в належному медичному

обслуговуванні. Лексичні одиниці, які використовуються у цих запитаннях: *"prioritising"* дієслівна лексична одиниця, яка підкреслює важливість уваги до потреб жінок і дітей у політиці; *"helping"* дієслівна лексична одиниця, що акцентує на необхідності підтримки в періоди особливих життєвих обставин; *"affordable childcare"* (доступний догляд за дітьми): номінативна лексична одиниця, що вказує на економічну доступність послуг, що є важливим аспектом для родин та апелює до базової фізіологічної людської потреби.

Апеляція до потреб людини в промовах Дональда Трампа значно відрізняється від вище розглянутих прикладів риторики Камали Гарріс. Дональд Трамп називає потреби виборців прямо та перелічує низку обіцянок задовольнити ці потреби. Його промова є більш емоційною саме за допомогою використання потужної лексики, а не інтонації чи певних жестів. Наприклад, у своїй передвиборчій промові в Пенсильванії Дональд Трамп апелює до кількох основних людських потреб, які можна виокремити на основі цього фрагмента: *"If you vote for me, I'm going to reduce your crime, reduce your taxes and reduce your level of stress. The only thing I will increase are your incomes"* (Trump, Medison Square Garden speech, October 2024) [6]. Фраза *"reduce your crime"* (зменшити злочинність) звертається до базової потреби в безпеці та захисті. Люди прагнуть жити в безпечному середовищі, де вони та їхні близькі не піддаються загрозам. Висловлювання *"reduce your taxes"* (зменшити податки) та *"increase your incomes"* (збільшити ваші доходи) торкається економічних потреб людей. Це включає бажання зберегти більше грошей, покращити фінансовий стан і забезпечити добробут для себе та своїх сімей. Згадка про *"reduce your level of stress"* (зменшити рівень стресу) вказує на потребу в психологічному комфорті та емоційній стабільності. Кандидат пропонує виборцям полегшити їхнє життя, що може бути важливим аспектом для багатьох людей. Лексичні одиниці, які використовуються Трампом у цьому фрагменті: *"reduce"* (зменшити): ця дієслівна одиниця повторюється тричі і підкреслює обіцянку зменшення негативних аспектів життя виборців, таких як злочинність, податки та стрес; *"increase"* (збільшити): ця лексична одиниця контрастує з попередніми запевненнями про зменшення, акцентуючи позитивний аспект його програми — покращення фінансового становища виборців. *"your"* (ваші): Займенник *"your"* використовується для персоналізації звернення, що створює відчуття безпосереднього контакту з аудиторією і підкреслює,

що його обіцянки стосуються саме них. Наступний фрагмент з тієї ж самої промови звучить досить радикально: *"So I say to the people of New York with crime at record levels, with terrorists and criminals pouring in and with inflation eating your hearts out, vote for Donald Trump. What the hell do you have to lose?"* (Pennsylvania, October 2024). В наведеному фрагменті передвиборчої промови Дональда Трампа можна виділити апеляцію до потреби в безпеці, адже згадка про *"crime at record levels"* (злочинність на рекордних рівнях), *"terrorists"* (терористи) та *"criminals"* (злочинці) вказує на необхідність захисту від загроз. Люди прагнуть жити в безпечному середовищі, і Трамп використовує ці слова, щоб підкреслити серйозність ситуації. Емоційно забарвлена фраза *"inflation eating your hearts out"* (інфляція, що з'їдає ваші серця) акцентує увагу на економічних труднощах, з якими стикаються люди. Це викликає потребу в стабільності, фінансовій безпеці та покращенні життєвого рівня. Запитання *"What the hell do you have to lose?"* (Що вам втрачати?) створює відчуття безвиході і спонукає людей до дії. Це може звертатися до потреби в зміні та надії на краще майбутнє. Лексичні одиниці, які використовує Трамп у цьому фрагменті: *"crime"* (злочин): ця номінативна лексична одиниця підкреслює загрозу, яка безпосередньо впливає на життя людей, викликаючи страх і занепокоєння; використання термінів *"terrorists"* (терористи) та *"criminals"* (злочинці) посилює емоційний вплив його промови, викликаючи негативні асоціації і підкреслюючи серйозність потреби виборців в безпеці; номінативна лексична одиниця *"inflation"* акцентує увагу на економічних труднощах і фінансових викликах, з якими стикаються виборці. Заклик *"vote for Donald Trump"* (голосуйте за Дональдом Трампом) спонукає людей зробити вибір на його користь, обіцяючи вирішення їхніх проблем та задоволення їхніх потреб.

Інша промова Дональда Трампа є яскравим прикладом цілої низки конкретних обіцянок. Фрагмент цієї промови можна охарактеризувати як типову політичну риторику, яка містить обіцянки, рішучість, яскраву картинку майбутнього успіху та неабияку амбіційність. Фраза *"I will end inflation"* апелює до потреби в стабільності та фінансовій безпеці (Trump, Long Island rally, October 2024) [7]. Інфляція безпосередньо впливає на добробут людей, тому обіцянка її зупинити є важливою для виборців, які турбуються про свої фінанси. Використання дієслівної лексичної одиниці *"end"* (завершити) створює відчуття рішучості і контролю над ситуацією. Вислів *"I will stop the invasion of criminals coming into our country"* апелює до потреби в безпеці та захисті. Номінативна лексична одиниця *"invasion"*

(вторгнення) має сильний емоційний заряд, викликаючи почуття загрози і необхідності захисту. Люди прагнуть жити в безпечному середовищі, і Трамп використовує цю потребу, щоб підкреслити свою рішучість у боротьбі зі злочинністю та імміграцією. Заява *"We will achieve success that no one can imagine"* звертається до потреби людей в досягненнях і самореалізації. Дієслово *"achieve"* (досягати) підкреслює активну роль у досягненні мети, що може надихати людей на дії.

Використання фрази *"no one can imagine"* (ніхто не може уявити) створює відчуття величі та унікальності можливостей, що може спонукати виборців до підтримки. Люди прагнуть до успіху, як на особистому, так і на національному рівні. Трамп підкреслює амбіційність та можливості, що можуть надихнути виборців. Фраза *"we will have the strongest economy"* звертається до потреби в фінансовій безпеці та добробуті. Сильна економіка асоціюється з можливістю забезпечити себе та своїх близьких. Використання суперлативів (*strongest*) підкреслює перевагу та стабільність. Висловлювання *"the most secure borders"* і *"the safest cities"* апелює до потреби в особистій та національній безпеці. Люди прагнуть жити в безпечному середовищі, де їхні сім'ї захищені від загроз. Лексична одиниця *"secure"* (захищені) створює відчуття безпеки та контролю, а використання терміна *"safest"* викликає довіру і бажання жити в безпечному середовищі. Заява *"the most powerful military"* говорить про потребу в захисті та силі на міжнародній арені. Це створює відчуття гордості за країну та її здатність захищати свої інтереси. Прикметник *"powerful"* (потужний) створює асоціації з силою та захистом. Обіцянка *"We will dominate the frontiers of science, medicine, business, technology and space"* апелює до потреби в розвитку, інноваціях і досягненнях. Люди хочуть бачити свою країну на передовій технологій і науки. Дієслівна лексична одиниця *"dominate"* (панувати) викликає відчуття контролю та лідерства. Фраза *"Every problem facing us can be solved"* викликає почуття надії та впевненості. Це підкреслює можливість подолання труднощів і покращення життя.

Аналіз передвиборчих промов Дональда Трампа та Камали Гарріс виявляє чіткі стратегічні намагання апелювати до основних людських потреб, що є ключовими для залучення виборців. Передвиборчі промови Камали Гарріс виявляють розуміння людських потреб і стратегій комунікації, які вона використовує для залучення виборців. Аналіз промов Камали Гарріс показує, що її риторика базується на апеляції до таких людських потреб, як безпека, рівність, свобода вибору, а також

прагнення до кращого майбутнього. Використання відповідних лексичних одиниць підсилює ці апеляції, роблячи її послання зрозумілим і резонуючим для широкої аудиторії. Таким чином, промови Гарріс не лише інформують, але й мобілізують людей до дій, що є важливим аспектом сучасної політичної комунікації.

Дональд Трамп ефективно використовує риторичні прийоми, щоб створити емоційний зв'язок із аудиторією та підкреслити важливість певних аспектів життя американців. По-перше, потреба в економічній стабільності є домінуючою темою в його промовах, для впливу на виборців він використовує потужні номінативні та дієслівні лексичні одиниці. По-друге, безпека — ще одна ключова потреба, до якої Трамп активно апелює. За допомогою певної лексики він не лише підкреслює важливість безпеки в повсякденному житті, але й прагне викликати довіру до його політики. Крім того, Трамп акцентує увагу на силі та потужності країни, це створює асоціації з національною гордістю та бажанням мати вплив на міжнародній арені, що є важливим для багатьох американців.

Таким чином, лексичні одиниці, які використовують Дональд Трамп та Камала Гарріс, не лише виконують комунікативну функцію, але також є інструментом апеляції до основних потреб людей. Обрана ними лексика сприяє створенню образу лідера, який розуміє та підтримує потреби своїх виборців. Цей аналіз підкреслює важливість використання певних лексичних одиниць як інструменту апеляції до потреб людини у політичному дискурсі та їх здатність впливати на громадську думку.

Список використаних джерел:

1. Предмет вивчення лексикології. Поняття про лексему. URL: <https://studfile.net/preview/19709525/page:24/> (дата звернення: 23.10.24)
2. Словотвір. Майданчик для перекладу запозичених слів. URL: <https://slovotvir.org.ua/words/leksema> (дата звернення: 25.10.24)
3. Kamala Harris at Houston rally: FULL SPEECH. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=rF9Z12hiSyE> (дата звернення: 26.10.24)
4. Kamala Harris rally in Philly: FULL SPEECH. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=ccmXXMmDvxs> (дата звернення: 27.10.24)
5. Maslow A. H. Motivation and Personality (2nd ed.). N.Y., 1970. 394 p.
6. Trump holds rally at Madison Square Garden. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=5CR85JDxh70> (дата звернення: 27.10.24)
7. Trump holds rally on Long Island. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=A0F-NwN1wq4> (дата звернення: 26.10.24)

ЛЕКСИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ КИТАЙСЬКИХ ГАЗЕТНО-ПУБЛІЦИСТИЧНИХ ТЕКСТІВ

Симоненко Дар'я Юрїївна

здобувач вищої освіти філологічного факультету
Київський національний лінгвістичний університет, Україна

Науковий керівник: Щербаков Ярослав Ігорович

канд.філол.наук,доц.кафедри східної та слов'янської філології
Київський національний лінгвістичний університет, Україна

Перед тим як розглядати лексичні особливості китайських газетно-публіцистичних текстів треба розібратися з загальним поняттям поділу на функціональні стилі. А.О. Капелюшний зазначає, що в залежності від середовища та мети застосування, мовні засоби відрізняються. Це різноманіття і є причиною розшарування мови на функціональні стилі.

"Поняття функціонального стилю – це об'єднана певним функціональним призначенням система мовних елементів, способів їх добору, вживання, взаємного поєднання і зв'язку; це функціональний різновид літературної мови" (Капелюшний, 2007, с.12).

Варто ззначити, що найпоширенішою серед мовознавчої літератури є класифікація, за якою виділяють п'ять основних стилів мови: науковий, офіційно-діловий, публіцистичний, художній та розмовний стилі (М. Пилинський, О. Пономарів, М.Пентилюк, Н. Ботвина, С. Єрмоленко, Н. Озерова). Науковці вважають, що функціональні стилі не утворюють замкнутих систем, а перебувають у постійних співвідношенні та взаємодії. Проте, на запитання, як саме охарактеризувати позицію публіцистичного стилю поміж інших, однозначної відповіді немає.

Полеміка відносно газетно-публіцистичного стилю й визначення його місця серед інших функціональних стилів опирається на такі основні функції, як спілкування, повідомлення і вплив у комунікаціях. У зв'язку з цим можна погодитися, що публіцистичний стиль становить самостійний функціональний стиль, адже він має певне соціальне призначення, комбінацію мовних функцій, головна мета яких – повідомлення, переконання, вплив. Також, зважаючи на мобільність публіцистичного стилю, його мовним засобам притаманна мінливість, що є спричиненою різними контекстами та цілями того чи іншого прикладу публіцистики.

Характерними особливостями публіцистичного стилю в китайській мові є: відкритість і сфокусованість на соціально резонансних фактах та їх концептуально-емоційна розробка; відкрита соціальна оцінність, відкрита світоглядна позиція, оцінно-ідеологічна модальність і пов'язана з нею стратегія фокусування, "політико-ідеологічний модус", використання різностильових засобів і способів для репрезентації соціальної реальності.

В газетно-публіцистичних текстах використовуються суспільно-політична лексика, терміни, вєньянізми, емоційно забарвлені слова, лексика високого стилістичного тону, зображально-виражальні засоби, ідіоми чєн'юй та інше.

Список використаних джерел:

1. Капелюшний А. О. (2007). Практична стилістика української мови: навчальний посібник. Львів.
2. Паламарчук О.Л., Стрельчук Г. П., Ісаєва Н. С., Кірносєва Н. А., Шевченко М. В. (2011). Українсько-китайський словник лінгвістичної термінології. Київ: ВПЦ «Київський університет».
3. Hou, R., Yang, J., & Jiang, M. (2014). A Study on Chinese Quantitative Stylistic Features and Relation Among Different Styles Based on Text Clustering. *Journal of Quantitative Linguistics*, 21(3), 246–280.

НЕПЕРЕСІЧНА ПОСТАТЬ МАРІЇ БІЛОУС-ГАРАСЕВИЧ В ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОГО ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВА ТА КРИТИКИ

Щербань Анна Миколаївна

студентка III курсу філологічного факультету

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Україна

Науковий керівник: Меленчук Ольга Василівна

канд. філол. наук, асистент кафедри української літератури

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Україна

Відомий український діяч в еміграції, письменник та літературознавець Яр Славутич (Григорій Жученко) у передмові до збірки літературних праць «Ми не розлучались з тобою, Україно» назвав українську діаспорну письменницю, літературознавицю та критикиню Марію Савівну Білоус-Гарасевич «діяльною трудівницею пера» [1, с. і], а український журналіст, письменник та публіцист Іван Ільєнко підкреслив, що «її виважене емоційне слово завжди знаходить вдячну аудиторію» [1, с. 763].

Марія Савівна Білоус-Гарасевич народилася 14 жовтня 1918 р. у м. Знам'янка на Кіровоградщині. Навчалася в 1-й середній школі ім. К. Маркса [3, с. 202]. Після закінчення школи в 1936 р. вступила на літературно-лінгвістичний (з 1937 р. – філологічний) факультет Київського державного університету імені Т. Г. Шевченка, який закінчила в червні 1941 р. [5, с. 126]. Як зазначав І. Ільєнко, «З вдячністю і теплотою (...) спогадує Марія Гарасевич, народжена Білоус, свої студентські літа на філологічному факультеті Київського університету, радісне і живлюще спілкування з улюбленими викладачами М. Грунським, А. Іщуком, М. Русанівським. І досі як реліквію зберігає свій студентський матрикул з їхніми автографами» [1, с. 764].

Проте згодом линув «страшний вир світової війни, що сіяла смерть, розметала мільйони доль» [1, с. 764]. У 1943 р. Марія Білоус познайомилася зі своїм майбутнім чоловіком Богданом Гарасевичем, а в січні 1945 р. вони одружилися. Молоді роки Богдан Гарасевич «посвятив підпільній боротьбі за волю України в лавах ОУН-б» [5, с. 126].

Шлях до Америки після Другої світової війни для подружжя Гарасевичів лежав через табори Ді-Пі в Німеччині. Непросто було знайти

своє місце в чужій країні. Родина Гарасевичів оселилася в м. Детройт (США), де М. Білоус-Гарасевич викладала в школі українознавства, друкувалася в часописах «Молода Україна», «Новий шлях», «Вільне слово» та ін. [5, с. 126].

М. Білоус-Гарасевич залишила помітний слід в літературній критиці. Основу її творчого доробку становлять статті, нариси, есе, літературні портрети [4, с. 167-168]. Яр Славутич зазначав, що в галузі літературної критики М. Білоус-Гарасевич цікавили перш за все діаспорні письменники. Вона була рецензентом творів Уласа Самчука, Миколи Понеділка, Софії Парфанович, Теодора Курпіти, Олекси Веретенченка, Миколи Ковшуна, Леоніда Полтави, Світлани Кузьменко, Бориса Олександріва, Ганни Черінь [1, с. ii]. Також критикиня зверталася до творчості українських класиків: Т. Шевченка, І. Франка, М. Вовчка, М. Коцюбинського, Б. Лепкого [3, с. 202].

Після здобуття Україною незалежності М. Білоус-Гарасевич двічі приїжджала в Україну – в 1991 й 1995 роках [5, с. 126]. За словами І. Ільєнка, зустріч з незалежною Україною та її столицею була для неї «найтрепетнішою радістю» [1, с. 764].

У 1998 р. коштом авторки в Детройті було видано великий (на 768 сторінок) том її вибраних праць під промовистою назвою «Ми не розлучались з тобою, Україно». Письменниця подбала й про те, щоб ця книга потрапила до якомога більшої кількості читачів – будівельників незалежної Української держави, про яку мріяли, в ім'я якої жили й діяли герої численних її літературно-критичних праць. А п'ятьма роками пізніше, у 2003 р., в Києві вийшли під тією ж назвою другий і третій томи цього унікального видання [4, с. 167].

М. Білоус-Гарасевич організувала та очолила Комітет сприяння демократичній пресі в Україні [3, с. 202], була членкинею Об'єднання українських письменників «Слово», Національної спілки письменників України (з 1995); лауреатом Фонду ім. Т. Шевченка (2003) [5, с. 126].

Марія Білоус-Гарасевич відійшла у вічність 27 грудня 2004 р. [2]. Покоїться прах великої патріотки України в м. Стерлінг-Гайтс (штат Мічиган, США) [5, с. 126].

Отже, життєвий шлях літературної критикині був сповнений різних перипетій, пов'язаних із подіями Другої світової війни, однак це не завадило їй зберігати українську ідентичність на чужині, втілювати свої роздуми й переживання в поезії, досліджувати творчість українських

письменників, в тому числі діаспорних літераторів, активно друкуватися на сторінках різних періодичних видань.

Список використаних джерел:

1. Білоус-Гарасевич М. Ми не розлучались з тобою, Україно: Вибране 1952-1998. Детройт, 1998. 768 с.
2. Білоус-Гарасевич Марія Савівна. *Енциклопедія Сучасної України*. URL: <https://esu.com.ua/article-40894> (дата звернення: 30.10.2024).
3. Босько В. Історичний календар Кіровоградщини на 2018 рік. Люди. Події. Факти / В.М. Босько. Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2017. 260 с.
4. Калашник В. Людина та образ у світі мови: вибрані статті / В.С. Калашник. Х.: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2011. 368 с.
5. Мелешко В. Письменник в оцінці письменника: Марія Білоус-Гарасевич про Джона Стейнбека. *Рідний край*. 2015. № 1 (32). С. 126-129.

ОСНОВНІ ТЕХНОЛОГІЇ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО АНАЛІЗУ ТЕКСТУ

Черняк Оксана Павлівна

ORCID ID: 0000-0002-3848-0690

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов та перекладу

Волинський національний університет імені Лесі Українки, Україна

Круглій Олена Ростиславівна

ORCID ID: 0000-0001-6346-8821

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов та перекладу

Волинський національний університет імені Лесі Українки, Україна

Кількісне вираження якісних ознак текстового матеріалу отримало широке поширення, і в середині 20 ст. для цього була розроблена спеціальна технологія, відома як «контент-аналіз» – перетворення масивів текстової (або цифрової) інформації в кількісні показники з подальшою статистичною обробкою. Сьогодні контент-аналіз як ніколи важливий для забезпечення достовірності результатів досліджень. Слід зауважити, що контент-аналіз – це техніка збору інформації, виробленого на основі систематичного виявлення відповідних цілям і завданням дослідження характеристик текстів (понять, дієслів, словосполучень та ін.) Його основні операції були розроблені американськими аналітиками Х. Лассуеллом і Б. Берельсоном. Даною проблематикою займались й українські вчені Н. Танатар, А.Федорчук та ін.

Розвиток комп'ютерних технологій та, зокрема, мережі Інтернет як практично невичерпного і такого, що постійно оновлюється, джерела текстів для аналізу не лише відкриває нові можливості для дослідників комунікації, а й спричиняє появу нових методів опрацювання інформації.

Мета статті – дослідити особливості та проаналізувати основні технології інтелектуального аналізу тексту.

У соціальних науках останнім часом досить популярний *Text Mining*. Його можна розглядати, з одного боку, як набір технік для виявлення в текстових даних нетривіальних тенденцій, які можуть зацікавити дослідника (в т.ч. контент-аналітика), а з іншого – як міждисциплінарний напрямок досліджень, що охоплює методики обробки інформації,

машинного навчання, статистичної класифікації, роботи з базами даних та ін., які можуть бути застосовані до тексту [1, с. 350].

Text Mining (інтелектуальний аналіз тексту) – це процес перетворення неструктурованого тексту в структурований формат для виявлення значущих закономірностей і нових ідей. За допомогою текстового аналізу можна аналізувати величезні обсяги текстових матеріалів, щоб виявити ключові концепції, тенденції та приховані взаємозв'язки.

Штучний інтелект тепер здатен автоматично класифікувати тексти за настроєм, темою чи наміром. Наприклад, алгоритм текстового аналізу може переглядати відгуки про товари, щоб визначити, чи є вони переважно позитивними, нейтральними чи негативними. Також можна визначити ключові слова, які найчастіше використовуються.

Таким чином, компанії можуть аналізувати великі та складні масиви даних у простий, швидкий та ефективний спосіб. Інтелектуальний аналіз тексту також скорочує час, що витрачається на ручні та повторювані завдання.

В основі текстового аналізу лежить *Machine Learning* – підкатегорія штучного інтелекту, яка охоплює багато методів та інструментів, що дозволяють комп'ютерам навчитися виконувати завдання автономно.

Моделі машинного навчання навчаються на даних, щоб мати можливість робити точні прогнози. *Text Mining* – це автоматизація аналізу тексту за допомогою машинного навчання. Першим кроком є збір даних. Ці дані можуть надходити з внутрішніх джерел, таких як взаємодія в чаті, електронні листи, опитування або бази даних компанії. Вони також можуть надходити із зовнішніх джерел, таких як соціальні мережі, сайти з відгуками або новинні статті. Потім дані мають бути підготовлені за допомогою різних методів обробки природної мови. Ця «попередня обробка даних» має на меті очистити і перетворити дані у придатний для використання формат.

Це важливий аспект обробки природної мови, що передбачає використання різних методів, таких як ідентифікація мови, токенізація, маркування частин мови, розбиття на фрагменти та синтаксичний аналіз. Метою цих різних методів є форматування даних для аналізу.

Після завершення цієї «попередньої обробки» тексту настає час для аналізу даних. Для вилучення інформації з даних використовуються різні алгоритми текстового пошуку.

Інтелектуальний аналіз даних передбачає інтеграцію понять з інформатики, математики та статистики. Він спрямований на вилучення корисної інформації та виявлення цікавих кореляцій і закономірностей з будь-якої форми даних, особливо числових. Інтелектуальний аналіз даних найбільше асоціюється з ширшим процесом виявлення знань у базах даних (*Knowledge Discovery in Databases, KDD*), «нетривіальним процесом виявлення достовірних, нових, потенційно корисних і, зрештою, зрозумілих закономірностей у даних» [2]. За аналогією, ця стаття розглядає «інтелектуальний аналіз тексту» як процес, що використовує великі колекції текстів для отримання достовірних, потенційно корисних і, зрештою, зрозумілих знань.

Основними технологіями інтелектуального аналізу тексту є:

Пошук інформації

Найбільш відомі інформаційно-пошукові (ІП) системи – це пошукові системи Google, які розпізнають ті документи на World Wide Web, з якими пов'язаний набір заданих слів. Він є розширенням до пошуку документів, де документи обробляються з метою вилучення корисної інформації, яка є важливою для користувача [5]. Таким чином, за пошуком і вилученням інформації слідує етап узагальнення, орієнтований на запит, заданий користувачем, або етап вилучення інформації. Пошук і вилучення інформації у більш широкому сенсі стосується всього спектру обробки інформації, від пошуку інформації до пошуку знань [4]. Це порівняно давня область досліджень, оскільки перші спроби автоматичної індексації були зроблені ще у 1975 р. Увага до неї зросла зі зростанням World Wide Web і в зв'язку з необхідністю в досконалих пошукових системах.

Вилучення інформації

Метою вилучення інформації (ВІ) є вилучення корисної інформації з тексту. Вона включає вилучення суб'єктів, подій і відносин з напівструктурованого або неструктурованого тексту. Найбільш корисна інформація, така як назва особи, місцезнаходження та організація, вилучається без належного розуміння тексту [7]. ВІ стосується вилучення семантичної інформації з тексту. ВІ може бути описана як побудова структурованого зображення вибраної відповідної частини інформації, отриманої з текстів.

ВІ може відбуватися у двох формах: одна з них полягає у визначенні конкретного поля вилученого об'єкта, такого як ім'я, дата або адреса, а

інша – у визначенні частин мови з текстового масиву за допомогою технології обробки природної мови – *natural language processing (NLP)*

Попередня обробка даних

Попередня обробка даних, або очищення даних, - це алгоритм, який виявляє і видаляє помилки або невідповідності з даних, а також консолідує схожі дані з метою підвищення якості подальшого аналізу. Ці очищені дані потім подаються для процесу аналізу. Для очищення даних можна використовувати кілька методів. Три методи, які використовуються в VantagePoint для очищення списків, – це алгоритм стемінгу, елементарна нечітка логіка для консолідації схожих термінів і тезауруси. Для швидкого наближення до кореня слова можна використовувати алгоритм стемінгу або усічення. Слово, для якого потрібно знайти точний або близький відповідник, можна записати як основу або корінь слова, а пошукову систему попросити знайти слова, які відповідають кореню. Методи нечіткого зіставлення можуть бути використані для ідентифікації, асоціювання та відповідного скорочення даних. Наприклад, це стосується помилок у написанні слів, альтернативних переносів і написання з великої літери. Тезаурус визначається як групування термінів у певні поняття. Його можна використовувати для спеціалізованого скорочення даних.

Категоризація

Категоризація є методом навчання під наглядом, оскільки базується на прикладах вихідних даних для класифікації нових документів. Її ключовим проектом було індексування наукової літератури за допомогою контрольованих слів. Ще у 1990-х роках ця сфера розвивалася повною мірою у зв'язку з наявністю постійно зростаючої кількості текстових документів у цифровій формі та вимогою їх організувати для більш зручного використання [3]. Категоризація – це призначення звичайних мовних документів на заданий набір тем відповідно до їх змісту. Це набір текстових документів, процес пошуку точної теми або тем для кожного документа. Метою категоризації є підготовка класифікатора на основі відомих прикладів, а потім невідомі приклади класифікуються автоматично. В даний час автоматизована категоризація тексту застосовується в різних контекстах від класичної автоматичної або напівавтоматичної індексації текстів до доставки персоналізованої реклами, фільтрації спаму та категоризації веб-сторінки за ієрархічними каталогами, автоматичного створення

метаданих та виявлення текстового жанру, відстеження тем тощо [6]. Вивчення автоматизованої класифікації тексту починається з 1960-х років. І до сьогодні це актуальна тема в галузі машинного дослідження тексту.

Кластеризація

Інший метод, який використовується для аналізу текстових даних, - це кластерний аналіз. Кластерний аналіз, який також називають сегментацією даних, - це підхід, який групує або сегментує набір елементів даних (наприклад, документів або термінів) на підмножини або «кластери» таким чином, що об'єкти всередині кожного кластера тісніше пов'язані один з одним, ніж об'єкти, віднесені до різних кластерів. Методи кластерного аналізу можна розділити на дві категорії: ієрархічні та часткові.

Кластеризація є однією з найбільш цікавих і важливих тем у *text mining*. Її мета полягає у пошуку власних структур в інформації, а також впорядкування їх у значні підгрупи для подальшого вивчення та аналізу. Це процес без нагляду, за допомогою якого об'єкти класифікуються на групи, які називаються кластерами. Проблема полягає в групуванні даної непозначеної колекції у значущі кластери без будь-якої попередньої інформації. Будь-які мітки, пов'язані з об'єктами, отримують виключно з даних. Наприклад, кластеризація документів допомагає при пошуку шляхом створення зв'язків між відповідними документами, що, в свою чергу, дозволяє отримати відповідні документи після того, як один з документів знайдено відповідно до запиту [4].

Кластеризація використовується у багатьох галузях, таких як біологія, інтелектуальний аналіз даних, розпізнавання образів, пошук документів, сегментація зображень, класифікація шаблонів, безпека, бізнес-аналітика та веб-пошук. Кластерний аналіз може використовуватися як автономний інструмент *Text Mining* для досягнення розподілу даних, або як етап попередньої обробки для інших алгоритмів видобування тексту, що працюють на виявлених кластерах.

Підведення підсумків

Підсумовування тексту є старим методом у *Text Mining*, але потребує уваги дослідників в галузі обчислювального інтелекту, машинних знань і обробки природних мов. Підсумовування тексту - це процес автоматичного створення стислої версії даного тексту, що надає корисну

інформацію для користувача. У великій організації або компанії дослідник не встигає прочитати всі документи, тому вони підсумовують документ і висвітлюють резюме з основними пунктами [6]. Резюме – це текст, який складається з одного або більше текстів, які містять значну частину інформації, стислої форми, але в якому збережений загальний зміст, як це є у вихідних текстах. Підсумовування тексту включає в себе різні методи, що використовують категоризацію тексту, такі як нейронні мережі, дерева рішень, семантичні графіки, регресійні моделі, нечітка логіка і ройовий інтелект. Однак, всі ці методи мають загальну проблему, а саме – якість розробки класифікаторів є змінною і сильно залежить від типу тексту, який потрібно підсумувати.

Отже, *Text Mining* використовує різну кількість методів, які відіграють важливу роль. Методи відрізняються один від одного. Інформаційно-пошукову технологію використовують для неструктурованого тексту, де можна отримати цінну інформацію, тоді як вилучення інформації відбувається зі структурованої бази даних. Метод узагальнення використовується для узагальнення документа у стислій формі, зберігаючи при цьому його первинне значення.

Категоризація – це контрольований процес, який використовує попередньо визначені документи відповідно до їх змісту. Відповідальність і гнучкість посткоординаційної системи ефективно забороняють встановлення значущих відносин, оскільки категорія створюється індивідом, а не системою. При кластеризації використовують для пошуку внутрішні структури в інформації і організують їх у відповідні підгрупи для подальшого вивчення та аналізу. Це процес без нагляду, при якому об'єкти об'єднують у групи, які називаються кластерами. Кластеризація має справу з великими за розмірами даними. Іншою особливістю є те, що це група подібного типу даних і існує взаємозв'язок між ними.

Можна без сумніву сказати, що текстовий аналіз має багато переваг, адже компанії та приватні особи щодня генерують величезні обсяги даних. Дійсно, майже 80% текстових даних є неструктурованими. Тому їх неможливо проаналізувати без використання текстового аналізу. Текстова аналітика дозволяє аналізувати великі обсяги даних всього за кілька секунд, тим самим підвищуючи продуктивність. Цей аналіз можна виконувати в режимі реального часу, а отже, можна негайно втрутитися, якщо виявлено проблему.

Список використаних джерел:

1. Черняк О.П. Інтелектуальний аналіз тексту та сфери його застосування. *The XXXIV International Scientific and Practical Conference «Problems of the development of modern science», August 30 – September 02, 2022, Madrid, Spain*, p. 350-352
2. Fayyad, U., Piatetsky-Shapiro, G., and Smyth, P. From Data Mining to Knowledge Discovery in Databases. *AI magazine*. 17(3), 1996. pp. 37-54
3. Hearst, M. A. (1997) Text data mining: Issues, techniques, and the relationship to information access. *Presentation notes for UW/MS workshop on data mining*, July 1997.
4. Mr. Rahul Patel, Mr. Gaurav Sharma, A survey on text mining techniques. *International Journal Of Engineering And Computer Science* ISSN:2319- 7242, Vol 3 Issue 5, May 2014, pp.5621-5625
5. Rashmi Agrawal, Mridula Batra, A Detailed Study on Text Mining Techniques", *IJSCE*, ISSN: 2231-2307, Vol. 2, Issue-6, January 2013.
6. Sagayam R., Srinivasan S., Roshini S., A Survey of Text Mining: Retrieval, Extraction and Indexing Techniques. *Internaltional Journal of Computational Engineering Research (ijceronline.com)* Vol.2 Issue 5. 2012.
7. Vishal Gupta and Guruprit Lehal, "A Survey of Text Mining Techniques and Applications. *Journal Of Emerging Technologies In Web Intelligence*, Vol. 1, No. 1, August 2009.

СТРАХ В ОПОВІДАННІ ОЛЕКСИ СЛІСАРЕНКА «ГОРБАТЕ ЖИТТЯ»

Золотарьов Артем Сергійович

студент

Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди, Україна

Науковий керівник: Мельников Ростислав Володимирович

канд. філол. наук, проф.

Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди, Україна

Прозові твори Олекси Слісаренка здебільшого пов'язують із його майстерним зображенням звичайнісіньких пересічних людей разом із їхніми переживаннями та страхами. Явище страху в літературних творах існує здавна і вже традиційно використовується для зображення глибинних переживань і кардинальних змін героїв. Дуже часто до зображення страху автори приходять не тільки через потребу зображення внутрішнього світу героїв, а й від зворотного – через особливості історичного періоду їхнього існування. Так, наприклад, охарактеризував прозу Олекси Слісаренка Олександр Білецький: «...в більшині решти оповідань обставини й людей дібрано так, що здавалося б, виключається можливість самої “сюжетности”. Своєрідність нашого письменника і полягає в тому, що в таких обставинах, з участю таких дієвих осіб, він знаходить і розвиває сюжети. Він бере як-раз ті моменти, коли “спалахують” його герої “падучими зорями на тлі історичних подій”...» [1, с. 157-158].

Твір «Горбате життя» невеликий за обсягом, однак Олекса Слісаренко дуже детально та майстерно зобразив взаємини двох воїнів-побратимів. Так, зокрема, автор показує, як страх не лише паралізує, а й провокує до радикальних учинків. «Горбате життя» зображує вир конфлікту між обов'язком, мораллю та інстинктом самозбереження.

У творі обидва герої, кожен по-своєму, переживають сильне почуття страху, тож можна виокремити дві «лінії» страху: страх Монгола через моральну боротьбу між дружбою та обов'язком; страх Горбаня за своє життя – основний з тваринних інстинктів, що призводить до морального занепаду людини.

Страх Монгола – це, першочергово, його сумніви та внутрішній конфлікт. Монгол, старий чекіст, отримує наказ заарештувати свого друга та секретно відрядити його, однак він відмовляється та боїться вірити у якусь провину Горбаня. Це породжує у ньому страх перед неправдою та несправедливістю:

«Кремезний монгол сів був до столу, та за хвилю підвівся і, повернувши ключа в дверях, зачинив вікно» [2, с. 185]. Такі дії героя є прямим віддзеркаленням його боязні викриття та підсвідомого, інстинктивного бажання захистити друга. Закриті двері та вікно є символом ізоляції – це банальна спроба приховати правду не тільки від сусідів чи перехожих, а й від самого себе.

«Але ж це якась нісенітниця! — вигукнув він майже з розпачем і з надією та благанням дивився на господаря...» [2, с. 187]. У цьому випадку автор майстерно демонструє підвид страху – заперечення дійсності. Монгол намагається виправдати друга та сподівається, що все завершиться позитивно. Це свідчить про його розпач і внутрішню боротьбу.

«За плечима стояв жах і холодом дихав під саме серце» [2, с. 188]. Олекса Слісаренко використовує метафоричні образи, щоб передати те саме жахливе відчуття холоду в усьому тілі, який паралізує, знекровлює.

«Монгол устав, і його плечі нерішуче повернулися до дверей. Йому не хотілося кидати цю людину...» [2, с. 189-190]. Нерішучість Монгола свідчить про глибинність його страху та проблеми вибору: обов'язок чи друг. Монгол боїться втратити друга, але одночасно усвідомлює неминучість цього.

На противагу страху Монгола постає страх Горбаня, котрий базується на інстинкті самозбереження. Цей страх оволодіває та змушує героя вдаватися до жорстокості, адже будь-яка його помилка коштуватиме життя:

«Довгі митарства пройшов Горбань, аж поки в нестямі зважився на безумний вчинок: він кинувся на вартового червоноармійця і ударив його дровинякою по голові...» [2, с. 193]. Рішення Горбаня – це наслідок втрати контролю над собою під тиском страху. Олекса Слісаренко зобразив, що для виживання героєві довелося переступити через основні моральні цінності, яких він дотримувався.

«Я відчував себе зацькованим звірем...» [2, с. 194]. У цьому фрагменті автор наводить метафору тварини, щоб передати моральний стан

Горбаня. Страх робить з нього істоту, яка керується базовими інстинктами. У цей період він вже не людина, він не здатний діяти раціонально.

«Все тіло моє стислося в кремінь, а руки залякли на гвинтівці...» [2, с. 196]. В момент, коли герой віч-на-віч побачив своїх «погоничів», страх повністю бере контроль над тілом, а гвинтівка вбачається єдиним способом вижити.

«Все ще боячись, якби хто з десяти де-небудь не залишився в живих або щоб хто не приплив на постріли, я просидів до присмерків, і, аж коли був цілком певний своєї безпеки, я вирушив човном з добре замаскованої засідки...» [2, с. 198-199]. Опісля порятунку життя від небезпеки страх не відступає – починається паранойя. Герой не вірить своїм діям, своїм очам і вичікує остаточні свідчення перемоги над супротивниками.

Сюжет новели «Горбате життя» є відображенням парадигми «межової ситуації», розробленої Карлом Ясперсом у межах робіт із екзистенціальної філософії [3]. Олекса Слісаренко детально описав багатогранність страху. Автор використовує психологічні феномени, наприклад, параліч тіла та відчуття холоду з метою підкреслення руйнівної сили страху. Можна з упевненістю зробити висновок, що страх у цьому творі є рушійною силою для героїв і сюжету, ключовим елементом, що відкриває внутрішні конфлікти та моральний розпад особистості в умовах екстремальної ситуації.

Список використаних джерел:

1. Білецький О.І. Проза взагалі й наша проза 1925 року. *Червоний шлях : громадсько-політичний і літературно-науковий місячник*. 1926. № 3. С. 133–163.
2. Слісаренко О. Твори. Т. №3. Харків : Рух, 1932. 305 с.
3. Ясперс К. Психологія світоглядів / пер. з нім. О. Кислюк, Р. Осадчук. Київ : Юніверс, 2009. 464 с.

СЕКЦІЯ ХVІІІ. ФІЛОСОФІЯ ТА ПОЛІТОЛОГІЯ

ВРОДЖЕНІ ТА ПРОФЕСІЙНІ ФАКТОРИ У СТАНОВЛЕННІ УСПІШНОГО ЛІДЕРА

Маслій Анастасія Андріївна

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Державний торговельно-економічний університет, м. Київ, Україна

Науковий керівник: Кондратенко Олег Юрійович

доцент кафедри філософії, соціології та політології
Державний торговельно-економічний університет, м. Київ, Україна

Будь-які соціально-економічні процеси базуються на залученні людського ресурсу. Відповідно, для досягнення успіху та поставлених цілей необхідно, щоб була людина, яка може скеровувати та вести за собою людей. Такою людиною виступає соціальний лідер, але необхідно зазначити, що не кожен може стати лідером. Успіх у становленні людини хорошим лідером залежить як від вроджених лідерських задатків, так і від набутих якостей. Тому у цій роботі ми охарактеризуємо основні фактори, необхідні для становлення сильного соціального лідера.

Слово «лідер» означає «той, хто веде за собою, очолює». Лідер – це особистість, яка користується беззастережним авторитетом і повагою завдяки своїм видатним індивідуальним, людським інтелектуальним або фаховим якостям. Визначення поняття «лідер» ще в 1948 р. дав провідний світовий фахівець в галузі досліджень лідерства Р. М. Стогділл. Лідер – це людина, яка береться за справу сама або розподіляє завдання між членами групи так, щоб кожен з них міг виявити ініціативу. Це людина, яка бачить конкретну мету та шляхи її досягнення, а також має достатньо сил і можливостей це зробити [1]. З визначення випливає, що людина повинна бути, перш за все, різносторонньою та внутрішньо багатою особистістю.

Тож для того, аби стати конкурентним соціальним лідером, необхідно мати певні вроджені лідерські задатки, які є ключовими у

становленні людини лідером, та набуті навички, які осноєні в процесі професійної діяльності. Основні вроджені якості, нобхідні людині, висвітлені в особистісній теорії (теорії «Великої людини»), згідно з якою лише деякі люди народжуються з необхідними атрибутами, щоб бути великими лідерами. До таких якостей належать: харизма, інтелект, свобода і політичні навички [2]. Згідно з іншим дослідженням, було складено перелік основних рис, що розглядаються як передумови, які наділяють людей лідерським потенціалом. Серед основних виявлених ознак: 1. Драйв - високий рівень зусиль, включаючи сильне прагнення до досягнень, а також високий рівень амбіцій, енергії, завзятості та ініціативи; 2. Мотивація лідерства — інтенсивне бажання керувати іншими; 3. Доброчесність —прихильність до істини; 4. Впевненість у собі, своїх ідеях та своїх здібностях; 5. Когнітивні здібності – наявність сильних аналітичних здібностей, володіння здатністю мислити стратегічно та багатовимірно; 6. Знання своєї справи; 7. Інші риси, такі як харизма, креативність/оригінальність та гнучкість/адаптивність. Також досить влучно в 1974 році дослідник Ральф Стогділл описав успішного керівника. Він зазначив, що лідер – це людина, яка характеризується сильним прагненням до відповідальності та виконання завдань, енергійністю та наполегливістю у досягненні цілей, венчурністю та оригінальністю у вирішенні проблем, прагненням до прояву ініціативи в соціальних ситуаціях, впевненістю в собі та почуттям особистої ідентичності, готовністю прийняти наслідки прийняття рішень і дій, готовністю поглинати міжособистісний стрес, готовністю терпіти розчарування і зволікання, здатністю впливати на поведінку іншої людини, здатністю структурувати системи соціальної взаємодії до поставленої мети [3].

В процесі дослідження феномену лідерства дослідниками було складено вісім критеріїв оцінки лідерства, що включають: 1. Вроджене прагнення вести за собою. 2. Мотивація першості. Першість передбачає кращі, ніж в інших, життєві результати, що є наслідком зусиль людини, які демонструють її професіоналізм, компетентність, здібності, таланти та інші видатні якості. 3. Впливовість. По-перше, це людина, яка наділена певною владою, а по-друге, впливовість цієї людини не підтримана ззовні (державою чи суспільством), а здобута самостійно. 4. Зануреність і закоханість у свою справу. Для лідера мотив діяльності відповідає самій діяльності [1].

Отож, у даній роботі було охарактеризовано різні вроджені та професійно здобуті навички, що закладають підґрунтя для становлення авторитетного та компетентного лідера. Безперечно, дослідження лідерства, як окремого самодостатнього явища, не має меж. Незважаючи на те, що до сьогоденішнього часу це явище вивчало безліч учених, філософів та політологів, із появою нових соціально-економічних процесів у світі людство буде вимушене продовжити вивчення глибин цього феномену для формування комплексного бачення про основні принципи лідерства.

Список використаних джерел:

1. Сергеева Л. М. Кондратьева В. П. Хромей М. Я. ЛІДЕРСТВО. Навчальний посібник для учнів/студентів професійних навчальних закладів із спеціальності «Комерційна справа» : Навч. посіб. Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2015. 296 с. URL: http://umo.edu.ua/images/content/depozitar/navichki_pracevlasht/liderstvo.pdf (дата звернення: 21.10.2024).
2. Chornyi A. СУЧАСНІ ТЕОРІЇ ЛІДЕРСТВА: ЗАГАЛЬНИЙ ОГЛЯД І СТРУКТУРНА МОДЕЛЬ. *Scientific Notes of Ostroh Academy National University, "Economics" Series*. 2018. Т. 1, № 9 (37). С. 78–84. URL: [https://doi.org/10.25264/2311-5149-2018-9\(37\)-78-84](https://doi.org/10.25264/2311-5149-2018-9(37)-78-84) (дата звернення: 21.10.2024).
3. LibreTexts. 13.5: Рисовий підхід до лідерства. *LibreTexts - Ukrayinska*. URL: <https://t.ly/RmLdS> (дата звернення: 21.10.2024).

СЕКЦІЯ ХІХ. ПЕДАГОГІКА ТА ОСВІТА

DOI 10.62731/mcnd-08.11.2024.006

ACTIVE LEARNING TECHNOLOGIES OF MARITIME ENGLISH STUDYING PROCESS

Tymoshchuk Yuliia Viktorivna

Senior Lecturer

at English Language Department for Maritime Officers
(Abridged Programme)

Kherson State Maritime Academy, Ukraine

Introduction. The success of learning is significantly determined by ability of a student to implement new ideas, approaches and technologies in the process of acquiring knowledge, skills. Modern society increasingly needs graduates who are ready to work in conditions that are constantly updating. Therefore, in the scientific research of scientists, much attention is paid to active learning technologies that help students to realize themselves, that is an integral part of a successful person's formation.

Setting the tasks. The task of the research is reasoning the importance and necessity of using active learning technologies in the studying maritime English process by students of Kherson State Maritime Academy. The reasonability and positive impact of active learning technologies on cognitive activity and the formation of speaking skills are substantiated.

Materials and methods. The scientific literature, psychological and pedagogical sources were analyzed, and the educational process was studied. The goal was achieved by means of theoretical and empirical research methods. First defined in 1991 by educational theorists Charles C. Bonwell and James A. Eison, the method includes "anything that involves students in doing things and thinking about the things they are doing." It's a reciprocal process where cognition and demonstration combine to reinforce key learning points. [6]

A recent study conducted at Carnegie Mellon University's Human-Computer Interaction Institute concluded that "Active learning techniques encourage students to produce thoughts and get feedback through interactive

settings rather than passively receiving information as is common in pervasive approaches to education like lectures and readings.” [6]

Active learning is a term used to describe learning strategies that promote active participation of students in the processes of knowledge formation. Active learning allows students to analyze, synthesize and apply knowledge rather than passively receive information. It fosters learner engagement, interaction, and deeper understanding, moving beyond the memorization of facts to cultivate higher-order thinking skills.

Organization and implementation of English classes at Kherson State Maritime Academy involves the use of active and interactive methods that allow students to learn independently, to develop an algorithm of learning actions aimed at solving problematic issues. In the process of acquiring knowledge, they have the opportunity to determine the range of sources that ensure the achievement of the goal. For successful completion of tasks, students must interact with the social environment and analyze the results of teamwork from the perspective of choosing the most effective methods and techniques used to achieve the goals and objectives.

Strategies may include practical activities, short and discussion tasks, problem-solving tasks, information gathering and summarizing, questioning, and inquiry-based activities. Combined, these activities are designed to develop skills rather than passively transmit facts and ideas. Active learning strategies are based on constructivist learning theories, which emphasize the importance of making connections between previous background and new experiences and concepts. Thus, active learning tasks are designed to elicit current understanding, make it explicit, and then create opportunities for students to integrate new knowledge into their own understanding.

At Kherson State Maritime Academy, there are implemented following tasks that may help to reach the goals:

- debates - can be a valuable way to encourage thinking and reflection, especially when participants are expected to have a point of view that may be different from others. It is a method of enriching and deepening each other's knowledge and engaging each participant, rather than being held for the sake of debate itself;
- group investigation - is a cooperative learning method that integrates interaction and communication among learners with the process of academic inquiry. As learners take an active part in their inquiry in the project, students become like a social system built on cooperation in learning within groups;

- case studies - enables learners to apply concepts to real-world maritime incident/accident stories. This strategy fosters critical thinking and problem-solving skills, linking theoretical learning to practical application. Case studies should be chosen to chime with course participants' seagoing experiences, allowing them to offer their own personal insights;

- developing and describing new solutions or plans – creating an own continuation or suggestion the plan to achieve solution of a maritime trouble;

- design project – a proposal to work upon a project, suggest pros and cons promote thinking of students;

- questionnaires - can be a useful method of obtaining information essential to evaluation. For the students, the questionnaires provide a tool which helps to get a better understanding of the concepts previously explained;

- concept map - is a visualization of knowledge that is organized by the relationships between the mechanism, shipboard equipment. At its core, it is made of concepts that are connected together by lines or arrows that are labelled with the relationship between the concepts. The concepts are usually found in circles or boxes.

Typically, active learning strategies involve a combination of individual and collaborative tasks, giving students the opportunity to reflect or predict outcomes and then share and discuss their ideas with peers. Students can discuss a new action plan individually or in small groups. The main objective is to activate students' cognitive processes. The teacher can independently develop and implement strategies, based on the individual characteristics of the subject and students.

Thus, the use of active technologies is necessary, but some principles of their choice should be taken into account, which have an impact on the final result. First, any technique requires familiarization with it, presentation of individual elements and details. Secondly, there are active methods and techniques that can be applied at one stage of the lesson and are unacceptable at another. Thirdly, when selecting active methods and techniques, it is necessary to take into account the content of the material [5].

Active learning helps students think over their understanding, encouraging them to make connections between their prior knowledge and new concepts. Often, active learning tasks ask students to define clearly their thinking, which also allows the lecturer to assess the level of learning and success of a particular strategy.

A particularly important factor in choosing a strategy for Maritime English class is that students must ultimately present their ideas in a foreign language, demonstrate a deeper understanding of the problem by analyzing and using the greatest amount of knowledge and skills.

Conclusions. Thus, active learning technologies in learning Maritime English involve students not only in performing tasks and activities, but also in practicing and analyzing how they achieved certain results. It boosts retention, enhances critical thinking, fosters collaboration, and increases engagement. It can be assumed that the use of this method equates the responsibility of the student and the lecturer for obtained results. The implementation of active technologies requires more work from the teacher to plan the lesson and to choose a specific strategy. Therefore, we believe that the use of different strategies at the full stages of the lesson will be the subject of further research.

References:

1. Мойсеюк Н. Є. Готовність до професійної діяльності: суть і шляхи формування // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: зб. наук. праць. Вип. 12 / І. А. Зязюн та ін. – К.: Вінниця: ДОВ –Вінниця, 2006. – С. 364 – 368.
2. Carr, R., Palmer, S., and Hagel, P. Active learning: the importance of developing a comprehensive measure. *Active Learning in Higher Education* 16. – London, 2015. – P. 173-186.
3. Ramsden P. *Learning to Teach in Higher Education*, 2nd ed. – London: Taylor and Francis, Inc., 2003. – P.18–35 6. Randall M. and Thornton B. *Advising and Supporting Teachers*. – Cambridge University Press, 2001. – 286 p.
4. https://elib.lntu.edu.ua/sites/default/files/elib_upload/%D0%B5%D0%BD%D0%BF%20%D1%80%D1%83%D0%B4%D1%8C/page15.html
5. <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/4444/1/Djachenko.pdf>
6. <https://www.skillshub.com/blog/active-learning-strategies-examples/>

EFFECTIVE STRATEGIES FOR FOREIGN LANGUAGE LEARNING FOR PRESCHOOLERS

Terletska Liubov

ORCID ID: 0000-0002-3690-5691

Senior lecturer of Foreign languages and Methodologies Department

Faculty of Pedagogical Education

Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University, Ukraine

Acquiring a foreign language during early childhood helps a child to cultivate their abilities and fosters overall development. Language shapes our thoughts and affects our cognitive functions. Having proficiency in multiple languages broadens our perspective and enhances our engagement with the world. One language will be rooted in the understanding of the native tongue, while the others will consist of foreign languages. By comparing two languages and distancing themselves from a particular one, the child enhances their capacity for complex thinking. Language widens their horizons. By exploring a different culture, a child learns to embrace tolerance. They also boost their memory, intelligence, observational skills, and improve their ability to interact with both adults and peers.

Children naturally adopt the languages they are exposed to. Therefore, incorporating English into your child's environment will encourage them to start using it. As they grow, their spoken English will develop subconsciously, allowing them to use correct grammar. However, for language lessons to be truly effective and not overwhelming, they should adhere to certain principles, particularly the importance of voluntary participation[3].

It is crucial that children are not compelled to learn English. If lessons feel obligatory, they may quickly lose interest, making it challenging for them to acquire the language later on. The primary goal for parents and educators is to spark curiosity about the language, and engaging in play is an excellent method for achieving this. Through play, children explore the world and become actively involved in the learning process, effectively acquiring essential language skills. For older children, the benefits of learning the language can be communicated in a relatable way, focusing on immediate rewards rather than future career prospects. This could include understanding their favorite English songs, accessing new content, or joining international gaming communities and other interest-based groups.

When instructing children, two essential elements for achieving success are a playful methodology and consistency. It is well-established that children absorb information more effectively through play, making it vital to select games that are suitable for their age group. Although the needs of a 3-year-old and an 8-year-old may vary, the same games can be utilized with modifications, such as incorporating more advanced language or increasing the challenge level. [1]

Repetition of the same games is also important for reinforcing learning. Introducing variations of these games while incorporating new elements can maintain engagement, but it is essential to revisit previously learned concepts. Each activity should blend familiar components—such as words, phrases, or actions—with new ones, ensuring that the games are not entirely identical or composed of entirely new activities.

Many educators contend that children naturally acquire their native language without adhering to formal rules, as they primarily use it for communication. This perspective is largely accurate. Nonetheless, some children do make errors in their native language, and it is only when they are introduced to specific rules that they begin to self-correct. A similar phenomenon occurs when they learn to construct proper sentences in English after being given the appropriate formulas. [5]

Regarding the use of songs and rhymes, these can serve as effective tools for students to expand their vocabulary and grasp its contextual application. However, for those with a more analytical approach to learning, it may be beneficial to offer supplementary explanations to ensure a comprehensive understanding of the material. It is essential that the songs and rhymes are aligned with the lesson objectives and that they introduce no more than 20% new vocabulary to prevent overwhelming the students. [4]

The key elements of effective language acquisition include: 1) fostering motivation and ensuring a comfortable learning environment; 2) integrating practical language use with appropriate teaching methodologies. For successful foreign language instruction for preschoolers, several techniques can be highlighted:

1) The association method, which involves creating connections between the meanings of English words and the child's native language through related words, visual imagery, or emotions.

2) The audiovisual approach, where children engage with and memorize dialogues applicable to their daily lives, enhancing their spoken language skills.

These dialogues can be personalized to make them more engaging, facilitating conversations between students or with the teacher on relevant subjects.

3) Engaging in outdoor games conducted in the target language.

4) Activities such as modeling, drawing, and crafting that relate to the lesson's theme.

5) Vocabulary-building games utilizing flashcards.

6) Viewing videos or listening to audio materials that pertain to the lesson topic.

The significance of learning a foreign language from an early age cannot be overstated. Equally important is the role of the teacher in facilitating this learning journey. The enjoyment a child experiences during lessons, as well as their future opportunities, will largely hinge on your guidance and support in helping them acquire a new language. [2]

Conclusion. The various methods employed aim to spark the child's interest in language learning, enhance their understanding, improve their communication abilities, and enable them to express themselves in English. Incorporating a mix of teaching styles is highly beneficial. This strategy ensures that children remain engaged, allowing them to transition seamlessly between different activities, which positively impacts their learning outcomes. By gradually progressing from simpler tasks to more complex ones through engaging games and stimulating challenges, English will seamlessly integrate into the child's daily life.

References:

1. Brown, H. D. (2007). *Principles of Language Learning and Teaching* (5th ed.). Pearson Education.
2. Curtain, H., & Dahlberg, C. A. (2004). *Languages and Children: Making the Match* (3rd ed.). Pearson Education.
3. Genesee, F. (1994). *Educating Second Language Children: The Whole Child, the Whole Curriculum, the Whole Community*. Cambridge University Press.
4. Larsen-Freeman, D., & Anderson, M. (2011). *Techniques and Principles in Language Teaching* (3rd ed.). Oxford University Press.
5. Richards, J. C., & Rodgers, T. S. (2014). *Approaches and Methods in Language Teaching* (3rd ed.). Cambridge University Press.

ENHANCING ENVIRONMENTAL COMPETENCE AND ECOLOGICAL CULTURE IN THE CONTEXT OF CONTEMPORARY EDUCATIONAL CHALLENGES

Alina Truten

Doctor of Philosophy in Pedagogy

Institute of Educational Problems of the National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

The global emphasis on sustainable development and environmental preservation has highlighted the critical need to integrate environmental competence and ecological culture into education systems. This study investigates contemporary strategies for enhancing these competencies, examining the role of digital tools and innovative educational hubs. Employing an axiological approach –focusing on values and ethics – this research analyzes the mechanisms through which ecological responsibility can be deeply ingrained in learners, equipping them to navigate environmental challenges, including those posed by crises such as war and natural disasters.

In the current era of educational advancement, fostering environmental competence and ecological culture is essential for creating a sustainable society. This paper investigates the role of digital technologies and educational hubs in enhancing ecological awareness and competence among learners, analyzing key methods, frameworks, and challenges associated with this process. By leveraging an axiological approach and focusing on practical and theoretical perspectives, this study explores how modern digital tools and structured educational spaces contribute to holistic environmental education.

1. *Introduction.* Environmental competence is essential for fostering a generation that can actively engage in sustainable practices and adapt to ecological crises. Given the ongoing impacts of climate change, pollution, and resource scarcity, educational institutions are uniquely positioned to instill ecological values that go beyond basic knowledge to foster proactive behaviors. Contemporary education faces unprecedented challenges, from integrating digital innovations to addressing urgent global issues in real time. Environmental education must adapt to these changes by incorporating technology and fostering critical thinking and problem-solving skills that

prepare learners for complex, real-world environmental issues. This research aims to identify the most effective educational practices for building environmental competence and to assess the impacts of digital platforms and physical learning hubs. Key questions include: How do digital technologies shape environmental learning? What role does an axiological approach play in embedding ecological values?

Address the critical role of environmental competence in combating global environmental crises and promoting sustainable development. Objectives Outline the primary aim of the research, which is to explore the mechanisms and efficacy of digital technologies and educational hubs in advancing environmental education.

Research Questions

How can digital technologies enhance ecological culture and environmental competence?

What role do educational hubs play in fostering ecological awareness and practical competence?

How does an axiological approach contribute to embedding environmental values in learners?

Highlight the importance of environmental education in the context of global challenges, including war and climate change.

2. *Literature Review.* Define ecological culture and environmental competence, referencing Tolochko, Bordiug, Mironets, Mozul, Tanasiichuk, and Les, and discuss their significance in modern education.

Environmental competence encompasses the knowledge, skills, attitudes, and behaviors necessary for responsible interaction with the environment. Ecological culture extends these competencies into a set of values and principles that guide behavior. As outlined by scholars such as Tolochko, Bordiug, and Mironets, these elements are essential in molding environmentally conscious citizens.

Recent studies show that digital tools such as virtual reality, gamified learning modules, and interactive simulations can make environmental education more engaging and practical. Mironets and Tolochko highlight cases where these tools have increased students' engagement and retention of ecological concepts, making learning accessible and impactful.

Educational hubs are spaces that promote immersive learning experiences, combining theoretical and practical education to enhance professional competence. These hubs enable learners to engage in hands-on

activities related to environmental safety, pollution management, and resource conservation, as explored by Bordiug, Tolochko, and Les.

An axiological approach, which incorporates values and ethics, is crucial for embedding a lasting ecological consciousness. By focusing on respect for nature, responsibility, and stewardship, learners develop a personal investment in environmental issues that transcends academic understanding. Scholars like Tolochko emphasize that this approach can shape lifelong ecological values, especially when integrated early in education.

3. Methodology. Describe the qualitative and/or quantitative methods used to analyze existing literature and conduct empirical research on digital and educational hub-based environmental education. Outline how data from case studies, surveys, or interviews with educators and learners was collected to provide insights into the effectiveness of these educational methods. Explain how qualitative and quantitative data were analyzed to draw conclusions about the impacts of digital technologies and educational hubs on environmental competence.

4. Findings and Discussion. Digital tools make environmental education more accessible and relevant, particularly for remote and marginalized communities. Simulations and virtual labs, for instance, allow students to experience ecological processes and human impact scenarios that are otherwise difficult to visualize.

Case studies by Mironets and Tolochko show that gamified experiences and digital interaction not only increase student engagement but also deepen understanding of complex topics such as biodiversity, pollution, and climate change.

Educational hubs allow students to engage in environmental activities, from fieldwork to lab experiments, fostering a practical understanding of environmental issues. Bordiug and Tolochko describe successful implementations where hubs have enabled learners to tackle real-world problems in controlled environments.

By simulating real environmental challenges, such as waste management and pollution prevention, educational hubs create an experiential learning environment that builds both theoretical knowledge and practical skills.

The axiological approach addresses environmental education at a deeper level, focusing on the ethical reasons for preserving the environment. Lessons in responsibility, respect, and empathy for nature are integrated into

environmental education, as advocated by Tolochko and Les, promoting long-term, meaningful change in attitudes toward ecological conservation.

In times of war or crisis, environmental responsibility becomes a secondary concern; however, the axiological approach can emphasize the interconnectedness of societal and environmental stability. This perspective is crucial in preparing students to consider environmental impacts, even during crises, by emphasizing a holistic view of sustainability and peace.

5. Practical Implications and Recommendations.

- **For Educator.** Integrate digital tools thoughtfully, using simulations and interactive activities that engage students while reinforcing key ecological concepts. Incorporate environmental values in classroom discussions, encouraging students to reflect on their roles in sustainable practices.

- **For Policymakers.** Allocate resources to develop environmental education programs that prioritize both technological innovation and ethical education. Support initiatives for building educational hubs in both urban and rural areas to ensure equal access to practical environmental education.

- **For Educational Institutions.** Foster collaboration between departments to create interdisciplinary programs within educational hubs that bridge science, ethics, and practical skills. Encourage partnerships with environmental organizations to expose students to real-world environmental projects and challenges.

6. Conclusion. Digital tools and educational hubs play a transformative role in environmental education by making learning more engaging and practical, while the axiological approach embeds lasting ecological values. Together, these elements cultivate both knowledge and responsibility in future environmental leaders. In a world facing unprecedented ecological challenges, education that goes beyond academic knowledge to instill environmental responsibility is essential. This approach prepares learners to act as responsible stewards of the environment. Future studies should explore the effectiveness of new digital innovations, such as AI and machine learning in environmental education, and assess the long-term impacts of environmental hubs in diverse educational contexts.

References:

1. Bordiug N., Tolochko S., Les T. Educational hub as a space for the development of professional and practical competence of environmental safety specialists. *ScienceRise: Pedagogical Education*. 2022. № 1(46). P. 12–17

2. Mironets L., Tolochko S. Theoretical and methodological basis of the use of digital technologies in the formation of environmental competence of education acquires. *ScienceRise: Pedagogical Education*. 2023. № 1(52). P. 10–16.
3. Tolochko S., Bordiug N., Mironets L., Mozul I., Tanasiichuk I. Forming ecological culture in educational applicants within the context of modern education. *Revista amazonia Investiga*. 2023. № 12 (61). P. 41–50.
4. Tolochko S., Bordiug N., les T. Content, forms and methods of building the environmental competence of education recipients on the basis of axiology. *ScienceRise: Pedagogical Education*. 2022. № 2 (47). P. 20–26.
5. Tolochko S., Bordiug N., les T. Features of formation of environmental competence of education seekers in the context of preventing environmental pollution during war. *ScienceRise: Pedagogical Education*. 2022. № 3(48). P. 4–10.

ВПРОВАДЖЕННЯ МЕТОДІВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО АНАЛІЗУ ОСВІТНІХ ДАНИХ ЯК НАПРЯМ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Дервянчук Олександр Володимирович

кандидат фізико-математичних наук, доцент, докторант кафедри професійної підготовки, документознавства та публічного управління

Навчально-наукового інституту публічного управління та адміністрування

Українського державного університету імені Михайла Драгоманова, Україна

доцент кафедри професійної та технологічної освіти і загальної фізики

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Україна

У час, коли суспільство переживає період глибоких трансформацій, необхідно переосмислення існуючих підходів у всіх аспектах нашого життя, включно з освітою. Динаміка розвитку інноваційної освіти зумовлена готовністю педагогічних працівників працювати в постійно оновлюваному освітньому просторі. Це, в свою чергу, вимагає від них здатності гнучко відповідати на зміни в потребах суспільства та особистості [1].

У сучасних умовах цифровізації вищої освіти, коли цифрові навички стають вирішальним фактором на ринку праці, актуальним є питання удосконалення освітнього процесу в університетах [2]. Цифрова революція призводить до кардинальних змін у технологічних ландшафтах, що, у свою чергу, спонукає до використання сучасних технологій для підвищення ефективності навчального процесу. Втілення цифрових технологій в освітній процес дозволяє індивідуалізувати навчання та підвищити його продуктивність за рахунок забезпечення необхідної гнучкості та адаптивності [3].

Педагогічні працівники в закладах вищої освіти (ЗВО) повинні виявляти гнучкість та адаптивність, розвивати міжпредметні зв'язки та культуру взаємодії та спілкування [4]. Цей підхід сприяє оптимізації освітнього процесу у ЗВО, що є критично важливим у контексті вимог сучасного цифрового світу. Виникає гостра потреба у підготовці майбутніх педагогів професійної освіти, які будуть обізнані з технологічними навичками, важливими для сучасного освітнього середовища. Навчальні програми для підготовки майбутніх педагогів професійного навчання мають бути ретельно адаптовані до вимог ринку праці, забезпечуючи їх актуальність і практичну значущість.

Для формування і розвитку навичок затребуваних на ринку праці, в закладах освіти запроваджується методи інтелектуального аналізу освітніх даних (ІАОД), що сприяє розвитку аналітичних та творчих здібностей здобувачів освіти та сприяє формуванню їх самостійності та навичок роботи в команді [8].

На даний час в освіті обробляються великі об'єми даних, які отримуються на різних етапах освітнього процесу [5; 6]. Наприклад, обробляються параметри здобувачів освіти та результати їх навчання з різних предметів. При аналізі таких даних вирішуються задачі інтелектуального аналізу освітніх даних, оскільки з великої вибірки даних потрібно отримати тільки деякі корисні характеристики [7; 8]. Комп'ютерний аналіз освітніх даних можна проводити методами прогнозування [9; 10; 11; 12], кластеризації [13; 14; 15], виявлення взаємозв'язків [16; 17], дистиляцією даних для людського судження [18] та відкриття з моделями [19; 20]. У контексті обробки освітніх даних для професійного навчання, які можуть мати певну ступінь нечіткості, особливу увагу приділено інтеграції методів ІАОД з нечіткою логікою [21; 22; 23; 24; 25; 26]. Нечітка логіка в освітньому процесі дозволяє моделювати складні освітні задачі, інтегруючи невизначеність та непевність, які часто супроводжують процес оцінювання знань та навичок здобувачів освіти. Цей підхід може ефективно використовуватися для розробки персоналізованих навчальних планів, забезпечуючи при цьому високий рівень взаємодії та залучення здобувачів освіти.

Інтеграція методів ІАОД у освітній процес відкриває нові можливості для створення більш адаптивних, ефективних і персоналізованих освітніх систем. Водночас, така інтеграція потребує обережного підходу до збору, аналізу та використання освітніх даних, з особливою увагою до збереження конфіденційності та етики. Заклади освіти, що впроваджують такі технології, мають можливість не лише покращити якість навчання, але й оптимізувати освітній процес.

Список використаних джерел:

1. Ковальчук В. І. Професійний розвиток педагогічних працівників в умовах інформаційного суспільства. *Відкрита освіта: інноваційні технології та менеджмент : кол. монографія / за наук. ред. М. О. Кириченка, Л. М. Сергеевої. Київ: Інтерсервіс. 2018. С.133-157.*

2. Kovalchuk, V.I., Maslich, S.V., Movchan, L.G., Lytvynova, S.H., Kuzminska, O.H. Digital transformation of vocational schools: Problem analysis. *CEUR Workshop Proceedings*. 2022. Vol. 3085. P. 107–123.
3. Kovalchuk V. I., Sheludko I. V. Implementation of digital technologies in training the vocational education pedagogues as a modern strategy for modernization of professional education. *Annales Universitatis L*. 2019. №9. P. 122–138. DOI: 10.24917/20837276.9.13
4. Kovalchuk V., Androsenko A., Derevyanchuk O., Volkova N., Piven Y. Development of pedagogical skills of students of technology and pedagogical specialties using STEM technologies. *Edelweiss Applied Science and Technology*. 2024. Vol. 8, No 4. P. 498–506. <https://doi.org/10.55214/25768484.v8i4.1125>
5. Ahuja R., Jha A., Maurya R., Srivastava R. Analysis of Educational Data Mining. In *Harmony Search and Nature Inspired Optimization Algorithms*. Springer: Singapore. 2019. P. 897–907. URL: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-981-13-0761-4_85
6. Aldowah H., Al-Samarraie H., Fauzy W.M. Educational data mining and learning analytics for 21st century higher education: A review and synthesis. *Telemat. Inform.* 2019. Vol. 37. P. 13-49. DOI: 10.1016/j.tele.2019.01.007
7. Tereikovskiy I., Hu Z., Chernyshev D., Tereikovska L., Korystin O., Tereikovskiy O. The Method of Semantic Image Segmentation Using Neural Networks. *International Journal of Image, Graphics and Signal Processing (IJIGSP)*. 2022. Vol.14, № 6. P. 1-14. DOI:10.5815/ijigsp.2022.06.01
8. Enitan Olabisi Adebayo, Ibiyinka Temilola Ayorinde. Efficacy of Assistive Technology for Improved Teaching and Learning in Computer Science. *International Journal of Education and Management Engineering (IJEME)*. 2022. Vol.12, № 5, P. 9-17. DOI:10.5815/ijeme.2022.05.02
9. Algarni A. Data Mining in Education. *International Journal of Advanced Computer Science and Applications (IJACSA)*. 2016. Vol. 7, № 6. P. 456–461.
10. Alamgir Z., Akram H., Karim S., Wali A. Enhancing Student Performance Prediction via Educational Data Mining on Academic data. *Informatics in Education*. 2024. Vol. 23, № 1. P. 1–24. DOI: 10.15388/infedu.2024.04
11. Batool S. et al. Educational data mining to predict students' academic performance: A survey study. *Educ. Inf. Technol.* 2023. Vol. 28. P. 905–971, DOI: 10.1007/s10639-022-11152-y
12. Zhou Q., et al. Predicting high-risk students using internet access logs. *Knowledge and Information Systems*. 2018. Vol. 55, № 2. P. 393–413. DOI: 10.1007/s10115-017-1086-5
13. Balovsyak S., Derevyanchuk O., Kravchenko H., Ushenko Y., Hu Z. Clustering Students According to their Academic Achievement Using Fuzzy Logic. *International Journal of Modern Education and Computer Science (IJMECS)*. 2023. Vol.15, № 6. P. 31-43. DOI:10.5815/ijmeecs.2023.06.03
14. Omar T., Alzahrani A., Andzohdy M. Clustering approach for analyzing the student's efficiency and performance based on data. *Journal of Data Analysis and Information Processing*
15. Moez Ali. Clustering in Machine Learning: 5 Essential Clustering Algorithms. URL: <https://www.datacamp.com/blog/clustering-in-machine-learning-5-essential-clustering-algorithms>
16. Algarni A. Data Mining in Education. *International Journal of Advanced Computer Science and Applications (IJACSA)*. 2016. Vol. 7, № 6. P. 456–461.
17. Qasem M. H., Qaddoura R., Hammo B. Educational Data Mining (EDM): A Review. *Conf. New Trends in Information Technology (NTIT)-2017, 25–27 April 2017, The University of Jordan, Amman, Jordan*. 2017. P. 149–156.
18. Baker R., Yacef K. The State of Educational Data Mining in 2009: A Review and Future Visions. *Journal of Educational Data Mining*. 2009. Vol. 1, № 1. P. 3–17. DOI: 10.5281/zenodo.3554658
19. Baker R. et al. Data mining for education. *International encyclopedia of education*. 2010. Vol. 7. P. 112–118.

20. Castro F., Vellido A., Nebot A., Mugica F. Applying data mining techniques to e-learning problems. *Evolution of teaching and learning paradigms in intelligent environment*. Springer. P. 183–221, 2007.
21. Balovsyak S., Derevyanchuk O., Kovalchuk V., Kravchenko H., Kozhokar M. Face Mask Recognition by the Viola-Jones Method Using Fuzzy Logic. *International Journal of Image, Graphics and Signal Processing (IJIGSP)*. 2024. Vol. 16, № 3. P. 39–51. DOI: 10.5815/ijigsp.2024.03.04
22. Balovsyak S., Derevyanchuk O., Kovalchuk V., Kravchenko H., Ushenko Y., Hu Z. (2024). STEM project for vehicle image segmentation using fuzzy logic. *International Journal of Modern Education and Computer Science (IJMECS)*, 2(16), 45–57. <https://10.5815/ijmeecs.2024.02.04>
23. Fayek A. R. Fuzzy Logic and Fuzzy Hybrid Techniques for Construction Engineering and Management. *Journal of Construction Engineering and Management*. 2020. Vol. 146, № 7. P. 1–12. DOI: 10.1061/(ASCE)CO.1943-7862.0001854
24. Деревянчук Олександр. Розвиток технічних навичок здобувачів вищої освіти в процесі побудови прототипу системи сегментації зображень транспортних засобів. Молодь і ринок. 2024. Вип. 221. Том 1. С. 105–111. DOI: 10.24919/2308-4634.2024.296388
25. Derevyanchuk O. Use of intelligent fuzzy image segmentation systems in the professional training of future specialists in engineering and pedagogical fields. *Professional Pedagogics*. 2024. № 1(28). P. 103–115. DOI: 10.32835/2707-3092.2024.28.103-115
26. Balovsyak S. V., Derevyanchuk O. V., Tomash V. V., Yarema S. V. Segmentation of railway transport images using fuzzy logic. *Trans Motauto World*. 2022. V. 7 № 3. P. 122-125

ДО ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ PR-ДІЯЛЬНОСТІ У ФОРМУВАННІ ІМІДЖУ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Кошель Віталій Миколайович

ORCID ID: 0000-0001-7547-2879

канд. пед. наук, доцент кафедри дошкільної та початкової освіти
Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г.Шевченка, Україна

Мариненко Анастасія Валеріївна

здобувач вищої освіти факультету дошкільної початкової освіти і мистецтв
Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г.Шевченка, Україна

Манойлік Тая Олександрівна

здобувач вищої освіти факультету дошкільної початкової освіти і мистецтв
Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г.Шевченка, Україна

***Анотація:** у статті висвітлено аналіз сутності, напрямів та особливостей впровадження елементів PR у систему менеджменту закладів дошкільної освіти різних типів та форм власності. Розкрито особливості використання елементів PR діяльності у роботі закладів дошкільної освіти.*

Постановка проблеми. На сучасному етапі початку XXI століття проблема підвищення якості освітніх послуг постає як одна з найбільш важливих тенденцій у сучасній освітній політиці і науці. Її виникнення пов'язують із сучасними тенденціями розвитку українського суспільства під впливом динамічного науково-технічного прогресу, зміною державної політики України у зв'язку з євроінтеграційними процесами які зумовлюють реформування системи вітчизняної освіти і дошкільної зокрема [8].

Очевидною постала потреба створення відповідних умов, пошуку нових шляхів, методологічних концепцій для отримання дітьми якісної дошкільної освіти, забезпечення дієвості особистісно-орієнтованої системи освітнього процесу в закладах дошкільної освіти [6].

Актуальність проблеми формування і розвитку іміджу на даний момент дуже своєчасна. При високому рівні конкуренції необхідні певні характерні особливості, які відрізняють організації один від одного.

Використання елементів PR дозволяє створювати позитивний імідж закладу тим самим посилити його конкурентоспроможність на ринку освітніх послуг.

Аналіз науково-методичної літератури свідчить про те, що проблема формування іміджу ЗДО ґрунтовно і широко представлена у сучасних дослідженнях українських та зарубіжних вчених, а саме: філософське підґрунтя якості освіти (В. Андрущенко, В. Кремінь, К. Левківський, В. Огнев'юк, І. Предборська та ін.); моніторинг якості освіти (Т. Живаєва, К. Крутій, А. Калюжний, В. Лоханова, Т. Лукіна та інші); педагогічний контекст формування іміджу ЗДО (Л. Артемова, А. Богданова, З. Борисова, Н. Гавриш, Т. Живаєва, Л. Загородня, Л. Зданевич, О. Кононко, К. Крутій, В. Кузьменко, Н. Лисенко, Л. Лохвицька, Т. Пономаренко, Н. Погрібняк, Г. Рего, С. Тітаренко, О. Янко та інші); якість освітніх послуг як основи іміджу закладу дошкільної освіти (К. Крутій, О. Кононко, Н. Копилова, Г. Нижник, Н. Погрібняк та інші). Серед зарубіжних авторів, які розглядають проблеми якості процесу навчання, слід назвати К. Андерсена, Б. Блума, Х. Бергмана, Дж. Ківса Д. Уїлмса та інших [1–3; 7; 9–17].

Формулювання мети статті. Метою статті є розкриття особливостей використання елементів PR-діяльності у формуванні позитивного іміджу закладу дошкільної освіти на сучасному етапі функціонування системи дошкільної освіти України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Визнання державою і усвідомлення батьками пріоритетної ролі дошкільної освіти як базового періоду інтелектуального, духовного, фізичного і культурного розвитку дитини, її успішної соціалізації, що є запорукою розвитку суспільства посилює конкуренцію серед комерційних та державних закладів дошкільної освіти [4].

Використання необхідних навичок, знань, умінь у формуванні іміджу стало одним з найважливіших критеріїв успішності професійної діяльності освітніх закладів на ринку освітніх послуг. Для того щоб успішно керувати процесом формування іміджу освітнього закладу необхідно знати конкретні соціально-психологічні механізми його формування. У сфері дошкільної освіти відбуваються активні інноваційні процеси, до яких відносяться численні організаційні та змістовні перетворення, впровадження досягнень наукової думки в практику [12].

Сучасний заклад дошкільної освіти – це відкрита, взаємопов’язана з багатьма соціальними інститутами соціально-педагогічна система, яку все більше розуміють сферу послуг. В даному контексті все частіше вживаються поняття «конкурентоспроможність», «сегмент ринку», «освітня послуга» тощо. Стійкий позитивний імідж закладу дошкільної освіти можна розглядати як основний визначальний компонент методичного продукту й додатковий ресурс управління [1].

Заклад дошкільної освіти виступає як об’єкт PR-діяльності, так як виконує важливі функції у взаємодії всіх категорій споживачів даної послуги. Цільовою аудиторією, споживачами освітніх послуг є в першу чергу діти, вихованці ЗДО, їх батьки, та педагоги, які дану освітню послугу реалізують. Якщо розглянути бажання батьків на отримання їхньою дитиною якісної освіти – то заклад дошкільної освіти є першим, і найголовнішим ступенем в цій структурі. Завдання закладу – вибудувати свою PR-діяльність в такому руслі, щоб якісно задовольнити потребу основних цільових аудиторій.

Основними завданнями закладів дошкільної освіти, при реалізації базових програм рекомендованих МОН України, є: забезпечення виховання та ранньої освіти дітей; забезпечення охорони та зміцнення фізичного і психічного здоров’я дітей; забезпечення розвитку індивідуальних здібностей дітей; здійснення необхідної корекції відхилень у розвитку дітей; взаємодія з сім’єю для забезпечення повноцінного розвитку дитини [5].

У своїх педагогічних дослідженнях вчені Л. Загородня, А. Кошель, К. Крутій зазначають що зараз виникають передумови виникнення нової галузі педагогічної науки: педагогічної іміджології. Мета якої в контексті дошкільної освіти полягає в тому, щоб науково обґрунтованим дослідницьким шляхом побудувати програму впровадження й реалізації іміджових атрибутів педагога, в тому числі і вихователя, а також сформулювати образ сучасного закладу дошкільної освіти [7].

У літературі зустрічається зустрічається багато визначень, серед яких: «Public relations», «ПР», «паблік рілейшнз», «піар», «зв’язки із громадськістю», «управління суспільними зв’язками», «відносини з громадськістю». Всі вони використовуються науковцями для визначення одного і того ж явища, що має американське походження, й відповідно, англomовне написання public relations. [11].

Дослівно дане поняття перекладається як публічні (суспільні) відносини, тобто відносини які формуються в публічній площині. Однак

в українському перекладі це визначення часто звучить як «зв'язки із громадськістю», «відносини з громадськістю» тощо [15].

На сучасному етапі науковців різних галузей не прийшли до єдиного визначення, що, насамперед, говорить про багатогранність і дискусійний характер даного явища. Проте, слід зазначити, що всі запропоновані визначення мають багато спільного, і відмінність їх залежить від контексту досліджуваного явища [7].

Одним і з найбільш часто експлуатованих є словосполучення «чорний PR», що містить в собі фундаментальне протиріччя та йде всупереч основним визначенням «public relations» [11].

Зайва популярність термінів «PR» і «public relations» в побутовому використанні призводить до того, що ці терміни не охоче використовуються в середовищі фахівців.

Зважаючи на викладене вище, можна констатувати, що в українській мові відсутній єдиний універсальний термін, яким позначають професійну сферу public relations. Поняття «public relations» і «зв'язки із громадськістю» варто розмежовувати, але для розуміння PR, як практичної діяльності саме закладів дошкільної освіти, пропонуємо використовувати терміни «PR» та «зв'язки із громадськістю» як синоніми [15].

Тлумачення категорії public relations характеризується ще більшим плюралізмом думок, ніж пошуки українського еквівалента цього терміна. Зазначимо, що єдності поглядів в цьому контексті не існує і у західних науковців. Кількість визначень «зв'язки із громадськістю» продовжує збільшуватися, оскільки науковці практично кожного великого дослідження, присвяченого PR-технологіям, пропонують своє авторське визначення цього поняття [2].

Приналежність public relations до науки викликає у дослідників великий скептицизм. Public relations як наука зі своїми об'єктно-предметною галуззю, загальною теорією, спеціальними методами, технікою та методологією дослідження, по суті, все ще перебуває на початковому етапі свого розвитку. [3].

PR в сфері дошкільної освіти – це організація суспільної думки з метою найбільш успішної роботи закладу дошкільної освіти та підвищення його репутації. Здійснюється різними шляхами і способами, але перш за все, через засоби масової інформації. PR в сфері освіти – це також одна з функцій управління закладом дошкільної освіти, яка сприяє

встановленню і підтримці спілкування, взаєморозуміння, прихильності й співпраці між дитячим садком і суспільством [11].

Надалі, вважаємо за потрібне надати власне визначення «PR в контексті дошкільної освіти», яке будемо використовувати. Отже, PR в галузі дошкільної освіти – це одна з функцій управління освітньою установою, діяльність спрямована на становлення взаєморозуміння між закладом дошкільної освіти та громадськістю за допомогою PR-технологій з метою ефективної роботи установи та формування позитивного іміджу.

Багато організацій використовують у своїй діяльності PR-технології для більш повної реалізації інформації про діяльність своєї установи, підтримки внутрішнього і зовнішнього іміджу компанії, і репутації як його складової частини. Заклади дошкільної освіти не є винятком [16].

Основою освітнього сервісу дошкільної освіти є освітні послуги. На думку А. Кошель зміст цього поняття розкривається через подвійне визначення освіти – як суспільного процесу накопичення знань, умінь і навичок і їх освоєння підростаючим поколінням, і як професійної діяльності з передачі необхідних знань, умінь і навичок від дорослого до дитини. З огляду на те, що будь-яка послуга завжди має конкретну адресацію (спрямована на конкретну людину або вузьку адресну групу людей), освітні послуги надаються для задоволення конкретних потреб фізичних осіб і тим самим за своїм змістом і структурою виходять за рамки системи освіти як суспільного інституту, стикаючись з власне економічною діяльністю [9].

Таким чином, освітня послуга – це суспільно значущий, цілеспрямовано-організований і керований процес передачі споживачеві (вихованцю) загальних знань, умінь і навичок; процес професійної підготовки суб'єкта в сфері обраної ним спеціальності; частина загального процесу розширеного відтворення особистісного і інтелектуального потенціалу суспільства [17].

Зростання освіченості, кваліфікації, інформованості в цілому вимагає від використання PR-технологій більш складних і тонких методів управління.

Багато організацій в умовах конкуренції використовують у своїй діяльності PR-технології для більш повної реалізації інформації про свою діяльність, підтримки внутрішнього і зовнішнього іміджу компанії, і репутації як його основного компонента, що є актуальним і для закладів дошкільної освіти які не є винятком.

Формування іміджу закладу дошкільної освіти – це складний динамічний процес, під час якого на основі наявних ресурсів формується прогнозований імідж. Метою формування іміджу є підвищення конкурентоспроможності, залучення інвестицій, встановлення та розширення партнерських відносин. Формування позитивного іміджу передбачає включення різних форм діяльності для створення як зовнішніх, так і внутрішніх умов його формування [13].

На формування позитивного іміджу ЗДО суттєво впливає наповнення, дизайн і оформлення актових залів, групових кімнат, дитячих та спортивних майданчиків, спортзалів, кабінетів директора тощо, оскільки батьки залучаються до проведення різних спортивних розваг і свят [14].

Для формування думки громадськості про заклад дошкільної освіти і формування її позитивної репутації фахівці в галузі PR, наприклад, безпосередньо директор або його заступник, використовують повідомлення і спеціальні послання. Інакше кажучи, впливають на аудиторію словом і ділом.

Одним із таких прикладів є створено навчально-наукової лабораторії в рамках співпраці ЗДО та ЗВО. До основних форм діяльності навчально-наукової лабораторії можуть входити: практичні навчальні заняття та семінари-тренінги; самостійна робота студентів; проходження різних видів навчальних практик; науково-дослідна робота студентів спеціальності «Дошкільна освіта» в тому числі виконання кваліфікаційних проектів (робіт) відповідно до наукового напрямку кафедри дошкільної та початкової освіти; написання наукових статей, участь у роботі студентських проблемних груп, науково-практичні конференції, курси підвищення кваліфікації вихователів дітей раннього та дошкільного віку та вчителів початкових класів тощо [10].

На основі власного досвіду, можемо констатувати той факт, що В результаті ефективно організованої «PR» діяльності щодо висвітлення роботи навчально-наукової лабораторії кількість закладів дошкільної освіти з якими були укладені відповідні договори для проходження практики у порівнянні з періодом до початку діяльності лабораторії суттєво виріс.

У здобувачів Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г.Шевченка (спеціальності «Дошкільна освіта» значно розширився перелік закладів ЗДО де можна пройти різні види практик.

Проведене опитування здобувачів засвідчило, що студенти можуть обирати заклади для проходження практики не тільки ґрунтуючи свій вибір на відгуках про заклад а вже і враховувати географічне розташування закладу.

Іншим не менш важливим аспектом роботи лабораторії в умовах військової агресії росії, пандемії COVID-19 є діяльність наукових студентських гуртків в рамках яких упорядковуються навчально-методичні посібники та проводиться науково-дослідна діяльність з залученням батьків дітей дошкільного віку [10].

У закладі дошкільної освіти, як і в будь-якої освітньої організації, найбільш широко використовуються і застосовуються такі PR-матеріали, як: інформаційні буклети, прес-релізи, афіші, листівки, сувенірна продукція (вона виконує іміджеву функцію в закладі дошкільної освіти), інформаційні дошки (стенди), сайт закладу [14].

Імідж закладу та його персоналу ніколи не залишається стабільним. Щоб задовольнити нові вимоги часу, він має постійно розвиватися, вдосконалюватися, враховуючи динамічні економічні, соціальні, політичні, технічні та демографічні процеси [11].

Висновки. Таким чином, можна зробити висновок про те, що PR-діяльність в ЗДО займає важливе місце. Від узгоджених, впевнених і компетентних дій директора, методиста, вихователів і інших фахівців залежить, як ЗДО буде виглядати в очах основної цільової аудиторії – батьків і дітей, основних споживачів освітніх. Якщо заклад дошкільної освіти позитивно сприймається оточуючими, має хороші відгуки, відповідно, багато споживачів освітніх послуг будуть прагнути потрапити в нього. Далі, розповсюджуючи інформацію іншим людям, знайомим тощо, що в свою чергу впливатиме на кількість схвальних оцінок й відповідно репутацію.

Список використаних джерел:

1. Горман, О. М., Овсієнко, О. С., & Кошель, В. М. (2019). ДО ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ. MODERN SCIENTIFIC CHALLENGES AND TRENDS, 65.
2. Грицан, О. В. (2016). Формування позитивного іміджу навчального закладу: методичні рекомендації. Миколаїв: ОІППО, 44.
3. КУЗНЕЦОВА, Г. І. (2024). МЕХАНІЗМИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ КОМУНІКАЦІЯМИ У СФЕРІ ОСВІТИ. КУЗНЕЦОВА, Галина Іванівна. МЕХАНІЗМИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ КОМУНІКАЦІЯМИ У СФЕРІ ОСВІТИ. 2024.

4. Кошель, А., Кошель, В., Бойправ, С., & Сиз, Г. (2018). Формування комунікативної компетентності майбутніх вихователів дітей дошкільного віку в процесі професійної підготовки. Педагогічна освіта: теорія і практика, 2(25), 176-180.
5. Кошель, А., Кошель, В., Калімбет, О., Рябченко, А., & Хаблова, М. (2021). ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'Я СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА. ГРААЛЬ НАУКИ,(5), 277-284. Міжнародний науковий журнал «Грааль науки, (5), 277-282.
6. Кошель, А., Кошель, В., & Єфіменко, В. (2023). ДО ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНИХ ОСВІТНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ. Collection of scientific papers «SCIENTIA», (March 24, 2023; Zagreb, Croatia), 177-181.
7. Кошель, А. П. (2019). Цінність здоров'я як важлива складова іміджу майбутнього вихователя дітей дошкільного віку освіти. Сучасні досягнення вітчизняних вчених у галузі педагогічних та психологічних наук: матер. міжнар. наук.-практ. конф.
8. Кошель, А. П., & Кошель, В. М. (2017). ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ НАУКОВИЙ ЗБІРНИК, 99.
9. Кошель, А. П. (2016). Роль здоров'язберігаючих технологій у розвитку конкурентоспроможності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів.
10. Кошель, А., Кошель, В., & Олексієнко, В. (2020). ПРО ДІЯЛЬНІСТЬ НАВЧАЛЬНОЇ ЛАБОРАТОРІЇ З ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ. NewInception, (2), 84-85.
11. Кошель, А., Кошель, В., & Мікрюкова, В. (2021). ДЕЯКІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ «PUBLIC RELATIONS» У ФОРМУВАННІ ПОЗИТИВНОГО ІМІДЖУ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ. InterConf,(46), 122-131.
12. Кошель, А., Олексієнко, В., & Дьякова, Н. (2020). Деякі аспекти створення позитивного іміджу ЗДО на сучасному етапі реформування дошкільної освіти. InterConf,(34). вилучено із <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/interconf/article/view/5525>.
13. Кошель, В., & Іващенко, С. (2020). ДО ПРОБЛЕМИ СТВОРЕННЯ ІМІДЖУ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ. InterConf, (33). вилучено із <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/interconf/article/view/5311>.
14. Кошель В., & Юрченко Н. (2019). Використання інноваційних технологій для самовдосконалення майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти в професійній діяльності. вилучено із erpub.chnpu.edu.ua:8080/jspui/handle/123456789/3150.
15. Мікрюкова, В. Ю. (2021). PR-діяльність як складова формування іміджу закладів дошкільної освіти. вилучено із erpub.chnpu.edu.ua:8080/jspui/handle/123456789/9102.
16. Орлова, Д. (2024). Ефективність співробітників як драйвер конкурентоспроможності підприємства.
17. Попиченко, С. (2021). ТЕХНОЛОГІЇ СТВОРЕННЯ ПОЗИТИВНОГО ІМІДЖУ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ТА ЙОГО КЕРІВНИКА. Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи, (1(5), 102–110. [https://doi.org/10.31499/2706-6258.1\(5\).2021.235203](https://doi.org/10.31499/2706-6258.1(5).2021.235203).

МЕНТАЛЬНЕ ЗДОРОВ'Я СТУДЕНТІВ КОЛЕДЖУ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

Озерова Є.Є.

студентка 3 курсу

Балаклійський педагогічний коледж КЗ «ХГПА» ХОР, Україна

Науковий керівник: Голозубова О.В.

викладач

Балаклійський педагогічний коледж КЗ «ХГПА» ХОР, Україна

Проблема виховання психічно та фізично здорової особистості сьогодні залишається пріоритетною в системі освіти. У ХХІ столітті суспільство зіткнулося з низкою нагальних проблем, пов'язаними зі стрімким життєвим ритмом сучасної людини, невпинно зростаючими обсягами інформації та емоційно-психологічними перевантаженнями під час навчання або виконання професійних обов'язків, тиском соціальних мереж. Ізоляція та обмеження, спричинені пандемією COVID-19, а сьогодні ще і стрес, пов'язаний з війною, також негативно вплинули на ментальне здоров'я студентської молоді. Саме ці обставини потребують пошуку нових підходів щодо забезпечення процесу формування ментального здоров'я студентів коледжів.

Метою нашого дослідження є розкриття можливостей формування ментального здоров'я студентів в освітньому процесі педагогічного коледжу.

За визначенням Всесвітньої організації охорони здоров'я, ментальне (психічне) здоров'я – це душевний стан, який дозволяє людині реалізовувати весь свій потенціал, продуктивно працювати, долати звичайні життєві труднощі. Ментально здорова людина відчуває себе благополучною і щасливою. Здорова людина здатна виконувати всі психічні функції без втрат для організму, протистояти звичайним життєвим стресам, справлятися з несприятливими обставинами, адаптуватися до змін середовища, продуктивно працювати, вносити вклад в життя суспільства [1, с. 742].

Усесвітня організація охорони здоров'я виділяє наступні сім критеріїв ментального (психічного) здоров'я:

- усвідомлення постійності та ідентичності свого фізичного і психічного «Я». Якщо людина втрачає відчуття самоідентифікації,

сприймає себе не цілісно, не має усвідомлення життя, як єдиного процесу, а лише фрагментарні події – це привід звернути увагу на своє психічне здоров'я;

- постійність і однаковість переживань в однотипних ситуаціях. Якщо людина потрапляє в однакові ситуації, які виводять її з зони комфорту, то має бути чіткий план дій, де б вона почувала себе максимально захищеною;

- критичне ставлення до себе і своєї діяльності. Здатність до аналізу свого життя, своїх дій, докладених зусиль для досягнення певної мети чи цілі. Вміння вибудувувати для себе алгоритми дій та поведінки;

- адекватність психічних реакцій впливу середовища. Коли реакція людини відповідає силі й глибині зовнішнього чинника;

- здатність керувати своєю поведінкою відповідно до встановлених норм. Якщо людина намагається себе поводити, протестуючи загальноприйнятими нормами, це говорить про порушення психічного здоров'я (до прикладу, закидати ноги на стіл в громадських місцях);

- планування власної життєдіяльності та її реалізації. Планування свого режиму дня, роботи та мати сили й ресурс дотримуватися цього графіку;

- здатність змінювати свою поведінку залежно від зміни життєвих обставин. Гнучкість психіки людини говорить про її ресурсність та адаптивні можливості [2].

Формування та підтримка ментального здоров'я студентів потребує достатньої уваги з боку педагогічного колективу коледжу. І для цього існує багато можливостей. Перш за все, це найповніше використання потенціалу навчальних дисциплін, як загальноосвітнього циклу, так і професійно орієнтованих, як-от: «Безпека життєдіяльності», «Фізичне виховання», «Психологія», «Дошкільна педагогіка», «Анатомія, фізіологія та гігієна дітей дошкільного віку» тощо. Підкреслимо, що процес формування ментального здоров'я має відбуватись за умови поєднання можливостей як аудиторної, так і позааудиторної роботи. При цьому підбір освітньої інформації щодо формування ментального здоров'я молоді повинен враховувати не лише можливості окремої навчальної дисципліни, але й її логічну співвідносність та зв'язок з іншими дисциплінами.

Навчальний матеріал, а також форми та методи навчання підбираються та викладаються з урахуванням поставлених завдань на

кожному конкретному етапі. Завдання формування ментального здоров'я студентів педагогічного коледжу важливо вирішувати шляхом закладення основ розуміння сутності ментального здоров'я особистості, з'ясування методів його підтримки та профілактики, а також формування мотивації до підвищення рівня власного ментального здоров'я.

Також важливу роль у формуванні та підтримці ментального здоров'я студентів педагогічного коледжу має відігравати процесуальна складова, згідно з якою важливо здійснювати якісний підбір та творче застосування традиційних, активних та інтерактивних методів і форм навчання.

Для вивчення теоретичних основ ментального здоров'я та формування практичних навичок щодо його підтримки та профілактики важливо підбирати доцільні та ефективні форми і методи позааудиторної роботи. У зв'язку поширенням такої форми як дистанційне навчання такими формами та методами можуть стати воркшопи та «круглі столи», тренінгові заняття та аналіз практичних ситуацій, ігрові методи та широке застосування можливостей інформаційно-комунікаційних технологій навчання.

Отже, реалізація змістовної та процесуальної складових освітнього процесу безпосередньо впливатиме на формування необхідного обсягу знань та мотивації з підвищення рівня власного ментального здоров'я студентів педагогічного коледжу. Вплив на означені компоненти ментального здоров'я студентів педагогічного коледжу створює передумови для формування інших, не менш важливих, компонентів, а саме: практичного (наявність необхідних умінь з підвищення рівня власного ментального здоров'я), емоційно-вольового (спрямованість на підвищення власного ментального здоров'я) та безпосередньо діяльнісного (дотримання на практиці умов здорового способу життя, встановлення доброзичливих взаємовідносин тощо) компонентів.

Список використаних джерел:

1. Коробка І.А., Лейба А.В. Ментальне здоров'я молоді: теоретичний аспект. *Modern problems of science, education and society*: матеріали Х Міжнародної науково-практичної конференції (4-6 грудня 2023 року, м. Київ). С. 742-749.
2. Що важливо знати про психічне здоров'я? / Центр громадського здоров'я ВООЗ України. URL: <https://phc.org.ua/news/scho-vazhливо-znati-pro-psikhichne-zdorovya> (дата звернення: 03.11.2024).

МЕТОДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ НАПИСАННЯ ПЕРЕКАЗІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Кісіль Ірина Романівна

здобувачка першого (бакалаврського) рівня

вищої освіти 3 курсу

факультету педагогічної освіти

Львівський національний університет імені Івана Франка, Україна

Науковий керівник: Подановська Галина Володимирівна

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри початкової та дошкільної освіти

Львівський національний університет імені Івана Франка, Україна

У Державному стандарті початкової освіти серед ключових компетентностей здобувачів виділяють мовленнєву компетентність, яка насамперед формується на уроках української мови та читання, і тому сприяє розвитку зв'язного мовлення.

Як зазначено у нормативному документі, мовленнєва компетентність спрямована на формування в учнів умінь сприймати, аналізувати, інтерпретувати, критично оцінювати інформацію в текстах різних видів, використовувати її для збагачення власного досвіду, а також розвитку умінь висловлювати думки та почуття [3].

Потрібно пам'ятати, що сучасна школа – це осередок плідної праці учнів та вчителів, що прагнуть до змін в освітньому процесі. Проблема формування зв'язного мовлення є актуальною на сьогодні, адже дуже часто трапляються такі випадки, що школярам важко вдається висловлювати свої думки, складно виділяти головне і другорядне під час розмови, у них недостатній словниковий запас.

Велику роль у формуванні зв'язного мовлення учнів початкової школи відіграють перекази. Під час написання переказу школярі поглиблюють розуміння почутого тексту, стараються виділяти головне у тексті та виявляти причинно-наслідкові зв'язки.

Отже, мета написання переказів у початковій школі – це не просто відтворення інформації, а й розширення словникового запасу, розвиток пам'яті та уваги, формування навичок виділяти головне, дотримуючись логічного порядку дій.

Необхідно враховувати, що під час прослуховування тексту переказу в учнів передусім спрацьовує оперативна пам'ять, бо вони запам'ятовують дослівно лише деякі речення та фрагменти тексту. Для того, щоб текст переказу запам'ятався школярам краще, найперше вчителю потрібно звернути увагу учнів на тему та головну думку тексту і лише після цього на складання плану переказу.

О. Компаній зауважує, що саме під час відтворення прочитаного або прослуханого тексту, учні початкових класів формують такі важливі якості зв'язного мовлення, як змістовність, повноту, точність та логічність [1, с. 58].

На нашу думку, змістовність написання переказу учнями початкової школи полягає у глибокому розумінні прослуханого тексту та виділенні головної думки. Повнота написання переказу – це відтворення тексту, послідовна та близька до тексту передача його змісту. Точність переказу полягає у використанні лексики та граматичних конструкцій, що згадувались в оригінальному тексті. Логічність написання переказу – це структурований та послідовний виклад думок.

М. Вашуленко зазначає, що «тексти для переказів добираються з урахуванням вікових особливостей учнів. До уваги береться складність змісту, доступність лексики, граматичної будови і стилістики, здатність нести певну виховну мету, обсяг тексту [2, с. 347]».

На уроках української мови в 1-4 класах вчителі використовують різні види переказів: детальний переказ, стислий переказ, вибіркового переказ та творчий переказ. Кожен із цих видів переказів є доцільним, адже сприяє розвитку здатності аналізувати та вмінню акцентувати увагу на головному.

Звернемо увагу на чинники, які є важливими під час написання переказу тексту. Учні передусім повинні навчитись розрізняти типи текстів, ділити текст на частини, складати план і під час написання переказу передавати зміст цього тексту, дотримуючись зв'язку речень у ньому. Вчителю варто акцентувати увагу учнів на доборі синонімів, щоб уникати повторень слів. Школярі мають вміти правильно будувати речення, виражати свої думки чітко та логічно, бути спостережливими.

Розглянемо, яким повинен бути орієнтовний план роботи над докладним переказом.

М. Вашуленко виділяє такі етапи послідовної роботи над докладним переказом: попередня бесіда; читання вчителем тексту; аналіз змісту

тексту; складання плану майбутнього переказу; аналіз мови, якою написаний текст; словникова робота; усне складання фрагментів тексту за пунктами плану; орфографічна робота над словами, під час написання яких можуть виникнути труднощі. Кінцевим етапом є написання переказу учнями [2, с. 348].

Зазначимо, що важливим є проведення попередньої бесіди, адже вона сприяє формуванню розуміння того, про що розповідатиметься в тексті для переказу. Важливо зацікавити учнів, спонукаючи їх до обговорень за допомогою демонстрації предметів, описаних у тексті, або ж їх зображень. Можна організувати попередню бесіду у формі гри.

Етап аналізу змісту тексту потребує уваги, адже він є одним із найважливіших, бо учні мають навчитись визначати головну думку тексту, усвідомити послідовність подій та зрозуміти для себе причинно-наслідкові зв'язки.

М. Вашуленко зауважує, що складання плану майбутнього переказу «здійснюється з метою повного і чіткого розуміння головної думки прослуханого твору, формування вміння послідовного переказу тексту, усвідомлення зв'язку між окремими частинами твору та з метою кращого запам'ятовування прослуханого [2, с. 347]».

Словникова робота сприяє розширенню словникового запасу учнів початкових класів. Мета проведення словникової роботи на уроках написання переказів – це знайомство школярів з новими словами та їх значеннями, робота над синонімами та антонімами (використання їх під час переказування тексту для уникнення повторів тих самих слів), використання фразеологічних одиниць. Проведення словникової роботи загалом допомагає краще усвідомити зміст тексту для написання переказу.

Кожен етап роботи над переказом є дійсно важливим – від підготовки та до написання самого переказу тексту. Завдання педагога полягає у тому, щоб навчити учнів структурувати свої думки для написання логічного та послідовного переказу тексту.

Отже, роль переказів у формуванні зв'язного мовлення учнів початкових класів набуває великого значення. Написання переказу тексту сприяє логічному викладу думок. Учні початкових класів вчать спостерігати за мовними явищами. Вони збагачують синонімічні ряди новими словами. Безумовно, написання переказів тренує пам'ять та сприяє кращому засвоєнню інформації.

Список використаних джерел:

1. Компаній О. В. Формування вмінь переказувати тексти учнів 2 і 3 класів на уроках української мови. *Педагогічний альманах*. Херсон, 2016. Випуск 29. С. 58-62.
2. Методика навчання української мови в початковій школі: навч.-метод. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / За наук. ред. М. С. Вашуленка. Київ: Літера ЛТД, 2011. 364 с.
3. Про затвердження Державного стандарту початкової освіти : Постанова Каб. Міністрів України від 21.02.2018 р. № 87 : станом на 6 жовт. 2020 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-п#Text> (дата звернення: 03.11.2024).

ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ З «КОМП'ЮТЕРНОЇ ТЕХНІКИ ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ»

Домініков Микола Миколайович

кандидат фізико-математичних наук, доцент,
доцент кафедри кореляційної оптики

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Україна

Кравченко Ганна Олексіївна

викладач вищої категорії

Чернівецький транспортний фаховий коледж, м. Чернівці, Україна

Гершкуляк Олександр Іванович

здобувач магістерського освітнього ступеня

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Україна

У сучасних підходах до вітчизняної дидактики велика увага приділяється самостійній роботі здобувачів освіти. Цей вид навчальної діяльності проходить без прямої участі викладача, але під його загальним керівництвом, що сприяє самостійному засвоєнню пізнавальних методів і розвитку інтелектуальних здібностей особистості. Однак, висока результативність самостійної роботи можлива тільки за умови, що вона інтегрована в освітній процес як єдина система, охоплюючи всі етапи навчання у закладах фахової передвищої освіти. Особливо це стосується курсів з комп'ютерної техніки та інформаційних технологій, де потреба в постійному оновленні знань та навичок є невід'ємною частиною професійного розвитку [1].

Застосування проєктного підходу в освітньому процесі відіграє ключову роль у забезпеченні інтеграції різноманітних дисциплін та підтримці міждисциплінарних зв'язків. Це значно збагачує та розширює освітній досвід здобувачів освіти, забезпечуючи глибше розуміння матеріалу і сприяючи застосуванню отриманих знань у різних контекстах [2].

Проєктний метод у навчанні програмування та комп'ютерного дизайну пропонує значні переваги, оскільки не лише допомагає освоїти технічні навички, але й активно розвиває критичне мислення та креативність [3]. Сучасні стратегії використання проєктних технологій

адаптують здобувачів освіти до динамічно змінюваних умов у технічних областях, значно підвищуючи їхню професійну готовність [4]. Втілення проєктної діяльності в навчальний процес дозволяє ефективніше засвоювати матеріали, сприяючи зростанню самостійності та професійних компетенцій здобувачів освіти [5].

Інтеграція сучасних комп'ютерних технологій у самостійну роботу здобувачів освіти відіграє вирішальну роль у розвитку ключових компетенцій, які є необхідними для ефективного рішення складних проєктних завдань [6; 7; 8; 9]. Проаналізовано методи організації проєктної діяльності, їх вплив на формування професійних умінь і способи стимулювання креативності здобувачів освіти [10; 11; 12; 13]. Окремо висвітлюються практики індивідуальної та групової роботи, застосування спеціалізованого програмного забезпечення та моделювання реальних проєктних ситуацій, що підвищують ефективність освітнього процесу [14; 15; 16; 17; 18]. Важливість цієї теми зростає в контексті підготовки фахівців, здатних оперувати новітніми інформаційними технологіями у сферах проєктування та інженерії [19; 20].

Сучасний розвиток технологій істотно сприяє просуванню програмних рішень для проєктування, особливо з використанням технік об'ємного креслення, наприклад 3D-моделювання. Ці системи базуються на тривимірній декартовій системі координат, що дозволяє користувачам створювати точні та деталізовані моделі об'єктів. Застосування 3D-моделювання у сфері інженерного проєктування відіграє вирішальну роль, адже це забезпечує детальну візуалізацію конструкцій, можливість оцінити їх взаємодію в просторі та провести комплексний аналіз до виготовлення фізичних прототипів [19; 20; 21].

Самостійна робота здобувачів освіти створює умови для індивідуального вибору темпу та умов навчання, що суттєво підвищує їх мотивацію та ефективність освітнього процесу. Ця форма навчання є важливим інструментом для розвитку самостійності, що є ключовим аспектом успішної адаптації до сучасного динамічного і конкурентного професійного середовища. Вона дозволяє здобувачам освіти не тільки розвивати особистісні якості, але й формувати професійні навички, необхідні для їх майбутньої кар'єри.

Компетенція здобувачів освіти у веденні записів та конспектуванні під час лекційних занять має суттєвий вплив на процес освітньої

діяльності. Зазначені навички не лише сприяють оптимальній організації навчального матеріалу, але й підвищують глибину засвоєння теоретичних знань під час самостійної роботи. Ефективне конспектування значно оптимізує використання часу, відведеного для самостійних занять, що посилює академічний розвиток здобувачів та їх підготовку до майбутньої професійної кар'єри.

Самостійна робота здобувачів освіти у закладах фахової передвищої освіти виконує кілька важливих функцій (рис. 1).

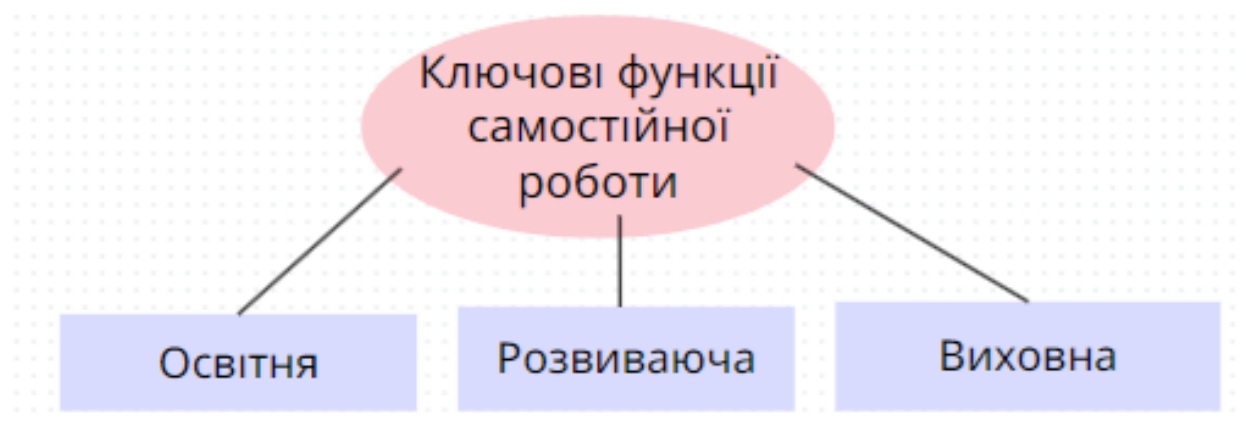

Рис. 1. Ключові функції

Така багатогранна роль самостійної роботи у процесі навчання здобувачів освіти не лише сприяє підвищенню їхньої професійної компетентності, але й відіграє ключову роль у комплексному розвитку особистості. Це істотно, адже самостійність, критичне мислення та здатність до самоорганізації є важливими компонентами для успішної адаптації до професійного середовища. Навички, здобуті через самостійну роботу, готують здобувачів освіти до вирішення складних завдань, ефективного управління часом та взаємодії у динамічних умовах сучасного робочого середовища. Таким чином, самостійна робота є фундаментальною для формування готовності до професійної діяльності та підтримки неперервного особистісного зростання.

Список використаних джерел:

1. Михайленко О. Особливості організації самостійної роботи студентів у ВНЗ. Молодь і ринок. 2015. № 10. – С. 64-68
2. Ковальчук О.К. Проектний підхід у викладанні інформатики та комп'ютерних наук. Збірник наукових праць Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Випуск 11. Київ: НПУ, 2011. С. 85-89.

3. Горбунова Л.Д. Метод проектів у навчанні програмування та комп'ютерного дизайну. Комп'ютер у школі та сім'ї. 2010. № 4. С. 30-34.
4. Білоконь Р.В., "Сучасні підходи до використання проектних технологій у викладанні комп'ютерних дисциплін". Журнал сучасної освіти. 2015. № 2. С. 44-49.
5. Міщенко В.А. Інтеграція проектної діяльності у процес викладання комп'ютерних наук. Наукові записки університету імені Карпенка-Карого. 2014. Вип. 109. С. 112-116.
6. Деревянчук Олександр. Розвиток у майбутніх фахівців інженерно-педагогічних спеціальностей навичок моделювання при виконанні STEM-проектів. *Молодь і ринок*. 2024. Вип. 226. Том 6. С. 128 – 141. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2024.307854>
7. Деревянчук Олександр. Реалізація STEM-проекту «Моделювання просторових зображень правильних багатогранників» як засіб розвитку творчого мислення здобувачів освіти. *Молодь і ринок*. 2024. Вип. 223. Том 3. С. 91 – 100. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2024.301904>.
8. Деревянчук Олександр. Розвиток технічних навичок здобувачів вищої освіти в процесі побудови прототипу системи сегментації зображень транспортних засобів. *Молодь і ринок*. 2024. Вип. 221. Том 1. С. 105 – 111. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2024.296388>
9. Derevyanchuk O. Use of intelligent fuzzy image segmentation systems in the professional training of future specialists in engineering and pedagogical fields. *Professional Pedagogics*. 2024. № 1(28). P. 103–115. DOI: <https://doi.org/10.32835/2707-3092.2024.28.103-115>.
10. Kramar V. M., Pugantseva O. V., Derevyanchuk A. V. Spatial confinement, self-polarization and exciton-phonon interaction effect on the location of exciton line in lead iodide nanofilms. *Low Temperature Physics*. 2014. Vol. 40. № 8. P. 766-770.
11. Zenkova C. Y., Kramar V. M., Kramar N. K., Derevyanchuk O. V. Optical bistability of layer crystal in the exciton absorption region. *Optics and Spectroscopy*. 2006. Vol. 101. P. 789-794.
12. Kovalchuk V., Shevchenko L., Iermak T., Chekaniuk K. Computer modeling as a means of implementing project-based activities in STEM-education. *Open Journal of Social Sciences*. 2021. Vol. 9, № 10. P. 173–183. DOI: <https://doi.org/10.4236/jss.2021.910013>.
13. Balovsyak S., Derevyanchuk O., Kovalchuk V., Kravchenko H., Kozhokar M. Face Mask Recognition by the Viola-Jones Method Using Fuzzy Logic. *International Journal of Image, Graphics and Signal Processing (IJIGSP)*. 2024. Vol.16, No.3. P. 39–51. DOI:10.5815/ijigsp.2024.03.04.
14. Титова Н. М. Удосконалення інформаційно-ресурсного забезпечення підготовки майбутніх учителів технологій до впровадження проектно-технологічної діяльності. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Сер.: Педагогічні науки*. 2012. № 21. С. 72-77.
15. Титова Н. М. Сучасні підходи щодо професійної підготовки майбутніх вчителів технологій. 2013.
16. Титова Н. М. Використання нових інформаційних технологій в професійній підготовці майбутнього педагога професійного навчання [Електронний ресурс]. Режим доступу: iprobuk.cv.ua/images/comprofiler/Титова.doc.
17. Kovalchuk V.I., Maslich S.V., Movchan L.G., Lytvynova S.H., Kuzminska O.H. Digital transformation of vocational schools: Problem analysis. *CEUR Workshop Proceedings*. 2022. Vol. 3085. P. 107–123.
18. Kovalchuk V. High education system challenges in the context of requirements of labour market and society. *Scientific letters of academic society of Michal Baludansky*. 2016. P. 88–90.

19. Panchenko S., Lovska A., Ravlyuk V., Babenko A., Derevyanchuk O., Zharova O., Derevianchuk Y. Detecting the influence of uneven loading of the brake shoe in a freight car bogie on its strength. *Eastern-European Journal of Enterprise Technologies*. 2023. № 5/7 (125). P. 6–13. DOI: <https://doi.org/10.15587/1729-4061.2023.287791>
20. Panchenko S., Gerlici J., Lovska A., Ravlyuk V., Dižo J., Harušinec J. Study on the Strength of the Brake Pad of a Freight Wagon under Uneven Loading in Operation. *Sensors*. 2024. 24 (2). 463. DOI: <https://doi.org/10.3390/s24020463>
21. Panchenko S., Gerlici J., Vatulia G., Lovska A., Ravlyuk V., Rybin A. Method for determining the factor of dual wedge-shaped wear of composite brake pads for freight wagons. *Communications. Scientific Letters of the University of Zilina*. 2024. Vol. 26 (1). P. B31 – B40. DOI: <https://doi.org/10.26552/com.C.2024.006>.

РОЗВИТОК КРЕАТИВНОСТІ У ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ЗАСОБАМИ ВІЗУАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА

Оболенцева С. В.

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти,
факультет мистецтв

*Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди м. Харків,
Україна*

Науковий керівник: Алтухова А. В.

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри образотворчого мистецтва
*Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди м. Харків,
Україна*

Постановка проблеми та її актуальність. Розвиток креативності у здобувачів освіти є однією з найважливіших задач сучасної освітньої системи, особливо в умовах швидких змін у суспільстві та технологіях. Креативність визначає здатність людини генерувати нові ідеї, вирішувати складні проблеми та адаптуватися до нових умов. Проте, традиційні методи навчання часто не враховують необхідність стимулювання креативного мислення, акцентуючи увагу на засвоєнні знань і репродукції інформації.

Особливо це стосується сфери образотворчого мистецтва, де розвиток креативності є ключовим фактором у формуванні індивідуального стилю художника та його здатності до інновацій. Незважаючи на це, багато навчальних програм залишаються орієнтованими на класичні техніки та академічні підходи, що може обмежувати можливості студентів для творчого самовираження та експериментування.

Актуальність теми обумовлена глобальними змінами в освітньому та професійному середовищі. Сьогодні, коли цифрові технології змінюють перспективні аспекти мистецтва та дизайну, здатність до креативного мислення стає критично важливою для успішної кар'єри у будь-якій творчій сфері. Відповідно, освітні програми мають не лише навчати технічним навичкам, але й розвивати у здобувачів здатність мислити поза рамками стандартних рішень, експериментувати та застосовувати нові підходи до творчого процесу. Тому дослідження шляхів розвитку креативності засобами візуального мистецтва є не

тільки актуальним, але й необхідним для підготовки майбутніх фахівців, здатних нести значущий вклад у культурний та соціальний розвиток.

Проблеми креативності присвятили свої праці Дж. Гілфорд, Дж. Піаже, З. Фрейд. Більш глибоке дослідження креативності, особливостей творчої діяльності, умов формування творчої особистості почалося на межі XIX та XX століть. Над цим працювали Г. Буш, О. Леонт'єв, Я. Пономар'єв, Т. Міронова С. Рубінштейн, П. Якобсон, Л. Яценко. Про необхідність стимулювання й розвитку творчих сил і можливостей учнів у навчальному процесі писали відомі українські педагоги А. Макаренко, В. Сухомлинський, К. Ушинський [2].

Метою дослідження розвитку креативності у здобувачів освіти засобами візуального мистецтва на основі огляду науково-інформативних джерел.

Виклад основного матеріалу. Важливо зазначити, що вперше термін «креативність» було вжито психологом Д. Сімпсоном у 1922 році. Учений вважав, що «креативність» – це здатність людини відмовитися від стереотипних способів мислення, «здатність до руйнування загальноприйнятого, звичайного порядку походження ідей у процесі мислення» [5].

Зазначимо, що у вільній енциклопедії вікіпедії визначення «креативності» розкривається як творча, новаторська діяльність; новітній термін, яким окреслюються «творчі здібності індивіда, що характеризуються здатністю до продукування принципово нових ідей і що входять в структуру обдарованості як незалежний фактор», але у психологічному словнику креативність розуміється з точки зору творчої продуктивності, як здатність породжувати незвичайні ідеї, відхилятися від традиційних схем мислення, швидко вирішувати проблемні ситуації [5].

Креативність, як зазначає Т. Паньок, є особливою психологічною якістю людини, яка проявляється у творчій спрямованості, мотивації, авторському підході до інновацій, інтелекті, а також у творчих процесах, таких як уява, мислення, емоції. Вона також включає знання, уміння та навички, що реалізуються в практичній діяльності. Кожен здобувач освіти має унікальну структуру таланту, тому педагогу, який спрямовує творчий розвиток учня, необхідно враховувати когнітивні, емоційні та мотиваційні чинники [6; 8].

Візуальне мистецтво відіграє ключову роль у розвитку креативності, надаючи студентам та учням широкий спектр можливостей для

самовираження та експериментування. Різні види візуального мистецтва, такі як живопис, графіка, скульптура, та цифрове мистецтво, дозволяють досліджувати нові ідеї, техніки та матеріали, що сприяє формуванню творчого мислення. Саме мистецтво вчить мислити поза рамками стандартних рішень, спонукає до пошуку індивідуального стилю та розвитку уяви. Завдяки роботі з кольором, формою, текстурою і простором, студенти бачать світ з різних перспектив і генерують нові, оригінальні ідеї. Візуальне мистецтво також розвиває здатність до абстрактного мислення, що важливо для інновацій та творчого вирішення проблем.

Термін «візуальна культура» виник у другій половині ХХ століття з появою масової візуальної продукції: кіно, телебачення, пізніше комп'ютерні технології. Поняття розроблялось у роботах В. Бенджаміна та М. Мак-Люена [4].

Проблема впливу візуальної культури на дітей, молодь, суспільство виокремлюється все гостріше не тільки у сфері образотворчого мистецтва. Медіа-технології, особливо комп'ютерні ігри, якими сьогодні масово захоплюється учнівська і студентська молодь, поєднують елементи аудіовізуальної та сенсорної інформації. Розглядаючи візуальну культуру особистості, учені (Л. Масол, П. Виноградов, С. Зорін, О. Мехоношина, Є. Кузнецов та ін.) застосовують різноманітні методики щодо розвитку візуальної культури дітей шкільного віку та студентів художньо-педагогічних спеціальностей і зазначають при цьому, що опиняючись у віртуальному інформаційному просторі з вируючими текстами, музикою, яскравими образами, символами, схемами, анімацією, рекламою, без уваги батьків і вчителів, без координації та спрямування, вони здатні загубитись у безкрайньому просторі можливостей Інтернету та медіа-простору [7].

Воно тісно пов'язане з креативністю, стимулюючи уяву, інноваційне мислення та емоційне самовираження. Мистецтво допомагає знаходити нові підходи до творчих завдань, розвиваючи емоційне сприйняття світу. Інтеграція технологій і міждисциплінарний підхід сприяють експериментам і розвитку креативності, покращуючи когнітивні здібності для генерації оригінальних рішень.

Візуальне мистецтво може використовуватися в навчальному процесі через різноманітні підходи. Одним із них є інтеграція мистецтва з іншими предметами, де викладачі застосовують художні практики для

поглиблення знань із різних дисциплін. Наприклад, студенти можуть створювати ілюстрації історичних подій, що сприяє кращому засвоєнню матеріалу та розвиває творче мислення.

Проектні роботи з використанням різноманітних матеріалів у техніці колаж дозволяють здобувачам виявляти креативність і самовираження, а також розвивати навички вирішення практичних завдань. Так, на думку науковців А. Алтухової та А. П'ятака використання техніки колажу на уроках образотворчого мистецтва сприяє розвитку творчої самостійності, розкриттю індивідуальних художніх проявів учнів. Науковці зазначають, що цей метод дозволяє учням експериментувати з різними матеріалами та створювати власні унікальні композиції. Підкреслено, що через вільний вибір і поєднання різних елементів учні можуть виразити свою індивідуальність та ідеї для мистецтва. Робота з колажем також допомагає розвивати навички критичного мислення, оскільки учні повинні обирати та обґрунтовувати свої художні рішення. Крім того, такий підхід активізує та розвиває творчий потенціал кожного учня, дає йому можливість самовираження та творчого вибору [1].

Тематичні виставки, організовані в навчальних закладах, надають студентам можливість презентувати свої роботи та обмінюватися ідеями з однолітками, що розвиває їхню уяву та критичне мислення. Сучасні технології, такі як комп'ютерна графіка, анімація або 3D-дизайн, відкривають нові можливості для розвитку інноваційного мислення через створення віртуальних експозицій і цифрових робіт. Аналіз художніх творів допомагає студентам глибше осмислювати ідеї та контекст мистецтва, що розвиває їхнє критичне мислення й аналітичні навички.

Групові творчі проекти, такі як спільне створення колажів, плакатів або інсталяцій, сприяють розвитку колективної креативності та навикам взаємодії та співпраці. Це не лише покращує творчі здібності, але й допомагає студентам працювати в команді, розв'язуючи складні завдання разом. Усі ці приклади демонструють, як візуальне мистецтво може інтегруватися в освітній процес для розвитку креативності, критичного мислення та самовираження.

Висновки. Таким чином, розвиток креативності через візуальне мистецтво є важливим аспектом сучасної освіти, що дозволяє студентам розвивати уяву, інноваційне мислення і творчі здібності. В умовах

швидких змін у технологіях та інформаційних середовищах, здатність мислити нестандартно стає однією з ключових навичок, а використання образотворчого мистецтва як освітнього засобу підвищує мотивацію до навчання, залучає учнів до активної участі в навчальному процесі, розвиває критичне мислення. Інтеграція мистецтва з іншими навчальними дисциплінами та використання сучасних технологій відкривають нові можливості для креативного самовираження та вирішення проблем. Це підвищує їхню готовність до майбутніх професійних викликів та сприяє гармонійному розвитку особистості. Це підкреслює необхідність адаптації навчальних програм для кращого розвитку творчих потенціалів учнів та студентів. Отже, інвестиції у творчий підхід до освіти є важливим кроком у формуванні покоління, здатного адаптуватися до викликів сучасного суспільства.

Список використаних джерел:

1. Алтухова А., Пятак А. Розвиток креативності учнів на уроках образотворчого мистецтва засобами колажу. Scientific Collection «InterConf+», 41(185), 2024. С.142-148. URL: <https://doi.org/10.51582/interconf.19-20.01.2024.014>
2. Зосимова К. Розвиток креативності учнів основної школи засобами образотворчого мистецтва: Креативність особистості як фактор інноваційного розвитку суспільства. Житомир, 2020. № 2. С. 62-66
3. Креативність. веб-сайт. URL: <https://w.wiki/BoS4> (дата звернення: 02.11.2024)
4. Мак-Люэн Маршалл. Галактика Гуттенберга: Сотворення людини печатної культури. Серія «Сдвиг парадигми» 2004. № 1. 432 с.
5. Павленко В. В. Креативність: сутнісна характеристика поняття. Креативна педагогіка: [наук.-метод. журнал] акад. міжнародного співробітництва з креативної педагогіки «Полісся». Житомир, 2016. Вип. 11. С.120-131.
6. Паньок Т. В. Розвиток креативності як один з головних чинників професійної підготовки майбутніх дизайнерів. Актуальні проблеми сучасного дизайну: збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (23 квітня 2020 р., м. Київ): В 2-х т., т. 2. Київ: КНУТД, 2020. С. 315-318.
7. Рубель І. С. «Візуальне мислення як складова візуальної культури майбутнього вчителя образотворчого мистецтва» Інтернет ресурс: <https://pedagogy.bdpu.org.ua/wp-content/uploads/2018/06/30-1.pdf>
8. Теоретичні і методичні основи образотворчого мистецтва (для здобувачів другого освітнього рівня (магістр) спеціальності 014 – «Середня освіта. Образотворче мистецтво»): [Навчально-педагогічний посібник] / [кол. авт.: А. Алтухова, М. Азаркіна, Л. Лісунова, Н. Чен, Д. Чаус]; за заг. ред. Т. В. Паньок. Харків: ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2022. 80 с.

РОЛЬ ВЧИТЕЛЯ-ЛОГОПЕДА У ПІДТРИМЦІ ДІТЕЙ ІЗ ППР В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО СЕРЕДОВИЩА

Ніколаєва Наталія Львівна

здобувачка вищої освіти психологічного факультету
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, Україна

Науковий керівник : Переворська Олена Ігорівна

кандидат філол. наук, доцент, доцент кафедри педагогіки та спеціальної освіти
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, Україна

***Анотація.** У статті аналізуються основні аспекти логопедичної підтримки дітей із порушеннями психічного розвитку в інклюзивному освітньому просторі. Наголошується на пріоритетності мовленнєвих цілей перед навчальними у структурі індивідуальної програми розвитку. Розкрито основні завдання та методи роботи вчителя-логопеда в системі різномірної підтримки дітей із ППР в умовах інклюзивного середовища.*

Постановка проблеми. У наш час освіта дедалі більше орієнтується на принципи інклюзії, прагнучи забезпечити доступність освітніх послуг для всіх дітей, включаючи також і тих, хто має особливості в розвитку. Одним із ключових аспектів створення інклюзивного середовища є підтримка дітей із порушенням психічного розвитку (далі ППР), оскільки ці діти мають труднощі в когнітивній, емоційній та мовленнєвій сферах, що потребує особливої уваги та підходу з боку батьків та педагогів. Відповідно у таких дітей спостерігається не лише низький рівень розвитку усного мовлення, а як наслідок – проблеми з формуванням мовно-комунікативних навичок. Такі діти мають труднощі оволодіння навчальною лексиною, зокрема, щодо розуміння та використання термінів, визначень нових понять. Всі ці ускладнення суттєво знижують якість та можливість засвоєння освітньої програми, сприяють формуванню у дітей негативного ставлення до навчання та стійкого стресового стану, що перешкоджає процесу соціальної адаптації та гармонійного розвитку.

Усі вищезначені проблемні питання свідчать про актуальність і необхідність логопедичної підтримки як складової комплексного психолого-педагогічного супроводу в інклюзивному навчанні закладу

освіти, орієнтованій на системне навчання, виховання, соціалізацію дітей із ППР та підтримку їхнього здоров'я. Вивчення, розвиток і навчання таких дітей потребує від вчителя-логопеда мультидисциплінарного підходу, різнобічної ґрунтовної підготовки з медичних, психологічних і спеціальних педагогічних наукових галузей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження особливостей різних сфер розвитку дітей із ППР, а також основні питання їх навчання та психологічного супроводу, знаходимо в роботах Сак Т.В., Ферт О.Г., Соколової Г.Б., Кондратенко Л.О, Ілляшенко Т.Д., Бастун Н.А., Голуб Н.М. та ін. [1; 4; 10; 12; 13; 14]. Вивченню особливостей мовленнєвого розвитку дітей із ППР приділяють багато уваги в своїх наукових працях Рібцун Ю.В., Омельченко І. М., Махукова Т.В., Добриніна С.М. та ін. [8; 9; 3; 5; 15]. Особливого діагностичного значення набувають підходи до вивчення стану інтелектуального розвитку дітей з різними порушеннями психофізичного розвитку, в тому числі і дітей із ППР, висловлені А.Г. Обухівською.

Мета статті – розкрити роль вчителя-логопеда у процесі навчання дітей із ППР в умовах інклюзивної освіти, а також методи та стратегії в роботі вчителя-логопеда, які допомагають створити відповідне освітнє середовище для дітей даної категорії.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вчитель-логопед – це фахівець, який спеціалізується на діагностиці, корекції та розвитку мовлення у дітей. У контексті інклюзивної освіти вчитель-логопед відіграє ключову роль у сприянні адаптації дітей із ППР до навчального процесу та соціального оточення. Однією з основних функцій вчителя-логопеда є індивідуалізація підходу до кожної дитини. Враховуючи особливості кожного учня, вчитель-логопед розробляє індивідуальні програми корекції мовлення, спрямовані на покращення комунікативних навичок та розвиток мовленнєвих функцій. Крім того, логопед співпрацює з іншими фахівцями, такими як психологи, вчителі, соціальні працівники, для створення сприятливого середовища для дітей із ППР. Вони спільно працюють над інтеграцією цих дітей у навчальний процес та соціальне життя, сприяючи їхньому повноцінному розвитку.

Зупинимось детальніше на основних напрямках роботи вчителя-логопеда [9; 5] :

1. Діагностика мовленнєвих порушень. Даний напрям роботи вчитель-логопед реалізує як самостійно в умовах освітнього закладу

відповідно до свого річного плану роботи, так і в команді фахівців інклюзивно-ресурсного центру під час проведення комплексної оцінки розвитку дитини. Вчитель-логопед проводить ретельну діагностику мовленнєвого розвитку у дітей із ППР, визначаючи особливості їх мовленнєвого функціонування та потреби у корекційній допомозі.

Відповідно до «Методичних рекомендацій для інклюзивно-ресурсних центрів щодо визначення категорій (типології) освітніх труднощів у осіб з ООП та рівнів підтримки в освітньому процесі», виданих Національною академією педагогічних наук України Інституту спеціальної педагогіки і психології ім. М. Ярмаченка, вчитель-логопед під час оцінки мовленнєвого розвитку дитини визначає особливості сформованості всіх компонентів та структур мовленнєвої системи, а саме [6]:

- особливості загального стану мовленнєвих функцій;
- особливості відтворення звуко-складової структури слова;
- особливості розбірливості мовлення;
- особливості темпу і ритму;
- особливості мелодико-інтонаційного малюнку;
- особливості характеристик голосу;
- особливості фонетико-фонематичного сприймання;
- особливості використання словникового запасу і граматики;
- особливості перебігу читання;
- особливості комунікації;
- особливості артикуляційної моторики;
- стан дихальної, голосової та динамічної сторони мовлення;
- стан звукової сторони мовлення;
- стан зв'язного мовлення; обмеження або своєрідність писемного виду діяльності;

• оцінка компетентностей з мовно-літературної галузі, в тому числі читання тексту на рівні складності класу; розуміння прочитаного (відповідає на запитання по тексту); розуміння прихованого змісту прочитаного тексту; письмо з дотриманням правопису; списування друкованого та рукописного тексту; написання під диктування на рівні складності класу та освітньої програми закладу.

За результатами оцінки визначаються [6]:

- наявність функціональних труднощів у навчанні мовленнєвого характеру;

- наявність навчальних труднощів;
- адаптація/модифікація навчальних предметів мовно-літературної галузі;
- адаптація/модифікація навчальних предметів інших галузей для забезпечення розвитку мовлення та комунікативних навичок;
- рекомендації фахівцям, що надають психолого-педагогічні та корекційно-розвиткові послуги, в тому числі з розвитку мовлення, альтернативної комунікації, сурдопедагогічної корекції, розвитку сприймання мовлення та формування вимови, корекції та розвитку психофізичних функцій з використання елементів терапій, логоритміки тощо, використання елементів терапій, визначених у Примірному переліку додаткових психолого-педагогічних і корекційно-розвиткових занять (послуг) для осіб з особливими освітніми потребами у закладах освіти, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 14.02.2017 № 88.

Також в рамках даного напрямку роботи вчитель-логопед протягом навчального року здійснює моніторинг мовленнєвого розвитку дитини: початковий (час першого звернення), поточний (за певний період — наприклад, місяць, квартал, півріччя) та підсумковий (за результатами роботи за рік) моніторинг, тобто фіксування результатів розвитку дитини з метою планування, створення та реалізації індивідуальної освітньої програми [9].

2. Розробка індивідуальних програм. На основі результатів діагностики вчитель-логопед розробляє індивідуальні корекційні програми, що враховують специфіку потреб кожної дитини.

3. Проведення корекційних занять. Цей напрям роботи вчителя-логопеда включає в себе реалізацію корекційно-розвиткових програм з урахуванням віку та особливостей розвитку дітей, структури порушення, а також надання допомоги педагогічному колективу в індивідуалізації розвитку та навчання дітей з ППР. У зміст цього напрямку входять такі важливі для ефективної соціалізації в інклюзивне середовище дітей із ППР аспекти:

- вибір оптимальних для розвитку дитини з ППР корекційних програм, методик і прийомів навчання відповідно до її особливих освітніх потреб;

- організація і проведення індивідуальних та групових занять з корекції порушень усного та писемного мовлення, а також розвитку комунікативних навичок дітей з ППР.

4. Співпраця з педагогами та батьками. Вказаний консультативно-просвітницький напрямок роботи включає індивідуальне та групове консультування сім'ї з питань мовленнєвого розвитку та комунікації дітей із ППР, формування психолого-педагогічної компетентності батьків (або законних представників) дітей даної категорії, задіяних в інклюзивному процесі, з питань онтогенезу усного та писемного мовлення, проявів порушень мовленнєвої системи, підбору найпростіших прийомів логопедичної роботи з корекції мовленнєвих порушень у дітей в освітньому процесі та повсякденному житті.

Не менш важливим аспектом реалізації даного напряму є консультування педагогів та інших учасників освітнього процесу з питань мовленнєвого онтогенезу та варіантів його порушеного розвитку, створення мовленнєвого розвиваючого середовища, проблем, пов'язаних з розвитком, навчанням та вихованням дитини з ППР у процесі реалізації інклюзивної практики. І, звичайно, вчитель-логопед консультує адміністрацію освітньої організації та педагогів з питань створення та забезпечення спеціальних освітніх умов для дитини з ППР.

Не варто забувати і про такий важливий напрям роботи вчителя-логопеда, як профілактична робота, яка полягає у своєчасному попередженні у дитини із ППР можливих вторинних порушень та створенні умов для їх повноцінного мовленнєвого розвитку на кожному рівні загальної освіти.

Отже, маємо пам'ятати, що кожен напрям діяльності вчителя-логопеда входить у єдиний процес психолого-педагогічного супроводу й у рамках інклюзивної освіти набуває особливого значення, оскільки орієнтовано як на подолання мовленнєвих труднощів у дітей із ППР, так й на їх соціалізацію та адаптацію серед однолітків.

У роботі з дітьми із ППР вчитель-логопед використовує різні методи та інноваційні підходи, які допомагають їм ефективно розвивати мовленнєві навички. Деякі з цих методів включають [12; 13]:

1. Метод ігрової терапії. Загальновідомо, що ігрові ситуації сприяють більш емоційному та мотивованому залученню дітей до процесу навчання. Вчитель-логопед в своїй діяльності використовує ігри та розважальні завдання, щоб зробити заняття більш цікавими та привабливими для дітей, що в свою чергу значно підвищить результативність та ефективність роботи.

2. Метод візуалізації. Практичний досвід педагогів освітніх закладів показує, що використання візуальних матеріалів, таких як картки із

зображеннями або малюнки, допомагає дітям краще розуміти та запам'ятовувати нову інформацію, а також розвиває їх мовлення та лексикон.

3. Метод моделювання. Вчитель-логопед моделює правильну вимову слів та фраз, дозволяючи дітям слідувати за ним та практикувати своє мовлення способом наслідування.

4. Метод сенсорної інтеграції. Цей метод включає використання різних сенсорних матеріалів та вправ, які допомагають дітям із ППР розвивати свої мовленнєві навички через сприйняття різних сенсорних стимулів.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Таким чином, підсумовуючи все вищесказане, можна впевнено стверджувати, що роль вчителя-логопеда у підтримці дітей із ППР в умовах інклюзивного середовища є невід'ємною та надзвичайно важливою. Їхні зусилля спрямовані на створення рівних можливостей для всіх дітей, незалежно від їхніх особливостей, та сприяють побудові більш толерантного та різноманітного суспільства. Разом з командою інших фахівців вчитель-логопед приймає активну участь у створенні інклюзивного середовища в освітніх установах та підтримці дітей із ППР шляхом реалізації декількох важливих напрямків роботи. Його основна діяльність спрямована на розвиток мовленнєвих навичок у таких дітей та створення умов для їх успішного навчання та соціалізації. Завдяки комплексному підходу та використанню різних методів роботи, вчитель-логопед допомагає кожній дитині розкрити свій потенціал та досягти успіху в освіті.

У нашій статті зазначені лише деякі аспекти ролі вчителя-логопеда у підтримці дітей із ППР в умовах інклюзивного середовища та умови ефективної організації логопедичних практик. Подальшого вивчення потребує питання створення оптимальних умов навчання та розвитку дітей із ППР, які мають мовленнєві труднощі різного ступеня прояву та рівнів підтримки, в умовах інклюзивного навчання.

Список використаних джерел:

1. Голуб Н. М. Особливості організації корекційно-розвивальної роботи з молодшими школярами із загальним недорозвиненням мовлення, затримкою психічного розвитку в умовах інклюзивного навчання. Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки). 2020. Випуск №15.
2. Діти з затримкою психічного розвитку : характеристика, особливості психологічного супроводу : метод. реком / укл. : Л.О. Кондратенко. Суми : РВВ КЗ Сумський ОІППО, 2015. 56 с.

3. Добриніна С. М. Особливості корекції мовлення дітей із затримкою психічного розвитку. Дитина з особливими потребами. Київ, 2016. № 2. С. 13–15.
4. Ілляшенко Т. Д., Бастун Н. А., Сак Т. В. Діти із затримкою психічного розвитку та їх навчання. Київ : ІЗМН, 2007. 128 с.
5. Махукова Т. В. Особливості складних синтаксичних конструкцій у мовленні дітей дошкільного віку із затримкою психічного розвитку. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. 2013. Серія 19. Вип. 23.
6. Методичні рекомендації для інклюзивно-ресурсних центрів щодо визначення категорій (типології) освітніх труднощів у осіб з ООП та рівнів підтримки в освітньому процесі. URL: https://ispukr.org.ua/?page_id=8429 (дата звернення: 20.05.2024)
7. Омельченко І. М. Принципи реалізації програми «Розвиток мовлення» з молодшими школярами із затримкою психічного розвитку. Джерело педагогічних інновацій. Інклюзивна освіта: досвід, ресурси, проблеми. Харків : Харківська академія неперервної освіти, 2017. Випуск № 1 (17).
8. Омельченко І. М. Програма «Розвиток мовлення» для дітей із затримкою психічного розвитку: концептуальне підґрунтя та алгоритми реалізації. Особлива дитина: навчання і виховання. 2016. 4(80). С.41-51.
9. Рібцун Ю. В. На допомогу педагогам інклюзивно-ресурсного центру: моніторинг з розвитку мовлення. Журнал «Логопед». 2018. № 7 (91). С. 2–9.
10. Сак Т. В. Психолого-педагогічні основи управління учбовою діяльністю учнів із затримкою психічного розвитку у школі інтенсивної педагогічної корекції : монографія. К. : Актуальна освіта, 2005. 246 с.
11. Синьов В. М. Психолого-педагогічні проблеми дефектології та пенітенціарії. Київ: «МП Леся», 2010. 779 с.
12. Соколова Г. Б. Розвиток лексико-семантичної сторони мовлення у дітей старшого дошкільного віку із затримкою психічного розвитку : автореф. дис. ... канд. психол. наук. 2013.
13. Ферт О. Г. Сучасні підходи до проблеми порушень психічного розвитку у дітей. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 19 : Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. 2017. Вип. 34. С. 103-107. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_019_2017_34_19 (дата звернення: 25.05.2024)
14. Ферт О. Г. Основні закономірності диференційованого підходу до дітей з порушеннями психічного розвитку в інклюзивному освітньому процесі. Актуальні питання корекційної освіти. Педагогічні науки. 2017. Вип. 10. С. 370-379. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apko_2017_10_36 (дата звернення: 21.05.2024)
15. Шульженко Д.І. Дизонтогенетичні аспекти ранньої корекційно-педагогічної роботи в соціально-реабілітаційних центрах. URL: <http://ar.uu.edu.ua/article/453> (дата звернення: 23.05.2024)

РОЛЬ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ: ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

Венгринська Роксолана Русланівна

здобувачка вищої освіти факультету іноземної філології

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, Україна

Науковий керівник: Калинюк Тетяна Василівна

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри німецької мови

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, Україна

Штучний інтелект (ШІ) швидко перетворюється на важливий інструмент сучасного освітнього процесу, зокрема у вивченні іноземних мов. Залучення ШІ до навчання допомагає розширити можливості для учнів, зокрема у покращенні навичок читання, аудіювання та письма. Програми на основі ШІ, такі як Duolingo та Google Translate, не лише полегшують засвоєння мовного матеріалу, але й роблять процес цікавим та інтерактивним, що підвищує мотивацію до навчання. Осарчук, К. В. досліджує досвід використання ШІ у навчанні німецької мови здобувачів освіти старших класів, зокрема аналізує їхнє ставлення до технологій та перспективи подальшого застосування ШІ в освітньому середовищі [3].

Метою проведеного уроку було ознайомити старшокласників з можливостями ШІ у вивченні мов, а також покращити їхні навички мовленнєвої діяльності, заохотивши до активного використання сучасних технологій. Заняття було розраховане на 45 хвилин і включало кілька етапів: вступну частину з обговоренням попередніх знань, активізацію лексики, читання й обговорення тексту, аудіювання та практику письма. Урок завершився підсумковим обговоренням, під час якого здобувачі освіти поділилися своїми враженнями про використання ШІ, а також заповнили підсумкове анкетування для оцінки змін у ставленні до ШІ у навчанні.

Для оцінки впливу використання ШІ на навчання було проведено анкетування 25 учнів 10 класу до і після уроку. Питання анкетування стосувалися рівня обізнаності із функціями ШІ, частоти його використання у повсякденному житті та навчанні, а також ставлення до

застосування ШІ для вивчення мов. Аналіз результатів дозволив зробити висновки про початковий рівень обізнаності, а також зміни, що відбулися після демонстрування можливостей ШІ в освітньому процесі [1].

Результати вхідного анкетування продемонстрували, що 23 учня мали обмежені знання про функції ШІ, тоді як один учень зазначив, що знає багато про технологію (рис. 1). На запитання про частоту використання ШІ у повсякденному житті один учень відповів, що користується ним щодня, 20 учні зазначили, що роблять це часто, а троє респондентів використовують ШІ рідко. Лише один учень не використовує ШІ у своєму житті (рис. 2).

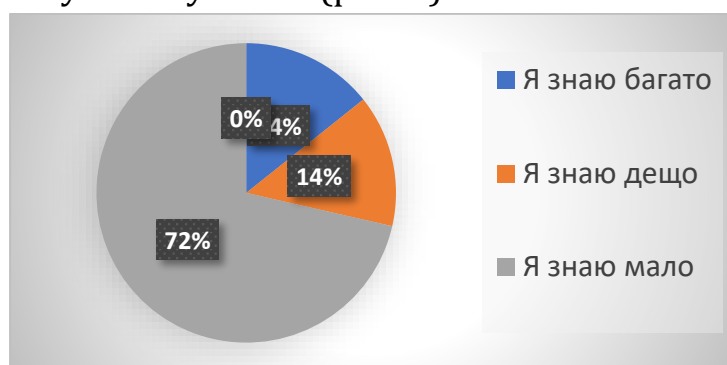

Рис. 1 Рівень обізнаності учнів про функції ШІ (вхідне опитування)

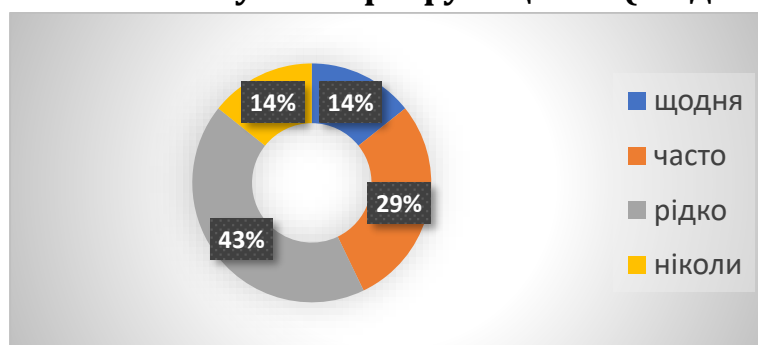

Рис.2 Частота використання ШІ у повсякденному житті (вхідне опитування)

Рис.3 Розуміння ролі ШІ після заняття (підсумкове опитування)

Що стосується досвіду використання програм для вивчення мови на основі ШІ, то 22 респонденти вже активно користуються такими платформами, як Duolingo, Google Translate та ChatGPT, тоді як троє лише інколи звертаються до цих ресурсів [рис. 2]. На запитання про корисність ШІ у вивченні мов 22 здобувачі освіти висловили впевненість, що ШІ може значно допомогти, а решта троє зазначили, що ШІ може бути корисним в обмеженій мірі. Більшість учнів (23 з 25) надають перевагу інноваційним технологіям у навчанні, тоді як два учні все ще обирають традиційні методи навчання.

Підсумкове анкетування проведеного заняття продемонструвало певні позитивні зміни у ставленні учнів до ШІ. Наприклад, 20 здобувачів заявили, що тепер розуміють роль ШІ у повсякденному житті, тоді як 5 зазначили, що їх розуміння покращилося (рис.3).

Результати дослідження показують, що здобувачі освіти старших класів готові до використання ШІ в освітньому процесі, особливо для вивчення іноземних мов. Штучний інтелект не тільки полегшує процес засвоєння мовного матеріалу, а й мотивує учнів до самостійного навчання, роблячи його цікавішим та інтерактивним. Однак, важливо зазначити, що впровадження ШІ не може повністю замінити роль вчителя, а має слугувати додатковим інструментом для розвитку комунікативних компетентностей. Подальші дослідження можуть бути спрямовані на більш детальне вивчення впливу ШІ на результати навчання та вивчення іноземних мов для різних вікових категорій.

Список використаних джерел:

1. Барна О.І. Використання штучного інтелекту в освіті: перспективи та виклики: *Наукові праці Національного університету «Львівська політехніка»*. 2020. № 3. С. 123-130.
2. Гаврилова О.В. Інноваційні технології в освіті: теоретичні та практичні аспекти: *Вісник сучасної освіти*. 2023. № 2. С. 47-53
3. Осарчук, К. В. (2024). Використання штучного інтелекту у викладанні німецької мови як іноземної: інноваційні підходи. Проблеми сучасних трансформацій. Серія: педагогіка та психологія, (4). <https://doi.org/10.54929/2786-9199-2024-4-06-01> (дата перегляду 28.10.2024)

СОЦІАЛЬНА ІНКЛЮЗІЯ ДІТЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ У НАВЧАЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Кордіяка Христина Михайлівна

здобувач вищої освіти факультету педагогічної освіти
Львівський національний університет імені Івана Франка, Україна

Науковий керівник: Тарнопольська Ольга Юріївна

асистент кафедри спеціальної освіти
Львівський національний університет імені Івана Франка, Україна

Інклюзивна освіта стає однією з головних тенденцій у розвитку сучасних навчальних систем. Вона спрямована на забезпечення рівного доступу до освіти для всіх дітей, незалежно від їхніх фізичних, інтелектуальних чи емоційних обмежень. В Україні процес інклюзії активно розвивається після прийняття Закону «Про освіту» (2017 р.), де вперше офіційно закріплено права дітей з інвалідністю на інклюзивне навчання [1]. Створення інклюзивного навчального середовища є ключовим чинником розвитку толерантного суспільства, де кожен учасник має рівні можливості для самореалізації. Однак впровадження інклюзії вимагає системного підходу і зіткнулося з численними викликами.

Соціальна інклюзія – процес залучення всіх учнів до спільного освітнього простору без дискримінації на основі будь-яких характеристик, включаючи інвалідність.

Інвалідність – фізичні, інтелектуальні, сенсорні або інші порушення, які обмежують можливості дітей повноцінно брати участь у навчальному процесі.

Навчальне середовище – фізичний та соціальний простір, що включає шкільну інфраструктуру, навчальні програми, стосунки між учнями, вчителями та іншими працівниками освіти.

Соціальна інклюзія залежить від кількох важливих факторів. Перш за все, це фізична доступність навчальних закладів, що включає наявність пандусів, ліфтів, спеціально обладнаних класів і туалетів. Другою важливою складовою є адаптація навчальних програм під потреби учнів з інвалідністю. Наприклад, для дітей із порушенням слуху важливо забезпечити наявність сурдоперекладу або текстових матеріалів, тоді як для дітей із порушенням зору — спеціальні шрифти та

аудіо засоби [2]. Кваліфікація педагогічного складу є вирішальною: вчителі повинні мати знання та навички для роботи з дітьми з різними потребами. Додатково варто враховувати сімейну підтримку та соціальну готовність громади до прийняття таких дітей.

Одним із найбільших бар'єрів у впровадженні інклюзії є недостатня матеріально-технічна база багатьох навчальних закладів, особливо у сільській місцевості. Часто школи не мають відповідного обладнання для задоволення потреб дітей з інвалідністю. Другим бар'єром є стереотипи та упередження серед учнів, вчителів і батьків. Соціальна стигматизація може викликати небажання включати таких дітей у загальні класи. Також відсутність підготовлених фахівців та недостатня підтримка з боку держави стають додатковими перешкодами для ефективного впровадження інклюзії [3].

Вчителі та шкільний персонал відіграють ключову роль у створенні інклюзивного середовища. Важливо, щоб вони були готові адаптувати навчальні методи до потреб кожної дитини. Однією з ефективних практик є організація спеціальних тренінгів для вчителів, що дає змогу їм краще розуміти потреби дітей з інвалідністю [4]. Однак не менш важлива роль належить одноліткам — діти, які беруть участь у взаємодії з дітьми з інвалідністю, формують толерантність і позитивний досвід спілкування. Психологічна підтримка зі сторони шкільних психологів та соціальних працівників допомагає мінімізувати соціальні бар'єри.

Успішні приклади інклюзії можна знайти в школах, де впроваджуються індивідуальні навчальні плани (ІНП) для дітей з особливими освітніми потребами. Такі плани дозволяють враховувати індивідуальні можливості та потреби учнів, що допомагає адаптувати навчальний матеріал [5]. Наприклад, у багатьох школах України використовуються асистенти вчителів, які допомагають дітям з інвалідністю брати участь у навчальному процесі. Також важливим є впровадження технологічних рішень, таких як комп'ютерні програми та мобільні додатки для полегшення навчання.

Рекомендації щодо покращення процесу інклюзії:

1. Необхідно розвивати державні програми підтримки інклюзивної освіти, забезпечуючи школи відповідним обладнанням та ресурсами.
2. Проводити систематичні тренінги для вчителів, спрямовані на роботу з дітьми з особливими освітніми потребами.
3. Важливо стимулювати участь громади та батьків у процесі інклюзії, що сприятиме кращому соціальному прийняттю цих дітей.

Висновки. Соціальна інклюзія дітей з інвалідністю у навчальному середовищі є надзвичайно важливим аспектом сучасної освіти. Для успішної інтеграції дітей з інвалідністю необхідно забезпечити фізичну доступність шкіл, адаптацію навчальних програм, а також підготовку вчителів і шкільного персоналу. Інклюзія сприяє розвитку толерантного суспільства, в якому всі мають рівні права та можливості.

Список використаних джерел:

1. Верховна Рада України, (2017). Закон «Про освіту». Вилучено з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
2. Дзюбенко В. (2020). Умови доступності закладу освіти для навчання осіб з ООП. Вилучено з: <https://martynivka.in.ua/umovy-dostupnosti-zakladu-osvity-dlya-navchannya-osib-z-ooop/>
3. Видавництво Ранок, (2024). Інклюзивна освіта в Україні: досягнення, виклики та перспективи. Видавництво Ранок. Вилучено з: <https://ranok-portal.com.ua/news/inklyuzyvna-osvita-v-ukrayini-dosyagnennya-vyklyky-ta-perspektyvy/>
4. Томашевська, Н. К. (2023). Психологічні особливості інклюзивної освіти. Психологія та освіта, 18–23. Вилучено з: https://archer.chnu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/9650/educ_2023_034.pdf?sequence=1&isAllowed=y
5. Індивідуальні навчальні плани та інклюзивна освіта - Нова українська школа (2020). Інклюзивне навчання у школі: кроки до успішного початку. Вилучено з: <https://nus.org.ua/articles/inklyuzyvne-navchannya-u-shkoli-kroky-do-uspishnogo-pochatku/>

СЕКЦІЯ ХХ. ПСИХОЛОГІЯ ТА ПСИХІАТРІЯ

ВПЛИВ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ НА ПРОДУКТИВНІСТЬ І ЗАДОВОЛЕННЯ ВІД РОБОТИ У ПРОФЕСІЯХ З ВИСОКИМ ЕМОЦІЙНИМ НАВАНТАЖЕННЯМ

Тітомир Ольга Анатоліївна

здобувачка вищої освіти

факультету інформаційних технологій та соціально-гуманітарних наук

Київський університет інтелектуальної власності та права

Національного університету «Одеська юридична академія», Україна

Науковий керівник: Чернякова Олеся Володимирівна

канд. психол. наук, доцент, доцент кафедри філософії та психології

Київський університет інтелектуальної власності та права

Національного університету «Одеська юридична академія», Україна

Концепція емоційного інтелекту (EI) отримала наукове визнання у другій половині ХХ століття, коли психологи почали досліджувати інтелект як багатовимірне явище, що включає когнітивні, міжособистісні та емоційні складові. Зокрема, Говард Гарднер у своїй теорії множинних інтелектів, викладеній у праці *Frames of Mind* (1983), стверджував, що інтелект складається не лише з математичних і мовних здібностей, але й включає міжособистісний інтелект, що характеризує здатність людини розуміти інших, та внутрішньоособистісний інтелект, що пов'язаний з самоусвідомленням та управлінням власними емоціями. [1] Ці два компоненти стали основою для подальшого розвитку концепції емоційного інтелекту (EI) і вивчення його впливу на міжособистісну взаємодію та продуктивність у професійному середовищі.

У 1990 році психологи Пітер Саловей та Джон Маєр вперше надали терміну "емоційний інтелект" чітке визначення, яке підкреслює здатність людини ідентифікувати, розуміти та управляти як власними емоціями, так і емоціями інших людей. Саловей і Маєр виділили чотири основні компоненти EI: усвідомлення власних емоцій, здатність

використовувати емоції для підтримки когнітивних процесів, розуміння емоцій та здатність ефективно управляти ними. Це стало основою для подальшого розвитку концепції EI у психології та суміжних дисциплінах.

Популяризатором емоційного інтелекту став Деніел Ґоулман, який у своїй праці *Emotional Intelligence: Why It Can Matter More Than IQ* (1995) підкреслив значення EI як фактора, що може мати більше значення для досягнення успіху, ніж інтелектуальний коефіцієнт (IQ). Ґоулман запропонував п'ятикомпонентну модель EI, яка включає самосвідомість, саморегуляцію, мотивацію, емпатію та соціальні навички, що забезпечують ефективність взаємодії в міжособистісних стосунках. [2] Саме ця модель вказала на значення EI у професійному середовищі, особливо у сферах із високим емоційним навантаженням.

Актуальність дослідження EI як чинника, що запобігає емоційному виснаженню, зросла, особливо під час пандемії COVID-19, коли зросли стрес і навантаження на працівників у галузі охорони здоров'я, соціальної роботи, освіти та суміжних професій. Вивчення EI у професійному середовищі з високим емоційним навантаженням дає змогу визначити, як розвиток кожного з його компонентів — самосвідомості, саморегуляції, мотивації, емпатії та соціальних навичок — впливає на здатність працівників керувати стресом, запобігати вигоранню і підтримувати продуктивність.

З моменту формулювання концепції емоційний інтелект став предметом численних досліджень, спрямованих на аналіз його ролі в професіях із підвищеним емоційним навантаженням. Вважається, що розвинений EI може сприяти продуктивності, покращенню міжособистісних стосунків та загальному задоволенню від роботи. У таких сферах, як медицина, освіта, соціальна робота, де працівники щоденно стикаються з інтенсивною взаємодією та вирішенням емоційно насичених завдань, EI може допомогти ефективно керувати стресом, уникати конфліктів і зберігати позитивний емоційний стан. Однак у деяких випадках високий рівень EI, особливо через підвищену емпатію, може спричинити емоційне виснаження, що є одним із факторів емоційного вигорання. Висока здатність до емпатії, важлива для підтримки зв'язку з іншими, може призвести до надмірного залучення в емоційні переживання інших, що інколи стає додатковим джерелом стресу та знижує рівень задоволення від роботи.

Враховуючи ці аспекти, мета цієї статті полягає в комплексному огляді сучасних досліджень, присвячених ролі емоційного інтелекту у професіях з високим емоційним навантаженням. Увага буде зосереджена на аналізі того, як високий рівень EI може як сприяти підвищенню продуктивності і задоволенню від роботи, так і підвищувати ризик емоційного виснаження та вигорання.

Дослідження *The Influence of Emotional Intelligence on Job Burnout and Job Performance* показує, що емоційний інтелект (EI) є значним захисним чинником, який допомагає працівникам уникати емоційного вигорання та підтримувати продуктивність на високому рівні. [3] Згідно з результатами дослідження, працівники з високим рівнем емоційного інтелекту демонструють на 30% менше випадків емоційного вигорання порівняно з тими, хто має низький рівень EI. Більше того, показники продуктивності в групі з високим EI на 20% вищі, що свідчить про позитивний вплив EI на загальну ефективність роботи.

Високий рівень EI дозволяє працівникам краще керувати як власними емоціями, так і емоціями інших людей, що полегшує адаптацію до стресових ситуацій у робочому середовищі. Це особливо важливо для професій із високим емоційним навантаженням, де необхідність емоційної стійкості та підтримки міжособистісних стосунків є важливим аспектом щоденної роботи.

Один із центральних компонентів EI — самосвідомість, або здатність працівників об'єктивно оцінювати свій емоційний стан. Це сприяє підвищеному рівню контролю над власними реакціями, особливо в ситуаціях підвищеного стресу. Як відзначається в дослідженні, саморегуляція також відіграє важливу роль у зниженні рівня імпульсивних емоційних реакцій, таких як гнів або тривога, які негативно впливають на продуктивність. Маючи навички саморегуляції, працівники здатні перетворювати свої емоційні ресурси на стимул для виконання робочих завдань, а не на джерело додаткового стресу.

Крім того, здатність розуміти емоції дозволяє працівникам використовувати емоційний інтелект для покращення когнітивних процесів. Це виявляється в умінні перетворювати емоції на мотивуючі чинники, що підвищує якість і продуктивність у роботі, навіть у складних умовах. Як наслідок, працівники з високим рівнем EI демонструють кращу здатність зберігати психологічний капітал, включаючи оптимізм,

надію і стійкість до стресу, що сприяє не лише підвищенню продуктивності, але й підтримці задоволення від роботи.

Такий підхід до розгляду ЕІ дозволяє науковцям і фахівцям у галузі управління персоналом глибше зрозуміти, як розвиток емоційного інтелекту може знижувати рівень вигорання та підвищувати продуктивність у сферах із високим емоційним навантаженням.

Дослідження *Burnout: 35 years of research and practice. Career Development International* демонструє, що емпатія є важливим компонентом емоційного інтелекту, але може виступати й додатковим чинником емоційного навантаження, особливо у професіях з високим рівнем міжособистісної взаємодії, як-от у сфері охорони здоров'я. Високий рівень емпатії, з одного боку, сприяє побудові довірчих відносин з пацієнтами та дозволяє працівникам краще розуміти їхні потреби. Однак, надмірна емоційна залученість може з часом призводити до емоційного виснаження, оскільки працівники переносять на себе емоційні стани пацієнтів. [5] Дослідження *Вплив емпатії на формування синдрому емоційного вигорання у медичних працівників* також детально аналізує, як високий рівень емпатії впливає на професійне здоров'я медичних працівників, зокрема на їхню схильність до емоційного виснаження. Емпатія є основним елементом успішної взаємодії з пацієнтами, адже вона дозволяє медичним працівникам розуміти емоційні та фізичні потреби пацієнтів, створюючи основу для довірливих стосунків. Однак у професіях із постійним емоційним навантаженням високий рівень емпатії може стати і джерелом емоційного навантаження.

Згідно з результатами дослідження, медичні працівники з високим рівнем емпатії частіше схильні до явища «емоційного зараження», коли вони, неусвідомлено переймаючи емоційний стан пацієнтів, підвищують власний рівень стресу. Це явище особливо актуальне в умовах, коли працівники мають справу з тривалими або важкими випадками. Постійне емоційне занурення в проблеми пацієнтів без чітких меж між професійною відповідальністю та особистим емоційним здоров'ям з часом призводить до емоційного виснаження. У таких ситуаціях медичні працівники можуть переживати зниження професійної ефективності, втрату емоційної залученості та поступове зменшення здатності до співчуття, що є основним симптомом емоційного вигорання. Дослідники наголошують, що недостатність емоційного самоконтролю та

відсутність навичок управління власними емоціями підвищують вразливість до емоційного виснаження.

Для зниження ризику емоційного вигорання фахівці рекомендують розвивати навички саморегуляції та стратегії збереження емоційного ресурсу. Це може включати техніки емоційного дистанціювання, що дозволяють створити здоровий бар'єр між професійною діяльністю і особистим емоційним станом. Також важливим є створення умов для психологічної підтримки та навчання методам управління стресом, що допомагають медичним працівникам уникнути надмірного емоційного навантаження і підтримувати баланс між емпатійністю та особистим емоційним благополуччям.

Згідно з дослідженням, опублікованим у статті *Burnout in Health Professionals According to Their Self-Esteem, Social Support and Empathy Profile*, три ключові фактори — емпатія, самооцінка та соціальна підтримка — суттєво впливають на схильність медичних працівників до емоційного вигорання. Високий рівень емпатії допомагає медичним працівникам краще розуміти та підтримувати пацієнтів, однак у відсутність стабільної самооцінки або підтримки колег цей фактор може призвести до надмірного емоційного навантаження та поступового виснаження. Емпатія без належної самооцінки та підтримки підвищує ризик «емоційного зараження», коли медичний працівник починає переймати емоційні стани пацієнтів, що спричиняє високий рівень стресу та сприяє вигоранню.

Самооцінка, як зазначено в дослідженні, виступає важливим внутрішнім ресурсом для медичних працівників, знижуючи сприйняття стресу та покращуючи стійкість до емоційних викликів. Висока самооцінка сприяє впевненості у власних силах, що, у свою чергу, зменшує ризик вигорання. Працівники з високою самооцінкою краще розуміють власні емоції, що допомагає їм уникати надмірного емоційного залучення у випадках, де може виникати емоційне виснаження.

Соціальна підтримка на робочому місці виконує роль буфера, що захищає від вигорання, сприяючи зниженню почуття ізоляції та стабілізації емоційного стану працівників. Колективна підтримка з боку колег і керівництва підвищує відчуття згуртованості та зміцнює психологічний захист від стресу, особливо в умовах інтенсивного емоційного навантаження. [4]

Ці результати вказують на те, що розвиток програм, спрямованих на підтримку самооцінки та соціальної взаємодії, може ефективно знижувати рівень вигорання серед медичних працівників.

Висновок. На основі проведеного аналізу можна зробити висновок, що емоційний інтелект (ЕІ) є важливим фактором, що впливає на продуктивність і задоволення від роботи у професіях із високим емоційним навантаженням. У таких професіях, як охорона здоров'я, освіта та соціальна робота, ЕІ допомагає працівникам зберігати емоційний баланс, ефективно взаємодіяти з іншими та уникати вигорання. Компетенції, що формують емоційний інтелект, зокрема самосвідомість, саморегуляція, емпатія, мотивація і соціальні навички, підтримують не лише професійні якості, але й емоційне благополуччя працівників.

Самосвідомість, як одна з ключових складових ЕІ, забезпечує працівникам здатність розпізнавати та контролювати власні емоції, що підвищує їхню стійкість до стресових факторів на робочому місці. Ця здатність є важливою у високостресових умовах, дозволяючи уникати імпульсивних реакцій та зберігати професіоналізм у складних ситуаціях. Дослідження також свідчать про те, що розвинена саморегуляція знижує ризик виникнення негативних емоційних реакцій, таких як тривога чи гнів, які можуть погіршувати робочі відносини та знижувати ефективність.

Емпатія, яка є важливою для формування довірливих стосунків із клієнтами, пацієнтами та колегами, сприяє глибшому розумінню потреб і емоцій інших. Однак висока емпатійність без належних навичок саморегуляції може призводити до емоційного виснаження через надмірне занурення в проблеми інших людей. Це явище, відоме як "емоційне зараження," може знижувати рівень задоволеності роботою і сприяти вигоранню. Відтак, важливо підтримувати баланс між емпатією та особистими емоційними межами.

Висока самооцінка та соціальна підтримка з боку колег і керівництва також відіграють значну роль у зниженні ризику вигорання. Самооцінка надає працівникам упевненості у своїх професійних здібностях, що сприяє ефективнішому реагуванню на стресові ситуації. Соціальна підтримка на робочому місці виконує роль буфера, що захищає працівників від ізоляції та посилює колективну згуртованість, особливо в умовах інтенсивного емоційного навантаження.

Таким чином, розвиток емоційного інтелекту в професіях з високим емоційним навантаженням є перспективною стратегією для покращення як продуктивності, так і емоційного здоров'я працівників. Це дає можливість не лише уникати емоційного виснаження, але й підтримувати стабільний рівень задоволення від роботи, що сприяє довготривалому професійному успіху та забезпеченню ефективності роботи у сферах, де емоційна стійкість є невід'ємною частиною професійної діяльності.

Список використаних джерел:

1. Frames of Mind: The Theory of Multiple Intelligences. Basic Books Inc., 1983. 440 p.
2. Goleman D. Emotional Intelligence The 10th Anniversary Edition. Вилучено з: <https://asantelim.wordpress.com/wp-content/uploads/2018/05/daniel-goleman-emotional-intelligence.pdf>.475
3. Gong Z., Chen Y., Wang Y. The Influence of Emotional Intelligence on Job Burnout and Job Performance: Mediating Effect of Psychological Capital. Вилучено з: <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2019.02707>
4. Molero Jurado, Pérez-Fuentes, Gázquez Linares, Barragán Martín. Burnout in Health Professionals According to Their Self-Esteem, Social Support and Empathy Profile. Вилучено з: <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2018.00424>
5. Schaufeli W. B., Leiter M. P., Maslach C. Burnout: 35 years of research and practice. Career Development International. 2009. Vol. 14, no. 3. P. 204–220. Вилучено з: <https://doi.org/10.1108/13620430910966406>

КОПІНГ-СТРАТЕГІЇ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ В КОНТЕКСТІ ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

Мельничук Ірина Іванівна

здобувачка вищої освіти спеціальності 053 «Психологія»
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Сучасні умови суспільної життєдіяльності людини, орієнтація на соціально-належний спосіб життя, необхідність забезпечення сталого розвитку соціуму та особистості зокрема детермінують необхідність наукового обговорення питання копінг-стратегії студентської молоді в контексті дії правового режиму воєнного стану.

Зазначене питання досліджувала велика кількість провідних науковців України та світу. Зокрема такі: В. М. Савіщенко, В. В. Пічурін, І. А. Гуляс, О. І. Купрєєва, Л. В. Степаненко, О. Б. Ігумнова та інші, що підтверджує актуальність обраної теми.

Важливою та необхідною умовою для належної життєдіяльності людини є здатність нашої психічної системи (психіки) адаптуватися до зовнішніх умов середовища, психо-емоційних збурень та несприятливих аспектів суспільного життя. Така функція необхідна для регулювання наших думок і поведінки у відповідь на певні вимоги зовнішнього середовища таким чином, аби бути працездатним, ефективним та не виснажуватися.

Копінг-стратегії — це усталені (типові) моделі мислення та поведінки людини, що прямим чином спрямовані на забезпечення її належної життєдіяльності, а також подолання життєвих труднощів та негативних аспектів взаємодії з зовнішнім середовищем. Фактично, метою копінг-стратегій є здійснення людиною належного балансу між вимогами зовнішнього середовища та життєвими ресурсами організму. При цьому важливо наголосити саме на тому, що функції копінг-стратегій покликані підтримати здоров'є-збережувальну складову.

Копінг-стратегія «уникнення» – це поведінкова стратегія, при якій людина прагне уникнути контакту з дійсністю, відійти від вирішення проблем (відхід в хворобу, вживання психоактивних речовин, суїцидальна поведінка). Ця стратегія дозволяє особам значно зменшити

емоційну напругу. Копінг-стратегії уникнення можна розглядати як переважання в поведінці мотивації уникнення невдачі над мотивацією досягнення успіху, а також як сигнал про можливі внутрішньо особистісні конфлікти [1].

В загальному вигляді, психо-фізіологічною нормою для людини є раціональний та проактивний стан психіки, що дозволяє швидко та належним чином протидіяти емоційним збуренням та здійснити заходи щодо стабілізації емоційного стану організму.

Практичне значення застосування копінг-стратегій виявляється в тому, що вони дозволяють унормувати поведінку людини та справитися з проблемами, рівень яких значним чином перевищує звичайні завдання та функції. Зазначений процес позитивно впливає на емоційну стабільність організму, а також дозволяє досягнути звичайного характеру продуктивного потенціалу.

Наша психіка створює нашу реальність. Когнітивна модель стресу пропонує такий погляд, який дає нам інструмент активної роботи зі стресом. Річард Лазарус вважає, що важливу роль грає суб'єктивна оцінка небезпеки, шкідливості, загрозливості обставин [2].

Нами було проведено комплексне наукове дослідження щодо двох груп здобувачів вищої освіти (студенти-психологи та студенти-юристи). Під час зазначеного дослідження було виявлено, що саме група «студенти-психологи» більш вмотивовані на уникнення певних невдач аніж група «студенти-юристи». За результатами проведеного дослідження виявилось, що група «студенти-юристи» намагаються якнайшвидшим чином вирішити свої поточні проблеми та завдання, що веде до збільшення психо-емоційного навантаження. Зазначений процес можна пояснити через призму специфіки обраної ними професії. В той час, як група «студенти-психологи» прагнуть до зменшення зазначеного виду навантаження й будують свої плани та дії, по мірі виникнення певних проблем.

Важливо охарактеризувати й думку А. С. Наумика, Н. С. Сидоренко та О. С. Ядловської, які в своїх численних наукових працях і публікаціях наголошують на важливості забезпечення студентоцентрованого підходу при здійсненні викладацької діяльності в закладах вищої освіти України, поглиблення деонтологічної складової задля уникнення стрес-факторів для здобувачів вищої освіти [3; 4; 5].

Таким чином, використання копінг-стратегій студентською молоддю в контексті дії правового режиму воєнного стану є ефективним механізмом забезпечення стабільності психо-емоційного стану під час збурень зовнішнього середовища та дії несприятливих фактів на психологічний стан людини.

Список використаних джерел:

1. Александров Ю. В. Проблема копінг-стратегії в ситуації неспіху. *Особистість, суспільство, закон*. 2019. С. 11–15.
2. Копінг-стратегії. поради для швидкого та проактивного подолання стресу. -. *Запорізький класичний ліцей* -. URL: <http://classlyceum.zp.ua/2023/02/15/копінг-стратегії-поради-для-швидкого/> (дата звернення: 30.10.2024).
3. Наумик А., Ядловська О. С. Особливості студентоцентрованого підходу у викладанні. *Матеріали Міжнародної мультидисциплінарної наукової інтернет-конференції*: «Світ наук. дослідж. Вип. 16», 16–17 лют. 2023 р. С. 128–130.
4. Сидоренко Н., Корх А. О., Наумик А. С. Важливість формування деонтологічної компетентності при навчанні майбутніх державних службовців. *Період трансформаційних процесів в світовій науці: задачі та виклики*: матеріали II міжнар. наук. конф., м. Кривий Ріг, 19 січ. 2024 р. С. 104–105.
5. Сидоренко Н. С., Наумик А. С., Брагіна К. С. Автономія закладів вищої освіти України: вплив сучасних тенденцій публічного управління. *Інноваційні тенденції сьогодення в сфері природничих, гуманітарних та точних наук*: зб. наук. пр. за матеріалами IV міжнар. наук. конф., м. Дніпро, 12 квіт. 2024 р. С. 28–29.

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ КОГНІТИВНО-ПОВЕДІНКОВОЇ ТЕРАПІЇ ТА ГЕШТАЛЬТ-ТЕРАПІЇ В ЛІКУВАННІ ВЕЛИКОГО ДЕПРЕСИВНОГО РОЗЛАДУ

Кравченко Аліна Сергіївна

здобувач освіти психологічного факультету

*Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна академія управління персоналом»
придністровський інститут, Україна*

Науковий керівник: Жила Світлана Борисівна

старший викладач кафедри психології і соціології

*Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна академія управління персоналом»,
Україна*

Анотація: *Стаття порівнює ефективність когнітивно-поведінкової терапії (КПТ) та гештальт-терапії (ГДТ) у лікуванні великого депресивного розладу (ВДР). КПТ фокусується на зміні мисленневих патернів для покращення емоційного стану, тоді як ГДТ акцентує увагу на усвідомленні теперішнього моменту та самодослідженні. Дослідження виявило, що обидві терапії можуть зменшувати симптоми ВДР, проте вибір підходу залежить від індивідуальних особливостей пацієнта.*

Актуальність дослідження: Великий депресивний розлад є не лише окремою патологією, а і значною соціальною проблемою. В умовах поширеності ВДР необхідною є як його рання діагностика, так у підбір найбільш оптимального методу його лікування на найбільш ранній стадії на сьогоднішній виникає необхідність порівняти ключові підходи до зазначеної проблеми та забезпечити найбільш оптимальний та ефективний спосіб терапії задля оптимізації та більш ефективного менеджменту хворих.

Мета дослідження: Дане дослідження має на меті комплексне та усестороннє дослідження та порівняння найбільш сучасних та поширених підходів до лікування ВДР: когнітивно-поведінкової терапії та гештальт-терапії.

Виклад основного матеріалу: Порівняльний аналіз ефективності когнітивно-поведінкової терапії (КПТ) та гештальт-терапії в лікуванні великого депресивного розладу (ВДР) розглядає два відомі

психотерапевтичні підходи, які пропонують різні методики для полегшення депресивних симптомів. КПТ, розроблена в 1960-х роках Аароном Беком, є структурованою та цілеспрямованою, зосередженою на зміні негативних моделей мислення для покращення емоційного благополуччя[1][2] На відміну від неї, гештальт-терапія, заснована Фріцом та Лаурою Перлз у середині 20-го століття, наголошує на усвідомленні теперішнього моменту та самодослідженні за допомогою експериментальних технік, сприяючи цілісному розумінню індивідуального досвіду[3][4].

Обидві терапії привертають увагу своєю ефективністю в лікуванні ВДР, проте вони суттєво відрізняються за підходами: КПТ в першу чергу спрямована на когнітивну реструктуризацію, в той час як гештальт-терапія робить акцент на міжособистісній динаміці та емоційному усвідомленні.[5][4] Слід зазначити, що дослідження показують, що обидві терапії дають схожі результати у зменшенні симптомів, хоча їхні механізми впливу відрізняються, що може ускладнити прийняття рішень щодо лікування як для лікарів, так і для пацієнтів.[6][7][8]

Виникають суперечки щодо відносної ефективності цих методів лікування, оскільки деякі дослідження вказують на незначні відмінності у результатах, на які, ймовірно, може впливати особиста прихильність, яка базується на упередженості клініциста. [6] [8] Крім того, важливість терапевтичного альянсу в гештальт-терапії викликає питання щодо зворотного зв'язку з клієнтом і сприйняття ним переваг, що підкреслює необхідність ретельного врахування індивідуальних переваг пацієнта при виборі методу лікування. [9] [4] Цей порівняльний аналіз зрештою підкреслює необхідність постійних досліджень для кращого розуміння факторів, що впливають на результати лікування, прокладаючи шлях до більш персоналізованих терапевтичних втручань, які можуть підвищити ефективність лікування людей, які страждають від великого депресивного розладу. [7] [10]

Когнітивно-поведінкова терапія (КПТ) і гештальт-терапія - це два різні психотерапевтичні підходи, які використовуються для лікування різних психічних розладів, у тому числі великого депресивного розладу. Обидва підходи підкреслюють важливість самосвідомості та теперішнього моменту, але роблять це по-різному. КПТ ґрунтується на теорії, що думки, почуття і поведінка взаємопов'язані, і що зміна негативних стереотипів мислення може призвести до покращення

емоційних і поведінкових результатів[1][11]. Цей підхід є структурованим, цілеспрямованим і часто обмеженим у часі, зазвичай включає від 5 до 20 сесій[12]. КПТ фокусується на теперішніх обставинах та емоціях, а не на заглибленні в дитячі переживання[12]. Клініцисти, які використовують КПТ, допомагають клієнтам виявити ірраціональні переконання та розробити стратегії подолання негативних думок, які можуть сприяти виникненню тривоги або дистресу[1][11]. Акцент робиться на формуванні позитивних когнітивних моделей, які в кінцевому підсумку можуть призвести до змін у поведінці[13]. Гештальт-терапія, розроблена в 1940-х і 1950-х роках Фріцом і Лаурою Перлзами, фокусується на досвіді людини «тут і тепер». Вона заохочує клієнтів розуміти свої емоції та думки так, як вони проявляються в теперішньому моменті, а не на основі минулого досвіду[3]. Термін «гештальт» означає «ціле» або «зібране воедино», підкреслюючи важливість розгляду людей як інтегрованих сутностей тіла, розуму та емоцій[3]. У цій терапії такі техніки, як техніка порожнього стільця, дають змогу клієнтам вступати в розмови з уявними постатями з їхнього минулого, сприяючи рефлексії та інсайту[14][15]. Цей метод роботи з невирішеними проблемами дозволяє глибше зрозуміти себе і свої стосунки з іншими. Хоча і КПТ, і гештальт-терапія сприяють усвідомленню та самодослідженню, їхні методики суттєво відрізняються. КПТ в першу чергу спрямована на когнітивну реструктуризацію для полегшення депресивних симптомів, тоді як гештальт-терапія робить акцент на усвідомленні досвіду та міжособистісній динаміці[5][3]. Вибір між цими методами терапії часто залежить від індивідуальних потреб клієнта, його уподобань та специфіки депресивних симптомів.

У дослідженні було застосовано дослідницький дизайн, зосереджений на втручанні в роботу на стільці з кількома «Я», спрямований на покращення клінічного застосування через якісне розуміння досвіду клієнтів. У дослідженні використовувався інтерпретаційний феноменологічний аналіз (ІФА), щоб підкреслити життєвий досвід і смислоутворення в терапевтичних контекстах, що узгоджується з усталеними якісними методами в психотерапевтичних дослідженнях[16].

У дослідженні брали участь пацієнти з діагнозом великого депресивного розладу, які були розподілені на групи за рівнем інтеграції: помірно інтегровані (ПІ) та низько інтегровані (НІ). Кожна група надала

якісну інформацію через інтерв'ю та терапевтичні щоденники, які документували їхній терапевтичний досвід протягом періоду лікування [6] [17].

Збір даних здійснювався за допомогою послідовного та паралельного підходів. Кількісні дані були отримані за допомогою стандартизованих опитувальників, які проводились з трьома інтервалами: на початковому етапі, в середині лікування (15 сесій) та після лікування (30 сесій). Якісні дані збирали за допомогою електронних щоденників терапії, які вели як клієнти, так і терапевти під час терапевтичних сесій, кульмінацією яких були напівструктуровані інтерв'ю після завершення лікування [7] [9].

Якість і потенційну похибку включених досліджень оцінювали за допомогою Ньюкасл-Оттавської шкали (NOS), яка оцінює критерії відбору, порівнянність і вплив. Кожне дослідження отримало оцінку якості, яка була поділена на низьку (1-3), середню (4-5) або високу (6-9) [18] [19].

Кількісний аналіз даних включав обчислення середніх балів і стандартних відхилень для показників депресії (PHQ-9) і тривоги (GAD-7). Розміри ефекту до і після лікування визначали за допомогою критерію Коена (Cohen's d) для класифікації результатів на малі, середні та великі ефекти [20] [17]. Для отримання якісних даних було застосовано шестиетапний процес IPA для визначення тем з розповідей клієнтів, що забезпечило точність завдяки рефлексивним практикам серед дослідницької групи [16].

Статистичні оцінки, включаючи мета-регресію та мережевий аналіз, були проведені за допомогою програмного забезпечення R. В аналізі використовували неінформативні попередні розподіли ефектів лікування та встановлювали збіжність моделей за допомогою марковських ланцюгів Монте-Карло [20]. Для узагальнення результатів використовували описову статистику за допомогою SPSS, що полегшує триангуляцію між якісними та кількісними результатами [9] [17]. Завдяки цій комплексній методології дослідження мало на меті з'ясувати відносну ефективність когнітивно-поведінкової терапії та гештальт-терапії в лікуванні великого депресивного розладу, що дасть змогу отримати надійні дані для майбутніх досліджень та клінічних практик.

Когнітивно-поведінкова терапія (КПТ) визнана одним з найбільш ефективних і добре досліджених психотерапевтичних підходів для лікування різних психічних розладів, зокрема, великого депресивного

розладу. КПТ виникла в 1960-х роках завдяки роботі психіатра Аарона Бека, який виявив вплив «автоматичних негативних думок» на емоційне благополуччя[2]. На відміну від традиційної поведінкової терапії, яка в першу чергу зосереджена на зміні поведінки через асоціації та підкріплення, КПТ підкреслює взаємозв'язок між думками, почуттями та поведінкою, дозволяючи людям зрозуміти, як їхні когнітивні процеси сприяють виникненню емоційних проблем[2].

Деякі дослідження показують, що КПТ є ефективною у короткостроковій перспективі, тоді як гештальт-терапія може сприяти довготривалим змінам, оскільки дозволяє людині краще зрозуміти свої емоції та побудувати здорові стосунки з іншими. Дослідження також свідчать про важливість індивідуального підходу: пацієнти з вираженими когнітивними спотвореннями можуть отримати більше користі від КПТ, тоді як для тих, хто відчуває труднощі з розумінням і вираженням емоцій, гештальт-терапія може бути більш підходящою.

Висновок: Терапевтичний альянс є критично важливим як у КПТ, так і у гештальт-терапії, проте кожен підхід робить акцент на різних його аспектах. У КПТ основну увагу приділяють структурованому підходу та чіткому плануванню цілей терапії, що допомагає пацієнту зосередитися на досягненні конкретних результатів. Гештальт-терапія, натомість, робить акцент на взаєминах між терапевтом і клієнтом як важливій частині зцілення, де терапевт виступає не просто як експерт, а як активний учасник процесу рефлексії та усвідомлення.

На завершення варто додати, що подальші дослідження можуть зосередитися на інтеграції елементів обох підходів для більш персоналізованого підходу до лікування ВДР, особливо для тих пацієнтів, у яких комплексні симптоми потребують як когнітивного, так і емоційного опрацювання.

Список використаних джерел:

1. The Basic Principles of Cognitive Behavioral Therapy Вилучено з: <https://psychcentral.com/pro/the-basic-principles-of-cognitive-behavior-therapy>
2. Cognitive-behavioral group therapy in major depressive disorder with ... Вилучено з: <https://bmcp psychiatry.biomedcentral.com/articles/10.1186/s12888-022-03918-y>
3. Cognitive Behavioral Therapy - Psychology Today Вилучено з: <https://www.psychologytoday.com/us/basics/cognitive-behavioral-therapy>
4. CBT Techniques: 25 Cognitive Behavioral Therapy Worksheets Вилучено з: <https://positivepsychology.com/cbt-cognitive-behavioral-therapy-techniques-worksheets/>
5. Gestalt Therapy - Psychology Today Вилучено з: <https://www.psychologytoday.com/us/therapy-types/gestalt-therapy>

6. Empty Chair Technique: Unpacking Its Therapeutic Power and Application Вилучено з: <https://psychology.tips/empty-chair-technique/>
7. Gestalt Therapy Explained: History, Definition and Examples Вилучено з: <https://positivepsychology.com/gestalt-therapy/>
8. Gestalt Therapy: An Introduction Вилучено з: <https://www.gestalt.org/yontef.htm?epik=dj0yJnU9UmUxU2lINXJhMnhObm9lZUwtQ0hjZ05zc29hQzZVNUgmcD0wJm49aGZpLUI2em95a2hibE93OHRWb3ZzQSZ0PUFBQUFBR0FWY0pJ>
9. Multiple emotions, multiple selves: compassion focused therapy ... Вилучено з: <https://www.cambridge.org/core/journals/the-cognitive-behaviour-therapist/article/multiple-emotions-multiple-selves-compassion-focused-therapy-chairwork/44F861B1F0A5CFF9EBA95DDA7894D49E>
10. The comparative effectiveness and efficiency of cognitive behaviour ... Вилучено з: <https://bmcp psychiatry.biomedcentral.com/articles/10.1186/s12888-017-1370-7>
11. Exploring the efficacy of psychotherapies for depression: a multiverse ... Вилучено з: <https://mentalhealth.bmj.com/content/26/1/e300626>
12. Interpersonal Psychotherapy Versus Cognitive Therapy for Depression ... Вилучено з: <https://psychiatryonline.org/doi/10.1176/appi.psychotherapy.20190030>
13. Frontiers | Common mental disorders in Gestalt therapy treatment: a ... Вилучено з: <https://www.frontiersin.org/journals/psychology/articles/10.3389/fpsyg.2023.1304726/full>
14. The Empty Chair Dialogue in Psychotherapy – Stephan A Tobin, Ph.D. Вилучено з: <https://doctortobin.com/therapist-corner/2019/6/11/the-empty-chair-dialogue-in-psychotherapy>
15. Genetic polymorphism involved in major depressive disorder: a systemic ... Вилучено з: <https://bmcp psychiatry.biomedcentral.com/articles/10.1186/s12888-024-06195-z>
16. Effectiveness of cognitive-behavioural therapies of varying complexity ... Вилучено з: <https://www.cambridge.org/core/journals/the-british-journal-of-psychiatry/article/effectiveness-of-cognitive-behavioural-therapies-of-varying-complexity-in-reducing-depression-in-adults-systematic-review-and-network-metaanalysis/A5134CE0BAB564D815BE5E7E0FCA0A6D>
17. Cognitive Behavioral Therapy (CBT): Tasks & Beliefs – Verywell Mind Вилучено з: <https://www.verywellmind.com/what-is-cognitive-behavior-therapy-2795747>
18. CBT Explained: An Overview & Summary of CBT (Incl. History) Вилучено з: <https://positivepsychology.com/cbt/>
19. Cognitive behavioral therapy – Mayo Clinic Вилучено з: <https://www.mayoclinic.org/tests-procedures/cognitive-behavioral-therapy/about/pac-20384610>
20. Cognitive Behavioral Therapy (CBT): What It Is & Techniques Вилучено з: <https://my.clevelandclinic.org/health/treatments/21208-cognitive-behavioral-therapy-cbt>
21. Gestalt Therapy: Evaluating Effectiveness in Modern Psychology Вилучено з: <https://neurolaunch.com/is-gestalt-therapy-evidence-based/>
22. Comparative Effectiveness of Psychodynamic Psychotherapy and Cognitive ... Вилучено з: <https://psychiatryonline.org/doi/full/10.1176/appi.ajp.2013.13060839>
23. Comparative benefits and harms of second generation ... – The BMJ Вилучено з: <https://www.bmj.com/content/351/bmj.h6019>
24. Mechanisms of change and heterogeneous treatment effects in ... Вилучено з: <https://bmcp psychology.biomedcentral.com/articles/10.1186/s40359-021-00517-6>
25. The evidence base for cognitive—behavioural therapy in depression ... Вилучено з: <https://www.cambridge.org/core/journals/advances-in-psychiatric-treatment/article/evidence-base-for-cognitive-behavioural-therapy-in-depression-delivery-in-busy-clinical-settings/55C4981E483DB4737388475231E9514A>

ПРОЯВИ ХАБАРНИЦТВА У ВОЄННИЙ ЧАС: ПСИХОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ

Супронюк Віктор Вікторович

курсант 2 курсу

факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування

Національної поліції України

Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Шинкаренко Інна Олександрівна

доцент кафедри, кандидат психологічних наук

викладач кафедри психології, соціології та педагогіки

Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

У воєнний час корупція, зокрема хабарництво, часто набуває більшої гостроти, загрожуючи стабільності держави та довірі до інституцій, що виконують ключові функції безпеки та захисту населення. Психологічні засади, що лежать в основі хабарництва, варто розглядати через призму юридичної психології, яка дозволяє зрозуміти мотивацію та психологічні механізми осіб, що вдаються до корупційних дій, особливо у надзвичайних умовах, таких як війна.

У період воєнних дій суспільство стикається зі значним стресом, що знижує рівень довіри до інституцій та загострює почуття особистої небезпеки. Цей стрес, як правило, супроводжується розвитком так званих девіантних патернів поведінки, що можуть спонукати осіб надавати чи приймати хабарі для вирішення особистих проблем. Юридична психологія пояснює, що в умовах війни багато людей керуються інстинктом виживання, і сприйняття хабарництва як способу «вирішити питання» чи отримати життєві ресурси зростає. Так, згідно з теорією когнітивного дисонансу, особи можуть виправдовувати хабарництво як «вимушену» міру в обставинах, коли формальні засоби втрачають дієвість [1].

Також, у психології є феномен нормативної згоди, коли особи схильні приймати рішення на основі соціальних норм та очікувань. У воєнний час ці очікування можуть змінюватись на користь корупційних практик, особливо коли люди бачать, що інші порушують законодавчі норми заради власної вигоди. Наприклад, у багатьох випадках під час воєн люди схильні виправдовувати хабарництво, вважаючи, що це дозволить «врятувати» когось чи навіть себе.

З юридичної точки зору, психологія хабарництва пов'язана з інтернальною мотивацією до ухилення від правил, яка стає більш вираженою у складних умовах. Це явище підтримується сприйняттям ризику та відчуттям безкарності, що можуть підсилюватися нестабільністю правових та соціальних інститутів під час війни. Водночас, існують особистісні особливості, які сприяють участі у корупційних схемах, такі як низький рівень самоконтролю, висока потреба в ризику та низький рівень моральної відповідальності, що згідно з дослідженнями посилюється під впливом кризових ситуацій.

Психологічний вплив корупційної поведінки у воєнний час можна розглядати також через механізми деіндивідуалізації, що відбувається у кризові моменти та сприяє тому, що особи втрачають власні етичні орієнтири та починають діяти відповідно до правил, які вважають прийнятними в даний момент, хоч це і може порушувати законодавчі норми.

Отже, юридична психологія виявляє, що у воєнний час схильність до хабарництва посилюється під впливом психологічних механізмів виживання, соціального схвалення корупції та нестабільності інституцій. Тому для ефективної боротьби з корупцією важливо враховувати психологічні чинники, що сприяють такій поведінці, та проводити роботу з населенням на рівні зміни соціальних норм і переконань.

У квітні 2024 року 63% респондентів, опитаних на замовлення АТ "НСТУ" для програми "Новий відлік", вважають, що в Україні за час повномасштабного вторгнення РФ зріс рівень корупції. 24% вважають, що він не змінився, 5% — що зменшився, а 9% респондентів важко дати оцінку. Про це свідчать результати опитування для "Нового відліку", надані новому агенству «Суспільне».

Значимо більше, ніж серед населення загалом, думка про зростання корупції поширена у селах: там цей показник становить 72%.

Згідно відповідей респондентів, можна виокремити три основні групи чинників, що вплинули на збільшення рівня корупції: безкарність корупціонерів, неефективність відповідних органів та побутова корупція.

Основними причинами зростання корупції називають: безкарність корупціонерів (77%), неефективність антикорупційних органів (53%), неефективність силових органів (50%) та судової системи (49%).

Замикає список причин такі, як бездіяльність громадян (26%) та громадських організацій (22%), а також побутова корупція (35%)[3]

Розуміння психологічних механізмів, що лежать в основі корупційної поведінки, є ключовим для розробки ефективних стратегій боротьби з цим явищем. Ось деякі методи боротьби з корупцією з психологічної точки зору: формування нової культури, зокрема зміна соціальних норм, розвиток громадянської свідомості та виховання підростаючого покоління; робота з мотивацією та цінностями, а саме посилення мотивації до чесної роботи, підсилення почуття відповідальності та формування позитивного іміджу державного службовця; зміна умов, що сприяють корупції, таких як зменшення бюрократії, забезпечення прозорості діяльності державних органів та посилення контролю; робота з психологічними бар'єрами, зокрема зменшення стресу, посилення самоконтролю та підвищення емоційного інтелекту; індивідуальна робота з особами, схильними до корупційних дій, через психологічне консультування та реабілітаційні програми.

Важливо розуміти, що боротьба з корупцією – це комплексний процес, який вимагає залучення зусиль різних суб'єктів: держави, громадянського суспільства, міжнародних організацій. Ключові принципи успішної боротьби з корупцією: системний підхід, послідовність, залучення громадськості та міжнародне співробітництво. Застосування психологічних знань дозволяє розробити більш ефективні стратегії боротьби з корупцією, спрямовані на зміну свідомості людей, створення нової культури та умов, що не сприяють корупційній поведінці.

Список використаних джерел:

1. Що таке когнітивний дисонанс? Визначення і приклади. 3 червня 2023. Психологер. URL: <https://psychologer.com.ua/kohnityvnyy-dysonans/>
2. СОЦІОЛОГІЧНЕ МЕТАТЕОРЕТИЗУВАННЯ: ІСТОРИЧНЕ ТА СУЧАСНІСТЬ. Інститут соціології НАН України. Київ. 2019. 505 с.
3. 63% вважають, що під час повномасштабної війни в Україні зріс рівень корупції — опитування для "Нового відліку. URL: <https://suspilne.media/amp/725442-63-vvazaut-so-pid-cas-povnomasstabnoi-vijni-v-ukraini-zris-riven-korupcii-opituvanna-dla-novogo-vidliku/>

СТРЕСОСТІЙКІСТЬ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Годованець Вікторія Вікторівна

студентка 2 курсу факультету

публічного управління за спеціальністю соціальне забезпечення

Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова, Україна

Дана тема в теперішній час є надзвичайно *актуальною*, так як стрес, тривожність, страх та розпач кожного дня супроводжує українців. Багато людей не знає та просто не розуміє як з цим боротися. На даний момент в Україні є багато кваліфікованих психологів, які знають та можуть допомогти вирішити сучасні проблеми українців але далеко не всі це розуміють і не звертаються по допомогу до спеціалістів, а це є необхідність, тому що самому з такого стану важко виходити.

Враховуючи актуальність теми, нами визначена *мета дослідження*: проаналізувати психологічні чинники формування стресостійкості під час війни.

Кожен має розуміти наслідки та важливість свого психічного стану завжди, особливо під час війни. Так як війна це завжди негативні емоції і стрес для всіх, вона спричинила масові психологічні травми, включаючи посттравматичний стресовий розлад, депресію, тривогу та інші психічні розлади.

За визначенням Т. Тімченко, стресостійкість є багатограним поняттям, що включає в себе такі складові, як здатність зберігати емоційну рівновагу, стійкість до психологічного тиску, здатність долати труднощі та толерантність до невдач. О. Чернікова, досліджуючи емоційну стійкість, зосереджується на характеристиках емоційних реакцій, таких як їхня інтенсивність та якісний склад [1]. Як наголошують А. Неурова та В. Осьодло, стресостійкість – це комплексна характеристика особистості, яка проявляється в здатності успішно виконувати свої професійні обов'язки навіть у складних ситуаціях, що супроводжуються сильним емоційним напруженням [2]. А ось Л. Бучек стверджує, що психологічна стійкість – це сукупність особистісних якостей, які дозволяють людині ефективно справлятися зі стресом та досягати своїх цілей. Вона включає в себе здатність зберігати спокій, оптимізм, а також здатність приймати рішення і діяти навіть у складних ситуаціях [3].

Стрес - це будь-яка більш-менш виражена напруга організму, пов'язана з його життєдіяльністю. В кожній людині має бути розуміння про механізми стресу та впливу на організм, тому що це впливає на самопочуття та здоров'я. Потрібно розвивати навички ефективного спілкування та звичайно вирішення конфліктів. Як ми комунікуємо з іншими теж впливає на наше самопочуття. Відіграє роль та реактивність організму, що змінюється в залежності від внутрішніх та зовнішніх умов. Одна і та ситуація може викликати тривогу в одній людині, фрустрацію в іншого, конфлікт у третього. Навіть, та сама людина здатна виявляти різні стани від байдужості до психічного зриву.

Індивідуальні особливості стресостійкості визначаються як динамічні в часі, залежні від зовнішніх та внутрішніх факторів та визначаються рівнем і розвиненістю окремих функцій цілісної системи та взаємодією визначених її чотирьох структурних компонентів – особистісного, соціального, типологічного, поведінкового.

Для подолання стресу під час російсько-української війни, людям потрібно проводити різні психологічні практики, наприклад: медитації, релаксацію, глибоке дихання, вправи усвідомленості, ведення щоденника, також важлива фізична активність, наприклад: регулярні фізичні вправи, ранкова зарядка, йога, пілатес тощо. Звичайно без здорового способу життя людина буде більше піддаватися впливу стресу, тому збалансоване харчування, достатній сон, не зловживати алкоголем, тютюновими виробами, психоактивними речовинами допоможе подолати стрес.

Отже, дослідження дозволяє глибше зрозуміти механізми, які допомагають людям адаптуватися до екстремальних умов. Без стресостійкості люди роблять необдумані речі, панікують, їм легко видати фейк за правдиву інформацію, ними легко маніпулювати, тим самим стресостійкість є дуже важливою. Вчені акцентують увагу на різних аспектах цього феномену: як на реакції індивіда на ситуацію, так і на якості самої ситуації. Незалежно від конкретного визначення, стрес розглядається як складний багатогранний процес, що впливає на фізичне та психічне здоров'я людини. Однак тривалий та інтенсивний стрес може призвести до розвитку різних психологічних розладів, таких як посттравматичний стресовий розлад, депресія, тривога. Тому важливо розвивати навички управління стресом та своєчасно звертатися за допомогою до фахівців. Крім психологічної допомоги, важливо звертати

увагу на фізичне здоров'я, соціальну підтримку та створення сприятливих умов життя. Необхідно продовжувати вивчати механізми виникнення та розвитку стресу, а також розробляти ефективні методи його профілактики і лікування.

Список використаних джерел:

1. Тімченко О. В., Миронець С. М. Синдром посттравматичних стресових порушень: концептуалізація, діагностика, корекція та прогнозування: монографія. Харків: вид-во ун-ту внутр. справ, 2000. С. 268.
2. Боковіков А. М. Локус контролю як фактор стресостійкості при комп'ютеризації професійної діяльності / А. М. Боковіков // Психологічний журнал, 2015. №1. С. 19-27.
3. Бучек Л. І. Аналіз емоційної стійкості як прояву особливостей саморегуляції особистості: дис.канд.психол. наук: 19.00.01. К.: Київський унт ім. Т. Шевченка, 2003. С. 111.

СЕКЦІЯ ХХІ. МЕДИЧНІ НАУКИ ТА ГРОМАДСЬКЕ ЗДОРОВ'Я

КВГ-СИНДРОМ: КЛІНІЧНІ ТА ГЕНЕТИЧНІ АСПЕКТИ

Ластівка І.В.

кандидат медичних наук, доцент,
доцент кафедри педіатрії та медичної генетики
Вищий державний навчальний заклад
«Буковинський державний медичний університет», м.Чернівці, Україна

Сажина А.С.

студент IV курсу медичного факультету
Вищий державний навчальний заклад
«Буковинський державний медичний університет», м.Чернівці, Україна

Стипанович В.О.

студент IV курсу медичного факультету
Вищий державний навчальний заклад
«Буковинський державний медичний університет», м.Чернівці, Україна

Синдром КВГ (OMIM 148050) - рідкісне захворювання, яке успадковується за аутосомно-домінантним (АД) типом і характеризується множинними вродженими аномаліями та інтелектуальною недостатністю [1]. Синдром вважається досить рідкісним, що, ймовірно, пояснюється його гіподіагностикою через легкі та неспецифічні прояви в окремих уражених осіб, особливо до прорізування постійних зубів.

Вперше був описаний Hergmann et al. у 1975 р., як новий «синдром мальформації/ретардації». Затримка розвитку, низькорослість, дисморфічні особливості і макродонтія були спільними ознаками у трьох пацієнтів, яких вперше було виявлено з синдромом КВГ, а його назва отримала походження від їх ініціалів У літературі повідомляється про більше ніж 200 випадків, більшість з яких є симплексними, хоча описані і сімейні випадки. Особи жіночої статі хворіють вдвічі рідше, ніж чоловічої та мають більш легкий перебіг. В деяких сім'ях матерям з

легким ураженням діагноз визначали лише після того, як було виявлено типово хворого сина. Існує зміна експресивності між родинами та всередині них [2,3].

Синдром KBG спричинений делеціями 16q24.3, які включають *ANKRD11* або мутаціями з втратою функції (патогенні варіанти та варіації числа копій) в гені *ANKRD11* (16q24.3), який кодує білок, що містить домен анкіринового повтору 11. Доведено, що він є важливим регулятором хроматину, який контролює ацетилювання гістонів та експресію генів в процесі розвитку нервової системи [4]. Показано, що модифікація структури хроматину шляхом ацетилювання гістонів є важливою для розвитку та функціонування нервової системи та відіграє важливу роль для нейронних попередників [5]. Також у багатьох генетичних дослідженнях підкреслюється роль гену *ANKRD11*, видалення якого може викликати інтелектуальну недостатність, аномалії мозку та розлади нейророзвитку, включаючи PAC, а також порушення кісткового метаболізму та черепно-лицеві аномалії [6].

Клініка KBG синдрому є клінічно варіабельною, що ускладнює його діагностику в значній частині випадків. Синдром зазвичай характеризується макродонтією (особливо верхніх центральних різців), характерними рисами обличчя (трикутне обличчя, брахіцефалія, синофріс, широко розставлені очі, широкі або густі брови, виступаючі вуха та перенісся, збільшений гачкуватий ніс, відкриті ніздрі, довгий фільтр, тонкий червоний відтінок верхньої губи), низьким зростом, затримкою розвитку/інтелектуальною недостатністю і проблемами з поведінкою. Постраждалі особи можуть мати труднощі з годуванням (особливо в ранньому дитинстві), скелетні аномалії (брахідактилія, велике переднє джерельце з уповільненим закриттям, сколіоз, скутість в суглобах), втрату слуху (кондуктивну, змішану та нейросенсорну), судомні розлади та вади розвитку головного мозку. Макродонтія постійних верхніх різців є основною знахідкою, що ускладнює діагностику до прорізування цих зубів [7].

Діагноз синдрому KBG встановлюється на підставі клінічної оцінки. Хоча діагностичні критерії були запропоновані декількома авторами, немає консенсусу щодо клінічних діагностичних критеріїв для KBG. Спочатку було визначено вісім основних критеріїв (макродонтія верхніх центральних постійних різців, характерний вигляд обличчя, аномалії рук, неврологічне залучення, затримка кісткового віку, реберно-хребетні

аномалії, низький зріст і наявність родича першого ступеня з синдромом KBG), чотирьом з яких має відповідати пацієнт. Пізніше було запропоновано видалити уповільнений кістковий вік і реберно-хребетні аномалії, а макродонтія більше не вважалася обов'язковим критерієм. Незначними ознаками, які можуть додатково допомогти встановити клінічний діагноз, є середній отит, порушення слуху, судоми, крипторхізм, проблеми з годуванням, тривале закриття великого джерельця [8; 9]. Діагноз верифікується за допомогою цитогенетичних та молекулярних досліджень, які включають а-CGH (порівняльна геномна гібридизація), таргетне секвенування, панель генів, повноекзомне та повногеномне секвенування та підтверджується у пробанда шляхом виявлення або гетерозиготного патогенного варіанту в *ANKRD11*, або делеції 16q24.3, яка включає *ANKRD11*. Генетичні аналізи можуть включати тестування одного гена, або використання мультигенної панелі, або аналіз хромосомних мікрочіпів. Диференційна діагностика включає: синдром Корнелії де Ланге, синдром Сільвера-Рассела, синдром Аарського, синдром Коена, синдром Кабукі, синдром Коффіна-Сіріса, синдром Відемана-Штейнера.

Ризик рецидиву для сибсів пробанда з синдромом KBG залежить від генетичної зміни: 1) делеція 16q24.3 (~75% зареєстрованих патогенних варіантів є *de novo*, решта - за АД-типом); 2) варіанти послідовності *ANKRD11* (~66% зареєстрованих патогенних варіантів - *de novo*, решта - за АД-типом). Ризик для членів родини: 1) при делеції 16q24.3, що включає *ANKRD11*, 75% пробандів мають делецію *de novo*, 25% мають одного з батьків, який незначно уражений та/або має мозаїчну делецію. Рекомендовано геномне тестування батьків. Якщо делеція 16q24.3, виявлена в пробанда, не виявлена в жодного з батьків, ризик для сибса становить менше 1%; якщо один з батьків має делецію, виявлену в пробанда, ризик для кожного сибса становить 50%. Кожен нащадок особи з делецією 16q24.3 має 50% шансу успадкувати делецію 16q24.3. 2) при патогенному варіанті в межах *ANKRD11*, біля 30% осіб із синдромом KBG, що викликаний патогенним варіантом в гені *ANKRD11*, мають ураженого батька, 70% - варіант *de novo*. Батькам рекомендовано молекулярно-генетичне тестування. Якщо патогенний варіант *ANKRD11*, виявлений у пробанда не виявляється у батьків, патогенний варіант є *de novo* або результатом мозаїцизму зародкової лінії у батьків. Якщо патогенний варіант вперше виявлено у батька, у нього може бути соматичний

мозаїцизм для цього варіанту і він може бути помірно ураженим. Якщо один з батьків пробанда має патогенний варіант *ANKRD11*, ризик для сибсів становить 50%. Якщо патогенний варіант *ANKRD11*, виявлений у пробанда, не виявлено у батьків, ризик для сибса дещо вищий, ніж в популяції через можливість батьківського мозаїцизму. Нащадки пробанда мають 50% шанс успадкувати варіант послідовності *ANKRD11*. Якщо жоден із батьків пробанда з АД захворюванням не має генетичної зміни, визначеної у пробанда, або клінічних ознак розладу, генетична зміна, ймовірно, є *de novo*; однак не можна виключити гонадний мозаїцизм. Доцільно пропонувати генетичне консультування молодим людям, які страждають або мають ризик народження дитини з синдромом KBG. Після виявлення інтрагенного патогенного варіанту *ANKRD11* або делеції 16q24.3 у ураженого члена сім'ї можливе пренатальне та передімплантаційне генетичне тестування [10].

Отже, синдром KBG є рідкісним генетичним захворюванням з варіабельною клінічною картиною, який фенотипово проявляється дизморфіями, затримкою розвитку, стоматологічними проблемами та аномаліями скелету. Рання діагностика за допомогою молекулярного тестування гену *ANKRD11*, поряд з комплексною клінічною оцінкою має вирішальне значення для генетичного консультування.

Список використаних джерел:

1. OMIM: Менделююче успадкування у людини online. Режим перегляду: <https://www.omim.org/entry/148050?search=KBG&highlight=kgb>.
2. Justina M Steefan, Siddesha G, V. Shivani, G. Sushrutha, M. Sowmya Reddy. KBG Syndrome: A Rare Genetic Disorder. International Journal of Research and Review Vol. 10; Issue: 8; August 2023. P.923-928. Режим перегляду: https://www.ijrrjournal.com/IJRR_Vol.10_Issue.8_Aug2023/IJRR117.pdf
3. Herrmann J, Pallister PD, Tiddy W, Opitz JM. The KBG syndrome-a syndrome of short stature, characteristic facies, mental retardation, macrodontia and skeletal anomalies. Birth Defects Orig Artic Ser. 1975;11(5):7-18. PMID: 1218237
4. Scarano E, Tassone M, Graziano C, Gibertoni D. et al. Novel Mutations and Unreported Clinical Features in KBG Syndrome. Mol Syndromol. 2019 May;10(3):130-138. doi: 10.1159/000496172. Epub 2019 Jan 15. PMID: 31191201; PMCID: PMC6528090.
5. Castelo-Branco G, Lilja T, Wallenborg K, Falcão AM et al. Neural stem cell differentiation is dictated by distinct actions of nuclear receptor corepressors and histone deacetylases. Stem Cell Reports. 2014 Sep 9;3(3):502-15. doi: 10.1016/j.stemcr.2014.07.008. Epub 2014 Aug 28. PMID: 25241747; PMCID: PMC4266002.].
6. Willemsen MH, Fernandez BA, Bacino CA, Gerkes E et al. Identification of *ANKRD11* and *ZNF778* as candidate genes for autism and variable cognitive impairment in the novel 16q24.3 microdeletion syndrome. Eur J Hum Genet. 2010 Apr;18(4):429-35. doi: 10.1038/ejhg.2009.192. Epub 2009 Nov 18. PMID: 19920853; PMCID: PMC2987261]

7. Wojciechowska K, Nurzyńska-Flak J, Styka B, Kacprzak M, Lejman M. Case Report: Two Newly Diagnosed Patients With KBG Syndrome-Two Different Molecular Changes. *Front Pediatr*. 2021 Sep 17;9:649043. doi: 10.3389/fped.2021.649043. PMID: 34604130; PMCID: PMC848504
8. Ockeloen CW, Willemsen MH, de Munnik S, van Bon BW et al. Further delineation of the KBG syndrome phenotype caused by ANKRD11 aberrations. *Eur J Hum Genet*. 2015 Sep;23(9):1176-85. doi: 10.1038/ejhg.2014.253. Epub 2014 Nov 26. Erratum in: *Eur J Hum Genet*. 2015 Sep;23(9):1270. doi: 10.1038/ejhg.2015.130. PMID: 25424714; PMCID: PMC4538199
9. Low K, Ashraf T, Canham N, Clayton-Smith J et al. Clinical and genetic aspects of KBG syndrome. *Am J Med Genet A*. 2016 Nov;170(11):2835-2846. doi: 10.1002/ajmg.a.37842. Epub 2016 Sep 26. PMID: 27667800; PMCID: PMC5435101.
10. Morel Swols D, Tekin M. KBG Syndrome. 2018 Mar 22. Режим перегляду: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK487886/>

ВПЛИВ ЗАХВОРЮВАНЬ ВУХА НА ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ ТА ПРОФЕСІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ: АНАЛІЗ ВПЛИВУ ПОРУШЕНЬ СЛУХУ НА УСПІШНІСТЬ НАВЧАННЯ У СТУДЕНТІВ

Живиця Олександра Віталіївна

здобувач вищої освіти медичного факультету
Харківський національний медичний університет, Україна

Кондратенко Олена Костянтинівна

здобувач вищої освіти медичного факультету
Харківський національний медичний університет, Україна

Маланія Мілена Давідівна

здобувач вищої освіти медичного факультету
Харківський національний медичний університет, Україна

Науковий керівник: Дзиза Алла Василівна

асистент кафедри отоларингології
Харківський національний медичний університет, Україна

Вступ. Сучасна система освіти зазнала значних змін з поширенням дистанційного навчання, що стало особливо важливим під час пандемії COVID-19 та повномасштабного вторгнення. Для багатьох студентів дистанційне навчання принесло нові можливості, але також і нові виклики для людей з порушеннями слуху. Порушення слуху через захворювання вух або пов'язані з ними вади слуху ускладнюють розуміння інформації в онлайн-форматах, зокрема аудіовізуальних матеріалів, відеоконференцій та голосових повідомлень.

В умовах дистанційного навчання доступ до освітніх ресурсів та ефективна комунікація з викладачами й одногрупниками мають важливе значення для академічного успіху. Однак студенти з порушеннями слуху стикаються з низкою проблем, серед яких труднощі зі сприйняттям усної інформації без можливості читати по губах та обмежений доступ до субтитрів і адаптивних технологій, що впливає на їхню здатність повноцінно брати участь у навчальному процесі.

Актуальність дослідження полягає в тому, що більшість студентів на даний час стикаються з розладами слуху, так як вони зараз

знаходяться на дистанційному навчанні, що ускладнює процес навчання та сприймання інформації. Порушення слуху є одним з найпоширеніших сенсорних порушень і безпосередньо впливає на здатність розуміти предмети, взаємодіяти з викладачами та однолітками, брати участь у групових дискусіях та виконувати завдання, що потребують слухового сприйняття інформації.

Мета роботи. Дослідити вплив захворювань вуха на дистанційне навчання та професійну діяльність і проаналізувати вплив порушень слуху на успішність навчання серед студентів.

Матеріали та методи. Для отримання результатів у даному питанні ми провели дослідження за допомогою анкетування та опитування студентів.

Результати. В даному анкетуванні взяли участь 55 людей. Серед них найбільший відсоток людей віку від 18 до 21 року, а саме 78,6%; молодше 18 років - 13,3%; і однакові кількість людей у віці від 22 до 25 років і старше 25 років - по 6,7%. Найбільше людей пройшли опитування жіночої статі - 60%, і 40% - чоловічої. У результаті даного опитування виявилось, що у 61,2% людей є проблеми зі слухом. Надалі було поставлено питання, як часто у опитуваних виникають проблеми зі слухом під час навчального процесу, відповіді були такі: 50% - часто, 37,5% - не часто, 12,5% - не виникають. Ми просили зазначити, які саме симптоми респонденти спостерігають за собою, і отримали такі дані: 46,2% відмітили такі варіанти - відчуття закладеності вух і дзвін у вухах; 38,5% - біль у вусі і свербіж; 23,1% - відчуття тиску; 15,4% - зазначили погіршення слуху на одне вухо; 7,7% - поява виділень. На питання, чи використовують опитування допоміжні засоби (слухові засоби, підсилувачі) отримали такий результат: 87,5% - не застосовують, 12,5% - так, використовують у повсякденному житті [1]. За результатами опитування 60% досліджуваних не мали проблем на роботі або навчанні через зниження слуху, а ось 40% - помічали за собою таку проблему. На запитання, як саме можна покращити умови навчання для людей із проблемами слуху під час дистанційного навчання, то 62,5% студентів відповіло, що саме відеоконференції з субтитрами можуть полегшити навчання; 43,8% - вважають, що навчання колег жестовій мові та більша обізнаність про проблеми слуху; 43,8% обрали - слухові апарати та інші пристрої; 31,3% - менторство та психологічна підтримка. Щодо питання чи вважаєте ви, що ваше порушення слуху обмежує ваш професійний

розвиток, 68,8% відповіли - так, 25% - ні, 6,3% - важко відповісти. До того ж, ми попросили відзначити, чи відчувають респонденти, що суспільство достатньо обізнане про проблеми людей із порушенням слуху, отже: 48,8% - вважають, що ні; 38,8% - залишили позитивну відповідь і 12,5% - зазначили "Важко відповісти". Надалі, ми поставили питання, як би ви оцінили рівень підтримки від навчального закладу в адаптації умов для студентів із порушенням слуху (від 1 до 5, де 1 - зовсім немає підтримки, а 5 - повноцінна підтримка), отже: 1 - відзначили 12,5% людей; 2 - 25% опитуваних; 3 - 37,5% респондентів; 4 - 12,5% і 5 - також 12,5% осіб. На питання які саме фактори сприяють погіршенню слуху під час запам'ятовування навчального матеріалу респонденти відповіли так: зниження концентрації через підвищену напругу - 36,4%, пропуск важливої інформації - 27,3%, шумове середовище (фоновий шум заважає зосередитись на інформації), візуальна перевантаженість (зчитування губ, жестова мова, субтитри) - 36,4%, труднощі в груповій роботі - 18,2%, емоційний стрес і тривога - 63,6%, труднощі у розумінні складної або нової лексики - 18,2% [2]. Чи доводилось змінювати свої робочі обов'язки або професію через порушення слуху: 77,5% - зазначили відповідь "Ні"; 16,3% - "Так" і 6,3% - важко відповісти на це запитання. Далі ми попросили зазначити, які пропозиції можна внести для покращення інклюзивності в навчальному закладі, отже: 87,5% респондентів відмітили впровадження доступності інформації (текстовий формат, відео із субтитрами); 75% - технічне забезпечення (слухові апарати, індукційні петлі, системи звукопідсилення); 50% - соціальні підтримка; 43,8% - відзначили доступність інфраструктури. Серед опитаних тільки 25% звертались до спеціаліста по допомогу для покращення слуху, а 75% - не мали чіткої причини для звернення. Чи використовуєте ви методи профілактики для слуху: 48,8% - зазначили негативну відповідь, а 51,2% - відмітили варіант "Так".

Щодо методів профілактики, то 85,7%- притримуються збалансованого харчування, 57,1% - намагаються зменшити стрес у своєму житті, 42,9% - уникають гучних звуків та шуму, 42,9% - контроль хронічних захворювань, 14,3% на постійній основі відвідують отоларинголога.

Висновки. Отримані результати свідчать про значні труднощі, з якими стикаються студенти з порушеннями слуху в освітньому та професійному середовищі. Більшість респондентів мають симптоми

порушень слуху, які впливають на їхню здатність повноцінно брати участь в освітньому процесі. Частота виникнення таких проблем під час навчання є значною: половина респондентів повідомили, що труднощі зі слухом часто виникають під час навчальної діяльності. Ці труднощі включають відчуття закладеності вух, шум у вухах, біль та свербіж, які негативно впливають на здатність зосереджуватися та ефективно навчатися.

Аналіз також показав, що, незважаючи на виявлені потреби, більшість учнів не користуються слуховими апаратами, і багато з них вважають, що навчальний заклад не надає їм належної підтримки. Основними заходами, які, на думку респондентів, могли б покращити навчальне середовище, є забезпечення доступності інформації за допомогою відеоконференцій із субтитрами та підвищення обізнаності про труднощі, пов'язані з порушеннями слуху, серед широкої громадськості та колег.

Велика кількість студентів, які повідомили, що порушення слуху негативно вплинули на їхні професійні перспективи та академічну успішність, також підкреслює важливість підтримки в навчальному середовищі для таких студентів. Крім того, емоційний стрес, галасливе середовище та зорове перевантаження виявилися основними факторами, що перешкоджають успішному навчанню та значно ускладнюють навчальний процес.

Отже, для забезпечення інклюзивності та рівного доступу до освіти для студентів з порушеннями слуху необхідно запровадити додаткові заходи, такі як адаптивні технології, психосоціальна підтримка, навчання колег жестовій мові та створення доступного інформаційного середовища. Подібні заходи сприятимуть не лише підвищенню успішності студентів, але й забезпечують їхнє повноцінне залучення до професійної діяльності та соціального життя.

Список використаних джерел:

1. <https://ua.izzi.digital/DOS/306705/356421.html>
2. <http://uoz.gov.ua/2023/03/03/%D0%B2%D0%B0%D0%B4%D0%B8-%D1%81%D0%BB%D1%83%D1%85%D1%83-%D1%82%D0%B0-%D1%97%D1%85-%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%84%D1%96%D0%BB%D0%B0%D0%BA%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0/>

ПОШИРЕНІ ДЕРМАТОЛОГІЧНІ ЗАХВОРЮВАННЯ СЕРЕД ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ, ЇХ ОСНОВНІ ПРИЧИНИ ТА СПОСОБИ ПРОФІЛАКТИКИ

Біловол Алла Миколаївна

кафедра дерматології, венерології та медичної косметології
Харківський національний медичний університет, Україна

Громко Євгенія Артурівна

студентка 4 курсу
Харківський національний медичний університет, Україна

Вступ. Дерматологічні захворювання є однією з головних проблем стану здоров'я військовослужбовців, оскільки вони безпосередньо впливають на працездатність та бойову готовність армійських підрозділів. Серед найпоширеніших патологій спостерігаються екзема, псоріаз, піодермія та грибкові ураження шкіри. [5, с. 226] Військові умови, що включають підвищену фізичну активність, перебування в закритих приміщеннях та частий контакт із забрудненим середовищем, сприяють загостренню цих захворювань [2, с. 1801]. Актуальність дослідження обумовлена необхідністю пошуку нових підходів до профілактики та лікування зазначених патологій для збереження здоров'я військовослужбовців.

Метою дослідження є аналіз найбільш поширених дерматологічних захворювань серед військовослужбовців, зокрема екземи, псоріазу, піодермії та грибкових інфекцій, а також розробка ефективних профілактичних заходів для зменшення їхньої поширеності та запобігання розвитку ускладнень.

Матеріали і методи. У ході дослідження було проведено анкетування за допомогою сервісу Google Forms. Також для дослідження нами було проаналізовано джерела з наукометричних баз Google Scholar, Pub Med, Scopus, Web of Science та ін.

Результати дослідження. У результаті дослідження було встановлено, що екзема, псоріаз, піодермія та мікози є найбільш поширеними дерматологічними захворюваннями серед військовослужбовців, що підтверджується даними інших наукових робіт [1, 2, 3, 5]. Основними причинами їх розвитку є постійне носіння щільної

військової форми та постійний контакт зі штучними тканинами, що призводить до подразнення шкіри та хронічного запалення. Захворювання зазвичай ускладнюються стресовими умовами військової служби. Емоційне та фізичне перевантаження сприяє загостренню захворювань, що вимагає постійного медичного контролю [4, с. 1045]. Також зазначені захворювання частіше виникають через недотримання правил гігієни в умовах обмеженого доступу до води та чистих засобів догляду. Ще однією причиною уражень шкіри є підвищена пітливість та тривале перебування в умовах підвищеної вологості.

Нами було проведено опитування серед військовослужбовців шляхом анкетування з використанням Google Форм, щоб отримати додаткову інформацію про суб'єктивні фактори, які можуть впливати на поширення дерматологічних захворювань у військових. Вибірка складалася з 50 військовослужбовців чоловічої статі віком від 20 до 45 років, які перебували на службі в різних родах військ. Мета анкетування полягала у виявленні умов, що сприяють розвитку дерматологічних захворювань, а також у визначенні рівня обізнаності військових щодо профілактичних заходів.

Усі респонденти отримали посилання на анкету, яка містила 15 запитань закритого та відкритого типу. Учасники заповнювали анкети анонімно, що дозволяло отримати більш відкриті та чесні відповіді. Основні питання анкети стосувалися таких аспектів як наявність у респондентів попередніх дерматологічних захворювань (екзема, псоріаз, піодермія, грибкові інфекції та ін.), частота загострень дерматологічних захворювань під час служби та вплив умов служби на стан шкіри (наявність доступу до гігієнічних засобів, можливість регулярної зміни одягу, тривалість носіння військової форми). Також питання анкети торкалися таких аспектів як рівень обізнаності про профілактичні заходи та наявність доступу до спеціальних засобів для догляду за шкірою, наявність стресових ситуацій під час служби, їх частота та вплив на загальний стан здоров'я, а також оцінка загальних умов служби з точки зору гігієни та зручності використання військової екіпіровки.

За результатами анкетування 46 % респондентів вказали на наявність дерматологічних захворювань до початку військової служби, зокрема екземи (20%) та псоріазу (10%). Інші 25% повідомили про грибкові інфекції (переважно ураження стоп) та піодермію. Важливо, що 80% респондентів відзначили, що дерматологічні захворювання

загострювалися під час служби, особливо під час виконання завдань у польових умовах або при тривалому перебуванні в тісних закритих приміщеннях. Більшість скарг стосувалася екземи та грибкових інфекцій, які загострювалися через постійне носіння військової форми та взуття. При цьому 70% респондентів зазначили, що обмежений доступ до гігієнічних засобів, а також неможливість регулярної зміни військового одягу сприяли розвитку та загостренню дерматологічних захворювань. На жаль, військові в польових умовах не завжди мали можливість змінювати форму або взуття, що призводило до підвищеної пітливості та створення сприятливих умов для розвитку грибкових інфекцій [3, с. 1133].

Лише 36% респондентів зазначили, що знають про існування конкретних профілактичних заходів для запобігання дерматологічним проблемам під час служби. Вони згадали про використання антисептичних спреїв для взуття, антибактеріальних серветок та кремів для захисту шкіри. Однак 64% опитаних зізналися, що не отримували жодної інформації про спеціалізовані профілактичні заходи або не мали доступу до необхідних засобів. 58% респондентів зазначили, що стресові ситуації, зокрема бойові завдання та тривалі фізичні навантаження, значно погіршували стан шкіри. Це особливо стосувалося пацієнтів з псоріазом та екземою, де загострення напряду корелювали з підвищеним рівнем стресу [4, с. 1048].

Військовослужбовці відзначили, що в екстремальних умовах служби не завжди враховуються питання дерматологічного здоров'я, що потребує впровадження додаткових профілактичних заходів [1, с. 1008]. Наприклад, 75% респондентів запропонували впровадити регулярні дерматологічні огляди та забезпечити армійські підрозділи спеціалізованими гігієнічними засобами.

Загалом, результати анкетування підтвердили висновки клінічних досліджень про те, що умови військової служби значно впливають на розвиток і загострення дерматологічних захворювань серед військовослужбовців, а рівень обізнаності про профілактичні заходи залишається низьким [2, с. 1804].

Висновки і перспективи дослідження. Профілактика дерматологічних захворювань серед військовослужбовців має бути пріоритетною задачею для медичних служб української армії. Рекомендовано регулярний огляд військових дерматологами,

забезпечення спеціалізованими засобами гігієни та створення умов для частішого зміни одягу. Для ефективної профілактики грибкових захворювань слід впроваджувати обов'язкову дезінфекцію військового взуття та екіпіровки. Подальші дослідження можуть бути спрямовані на розробку індивідуальних профілактичних програм та вивчення впливу психоемоційних факторів на розвиток дерматологічних захворювань серед військовослужбовців.

Список використаних джерел:

1. Elsner, P., & Hatch, K. (2019). Dermatologic Care in the Deployed Military Setting. *Journal of the American Academy of Dermatology*, 80(4), 1002-1008. <https://doi.org/10.1016/j.jaad.2018.10.088>
2. Hodges, N. L., & Klein, R. S. (2017). Dermatologic Disorders in the Deployed Military Environment. *Military Medicine*, 182(5-6), 1799-1805. <https://doi.org/10.7205/MILMED-D-16-00333>
3. Jones, M. E., & Malone, J. D. (2020). Fungal Infections in the Military: Prevalence and Treatment Strategies. *Journal of Military Medicine*, 185(7-8), e1131-e1137. <https://doi.org/10.1093/milmed/usaa041>
4. Silva, E. A., & Da Rosa, L. L. (2021). Stress-Induced Dermatoses in Soldiers: A Review of Psychodermatology. *International Journal of Dermatology*, 60(8), 1045-1050. <https://doi.org/10.1111/ijd.15515>
5. Wolfe, D., & White, A. C. (2021). Military Dermatology: Addressing Skin Diseases in High-Risk Environments. *Military Medicine*, 186(8), 225-233. <https://doi.org/10.1093/milmed/usz200>

ПРО ПІДВИЩЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ МОТИВАЦІЇ СТУДЕНТІВ

НАУКОВО-ДОСЛІДНА ГРУПА:

Чаплик В.В.

Зав.кафедри медицини катастроф, доцент
Львівський національний медичний університет ім. Данила Галицького, Україна

Чаплик О.А.

Старший викладач кафедри іноземних мов
Національний лісотехнічний університет України, Україна

Сидурко М.М.

Викладач кафедри педіатрії та соціальної медицини
Львівський медичний університет, Україна

Козова Н.Я.

Викладач кафедри педіатрії та соціальної медицини
Львівський медичний університет, Україна

Вступ. У ХХІ столітті, коли доступ до інформації вже не є складним питанням, постає запитання – як мотивувати студентів до навчання, до постійного вивчення матеріалу та ефективного вибору і засвоєння знань. Мотивація є основним засобом, який дає змогу підвищити зацікавленість студентів до навчального процесу і дозволяє підняти їх особистий творчий потенціал. Відповідальність за підвищення рівня мотивації студентів до навчання лежить як на викладачах вузу, так і на самих студентах [1,2]. Нині перед викладачами вузів стоїть нелегке завдання зі створення таких умов, у яких студенти за стислі терміни змогли засвоїти максимально можливу кількість знань разом із набуттям необхідних практичних навичок [3]. Ступінь навчальної мотивації студентів - це дзеркало суспільства, так як саме молода інтелігенція є основним двигуном і основою сталого розвитку економіки в усіх країнах світу.

Основна частина. Мотивацію можна вважати основною складовою для формування майбутніх професіоналів. У зв'язку з цим, дуже важливим є питання, пов'язане зі стимулами та мотивами навчально-професійної діяльності студентів. Поступивши у вуз, студенти хочуть отримати знання, вміння та навички, які допомогли б їм знайти

самостійність, досягти успіху та благополуччя. За час навчання одні студенти прагнуть оволодіти знаннями та професійною майстерністю, а труднощі, що виникають, тільки додають їм бажання досягти поставленої мети. Інші роблять все наче «з-під палки», а поява будь-яких значних перешкод різко знижує їх активність у навчальній діяльності.

Завдання викладача – створити передумови для того, щоб студенти могли покращувати власну мотивацію. Це досить просто, адже основним інструментом мотивації для студентів є поведінка викладача. Якщо він випромінює ентузіазм - студенти цим заражаються. Сприятлива атмосфера на занятті – це те, що викладач створює своєю поведінкою та ставленням, і студенти це відчувають. А ще важливо вірити у своїх студентів. У цьому дуже актуальною є проблема підвищення мотивації студентів до навчання.

Мотивацію можна вважати основною складовою для формування майбутніх професіоналів. У зв'язку з цим дуже важливим є питання, пов'язане зі стимулами та мотивами навчально-професійної діяльності студентів. На нашу думку, немає погано мотивованих студентів, є погано організована робота в університеті, який має підтримувати студентів та допомагати їм реалізувати свій потенціал. Для того, щоб студенти хотіли робити якісь дії, університет має створити їм для цього умови та сприяти розвитку їх умінь.

Необхідно удосконалювати систему освіти і підвищувати мотивацію студентів до навчання. Одним із інструментів вимірювання та підвищення мотивації є те, що університет сам має бути націлений на свій розвиток. Коли студенти відчувають, що університет активно розвивається, вони зрозуміють свою впевненість у виборі професії та працевлаштуванні. Сьогодні студенти не готові слухати переказ сухих і нудних лекцій. Ця інформація є у відкритому доступі в мережі Інтернет, вони вміють її знаходити. Викладачі повинні навчити їх аналізувати цю інформацію.

Є матеріальні та нематеріальні способи мотивації студентів. Один із важливих стимулів для студентів – можливість працевлаштування після закінчення університету. Працевлаштування - один із провідних стимулів навчання для студентів. Це той основний результат, якого ми прагнемо. Університет повинен змінювати ставлення студентів до практичної підготовки, підвищувати рівень її значущості, уклавши договори з провідними профільними організаціями столиці та регіонів,

надавши студентам можливість проходити повноцінне виробниче стажування. Завдяки подібному підходу майбутні випускники на завершальному курсі навчання повинні мати повну інформацію про майбутнє місце працевлаштування та рівень матеріального забезпечення.

Працевлаштування — хороший мотиватор. Кар'єрний трек - один із ключових мотиваторів для абітурієнтів, які приходять до університету. Той, хто навчається, повинен уже з перших курсів зрозуміти, які преференції він отримає після закінчення вузу крім диплому.

Є матеріальні та нематеріальні способи мотивації студентів. Матеріальна мотивація одна з найбільш очевидних та дієвих для студентів, для них важливо мати основні та додаткові джерела доходів. Нематеріальна мотивація: проведення різних конкурсів, наприклад «Гордість вузу», коли фото студентів розміщене на стенді і вони можуть цим похизуватися перед батьками, своїми друзями та одногрупниками. Крім того, вони можуть отримувати путівки на відпочинок та додаткові бали при вступі до аспірантури і т.д.

Нині у багатьох вишах існує освіта за рахунок коштів фізичних та юридичних осіб. Студенти мають можливість, сплативши, здати повторно будь-які заліки та іспити. Відповідно можна говорити про зниження мотивації до навчання. Але, при цьому в суспільстві формуються нові вимоги до випускників, які повинні не тільки мати спеціальні знання, а й відповідні навички, що дозволяють їм безперервно підвищувати свою майстерність.

Негативне ставлення студентів до навчання виникає тоді, коли є слабкість і вузькість мотивів: слабка зацікавленість у своїй успішності, невміння визначати цілі, долати труднощі, негативне ставлення до освітнього закладу, до викладачів тощо.

Позитивне ставлення студентів до навчання: поступове зростання мотивації, уміння ставити перспективну мету, передбачати наслідки своєї навчальної роботи і поведінки, долати перешкоди в досягненні цієї мети. У навчальній діяльності спостерігається пошук нестандартних способів вирішення навчальних завдань, гнучкість і мобільність способів дій, перехід до творчої діяльності, збільшення частки самоосвіти.

Мотивація може бути підвищена за рахунок використання студентського рейтингу, особистих прикладів із боку викладачів, створення серед студентів цілей у процесах навчання та забезпечення

різноманітності форм навчання [4]. Важливо, щоб студенти мали власну волю та активність у ході того, як вони реагують на створювані умови з боку викладачів [5]. Не можна сприймати студентів тільки як об'єкт споживання, а викладачів як тих, хто лише надає освітні послуги. Вони мають працювати разом.

Висновок. 1. Мотивація є основним засобом, який дає змогу підвищити зацікавленість студентів до навчального процесу і дозволяє підняти їх особистий творчий потенціал.

2. Відповідальність за підвищення рівня мотивації студентів до навчання лежить як на викладачах вузу, так і на самих студентах. Ступінь мотивації студентів до навчання - це дзеркало суспільства, так як саме молода інтелігенція є основним потенціалом і основою сталого розвитку економік в усіх країнах світу.

Список використаних джерел:

1. Заброцький М. М. Педагогічна психологія / М. М. Заброцький. – К., 2000. – 356 с.
2. Занюк С. С. Психологія мотивації : Навчальний посібник / С. С. Занюк. – К.: Либідь, 2002. – 304 с.
3. Малінка О. О. Психологічні проблеми мотивації навчально-професійної діяльності студентів у сучасних умовах / О. О. Малінка. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.psyh.kiev.ua
4. Пінська, О. Професійна мотивація як засіб підвищення ефективності навчальної діяльності студентів / О. Пінська // Проблеми трудової і професійної підготовки. – 2009. – Випуск 14. – С. 111-115.
5. Подоляк Л. Г. Психологія вищої школи / Л.Г.Подоляк, В.І.Юрченко. – К., 2008. – 352 с.

СЕРЦЕВО-ЛЕГЕНЕВА РЕАНІМАЦІЯ

Смерека Анастасія Іванівна

студентка 3 курсу 1 групи

медико-фармацевтичного факультету

спеціальність «Фармація, промислова фармація»

Буковинський державний медичний університет, Україна

Науковий керівник: Назимок Євгенія Вікторівна

доц. кафедри медицини катастроф та військової медицини,

канд.мед.наук

Україна

Вступ

Серцево-легенева реанімація — невідкладна медична комплексна процедура, спрямована на відновлення життєдіяльності організму та виведення його зі стану клінічної смерті. Включає штучну вентиляцію легень (штучне дихання) та компресії грудної клітки (непрямий масаж серця). Основи СЛР заклав американський науковець Френк Пентрідж. [1]

Основи серцево-легеневої реанімації

Серце — це м'язовий орган, який забезпечує кровообіг, а легені відповідають за обмін газів, постачаючи кисень до крові та видаляючи вуглекислий газ. Зупинка серця може статися внаслідок різних причин, серед яких найбільш поширені: ішемічна хвороба, аритмії, асфіксія, травми

Основні етапи серцево-легеневої реанімації

1. Оцінка стану постраждалого

Перед початком СЛР важливо провести оцінку стану постраждалого. Перш ніж підійти до пацієнта, переконайтеся в безпеці для себе та оточуючих. Після цього виконайте наступні дії:

- **Перевірте свідомість:** легесенько похитніть постраждалого та запитайте, чи все гаразд. Якщо постраждалий не реагує, переходьте до подальших дій.

- **Перевірте дихання:** нахиліться над постраждалим, слухайте дихання та спостерігайте за рухами грудної клітки. (Рис.1)

- Якщо дихання відсутнє або не нормальне, переходьте до виклику допомоги.

Рис. 1 <https://tsn.ua/zdorovya/korysni-statti> [2]

2. Виклик невідкладної допомоги

Якщо постраждалий не дихає або дихання не нормальне, терміново викликайте швидку допомогу. Якщо ви не можете зробити це самостійно, попросіть когось іншого. При виклику швидкої допомоги важливо чітко повідомити оператору про місце події, стан постраждалого та наявність свідомості.

3. Проведення компресій грудної клітки

Після виклику допомоги та перевірки стану пацієнта переходьте до проведення компресій грудної клітки:

- Помістіть постраждалого на тверду поверхню.

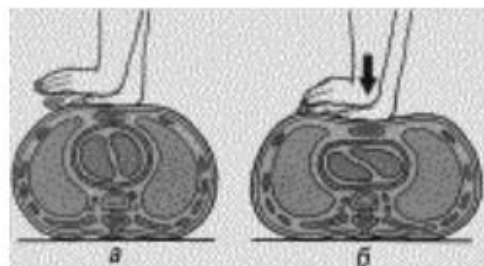
- Розмістіть одну руку на середину грудної клітки, а іншу — на верхній частині першої. Тримайте руки витягнутими. (Рис.2)

- Виконуйте компресії: натискайте вниз на грудну клітку з частотою 100-120 компресій на хвилину. Глибина компресій повинна бути 5-6 см.

- Дозвольте грудній клітці повертатися до початкового положення між компресіями.

Проведення компресії грудної клітки [2]

Стискання грудної клітки на 4–5 см [2]

Рис. 2 <https://www.google.com>

[3]

4. Вентиляція легень

Після виконання 30 компресій грудної клітки переходьте до вентиляції легень:

- Виконайте 2 вдихи. Закрийте ніс постраждалого та накрийте свої губи на його, забезпечуючи герметичність. (Рис.3)

- Вдихайте повітря у легкі постраждалого, спостерігаючи за підняттям грудної клітки. Кожен вдих має тривати приблизно 1 секунду.

- Якщо ви навчені, можна використовувати амбу-баг для забезпечення вентиляції.

Рис. 3 <https://www.onco.cv.ua>
[4]

Важливість раннього виявлення та навчання

Час є критично важливим фактором у серцево-легеневій реанімації. Дослідження показують, що раннє виконання СЛР і дефібриляції значно підвищує ймовірність успішного відновлення серцевої діяльності. Чим раніше буде розпочато проведення реанімаційних заходів, тим більше шансів на виживання у постраждалого.

Навчання населення навичкам СЛР має важливе значення. Багато людей можуть стати свідками або учасниками ситуацій, що вимагають термінових дій. Тому важливо, щоб якомога більше людей знали, як правильно виконувати СЛР.

Рекомендації щодо навчання

Регулярне навчання: медичні працівники та звичайні громадяни повинні регулярно проходити курси СЛР, щоб підтримувати свої навички на належному рівні.

Використання доступних ресурсів: онлайн-курси, відеоуроки та тренінги, які проводять фахівці, можуть суттєво поліпшити підготовку населення.

Інформування та підвищення обізнаності: кампанії з підвищення обізнаності про важливість СЛР можуть залучити більше людей до навчання цій важливій навичці.

Х. В. Бевз запевняв, що «імітаційна форма навчання з використанням сучасних манекенів здатна підвищити рівень практичної підготовки студентів.»

Bevz H. V. Організація й ефективність симуляційного навчального процесу викладання серцево-легеневої реанімації для студентів 5-го курсу. *EMERGENCY MEDICINE*. 2015. № 7.70. С. 89–92.

URL: <https://doi.org> [5]

Висновок

Серцево-легенева реанімація є *життєво важливою навичкою*, яка може врятувати життя в критичних ситуаціях. Важливо поширювати знання про СЛР серед населення, щоб кожен міг діяти швидко та ефективно в разі потреби. Раннє виявлення та виконання реанімаційних заходів підвищують шанси на успішне відновлення пацієнтів та зменшують ризик серйозних ускладнень внаслідок зупинки серця.

Список використаних джерел:

1. <https://uk.wikipedia.org/wiki>
2. <https://tsn.ua/zdorovya/korysni-statti>
3. <https://www.google.com>
4. <https://www.onco.cv.ua>
5. <https://doi.org>

СИНДРОМ РУБІНШТЕЙНА-ТЕЙБІ У НОВОНАРОДЖЕНОЇ ДІВЧИНКИ: ВИПАДОК З ПРАКТИКИ

Ластівка І.В.

кандидат медичних наук, доцент,
доцент кафедри педіатрії та медичної генетики
Вищий державний навчальний заклад
«Буковинський державний медичний університет», м.Чернівці, Україна

Сажина А.С.

студент IV курсу медичного факультету
Вищий державний навчальний заклад
«Буковинський державний медичний університет», м.Чернівці, Україна

Стипанович В.О.

студент IV курсу медичного факультету
Вищий державний навчальний заклад
«Буковинський державний медичний університет», м.Чернівці, Україна

Синдром Рубінштейна-Тейбі (СРТ) (синдром широких пальців, характерного обличчя та розумового відставання, OMIM: 180849) – був вперше описаний J.Rubinstein та Н.Таубі у 1963 р. Поширеність в популяції – 1:25000-1:30000) [1].

СРТ викликаний варіантами в одному з двох генів (*CREBBP* (в 50-60% випадків), *EP300* (в 8-10% випадків)), які кодують білки СВР і р300 та виконують функцію регуляції транскрипції та ацетилювання гістонів. Відповідно, виділяють СРТ I типу, який клінічно перебігає більш важко та СРТ II типу [3]. Тип успадкування невідомий, однак описані випадки успадкування «по вертикалі» (аутосомно-домінантний (?)). Більшість випадків спорадичні.

СРТ клінічно характеризується затримкою росту та психомоторного розвитку, інтелектуальною недостатністю, специфічними рисами обличчя (низька лінія росту волосся, дугоподібні і густі брови, антимонголоїдний розріз очей, перегородка носа, що звисає, усміхнена гримаса, високе піднебіння), деформованими вушними раковинами, широкими дистальними фалангами перших пальців рук і перших пальців ніг [4].

Синдромологічна діагностика проводиться за бальною оцінкою головних та додаткових критеріїв, запропонованих групою міжнародних експертів щодо Клінічних діагностичних критеріїв для типів СРТ (СРТ1: *CREBBP*; СРТ2: *EP300*), молекулярних досліджень, довгострокового лікування різноманітних фізичних та поведінкових проблем та планування догляду (2024) [5].

До головних критеріїв відносяться: 1.Обличчя: а) високі арковидні брови; б) анотимонголоїдий розріз очей; в) високе перенісся; г) звисаюча носова перетинка; д) арковидне піднебіння; е) типова посмішка. 2.Скелет: зігнуті великі пальці; б) широкі дистальні фаланги перших пальців кистей та стоп; в) широкі halluces. 3.Антропометрія: а) мікроцефалія; б) постнатальна затримка росту. 4. Розвиток: затримка розвитку/інтелектуальна недостатність.

До другорядних критеріїв відносяться: а) прееклампсія матері; б) келоїди; в) гіпертрихоз.

Бальна оцінка: 1. Остаточний клінічний діагноз СРТ: бал ≥ 12 і позитивний головний критерій. 2. Ймовірний клінічний діагноз: 8-11 балів і позитивний головний критерій. Ця оцінка гарантує проведення молекулярних аналізів *CREBBP* та *EP300*. 3. Можливий клінічний діагноз: 5-7 балів і негативний головний критерій. Ця оцінка гарантує проведення молекулярних аналізів *CREBBP* та *EP300*. 4. Малоймовірний клінічний діагноз: 0-4 бали та негативний головний критерій. Показані дослідження інших нозологій. [5].

Тестування аналізу делеції/дуплікації ідентифікує мутації, які не можна виявити аналізом послідовності кодуючих і фланкуючих інтронних областей геномної ДНК. Можуть бути використані різні методи (кількісна ПЛР, ПЛР великої дії, ампліфікація зонда, залежна від мультиплексного лігування (MLPA)) та хромосомний мікрочіп [6].

В нашому спостереженні представлений випадок синдрому Рубінштейна-Тейбі у новонародженої дівчинки М., яка находилася на стаціонарному лікуванні у відділенні новонароджених Обласної дитячої клінічної лікарні м.Чернівці. Діагноз клінічний: Гіпоксично-ішемічна енцефалоптія ЦНС II ст., гострий період, синдром пригнічення ЦНС. Множинні уроджені вади розвитку: уроджена вада серця: аневризма МПП, ВАП (3 мм), ВОО (3 мм); серцево-судинна недостатність 0-1 ст.; уроджена вада розвитку опорно-рухового апарату; девіація перших пальців кистей; однобічна дисплазія кульшових суглобів.

Дитина від II вагітності, яка перебігала на фоні загрози викидня на ранніх термінах, поганого кровоплину в судинах пуповини та передчасного старіння плаценти. Також відмічалися обвиття пуповиною навколо шиї плоду та набряки нижніх кінцівок вагітної. Пологи перші на 40 тиж природнім шляхом; індукція пологів. Перша вагітність завершилася самовільним викиднем на ранніх термінах вагітності два роки тому.

Матері 31 рік, освіта вища, здорова; батькові 31 рік, освіта середньо-спеціальна, щотижня вживав алкогольні напої, здоровий. Вага при народженні 3200 г, довжина – 50 см, обвід голови – 31 см, обвід погруддя – 32 см. Оцінка за шкалою Апгар 8/9 балів.

Спадковість по лінії матері обтяжена серцево-судинною патологією, зловживанням алкоголем пращурами матері; по лінії батька – хворобами шлунково-кишкового тракту.

Медико-генетичне консультування включало синдромологічну діагностику за допомогою бальної оцінки (набрано 6 балів), портретну діагностику за допомогою програми Face2Gene з використанням штучного інтелекту (середня ймовірність СРТ).

При огляді: смочке кволо; догодовується через зонд. Шкірні покрови та видимі слизові субіктеричні. Велике тім'ячко – 2,0x2,0 см. Фенотипово: мікроцефалія, дискранія, випукле чоло, антимонголоїдний розріз очей, гіпертелоризм, дзьобоподібний ніс, звисаюча перетинка носу, високе готичне піднебіння, мікрогнатія, низько посаджені вушні раковини, низька лінія росту волосся на чолі та потилиці, коротка шия. Дистальні фаланги великих пальців кистей та стоп розширені, вкорочені та сплюснені; клинодактилія перших пальців на кистях; порушення дерматогліфіки на кистях, глибокі борозни на підошвах. Гіпотонія м'язів. Фізіологічні рефлексивні швидко згасають. Тони серця звучні, систолічний шум на верхівці.

В даному клінічному випадку у дитини має місце «можливий клінічний діагноз синдрому Рубінштейна-Тейбі» Надані рекомендації щодо подальшої діагностики (каріотип; визначення рівня міді в крові; молекулярно-генетичне обстеження) та спостереження мультидисциплінарною командою фахівців в динаміці, в т.ч. лікарем генетиком.

Список використаних джерел:

1. OMIM: Менделююче успадкування у людини online. Інститут генетичної медицини McKusick-Nathans, Університет Джона Хопкінса, Національний центр біотехнологічної інформації. Національна медична бібліотека. Режим доступу: <https://www.omim.org/entry/180849?search=180849&highlight=180849>:

2. Rivadeneira-Dueñas, Josue; Vaca- Salazar, César. *Rev. ecuat. pediatr* ; 22(2): 1-7, 31 de agosto del 2021.
3. Verloes A, Vincent-Delorme C, Wincent J, Peters DJ, Bartsch O, Larizza L, Lacombe D, Hennekam RC. Phenotype and genotype in 52 patients with Rubinstein-Taybi syndrome caused by EP300 mutations. *Am J Med Genet A*. 2016 Dec;170(12):3069-3082. doi: 10.1002/ajmg.a.37940. Epub 2016 Sep 20. PMID: 27648933.
4. Choi N, Kim HY, Lim BC, Chae JH, Kim SY, Ko JM. Genetic and clinical heterogeneity in Korean patients with Rubinstein-Taybi syndrome. *Mol Genet Genomic Med*. 2021 Oct;9(10):e1791. doi: 10.1002/mgg3.1791. Epub 2021 Aug 24. PMID: 34427995; PMCID: PMC8580098.
5. Lacombe D, Bloch-Zupan A, Bredrup C, Cooper EB, Houge SD, García-Miñaur S, Kayserili H, Larizza L, Lopez Gonzalez V, Menke LA, Milani D, Saettini F, Stevens CA, Tooke L, Van der Zee JA, Van Genderen MM, Van-Gils J, Waite J, Adrien JL, Bartsch O, Bitoun P, Bouts AHM, Cueto-González AM, Dominguez-Garrido E, Duijkers FA, Fergelot P, Halstead E, Huisman SA, Meossi C, Mullins J, Nikkel SM, Oliver C, Prada E, Rei A, Riddle I, Rodriguez-Fonseca C, Rodríguez Pena R, Russell J, Saba A, Santos-Simarro F, Simpson BN, Smith DF, Stevens MF, Szakszon K, Taupiac E, Totaro N, Valenzuela Palafoll I, Van Der Kaay DCM, Van Wijk MP, Vyshka K, Wiley S, Hennekam RC. Diagnosis and management in Rubinstein-Taybi syndrome: first international consensus statement. *J Med Genet*. 2024 May 21;61(6):503-519. doi: 10.1136/jmg-2023-109438. PMID: 38471765; PMCID: PMC11137475.
6. Milani D, Manzoni FM, Pezzani L, Ajmone P, Gervasini C, Menni F, Esposito S. Rubinstein-Taybi syndrome: clinical features, genetic basis, diagnosis, and management. *Ital J Pediatr*. 2015 Jan 20;41:4. doi: 10.1186/s13052-015-0110-1. PMID: 25599811; PMCID: PMC4308897.

ЧАСТОТА ВИЯВЛЕННЯ НИЗЬКОГО РІВНЯ КИСЛОТНОСТІ У ХВОРИХ НА ХРОНІЧНИЙ НЕАТРОФІЧНИЙ ГАСТРИТ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ВІЙСЬКОВИХ ДІЙ НА УКРАЇНІ

НАУКОВО-ДОСЛІДНА ГРУПА:

Авраменко Анатолій Олександрович

д-р.мед.наук, професор, професор кафедри охорони здоров'я
Міжнародний класичний університет ім. Пилипа Орлика, м. Миколаїв, Україна

Магденко Ганна Казимирівна

канд.мед.наук, доцент кафедри охорони здоров'я
Міжнародний класичний університет ім. Пилипа Орлика, м. Миколаїв, Україна

Смоляков Сергій Миколайович

лікар - патологоанатом вищої категорії, завідувач гістологічної лабораторії
Миколаївський обласний центр онкології, Україна

Дерменжи Олена Володимирівна

лікар – патологоанатом вищої категорії гістологічної лабораторії
Миколаївський обласний центр онкології, Україна

Короленко Римма Миколаївна

лікар УЗ-діагностики вищої категорії,
завідувач відділення функціональної діагностики
4-та міська лікарня, м. Миколаїв, Україна

Вступ. Військові дії, які тягнуться вже майже 3 роки в Україні, є найсильнішим стресом для всього населення країни, що негативно позначається на функції шлунково-кишкового тракту і, зокрема, на рівні кислотності шлункового соку хронічного неатрофічного гастриту (ХНГ).

Матеріали та методи. На базі центру прогресивної медицини «Реа+Мед» м. Миколаєва було комплексно обстежено 58 пацієнтів із ХНГ, у яких за час проведення військових дій відбулося загострення. Тривалість загострення коливалася від 1-го до 4-х місяців. Комплексне обстеження включало: рН-метрію за методикою Чорнобрового М.В., езофагогастродуоденоскопію (ЕГДС), подвійне тестування на НР (уреазний тест та мікроскопування пофарбованих мазків-відбитків у

порівнянні результатів, що дозволяло визначати не тільки наявність і концентрацію НР-інфекції, але й виявляти внутрішньоклітинні «депо»), матеріал для якого (біоптати слизової оболонки шлунка) було отримано під час проведення ЕГДС із 4-х топографічних зон; також із цих зон бралися біоптати для проведення гістологічних досліджень слизової оболонки шлунка за загальноприйнятою методикою [1, 2]. Також проводилося УЗ дослідження органів черевної порожнини за загальноприйнятою методикою [3].

Результати та їх обговорення. У всіх пацієнтів у 100% випадків був виявлений ХНГ при різному ступені виразності запального процесу, що підтверджувалося гістологічними дослідженнями біоптатів слизової оболонки, а також наявністю на слизовій оболонці шлунка НР-інфекції при концентрації - (+) - (+++), причому у 49-ти (84,5%) висока концентрація НР - (+++) була на слизовій тіла шлунку. Рівень кислотності шлункового соку був низький: у 8-ми (13,8%) пацієнтів він відповідав гіпоацидності помірній, у 46-ти (79,3%) – гіпоацидності виразній, і тільки у 4 (6,9%) відповідала нормацидності. У 52-х (89,6%) пацієнтів при проведенні УЗ дослідження органів черевної порожнини було виявлено ознаки реактивного панкреатиту.

Дані результати можна пояснити з точки зору даних про вплив тривалого стресу на рівень кислотності шлунка. При тривалому стресі, що пов'язаний з війною, рівень кислотності знижується за рахунок виснаження запасів ацетилхоліну, оскільки стимуляція вироблення соляної кислоти паріетальної клітиною через потужний ацетилхоліновий рецептор різко знижується. Крім того, під час стресу знижується і рівень імунного захисту, що разом зі зниженням рівня кислотності сприяє швидкому розмноженню гелікобактерної інфекції, яка переміщується з антрального відділу у тіло шлунка, де знаходиться основна маса паріетальних клітин і де для гелікобактерної інфекції кращі умови для їх життєдіяльності [4]. Зниження кислотності викликає перевантаження підшлункової залози, що призводить до розвитку панкреатиту [5].

Висновки. На тлі тривалого стресу, пов'язаного з військовими діями в Україні, у 93,1% пацієнтів із ХНГ виявлено низький рівень кислотності шлункового соку, що знижує якість процесу травлення.

Ключові слова: військові дії, стрес, низький рівень кислотності шлункового соку.

Список використаних джерел:

1. Авраменко А. А. Достоверность стул-теста при тестировании больных хроническим хеликобактериозом при наличии активных и неактивных форм хеликобактерной инфекции на слизистой оболочке желудка // Сучасна гастроентерологія. - 2014. - № 3 (77). - С. 22 - 26.
2. Ендоскопія травного каналу. Норма патологія, сучасні класифікації /за редакцією В.Й. Кімаковича і В.І. Нікішаєва. - Львів: Видавництво Медицина Світу. 2008. - 208 с.,іл.
3. Авраменко А.А., Гоженко А.И., Короленко Р.Н. Влияние длительности обострения язвенной болезни двенадцатиперстной кишки на сроки формирования реактивного холецистопанкреатита // Клінічна та експериментальна патологія. - 2003. - Т.ІІ. - № 1. - С. 2-4.
4. Авраменко А.А., Гоженко А. И., Гойдык В.С. Язвенная болезнь (очерки клинической патофизиологии). - Одесса: ООО «РА «АРТ-В», 2008. - 304 с.
5. Авраменко А.О., Магденко Г.К., Смоляков С.М., Дерменжі О.В., Короленко Р.М. Механізм формування реактивного панкреатиту після лікування із застосуванням інгібіторів протонної помпи у пацієнтів з хронічним неатрофічним гастритом // Вестник морской медицины. - 2024. - № 3 (104). - С. 63 - 68

СЕКЦІЯ XXII. ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА, СПОРТ ТА ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ

ВПЛИВ СОЦІАЛЬНО-ПОБУТОВИХ УМОВ НА ФОРМУВАННЯ МОТИВІВ ДО ЗАНЯТТЯ ФІЗИЧНОЮ КУЛЬТУРОЮ У ШКОЛЯРІВ СЕРЕДНЬОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ СІЛЬСЬКОЇ МІСЦЕВОСТІ

Мойсюк В.І.

студента II курсу (магістерського) рівня
факультету фізичного виховання,
Уманський державний педагогічний університет
імені Павла Тичини,

Науковий керівник: Маєвський М.І.

кандидат наук з фізичного виховання та спорту,
доцент кафедри теорії та методики спорту
Уманський державний педагогічний університет
імені Павла Тичини,
м. Умань, Україна.

***Анотація.** У статті досліджено особливості формування мотивів до заняття фізичною культурою серед школярів середнього шкільного віку, які навчаються в сільських школах. Проаналізовано вплив соціально-побутових та економічних умов сільської місцевості на мотивацію до фізичної активності, а також значення родинного оточування та шкільного середовища у становленні позитивного ставлення до заняття фізичною культурою. Проаналізовано методи, які можуть мотивувати дітей займатися фізичною культурою.*

Актуальність. Проблема недостатньої фізичної активності серед підлітків у сільській місцевості є актуальною на сучасному етапі розвитку суспільства. З огляду на те, що фізична активність є одним із ключових факторів збереження і зміцнення здоров'я, особливо важливо дослідити вплив соціально-побутового середовища на формування позитивної мотивації для заняття фізичною культурою. Діти в сільській місцевості

часто мають обмежений доступ до спортивної інфраструктури, що може зменшити їх інтерес до фізичних занять. Однак, з іншого боку, більш тісний зв'язок з природою та активний побут може проявити сприятливий фактор для формування фізичної активності як частини повсюдного життя. [1, 24]

Формування стійких мотивів до фізичної культури у школярів середнього шкільного віку сприятиме не лише їхньому фізичному розвитку, а й підвищенню загальної успішності та соціалізації дітей к майбутньому. Крім того, розвиток мотивів до заняття фізичною культурою, забезпечує вироблення здорових звичок на все життя. Вивчення даного питання є актуальним для розробки ефективних програм фізичного виховання в сільських школах, які враховують особливості соціально-економічного контексту та психологічні потреби школярів, і сприяння зниженню рівня захворюваності та підвищенню рівня здоров'я молодого покоління в Україні. [2, 146]

Аналіз досліджень і публікацій. Аналіз досліджень і публікацій свідчить про те, що вплив соціально-побутових умов на формування мотивів до заняття фізичною культурою у школярів середнього шкільного віку сільської місцевості демонструє багатогранність підходів і поглядів вчених на дану проблему. [3, 103]

Питаннями формування мотивів до занять фізичною культурою серед школярів досліджувалося багатьма вченими як в Україні, так і за кордоном. Серед українських дослідників варто відзначити роботи таких авторів як Артемов І., Анісімов В., Осокіна Л., Олексієнко О. та інших. Вони детально аналізували різноманітні фактори, що впливають на формування мотивації, зокрема соціально-побутові умови. [2, 145]

Науковці зосереджували свою увагу на різних аспектах дослідження. Вивчали роль батьків у формуванні мотивації до занять фізичною культурою, їхній особистий приклад, заохочення та підтримка фізичної активності дітей. Звертали увагу на соціокультурні фактори, а саме вплив традицій, звичаїв, культурних цінностей на ставлення до фізичної культури в сільській місцевості. Кузьменко О. та Генріха М. підкреслювали важливість програми фізичного виховання, адаптованої до потреб дітей із сільської місцевості, які враховуються соціально-побутові умови, що забезпечують інтерес школярів до фізичної культури. Сьогодні дедалі більше українських вчених, педагогів звертають свою увагу на взаємозв'язок матеріальних умов та соціальних зв'язків,

аналізують роль вчителів фізичної культури, навчальної програми, атмосфери в класі на формування мотивів та мотивації [4, 74].

Мета дослідження. Дослідити вплив соціально – побутових умов на формування мотивів до заняття фізичною культурою у школярів середнього шкільного віку сільської місцевості.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вплив соціально-побутових умов на формування мотивів до заняття фізичною культурою у школярів середнього шкільного віку в сільській місцевості є надзвичайно багатим явищем, яке охоплює як матеріальні, так і психологічні аспекти життя дитини. Розглянемо ключові фактори, які впливають на мотиви підлітків у сільській місцевості до заняття фізичною культурою:

- *Вплив цифрових технологій і альтернативних розваг:*

Сьогодні діти що проживають у селі, все більше часу витрачають в цифровому середовищі, надаючи перевагу перед заняттями фізичною культурою, та іграм на свіжому повітрі. Це викликано тим, що у сільській місцевості, дозвілля часто обмежене, тому цифрові технології становлять основну альтернативу фізичній активності. Недостатня кількість спортивних майданчиків або їх повна відсутність, спричиняє зменшення мотивів займатися фізичною культурою дітьми середнього шкільного віку. [2, 145]

- *Підтримка сім'ї та соціального оточення:*

Сім'я та соціальне середовище відіграють важливу роль у формуванні мотивації дитини до зайняття спортом. У випадках, коли батьки не надають значення фізичної культури або бачать фізичну активність лише як частину роботи в господарстві, діти можуть не розвивати внутрішньої мотивації до спорту. Дослідження Семенюка показують, що в родинах, де батьки займаються спортом чи підтримують фізичну активність, діти мають більшу цікавість у фізичній культурі та більше далі продовжують поняття у підлітковому віці. Проте в сільських місцевостях, де фізична активність часто асоціюється з працею, діти можуть не відчувати потреби в додатковій фізичній культурі, після чого їхній день вже включає активну роботу. [5, 52]

Додатково, важливу роль відіграє доступ до спортивних споруд та ресурсів. Відсутність належної інфраструктури в сільських районах може обмежувати можливості для занять спортом, у той час як школи, які

мають належне обладнання та організують спортивні заходи, можуть заохочувати учнів до активної участі у фізичній культурі. [5, 51]

Ще одним фактором є культурні традиції та ставлення до спорту в конкретній спільноті. У селах, де спорт є важливою частиною життя, мотиви до заняття фізичною культурою можуть бути більш вираженими. Це можна включати як інтерес до змагань, так і активну участь у різноманітних спортивних заходах. [3]

Нарешті, необхідно врахувати психологічні аспекти. Школярі, які відчувають підтримку з боку активності ровесників та вчителів, частіше мають позитивне ставлення до фізичної особистості. Створення сприятливого соціального середовища може бути критично важливим для формування мотивів до зайняття спортом.

Науковці, педагоги виокремлюють наступні методи, які можуть мотивувати дітей займатися фізичною культурою:

1. Створення ігрових форм занять. Інтеграція елементів гри у фізичні поняття може значно підвищити інтерес дітей. Наприклад, організація спортивних ігор, естафет, конкурсів, робить заняття більш цікавими та захоплюючими.

2. Заохочення дітей до зайняття спортом через систему нагород, сертифікатів або медалей може стимулювати їхні зусилля та бажання вдосконалюватися.

3. Важливо забезпечити індивідуальні потреби та інтереси кожної дитини. Підбір видів спорту відповідно до уподобань можна збільшити мотивацію до заняття.

4. Організація заходів, таких як спортивні свята або змагання між школами, створює позитивну атмосферу та залучає більше дітей до активної участі.

5. Залучення батьків і громади, оскільки активна участь батьків у спортивних заходах та їх підтримка може значно підвищити мотивацію дітей. Громадські ініціативи, що сприяють розвитку спорту, також можуть стимулювати інтерес до фізичної активності. [4, 73]

Висновки. Отже, вплив соціально-побутових умов на формування мотивів до заняття фізичною культурою у школярів середнього шкільного віку сільської місцевості підтверджує, що соціально-побутові умови значно впливають на формування і розвиток мотивів до фізичної активності серед учнів. Діти, які зростають у сім'ях, де фізична культура цінується, мають вищі шанси стати активними учасниками спортивних

заходів. Сприятливе соціальне середовище може суттєво покращити мотивацію учнів до заняття фізичною культурою, формуючи позитивне ставлення до фізичної активності. Доступність спортивної інфраструктури та можливостей для заняття фізичною культурою впливає на рівень активності школярів. Відсутність належних умов для фізичних занять обмежує інтерес дітей до спорту, тоді як наявність сучасних спортивних об'єктів стимулює їхню участь. Загалом для ефективного розвитку фізичної культури серед школярів сільської місцевості необхідний комплекс соціально-побутових умов, які впливають на формування їхніх мотивів. Розробка стратегій, які сприяють поліпшенню умов для зайняття спортом і заохочення активного способу життя, стає кроком у забезпеченні здоров'я та фізичного розвитку молодого покоління. Вплив соціально-побутових умов на формування мотивів до заняття фізичною культурою у школярів середнього шкільного віку сільської місцевості є багатограним. Важливо використовувати комплексний підхід, що включає сімейну підтримку, соціальні зв'язки, доступність інфраструктури та ефективні методи мотивації для заохочення дітей до активного способу життя. Розуміння цих аспектів дозволить створити сприятливе середовище для розвитку фізичної культури серед молоді.

Перспективи наступних досліджень убачаємо в аналізі та вивченні передового досвіду з впливу соціально-побутових умов на формування мотивів до заняття фізичною культурою у школярів середнього шкільного віку сільської місцевості. Подальшого вивчення потребують методичні рекомендації та посібники, які допоможуть вчителям фізичної культури ефективніше мотивувати дітей до занять в сільській місцевості.

Список використаних джерел:

1. Івашина, О. В. Особливості мотивації школярів до заняття фізичною культурою в умовах сільської місцевості. Науковий журнал «Педагогіка здоров'я», 2017. С. 24 – 25.
2. Кузьменко, Л. С. Соціально-психологічні чинники формування мотивів до заняття фізичною культурою серед підлітків сільської місцевості. Журнал «Фізична культура та здоров'я», 2021. С. 145 – 146.
3. Лещенко, М. А. Вплив матеріально-технічної бази шкіл на мотив до заняття фізичною культурою. Збірник наукових праць, 2020. 365 с.
4. Семенюк, О. С. Соціальні фактори у формуванні інтересу до фізичної активності серед підлітків сільської місцевості. Наукові записки з фізичного виховання, 2019. С. 72– 73.
5. Федоренко, В. П. Роль учителів фізичної культури в мотивації до зайняття спортом у сільських школах. Вісник педагогічної академії, 2018. С. 51– 52.

ВПЛИВ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ НА ПСИХОЛОГІЧНИЙ СТАН ПРАЦІВНИКІВ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

Шишко Максим Валерійович

курсант Факультету підготовки фахівців для органів
досудового розслідування Національної поліції Україна
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Звегінцев Максим Ігорович

курсант Факультету підготовки фахівців для органів
досудового розслідування Національної поліції Україна
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Журавель Олександр Анатолійович

старший викладач кафедри спеціальної фізичної підготовки,
доктор філософії в галузі права
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Професійна діяльність працівників правоохоронних органів пов'язана зі значними психологічними і фізичними навантаженнями. Робота в умовах підвищеного ризику, контакт з порушниками закону, стресові та екстремальні ситуації суттєво впливають на їхній психічний стан і здатність ефективно виконувати службові обов'язки. Останніми роками багато досліджень присвячено пошуку способів покращення стресостійкості та психологічної стабільності правоохоронців. Одним із ключових напрямків, що активно розвивається, є фізична підготовка як важливий елемент підтримки психічного здоров'я та загальної працездатності працівників цієї сфери.

Професійна діяльність поліцейських відбувається в умовах цілого комплексу факторів, яких немає у звичайному житті людини. Це проявляється високим розумовим навантаженням і рівнем фізичної активності. Працівники міліції часто потрапляють у різноманітні ситуації, пов'язані із затриманням озброєного злочинця, браком інформації та часу для прийняття відповідальних рішень, постійною зміною обстановки, несподіваною поведінкою затриманого та іншими стресовими факторами, які зазвичай виникають в екстремальних ситуаціях [1, с. 51].

Фізична підготовка, поряд із професійними навичками, відіграє вагомую роль у формуванні психологічної стійкості правоохоронців. Регулярні заняття спортом не тільки підтримують фізичне здоров'я, а й сприяють зниженню рівня тривожності, підвищенню стійкості до стресів, покращенню настрою та загальної психологічної стабільності. Завдяки фізичним навантаженням активізується вироблення ендорфінів та серотоніну — «гормонів щастя», що сприяють зниженню рівня стресу та підтримці емоційної рівноваги.

Дослідження показують, що фізична активність підвищує рівень оксигенації мозку, що, у свою чергу, сприяє покращенню когнітивних функцій, концентрації уваги та пам'яті, які є важливими для виконання службових завдань у правоохоронних органах.

Професійним обов'язком є висока фізична підготовленість, досконале володіння технікою і тактикою застосування заходів фізичного впливу, навичками самозахисту і прийомами рукопашного бою в очних і екстремальних ситуаціях оперативно-службової діяльності. кожен поліцейський [2, с. 93].

Фізична підготовка, у свою чергу, включає такі компоненти, як загальна фізична підготовка, тактика самозахисту та особиста безпека. [3, с. 70].

Процес покращення фізичного стану поліцейського залежить від роботи з єдиноборствами та іншими видами спорту. Такий вид навчання дозволить закріпити практичні вміння та навички, які поліцейські набувають під час роботи, більш детально проаналізувати та відпрацювати конкретні прийоми та вдосконалити техніку, підвищити загальний рівень фізичної готовності до втручання в надзвичайних ситуаціях. . які виникають під час виконання службово-бойової діяльності працівника міліції тощо.

Фізична підготовленість поліцейського є базовою якістю, яка проявляється у високій кваліфікації, здатності виконувати оперативні завдання та обов'язки у боротьбі зі злочинністю, забезпеченні громадської безпеки та громадського порядку в нашій державі [3, с 73].

Одним із ключових аспектів формування та вдосконалення умінь і навичок поліцейського щодо фізичної підготовки в умовах воєнного стану є систематичність і регулярність занять. Поліцейські повинні регулярно займатися фізичною підготовкою, зокрема тренуванням м'язів, кардіотренуванням, розвитком швидкості та координації рухів.

Комплекс заходів, спрямованих на формування та вдосконалення умінь і навичок поліцейського в таких умовах, може включати такі елементи:

1. Фізична підготовка з елементами військової техніки. Поліцейські повинні знати такі елементи військової техніки, як стрільба, бій, захист та інші.

2. Навчання з бойовою підготовкою. Поліцейські мають бути боєздатними та вміти ефективно користуватися зброєю.

3. Тренування спеціальними вправами. Поліцейські мають бути готові до екстремальних ситуацій, тому мають тренуватися у спеціальних вправах, таких як смуга перешкод, смуга перешкод та інші.

4. Підготовка до стрільби. Стрільба є важливим елементом воєнного стану, тому офіцери повинні бути готові стріляти з різних позицій і на різні відстані.

5. Тренування фізичної стійкості та сили. Працювати поліцейському під час воєнного стану допоможе фізична витривалість і сила, тому навчання цим елементам є обов'язковим.

6. Навчання в області монтажу та демонтажу обладнання. Офіцери повинні бути готові швидко та ефективно збирати та розбирати своє обладнання.

7. Тренінг з ефективного використання транспорту. Поліцейські повинні бути готові ефективно використовувати різні види транспорту, такі як автомобілі, мотоцикли, гелікоптери та інші. Вони повинні знати, як ефективно використовувати транспорт для досягнення своїх цілей і виконання завдань.

8. Навчання спілкуванню та співпраці. Офіцери повинні бути готові співпрацювати з іншими військовими підрозділами та підрозділами, а також ефективно спілкуватися між собою та з командою.

9. Тренування стресостійкості. Воєнний стан може бути дуже напруженим і стресовим, тому поліцейські повинні бути готові до стресу та вміти ефективно керувати своїми емоціями.

10. Навчання першій медичній допомозі. Поліцейські повинні бути готові надати першу медичну допомогу в разі потреби, тому навчання цьому елементу є обов'язковим.

Усі ці елементи можна включити до комплексу заходів із фізичної підготовки працівників міліції в умовах воєнного стану. При цьому важливо не лише відпрацювати окремі елементи, а й створити умови для реалістичного моделювання воєнного стану та ситуацій, які можуть

виникнути в таких умовах. Тільки так поліцейські зможуть реально підготуватися до роботи в надзвичайних умовах та захистити себе та громадян від можливих загроз [2, с. 97].

Працівники правоохоронних органів стикаються зі значним психоемоційним навантаженням, яке включає постійну готовність до екстремальних ситуацій, високий рівень відповідальності, тиск з боку керівництва та суспільства. Ці фактори можуть призводити до хронічного стресу, синдрому професійного вигорання, підвищеної тривожності та дратівливості.

Фізична підготовка є одним із дієвих засобів, що дозволяє зменшити негативний вплив психоемоційних навантажень. Спорт та фізичні вправи сприяють відволіканню від роботи, активізації позитивних емоцій, підвищенню впевненості у власних силах та стійкості до стресових ситуацій. Психологічна перевага фізично підготовлених працівників полягає у тому, що вони здатні швидше відновлюватися після емоційних потрясінь, зберігаючи при цьому високу працездатність.

Емпіричні дослідження показують, що фізично підготовлені працівники правоохоронних органів демонструють нижчий рівень тривожності та депресії, порівняно з тими, хто не займається спортом. Наприклад, дослідження серед працівників поліції вказує на зниження ризику виникнення тривожних розладів та депресії у тих, хто регулярно виконує фізичні вправи. Також зазначено, що такі працівники проявляють вищий рівень адаптивності та швидше реагують на зміну умов, що є критично важливим в екстремальних ситуаціях.

Крім того, результати показали, що фізична активність покращує показники фізичної витривалості, що має безпосередній вплив на психологічний стан. Зокрема, витривалість сприяє зниженню почуття втоми, підвищенню концентрації та стабільності емоцій, що є надзвичайно важливим для правоохоронців, які часто працюють в умовах хронічного недосипання та нерегулярного графіка.

Отже, фізична підготовка є важливим фактором підтримки психічного здоров'я та психологічної стійкості працівників правоохоронних органів. Регулярна фізична активність сприяє зниженню рівня тривожності, підвищенню стресостійкості, покращенню настрою та підтримці загального психологічного комфорту. Позитивний вплив фізичної активності на психологічний стан працівників правоохоронних органів може бути покращений шляхом розробки

спеціальних фізичних програм, які включатимуть елементи як аеробних, так і силових навантажень, адаптованих до умов їхньої професійної діяльності.

Список використаних джерел:

1. Брижак С. М. Актуальні проблеми вдосконалення системи фізичної підготовки курсантської молоді // *Проблеми та перспективи спеціальної підготовки правоохоронних органів України* : зб. матеріалів круглого столу (Київ, 25 трав. 2017 р.). Київ : Ін-т крим. виконавч. служби, 2017. С. 51–53
2. Мартишко А. Ю. Особливості формування теоретичних і методичних знань із фізичної підготовки поліцейських/А.Ю. Мартишко, О. С. Рябуха; *Юридична психологія*-Київ. НАВС, 2016. – с. 91-99
3. Полішко Наталія. Фізична підготовка як умова реалізації трудової функції жінками-поліцейськими/Наталія Полішко; *Підприємництво, господарство і право* – Київ. Гарантія, 2020. – с. 67-72

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ДО ЗАТРИМАННЯ ТА НЕЙТРАЛІЗАЦІЇ ПРАВОПОРУШНИКІВ

Шишко Максим Валерійович

курсант Факультету підготовки фахівців для органів
досудового розслідування Національної поліції Україна
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Звегінцев Максим Ігорович

курсант Факультету підготовки фахівців для органів
досудового розслідування Національної поліції Україна
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Журавель Олександр Анатолійович

старший викладач
кафедри спеціальної фізичної підготовки, доктор філософії в галузі права
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Підготовка поліцейських до затримання та нейтралізації правопорушників є важливим елементом забезпечення публічної безпеки та правопорядку. У сучасному світі, де злочинність стає все більш складною і різноманітною, важливо, щоб правоохоронні органи мали необхідні знання і навички для ефективної реакції на загрози.

Під час затримання осіб, які підозрюються у вчиненні злочину, поліцейські повинні враховувати, що вони мають право на це лише за наявності підстав, визначених у статті 208 Кримінально-процесуального кодексу України. Згідно з цією статтею, можливі випадки затримання особи без ухвали слідчого судді чи суду, якщо виникають обґрунтовані підстави вважати, що особа може втекти з метою уникнення кримінальної відповідальності. Це стосується лише тих випадків, коли особа підозрюється у вчиненні кримінального злочину, а не правопорушення. Винятком є затримання підозрюваних за обставинами, зазначеними в частині 2 статті 208, коли особа підозрюється у вчиненні злочину, за який передбачено основне покарання у вигляді штрафу, що перевищує 3000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [1].

При наявності інших неперевіраних даних, що свідчать про можливу участь особи у злочині, вона може бути затримана лише в разі спроби

втечі або виявлення непокори законній вимозі поліцейських. У період дії воєнного стану строк затримання не може перевищувати 260 годин. Це обумовлено тим, що часто необхідність затримання виникає несподівано і має терміновий характер, ще до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань.

Першим тактичним кроком поліцейських під час затримання є встановлення особи підозрюваного. Це передбачає отримання фізичного опису особи, включаючи її одяг, зріст, вагу та відмінні риси (наприклад, татування чи шрами). За можливості, поліцейські також можуть з'ясувати ім'я, вік та адресу проживання підозрюваного. Цю інформацію можна отримати від свідків (очевидців), записів з камер відеоспостереження або з поліцейських баз даних. Враховуючи вищевикладене, перед ухваленням рішення про переслідування і затримання підозрюваних у вчиненні злочину, працівники поліції повинні чітко усвідомлювати правомірність своїх дій.

Підготовка поліцейських охоплює декілька аспектів, зокрема [2]:

- Фізична підготовка. Фізичні навички є критично важливими для поліцейських, оскільки затримання правопорушників може вимагати застосування сили, у тому числі фізичного контакту. Регулярні тренування з фізичної підготовки, включаючи бойові мистецтва, допомагають поліцейським підтримувати необхідний рівень фізичної форми.

- Тактична підготовка. Поліцейські повинні бути ознайомлені з різними тактиками затримання, які включають підходи до ситуацій, що потребують оперативного реагування. Це може включати командні операції, використання укриттів і тактику мінімізації ризиків.

- Психологічна підготовка. Затримання правопорушників часто супроводжується стресовими ситуаціями. Психологічна підготовка допомагає поліцейським управляти емоціями, реагувати на провокації та зберігати спокій у напружених умовах.

При затриманні правопорушників важливо враховувати тактичні аспекти, які впливають на успішність операції [3]:

- Оцінка ситуації. Поліцейські повинні вміти швидко оцінювати ситуацію, виявляти потенційні загрози та приймати обґрунтовані рішення про методи затримання.

- Взаємодія з командою. У випадку складних затримань, важливою є координація дій між членами команди. Чітка комунікація та планування можуть зменшити ризик для всіх учасників операції.

- Використання спеціального обладнання. Залежно від обставин, поліцейські можуть використовувати різні інструменти та обладнання, такі як наручники, засоби для нейтралізації, спеціальні транспортні засоби тощо. Знання та вміння правильно використовувати ці інструменти є критично важливими.

У процесі затримання правопорушників поліцейські повинні дотримуватись етичних норм і принципів прав людини. Застосування сили має бути пропорційним і виправданим, а права затриманих осіб повинні бути забезпечені. Важливо, щоб поліцейські знали свої обов'язки і обмеження у використанні сили, а також практикували комунікацію з правопорушниками з метою зменшення конфліктності.

Серед основних проблем у підготовці поліцейських можна виділити [2]:

- Невідповідність навчальних програм реаліям роботи правоохоронних органів.

- Недостатня увага до психологічної підготовки та управління стресом.

- Відсутність сучасних технологій у процесі навчання.

Перспективи вдосконалення підготовки поліцейських можуть включати:

- Розробку нових навчальних програм, що враховують сучасні виклики в правоохоронній діяльності.

- Впровадження тренінгів з управління стресом та комунікації в кризових ситуаціях.

- Застосування сучасних технологій для симуляції ситуацій, які можуть виникнути під час затримання правопорушників.

Отже, підготовка поліцейських до затримання та нейтралізації правопорушників є складним і багатогранним процесом, що вимагає комплексного підходу. Важливими аспектами є фізична, тактична та психологічна підготовка, а також дотримання етичних норм і прав людини. Сучасні виклики в сфері безпеки потребують постійного вдосконалення навчальних програм і впровадження новітніх технологій. Це дозволить поліцейським ефективно виконувати свої обов'язки, зберігаючи при цьому високі стандарти професійності та гуманності.

Список використаних джерел:

1. Алгоритм дій поліцейських патрульної поліції під час забезпечення публічної безпеки і порядку : збірник ситуативних завдань. Ю. Р. Йосипів, Н. Д. Туз та ін. Львів : ЛьвДУВС, 2019. 68 с.
2. Особиста безпека працівників правоохоронних органів, залучених до патрулювання : навчальний посібник. С. М. Банах, Ю. Р. Йосипів, М. Д. Курляк, В. М. Синенький та ін. Львів: ЛьвДУВС, 2020. 272 с.
3. Підготовка поліцейських в умовах реформування системи МВС України : зб. наук. пр. / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Каф. спец. фіз. підготовки ф-ту № 2. – Харків : ХНУВС, 2018. – 246 с.

ПРОГРАМИ ФІЗИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ПІСЛЯ ТРАВМ, ОТРИМАНИХ ПІД ЧАС СЛУЖБИ

Шевчук Іван Сергійович

курсант Факультету підготовки фахівців для органів
досудового розслідування Національної поліції Україна
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Шепіль Катерина Олександрівна

курсантка Факультету підготовки фахівців для органів
досудового розслідування Національної поліції Україна
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Журавель Олександр Анатолійович

старший викладач кафедри спеціальної фізичної підготовки,
доктор філософії в галузі права
Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Реабілітація є комплексним процесом, включає взаємопов'язані аспекти на фізичному, фізіологічному, біохімічному та психологічному рівнях. Нерідко фахівці випускають з уваги цей багатогранний аспект, що може суттєво знизити ефективність відновлення. Наприклад, ігнорування психологічних наслідків травми може закріпити страх і невпевненість пацієнта [1].

Реабілітація за своєю суттю є комплексом широкомасштабних заходів, що включає медичний, педагогічний, фізичний, психологічний та соціальний аспекти. Травми, отримані під виконання поліцейським службових обов'язків, можуть бути різного характеру і ступеня тяжкості, залежно від виду і якості виконуваних вправ, що може призвести до втрати працездатності, яка впливає на терміни відновлення та загальну реабілітацію співробітника після отриманої травми. Найсерйознішими і найдовшими за термінами реабілітації будуть травми опорно-рухового апарату та черепно-мозкова травма.

Фізична реабілітація поліцейських після травм, отриманих під час служби, є дуже важливим етапом їхнього повернення до професійної діяльності. Зважаючи на специфіку роботи правоохоронців, яка часто пов'язана з підвищеними фізичними навантаженнями та ризиками, необхідно забезпечити якісне відновлення для відновлення фізичних

можливостей. Розробка таких програм спрямована на покращення фізичного стану та поступове повернення до повноцінної служби, при цьому важливо враховувати характер травм та індивідуальні особливості кожного постраждалого.

Основною метою програм фізичної реабілітації є відновлення функціональних можливостей тіла, підвищення витривалості, гнучкості, а також адаптація до службових навантажень. Це включає спеціальні вправи, які сприяють відновленню м'язової сили, розвитку координації та поверненню рухливості. Крім цього, в таких програмах застосовуються різні методи фізіотерапії, масажі та інші відновлювальні техніки, що дозволяють зменшити біль, запалення та прискорити процес відновлення.

Кінцева мета реабілітації поліцейського – це повне відновлення функціонального стану організму, опорно-рухового апарату, зупинка патологічних процесів, відновлення всіх втрачених функцій і якостей. У випадках травм опорно-рухового апарату пріоритетом є відновлення повної мобільності та функціональних можливостей для забезпечення подальшої активної діяльності [2].

Важливо також розуміти, що ефективність програм залежить від індивідуального підходу. Під час розробки програм беруться до уваги не лише вид травми, але й загальний фізичний стан працівника, його досвід у службі та специфіка професійних завдань, які він виконує. Тому програми можуть включати кінезіотерапію, де використовуються вправи для відновлення м'язів та рухливості, а також фізіотерапевтичні методи, такі як ультразвукова або електротерапія, які допомагають зменшити набряк та полегшити біль.

Поліцейські направляються на реабілітаційне лікування відповідно до статті 95 Закону України «Про Національну поліцію», порядку пільгового реабілітаційного, санаторно-курортного лікування, оздоровлення та відпочинку в медичних реабілітаційних центрах, санаторіях, будинках відпочинку, пансіонатах та оздоровчих закладах Міністерства внутрішніх справ України поліцейських, деяких інших категорій осіб та членів їх сімей, затвердженому наказом Міністерства внутрішніх справ України від 14.12.2015 № 1568, зареєстрованому в Міністерстві юстиції України 11 січня 2016 р. за № 27/28157 [3].

Програми реабілітації поліцейських включають поступове збільшення рівня фізичного навантаження через спеціально розроблені

вправи. На початкових етапах вправи зазвичай мають легкий рівень інтенсивності, що дозволяє організму адаптуватися до рухів без ризику перевантаження або погіршення стану травмованої ділянки. На цьому етапі використовуються базові вправи для зміцнення м'язів, відновлення гнучкості та покращення координації.

Згодом інтенсивність і складність вправ збільшуються, щоб поліпшити загальну витривалість та розвинути специфічні навички, необхідні для виконання службових обов'язків. Наприклад, додаються силові вправи, тренування на витривалість та вправи на швидкість реакції. Це можуть бути вправи з вагами, вправи з власною вагою, кардіотренування, а також заняття, що імітують реальні умови, з якими поліцейські можуть зіткнутися під час виконання своїх обов'язків (наприклад, переміщення з навантаженням, подолання перешкод або швидкі маневри в обмеженому просторі).

Таким чином, програми фізичної реабілітації є необхідним компонентом процесу відновлення поліцейських після травм, оскільки вони дозволяють поступово повернутися до активної професійної діяльності. Ефективне поєднання вправ та терапевтичних методів забезпечує високий рівень підготовки до подальшого виконання службових обов'язків, зменшуючи ризики повторних травм.

Список використаних джерел:

1. Основи реабілітації, фізичної терапії, ерготерапії: підручник/ Л.О. Вакуленко, В.В. Клапчук, Д.В. Вакленко та ін. ; за заг. ред. Л.О. Вакуленко, В.В. Клапчука. Тернопіль: ТДМУ, 2018. 372 с.
2. Медична і соціальна реабілітація: підручник/ В.Б. Самойленко, Н.П. Яковенко, І.О. Петряшев та ін. 2-е вид., переробл. і допов. Київ: ВСВ «Медицина», 2018. 464 с
3. Міністерство внутрішніх справ України. Реабілітаційне лікування у системі закладів охорони здоров'я МВС. URL: <https://mvs.gov.ua/rehabilitation-rest/reabilitaciine-likuvannia-u-sistemi-zakladiv-oxoroni-zdorovia-mvs> (дата звернення 25.10.2024).

ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ В ПРОЦЕСІ ЗАНЯТЬ ФІЗИЧНИМ ВИХОВАННЯМ

Топчієва Ганна Олександрівна

ORCID ID: 0000-0003-3114-0658

старший викладач кафедри фізичного виховання
Національний університет харчових технологій, Україна

***Анотація.** В статті розглядається актуальність проблеми формування здорового способу життя у здобувачів освіти ЗВО в процесі занять фізичним вихованням, проаналізовано поняття «здоров'я» та його основні складові. Фізичне виховання, та його вплив на здоровий спосіб життя, чинники які впливають на формування здорового способу життя у процесі занять фізичним вихованням здобувачів освіти. Проведено аналіз досліджень даного питання у педагогічній теорії, практиці та пріоритетні напрямки його реалізації.*

Проблема здоров'я здобувачів освіти в закладах вищої освіти є досить актуальною. Якщо раніше її вирішення пов'язувалося переважно з медико-біологічними або санітарно-гігієнічними факторами, то сьогодні доведено, що здоров'я людини, її здоровий спосіб життя тісно залежить від фізичного виховання. Це цілісне, системне явище, природа якого обумовлена як зовнішніми так і внутрішніми чинниками, що визначають психологічне ставлення людини до себе, і до тих обставин, у яких вона реалізує власне життя [5].

В Україні постала загальна проблема оздоровлення здобувачів освіти ЗВО, формування здорового способу їх життя засобами фізичного виховання. Стан здоров'я української молоді зумовлений багатьма факторами і оцінюється фахівцями медичних, педагогічних, психологічних наук як незадовільний.

Формування культури здорового способу життя здобувачів закладів вищої освіти суттєво відбувається у процесі занять фізичною культурою і спортом. Ця важлива проблема знаходить свій відбиток у психолого-педагогічній літературі та займає провідне місце у загальному комплексі наукових досліджень про здоров'я. Пов'язано це також із тим, що від стану здоров'я людини залежить її працездатність, добробут, інтенсивність і продуктивність праці. Особливого значення набуває

вдосконалення системи вищої освіти шляхом інтеграції в неї сучасних систем зміцнення та формування культури здорового способу життя як важливого чинника творчого розвитку особистості [2].

Проблема формування культури здорового способу життя здобувачів закладів вищої освіти вивчалася широким колом фахівців у різних напрямках наукових досліджень таких як: формування готовності здобувачів до самоорганізації здорового способу життя засобами рекреаційного фітнесу, педагогічне забезпечення ефективності процесу фізичної підготовки засобами фітнесу, формування ціннісного ставлення до фізичної культури та формування здоров'язбережувальної компетентності у процесі занять фізичним вихованням [4].

Вчені дійшли висновку, що помітно погіршився стан здоров'я населення загалом, особливо студентської молоді, у зв'язку з цим медицині необхідна педагогічна допомога, яка б проводила роз'яснювальну роботу. Вивчення проблеми здорового способу життя здобувачів вищої освіти засобами фізичного виховання у широкому соціокультурному аспекті ЗВО, які займаються питаннями формування ціннісних орієнтацій молоді на здоровий спосіб життя, слід відмітити дослідження Г. П. Грибана, І. Д. Бега, О. А. Федько, С. П. Гвоздій, С. І. Присяжнюк, І. І. Іванової та інших.

Здобувачі освіти, як самостійна соціальна група, завжди була об'єктом особливої уваги. Протягом останніх десятиліть відзначається тривожна тенденція погіршення здоров'я молоді, її фізичної підготовленості. Це пов'язано не тільки зі змінами, що сталися в умовах воєнного стану, економіці, екології, умовами праці та побуту населення, але і з недооцінкою в суспільстві оздоровчої функції фізичного виховання, що позначилось на гармонійному розвитку особистості.

Сьогодні здоров'я нації викликає занепокоєння у зв'язку зі збільшенням кількості молодих осіб, які мають шкідливі звички та ведуть нездоровий спосіб життя [4].

В умовах становлення незалежної України перед системою фізичної культури постали нові вимоги, покликанні залучити здобувачів освіти до здорового способу життя. Вирішення питання спрямовані на: збереження і зміцнення фізичного і психічного здоров'я; розвиток системи фізичного виховання, що дозволяє цілком розкрити національні традиції українського народу; виховання мотивації на здоровий спосіб життя; відтворення здорового населення, його підготовку до виробничої

діяльності та військової служби; формування в молоді здатності адаптації до складних ситуацій та їх подолання.

Аналіз низки наукових джерел [1, 3, 4] вказує на те, що під час навчання у більшості здобувачів закладів вищої освіти не відбувається визначальних позитивних змін в індивідуальному рівні здоров'я взагалі та сформованості культури здоров'я зокрема. Цей факт можна пояснити недостатньою організацією роботи з формування культури здоров'я та урахування індивідуальних особливостей здобувачів в процесі таких занять [1].

Піклування про здоров'я нації стає необхідною потребою кожного, хто працює зі здобувачами освіти в ЗВО, залучає їх до систематичних занять фізичним вихованням, виховує інтерес до занять.

За сучасними уявленнями здоров'я розглядають не як суто медичну, а як комплексну проблему, складний феномен глобального значення [2]. Тобто здоров'я визначається як філософська, соціальна, економічна, біологічна, медична категорії, як об'єкт споживання, вкладу капіталу, індивідуальна та суспільна цінність, явище системного характеру, динамічне, постійно взаємодіюче з оточуючим середовищем.

Сучасні темпи життя вимагають фізичного вдосконалення ще в молодому віці, потребують необхідних знань, ведення здорового способу життя, самостійного заняття фізичними вправами. Оволодіти цими знаннями та навиками можна за допомогою фізичного виховання.

Поняття «здоровий спосіб життя» включає фізичне здоров'я, психічне, духовне здоров'я і соціальне здоров'я. Взаємообумовленість цих понять виступає не сумою, а твором їх результату. Якщо будь-який з чотирьох його компонентів дорівнюватиме нулю, то й загальний показник також дорівнюватиме нулю [5].

Визначення сутності та компонентного складу культури здорового способу життя пов'язані з неоднозначністю у тлумаченні сутності поняття «здоров'я», що є основною категорією у проблемі здорового способу життя. Різноманітність визначення цього поняття є відображенням неоднозначності самої людини, різноманіття її природи. Отже кожний здобувач є неоднозначним не лише зовні, а й внутрішньо: поведінка, сприйняття, думки, вчинки, характер, реакції тощо на різні ті чи інші чинники. А сам, феномен здоров'я людини є дуже складним у загальнолюдському та індивідуальному бутті. Тому немає сумнівів, що здоров'я залежить від взаємодії багатьох чинників фізичного та психічного, соціального, індивідуального та природного впливу [1].

До сфери фізичного виховання включають такі чинники, як індивідуальні особливості анатомічної будови тіла, перебігу фізіологічних функцій організму в різних умовах спокою, руху, довкілля, генетичної спадщини, рівня фізичного розвитку та систем організму.

До психічного здоров'я відносять індивідуальні особливості психічних процесів та властивостей людини, наприклад: збудженість, емоційність, чутливість.

Психічне життя індивіда складається з потреб, інтересів, мотивів, стимулів, установок, цілей, почуттів тощо. Всі ці складові і чинники обумовлюють особливості індивідуальних реакцій на однакові життєві ситуації, вірогідність стресів, афектів.

Духовне здоров'я залежить від духовного світу особистості, зокрема складових духовної культури людства, освіти, науки, мистецтва, релігії, моралі, етики.

Духовне та фізичне здоров'я – це дві невід'ємні частини людського життя, які повинні постійно знаходитися в гармонійній єдності і забезпечувати високий рівень здоров'я.

Духовне здоров'я – це здоров'я нашого розуму, фізичне – тіла.

Фізичне здоров'я забезпечується фізичною активністю, раціональним харчуванням, загартуванням організму, вдалим поєднанням розумової та фізичної праці, вмінням правильно вибрати час та спосіб відпочинку.

Основною метою роботи залучення здобувачів освіти до здорового способу життя засобами фізичного виховання є:

- формування позитивної мотивації у здобувачів освіти щодо здорового способу життя на заняттях фізичним вихованням;
- знайомство їх з основами здорового стилю життя, формування свого стилю здорового життя, здійснення профілактичної роботи за негативними проявами;
- формування теоретичних і практичних навичок здорового способу життя засобами фізичного виховання [5].

Особливе значення для здобувачів освіти мають фізичними вправами. Процес формування у здобувачів освіти відношення до здорового способу життя як цінності, здійснюється в процесі проведення занять дисципліни «Фізична культура і спорт».

Фізичні вправи були і залишилися основним засобом у зміцненні здоров'я людини, а також посідають провідне місце у боротьбі з багатьма

хворобами. Видатний лікар С.А. Тіссо з цього приводу говорив: «Фізичні вправи за своєю дією можуть замінити будь-які ліки, але усі ліки світу не можуть замінити дію фізичних вправ» [6].

Стан здоров'я молоді залежить від великої кількості чинників, однак серед тієї частини процесів, якими може свідомо керувати сама людина, рухова активність має вирішальне значення.

Рухова активність – один із найважливіших чинників формування здорового способу життя. Малорухомий спосіб життя негативно впливає на здоров'я: зменшується маса клітин, потужність їх функціонування, якість засвоєння харчових речовин, газообмін та інше.

Рух – основний зовнішній прояв діяльності й разом з тим важливий фактор як фізичного, так і психічного розвитку організму [1].

Систематичне залучення м'язової системи до рухової активності робить величезний вплив на весь організм, стимулює інтелектуальну діяльність людини, підвищує продуктивність розумової праці і добре впливає на психічну й емоційну діяльність людини.

Для цього потрібно цілеспрямовано використовувати доступні кожному форми фізичного виховання: ранкова гімнастика, прогулянки, біг «підтюпцем», танці, а також виконанням гімнастичних вправ [5].

Метою фізичного виховання є зміцнення фізичного, морального і психічного здоров'я, усвідомленої потреби особистого вдосконалення, формування інтересу та звички до самостійних занять фізичною культурою і спортом, набуття знань та вмінь щодо здорового способу життя здобувачів вищої освіти. Педагогічне завдання, спрямовувати на формування рухової функції молоді засобами фізичного виховання.

Висновки. Важливим напрямом в формуванні здорового способу життя здобувачів закладів вищої освіти, підготовці до життя у суспільстві, є фізичне виховання, спрямоване на відтворення соціально значущих цінностей якості життя та параметрів здоров'я, формування краси та тілесної гармонії, виховання працьовитості й формування суспільної активності, формування культури спілкування, фізичного й психічного здоров'я, удосконалення підготовленості до активного життя, творчої професійної діяльності та захисту Батьківщини.

Актуальним є, систематичні заняття фізичними вправами, які формують здорового способу життя як в процесі занять фізичним вихованням так і поза навчальній діяльності.

Здоров'я нації було, є, та залишається найвищою цінністю держави, передумовою стійкого та впевненого її розвитку.

Список використаних джерел:

1. Барибіна Л.М. Індивідуалізація навчального процесу з фізичного виховання у вищих навчальних закладах із урахуванням психофізіологічних можливостей студентів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з фіз. вих. і спорту. Харків. 2013. 20 с.
2. Грибан Г.П. Актуальні проблеми здоров'я сучасної молоді. Громадське здоров'я: проблеми та перспективи розвитку : зб. матер. тез наук.-практ. конф. За ред. І.В. Гущуката ін. Острог: Вид-во Нац. університету «Острозька академія». 2018. 140–142 с.
3. Грибан Г.П. Проблеми модернізації фізичного виховання студентів у сучасних умовах розвитку освіти в Україні. Фізичне виховання і спорт в навчальних закладах України на сучасному етапі: стан, напрямки та перспективи розвитку. Харків: ФОП Озеров Г.В., 2019. 9-14 с.
4. Іщенко М.В., Букаєв В. В. Здоров'я людини: фізична культура та здоровий спосіб життя. вид.. 2013. 132 с.
5. Нестеренко В.В. Підготовка майбутніх педагогів до виховання у дошкільників навичок здорового способу життя: Авторефр. дис. канд. пед. наук. - Одеса: Б.в., 2003. 20 с.
6. Присяжнюк С.І. П 75 Фізичне виховання: Навч. пос. – К.: Центр учбової літератури, 2008. 504 с.

СЕКЦІЯ XXIII. ІСТОРІЯ, АРХЕОЛОГІЯ ТА КУЛЬТУРОЛОГІЯ

ІВАН СЕМАНЮК (МАРКО ЧЕРЕМШИНА) У СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОМУ ЖИТТІ ГАЛИЧИНИ НАПРИКІНЦІ ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ СТ.

Волочій Надія Василівна

здобувач вищої освіти факультету історії, політології і міжнародних відносин
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, Україна

Науковий керівник: Паска Богдан Валерійович

ORCID ID: 0000-0002-5452-5254

канд. іст. наук, доцент кафедри історії України і методики викладання історії
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, Україна

Іван Семанюк (1874–1927), український адвокат і доктор права, відомий переважно під псевдонімом «Марко Черемшина», був не лише літератором, але й активним громадсько-культурним діячем. У численних енциклопедичних та довідкових виданнях його здебільшого представляють як письменника, зазначаючи його внесок у літературу, зокрема як новеліста. Письменницький таланти І. Семанюка став темою численних книг, статей і досліджень. Проте його професійна юридична діяльність залишається маловідомою в науковій літературі, незважаючи на те, що протягом майже тридцяти років вона була основною сферою його зайнятості і джерелом матеріального забезпечення для сім'ї [1, с. 139].

Визначаючи хронологічні етапи біографії правника, можна виділити п'ять періодів його життя, які тісно пов'язані з місцем проживання, рід діяльності та чинниками, що впливали на розвиток його свідомості і світогляду. Перший період – це дитинство, яке він провів у рідному гірському селі Кобаки на Гуцульщині, де прожив 14 років. Другий – коломийський (гімназійний) етап, що тривав 8 років навчання в державній гімназії м. Коломия (1888–1896), під час якого формувався характер юного гімназиста. Третій – віденський (студентський) період, який охоплює 10 років навчання в університеті та перебування у столиці

імперії Відні (1896–1906). Четвертий період – делятинський, що включає 6-річну адвокатську практику в містечку Делятин Надвірнянського повіту (1906–1912). П'ятий період – це снятинський, що тривав 15 років самостійної адвокатської діяльності в Снятині на Прикарпатті (1912–1927) [1, с. 141].

Навчання в Коломийській державній гімназії (1888–1896 рр.) стало для сільського хлопця справжньою школою виживання, хоча кожна труднощі лише загартовували його характер. Він з боєм сприймав відкриті насмішки польських професорів і учнів через свій сільський одяг і розмовну мову. Проте це змусило його добре освоїти польську мову, що зрештою дало йому змогу стати одним із кращих учнів гімназії. Для селянської сім'ї вартість навчання була тяжким тягарем, і батькам щороку доводилося продавати 1 морг поля (0,56 га), щоб забезпечити сина [2, с. 6].

Отже, в старших класах Іван намагався самостійно заробляти на своє утримання, даючи платні уроки дітям із заможніших родин. Це забирало багато його вільного часу, і він майже не брав участі в засіданнях таємних учнівських гуртків. Пізніше І. Семанюк іронічно згадував про поведінку деяких учасників цих зборів, зазначаючи, що, беручи багато платних лекцій, він до пізньої ночі відвідував їх, не маючи часу для участі в «тайних зборах», які насправді не були такими, а часто супроводжувалися курінням і навіть вживанням алкоголю. Незважаючи на пасивність у громадському житті, юний Іван користувався бібліотекою гуртка, читаючи художні твори українських авторів та інших письменників, що сприяло розширенню його кругозору та поглибленню знань з літератури [3, с. 22].

Успішна задача матури в липні 1896 року відкрила І. Семанюкові шлях до вищої освіти. Після кількох місяців збору коштів шляхом приватних уроків восени 1896 року, під впливом свого гімназійного товариша Миколи Кошака, він вирушив до Відня. Вибір столичного Відня замість близьких Чернівців чи Львівського університету можна пояснити рядками з пізнішого листа до Осипа Маковея: «Коли прийшов час вступати до університету, я, заробивши грошей на уроках, поїхав до Відня, бо чув, що тут із різними благодійними товариствами легше утриматися, а також мене тягла жадоба до знань» [3, с. 22].

Із часів навчання в гімназії І. Семанюк почав створювати власні твори та друкуватися в українських періодичних виданнях під час

студентських років. Він займався перекладами художніх текстів з німецької, сербської, болгарської, російської мов, а також перекладав німецькою мовою твори угорських і норвезьких авторів. Його публікації в чернівецькій газеті «Буковина», львівській «Зорі» та Літературно-науковому віснику були підписані різними псевдонімами, серед яких найбільше запам'ятався «Марко Черемшина». Крім зв'язків із українським студентським і робітничим середовищем, а також з культурними і громадськими діячами, які перебували у Відні, молодий студент активно відвідував культурні заклади австрійської столиці та цікавився творчістю відомих австрійських поетів, як-от Артур Шніцлер і Петер Альтенберг [1, с. 142].

Іван Семанюк також активно займався громадською діяльністю. Він швидко вступив до українського студентського товариства «Січ» та взяв участь у його діяльності, докладуючи зусиль для його реформування. Разом із однодумцями Романом Сембратовичем, Іваном Саноцьким і Володимиром Загайкевичем вони виступали проти «кнайпівського» і «буршівського» способу життя старших січовиків, намагаючись запровадити в товариство ідеї науки та літератури. Про його наполегливу боротьбу за зміни у «Січі» свідчать листи до гімназійного товариша Сеня (Семена) Горука. Завдяки рішучості та характеру І. Семанюка у 1899–1900 роках він став головою віденського академічного товариства. Його культурно-громадська діяльність не обмежувалася тільки студентами; разом із іншими студентами-правниками він підтримував українське робітниче просвітницьке товариство «Родина» та ініційоване ним товариство «Поступ» [1, с. 142].

У Делятині І. Семанюк проживав у будинку свого наставника на другому поверсі сучасної вілли М. Лагодинського і харчувався в місцевих ресторанах, адже Делятин уже здобув репутацію гірського курортного містечка. Очевидно, після отримання необхідного практичного стажу та успішного складання адвокатського іспиту він планував продовжити свою незалежну юридичну діяльність у цих краях. Для цього він придбав дві земельні ділянки – одну в Делятині та іншу в сусідньому селі Дора (тепер частина міста Яремче) [1].

Однак І. Семанюк відкрив власну адвокатську канцелярію в повітовому центрі Снятин, розташованому на Покутті. Причину переїзду він описав у своїй автобіографії: «Приноровлюючись до порішення управи радикальної партії в році 1912, я відкрив адвокатську канцелярію

в Снятині, де й досі представляю мужиків у судах та перед різними властями». Василь Стефаник, на той час вже відомий письменник, депутат австрійського парламенту, лідер УРП та організатор громадського життя на Снятинщині, відіграв важливу роль у появі І. Семанюка в цьому місті. Він неодноразово звертався до голови УРП адвоката Лева Бачинського з проханням знайти молодого українського адвоката для повіту. Позиції двох досвідченіших колег, Л. Бачинського та М. Лагодинського, стали вирішальними у виборі місця самостійної роботи для І. Семанюка. На той момент в Снятині вже працювали адвокати-євреї, але українського правника не було. У 1909 році тут деякий час канцелярію вів українець Андроник Могильницький, з яким І. Семанюк був знайомий зі студентських часів, але він незабаром залишив Покуття і переїхав до Долини [4, с. 29].

Отже, І. Семанюк став першим постійним українським адвокатом у Снятинському повіті і працював тут півтора десятка років до своєї смерті. Його прихід надав новий імпульс конкуренції, оскільки в місті вже діяло кілька адвокатських контор. Як зазначала Н. Семанюк, «Навколо Черемшини ширилися безглузді чутки, щоб скомпрометувати адвоката, використовувалися всі можливості. Але це не вдалося. Осередком селянської юридичної консультації залишалася канцелярія Черемшини» [4, с. 29].

За спогадами вчителя Василя Равлюка, в канцелярії І. Семанюка «від ранку до вечора було повно клієнтів, які потребували поради або захисту, і всі їх вислуховував та задовольняв сам шеф канцелярії. Біднота знаходила тут, як і в попередньому місці роботи І. Семанюка, безкоштовну пораду і допомогу. Найкращим свідченням довіри було те, що в його канцелярії клієнти залишали значні грошові депозити». Схожу оцінку фахового рівня адвоката дав і його близький товариш, суддя місцевого суду Микола Фірманюк: «Як адвокат, Черемшина сумлінно і старанно провадив справи своїх клієнтів. Він особливо дбав про проблеми бідних селян, яких доля дуже турбувала. У його канцелярії було багато бідних селян, які шукали і знаходили там допомогу проти різних кривд» [4, с. 29].

Висновки. Можна підсумувати, що громадська діяльність Марка Черемшини, окрім його успішної адвокатської практики, стала важливим аспектом його життя та професійної ідентичності. Він активно долучався до українського студентського товариства «Січ» і сприяв його

реформуванню, намагаючись інтегрувати в його діяльність елементи науки та літератури. М. Черемшина став першим українським адвокатом у Снятині, надаючи безкоштовні юридичні консультації бідним селянам і захищаючи їхні права в судах. Його зусилля в організації правничих консультацій і підтримці місцевої громади свідчать про його глибоке розуміння соціальних проблем та відданість справі захисту слабших верств населення. Таким чином, діяльність Марка Черемшини не лише вплинула на правову сферу, але й стала важливим внеском у розвиток українського суспільства на початку ХХ століття.

Список використаних джерел:

1. Кобута С., Кобута С. «Мужицький» адвокат з Гуцульщини Іван Семанюк (Марко Черемшина) (1874–1927). *Науковий і культурно-просвітній краєзнавчий часопис «Галичина»*. 2020. Вип. 33. С. 137–148. URL: <https://journals.pnu.edu.ua/index.php/istgal/article/download/4641/5106/10180>.
2. Мишанич О. Марко Черемшина. *Марко Черемшина. Новели. Посвята Василеві Стефаникові...* Київ, 1987. С. 5–28.
3. Семанюк Н. Співець Гуцульщини. Спогади про Марка Черемшину. Ужгород: Карпати, 1974. 119 с.
4. Фірманюк М. Спогади про Марка Черемшину (д-ра Івана Семанюка). Снятин. *Краєзнавчий і літературно-мистецький журнал*. 2014. № 9. С. 29.

ІСТОРИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ТЕАТРАЛІЗОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Діденко Каріна Ігорівна

здобувачка 2 курсу

другого (магістерського) рівня вищої освіти

педагогічного факультету

Херсонський державний університет, Україна

Науковий керівник: Денисенко Вероніка В'ячеславівна

канд. психол. наук, доцент,

доцент кафедри педагогіки та психології дошкільної та початкової освіти

Херсонський державний університет, Україна

Актуальність дослідження формування розмовного мовлення у дітей старшого дошкільного віку засобами театралізації обумовлена сучасними вимогами до освітнього процесу та необхідністю забезпечення всебічного розвитку дитини. В умовах швидкого розвитку інформаційного суспільства зростає роль комунікативних навичок, які є основою успішної соціалізації та подальшого навчання. Театралізація як метод навчання мовлення є інтеграційною формою діяльності, що поєднує в собі елементи гри, мистецтва та навчання. Тому особливо актуальним постає дослідження історичних аспектів становлення та використання театралізованої діяльності.

Театралізована діяльність має глибоке коріння в історії педагогіки, відіграючи важливу роль у вихованні і навчанні дітей. Особливо значущою вона є для розвитку розмовного мовлення дітей дошкільного віку. Через театралізовані ігри та вистави діти розвивають мовленнєві навички, соціальні взаємодії та емоційний інтелект.

Ідеї використання театру в навчанні дітей можна прослідкувати ще з давніх часів. У Стародавній Греції театр був не тільки розвагою, але й важливим освітнім інструментом. Грецькі філософи, такі як Платон і Аристотель, розглядали театральні вистави як засіб морального виховання і розвитку критичного мислення. Театралізовані форми навчання також використовувалися в Середньовіччі в школах при монастирях, де інсценування біблійних сюжетів допомагало дітям краще засвоювати матеріал [1, с. 4].

У XVIII-XIX століттях педагогічна думка почала більше уваги приділяти ігровій діяльності, включаючи театралізовані ігри, як важливий засіб розвитку дитини. Швейцарський педагог Йоганн Генріх Песталоцці та німецький педагог Фрідріх Фребель підкреслювали важливість гри для всебічного розвитку дитини, включаючи мовленнєвий аспект.

У XX столітті відбулося подальше визнання важливості театралізованої діяльності для розвитку дітей. Психологи і педагоги, такі як Лев Виготський, відзначали роль соціальної взаємодії в процесі навчання. Виготський підкреслював, що гра є провідним видом діяльності у дошкільному віці і має великий вплив на розвиток мовлення.

У сучасній педагогіці театралізована діяльність використовується як інтегрований метод навчання, що поєднує різні аспекти розвитку дитини. Педагоги застосовують театральні постановки, рольові ігри та драматичні вправи для розвитку мовленнєвих навичок. Це сприяє збагаченню словникового запасу, формуванню граматичних структур і вдосконаленню комунікативних умінь.

Театралізована діяльність надає дітям можливість практикувати мовлення в різних контекстах. Під час підготовки до вистави діти вивчають репліки, що стимулює їх до заучування нових слів і фраз. Вони вчаться правильно вимовляти слова, інтонувати речення і виражати емоції через мовлення [2, с. 8].

Рольові ігри сприяють розвитку діалогічного мовлення. Діти вчаться слухати одне одного, відповідати на репліки партнерів по грі, вести бесіду. Це допомагає їм розвивати навички активного слухання та вербального реагування, що є важливими компонентами ефективної комунікації.

Також, театралізована діяльність сприяє розвитку уяви та креативності. Діти експериментують з мовними засобами, створюючи нові сценарії та персонажі. Це стимулює їхню мовленнєву активність і допомагає формувати індивідуальний мовний стиль.

Історико-педагогічний досвід використання театралізованої діяльності показує її високу ефективність у розвитку розмовного мовлення дітей дошкільного віку. Театралізовані ігри та вистави створюють сприятливі умови для мовленнєвої активності, розширюють словниковий запас, покращують граматичні навички та сприяють формуванню комунікативних умінь. Важливо, щоб педагоги

продовжували використовувати цей метод, адаптуючи його до сучасних освітніх потреб і забезпечуючи гармонійний розвиток дітей.

Театралізована діяльність є потужним інструментом для розвитку розмовного мовлення дітей дошкільного віку. Її використання не тільки сприяє збагаченню словникового запасу та вдосконаленню граматичних навичок, але й розвиває соціальні вміння, емоційний інтелект та творчі здібності дітей. Історико-педагогічний досвід демонструє, що інтеграція театралізованих форм навчання може значно підвищити якість дошкільної освіти, створюючи багатогранне середовище для гармонійного розвитку кожної дитини [3, с. 6].

Сучасні педагоги повинні активно використовувати театралізовану діяльність у своїй роботі, інтегруючи її з новітніми технологіями та інноваційними методиками. Важливим є також залучення батьків та створення інклюзивного середовища, де кожна дитина може відчути підтримку і успіх. Спеціальна підготовка педагогів і систематичне включення театралізованих форм навчання у навчальні програми сприятиме підвищенню якості дошкільної освіти [4, с. 155].

Таким чином, можемо зробити узагальнюючий висновок, що театралізована діяльність є незамінним засобом у розвитку розмовного мовлення дошкільнят, допомагаючи їм формувати не лише мовні, але й життєві компетенції, що стануть фундаментом для їхнього подальшого навчання і розвитку.

Список використаних джерел:

1. Артемова Л.В. «Театр і гра». Вдома, у дитячому садку, в школі. Київ : Томірс, 2002. 291 с.
2. Артемова Л.В. Театр і гра. Київ : Томіріс, 2002. 340 с.
3. Водолага Н.В. Навчання розповідання дітей старшого дошкільного віку в театралізованій діяльності. Дис. канд.пед.наук: 13.00.02. Одеса, 2001. 218 с.
4. Зозуля А.В. Театралізована діяльність як засіб мовленнєвого розвитку дошкільників. *Психолого-педагогічні науки*. 2015. № 4 с.151-157.

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ НА ТЕЛЕБАЧЕННІ

Муха Валерія Олександрівна

здобувач вищої освіти факультету історії,
політології та національної безпеки

Волинський національний університет імені Лесі Українки, Україна

Науковий керівник: Денисюк Василь Іванович

канд. іст. наук, доцент, доцент кафедри історії України та археології
Волинський національний університет імені Лесі Українки, Україна

Телебачення, як широкодоступний і впливовий засіб масової інформації, відіграє ключову роль у формуванні суспільного сприйняття та розуміння історичних подій. Ця форма медіа може ефективно навчати та залучати різноманітні аудиторії, що робить її безцінним інструментом для поширення історичних знань. Українське телебачення слугувало дзеркалом, що відображало бурхливу історію країни та її місце у світі. Протягом десятиліть телебачення в Україні перетворилося з інструменту радянської пропаганди на засіб культурного самовираження, політичного дискурсу та глобального зв'язку.

Телебачення в Україні розпочалося за радянських часів, коли у 1939 році в Києві відбулася перша трансляція. У зазначений період телебачення було насамперед інструментом державної пропаганди, контрольованим радянським урядом для просування комуністичної ідеології. Програми були покликані підкріплювати радянські наративи, зосереджуючись на прославленні радянських досягнень, демонізації західних держав і просуванні соціалістичних цінностей [2, с. 28].

Історичні події, такі як Друга світова війна, зображувалися через радянську призму, підкреслюючи героїзм Червоної армії та єдність радянського народу. Українська історія часто маргіналізувалася або подавалася в ширшому контексті радянської історії, мінімізуючи національну самобутність [1].

Розпад Радянського Союзу в 1991 році та здобуття Україною незалежності виступили поворотним моментом для українського телебачення. Здобувши свободу, українські мовники почали досліджувати та відображати унікальну історію та ідентичність країни [5, с. 169]. У вказаний період з'явилися такі програми, як «Невідома Україна» та «Історія Української держави», пропонували глибокі

дослідження національної історії (Голодомору, національно-визвольних змагань і т.д), сприяючи відродженню почуття ідентичності та гордості.

«Історична правда з Вахтангом Кіпіані», започаткована в 2013 році, стала наріжним каменем українського історичного телебачення. Завдяки дослідницькому підходу відомого журналіста та історика Вахтанга Кіпіані та захоплюючому стилю подачі матеріалу, програма давала науковий, але водночас доступний розгляд різноманітних історичних тем. У 2019 році проєкт було закрито, натомість у 2020 році В. Кіпіані заснував Youtube-канал [4].

Ще один важливий проєкт цього періоду, «100 великих українців», висвітлював життя та внесок впливових постатей в українську історію. Через біографічні нариси та інтерв'ю глядачі знайомляться з різноманітними посталями – від відомих художників і письменників до політичних лідерів та новаторів.

У цифрову епоху українське телебачення дедалі більше охоплює глобальний зв'язок. Висвітлення міжнародних новин почало бути більш помітним, канали надають інформацію про основні світові події – від виборів та економічних криз до культурних явищ і наукових проривів [6, с. 30]. Такі програми, як «ТСН» і «Факти», включають сегменти, присвячені міжнародним новинам, що відображає зростаючу взаємодію України зі світовим співтовариством. Культурні обміни та глобальні впливи також помітні на українському телебаченні. Зарубіжні фільми, серіали та документальні фільми почали бути широко доступними, відкриваючи українській аудиторії різноманітні перспективи та наративи.

У процесі дослідження було проаналізовано джерела історичних знань та уявлень студентів неісторичних спеціальностей Волинського національного університету імені Лесі Українки (Луцьк). Ця соціальна група була обрана у зв'язку з тим, що студенти починають навчання в університеті після підготовки до НМТ (ЗНО) та мають у структурі свого плану обов'язкову дисципліну «Україна в європейському історичному та культурному контекстах». З іншого боку, студенти, як і будь-які інші люди, є об'єктом впливу інших суб'єктів різноманітного інформаційного впливу в тому числі телебачення.

Авторами було проведено опитування студентів неісторичних спеціальностей ВНУ імені Лесі Українки у період з 27 березня по 10 квітня 2024 року. Онлайн-опитування мало на меті реалізацію наступних

завдань: дослідження актуальних джерел історичних знань (за попередні 6–12 місяців) студентів неісторичних спеціальностей ВНУ ім. Лесі Українки.

Анонімне анкетування заповнили 252 респондента з 15 факультетів, серед них 189 жінок та 63 чоловіки. Заповнення форми відбувалось виключно за власним бажанням за наступним посиланням – https://docs.google.com/forms/d/17I3yOsB9up6946mbKНou808wx6FdwНW7_CjScYiRAfU/edit?ts=65d8aee2. Анкета була розповсюджена роздатковим методом (демонстрація QR-коду). Усі учасники дослідження були поінформовані щодо цілей опитування.

Результати опитування студентів ВНУ демонструють високі показники користування телекомунікаціями як джерелом знань з історії. Регіональним телебаченням користується 12,7% опитаних студентів, загальнонаціональним – 42,9%. Також простежується відмінність у користуванні телекомунікаціями як джерелом з історії за віковою характеристикою. Так, серед 17-літніх студентів частка тих, хто використовував загальнонаціональне та/або регіональне телебачення як джерело з історії, склала 32% опитаних, тоді як 21-річних та більше – 48%.

Згідно з опитуванням, студенти найбільше обирали програму «У пошуках істини» як джерело інформації з історії (37,7% від усіх респондентів). Програму «Проект «Країна» відмітили 17,1% опитаних, «Україна. Історія катастроф» – 16,7%, «Україна. Повернення своєї історії» – 15,5%, «Розсекречена історія» – 14,7%, «100 великих українців» – 13,5%, «Велич особистості» – 6%, «Історична правда з Вахтангом Кіпіані» – 5,6%. Нічого з вищеперерахованого не переглядали 40,9% опитаних.

Найпопулярнішою телепрограмою за результатами опитування став проект СТБ «У пошуках істини», глядачами якої були 95 студентів. Тим не менше, слід відмітити, що документальна драма отримала велику кількість негативної критики, через привертання уваги глядачів шляхом міфологізації подій та тенденційність трактування [3].

Результати опитування свідчать про різноманітне використання телебачення як джерела історичної інформації серед студентів неісторичних спеціальностей ВНУ імені Лесі Українки. Значна частина покладається на національне телебачення, менший відсоток використовує регіональне телебачення, а майже половина взагалі не користується телебаченням.

Таким чином, історія українського телебачення є свідченням здатності медіа впливати на національну свідомість. Від перших днів свого існування як радянського пропагандистського інструменту до нинішнього статусу платформи для культурного самовираження та глобального зв'язку, українське телебачення є хронікою шляху країни через часи змін і викликів. Еволюція історичних програм на українському телебаченні з часу здобуття незалежності відображає постійний шлях країни до самопізнання та формування ідентичності. Від повернення замовчуваних історій у 1990-х роках до використання цифрових інновацій у 2020-х роках ці програми відіграли вирішальну роль у формуванні суспільного розуміння минулого України. В умовах військового стану, історичне телебачення, безсумнівно, залишатиметься життєво важливим засобом не лише дослідження та інтерпретації багатой та складної історії країни, а також розвінчання наративів та популяризації історичних знань.

Список використаних джерел:

1. Каганов Ю. «Останкінський шприц» і український глядач: радянське телебачення у 1950–1980-х роках. *Україна Модерна*. 08.01.2020. URL: <https://uamoderna.com/md/kahanov-kremlin-tv/> (дата звернення: 01.11.2024).
2. Литвиненко А. І. Становлення українського телебачення: навч. посібник. Київ: Навчально-науковий інститут журналістики, 2023. 153 с.
3. Лосєв І. У пошуках міфів. *День*. 2010. 29 жовтня. URL: <https://web.archive.org/web/20190926215628/https://day.kyiv.ua/uk/article/media/u-poshukah-mifiv> (дата звернення: 14.04.2024).
4. Молодій В. Як працює «Історична правда з Вахтангом Кіпіані». *Історична правда*. 2020. URL: <https://www.istpravda.com.ua/articles/2020/06/29/157739/> (дата звернення: 01.11.2024)
5. Усенко Ю. В. Розвиток українського телепростору у 90-х роках ХХ століття. *Збірник наукових статей Київського національного університету культури і мистецтв. Питання культурології*. 2005. Вип. 21. С. 165–170.
6. Ятчук О. М. Історія розвитку телебачення в контексті комунікаційних особливостей моделі off-line. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. 2018. №13. С. 28–32.

РОЛЬ СТУДЕНТСЬКО-ВИКЛАДАЦЬКОЇ ГРОМАДИ ЧЕРНІВЦІВ У ПОДІЯХ ПОМАРАНЧЕВОЇ РЕВОЛЮЦІЇ

Данилів Микола Володимирович
здобувач вищої освіти факультету історії,
політології та міжнародних відносин

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Україна

Помаранчева революція відіграла важливу роль в розвитку державотворення України XXI ст., сприяла поглибленню її міжнародної співпраці. Як зазначив Ю. Макар, завідувач кафедри міжнародних відносин Чернівецького національного університету (ЧНУ): «Ці події розповіли про Україну світові значно більше, ніж попередні 300 років» [6]. Разом з тим, наукових статей, які б розкривали регіональну специфіку революційних процесів по усій Україні загалом, чи в межах Буковини зокрема, практично нема. Маємо лише короткі згадки в узагальнюючій праці «Історія розвитку органів влади на території Чернівецької області». Натомість чисельні газетні публікації тих років дають змогу розширити наші уявлення [4].

У Чернівцях 23 листопада на «помаранчевий» мітинг зібралось понад п'ятнадцять тисяч мешканців, які повністю заповнили Центральну площу міста. Помаранчеві стрічки, помаранчеві куртки, светри, кашкети, сумки, прапори. Навіть перший сніг не зміг приховати цей яскравий колір. Мітингувальники вимагали від міської та обласної влад ухвалити рішення, в якому мали висловити недовіру Центральній виборчій комісії (ЦВК), а законно обраним президентом визнати В. Ющенка.

Ясна річ, що серед людей, які виявили рішучість захищати свої громадські права, переважала молодь та підприємці. Ці категорії виявилися найбільш активними, бо відчули загрозу своїм інтересам і готові були їх відстоювати. Коли Чернівецькою областю поширилися чутки, у чиїх руках і якого конкретно регіону опиниться влада, це стало найкращою наочною агітацією, за якого кандидата можна, а за якого не слід голосувати [9].

Серед протестувальників (чернівчан і мешканців прилеглих населених пунктів області) було понад три тисячі студентів ЧНУ та інших вузів міста, а також керівники обласного штабу блоку «Сила народу», які провели в понеділок (22 листопада 2004 р.) мітинг на підтримку

кандидата на посаду Президента України В. Ющенка. Було заблоковано рух транспорту на вулицях Університетській, Руській, Івана Франка та інших прилеглих до них у центрі міста. Перед присутніми виступили керівники виборчого штабу блоку «Сила народу», довірені особи кандидата В. Ющенка. Керівник штабу І. Демчак привітав усіх з перемогою В. Ющенка в Чернівецькій області і заявив, що на користь провладного кандидата було сфальсифіковано результати в східних регіонах [8].

Ректорати ЧНУ та Буковинської державної медичної академії (БДМА) на чолі з професором М. Ткачем та академіком В. Пішаком підтримали студентів у їхньому прагненні свободи й правди. За прикладом провідних вузів Буковини до страйку долучилися інші навчальні заклади [7]. Як зазначив ректор ЧНУ М. Ткач: «Ми вийшли із студентами на барикади лише з однією корисливою метою – щоби зробити наше життя кращим» [10].

Акція розпочалася біля приміщення територіальної виборчої комісії і продовжилася на території головного корпусу ЧНУ (колишньої Резиденції митрополитів Буковини і Далмації), потім студенти вирушили до Центральної площі, міської ради, облдержадміністрації та корпусів БДМУ, скандуючи: «Ганьба!», «Ющенко! Так!», «Нас разом багато, і нас не подолати!» [8].

На Центральній площі виступали діючий ректор ЧНУ М. Ткач, колишній ректор ЧНУ С. Костишин, ректор БДМУ В. Пішак, які підтримали своїх студентів. Згодом до демонстрантів вийшов мер Чернівців М. Федорук, який заявив «Я разом з чернівчанами!» і оголосив про скликання о 15 год. позачергової сесії міської ради. Об 11 год. з вікна міськради було вивішено помаранчевий прапор. Негайно після цього І. Демчак, закликав такий самий прапор вивісити над обласною радою та вимагати прийняття сесією облради рішення на підтримку В. Ющенка. Частина демонстрантів рушила до облради. Під час переговорів з головою облради О. Смотров, з'ясувалося, що він заявив про свою неготовність скликати сесію. Одразу ж демонстранти обклеїли двері приміщення облради та обласної державної адміністрації підгузками для боязливих депутатів та чиновників [2].

О 15 год. у переважній більшості всі депутати міської ради прийшли на позачергову сесію, щоб розглянути ситуацію, яка склалася в місті. Міський голова закликав депутатів всебічно розглянути питання і

ухвалити рішення, яке не допустило загострення ситуації. У цей час натовп під стінами міської ратуші вимагав рішення. Проект рішення, запропонований на розгляд сесії, був стандартним і зводився до такого – висловлення недовіри ЦВК та проголошення новообраним президентом України В. Ющенка [9].

Наступного дня мітинг тривав до пізнього вечора. Багато протестувальників вирушили на акцію громадської непокори до Києва. Серед них також було багато студентів чернівецьких вузів. У середу на Центральній площі з'явилося декілька наметів. Маніфестанти продовжували пікетувати обласну раду, вимагаючи зібрання сесії та скандувати гасла на підтримку В. Ющенка. Міліція у перебіг подій не втручалася [3].

Із самого ранку в четвер, 25 листопада, страйкарі приступили до формування обласного комітету національного порятунку. До складу комітету увійшли авторитетні в краї люди, зокрема й згадані вже М. Ткач і В. Пішак. Щоб запобігти провокаціям, маніфестанти створили свою службу охорони, яка повинна була стежити за безпекою на акціях. Всіх закликали поводитися спокійно та виважено, не піддаватися на провокації.

Віче також ухвалило рішення визнати всенародно обраним Президентом України В. Ющенка, висловити довіру і визнати владні повноваження територіальної громади області, розпустити обласну раду, оголосити недовіру облдержадміністрації та її голові М. Романіву, передати в області усі повноваження Комітету національного порятунку, зобов'язати всі органи влади виконувати рішення Комітету національного порятунку, обласному Управлінню Міністерства внутрішніх справ та обласній прокуратурі забезпечити дотримання громадського порядку. До обласного Комітету національного порятунку увійшли і ректори ЧНУ й БДМУ та представник студентського страйкому [1].

У таких суспільно-політичних умовах за результатами проведення повторного другого туру голосування В. Ющенко став новим Президентом України. Після його офіційної інавгурації М. Романів подав у відставку і через деякий час новопризначеним губернатором став М. Ткач. Голову Чернівецької облдержадміністрації М. Ткача Президент В. Ющенко призначив разом з усіма. Хоча ще за годину до офіційного підписання призначення фігурувало прізвище керівника регіонального штабу коаліції «Сила народу» І. Демчака.

Але далеко не для всіх у Чернівецькій області М. Ткач-губернатор став несподіванкою. Адже ректор ЧНУ був одним із перших на помаранчевих барикадах листопада-грудня 2004 р. Його кепка, яка нагадувала головний убір французьких макі, у гарячі дні революції виднілася завжди попереду. Його сивина і мудрість, виважені слова надихали юних революціонерів на боротьбу з правлячим режимом [5].

Отже, студентсько-викладацька громада Чернівців була надзвичайно активною у подіях Помаранчевої революції. Як зазначає буковинська періодика, студенти разом із викладачами вийшли на мітинги, щоб підтримати кандидата В. Ющенка на посаду Президента України. Поряд зі своїми студентами були ректор ЧНУ М. Ткач та ректор БДМА В. Пішак. Після інавгурації В. Ющенка через деякий час новопризначеним губернатором став саме М. Ткач, а невдовзі після цих подій деякі викладачі й студенти вузів Буковини вперше стали депутатами рад різних рівнів. Підсумовуючи, зазначимо, що і після Помаранчевої революції студентсько-викладацька громада долучалася до реформатування й роботи органів влади у краї.

Список використаних джерел:

1. Акція протесту триває // Молодий буковинець. – 2004. – №135. – 27 листопада. – С. 1–3.
2. Буковинці вимагають визнати Ющенка президентом // Молодий буковинець. – 2004. – №133. – 24 листопада. – С. 1–2.
3. Віктор Ющенко – народний президент // Молодий буковинець. – 2004. – №134. – 25 листопада. – С. 1–3.
4. Історія розвитку органів влади на території Чернівецької області / За заг. ред. Доброжанського О.В., Круглашова А.М., Ярмистого М.В. – Чернівці: Букрек, 2014. – 812 с.
5. Кобевко П. Микола Ткач – губернатор, Іван Демчак – майже міністр // Час. – 2005. – Ч. 6. – 10 лютого. – С. 1.
6. Круглашов А. «Помаранчева революція»: історичні реалії та перспективи // Буковинський журнал. Громадсько-політичний, літературно-мистецький і науково-освітній часопис. – 2005. – №1 – С. 8–10.
7. Народ не спинити! // Час. – 2004. – Ч. 53. – 25 листопада. – С. 1.
8. «Помаранчева» революція розпочалась? // Молодий буковинець. – 2004. – №132. – 23 листопада. – С. 1–2.
9. Помаранчевий протест // Погляд від і до. – 2005. – №73. – 26 листопада. – С. 1–2.
10. Ректор Микола Ткач: «Ми вийшли із студентами на барикади лише з однією корисливою метою – щоби зробити наше життя кращим» // Свобода слова. – 2005. – Ч. 2 (178). – 13 січня. – С. 4.

СЕКЦІЯ XXIV. КУЛЬТУРА ТА МИСТЕЦТВО

DOI 10.62731/mcnd-08.11.2024.007

LIFE AS IT IS... COMPOSER OF HUMANS LIFE TIME GIUSEPPE VERDI

Zhao Danqi

Master degree student

Faculty of Music art and sound engineering

International Humanitarian University

Scientific director: Novak Maryna

Doctor of science, Professor

Xinghai Conservatory

The purpose: The work of Giuseppe Verdi is the culmination in the development of Italian music of the XIX century. Verdi's life path coincided with a turning point in Italian history. It was the heroic era of **Risorgimento** - the era of the Italians' struggle for a free and **indivisible Italy**. Verdi was an active participant in this heroic struggle, he drew his inspiration from its drama. It is no coincidence that contemporaries so often called the composer "musical Garibaldi", "maestro of the Italian revolution". His creative activity, primarily related to the opera genre, covered more than half a century: the first opera ("Oberto, Count Bonifacio") was written by him at the age of 26, the penultimate ("Othello") - at the age of 74, the last ("Falstaff") - at 80 years old. In total, taking into account six new editions of previously written works, created 32 operas, which still make up the main repertoire of theatres around the world. Already in the first operas of Verdi, created by him in the 40s, all of them are based on heroic and patriotic plots, praise the freedom fighters, each of them contains a direct political hint at the social situation in Italy, fighting against Austrian oppression. The productions of these operas caused an explosion of patriotic feelings among the Italian listener, flowed into political demonstrations, that is, they became events of political importance. The melodies of opera choirs composed by Verdi acquired the meaning of

revolutionary songs and were sung throughout the country. The operas of the 40s are not without flaws:

Libretto tanglement;
Absence of bright, relief solo characteristics;
The subordinate role of the orchestra;
In expressiveness of recitatives.

However, the listeners willingly forgave these shortcomings for their sincerity, heroic-patriotic pathos and consonance with their own thoughts and feelings. The composer first turned to a new topic for himself - the theme of social inequality, which worried many artists of the second half of the XIX century, representatives of critical realism. Heroic plots are replaced by a personal drama caused by social reasons. Verdi shows how an unfair social organisation breaks human destinies. At the same time, poor, disenfranchised people turn out to be much more noble, spiritually richer than representatives of the "higher world".

The psychological principle associated:

A) the disclosure of bright, extraordinary human characters is strengthened;

B) Contrasts reflecting life contradictions are exacerbated;

C) Traditional opera forms are innovatively interpreted (many arias, ensembles turn into freely organized scenes);

D) The role of recitation increases in vocal parts;

E) The role of the orchestra is increasing.

Later, in the operas created in the second half of the 50s ("Sicilian Vespers" - for the Paris Opera, "Simon Boccanegra", "Masquerade Ball"), Verdi again returns to **historical-revolutionary and patriotic themes**. However, now socio-political events are inextricably linked with the personal drama of the heroes, and the pathos of struggle, bright mass scenes are combined with subtle psychologists Verdi showed heroic resistance to violence and tyranny. Deep psychological analysis of human characters; A bright, exciting display of conflict clashes; Humanism aimed at denying evil and injustice; Spectacular entertainment, theatricality; Democratic clarity of musical language based on the traditions of Italian folk songwriting. Verdi, who grew up in the village, personal family drama lost of daughter, son, beloved wife bring to composer deep depression, not able to pay rent, faces a lot of difficulties such as did not immediately get into the environment, where his abilities could be fully revealed. His youth was spent in a small provincial town of Busseto; an attempt

to enter the Milan Conservatory ended in failure (although the time spent in Milan was not in vain - Verdi privately studied with the conductor of the Milanese theatre "La Scala"). After all the Music Conservatory of Milan named under great Italian composer Giuseppe Verdi. The triumph of "Aida", maestro said: "My work as an opera composer complete to the end" [1]. During his long life, Giuseppe Verdi created 26 operas, most of which are successfully staged in theatres around the world. The most vivid emotions in the audience are caused by the productions during the annual Opera Festival in Verona, where the stage for the performers is the ancient Roman amphitheatre, there, during the life of the composer, the audience many times shouted furiously "Long live Verdi!" [2].

References:

1. World history encyclopedia
2. Mark Cartwright published on 24 May 2023
World history encyclopedia

THE DEVELOPING OF MOST BEAUTIFUL PERFORMANCE IN HISTORY OF ARIA GENDER

Wang Chuhan

Master degree student

Faculty of Music art and sound engineering

International Humanitarian University

Scientific director: Novak Maryna

Doctor of science, Professor

Xinghai Conservatory

The purpose this article is helpful to vocal major students and not only but everyone who liked and who wish to developing beautiful and professional voice skills. Although aria and art songs are both sung using the beautiful voice singing method, there are differences between the two in the use of singing techniques.

In first, what is a differences between an aria and song? An **aria is a solo song selected from an opera**, and an artistic song is a song written by poetry. Arias are mostly different from other choruses, narrative and other melodies that appear in operas. They are more beautiful and have strong singing than strong speech. They often appear when there is a big twist in the plot of the play. As the story changes, then a paragraph that begins to express the inner emotions of the protagonist can become a song alone. Fragment. When singing aria, we should pay great attention to the sense of immersion of the character. Art songs originated in Germany and Austria in the 19th century, and the romantic trend in Europe in the 19th century was born against the background of the great turmoil in European society. It combines the essence of literature and achieves a perfect combination of music and poetry. In Germany, songs composed by F. Schubert, R. Schumann, J. Brahms, Wolf and other composers are called *Lied*; in France, similar songs are called *Melody*; they are spread to China, and we translate them as "*art songs*". It originally meant "this subtle art uses a different method from opera to make people understand the dramatic content of the

lyrics". It has formed a musical genre that is enough to share the autumn colour with opera.

Second, in terms of accompaniment, opera arias are performed through orchestral cooperation, and artistic songs are completed by piano accompaniment.

Third, in terms of venues, operas are generally performed in opera houses, while art songs are mostly held in small concert halls.

The opera's huge band accompaniment and spectacular stage performance require a grand volume and dramatic sound effects to make the audience reach more than 2,000 people, and the opera hall of the grandstand on the 7th floor is full, so vocalists are required to have enough volume and skills to make the audience in the last top row, even if Even the weakest sound can be heard clearly.

Art songs are generally accompanied by the piano, which has the nature of chamber music, paying attention to the change of tone and the control of volume, and the piano plays a crucial role here. In order to achieve the harmony and unity of the singer and the piano accompaniment, the singer is required to control the volume to avoid an imbalance between each other.

Fourth, operas are all structural forms with complete theatrical scripts, with strong dramatic conflicts. What's more, it requires actors to be able to make enough dramatic tension and control the characters in the specified situation. Actors should grasp the psychological and emotional changes of the characters according to their roles, and the use of sound should absolutely obey the plot. Need. For example, the expression we usually see on the spectrum is very weak (the weakest vocal part is generally the weakest ppp), and ff is very strong (the strongest vocal part is generally the strongest fff).

And because art songs mostly use poetry as lyrics, in order to express the quiet, delicate and romantic style and emotion of these songs, they must use soft, half-voice and gradually stronger and weakened singing techniques on high-turpitude songs to enrich the expression of the sound.

Composers often only allow the force to switch between P and F. Due to the meaning of the lyrics, it is impossible for strong "ppp" or "fff" to appear in the song. Therefore, the singing of artistic songs requires a variety of tones, clear words and detailed intonation.

Here is some music sheet to compare about Aria and Song let's have a look:

From "THE FIRST BOOK OF SOPRANO SOLOS PART II"
SOLVEJG'S SONG
 Henrik Ibsen
 English version by Arthur Westbrook
 Edvard Grieg

Un poco Andante

The win - ter may waste and the spring - time go by, the...
 Det - ter mag seint - den, det Fjell - ling ver - gih'n, det...
 serne - me go by, The sun - mer may van - ish, the
 Fjell - ling ver - gih'n, det Som - mer mag ver - vel - len, det
 year - may - die, the - year - may - die, But one day you'll re - turn, that in
 Jule - ver - wick'n, det - Jule - ver - wick'n du klat - ter mit - te - ni - che - pr -

© 1983 by G. Schirmer, Inc. (ASCAP) New York NY
 International Copyright Secured

(Scena vasta)
 Fl. *ff* *pp*
 Viol. *ff* *pp*
 Vcllo *ff* *pp*
 B. *ff* *pp*

Lavare le Sordido
 (Aida entra con timore)
 Fl. *pp*
 Viol. *pp*
 Vcllo *pp*
 B. *pp*

rit.
 Fl. *pp*
 Aida *pp*
 Viol. *pp*
 Vcllo *pp*
 B. *pp*

rit.
 Fl. *pp*
 Aida *pp*
 Viol. *pp*
 Vcllo *pp*
 B. *pp*

rit.
 Fl. *pp*
 Aida *pp*
 Viol. *pp*
 Vcllo *pp*
 B. *pp*

these two variants have a many differences: the song has a piano accompaniment, while the opera aria has an orchestral score with a line for each instrument and the soloist's voice. A piano or a musical soundtrack is enough to perform the song but an aria is typically performed with a symphony orchestra. The most important difference is that the Aria is performed by professional singers who have mastered the Italian Bel Canto technique. The song, as a light genre of vocal music, assumes a more natural sounding voice. The emergence and separation of the aria genre in a number of other forms of vocal music of the XVII century is closely related to experiments in the field of monody and the subsequent evolution of secular and church vocal and instrumental genres. History of Italian art, because it is here that genres and forms are born, which will then be borrowed and creatively developed by composers of other countries. It was the large Italian Arien-Opera that became a model for the whole of Europe. And although during the 18th century France, Germany, England and Austria also developed their own opera forms, Italy remains in the foreground. Italian singers and composers served as court musicians in all major cities of Europe.

ЕВОЛЮЦІЯ ТЕХНІЧНИХ ПРИЙОМІВ *VIBRATO* В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ ВІОЛОНЧЕЛЬНОМУ ВИКОНАВСТВІ XVIII-XIX СТОЛІТЬ

Долгієр Владислав Євгенович

ORCID ID: 0000-0002-8836-4233

аспірант наукової аспірантури

Одеська національна музична академія імені А. В. Нежданової, Україна

Починаючи з XIX століття *vibrato* є нормативним прийомом гри на віолончелі в мелодіях кантиленного характеру. Вивчення еволюції віолончельного *vibrato* в європейському виконавському мистецтві, сприяє визначенню його походження, ранніх прийомів гри та впливу технічно-технологічних засобів на звуковий виконавський ефект, ролі *vibrato* у розвитку художнього звучання віолончелі протягом XVIII-XIX століть, що має суттєве значення як для композиторів, так і для виконавців, оскільки безпосередньо впливає на інтерпретацію творів композиторів різних історично-стильових напрямків.

Грунтовною методологічною базою у дослідженні еволюції віолончельного *vibrato* постають трактати та тексти з методики ранньої практики гри на віолончелі, написані виконавцями, котрі ініціюють розробку та вдосконалення техніки гри на інструменті.

Мета роботи – вивчення процесів еволюції технічних прийомів *vibrato* в європейському віолончельному виконавстві XVIII-XIX століть; їх вплив на удосконалення художньо-виразової техніки віолончеліста.

Від другої половини XVIII століття спостерігалася тенденція до використання технічного прийому *vibrato* як невід'ємної частини гри на віолончелі. У цей період вже розглядалися поняття про різні швидкості *vibrato* та їх кореляцію в залежності від музичної виразності. *Vibrato* було предметом аналізу в навчальних посібниках з методики гри для сімейства струнних інструментів, зокрема для скрипки, де механіка створення ефекту не дуже відрізняється від віолончельної.

Велике значення мала музична діяльність Б. Ромберга, Ю. Доцауера, Ф. Куммера, які належать до німецької віолончельної школи. На основі технічних рекомендацій Ромберга щодо виконання *vibrato* у поєднанні з його рекомендаціями для лівої руки, стає зрозумілим, що виконання *vibrato*

було фізично обмеженим і не допускало різноманітності та подальшого застосування. Ромберг розглядав *vibrato* як засіб підкреслення й надання ноті сили звучання, тому він вважав за краще поєднувати *vibrato* з додатковим зусиллям правої руки [5].

Видатний німецькій виконавець і педагог-віолончеліст Ф. Куммер був автором праці «Violoncelloschulle» («Школи гри на віолончелі») 1839 р., в якій головною метою навчання гри на віолончелі визначав прагнення до природності (постави тулуба, постановки руки і рухів), надавав увагу розумінню функції окремих пальців на колодці смичка та переважного значення їх свободи, а не сили натиску. На відміну від А. Ромберга, який розташовував пальці полого відносно грифу, використовуючи техніку гри скрипалів, Куммер пропонував розташовувати пальці лівої руки перпендикулярно грифу, внаслідок чого з'являлося більше свободи для *vibrato* та знімалися обмеження у виконанні лише другим пальцем (за пропозицією Ромберга). Куммер додав маркування *vibrato* на безіменний палець, який вважається більш слабким, тобто, Куммер пропонував прото-сучасний підхід до *vibrato*, аніж його колишній вчитель Ромберг. Куммер застерігав учнів робити цей прийом усталеною виконавською звичкою та провідним стилем гри [4].

Німецькі музиканти та критики XIX століття вважали, що досить часто інструменталісти використовували *vibrato* як засіб маскування поганої інтонації при виконанні музичних творів.

В Італії у 1878 році була опублікована методична книга італійського професора Альфредо-Карло Піатті «Violoncello-Schule». Методика Піатті є єдиною в цю епоху, в якій згадується *vibrato* в позитивному контексті. Піатті стверджував, що *vibrato* не тремтливий рух, а скоріше напівкруглий, повільний. Опис Піатті перегукується з думкою Доцауера: «У тривалих нотах іноді (особливо італійських професорів) використовується різновид *vibrato* (тремоло) або тремтіння» [3]. Його розуміння функції зап'ястя під час створення *vibrato* означає еволюцію у розумінні техніки того часу.

Хоча у методиці Піатті *vibrato* згадується більш докладно, ніж у роботах його німецьких колег, у декількох джерелах, включаючи й спогади його учнів, припускають, що він мав більше спільного з естетикою німецької школи гри на віолончелі.

Адрієн-Франсуа Серве був представником бельгійської віолончельної школи XIX сторіччя. Виконавський стиль Серве

відрізнявся витонченістю віртуозної техніки, принципово відмінної від техніки Ромберга, яка виявилася важкою та застарілою до середини XIX століття [2]. Однак враховуючи, що інші критики писали про його стиль, можна зробити обґрунтоване припущення щодо застосування Серве прийому *vibrato*: на відміну від своїх попередників, він був одним із перших віолончелістів, який використовував *vibrato* постійно у всіх можливих та відповідних художньо-образності епізодах гри [1].

Німецький віолончеліст і композитор Едмунд ван дер Стратен опублікував декілька посібників з історії та техніки гри на віолончелі. В одному з них, виданому в Лондоні у 1898 році, він писав про те, що *vibrato* виконується натисканням пальця щільно на грифі рухом вгору і вниз, швидкість якого можна змінювати, чим, по суті, підтвердив ідеї та естетику виконання цього прийому, запропонованого півстоліття тому Куммером і Ромбергом.

Отже, на підставі проведеного дослідження еволюції техніки виконання віолончельного *vibrato* у контексті становлення і розвитку європейського віолончельного виконавства XVIII-XIX століть, з'ясовано, що еволюція цього технічного прийому обумовила суттєві зміни у художньо-виконавській практиці, що ґрунтовно вплинуло на технологічну та технічну виконавські складові віолончельної творчості.

Список використаних джерел:

1. Зав'ялова О. К. Віолончельна соната в Україні у контексті стильових зрушень першої третини XX ст. Київ: Мистецтвознавство України. 2013. Вип. 13. 185-191 с.
2. Сумарокова В. Історія українського віолончельного й контрабасового мистецтва в контексті європейського виконавства. Київ: НМАУ імені П. І. Чайковського, 2014. 199 с.
3. Draiblate Yo. The history, evolution, and pedagogy of cello vibrato. A Monograph Submitted to the Temple University Graduate Board. 2019. 64 p.
4. Kummer F. "Violoncelloschulle" Leipzig, Friedrich Hofmeister, 1839. 102 p.
5. Romberg B. "A Complete Theoretical and Practical School for the Violoncello" (Boston: Oliver Ditson & Co., 1880). 147 p.

ОБРАЗ КРИМУ В ЖИВОПИСІ ПОЛЬСЬКИХ ХУДОЖНИКІВ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ СТ.

Левкович Наталія Ярославівна

ORCID ID: 0000-0002-4440-204X

доктор мистецтвознавства, доцент кафедри Історії і теорії мистецтва

Львівська національна академія мистецтв, Україна

Середина ХІХ ст. в Центрально-Східній Європі ознаменована важливими змінами, що знайшли своє відображення не тільки в політиці, економіці, соціальному устрою, але і в мистецтві. В 1848 – 1849 роках Європу охопила наймасштабніша хвиля революцій відомих сьогодні під назвою Весна народів, і стала вершиною національного романтизму, визначивши розвиток мистецтва Центрально-Східної Європи в ХІХ ст. Звертаючись до історії, міфології, часто уявного минулого окремих держав, художники в своїй творчості розвивали раніше ігноровані теми. Саме через романтизацію свого славного історичного минулого, своєї природи, культури, народних традицій формувалася візія майбутнього. Мистецтво країн Центрально-Східної Європи є темою численних наукових досліджень, науковці зосереджують свою увагу як на глобальних теоретичних питаннях, зокрема на історіографії та періодизації [1], культурних взаємовпливах та особливостях розвитку [2, 3]. Менша увага приділена дослідженням локальної історії, пов'язаної з мистецтвом та культурою окремих територій, історичних періодів, або етнічних груп.

Мистецтво Центрально-Східної Європи в середині ХІХ ст. відображало основні тенденції поширені в західноєвропейському мистецтві цього періоду. Звернення до історії, традицій, міфології було однією з важливих рис формування національного романтизму в літературі, музиці, образотворчому мистецтві. Також це період пов'язаний із розвитком етнографічних та археологічних досліджень, які буквально полонили інтелектуальне європейське середовище. Численні гуртки та товариства підтримували ініціативи дослідження народних традицій, колекціонування старовини, а відтак і формування музеїв. Такими дослідженнями захоплювалися і польські та румунські

художники, здійснюючи численні експедиції в найвіддаленіші куточки Центральної та Східної Європи. Мандруючи теренами Півдня України, півострова Крим вони виконували численні зарисовки пейзажів, портретів, жанрових сцен, які сьогодні можуть використовуватися для дослідження культури та народного мистецтва. Подібні мистецькі практики були надзвичайно органічними і співзвучними до пошуків нової виразності в образотворчому мистецтві Європи, адже саме в цей період більшість митців починають працювати на пленерах.

Історія Польщі була провідною тематикою у творчості видатного художника Йозефа Брандта (1841 – 1915). Мандруючи разом з Юліушем Косаком теренами України він детально вивчав побут і традиції місцевого населення. Окрему частину своєї творчості присвятив козацькій і татарській тематиці «Військо йде», «Ярмарок в Україні», «Вітання в степу», «На сторожі» «Ловля коня на аркан», «Бій козаків з татарами» та інші. Джерелом натхнення для Йозефа Брандта був Крим, звертаючись до його ландшафтів, колориту, образів місцевого населення він створює низку робіт, в яких прагне передати його мальовничість, в певній мірі екзотичність, своєрідну межу сходу та заходу. Власні дослідження розмаїття культур півдня України та Криму дозволяли йому створювати надзвичайно влучні, дещо романтизовані образи татарських вершників та лучників. Творчість Йозефа Брандта була високо поцінованою серед його сучасників, і в численних публікаціях в періодиці кінця XIX - початку XX ст. зустрічаємо описи його творів. Зокрема в «Тижневику ілюстрованому» надзвичайно емоційно і лірично описано одну з робіт художника «Бій козаків з татарами під Балтою»: «кожен одразу впізнає роботи саме цього майстра. У сутичці між хоробрими захисниками прикордоння і наступаючими захисниками півмісяця (татами), в кожному погляді та русі кипить гарячкова боротьба. Татари, можливо зненацька заскочені під час грабунку поселення втікають серед високих засохлих степів під тиском захисників. Майорять хоругви, й бунчуки смерті, але скоро попливе степом переможна пісня його захисників... Як і кожна подібна картина Брандта, вона має багато змісту, є розділом великої епопей що відбувалася на східних кордонах краю» [4]. В картині «Валка запорожців» художник ретельно зображує захоплені в татар воєнні трофеї, серед яких східні тканини, вироби зі шкіри та металу. Особливу увагу зосереджує на східних орнаментах.

Тематика героїчного минулого Польщі, боротьба за національну та культурну ідентичність була провідною в творчості польського художника другої половини XIX ст. Вацлава Павлішака. Побутові сцени з життя козаків та кримських татар знайшли своє місце в його творчому спадку. Варто зазначити, що як і більшість колег Вацлав Павлішак неодноразово здійснює експедиції на південь України та до Криму, де виконує численні зарисовки пейзажів, народних звичаїв. Особливу увагу зосереджує на предметах побуту, яскравим прикладом детального вивчення декоративного мистецтва кримських татар є робота «Татарський лучник». Художник не тільки прагне передати динаміку руху татарського стрільця на коні на фоні дикої природи, але і ретельно зображує його костюм. Лук та сагайдак оздоблено вибагливою орнаментикою, кінська зброя та попона вказують на високий розвиток художнього металу та ткацтва. Подорожуючи з Варшави до Криму Вацлав Павлішак мав виняткову можливість познайомитися з характером пейзажів України, з її степом, ярами і безкраїми просторами [5].

Козацька та кримсько-татарська тематика займала чільне місце в творчості Юліуша Косака. Сцени битв, героїзація образів вирізняють роботи художника. Ілюстрацією тенденцій романтизму в творчості Юліуша Косака є робота «Вірний товариш», яка передає драматичну сцену після битви. На передньому плані зображено загиблого козака, поруч з яким стоїть кінь. Цей сюжет символізує втрату і трагедію війни, адже вірний кінь залишається біля свого мертвого вершника. Такий символізм часто використовувався в другій половині XIX ст., загальне враження підсилює пейзаж, навислі хмари наче перед бурею втілюють хаос війни. Художник не акцентує увагу на деталях природи намагаючись передати загальне враження.

Таким чином, можемо підсумувати, що в другій половині XIX ст. польські художники в своїй творчості розробляють нові теми. Розквіт національного романтизму в літературі, музиці, образотворчому мистецтві виявився в зверненні до історії, міфології, народних звичаїв. Провідною тематикою в польському образотворчому мистецтві стають найбільш важливі історичні етапи. Митці вивчають культуру і історію польського пограниччя, мандрують теренами України та Криму, створюють численні композиції присвячені козацьким та татарським війнам, портрети місцевого населення, пейзажні зарисовки. Для польського образотворчого мистецтва другої половини XIX ст.

характерним є ідеалізація образів, створення дещо театральних композицій. Окрема увага зосереджувалася на передачі побуту, деталей костюму, кінської зброї, тканин тощо. Ознайомлення з першоджерелами під час мандрівок сприяли правдивому зображенню образів, пейзажів. Також можемо простежити вплив народного фольклору на формування типових образів захисника, воїна, а також ворога. Важливою є символіка образів вільного степу, смерті, туги, перемоги. Таким чином образ Криму в творчості польських живописців другої половини XIX ст. займав значне місце, і характерний детальним зображенням степових пейзажів, предметів побуту і орнаментів, а також ідеалізацією татарський воїнів.

Список використаних джерел:

1. Periodization in the Art Historiographies of Central and Eastern Europe / Edited by Shona Kallestrup. – New York and London, 2022. 271 p.
2. Бітаєва О. Історичний живопис в мистецтві польського малярства. – Київ : Ін-т культурології НАМ України, 2023. 176 с.
3. Dobrowolski T. Malarstwo polskie. Wrocław : Wydawnictwo Zakładu Narodowego im. Ossolińskich, 1989. 402 s.
4. «Tygodnik Ilustrowany» 1896. № 9. S. 176.
5. Ковалевська О. «Козацька» тематика в польському жанрово-історичному живописі XIX - початку XX ст. // Українське козацтво у вітчизняній та загальноєвропейській історії : Міжнар. наук. конф., 3-4 червня 2005 р.: Тези доповідей. - О. : ОНУ ім. І.І. Мечникова, 2005. - С. 78-79/

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

МАТЕРІАЛИ V МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

**«НАУКОВІ ВІДКРИТТЯ ТА ФУНДАМЕНТАЛЬНІ
НАУКОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ: СВІТОВИЙ ДОСВІД»**

8 листопада 2024 року ♦ Полтава, Україна

Українською та англійською мовами

*Всі матеріали пройшли оглядове рецензування
Організаційний комітет не завжди поділяє позицію авторів
За точність викладеного матеріалу відповідальність несуть автори*

Підписано до друку 08.11.2024. Формат 70×100/16.
Папір офсетний. Гарнітура Cambria. Цифровий друк.
Умовно-друк. арк. 41,44. Замовлення № 24/011. Тираж: 50 примірників.
Віддруковано з готового оригінал-макету.

Контактна інформація організаційного комітету:

ГО «Міжнародний центр наукових досліджень»
21037, Україна, м. Вінниця, вул. Зодчих, 40, офіс 103
Телефони: +38 098 1948380; +38 098 1526044
E-mail: info@mcnd.org.ua

Видавець: ТОВ «УКРЛОГОС Груп».
21005, Україна, м. Вінниця, вул. Зодчих, 18, офіс 81. E-mail: info@ukrlogos.in.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи: ДК № 7860 від 22.06.2023.